

et sacerdos, cæteri non ungebantur. Utramque personam gerebat Dominus, non in figura, sed jam in veritate, et regis et sacerdotis. Ob hoc de ipso Domino dicit Apostolus, *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem* (Rom. 1, 3). Ecce ergo regium genus. Ex semine itaque David propter Mariam Christus dicitur, quia illa erat ex semine David. Sed quo genus in Maria? Scriptum est in Evangelio sacerdotem Zachariam habuisse uxorem Elisabeth de filiabus Aaron. Ergo de genere sacerdotali; quia tota ipsa tribus Levi. Dicitur autem in Evangelio Mariæ virgini ab angelo, *Cognata tua Elisabeth* (Luc. 1, 36). Si ergo Elisabeth una de filiabus Aaron sacerdotis cognata erat Mariæ, non dubitatur virginem Mariam non tantum ad regalem, sed etiam ad sacerdotalem sanguinem pertinere. Quapropter inest in Domino secundum hominem quem suscepit, utraque persona, regia et sacerdotalis. Ideo ergo tunc in figura duo ungebantur, rex et sacerdos, quod in illo capite nostro completum est, cujus idem nos Ecclesiam totam corpus esse manifestum est. Unde merito genus regium et sacerdotale dicimur.

Item ex Sermone de Calendis Januariis contra Paganos, Joannes diaconus, ibid.

In illis veteribus sacramentis ille præfigurabatur unus Dominus noster Jesus Christus. Unus sacerdos intrabat in sancta sanctorum: populus autem omnis foris stabat. Numquid modo episcopis ad altare assistentibus vos foris estis, ac non intus? Intrabat tunc

¹ Forte: *Sed quomodo sacerdotale genus in Maria?*

unus sacerdos in sancta sanctorum semel in anno. Annus totum tempus significat. Semel ergo in toto tempore intravit in sancta sanctorum, non figurata, sed vera, ultra velamenta cælorum, unus sacerdos noster resurgens a mortuis Dominus Jesus Christus, offerens se ipsum pro nobis. Intravit, et ibi est. Populus autem adhuc nobiscum foris stat: nondum resurreximus ire in obviam Christo, et semper cum illo interius permanere, cum dicturus est bono servo, *Intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxv, 21). Ille ergo figurabatur tunc per unum sacerdotem solum intrantem in sancta sanctorum et populum foris stantem, quod nunc impletum est per Dominum nostrum Jesum Christum solum intrantem supra secreta cælorum, et populum adhuc foris gementem, spe salvum factum; exspectantem redemptionem corporis sui, quæ futura est in resurrectione mortuorum.

Item ex Sermone de Calendis Januariis contra Paganos, Joannes diaconus, ibid.

Ipse enim summus sacerdos preces nostras offert, qui semetipsum holocaustum pro nobis obtulit. Ipse est qui nos perducit, interponens se, non ut intercludat, sed ut dirigat; non ut separet, sed ut reconciliet; non ut impediatur, sed ut impedimenta disrumpat. Ipse est pontifex unus et sacerdos unus, qui præfigurabatur in antiquis sacerdotibus Dei. Ideo quærebatur sacerdos sine macula corporis; quia ille solus sine macula peccati vixit etiam in carne mortali. Nam quod in corpore præfigurabatur illorum, in illius vita significabatur futurum.

Appendix tomi quinti OPERUM S. AUGUSTINI

COMPLECTENS

SERMONES SUPPOSITITIOS,

IN QUATUOR CLASSES SUBJECTO NUNC PRIMUM ORDINE DIGESTOS.

PRIMA CLASSIS CONTINET SERMONES
DE SCRIPTURIS VETERIS ET NOVI
TESTAMENTI.

SECUNDA, SERMONES DE TEMPORE.
TERTIA, SERMONES DE SANCTIS.
QUARTA, SERMONES DE DIVERSIS.

His classibus inserti sunt Sermones CÆSARI episcopi Arelatensis, præter eos qui inscribuntur ad Monachos.

Comparavimus omnes eas editiones initio Retr. et Confess., t. 1, memoratas. M.

CLASSIS PRIMA.

DE VETERI ET NOVO TESTAMENTO.

SERMO PRIMUS (a).

De ligno dignoscentiæ boni et mali. Gen. 11, 16, 17 (b).
1. *Solvuntur varæ quæstiones de arbore paradisi.*

(a) Alias, in tomo nono.

(b) Augustino in quibusdam e veteribus libris tributus. Mellanini judicio dubius, Erasmi autem Verlini et Vindingii sententia est supposititius, atque in 9 tomi Appendicem per Lovanienses rejectus. Ambrosio quoque perperam ad-

Legimus in Genesi dixisse Dominum ad Adam, *Es omni ligno quod est in paradiso, edetis; de ligno autem dignoscentiæ boni et mali, quod est in medio paradisi, non edetis: qua die autem ederitis, morte moriemini.* Multos scimus, fratres charissimi, de hac arbore quæ-

scriptus fuit, et in ejus operum tomo 1 cum insigni varietate excusus. Exstat sine auctoris nomine in veteri Corbeiensi libro ante annos mille, uti videtur, descripto.

stiones va: as movisse, qui dicant Adam non voluntate peccasse, quia in illa arbore fuit dignoscencia boni et mali: et dum hominis culpam excusare nituntur, sic Deo conditori injuriam faciunt. Quibus ratio reddenda est, ne diutius questiones vanas moveant, aut usque adhuc in errore taliter sentiendo lateant: sed si volunt nosse, taceant et audiant; ne stulta loquendo, Deo conviciam faciant. Una arbor fuit in medio paradisi, explorans hominis voluntatem: in ea vita pendebat, in ea et mors per transgressionem latebat: in ea apparuit transgressio, in qua firmata fuerat legis præceptio. Dixit Deus, *Ex omni ligno quod est in paradiso, edetis; de illa vero arbore quæ est in medio paradisi, non edetis, ne morte moriamini*. In hoc verbo lex erat a Deo posita homini, in ea fuit præmium¹ constitutum cum in terminatione sententiæ Deus dixit, *Si gustaveritis, morte moriemini*; et diabolus dixit, *Non morte moriemini*; et stetit homo inter Deum factorem, et diabolum deceptorem. Deus mortem minatur, si arboris fructus tangatur; diabolus deos futuros esse eos promittit, si arbor illa violetur: et appetita est venenosa dulcedo², et contempta est salubritas perpetuæ vitæ.

2. *Mors in arbore facta non fuit*. Sed dicit aliquis calumniator, Vides quia in illa arbore fuit facta mors? Respondeamus vane questioni. Non fuit plane in eadem arbore facta, sed inventa per hominem: hæc probatio fuit hominis, non deceptio Salvatoris³. Nam si Deus hominem non amasset, nec et fecisset; nec et antea præmoneret, si mortificare voluisset. Quod si antea non præmoneret, non erat misericordia, sed iniustitia; nec iustitia, sed iniustitia, ut ipse misericorditer fecisset hominem, et labi fecisset injuste. Hæc impietas nec in homine esse debet: quanto magis nec in Deo fuisse credenda est, qui fons pietatis et bonitatis est? Quis hominum, fratres mei, opus suum perire patiatur, aut fabricam suam ruinæ tradat, aut filium quem genuit in foveam mortis impingat? Si in homine ista crudelitas non est, nec in Deo credas fuisse, qui fabricam suam, id est hominem, bene disposuit, et imminenti ejus ruinæ destinam præcepti⁴ suffulsit, nec caderet; sed stare non potuit. Quare? Quia audire Deum noluit. Quid ergo imputamus Deo, si Adam cecidit; qui ut caderet, Dei præceptum contempsit?

3. *Arbor non erat mala. Res malæ non natura, sed malo usu*. Die mihi, arbor ipsa bona fuit, an mala? Dicturus es, Mala: mala utique, de qua homo pœnitem rapiendo multatus est morte⁵. Ergo, arbor fuit mala, an transgressio mandati? Plane arbor: nam si mala non fuisset, Adam non cecidisset⁶. Hæc dicis non intendens virtutem Scripturarum. Nam sicut scriptum est in illa arbore fuisse dignoscenciam boni et mali; ita scriptum est, *Et vidit Deus quæ fecit, et ecce bona valde* (Gen. 1, 31). Illud credis quod te in errorem inducat; et hoc non credis quod te ad salutem perducat? Vis nosse qui calumniaris, quia arbor illa non fuit mala, sed bona; nec in ea facta est a Deo mors, sed homo sibi mortem creavit? Dic mihi, calumniator, ferrum bonum est, an malum? Sine dubio dicturus es, Malum. Et quare malum, et non bonum; cum omnia quæ Deus fecit, bona sint valde? Quale bonum

dicis esse ferrum, unde homines perimuntur? Audi ergo: non ferrum est malum; sed qui ad facinus utitur ferro, ipse malus est. Nam vis nosse quia bonum est ferrum? Unus eo utitur ad putandum vineam, et alius ad perpetrandum homicidium: alius se pascit ferro, alius innocentem perimit gladio: unus ferro agrum colit, alius in fauce ferro sanguinem fundit: unus operatur ferro ut vitam sustentet suam, alius autem ferro vitam eripit alienam. Nam et iudex gladium portat, ut in reum animadvertat, innocentem absolvat. Adhuc audi, si vacat, calumniator. Vinum bonum dicis esse, an malum? Puto quod bonum dicis esse, non malum; et hoc æquitatis iudicio, non ebrietatis beneficio. Ergo bonum est vinum. Bonum valde. Bene, quod in vino confessus es bonam esse Dei creaturam: et ego confiteor bonam esse. Quare ergo unus accipit cum sobrietate, alius ad ebrietatem? Numquid quia unus de eo ebriatur et turpis videtur, ideo mala dicenda est Dei creatura? Alius sobrie bibit, et Deum in ipsa sobrietate benedicit: nam qui inebriatur, in foveam cadit, et aliquoties mortem incurrit. Cibi quos nobis Dominus largiri dignatus est ad utendum, non sunt mali, sed boni: et tamen si amplius præsumantur, periculosi sunt et nocivi. Numquid ideo dicenda est mala Dei creatura, quia nocet, aut aliquibus pernicioosa est? Sed quia in perniciem salutis suæ amplius præsumunt, et quod Deus generi humano largitus est, ipsis nocivum est. Et quæ diciturus sum, bene omnibus nota sunt. Scimus aliquos multo vino et cibo præfocatos: numquid in vino aut in cibo fuit mors? Absit: sed intemperantia ciborum fecit eos in mortem cadere. Sic et ferrum non ideo dicendum est malum, quia de eo latro facit homicidium: sed ipse malus est, qui eo utitur ad perimendum hominem. Ita et illa arbor non fuit mala, sed bona; sed fuit plane malum quod homo Dei præceptum transgressus est: nam bonum est quicquid Deus homini ad utendum tribuere dignatus est. Ecce de Novo Testamento profero testimonium, bona esse omnia quæ Deus fecit. In Actibus Apostolorum legimus, obdormisse Petrum, et visum videri, deponi de caelo vas quoddam candidum ut linteum, in quo erant quadrupedia, volatilia et serpentina terræ posita. Et dixit ad eum vox: *Surge, Petre, victima et manduca*. Et Petrus ait: *Absit, Domine; quoniam nunquam comedi omne commune et immundum*. Cui dixit: *Quod Deus sanctificavit, tu ne commune dixeris* (Act. x, 11-15). Quid est, calumniator? Ecce non solum bona, sed et sanctificata esse omnia divino ore probavimus.

4. *Peccatum soli Adæ imputandum, non arbori, aut Deo*. Arbor hæc non fuit mala, sed bona, nec in ea aliquid mali potuit reperiri: sed homo fuit a semetipso malus, qui male usus est bono quod fecerat Deus. In hoc mala voluntas hominis cognoscitur; ut cui omnis paradisos subjacuit, ad arborem interdictam manum extendens mortem incurrit. Si unam arborem ei divinitas largiretur, et omnis paradisos fuisset interdictus, sufficere debuisset quod ei largitus est Deus. Sed quia amplius voluit quam quod ei voluntas largientis indulset; et hoc quod habuit amisit, et in mortem nihilominus incurrit. Peccatum Adæ cui imputandum est? Deo qui monuit, aut ei qui audire noluit? medico qui vulnerato observandi præceptum dedit, aut vulnerato qui contra medici præceptum noxia poma gustando causam transgressionis incurrit? Medicorum ars est, ut eis quos viderint nimia ægritudine laborantes, ea prohibeant quæ pernicioosa salutis, aut periculum procurant. Quod si ægritos contra medici præceptum, per intemperantiam contraria sumens, mortem incidit, quid pertinet medico, qui prævidens causam, observationem indixit? Ita

¹ Apud Ambrosium, in *actis ferri*. Melius codices nostri, in *fauce*: id est, in angusto viarum congressu, fastidii et latrocinii idoneo. Ea voce utitur Augustinus, euarr. in psalm. 86, « Hoc fecit ille latro, tortor in cruce quam in fauce: » euarr. in psalm. 35, necnon in Evangelio Johannis tract. 7, n. 12.

¹ In Mss. quibus, *præm tum vitæ*.

² Aliquot Mss., *dulcedo mortis*.

³ In Mss., *salutis*. At in gr. v. s. et in Er., *salutaris*.

⁴ Editi, *destinatum præcepto*. Melius Mss., *destinam præcepti*. Destina quippe sumitur pro fabricæ fulcimine. Sic Reda in Historia Anglorum, lib. 3, cap. 17: « Factum est ut acclinis destinæ, quæ extrinsecus ecclesiæ pro munimine erat apposita, » etc. In ejusdem capituli titulo editio nova substituit, « apposita Ecclesiæ: » ubi antiqua, « destina Ecclesiæ. » Utitur eadem voce Augustinus in *quæ serm.* 12, s. Braulio in Vita S. Isidori Hispal. april. 4 apud sur.

⁵ Ita duo Mss. At editi, *in talus est in mortem*.

⁶ Mss. cor., *si mala non fuisset, homini mortem non protinasset*.

nec medico animarum Deo imputandum est quod Adam cecidit, qui eum ante monendo in æternum vivere voluit.

[5. *Quæ supersunt de istis questionibus quæ dicenda sunt; sed hora præteritit singula dicere, ne longitudo sermonis fastidium faciat auditoribus. Debitorum me dico, dilationem peto; sed vereor ne debitor occurrat, et creditor absentiam procuret. Debitum curo solvere sermonem, sed pristinos meos non invenio creditores: aliquos video, aliquos requiro. O creditor piger, cum veneris¹ ut debitum exigas, quid tuam absentiam procuras? Debitor satisfacere creditori cupit, et creditor desidiosus absentem se facit. Novam rem video. Instat debitor creditori ut debitum recipiat, et ille excusat. Sed quid interest, si creditor venire noluisset? Reddat debitor quod promisit².]*

6. *Cur Deus sciens Adam peccaturum, non eum revocavit a peccato.* Adhuc calumniator ille pristinus tot probationibus convictus non acquiescit, sed dicit: Sciebat Deus hominem posse peccare, an non? Respondemus ei, ne sibi videatur aliquid dixisse: Sciebat plane. Si ergo sciebat eum posse peccare, quare non eum revocavit a peccato? Quare? Quia invitum non decuit coronare. Quis unquam, fratres mei, præmium non pugnanti dat? aut quæ corona non dimicanti? aut quæ sine conflictu victoria? Audi Apostolum divino ore loquentem: *Nemo coronatur, nisi qui legitime certaverit* (II Tim. II, 5). Adam uce pugnavit, nec certamen cum diabolo suscepit; sed ad unam suggestionem præmium immortalitatis amisit. Victus est qui non pugnavit; succubuit voluntati, non necessitati. O calumniator qui signare te necesse, et Deo vis calumniari, quia Adam non voluntate peccavit! Nempe Job homo fuit similis illi, quanta perpeccus est et toleravit? Pugnavit fortiter, et vicit: a Deo in potestatem diaboli datus est, et sustinuit. Et utique quem sciebat Deus penitus superari non posse, in potestatem non debuit dare: sed ideo taliter probare eum voluit Deus, ut nobis excusationis et calumniæ articulum amputaret. Exspoliatus divitiis et censu, vinci non potuit; quia nec voluit. Filios amisit, et Dominum benedixit. Parum est hoc: postea ulceribus plenus, in stercore jacuit; et nihil mali adversus Dominum loqui potuit, licet doloribus urgebatur loqui; sed verba non fuerant improprietatis. Cui jam uxor non adjutorium, sed deceptio fuit; adjutorium quidem diaboli, sed deceptio mariti: subornata³ a diabolo talia persuadebat dicens, *Quandiu pateris hæc? Dic verbum contra Dominum, ut indignetur tibi et moriaris* (Job II, 9). O affectus uxoris! O malagma conjugalis! Quasi dixit, Confitere Deo, ut propitiatur tibi, et vivas: Blasphema, inquit, Deum, ut indignetur tibi, et moriaris. O argumenta serpentis antiqui! Per uxorem putavit Job decipere, cujus animum vulneribus plenum⁴ nec sic quidem valuit ad blasphemiam incitare. Adam vero quid tale pertulit? quod cum diabolo certamen habuit? Nihil tale pertulit: quare diabolo potius quam Deo obedivit?

7. *Mors ex divini mandati contemptu. Scripturæ quam reverenter accipiendæ.* Sed adhuc, calumniator, dicitis: Quare dixit Deus, *Morte moriemini*, nisi quia Deus ipsam mortem fecit, quia eam non avertit? Respon-

¹ Er. et aliquot Mss., *conveneris*.

² Quæ ansulis conclusimus, licet exstant in omnibus manuscriptis, addita tamen videntur, ut ex uno tractatu fierent sermones duo: quorum alter in manuscriptis aliquot incipit ab his verbis, *Debitum curo solvere sermonem*. Interpolator imitator Ambrosium, qui librum de Incarnatione sic exorditur: « Debitum, fratres, curo solvendum: sed hosternos meos non invenio creditores. »

³ Ms. cor., *subrogata*.

⁴ Ita Mss. At editi, *O malignitas conjugalis!* Et mox, *Potuit enim dixisse, Confitere Deo*, etc. At Mss., *Quasi dixit, confitere*, etc., id est, blasphemiam Dei, ejusque ire provocationem ea sensit fiducia, qua confessionem illius ac propitiationem suaderet.

⁵ Vox plenum desideratur in Ms. cor.

detur tibi et in hoc, calumniator ineptissime, si tu cum sis homo habens filios, omnes admones, omnibus præceptum das, ut te sequantur et imitentur in omnibus; et si unus eorum contemptor exsiterit, et per malam conversationem mortem incurrerit; numquid ejus mors tibi imputanda est, et non potius ei qui tuam admonitionem contemnendo mortem incurrit? Sic nec Deo mors Adæ adscribenda est, qui cum ante transgressionem ne in mortem incidere monuit. Nam manifestum est nonuisse Dominum, atque noluisse hominem mori, nec ipsum fecisse mortem. Testificatur huic verbo sapientissimus Salomon dicens, *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione virorum* (Sap. I, 13). Adam Dei præceptum neglexit, et in mortem incidit. Revera, fratres, imperatoris Sacram¹ nemo sine periculo sui sanguinis contemnit; sed omnes suscipiunt cum tremore et veneratione, et adorant vilissimam chartulam atramento scriptam, et velut divinos adorant apices: Scripturæ divinæ loquuntur, verba Dei tonant, ipse Dominus quodam modo præsens presentibus loquitur; et non auditur, aut fastidiose homines audiunt, aut quod pejus est, sedentes fabulis vacant. Imperator longe positus de chartula loquitur; et tremunt, et quasi præsens in illa chartula adoratur: Testamentum Domini cum recitatur, ab aliquibus hominibus et contemnunt. Ipsum Prophete clamant, Apostoli prædicant, Evangelia loquuntur, per se ipsum hominibus confabulatur, et non auditur. Audi præsentem Dominum et loquentem: *Ubi fuerit, inquit, duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (Matth. XVII, 20).

8. *An debuit Deus permittere peccatum.* Sed utique, inquit calumniiosi homines, Deus non debuit permittere hominem ut peccaret. O stulti! Qui hoc dicunt, non considerant, quia Deus non statim fecit lapideam, aut ligneam; sed hominem perfectum condidit, cui et liberi arbitrii potestatem dedit, ut consideraret quid boni appeteret, et quid mali contemneret. Debuit timere quod minatus est Deus, et contemnere quod persuaserat diabolus; et proposito sibi immortalitatis premio ad hoc debuit habere cor paratum, et Creatoris sui servare præceptum, non exterminatoris audire consilium. Non melius hominem culpa quam Deum? qui hominem fecit, injuriam faciat²? O stulta et vana quæstio! Dicunt homines, Deus non debuit hominem permittere ut peccaret; et non dicunt, quia homo male fecit Dei præceptum transgredi ut peccaret: quia utique ipse homo debuit mortem timere, et ad interdictam arborem non accedere. Si quisquam hominum (solo dicere imperatoris sæculi) iudicis præconem contempserit, non rapitur ad supplicium? Dei præceptum contempsit Adam, et ab aliquibus defenditur? Quare culpas Deum cum tuo iudicio³, et non hominem sine tuo periculo? Quare incusas artificem, qui bene fabricavit; et defendis hominem, qui edificio suo adesse noluit, qui divini præcepti immemor fuit, in vulnus transgressionis incurrit?

9. *Adam non ideo malus, quia genitor homicidæ.* O qui Adam defendis, et Deo injuriam facis, ad quod te interrogo, responde mihi. Adam bonus fuit, an malus? Dicturus es, Bonus, ut plena sit tua defensio. Si ergo bonus fuit, quare unum filium bonum, et alium latronem genuit? Debuit bonos ambos creare: aut si, ut tu dicis, Deo faciente peccavit, ambos malos debuit generare. Quare unum innocentem, et alium effundentem innocentis sanguinem genuit? Unus dedicavit martyrium, et alius initiavit parricidium. Ergo Cain quod germanum occidit, reus non est; quia genitor ejus suscepit reatum, qui filium creavit⁴: ergo Cain

¹ Mss. et Er., *Sacra*. Melius Lov., *Sacram*, id est Imperatoriam epistolam.

² In Mss. cor. rn., *Injuriam factio*.

³ Ms. rn., *cum tuo periculo* vox cor., et non hominem sine tuo præjudicio.

⁴ Additur in vs. cor., *latronem si Adam virtus peccavit: ergo, etc.*

invitus in jugulum fratris gladium fixit. Talem justitiam tenent, qui legi calumniari nituntur; ut geniti non sint rei, et horum genitores reatu teneantur obstricti. Ecce Adam qui genuit Iaironem, ecce Cain qui interfecit fratrem: qui ex his duobus reus est? pater qui genuit, an filius qui germanum crudeli morte peremit? Cessit calumniator, tacuit calumniator: quamvis nunquam aliquid verius dicit, qui veritati calumniam facit. Ubi es, calumniator? Responde mihi pro suscepto tuo¹, qui de te erat securus, defende quem usquemodo defendebas. Quare cessasti? quid tacuisti? Ecce pro filii reatu reus tenetur Adam, qui genuit peritiam. Quare non dicis, Non est reus? Exsur rexit qui tacebat: Non taceo, inquit; responde plane, et defendo: Nec filius pro patre, nec pater pro filio reus est; quia scriptum est, *Anima patris mea est, et anima filii mea est; anima quae peccaverit sola puniatur* (Ezech. xviii, 4). Quasi expectatus est calumniator ille, qui dormiebat, aperuit os suum, eripit loqui; sed modo tacebit. Die ergo, nec pater pro filio, nec filius pro patre reus est. Responde pro suscepto tuo, et ego pro Deo meo. Defende Adæ causam, et ego Dei mei injuriam. Tu dicis non esse justum ut reus sit Adam pro filio: et ego consentio. Si patrem non involvit filii reatus ad peccatum, et sicut non est judicandum pro Cain, sic nec Deo quod Adam peccavit imputemus; sed sic agamus, ut ad indulgentiam Dei veniamus.

SERMO II (a).

De vocatione Abraham, Egrede de terra tua, etc.

Gen. xii, 1 (b).

1. *Egrede de terra tua quid sit.* Modo cum divina lectio legeretur, audivimus Dominum beato Abraham dicentem, *Egrede de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui.* Omnia, fratres charissimi, quae in Veteri Testamento conscripta sunt, Novi Testamenti typum et imaginem praetulerunt. Sic enim Paulus dixit, *Omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem propter nos, in quos fines saeculorum deveniunt* (1 Cor. x, 11). Si ergo propter nos scripta sunt; quod tunc in Abraham corporaliter legitimum factum, spiritualiter in nobis videmus impletum. *Egrede*, inquit illi Dominus, *de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui.* Haec omnia, fratres, per sacramentum Baptismi in nobis et credimus et sentimus impleri. Terra nostra, caro nostra est: bene de terra nostra egredimur, quando carnales consuetudines deserentes, Christi vestigiis inhaeremus. Quasi non tibi videtur feliciter de terra sua, id est, de se ipso egressi, qui de superbo efficitur humilis, patiens ex iracundo, castus ex luxurioso, largus ex cupido, benignus ex invidio, placidus ex cruento (c)? Vere, fratres, feliciter de terra sua egreditur, qui pro Dei amore taliter commutatur. Denique etiam in colloquutione privata ita loqui consuevimus, ut si aliquis malus homo subito bona opera coeperit exercere, dicamus de illo, *Exiit i te de se.* Et vere bene de se exiisse dicitur, qui repudiatis vitiiis, virtutibus delectatur. *Egrede*, inquit Dominus, *de terra tua.* Terra nostra, id est, caro nostra, ante Baptismum terra morientium fuit; per Baptismum facta est terra viventium. Ipsa est illa terra, de qua Psalmista commemorat dicens, *Credo videre bona Domini in terra viventium* (Psal. xxvi, 13). Terra viventium et non morientium, id est, virtutum, non vitiorum, ut dixi, per Baptismum facti sumus: si tamen post acceptum Baptismum ad vitiorum non revertimur voluntarium, si posteaquam terra viventium

¹ Apud Ambrosium additur, *manere*; sed male: nam, *susceptus*, vox antiqua pro *clenue*.

(a) Olim, de Tempore 51; et post, in A; pendice 51.

(b) Haec Amerbachiana et Erasmiانا editio representat inter germanos Augustini sermones: inter supposititios collocat Lovaniensium censura, quae Verlino et Vindobog probatur. In manuscriptis praefert nomen Augustini, sed falso. Ex his est, quos censemus Casarii Arelatenis esse; i.

(c) Casarius. homil. 10. et inter editas a Baluzio. 3.

facti sumus, opera morti obnoxia et luxuriosa non faciamus. *Et veni*, inquit Dominus, *in terram, quam monstravero tibi.* Tunc enim ad terram, quam Dominus ostendit, cum gaudio venimus, si prius de terra nostra, id est, de carne nostra, ipso adjuvante, vitia et peccata repellimus.

2. *Egrede de cognatione nostra.* — *Egrede*, inquit, *et de cognatione tua.* Cognatio ista, vitia intelliguntur atque peccata, quae nobiscum quodam modo ex parte nascuntur¹, et ab infantia malis actibus adduntur² ac nutriuntur. De cognatione ergo nostra egredimur, quando per gratiam Baptismi omnibus peccatis et vitiiis vacuumur: ita tamen ut postea cum Dei adiutorio, quantum possumus, laboremus, ut expulsis vitiiis, virtutibus repleamur. Nam si per Baptismum malis omnibus vacuati, desides et ignavi e se volumus³ (a), timere ne impleatur illud in nobis quod in Evangelio scriptum est, *Cum exierit spiritus immundus ab homine, vadit per loca arida quaerens requiem, et non invenit. Postea reversus, si invenerit domum vacuum, adducit secum septem alios spiritus nequiores se, et ingressi habitant ibi: et sunt novissima illius pejora prioribus* (Math. xii, 43-45). Ita ergo de cognatione nostra, id est, de peccatis et vitiiis excamur, ut nunquam ad haec mala postea, velut canis ad vomitum, redire velimus.

3. *Egrede de domo patris sui.* — *Egrede*, inquit, *et de domo patris tui.* Et hoc, charissimi, spiritualiter debemus accipere. Pater noster ante gratiam Christi diabolus fuit. De ipso Dominus in Evangelio Judaeos arguit dicens, *Vos ex patre diabolo estis, et desiderium patris vestri vultis perficere* (Joan. viii, 44). Patrem ergo hominum dixit diabolum, non ex ipso nascendo, sed ipsius nequitiam imitando; non quod ex ipso potuerint nasci, sed quod eum voluerint imitari. Nam quod prius pater noster diabolus fuerit, ex persona Dei loquentis ad Ecclesiam Psalmista commemorat dicens, *Audi, filia, et vide, et obliviscere populum tuum et domum patris tui* (Psal. xlii, 11). Considerate, fratres, quod dixit: *Audi, inquit, filia.* Qui dixit, *Audi, filia*, pater utique est. Et cum dicit, *Obliviscere populum tuum et domum patris tui*; patrem utique admonet derelinquendum. Invitatur ergo a Deo patre, ut beata et felici commutatione patrem diabolum relinquamus. Bene diabolum patrem relinquimus, si Deo auxiliante calliditates et nequitias illius vitare semper vel fugere studeamus.

4. *Recapitulatio supra dictorum.* Haec ergo omnia, fratres, id est, ut ad exemplum Abraham de terra nostra, conversatione utique carni, possumus exire, et cognationem nostram, vitia videlicet et peccata relinquere, et de domo diaboli patris efluere; non nostris viribus, sed Christi gratia donante meruimus. Et ideo quantum possumus, cum ipsius adiutorio laboremus, ne ad consortium vel ad amicitias diaboli, aut ad vitia vel ad carnales concupiscentias redeamus; propter illud quod scriptum est, *Jam sanus factus es; amplius noli peccare, ne quid tibi deterius contingat* (Joan. v, 14): sed Abraham fidem potius imitando, et bona jugiter opera faciendo, non solum ad veniam, sed etiam ad consortium vel amicitias Dei pervenire possumus. Sed et illud, fratres charissimi, quod de hac eadem re Dominus locutus est ad Moysen, cum grandi metu et tremore considerare debemus. Sic enim ait: *Cum tradiderit vobis Dominus terram Chanaanorum, cave ne unquam cum habitatoribus terrae illius jungatis amicitias, quae vobis protinus sint in ruinas* (Deut. vii, 1-4). Cum enim per gratiam Baptismi a nobis omnia crimina vel peccata expulsa esse credamus, si postea cum ipsis vitiiis et peccatis

¹ Marel, Flem. Crit., p. 201, censet legendum, *ex patre nascuntur*, quod aptissime consentit cum textu, ubi de cognatione agitur. M.

² Ita unus Ms. Alii duo, *malis artibus adducuntur*. Editi autem, *malis moribus adduntur*.

³ Ass., *Nam si per baptismum malis moribus vacuari noluerimus et ignavi fuerimus, timere, etc.*

(a) Casarius. homil. inter editas a Baluzio. 4.

amicitias ponimus, dum eis ad cupiditatem vel luxuriam consentimus, sine dubio hæc amicitia vobis efficitur in ruinam. Et ideo quantum possumus, cum Dei adiutorio pro salute animæ laboremus; et in agro cordis nostri, quem peccata vel crimina possederant, virtutes intromittere curemus, ut in nobis impleatur illud quod beatus Isaac in typo Christi benedicens filium suum dixit: *Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus* (Gen. xxvii, 27): quod ipse præstare dignetur, cui honor et imperium cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen ¹.

SERMO III (a).

De beato Abraham (b).

1. *Abraham justificatus ex fide.* — *Credidit Abraham Deo, et deputatum est illi ad justitiam* (Gen. xv, 6). Ecce sine opere justificatur ex fide, et quicquid illi legali pos et observatione conferri, totum credulitas sola donavit. Ipse sibi fuerat lex, qui legem non acceperat, natura tamen quicquid legis fuerat observabat (Rom. ii, 14). Abraham Pater noster radicem fidei nominisque christianitatis habebat, qui cum ex proprietate gemina ad incerta atque peregrina juberetur exire, tota devotione complevit: cui in re tam dura nulla dubitatio fuit, sed sententiam Dei tanquam qui optare videretur, accepit. *Exi, inquit Dominus, de terra tua et de cognatione tua, et veni in terram quam monstravero tibi* (Gen. xii, 1). Novum probationis genus, habenti propria, exsilia indicere peregrina, ingerere laborem itineris quiescenti, imperare penuriam possidenti, et tantarum facultatum domino necessitatem imponere peregrinandi. Libenter tamen fides accepit quicquid arduum videbatur incredulis. Cui non est magis dulce proprium tugurium quam palatia peregrina, et voluntaria casa quam digesta prætoria? Leve cuiquam non est dimittere propria, et sectari aliena incerta; dimittere quod scias, quærare quod ignoras. Quis enim propria sine dolore deseruit, aut sine lacrymis dereliquit? Cui non est durum illos conscios natalium parietes, dulcia illa limina atque amabilem larum, quem et parentum memoria et ipsius infantia rudimenta commendant, ubi curabula illa novi et mox orientis hominis famulabantur, ubi secunda alludens infantia inter lucis primordia, aut pueriles anni simplicitate felices, quos sibi inter lascivos atque ipsius ætatis lusus vernaculo genuina solo necessitas exhibebat? Inter hæc ergo tam blanda, tam dulcia, quæ omni fuerant difficultate relinquenda, *Exi, ait, de terra tua. Hoc sine fidei viribus libenter audiret? Levius probaretur, si vel nomen loci quo perrexisset, audiret. Proficiscitur, pergit, sociâ scilicet credulitate, conjugis comite, it securus, it fructus, promissum sibi fidei laboribus exacturus, plus sperans de incerto quam fuerat securus de proprio. Et ergo per desertas solitudines, per invias sedes, per naturæ secreta, ubi hæminis vestigium necdum rudis terra cognoverat: et inter illa omnia quæ Dei imperio dereliquerat, non tugurium, non casam, sed inter ipsa camporum silescentium formidolosa secreta, hospes tantummodo cæli terræque, nullum suffugium quo diverteret, inveniebat.*

2. *Tres Angelos Abraham suscipit hospitio.* Excepit tamen Abraham peregrinum quercus arbor humana; quæ venientem Abraham atque æstivo sole decocent, amœnitatis suæ umbraculo refoveret: cujus silvescentis nemoris comata luxuries, in æstivum tempus diem et urentis solis vaporiferos radios ramorum

frequentia suspendebat; ut quicquid injuria temporis irrogabat, omne sufferret et ramorum et foliorum densitas. Ingrederetur ergo lucum arboris Abraham, sub qua construitur qualecumque suffugium; angustum quidem homini, sed sufficiens majestati. Dignum tamen Deo palatium fides devota pingebat, in quo fuisset majestas superna pransura. Cum ergo illic positus curiosis oculis cælum intentaret, ecce subito in trium virorum persona majestas incorporea descendit. Accurrit, properat, manus supplices tendit, et transeuntium genua osculatur: *Domine, ait, si inveni gratiam coram te, ne transieris puerum tuum* (Gen. xviii, 3). Videtis, Abraham tribus occurrit, et unum adorat. Trina unitas, et una Trinitas. Sumatur aqua, laventur pedes vestiri, et refrigerate sub arbore ista, et afferant panem, et manducabitis; et postea transibitis in viam vestram. Et dixerunt ei, *Fac ut dixisti* (Id. xviii, 5). Servat semper in bonis tenorem sui perfecta justitia, offert peregrinis hospitium qui non habet tectum; et cum sit omni domicilio viduatus, domicilium, quale necessitas procurabat, exhibuit transeuntibus. Et licet illa minor fuerint quæ offerebantur, locorum angustiis magnitudinem dederat fides, quæ contemni non meruit a Deo. Divertunt ad arboris hospitium, quod Abraham Deo jam fecerat dignum. Interea conspergitur simlago, sunt encryphia ¹ (a), mactatur et vitulus. Eisi illis divinitas non eguit; justitia tamen, quod optabat, impendit. Ecce ad humanam mensam cœlestis sublimitas recumbat, cibus capitur, pransitur, et contubernali colloquio inter hominem et Deum familiaria verba miscuntur.

3. *Hospitalitas non est sine mercede.* Et quia apud Deum infructuosa hospitalitas esse non potuit, statim pretium mercedis accepit: datur filius seni, datur posteritas desperanti, accepit senectus quod minimo potuit habere juvenis. *Ad hoc, inquit, tempus veniam, et erit Sara filius* (Gen. xviii, 10). Cum quiescentis auni, et emortua Sara: visorea hoc posse fieri denegarent; dedit tamen divinæ promissioni credulitas fidem. *Patrem, inquit, multarum gentium posui te* (Id. xvii, 5). Repletus est bonis, quia quod ei promisit, implevit. Ecce in ipso margine senectutis, nondum prolatis legibus recitatisque, asserimus Abraham quod fuerit religiosus; et qui fuerat in cultura justior, fuerit in credulitate probator. Ecce enim senex ille maritus, qui adhuc unum non habebat, in uno tamen Deus innumerabiles promittebat. Ecce exhaustis visceribus dixit Deus ad Abraham, *Suspice in cælum, et numera stellas: sic erit semen tuum. Et credidit Abraham Deo, et deputatum est illi ad justitiam* (Id. xv, 5 et 6). Defecerunt Sara venire muliebria; quia jam lassa defecerant membra. Totum corpus sulcatur in rugas, sit perarata fronte, et exhausta senectute. Deficiente sanguine in venis tristis senectus delassatur; sed divino judicio ætatis fervor accenditur. Meliorem facit divina promissio matrem, quam ætas non fecerat generare. Accepit genitrix nomen, quod ei sterilitas temporis subtraxerat. Longe deficientibus membris Isaac concipitur: subito inanes ac marcescentes venæ redivivo sanguine ferbuertur, et emortua seni viscera calefacto sanguine vaporata, usque ad partum inquilinis sunt caloribus animata. Juvenilis ætas incaluit, et calefacto sanguine vaporavit. Fit anus feta, fit senex gravida, crescit venter per dies singulos, et convalescente partu, tumescens uteri capax sinus extenditur. Fit sarcina, et desideratus affectus ex visceribus lassis, onus nimium exoptata posteritas. Portabat uterum gravem talis mater, quæ inanis ambulare vix posset. Sed quia credulitatis fuerant quæ acceperat, defecta viscera fides validior animabat.

¹ Mss. sic habent, *præstare dignetur, qui civis et regnat cum patre, etc.*

(a) Olin, de Tempore 68, et post, in Appendice 37.

(b) In nostris manuscriptis non reperitur. Editus per Amerbachium et Erasmus fuit cum sermonibus Augustiniani; post vero per Lovanienses in Appendice cum sjuis, reluctantem veniunt. Confer sermonem 7 Appendicis.

¹ Am., *engrisiæ*. Melius Fr. et Lov., *encryphia*.

(a) Sic dicti subcineritii panes a verbo græco, *engruphê*, quod dum coquantur, sub cinere abscondantur.

Marcidæ mammæ, quas in vacuos folles subducti succi detrimenta laxaverant, lactei fontis libertate tenduntur. Fit mater in pectore, fit mater in partu: fit, inquam, mater, quæ avia fuerat per ætatem. Dedit fides vetustis novos visceribus ignes. Sic Isaac credulitate nascitur, ut eorum fides in progenie enarretur in sæcula. Amen.

SERMO IV (a).

De vacca, ariete vel capra trium annorum, turture quoque et columba. Gen. xv, 9-17 (b).

1. *Carnales et spirituales in Abrahamæ sacrificio significati.* Audivimus, fratres charissimi, Scripturam dicentem: Locutus est Dominus ad Abram dicens, Sume mihi vaccam triennem, et capram trimam, et arietem annorum trium, turturem quoque et columbam. Qui tollens universa hæc divisit ea per medium, et utrasque partes contra se altrinsecus posuit; aves autem non divisit. Descenderuntque volucres super cadavera, et abigebat eas Abram. Cumque sol occumberet, sopor irruit super Abram; et horror magnus et tenebrosus invasit eum. Cum ergo occubisset sol, facta est caligo tenebrosa, et apparuit clibanus fumans, et lampas ignis transiens inter divisiones illas. Quid ergo significent ista, fratres, breviter, quantum Dominus dederit, Charitatis vestræ auribus cupimus intinare. Beatus Abraham pater multarum gentium a Domino dicitur est. Omnes enim gentes, quæ in Christum credunt et credituræ sunt, filii sunt Abrahamæ, imitando fidem, non nascendo per carnem. Nam sicut Judæi per infidelitatem degeneres facti, ex filiis Abrahamæ filii diaboli, et progenies viperarum sunt in Evangelio appellati; ita e contrario omnes gentes quæ in Christum fideliter credunt, Abrahamæ filii effici meruerunt. Vacca ergo triennis, et aries annorum trium, et capra triennis, et turtur vel columba, figuram omnium gentium prætulerunt. Dicta sunt autem trium annorum, quia omnes gentes in Trinitatis erant mysterium credituræ. Et quia tota Ecclesia catholica non solum habet spirituales, sed habet etiam et carnales: quamvis nonnulli in Trinitatem se credere dicant, carnales tamen sunt, quia crimina et peccata vitare dissimulant: quia ergo cum carnalibus sunt etiam spirituales, ideo turtur et columba sunt additæ. In turture et columba spirituales possunt significari, ut in illis tribus animalibus carnales intelligi.

2. *In Ecclesia catholica carnales contra se positi, non spirituales.* Ergo diligenter attendite, quia illa tria animalia divisisse in duas partes dicitur Abraham et contra se invicem posuisse. Aves, Scriptura inquit, non divisit. Quare hoc, fratres? Quia in Ecclesia catholica carnales dividuntur; spirituales omnino dividuntur, et, sicut dicit Scriptura, contra se invicem præparantur. Quare carnales, et divisi, et contra se positi sunt? Quia omnes luxuriosi et amatores mundi contra se invicem divisiones et scandala habere non desinant. Isti ergo dividuntur, quia sibi invicem adversantur: aves autem, id est spirituales non dividuntur. Quare spirituales non dividuntur? Quia est illis cor unum, et anima una in Deum, est in illis unum velle ac nolle. Illis enim, quas supra diximus avibus, similes sunt, turturi scilicet vel columbæ. In turture castitas, in columba simplicitas designatur. Omnes enim in Ecclesia catholica Deum timentes, et casti, simplicesque esse signantur, et cum Psalmista dicere possunt, *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo et requiescam (Psal. ltv, 7)?* Et iterum, *Turtur invenit sibi nidum, ubi reponat pullos suos (Psal. lxxxiii, 4).* Et quando carnales, qui dividi possunt, gravibus vitiorum compedibus premanentur in mundo; spirituales diversarum virtutum pennis elevantur in

altum, et duabus velut alis, duobus scilicet præceptis, diligendo Deum et proximum, eriguntur in cælum, et cum Apostolo dicere possunt, *Nostra autem conversatio in cælis est (Philipp. iii, 20)*; et quoties sacerdos dixerit, *Sursum corda, securi et fideliter dicunt se habere ad Deum; quod valde pauci et rari in Ecclesia fiducialiter et cum veritate dicere possunt.* Ideo ergo aves Abraham non divisit, quia spirituales, quibus, sicut dixi, est cor unum et anima una, dividi et a Dei vel a proximi amore separari non possunt; sed cum Apostolo clamant, *Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio?* Et cetera quæ sequuntur, usque ad id quod dictum est, *Neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro (Rom. viii, 35-39)?* Spirituales ergo nec tormentis separantur a Christo; carnales vero interdum etiam otiosis fabulis separantur. Illos non separat nec crudelis gladius; istos vero separat carnalis affectus. Spirituales nec dura frangunt; carnales etiam blanda corrumpunt. Divisit ergo Abraham illa animalia in duas partes; aves autem non divisit.

3. *Judicii extremi figura.—Cum autem occubisset sol, sopor, inquit, irruit super Abraham, et horror magnus et tenebrosus nimis: et apparuit clibanus ardens et fumans, et lampas ignis transiens inter divisiones illas.* Videte, fratres, quod ignis iste inter divisiones illas transiens dicitur, turturem quoque et columbam tetigisse non legitur. Vespera illa finem mundi significavit: animalia illa, sicut jam diximus, typum omnium gentium in Christo credentium prætulerunt. Quæ tamen gentes, sicut jam dictum est, quia in se non solum carnales, sed etiam spirituales, id est, non solum malos, sed etiam bonos habent; ideo animalia illa divisa sunt, et ignis transiit per ea, secundum illud quod dicit Apostolus, *Dies enim Domini declarabit; quia in igne revelabitur (I Cor. iii, 15).* Clibanus ille ardens et fumans et lampas ignis diem judicii figuravit, Et ideo super beatum Abraham timor et horror tenebrosus incubuit. Unde intelligimus, quod si in die judicii justus vix salvabitur, peccator et impius ubi parebunt (I Petr. iv, 18)? Clibanus ergo ardens et fumans significavit diem judicii: diem, inquam, judicii in quo erit fletus et stridor dentium, in quo erit ululatus, et lamentatio, et tarda pœnitentia; quando movebuntur fundamenta montium, et ardebit terra usque ad inferos deorsum; quando, sicut dicit beatus Petrus, *Cæli ardentes solventur, elementa ignis ardore tabescent (II Petr. iii, 12)*; quando, sicut Dominus ipse in Evangelio dicit, etiam *Virtutes cælorum commovebuntur: quando sol obscurabitur, quando et luna non dabit lumen suum, et stellæ cadent de cælo (Matth. xxiv, 29).* Ubi se tunc impii videbunt? Ubi adulteri, ubi ebriosi, ubi mækides se recognoscent? Ubi amatores luxurie, ubi raptores, ubi superbi et invidi apparebunt? Quid infelices pro sua defensione dicturi sunt, quos toties admonitos, et tamen imparatos, dies ille repererit? Cum ad illam Archangeli tubam omni buccina clariorum totus simul cœperit mugire mundus, cum, sicut dicit propheta, venerit Dominus ponere orbem terræ desertum (Isai. xiv, 17), et peccatores perdere ex eo: quando, sicut dicit Scriptura, *peccatores et impii mittentur in stagnum ignis, et fumus tormentorum illorum ascendet in sæcula sæculorum (Apoc. xiv, 11).* Qui tunc tremor, quæ caligo, quæ tenebræ criminosos quosque negligentes ac tepidos occupabunt? Ne ergo et nos in istum veniamus cruciatum anime, experiscamur dum corrigendus tempus est, et voluntatem Domini nostri tanquam boni servi et utiles requiramus: ut cum dies ille judicii, quem clibanus ille ardens et fumans significavit, tremendus et mitium etiam bonis expavescendus advenerit, non cum mortalibus, quos illa animalia figurabant, qui per diversas voluptatum contentiones divisi possunt, flammis ultricibus eruciemur in inferno; sed simplicitatem columbæ

(a) Alias, de Tempore 34.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Lovaniensis dubius fuit, Verlinio et Vindingo suppositus. Nobis videtur ad Cæsarium pertinere. Confer editam ab Augustino ejusdem sacrificii Abrahamæ expositionem allegoricam, enarr. in Psalm. 103, serm. 3, n. 5; et librum 16 de Civitate Dei, cap. 21.

¹ Forte, carnalibus.

et castitatem turturis præferentes, spiritualibus virtutum pennis elevemur in cœlum, secundam illud quod ait Apostolus, *Simul, inquit, rapiemur in nubibus obtriam Christo in aera, et sic semper cum Domino erimus* (1 *Thess.* iv, 16): præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO V (a).

De tribus viris qui beato Abraham apparuerunt.
Gen. xviii (b).

1. *In lectione Scripturæ non litteræ tantum attendendum.* Frequenter admonui Charitatem vestram, fratres dilectissimi, ut his lectionibus quæ diebus istis in Ecclesia recitantur, non hoc tantum attendere debeamus, quod ex littera sonare cognoscimus, sed remoto velamine litteræ, vivificantem Spiritum fideliter requiramus. Sic enim dicit Apostolus, *Littera occidit, Spiritus autem vivificat* (II *Cor.* iii, 6). Denique infelices Judæi, et plus infelices hæretici, dum solum litteræ aspiciunt sonum, quasi corpus sine anima, ita sine vivificante Spiritu mortui remanserunt. Nos audiamus Apostolum dicentem, quia *hæc omnia in figura contingebant illis; scripta sunt autem propter nos* (I *Cor.* x, 11). Videamus ergo quid sit, quod modo cum divina lectio legeretur, audivimus.

2. *Lot longe inferior Abraham.*—*Visus est, inquit, Deus Abraham, cum sederet ad ostium tabernaculi sui, ad ilicem Mambre. Ecce, inquit, tres viri astiterunt super eum, et exiit in occursum ejus.* Attendite, fratres, et videte qualiter Deus apparuit Abraham, et qualiter apparuit Lot. Ad Abraham tres veniunt, et stant super eum: ad Lot duo veniunt, et sedent in platea (*Gen.* xix, 1, 2). Videte, fratres, si non dispensatione sancti Spiritus pro meritis res geruntur. Etenim Lot longe inferior erat Abraham. Nisi enim inferior fuisset, a beato Abraham separari non meruisset, nec ei Sodomorum habitatio placuisset. Veniunt ergo ad Abraham tres viri in meridie, veniunt ad Lot duo, et vesperare veniunt: non enim sustinebat meridianæ lucis magnitudinem Lot; Abraham vero poterat plenum fulgorem lucis excipere.

3. *Hospitalitatis commendatio.* Nunc videamus qualiter Abraham, et qualiter Lot susceperunt venientes. Præsumpsit Abraham, et occurrit obviam eis. Et cum occurrisset, festinat ad tabernaculum, et dicit ad uxorem suam: *Festina, inquit, et consperge tres mensuras similaginis, et fac subcineritios panes, quod græce ἑσπερίτις dicitur, occultos videlicet et absconditos indicans panes. Ipse autem Abraham ad argumentum cucurrit, et accepit vitulum.* Qualem vitulum? Forte qui potuit primus occurrere? Non ita est; sed vitulum bonum et tenerum. Tulit ergo vitulum, et dedit puero: *Puer, inquit, festina facere eum.* Videte, fratres, attendite quam ferventi animo hospites debeatis excipere. Ecce ipse Abraham currit, uxor festinat, puer accelerat. Nullus est piger in domo sapientis. Ecce æqualia sunt Abraham et Saræ hospitalitatis officia. Lot vero excepit quidem; sed duos tantum, et non integram Trinitatem, nec in meridie, sed ad vesperum. Et quid eis appositum? *Coxit, inquit, azyma, et comederunt.* Et quia meritis multo inferior erat Abraham, nec vitulum saginatum habuit, nec in tribus mensuris similaginis mysterium Trinitatis agnovit: attamen quia vel hoc quod potuit, benigno animo obtulit, de perditione Sodomorum liberari promeruit. Attendite, fratres, quia etiam Lot, dum hospites non repellit, Angelos excipere meruit. Ecce hospitalem domum Angeli ingrediuntur, clausæ hospitibus domus flammis sulfureis concremantur.

(a) Alias, de Tempore 70.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Auctoris artem et ingenium intelliges comparata Origenis nomilia in Genesim quarta, quam ille præfixa præratione, et nonnullis additis passim ac detractis verbis variavit. Cesarii solum in exordio præsertim et in conclusione sermonis cernere debetis videtur

4. *Abraham mysterium Trinitatis cognovit. Latio prædum.* Venerunt ergo tres viri ad Abraham, et steterunt super eum. Hoc ipsum videte quale sit, quod super eum veniunt, non contra eum. Subjecerat se voluntati Dei; et ideo super eum stare dicitur Deus. *Astiterunt, inquit, super eum; non contra eum ad repellendum, sed super eum ad protegendum.* Tres viros suscepit, tribus mensuris panes apponit. Quare hoc, fratres, nisi quia mysterium Trinitatis intelligit? Apponit et vitulum, qui vitulus non est durus, sed bonus et tener. Et quis tam tenerum, quid tam bonum, quam est ille qui se pro nobis humiliavit usque ad mortem? Ipse est ille vitulus saginatus, quem pro recepto poenitente filio jugulat pater. Sic enim dilexit Deus mundum, ut Filium suum unigenitum daret (*Joan.* iii, 16). Tribus ergo occurrit Abraham, et unum adorat. In eo autem quod tres vidit, sicut jam dictum est, Trinitatis mysterium intellexit: quod autem quasi unum adoravit, in tribus personis unum Deum esse cognovit. Ad unum loquitur dicens, *Declina ad puerum tuum.* Addit etiam, quasi ad homines loquens, *Accipiam, inquit, aquam, et laventur pedes vestri.* Discite, fratres, a beato Abraham hospites libenter excipere, pedes eorum cum humilitate et pietate lavare. Lavate, inquam, sanctorum peregrinantium pedes, ne forte in illis remaneat pulvis, quem ad iudicium vestrum possint de pedibus suis excutere. Sic enim in Evangelio dixit: *Qui non suscepit vos, excutentes excutite pulverem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilis erit terra Sodomorum in die iudicii, quam illi civitati* (*Matth.* x, 14 et 15). Hoc ergo prævidebat in spiritu Abraham; et ideo velabat prævenire et lavare pedes, ne quid forte pulveris resideret, quod ad testimonium incredulitatis excussum posset in die iudicii reservari. Propterea ergo dicit sapiens Abraham, *Accipiam aquam, et laventur pedes vestri.* Diligenter hæc audite, fratres, qui hospitalitatem exercere non vultis, qui hospitem velut hostem excipitis. Ecce beatus Abraham, dum homines ferventer exciperet, ipsum Deum suscipere hospitalitatis contemplatione promeruit. Hoc etiam in Evangelio Christus confirmavit dicens: *Hospes fui, et suscepistis me* (*Id.* xxv, 35). Nolite ergo negligere peregrinos, ne forte quem non excepistis, ipse sit Christus.

5. *Sequitur de eodem argumento.* Ubi tamen factum sit hoc? *Ad ilicem Mambre,* quod in latina lingua interpretatur visio, sive perspicacia. Vides qualis sit locus in quo Dominus potest habere convivium? Delectavit enim eum visio et perspicacia Abraham. Erat enim mundus corde, ut posset Deum videre. In tali ergo loco, et in tali corde potest Dominus habere convivium. De ista visione Dominus in Evangelio locutus est ad Judæos dicens: *Abraham exultavit ut videret diem meum; vidit et gavisus est* (*Joan.* viii, 56). Diem, inquit, meum vidit; quia mysterium Trinitatis agnovit. Vidit Patrem diem, Filium diem, Spiritum sanctum diem, et in his tribus unum diem: sicut et Pater Deus, et Filius Deus, et Spiritus sanctus Deus, et hi tres unus Deus. Nam et singulatum singulæ quæque personæ plenus Deus, et totæ tres simul unus Deus. Nam et illis tribus mensuris similaginis, propter unitatem substantiæ non incongrue Pater et Filius et Spiritus sanctus intelligitur. Quod tamen et alio modo potest accipi, ut Saram intelligamus Ecclesiam, tres mensuras similaginis, fidem, spem et charitatem. In his enim tribus virtutibus universæ fructus continentur Ecclesiæ. Qui hæc tria in se meruerit habere, securus potest ad convivium cordis sui totam Trinitatem excipere.

6. *Descendere Deus quomodo intelligatur.*—*Post hæc dixit Dominus ad Abraham, Clamor Sodomorum et Gomorrhæ ascendit ad me: descendi ergo ut viderem, et sermo qui venit ad me, opere complectur; an non est ita, ut sciam.* Hæc Scripturæ sunt verba; videamus quid in his intelligi dignum sit. *Descendi, inquit, ut viderem.* Quando ad Abraham responsa redduntur, non dicitur descendere Deus, sed supra ipsum stare: nunc autem quia peccatorum causa agitur, de-

¹ Hæc a; ud Or genem additur, cum angelis suis.

ascendere dicitur Deus. Vide ne ascensionem et descensionem localem sentias. Indignum est hoc de incorporea et ubique tota sentire substantia. Sed descendere dicitur Deus, quando curam humanæ fragilitatis habere dignatur. Quod specialius de Domino ac Salvatore nostro sentire debemus, qui semetipsum extinavit, servi formam accipiens (*Philipp. ii, 7*).

7. *Quomodo nesciat Deus peccatores.* Sed videamus quid est quod dicit, *Descendi ut viderem, utrum sermo qui ad me pervenit, opere completus sit; an non est ita, ut sciam.* Solent enim nos hinc impugnare Pagani, et maxime immundissimi Manichæi (a) dicentes: Ecce nesciebat Deus Legis, quid ageretur in Sodomis. Nos enim sano intellectu respondemus et dicimus, quod aliter dicitur Deus nosse justos, aliter noverit peccatores. Denique de justis quid dicitur? *Novit Dominus qui sunt ejus* (*II Tim. ii, 19*). De peccatoribus quid dicitur? *Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem, quia non novi vos* (*Matth. vii, 23*). Et iterum Paulus Apostolus: *Si quis est Domini, intelliget quæ dico; qui autem ignorat, ignorabitur* (*I Cor. xiv, 37 et 38*). Quid est ergo, *Nescio?* Non novi vos, non vos agnosco in regula mea, non in vobis recognosco imaginem meam. Cognovit in vobis justitia mea quod puniat, et non cognoscit misericordia quod coronet: ac si quorum acius indigni Deo sunt, indigni etiam notitia Dei dicuntur. *Descendi ergo ut videam*, non ut ego quid agunt sciam: sed ut ipsos scientia mea dignos efficiam, si quos ipsorum inveniam justos, si quos inveniam poenitentes, si quos tales quos debeam scire. Denique quia nullus qui poeniteret, nullus qui converteretur inventus est præter Lot, ipse solus cognoscitur, ipse solus de incendio liberatur. Nos vero, fratres, demus operam, et tales esse cum Dei adjutorio laboremus, ut digni habeamur notitia Dei; ut nos et agnoscere dignetur et scire, præstante Domino nostro Jesu Christo, etc.

SERMO VI (b).

De immolatione Isaac, 1 (c).

1. *Exordium.* Lectio illa, fratres charissimi, in qua beatus Abraham Isaac filium suum in holocaustum legitur obtulisse, ideo in ordine suo diebus Quadragesimæ non recitatur, quia, sicut ipsi nostis, in vigiliis Paschæ propter sacramentum dominicæ passionis reservatur. Et quia tunc non est in spatio, ut de ista possit aliquid dici; nunc, si videtur, expositionem ejus secundum quod eam patres nostri inspirante Domino tractaverunt, Charitatis vestræ auribus, quantum possumus, breviter intinuemus.

2. *Trinitatis mysterium.*—*Dixit ergo Dominus ad Abraham, Tolle filium tuum, quem diligis Isaac, et offer eum mihi in holocaustum super unum montium, quem monstraverò tibi. At ille surgens stravit asinam suam, et tulit secum duos pueros, et Isaac filium suum, et pervenit ad locum, quem ei ostenderat Dominus, die tertio* (*Gen. xxii, 2 et seqq.*). Abraham enim quando Isaac filium suum obtulit, typum habuit Dei Patris; Isaac vero figuram Domini Salvatoris. Quod autem ad locum immolationis die tertia pervenit, mysterium Trinitatis ostenditur. Nam quod dies tertius in sacramento vel mysterio accipi debeat Trinitatis, frequenter in voluminibus sacris invenitur, sicut in Exodo: *Viam, inquit, trium dierum ibimus in deserto* (*Exod. v, 3*).

(a) De Manichæis nihil in Origenis homilia, a qua etiam abest quæ vox occurrit, « Legis. »

(b) Alias, de Tempore 71.

(c) In Appendice nunc primum collocatur. Confatus est ab incerto auctore, et interpolatus. Habet quædam ex Origenis Homilia in Genesis octava, et quædam aliunde congesta. In manuscriptis nostris strictius paulo quam in editis exordium habetur, hunc in modum: « Lectiois illius, fratres charissimi, in qua beatus Abraham Isaac filium suum in holocausto legitur obtulisse, nunc, si jubetis, expositionem secundum quod eam patres nostri inspirante Domino tractaverunt, Charitatis vestræ auribus, quantum possumus, breviter intinuemus. *Tolle filium tuum* » etc. Quod exordium ex Casarii vertis expressum videtur.

Et iterum quando ad montem Sinai ventum est, dictum est populo: *Sanctificamini, et estote parati in die tertia* (*Exod. xix, 15*). Et Josue transiurus Jordanem, ut in die tertia populus paratus esset admonuit (*Josue i, 11*). Et Dominus noster die tertia resurrexit (*Matth. xxviii*). Hoc ideo diximus, quia beatus Abraham die tertia venit ad locum, quem ei ostenderat Dominus.

3. *Christi figura aries et Isaac.* Duo pueri quos cum asina remanere jussit, typum habuerunt populi Judæorum, qui pro eo quod in Christo non erant credituri, ideo ad locum ubi immolandum erat, ascendere vel pervenire non poterant. Asina illa significavit Synagogam. Aries vero ille qui inter spinas hærebat, et ipse typum Domini habuisse videtur. Nam et Christus quasi cornibus inter spinas hærebat, quando ad crucis cornua clavorum confixione pendebat. Quod vero Isaac ipse sibi ad immolandum ligna detulit, et in hoc Christo figuravit, qui ad locum passionis crucem suam ipse portavit. De quo mysterio multo ante dictum fuerat per prophetam: *Et erit, inquit, principatus ejus super humerum ejus* (*Isai. ix, 6*). Tunc enim Christus principatum super humeros habuit, quando crucem suam admirabili humilitate portavit. Non incongrue crux Christi principatum significat. Nam per ipsam et diabolus vincitur, et totus mundus ad Christi notitiam vel gratiam revocatur¹. Denique sic et Apostolus dixit, cum de passione Domini loqueretur: *Factus, inquit, obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod et Deus illum exaltavit, et donavit illi nomen quod est super omne nomen* (*Philipp. ii, 8 et 9*). Hoc ideo dicimus, fratres, ut agnosceret Charitas vestra quod principatus Christi, de quo scriptum est, *Et erit principatus super humerum ejus*, non sit alius nisi crux ejus. Et ideo lectio ipsa in Pascha legitur, quando Isaac verus, cujus typum gerebat filius Abraham, pro genere humano in patibulo crucis affigitur.

4. *In pueris Abraham figura est Judæorum.* Legitur in ipsa lectione, quod veniens beatus Abraham cum filio suo, viderit locum a longe, et dixerit ad pueros suos, *Sedete hic cum asina; ego et puer proficiscemur, et cum adoraverimus, revertentur ad vos.* Quare pueris, qui figuram habuerunt Judæorum dicitur, *Sedete hic cum asina?* Numquid asina illa sedere poterat, charissimi? Sed ideo dicitur, *Sedete cum asina;* quia Judæorum populus, qui in Christum crediturus non erat, stare non poterat, sed ut debilis et velut peccator languidus, qui baculum crucis despererat, in terram casurus erat. Dixit ergo Abraham beatus, *Sedete hic cum asina; ego et puer proficiscemur, et cum adoraverimus, revertentur ad vos.* Quid est quod dicitis, beate Abraham? Ad immolandum filium vadis, et dicitis quod cum filio revertetis? Si cum in holocaustum obtuleris, utique tecum redire non poterit. Potuit respondere beatus Abraham: Verum dico, et offero filium, et cum filio revertar ad vos. Tanta est enim fides mea, ut credam quod ille qui mihi eum de matris sterilis utero dignatus est dare, possit etiam eum mortuum suscitare: et ideo verum dico, quia *cum adoraverimus, revertentur ad vos.*

5. *Adam sepultus in Calvarie loco.* Quod autem aries occisus est, et Isaac non est occisus, ideo factum est, quia Isaac figura et non veritas erat. In ipso enim designatum est quod postea in Christo completum est. Videte Deum cum hominibus magna pietate certantem: Abraham mortalem filium non moriturum obtulit Deo, et Deus immortalem Filium pro hominibus tradidit morti. Potest tamen de beato Isaac significata sit divinitas, in ariete humanitas Christi. Et quia in passione non divinitas, sed humanitas crucifixæ creditur; ideo non Isaac, sed aries immolatur. Dei enim Filius vel unigenitus offertur,

¹ *Mss., ronoratur.*

et virginis primogenitus immolatur. Audite et aliud sacramentum. Beatus Hieronymus presbyter scripsit, ab antiquis et senioribus Judæorum se certissime cognovisse, quod ibi oblati est Isaac, ubi postea Dominus Christus crucifixus est (a). Denique ab eo loco unde beatus Abraham jussus est proficisci, tertio die ad locum ubi Christus crucifixus est pervenit. [Etiam hoc antiquorum relatione refertur, quod et Adam primus homo in ipso loco ubi crux fixa est, fuerit aliquando sepultus; et ideo Calvarie locum dictum esse, quia caput humani generis ibi dicitur esse sepultum. Et vere, fratres, non incongrue creditur, quia ibi erectus sit medicus, ubi jacebat ægrotus. Et dignum erat, ut ubi occiderat humana superbia, ibi se inclinaret divina misericordia: et sanguis ille pretiosus etiam corporaliter pulverem antiqui peccatoris dum dignatur stillando contingere, redemisse credatur (b).] Hæc enim, fratres clarissimi, secundum quod potuimus, e diversis Scripturarum voluminibus, pro animæ nostræ profectu collegimus, et claritate contemplatione suggestimus. Vos vero, auxiliante Domino, dum frequentius Scripturas divinas relegitis, si diligenter attenditis, credo quod etiam meliorem expositionem invenire possitis (c).

[6. *Baptismi sacramentum non negligenter aut tardius requirendum.* Rogo vos, fratres, ut quicumque aut filium, aut vernaculum suum baptizari desiderat, jam nunc eum Ecclesie offerre non differat: quia non est justum, ut res quæ tam magna, tam præclara creditur, negligenter aut tardius quam expedit requiratur. Timeo enim ne aliquæ mulieres ideo tardius infantulos suos offerant, quia cum ipsis ad Vigiliis venire dissimulant. Certissime enim credimus, quod qui statim incipiente Quadragesima, eos qui baptizandi sunt offerre voluerint, et cum ipsis ad Vigiliis feliciter venerint, et filii eorum legitimo ordine accipient Baptismi sacramentum, et ipsi acquirant indulgentiam peccatorum, præstante Domino nostro Jesu Christo, etc.]

SERMO VII (c).

De immolatione Isaac, u (d).

1. Novum præcepti genus est, homini legem sceleris dare; et religiosum habere, si impium voluerit perpetrare. Abraham si parricidium fecerit, justus est; si non fecerit, indevotus est. Quid sit ergo, quod nunquam Deum nisi pietate placamus? Cupit sibi vota offerri, non crudeliter coli. Ecce inter pietatem patris et devotionem Dei, filium est quidem scelus occidere; sed Deum scelestius non audire. In angusto posita est perfecta justitia. Parricidium jubere ut facias, tuis te manibus orbaturus. Quid hoc est? Imperat parricidium, qui prohibet homicidium? Jubetur, inquit, filium victimare, solatium paternæ

^a Sic in Mss. In editis autem, *immolatus*.

^b Manuscripti non habent quæ ansulis includuntur.

^c Mss., *de divinis*.

^d Hic sermo desuit in Mss.

(a) Legitur in Commentariis in Marc. cap. 15, sed Hieronymo perperam adscriptis.

(b) Id quidem, quod de Adami sepultura in Calvarie loco dicitur, tradunt Tertullianus, lib. 2 contra Marcionem; Origenes in Matthæum, tract. 33; Basiliius in Levit. cap. 5; Ambrosius in Lucam, cap. 23; Chrysostomus in Joannem, homil. 84, etc.; et improbat Hieronymus in Matthæum, cap. 27.

(c) Alias, de Tempore 73.

(d) In Appendice nunc primum collocatur. Non enim Augustinum, sed auctorem refert plane eundem ac sermo Appendicis tertius per Lovanienses jam olim rejectus. Ut in illo sermone haud procul ab initio præceptum divinum, *Exi de terra tua*, sic exponatur, « Novum probationis genus, habenti propria, exsilia indicare peregrina; » ita in huius principio dicitur, « Novum præcepti genus est, legem sceleris dare: » pro interpretanda scilicet Dei jussione illa, quam ramitibi hic oportebat, sicuti inferius habetur, *Accipe filium tuum, et offer mihi illum.* »

senectutis, et unici posteritatis: qui quanto senior, tanto dulcior; quanto solus aut unicus, tanto charior et dilectus. In utroque senes creandæ proliis desperatio retinebat; utpote post tempus quod natura fraudaverat, ætas in senes patre, sterilitas in ancilla matre. Jam enim Sara actus suæ vulvæ perdidit, et senem patrem vis generandi lassaverat; quia fructum sterilis non habebat. Ecce subito frigans vulva materna non instinctu libidinis, sed fomite virtutis incaluit, redivivo successit flore juventutis. Mœrentis jam artus corporis viruerunt, marcida membra et annosæ ætatis tabe pallentia, pueritiæ rubore viruerunt, et insuccido tepore veterascens jam corpus, non tanquam concubitus, sed promissio vegetabat. Canis jam togatum caput albebat, et rugas suas vulva in ventre tendebat. Tumbat uterus gravidæ, tremebat gressus in poplite. Gestabat onustum uterum, quæ corpus jam non regebat incurvum. Novissimis annis feta et lessa mulier, quæ non noverat in juventute concipere, discit in senectute lactare. Discite conjugati vacare effectum seminis, ubi non fuerit munus auctoris, ipso dicente: *Priusquam te formarem in utero, novi te (Jerem. 1, 5).*

2. *Accipe, inquit, filium tuum, et offer mihi illum in unum de montibus quem demonstravero tibi (Gen. xxii, 2).* Senex pater et unici mater, novi parentes, et veteres genitores, ad tam acerbum non moventur imperium. Hilaris accingebatur, qui nec timorem facinoris formidavit, nec implere quod jussus est degener animus dubitavit. Spes illa futura tot gentium paternæ manu jubetur occidi. Devotus pater eo voto suscepit parricidium, quo susceperat filium: nec refert utrum impendat aut perdat; dum quoquo modo quod acceperat, reddat. O Domine piissime, quem scis patri dilectum, quid imperas victimandum? Nunc nuper senem sterilem secundasti; et tam cito quod donaveras, repetisti? Ubi est quod senibus præstitisti? Ergo iratus potes lædere, sicut propitius imperas orbitatem? Absit a nobis ista incredulitas. Deus pro nobis filium suum jussit occidi, non nostros mactari. Ideo jubetur filium occidere, ut manifestetur mundo qui jam notus fuerat Deo. Nam quomodo innocentis desiderat sanguinem, qui reum damnat pro sanguine? Demonstrare cunctis hominibus devotionem voluit qui parricidium ut fieret, imperavit. Paret illico imperis, præceptis obtemperat, pergit percussor paratus; imo filium cum patre proficiscitur moriturus: atque ultimam tantummodo moriturus, non insuper et patris gladio obiturus.

3. Venerunt ergo ad locum, quem dixerat Deus; ambo pariter aram construunt sacerdotes; ligna aræ imponit, filium alligavit, et extento gladio, angelus, *Ne percutias puerum*, exclamavit: oculis respice, et vide arietem in vepe. Videte, fratres, Abraham patientia fortem, devotione constantem; non cum aliqua fera luctantem, sed cum natura pugnantem. Devotio dicebat, Percute: pietas clamabat, Parce. Illa revocabat; ista provocabat. Filius tunc moriturus jacebat: erigit dexteram feriturus, et locum quo libens percutiebat, aucupat. Parce, inquit, Abraham. Qui jusserat ut feriret, modo vociferatur ut parceret. Sciebat enim probatum patrem et in devotione ferventem gladium temperare, et filium non perire; sed nec cremare. Parce, inquit, devote pater; parricida sine crimine, parce. Tuum sacrificium quod paraveras intendi, ego quod jusseram ut obtulisses accipi; in voto probavi, quod in facto renui; acceptavi votum, nec repuli sacrificium; laudo fidem, nec reprobo pietatem, nec tibi patior inferri orbitatem. Perfecta sunt omnia, et salva sunt universa. Vincitur innocens hostia, ne offerentis devotio putaret se minus aliquid exhibere, si impatientia doloris victima calcitraret. Ecce spirituali presagio meum prævenisti consilium.

¹ Am., *utpote posset tempus*.

² Lov., *in succido tempore*.

Quod enim paravi pro toto mundo, tu jam deliberasti in filio tuo. Quod in Unigenito meo disposui, tu in tuo unico perfecisti: unde benedicentur in te omnes gentes. Amen.

SERMO VIII (a).

De puero Abraham, qui missus est ad Rebeccam (b).

1. *Juramentum per femur Abrahæ.* Paulo ante cum divina lectio legeretur, audivimus quod beatus Abraham vocaverit puerum suum, et dixerit ei, *Pone manum tuam sub femur meum, ut adjurem te per Deum cæli et terræ, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus regionis hujus (Gen. xxiv, 2, etc.)*; et quod ille obediens posuerit manum sub femore, et juraverit ei. Hæc enim omnia, fratres, quæ in Testamento Veteri recitantur, si tantum secundum litteram volderimus accipere. Aut parvum, aut nullum lucrum animæ consequemur. Quid enim nobis prodest, qui ad ecclesiam ad audiendum Dei verbum fideliter convenimus, si nobis dicatur, quod Abraham miserit puerum suum, ut de regione longinqua adduceret uxorem filio suo, cum et in istis regionibus hoc frequenter videamus fieri? Nos vero, fratres, sequentes beatum apostolum Paulum, credamus quia omnia quæ scripta sunt, Judæis in figura contingebant, nobis autem in veritate completa sunt (1 Cor. x, 11). Dixit ergo Abraham ad puerum suum, *Mitte manum tuam sub femur meum, et jura per Deum cæli et terræ.* Quid est hoc, fratres? Sic dixit beatus Abraham, *Mitte manum tuam sub femur meum*: tanquam diceret, *Mitte manum tuam ad altare*: aut diceret, *Mitte manum tuam ad arcam Testamenti*: aut, *Extende manum ad templum Dei*: et *jura mihi.* Femur tangebatur, et per Deum cæli et terræ jurabat. Non enim errabat beatus Abraham, quando hoc fieri imperabat: sed quia prophetiæ spiritu repletus, noverat de semine suo Christum cæli et terræ Dominum nasciturum. Ideo quando servus suus femur illius contingebat, non per carnale membrum, sed per Deum vivum et verum juramenta prestabat. Quia Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Jacob, Jacob genuit Judam: de cuius semine Christus Dominus natus est (Math. 1, 2-16).

2. *Serco Abrahæ occurrit Rebecca, quam ille, habito parentum fratrisque et ipsius consensu, Isaac domino suo uxorem accipit.* — *Et stetit juxta fontem, et dixit in corde suo: Domine Deus domini mei, si fecisti misericordiam cum domino meo, ecce sto ad puteum, et puella quæ venerit haurire aquam, si ei dixerit, Da mihi bibere, et illa responderit mihi, Et tu bibe, et camelis tuis hauriam aquam; ipsa est quam præparasti domino meo Isaac. Necdum puer in corde suo verba compleverat, et ecce apparuit Rebecca, habens Isaac ad vesperum in agrum ad meditantium. Ager ille mundi figuram habebat. Exierat Isaac in agrum, quia Christus venturus erat in mundum: Isaac ad vesperum diei, Christus in fine mundi. Isaac ergo ad meditantium in agrum processit: quia Christus in mundum pugnaturus contra diabolum venit, ut cum vinceret justie, dum ab eo occideretur injuste; et moriendo mortem destrueret, et resurgendo vitam credentibus condonaret. Et quomodo Isaac corporaliter Rebecca, sic Christo spiritualiter jungeretur Ecclesia, accipiens in presentem pretiosam arham sanguinem sponsi sui, acceptura dotem postmodum regni sui. Quam rem beatus Petrus apostolus evidenter enuntiat, dicens: *Non enim inquit, redempti estis auro et argento, sed pretioso sanguine tanquam agni immaculati (1 Petr. 1, 18, 19).**

3. *Abraham et servus ipsius, quorum figuræ Rebecca desponsata Isaac figura Ecclesiæ.* Nunc, fratres charissimi, quantum possumus, breviter quid ista significant, videamus. Beatus Abraham, quod puerum dirigebat, ut acciperet uxorem filio suo, typum habebat

(a) Alias, de Tempore 73.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubius erat Lovaniensibus, Verlino et Vindingo suppositus. Nobis porro videtur esse Cæsari Arelatensis. In manuscriptis nostris non potuit reperiri.

Dei Patris, sicut et quando cum in hoc causto obtulit, Dei Patris imaginem figurabat: puer autem ejus verbum propheticum designabat. Misit ergo Abraham puerum suum in regionem longinquam, ut inde acciperet uxorem filio suo: quia miserat Deus Pater propheticum verbum per universam terram, ut quæreret Ecclesiam catholicam sponsam Unigenito suo. Et quomodo per puerum Abraham beato Isaac sponsa adducitur, ita per verbum propheticum Ecclesia Gentium ad verum sponsum Christum de longinquis regionibus invitatur. Ubi tamen invenitur sponsa illa, quæ Christo socianda erat? Ubi, nisi ad aquam? Verum est, chari simi, nisi Ecclesia ad aquam Baptismi venisset, Christo sociata non esset. Rebecca ergo Abraham puerum invenit ad puteum, et Ecclesia invenit Christum ad Baptismi sacramentum. Quid tamen post hæc factum est? Protulit puer in aures aureas, et dextralia aurea, et dedit ea Rebecca. In illis inauribus aureis significabantur verba divina: in illis armillis aureis, opera sancta; quia in manibus opera designantur. Videamus quomodo hæc dedit Christus Ecclesiæ. Puer ergo obtulit in aures aureas ad ornandam faciem Rebecca, et Christus verba divina margaritis omnibus pretiosiora dedit Ecclesiæ: et armillas posuit in manibus Rebecca, et Christus dedit opera sancta in manus Ecclesiæ. Considerate, fratres charissimi, et gaulete, et Deo gratias agite, quia quod in illis figuratum est, in nobis Christo donante impletum est: et quomodo Rebecca nec in aures habere potuit, nec armillas in manibus, nisi Isaac per servum suum transmitteret; ita et Ecclesia nec verba divina in auribus, nec opera sancta habere potuisset in manibus, nisi hæc illi Christus per suam gratiam et per suos Apostolos contulisset. Quod autem interrogata puella a parentibus, utrum vellet ire cum puero, respondit, *Vado*: aperte hoc in Ecclesia videmus impleri. Ibi interrogatur voluntas Rebecca, hic requiritur voluntas Ecclesiæ. Rebecca dicitur, *Vis ire cum homine isto?* et respondit, *Vado.* Ecclesiæ dicitur, *Credis in Christum?* et respondet, *Credo.* Rebecca non duceretur ad Isaac nisi diceret, *Volo*: nec Ecclesia Christo jungeretur, nisi diceret, *Credo.*

4. *Isaac veniens in agrum, figura Christi in mundum venturi.* Accipit ergo puer Rebecca, et exhibuit Isaac. Videamus tamen ubi eum invenit. Invenit eum ad puteum Juramenti. Videte, fratres, puer Isaac Rebecca ad puteum invenit, et iterum ipsum Isaac Rebecca ad puteum invenit. Verum est: nec Christus Ecclesiam, nec Ecclesia Christum invenit, nisi ad Baptismi sacramentum. Exierat ergo, sicut dicit Scriptura, beatus Isaac ad vesperum in agrum ad meditantium. Ager ille mundi figuram habebat. Exierat Isaac in agrum, quia Christus venturus erat in mundum: Isaac ad vesperum diei, Christus in fine mundi. Isaac ergo ad meditantium in agrum processit: quia Christus in mundum pugnaturus contra diabolum venit, ut cum vinceret justie, dum ab eo occideretur injuste; et moriendo mortem destrueret, et resurgendo vitam credentibus condonaret. Et quomodo Isaac corporaliter Rebecca, sic Christo spiritualiter jungeretur Ecclesia, accipiens in presentem pretiosam arham sanguinem sponsi sui, acceptura dotem postmodum regni sui. Quam rem beatus Petrus apostolus evidenter enuntiat, dicens: *Non enim inquit, redempti estis auro et argento, sed pretioso sanguine tanquam agni immaculati (1 Petr. 1, 18, 19).*

5. *Synagoga per Saram, Ecclesia per Rebecca ad umbrata.* — Accipit ergo Isaac Rebecca, et intravit eam in tabernaculum matris suæ: accipit Christus Ecclesiam, et eam in loco constituit Synagoga. Per infidelitatem enim Synagoga a Deo separata et mortua est, et per fidem Ecclesia Christo conjuncta et vivificata est. Accipit ergo Isaac Rebecca, et in tantum dilexit, ut dolorem qui ex morte matris acciderat, temperaret. Mors enim Saræ infidelitatem significat Synagoga. Moritur ergo Sara, et in loco ejus Rebecca

ducitur : Synagoga repudiatur, ut introducatur Ecclesia. *Accipit ergo Isaac Rebeccam, et in tantum dilexit, ut tristitiam quæ de matris morte acciderat temperaret* : accepit Christus Ecclesiam, et in tantum dilexit, ut dolorem qui de perditione matris Synagoga acciderat, amore Ecclesie mitigaret. Nam sicut infidelitatem Synagoga Christo tristitiam fecit ; ita illi fides Ecclesie lætitiã generavit : et quomodo per malitiam Synagoga unam gentem Judæorum, nec ipsam tamen tam, perdidit ; ita totum mundum per fidem Ecclesie Christus Dominus acquisivit. Et quia de nobis, fratres clarissimi, sponsam sibi spirituales, Christus Dominus preparavit, quam etiam, sicut dixi, sanguine pretiosissimo redemit : ita, ipso adjuvante, unusquisque beneficia in se munere divino collata, non solum custodiat, sed etiam augere contendat, ut nihil in eum aut per luxuriam sordidum, aut per superbiam tumidum, aut per iracundiam combustum, aut per avaritiam obscurum, aut per invidiam vipereo veneno percussum appareat. Quia iustam est ut sponsus ille speciosus forma præ filiis hominum, nihil in nobis de supra dictis peccatis inveniat, quod oculos sue majestatis offendat : cui est honor et imperium cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO IX. (a).

De sancta (b) Rebecca (c).

1. *Increpantur qui ecclesiam raro adeunt aut verbum Dei audire negligunt.* Isaac, inquit Scriptura, *crecebat et confortabatur* (Gen. xxi, 8) : id est, gaudium crecebat Abraham respicienti non ad ea quæ videntur, sed ad ea quæ non videntur. Non enim gaudebat de presentibus Abraham, nec de divitiis mundi et actibus sæculi. Sed vis audire Abraham unde gauderet ? Audi Dominum ad Judæos dicentem : *Abraham pater vester, inquit, desideravit ut videret diem meum ; et vidit, et gavisus est* (Joan. viii, 56). Per hoc ergo crecebat Isaac, per quod Abraham illa visio qua videbat Christi diem, et spes que in ipso erat, gaudia cumulabat. Atque utinam efficeremini et vos Isaac, et essetis gaudium matris vestræ Ecclesie. Sed vereor ne adhuc in tristitia et gemitu filios Ecclesie pariat. Annon est ei tristitia et gemitus, cum vos non convenitis ad audiendum Dei verbum, et vix diebus festis ad ecclesiam proceditis ; et hoc non tam desiderio verbi Dei, quam studio solemnitatis, et publicæ quodam modo remissionis obtentu ? Quid igitur ego faciam, cui dispensatio verbi credita est ? Qui licet inutilis servus sim, accipi tamen a Deo distribuendam familiam dominicæ tritici mensuram ? Sed vide quid addit : *Distribuendam, inquit, in tempore tritici mensuram.* Quid ergo faciam ? Ubi, vel quando vestrum tempus inveniam ? Plurimum ex hoc, imo pene totum mundanis occupationibus teritis : in foro aliud, aliud in negotiatione consumitis ; alius agris, alius litibus vacat : ad audiendum verbum Dei nemo, aut pauci admodum vacant. Sed quid vos de occupationibus culpo ? Quid de absentibus conqueror ? Presentes etiam et in ecclesia positi non estis intenti ; sed communes et ex usu fabulas teritis, et verbo Dei vel lectionibus divinis terga convertitis. Vereor ne et vobis dicatur illud a Domino, quod per prophetam dictum est : *Convertentur ad me dorsa sua, et non facies suas* (Jerem. xxxii, 35). Quid igitur ego faciam, cui mini-

sterium verbi creditum est ? Quæ leguntur mystica sunt, in allegoricis exponenda sunt sacramentis. Possumne surdis et aversis auribus ingerere margaritas verbi Dei ? Non ita egit¹ Apostolus ; vide enim quid dicit : *Qui Legem, inquit, legistis, Legem non audistis ? Abraham enim duos filios habuit, etc.* quibus addit, *Quæ sunt allegorica* (Galat. iv, 21-24). Numquid sacramenta Legis eis aperuit, qui neque legunt, neque intelligunt ? Sed Legem legentibus dicebat, *Legem non audistis ?* Quomodo ergo potero mysteria Legis, et allegorias, quas ab Apostolo edoctus sum, aperire et prodere iis, quibus et auditio et lectio Legis incognita est ?

2. *Exhortatio ad orandum.* Asperior vobis fortasse videor ; sed non possum linere parietem lapsantem. Timeo enim id quod scriptum est : *Populus meus, qui beatificat vos, seducunt vos, et semitas pedum vestrorum conturbant* (Isai. lii, 12). Tanquam filios meos clarissimos moneo. Miror si nondum vobis innotuit via Christi, si nec hoc quidem audistis, quod non est lata et spatiosa, sed arcta et angusta via est, quæ ducit ad vitam (Math. vii, 14). Et vos ergo intrate per angustam portam, relinquite pereuntibus latitudinem. *Nox processit, dies autem appropinquavit* (Rom. xiii, 12), inquit Apostolus : *Ut filii lucis ambulate* (Ephes. v, 8) : *Tempus breve est ; superest ut et qui habent, tanquam non habentes sint ; et qui stantur hoc mundo, tanquam non utantur* (I Cor. vii, 29, 31). Sine intermissione orandum Apostolus præcipit (I Thess. v, 17). Vos qui ad orationes non convenitis, quomodo completis sine intermissione, quod semper omittitis ? Sed et Christus præcepit, *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem* (Math. xxvi, 41). Quod si illi vigilantes et orantes, et semper Verbo Dei adherentes, tentationem tamen nequaquam fugerunt ; quid faciunt hi, qui diebus solemnibus tantum ad ecclesiam veniunt ? Si justus vix salvus sit, peccator et impius ubi parent (I Petr. iv, 18) ?

3. *Desponsatio spiritualis.* Piget me aliquid dicere ex his quæ lecta sunt. Nam et Apostolus dicit de hujuscemodi sermonibus, quod *interpretabiles sunt ad dicendum ; quoniam vos, inquit, imbecilles facti estis ad audiendum* (Hebr. v, 11). Videamus tamen hoc quod nobis recitatum est. *Rebecca, inquit Scriptura, veniebat cum filiabus civitatis haurire aquam de puteo* (Gen. xxv, 15 et 16). Rebecca quotidie veniebat ad puteos, quotidie hauriebat aquam : et quia quotidie vacabat ad puteos, ideo inveniri potuit a puero Abraham, et in matrimonio sociari Isaac. Hæc fabulas putatis esse, et historias narrare in Scripturis spirituum sanctum ? Antimarum est ista cruditas, et spiritualis doctrina, quæ te docet quotidie venire ad puteos Scripturarum, ad aquas Spiritus sancti, et haurire semper, ac plenum vas domum reportare : sicut faciebat etiam sancta Rebecca, quæ non aliter jungi potuisset tanto patriarchæ Isaac, qui ex reprobatione natus est, nisi hauriendo aquas : et in tantum hauriendo, ut non tantum posset potare eos qui domi sunt, sed et eosque abundaret aquis, quas hauriebat de puteis, ut et camelos posset adaquare, *Usquequo cessarent, inquit, bidentes* (Ibid., 19). Mysteria sunt cuncta, quæ scripta sunt. (Vult et tibi Christus desponsare : ad te enim loquitur per prophetam, dicens, *Desponsabo te mihi in æternum, et desponsabo te mihi in fide et misericordia, ut agnoscas Dominum* (Osee ii, 19 et 20). Quia ergo vult te sibi desponsare, præmittit ad te puerum istum. Puer iste sermo propheticus est, quem nisi prius susceperis, nubere Christo non poteris. Scito tamen, quia nemo inexercitatus et imperitus sermonem propheticum suscipit ; sed qui scit haurire aquam de profundo putei : et qui in tantum scit haurire, ut etiam iis sufficiat qui irrationabiles et perversi videntur, quorum

(a) Alias, inter Vignerianis 12.

(b) Epithetum, « sancta, » hic, et infra, nomini Rebecce semper adjungitur in Augustinianis manuscriptis ; nunquam vero in Origenianorum operum libris.

(c) In Appendice nunc primum collocatur. Augustinus adscriptus est in aliquot manuscriptis et ex iis vulgatus fuerat cura Vignerii, qui eundem sermonem a Bartholomæo de Urbino sub Augustini nomine citatum in Militeo reperiebat. Apud Origenem est Homilia in Genesim decima, sed posteriore parte truncata. Integram exhibent Origenianorum operum libri editi et manuscripti, ad quos graviora hic errata castiganda curavimus.

¹ La Crigenianis libris : *Non ita ait.*

figuram cameli tenent; ut et ipse possit dicere, quia sapientibus et insipientibus debitor sum (Rom. 1, 14). Denique sic dixerat in corde suo puer iste, *Ex his, inquit, virginibus, quæ venerunt ad aquam, quæcumque dixerit mihi, Bibe tu, et camelos tuos udquoabo, ipsa erit sponsa domini mei* (Gen. xxiv, 14). Sic ergo Rebecca, quæ interpretatur Patientia, ut vidit puerum, et inspexit propheticum verbum, deponit de humero hydriam: deponit enim elatum græcæ facundia arrogantiam, et ad humilem et simplicem propheticum se inclinaus sermonem dixit, *Bibe tu, et camelos udquoabo*.

4. *Sermo Dei et pascit, et pascitur*. Sed dicis fortasse: Si puer prophetici sermonis tenet figuram, quomodo potatur a Rebecca, quam ipse magis potare deberet? Vide ergo ne forte sicut et Dominus Jesus, cum ipse sit panis vite (Joan. vi, 35), et ipse pascat animas esurientes; ipse rursum esurire se fatetur, cum dicit, *Esurivi, et dedistis mihi manducare* (Matth. xxv, 35); et iterum cum ipse sit aqua viva, et potum det omnibus sitientibus; rursum ipse dicit ad Samaritanam, *Da mihi bibere* (Joan. iv, 7): sic et propheticus sermo, cum ipse potum det sitientibus; nihilominus ipse ab his potari dicatur, cum studiosorum exercitia et vigilantiam suscipit. Talis ergo ista anima, quæ agit cuncta patienter, quæ tam prompta est, et tanta eruditione subnixæ; quæ de profundis haurire scientiæ fluenta consuevit, ipsa potest copulari nuptiis Christi. Ni-i ergo quotidie venias ad puteos, nisi quotidie haurias aquas; non solum alios potare non poteris, sed ipse quoque sitim verbi Dei patieris. Audi et Dominum in Evangelio dicentem: *Qui sitit, veniat et bibat* (Id. vii, 37). Sed tu, ut video, non esuris, nec sitis justitiam. Et quomodo poteris dicere, *Sicut cervas desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus*. Sitivit anima mea ad Deum vivum; quando veniam et apparebo ante conspectum ejus (Psal. xli, 2 et 5)?

5. *Dies Domini quotidie est Christianis*. Obsecro vos, qui auditorio verbi semper assistitis, patienter audite, donec paululum negligentes ac desides commoneamus. Habetote patientiam: quia de Rebecca vobis, id est, de patientia sermo est: et necesse est nos eos qui collectam negligunt, et audire declinant verbum Dei, paululum per patientiam castigare: qui non desiderant panem vite, nec aquam vivam, qui non exeunt de castris, nec procedunt de domibus luteis, ut libigant sibi manna, qui non veniunt ad petram, ut libant de spiritali petra: *Petra enim est Christus* (I Cor. x, 4), ut ait Apostolus. Habetote, inquam, vos paululum patientiam; sermo enim nobis ad negligentes est, et eos qui male habent: sani enim non indigent medico, sed male habentes. Dicite mihi vos, qui tantum festis diebus ad ecclesiam convenitis, ceteri dies non sunt festi, aut non sunt dies Domini? Judæorum est dies certos et rarus observare solemnes: et ideo ad eos dicit Dominus, *Neomenias vestras et sabbata, et diem magnum non sustineo; j junium, et ferias, et dies festos vestros odit anima mea* (Isai. 1, 13 et 14). Odit ergo Deus eos qui una die putant festum diem esse Domini. Christiani omni die carnes Agni comedunt, id est, carnes Verbi Dei quotidie sumunt; Pascha enim nostrum immolatus est Christus (I Cor. v, 7). Et quia lex Paschæ talis est, ut in vespera comedatur, propterea in vespera mundi passus est Dominus, ut tu semper manduces de carnibus Verbi Dei¹, qui semper in vespera es, usquequo veniat mane. Et si in hac vespera sollicitus fueris, et in fletu ac jejuniis, vel in omni labore justitiæ vitam duxeris, poteris et tu dicere, *Ad vesperam demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia* (Psal. xxix, 6). Lætaberis enim mane, id est, in sæculo venturo, si in hoc sæculo fructum justitiæ in fletu et labore collegeris. Venite ergo vos dum tempus est; bilamus de puteo visionis, ubi deambulat Isaac, et ubi procedit ad exercitium.

SERMO X (a).

De conceptu Rebeccæ. Gen. xxv (b).

1. *Eruditi se accommodent ad simplicium ignorantiam*. Expositionem sanctorum Scripturarum si eo ordine et illo eloquio, quo a sanctis Patribus sunt exposita, Charitatis vestre auribus voluerimus intimare; nonnisi ad paucos scholasticos cibis doctrinæ poterit pervenire, reliqua vero populi multitudo jejuna remanebit. Et ideo rogo humiliter, ut contentæ sint erudite aures verba rustica aquamiter sustinere, dummodo totus grex Domini simplici, et, ut ita dixerim, pedestri sermone pabulum spirituale possit accipere. Et quia imperitii et simplices ad scholasticorum altitudinem non possunt ascendere, eruditi se dignentur ad illorum ignorantiam inclinare. Quia quod simplicibus dictum fuerit, scholastici intelligere possunt; quod autem eruditis fuerit prædicatum, simplices capere non valeunt.

2. *Isaac Christi, Rebecca Ecclesiæ figura. Jacob et Esau in utero Rebeccæ, boni et mali in utero Ecclesiæ*. Lectio nobis de beato Isaac, et sancta Rebecca, et parvulis qui in ejus utero collidebantur, recitata est¹. Quod autem beatus Isaac typum habuerit Domini Salvatoris, pene nulli habetur incognitum. Isaac ergo Christum Dominum, beata autem Rebecca Ecclesiam figuravit. Quæ cum multo tempore ad exemplum ipsius Ecclesiæ sterilis permaneret, beato Isaac orante, et Domino doquante, concepit. *Sed collidebantur parvuli in utero ejus*; quorum molestiam non sustinens dixit: *Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere?* Et ait illi Dominus: *Dux gentes in utero tuo sunt, et duo populi de ventre tuo dividuntur, populusque populum superabit, et major serviet minori*. Hæc omnia, fratres charissimi, sicut dicit Apostolus, in figura contingebant illis; scripta sunt autem propter nos (I Cor. x, 11). Concepit ergo corporaliter de beato Isaac Rebecca: quia conceptura erat spiritaliter de Christo Ecclesia. Sed sicut duo parvuli in utero Rebeccæ collidebantur, sic et in utero Ecclesiæ duo sibi populi jugiter adversantur. Si enim aut soli mali, aut soli boni essent; unus populus esset: quia vero in Ecclesia et boni inveniuntur, et mali; tanquam in ventre spiritalis Rebeccæ duo populi colliduntur, humiles scilicet et superbi, casti et adulteri, mansueti et iracundi, benigni et invidi, misericordes et cupidi. Boni enim lucrari volunt malos; mali vero extinguere cupiunt bonos. Bonorum desiderium est, ut qui mali sunt, corrigantur: malorum studium est, ut qui boni sunt, consumantur. Unum est genus piorum, aliud impiorum; genus piorum ad cælum erigitur per humilitatem; genus impiorum ad infernum demergitur per elationem. Omnes enim qui in Ecclesia catholica terrena sapiunt, terram diligunt, terram concupiscunt, et omnem spem suam in terra constituunt, ad Esau pertinent. Quicumque ideo Deo servire optat, ut honoribus crescat, et lucra terrena percipiat; et ipse ad Esau, id est, ad terrenam felicitatem pertinere cognoscitur. In Esau enim carnales intelliguntur; in Jacob vero spirituales. Isti enim sunt duo populi, sicut beatus Apostolus evidenter assignat, cum carnales demonstrat, et spirituales insinuat. Sic enim ait: *Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitia, contentiones, amulationes, ira, invidia, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, concussationes*, etc. Ecce opera pertinentia ad Esau. Qui autem sunt fructus qui pertineant ad Jacob, idem

¹ Vss.: *Et tertio nobis, lectio recitata est.*

(a) Alias, de Tempore 78.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubium habuerant Lovanienses, Verlinus et Viudingus suppositum: quem nos, tametsi Augustino in manuscriptis tribuatur, ponimus Cassarii quartum. Habitus fuit temporis qua bragesime. De nom. 3, VI. Cassarii Bo. 11. 2

¹ Hoc loco vox, *rei*, abest ab Origenianorum Orationum libris.

apostolus in consequentibus adjunxit, dicens: *Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax¹, longanimitas, fides, bonitas, benignitas, modestia, continentia.* (Galat. v, 19-21). Ecce opera spiritualia ad beatum Jacob, id est, ad piorum populum pertinentia.

3. *Populus major, Judæi; minor, Gentis.* Quod autem dictum est, *Populus populum superabit, et major serviet minori*, secundum litteram in Esau vel Jacob non videmus impletum: non enim corporaliter beato Jacob Esau servisse commemorat Scriptura. Quomodo ergo hoc oporteat intelligi, aut qualiter major populus minori serviat, spiritualiter debemus intelligere. Nisi enim fieret, non hoc sancta Scriptura commemoraret. Quomodo ergo populus major serviat minori, qui hoc diligeret attendit, in Christianis vel in Judæis agnoscit. Major enim et senior populus Judæorum juniori, id est, populo christiano servire probatur, dum per totum mundum libros divinæ Legis ad instructionem omnium gentium portare cognoscitur. Ilco enim per omnem terram Judæi dispersi sunt, ut cum aliquem pagani ad fidem Christi volerimus invitare, et ab omnibus Prophetis ipsum Christum esse annuntiatum testamur; et ille resistens dixerit, a nobis potius quam a Spiritu sancto libros divinæ Legis esse conscriptos; nos habeamus unde cum redarguere certa ratione possumus dicentes ei: Si de meis libris tibi dubitatio nascitur, ecce Judæorum libros, utique inimicorum nostrorum (quos certum est, quod ego conscribere vel immutare non potui), ipsos relige; et cum in ipsis hoc inveneris, quod et in meis, noli esse incredulus, sed fidelis. Hoc ordine major populus minori servire cognoscitur, dum etiam per illorum libros ad credendum in Christo Gentium populus invitatur.

4. *Populus major, mali; minor, boni.* Sed et alio modo populus major servit minori. Quo, inquis, ordine? Illo utique quo mali serviunt bonis; non utique obsequendo, sed persequendo. Quomodo mali serviunt bonis? Quomodo persecutores martyribus, quomodo limæ vel mallei auro, quomodo molæ serviunt tritico, quomodo panibus coquendis furnalia, ut illi coquantur, illa consumantur. Quomodo, inquam, mali serviunt bonis? Quomodo in fornace aurificis palea servit auro; ubi sine dubio palea consumitur, aurum probatur. Non ergo gloriantur, nec se extollant mali, quando bonis aliquas tribulationes immiserint: quia cum illos persequuntur in corpore, se occidere probantur in corde. Ut ad virum bonum perveniat hominis mali adversitas, jam illius animam putrefacit iniquitas. Qui ergo malo animo virum bonum iracundiæ furore succensus conatur incendere; utrum ille possit exuri, adhuc dubium est; quod autem iste jam ardeat dubium non est: quia forte ille vir bonus spirituali succo et sancti Spiritus refrigerio plenus, apposito persecutionis igne non ardet; ille vero qui eum conatur exurere, sine dubio non potest non ardere². De uno ergo semine Isaac, Esau nascitur et Jacob: sicut de uno Baptismo Domini Salvatoris et de uno Ecclesiæ utero procreatur populus christianus: qui tamen pro morum diversitate, sicut Esau et Jacob, in duas partes dividitur; cum ex fructibus operum una pars cognoscitur carnalis, alia spiritualis. Ideo autem dixit, *Major serviet minori*, quia semper major est numerus malorum quam bonorum. Et sicut illi duo parvuli in utero Rebecca; ita et isti duo populi in ventre Ecclesiæ usque in diem judicii colliduntur; dum, sicut jam supra diximus, humilibus adversantur superbi, dum castos adulteri persequuntur, dum, quorum infinitus est numerus, ebriosi sobrios insectantur, dum benignos invidi emulantur, dum eleemosynarios raptores, dum pacificos extinguere cupiunt iracundi, dum eos qui

caelestia sapiunt, ad terram retrahere luxuriosi conantur.

5. *Virtutes n. Quadragesima colendæ.* Unde rogo, fratres charissimi, ut quicumque in his malis se sentiunt obnoxios, dum tempus est, cum Dei adiutorio studeant transferri ad dexteram, et relictis vitiorum sordibus, ad virtutum ornamenta redire festinent: ut in die judicii ab auditu malo liberati, illam vocem desiderabilem mercantur audire, *Enge, serve bone, intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxv, 21). Attentius tamen rogo et admono, fratres, ut ad Vigiliis maturius surgere studeatis, ad Tertiam, ad Sextam, ad Nonam fideliter veniatis (a). Castitatem ante omnia per totam Quadragesimam et usque ad finem Paschæ etiam cum propriis uxoris custodite. Quod pransuri eratis, pauperibus erogate. Pacem et ipsi habete, et quos discordes agnoveritis, ad concordiam revocate. Peregrinos excipite, nec vos pigeat eorum pedes abluere. Non erubescat exercere christianus, quod implere dignatus est Christus. Cum bona voluntate pauperibus secundum vires vestras eleemosynas erogate: hilarem enim virorem diligit Deus (II Cor. ix, 7). Impedimenta mundi, si ad integrum non potestis abscindere, vel ex parte aliqua temperate, ut lectioni vel orationi¹ possitis insistere: ut in sancto exceptorio peccatoris vestri spirituale vinum, id est, verbum Dei abundantius reponentes, repudiatis omnibus criminibus atque peccatis, cum libera et sincera conscientia Deo servire possitis: et cum sancta solemnitas Paschalis advenerit, charitatem non solum cum bonis, sed etiam cum malis fideliter retinentes, cum gaudio exultationis mundo corde et casto corpore ad altare Domini possitis accedere, et corpus et sanguinem ejus unusquisque vestrum non ad iudicium animæ suæ mereatur accipere: præstante eodem Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et imperium cum Patre² et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XI (b).

De beato Jacob, 1 (c).

1. *Christi mysteria in Jacob adumbrantur.* Cum divina lectio legeretur, fratres charissimi, audivimus quod supplicante sancta Rebecca, Isaac vocaverit filium suum Jacob, et dixerit ei ut pergeret in Mesopotamiam Syriæ, et inde sibi uxorem acciperet: et quod ille humiliter obediens patri abierit, et in ipso itinere venerit ad quemdam locum, et supposuerit lapidem capiti suo atque dormierit, et viderit in somnis scalam usque ad caelos pertingentem, et Angelos Dei ascendentes et descendentes per eam, Dominum autem incumbentem scalæ et dicentem sibi: *Jacob, Jacob, noli timere, ego sum tecum, et ego ero socius itineris tui* (Gen. xxviii, 1-5, 10-15). Beatus enim Isaac, fratres charissimi, quando filium suum dirigebat in Mesopotamiam, Dei Patris typum præfigurabat; Jacob vero Christum Dominum designabat. Beatus ergo

¹ Mss. non habent, vel orationi.

² In manuscriptorum sermonis conclusio est, *præstante eodem Domino nostro Jesu Christo qui ritus cum Patre, etc.*

(a) De Cæsario in ejus Vita, lib. 1, n. 10, dicitur: « In-
stituit ut quotidie Tertie, Sextæque et Nonæ opus in
sancti Stephani basilica clerici cum hymnis cantarent; ut
si quis forte sæcularium vel penitentium sanctorum opus
exsequi ambiret, absque excusatione aliqua quotidianum
interesse posset officio. » Omittitur Primæ officium, quod
nonnisi Dominicæ, sabbato et festis solemnibus persolvit
Cæsarius, uti liquet ex Appendice quam regulæ primæ
Sanctionum subiecit.

(b) Alias, de Tempore 79.

(c) In Appendice nunc primam collocatur. Fuit dubius
Lovanensibus, supposititius Verlino et Vliadigo. Nobis
est ex iis quos ceusemus Cæsarii quintus. Habitus tui
tempore Quadragesimæ. De num. 3 vid. enarr. in Psal.
30, n. 3, et Appendicis hujus serm. 8, n. 4; de num. 5,
Enarr. in Psal. 44, n. 20, et in Psal. 119, n. 2.

¹ In r. Ms. tres adkluntur virtutes, *paci nitia, mansuetudo, castitas.*

² sic edita. M. Mss., sine d. l. i. o. p. text. a. d. c. e.

Isaac neglectis mulieribus regionis in qua habitabat, mittebat filium suum, ut in regione longinqua sibi uxorem acciperet: quia Deus Pater noster unigenitum suum, qui repudiata Synagoga, de Gentibus sibi Ecclesiam sociaret. Hoc tunc in veritate completum est, quando Judæi Apostoli dixerunt: *Vobis quidem primum oportebat loqui verbum Dei; sed exiit vos indignos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes* (Act. xiii, 46).

2. *Jacob baculum portat, Christus lignum crucis.* De beato Jacob non legimus quod cum equis aut asinis aut camelis abierit: sed hoc tantum legimus, quod baculum in manu portaverit. Sic enim ipse dum supplicaret Domino, dixit: *Domine, inquit, minor sum omnibus miseratibus tuis, cum baculo meo transivi Jordanem istum, et ecce cum duobus turmis regressior* (Gen. xxxii, 10). Jacob ergo ad accipiendam uxorem exhibuit baculum; et Christus ad redimendam Ecclesiam detulit crucis lignum. Jacob dormiens posuit lapidem sub capite suo, et vidit scalam pertingentem ad cælum, et Dominum incumbentem scale. Videte, fratres, quanta sint in hoc loco mysteria: Jacob typum gerebat Domini Salvatoris, et lapis quem supposuit capiti suo, nihilominus Christum Dominum figurabat. Quare lapis ad caput Christum significat, audi Apostolum: *Quia caput viri Christus* (I Cor. xi, 3). Denique unxit beatus Jacob lapidem ipsum. Attendite unctum, et intelligitis Christum. Christus ab unctione, id est, a chrismate unctus interpretatur.

3. *Scala quæ visa est Jacob, quid figurat.* Sed si Jacob Dominum in terra dormiens figurabat, quid est quod in cælo Dominus scale innixus incubebat? Quomodo Christus Dominus et in cacumine scale in cælo, et in beato Jacob esse videbatur in terra? Quod autem et in cælo sit Christus et in terra, audi ipsum Christum dicentem: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit Filius hominis, qui est in cælo* (Joan. iii, 13). Advertite, quia et ipse Dominus et in cælo et in terra se esse dixit. Christum Dominum, fratres clarissimi, caput esse Ecclesiæ confitemur. Si caput est Ecclesiæ, secundum caput in cælo est, secundum corpus in terra. Denique cum beatus Paulus apostolus persequeretur Ecclesiam, Christus de cælo clamavit: *Saule, Saule, quid me persequeris* (Act. ix, 4)? Non dixit, *Quid persequeris servos meos?* nec hoc dixit, *Quid persequeris membra mea?* sed hoc dixit, *Quid me persequeris?* Jam quasi pede calcato lingua clamat, *Calcasti me; cum utique lingua calcari non posset: sed per concordiam claritatis caput pro membris omnibus clamat.* Jacob ergo dormiebat, et Dominum in cacumine scale videbat incumbere. Quid est in scala incumbere, nisi in ligno pendere? Considerate, fratres, quis in ligno crucis pendens pro Judæis oraverit; et agnoscat quis ad Jacob scale incumbens de cælo clamaverit. Sed quare hoc in itinere factum est, antequam Jacob uxorem acciperet? Quia et verus Jacob Dominus noster prius in scala, id est, in cruce occubuit, et postea sibi Ecclesiam sociavit, dans ei in presenti arrham sanguinis sui, daturus dotem postmodum sui regni.

4. *Dominus scale incumbens Christum figuravit.* Quod autem et Jacob dormiens, et Dominus scale incumbens, Christum figuravit, attendite et videte rei hujus altitudinem. Cum enim Salvator noster de Nathanael loquens beatum Jacob nominasset, dicens: *Ecce Israelita, in quo dolus non est; in consequentibus dixit: Amodo videbitis cælos apertos, et Angelos Dei ascendentes et descendentes ad Filium hominis* (Joan. i, 47, 51). Quod Jacob per figuram in somnis viderat, hoc de se Dominus in Evangeliiis predicabat. *Videbitis, inquit, cælos apertos, et Angelos Dei ascendentes et descendentes ad Filium hominis.* Si ad Filium Angeli ascendebant, quia in terris erat; quomodo hi ipsi Angeli ascendebant ad Filium hominis, nisi quia et in cælis erat? Ac sic in Jacob ipse dormiebat, et de cælo ad Jacob ipse clamabat.

5. *Prædicatores, Angeli ascendentes et descendentes.*

— *Hæc omnia, fratres, sicut Apostolus clamat, in figura contingebant illis: scripta sunt autem propter nos, in quos finis sæculorum devenit* (I Cor. x, 11). Quomodo tamen, fratres, Angeli Dei ad Filium hominis in cælum ascendunt, et ad ipsum Filium in terram descendunt, diligenter attendite. Quando enim prædicatores Dei de Scripturis sanctis alta et profunda, quæ nominati a perfectis intelliguntur, annuntiant, ascendunt ad Filium hominis: quando vero illi prædicant quæ ad corrigendos mores pertinent, et quæ omnis populus intelligere possit, descendunt ad Filium hominis. Sic et Apostolus dicit: *Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientium non hujus sæculi; sed arcanam, absconditam, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram* (Id. ii, 6 et 7). Isa: quando dicebat Apostolus, sine dubio ascendebat ad Filium hominis. Quando autem dicebat, *Fugite fornicationem* (Id. vi, 18); quando dicebat, *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria* (Ephes. v, 18); quando denuntiabat, *Radix omnium malorum est cupiditas* (I Tim. vi, 10): in his verbis tanquam Angelus Dei descendebat ad Filium hominis. Quando autem dicebat, *Quæ sursum sunt capite, non quæ super terram* (Coloss. iii, 2), ascendebat: cum vero dicebat, *Sobrii estote, et nolite peccare* (I Cor. xv, 54), et reliqua quæ ad corrigendos mores pertinent prædicabat, hæc doctrinæ ministrans tanquam nutrix parvulis, descendebat; quia illa loquebatur quæ etiam imperiti capere possent. Hoc ordine et ascenditur et descenditur ad Filium hominis, cum et perfectis cibus solidus tribuitur (Hebr. v, 14), et doctrinæ hæc etiam non negatur. Sed et beatus Joannes ascendebat, quando dicebat: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Satis in altum ascendebat, quando ista dicebat. Sed quia Angeli Dei non solum ascendunt, sed etiam descendunt; inclinans se ad parvulos, dixit: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. i, 1, 14).

6. *Recapitulatio supra dictorum.* Ut hæc quæ superioribus suggestimus, sanctis cordibus vestris possint tenacius inhaerere, breviter quæ dicta sunt repetemus. Beatus Isaac, sicut diximus, mittens filium suum, typum Dei Patris habuit. Jacob qui missus est, Christum Dominum designavit. Lapis quem ad caput habuit, et oleo unxit, et ipse significavit Dominum Salvatorem. Scala usque ad cælos attingens, crucis figuram habuit. Dominus innixus scale, Christus crucifixus ostenditur. Angeli ascendentes et descendentes per eam, Apostoli et apostolici viri, et omnes doctores Ecclesiarum intelliguntur; ascendentes, quando perfectis perfecta prædicant; descendentes, quando parvulis et imperitis simplicia quæ intelligere possint, insinuant. Nos vero, fratres, qui omnia quæ in veteri Testamento figurata sunt, in novo Testamento videmus esse completa; quantas possumus Deo gratias referamus, qui nobis nullis præcedentibus meritis tanta præstare dignatus est; totis viribus cum ipsius adjutorio laborantes, ut hæc tanta et talia beneficia non nobis iudicium pariant, sed profectum. Quinimo ita spiritaliter studeamus vivere, et bonis operibus semper insistere, ut cum nos castos, sobrios, misericordes et pios iudicii dies invenerit, non cum impiis et peccatoribus puniamur; sed cum justis et Deum timentibus pervenire ad æternam Beatitudinem mereamus, præstante Domino nostro, etc.

SERMO XII (a).

De beato Jacob, ii (b).

1. *Jacob Salvatoris typus. Matrimonia Patriarcharum ad puteos.* Frequenter Charitatis vestræ suggestimus, fratres dilectissimi, beatum Jacob typum habuisse et figuram Domini Salvatoris. Denique quomodo Christus venturus erat in mundum, ut jungeretur Ecclesiæ, ita in beato Jacob hoc præfiguratum est,

(a) Alias, de Tempore 80.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Lovaniensibus dulcius, Verlino et Viadrigo suppositivus. Nolis vero est Casarii sextus.

quando in regionem longinquam peregrinatus est, ut conjugium sortiretur. Abiit ergo, sicut audistis, beatus Jacob in Mesopotamiam ad accipiendam uxorem, et cum velisset ad quemdam puteum, vidit Rachel venientem cum ovibus patris sui; et cum agnovisset consobrinam suam esse, adquam grege osculatus est eam (*Gen. xxviii, 6; xxix, 2-11*). Si diligenter audistis, fratres, potestis agnoscere non fuisse sine causa, quod sancti Patriarchæ matrimonia ad puteos aut fontes inveniunt. Si hoc semel tantummodo evenisset, poterat aliquis dicere non pro aliqua significatione factum esse, sed casu potius accidisse: cum vero et beata Rebecca, quæ jungenda erat Isaac, ad puteum invenitur (*Id. xxiv, 45*), et Rachel quam accepturam erat Jacob, ad puteum agnoscitur (*Id. xxix, 9*), nihilominus et Sephora quæ Moysi juncta est, ad puteum reperitur (*Exod. ii, 16*); sine dubio aliqua in his sacramenta debemus agnoscere. Et quia toti tres isti patriarchæ typum Domini Salvatoris præferebant, ideo ad fontes vel ad puteos inveniunt matrimonia; quia Christus ad aquam Baptismi inventurus erat Ecclesiam. Denique veniens Jacob ad puteum, prius gregem Rachel adquivit, et postea osculatus est eam. Verum est, fratres charissimi; nisi prius per aquam Baptismi christianus populus a malis omnibus abluatur, pacem Christi habere non meretur. Numquid beatus Jacob videns consobrinam suam, non eam potuit osculari priusquam aquam gregibus daret? Potuit sine dubio, sed mysterium gerebatur. Oportebat enim ut per gratiam Baptismi ab omni iniquitate vel discordia liberaretur Ecclesia, et sic pacem cum Deo habere mereretur.

2. *Lia et Rachel, Synagoga et Ecclesia.* Quod autem in illa peregrinatione duas uxores accepit Jacob, duos populos figurabat, Judæorum et Gentium. Nam in adventu Christi non parvus numerus etiam de Judæorum populo in eum legitur credidisse. Sic enim in Apostolorum Actibus continetur, quia crediderunt una die tria millia, item alia die quinque millia, item postea multa millia (*Act. ii, 41, 44*). Quod autem duo populi in Christum crediderint, etiam ipse Dominus in Evangelio confirmat, ubi ait: *Habeo et alias oves, quæ non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere, ut fiat unus grex, et unus pastor* (*Joan. x, 11*). Duæ ergo i hæc mulieres, id est Lia et Rachel, quæ beato Jacob fuerant junctæ, istos duos populos figuraverunt; Lia Judæorum, Rachel Gentium. Istis duobus populis velut duobus parietibus, tanquam lapis angularis junctus est Christus. In ipso enim se osculati sunt, et in ipso æternam pacem invenire meruerunt, sicut Apostolus dicit: *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum* (*Ephes. ii, 14*). Quomodo fecit utraque unum? Utique duos greges jungendo, et duos parietes sibi invicem copulando.

3. *Jacob dives rediens, figura Christi.* Denique videte quid postea consecutus est. Dicit enim Scriptura, quod post hæc dives factus fuerit beatus Jacob (*Gen. xxx, 43*). Sicut enim sanctus Jacob crevit, ac ditatus est, et cum infinita substantia ad patriam reversus est, ita et verus Jacob Dominus noster Jesus Christus veniens in hæc mundum, et istas duas sibi plebes, id est, Gentium et Judæorum, e socians, innumerabiles ex eis filios spiritualiter genuit et creavit, ac ditatus est nimis. Denique audi ipsam dicentem, *Data est michi omnis potestas in celo et in terra* (*Matth. xxviii, 18*). Nam exspoliato diabolo, reversus ad Patrem magnas secum divitias reportavit, secundum quod Psalmista de eo multo ante prædixerat, *Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem* (*Psal. lxxvii, 19*).

4. *Laban typus diaboli.* Revertente autem Jacob ad patriam suam, persecutus est eum Laban cum sociis suis, et scrutatus omnem substantiam ejus, nihil de rebus suis invenit; et quia de suo nihil invenit, tenere eum omnino non potuit (*Gen. xxxii, 23-25*). Laban hic typum diaboli habuisse non incongrue dicitur; qui et idolis serviebat, et beato Jacob, qui typum Domini præferebat,

adversarius erat. Persecutus est ergo Jacob; nihil apud eum de rebus suis invenit. Audi hoc et verum Jacob in Evangelio dicentem: *Ecce venit princeps hujus mundi, et in me nihil invenit* (*Joan. xiv, 30*). Concedat nobis divina misericordia, ut etiam in nobis nihil de suis operibus noster adversarius recognoscat. Si enim de suo nihil invenit, tenere nos vel revocare ab æterna vita non poterit. Et ideo, fratres charissimi, diligenter aspiciamus arcellas conscientie nostre, perscrutemur latibula cordis nostri; et si nihil ibi quod ad diabolum pertinet invenimus, gaudemus; et Deo gratias referamus; et quantum possumus, cum ipsius adjutorio studeamus, ut janua cordis nostri semper aperiantur Christo, et usque ad finem claudantur diabolo. Si vero aliquid de operibus vel calliditate diaboli in animis nostris latitare cognoscimus, velut venenum mortiferum evomere vel exspuere festinemus: ut cum nobis insidiari voluerit, et nihil quod ad se pertinet potuerit invenire, confusus abscedat, et nos cum Propheta gratias agentes, clamemus ad Dominum: *Liberasti nos ex afflictionibus nos, et eos qui nos oderunt, confudisti* (*Psal. cxlii, 8*). Lia ergo, sicut supra diximus, significat illam plebem quæ de Judæis juncta est Christo; Rachel vero Ecclesia, id est omnium gentium typum gessit. Et ideo Lia non est furata idola patris sui, sed Rachel (*Gen. xxxi, 19*); quia post adventum Christi non usquequaque Synagoga idolis servisse cognoscitur, sicut de Ecclesia Gentium manifestissime comprobatur; et propterea non apud Liam, id est, Synagogam; sed apud Rachel, quæ typum Gentium præferebat, idola Laban legitimus latuisse.

5. *Luctatio Jacob, Judæos Christum persequentes designat.* Quod autem venit Jacob ad Jordanem, et transmissis omnibus rebus ipse solus remansit, et luctabatur cum viro usque dum veniret aurora; Jacob in illa colluctatione Judæorum populum figuravit; Angelus qui cum illo luctabatur, typum Salvatoris Domini præferebat. Luctatur Jacob cum Angelo; quia populus Judæorum luctaturus erat cum Christo. Vincerebat Jacob Angelum; quia Judæorum populus Christum usque ad mortem persecutus erat. Et quia non totus populus Judæorum infidelis existit Christo, sicut jam supra diximus, sed non parva multitudo in nomine ejus legitur credidisse; ideo Angelus tetigit femur Jacob, et claudicare cepit. Pes enim ille in quo clau liebat, Judæos qui in Christum non crediderunt figurabat; ille vero qui sanus remansit, illorum typum gessit qui Christum Dominum receperunt. Denique diligenter attendite, quia Jacob in illa colluctatione et vincebat, et benedictionem petebat. Cum enim dixisset Angelus, *Dimitte me*; respondit Jacob, *Non dimittam te, nisi benedixeris michi*. In eo quod vincebat Jacob, Judæos persecutores Christum significabat; in eo quod benedictionem petebat, illum populum figurabat qui in Christum Dominum crediturus erat. Denique quid ei dixit Angelus? *Si contra Dominum fortis fuisti, quanto magis contra homines prævaldebis* (*Id. xxxii, 23-28*)? Hoc tunc impletum est, quando populus Judæorum Christum Dominum crucifixit. *Dimitte me*, inquit Angelus, *jam ascendit aurora*. Hoc jam resurrectionem Domini figuravit; quia Dominus, sicut optime nostis, ante lucem legitur resurrexisse a mortuis.

6. *Jacob baculum portans, imago Christi crucem gerentis.* Quod autem Jacob typum Domini figuravit, etiam hinc cognoscimus, quod orans Deum ut eum de manu Esau fratris sui eriperet, *Domine, inquit, minor sum cunctis miserationibus tuis; in baculo meo transivi Jordanem, et ecce cum duabus turmis redior* (*Ibid., 10*). Verum est, fratres charissimi, baculo crucis Christus apprehendit mundum, et cum duabus turmis, id est, cum duobus populis ad Patrem rediit cum triumpho. Hæc ergo, fratres charissimi, fruentius cogitate, et velut munda animalia spiritualiter ruminantes utilem et necessarium cibum, vestris animis prævidete: illum utique cibum de quo

Dominus est, *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam (Joan. vi. 27)*: ad quam vos Dominus per suam pietatem perducat, cui est honor et imperium cum Patre, etc.

SERMO XIII (a).

Debeo Joseph, (b).

1. *Jacob Dei Patris, Joseph Christi typum gessit. Fratres Joseph Judæos et peccatores designant.* Quoties vobis, fratres charissimi, lectiones de Testamento Veteri recitantur, sicut frequenter admonui, non hoc solum debetis attendere quod sonat in verbo, sed quod intelligitur et sapit in spiritu. Sic et Apostolus admonet nos dicens, *Littera occidit, spiritus autem vivificat (II Cor. iii, 6)*. Hæc enim omnia quæ in Veteri Testamento leguntur, sicut dicit Apostolus, *in figura contingebant illis, scripta sunt autem propter nos (I Cor. x, 11)*. Cum enim populus Christianus fideliter ad ecclesiam venit, quid ei prodest quod audit qualiter sancti Patriarchæ aut uxores acceperint, aut filios procreaverint, nisi quare hæc facta sunt, aut quid res ipsæ figuraverint, spirituali sensu perspexerit? Ecce audivimus quod beatus Jacob genuerit filium, et vocaverit nomen ejus Joseph, et eum plus quam reliquos filios suos dilexerit (*Gen. xxx, 21 et xxxvii, 3*). Hoc loco beatus Jacob figuram habuit Dei Patris, sanctus quoque Joseph typum gessit Domini Salvatoris. Diligebat ergo Jacob filium suum; quia et Deus Pater diligit Unigenitum suum, sicut ipse dixit: *Hic est Filius meus dilectus (Matth. iii, 17)*. Jacob misit filium suum, ut de fratribus sollicitudinem gereret; et Deus Pater misit Unigenitum suum, ut genus humanum peccatis languidum visitaret. Joseph dum fratres suos quæreret, errabat in eremo; et Christus genus humanum requirebat, quod errabat in mundo, quo in mundo quasi et ipse errabat, quia errantes requirebat. Joseph enim fratres suos quærebat in Sichimis. Sichima interpretatur Humerus. Semper enim peccatores dorsum magis quam faciem ponunt in faciem justi. Humeri enim retro sunt. Sicut enim fratres Joseph invidia percussi, fraternæ dilectioni dorsum magis quam facies offerebant; ita et infelices Judæi, veniente ad eos salutis auctore, invidere potius quam diligere maluerunt. De talibus dicitur in Psalmo: *Obscurentur oculi eorum, ne videant; et dorsum illorum semper incurva (Psal. lxxviii, 24)*.

2. *De pretio venditionis Joseph non conveniunt translationes.* Invenit ergo Joseph fratres suos in Dothaim. Dothaim interpretatur Defectio. Vere in grandi defectioe erant, qui de fratricidio cogitabant. Videntes ergo Joseph fratres sui, de morte illius tractaverunt: sicut videntes Judæi verum Joseph Dominum Christum, ut eum crucifigerent uno omnes consilio statuerunt. Joseph expoliaverunt fratres sui tunica polymita et talari; et Judæi Christum per mortem crucis expoliaverunt tunica corporali. Joseph exiit tunica mittitur in cisternam, id est in lacum; et Christus expoliatus carne humana descendit in infernum. Joseph posteaquam de cisterna levatur, Ismaelitis, id est, Gentibus venditur; et Christus posteaquam de inferno regreditur, ab omnibus gentibus fidei commercio comparatur. Joseph per consilium Judæ triginta argenteis distrahitur; et Christus per consilium Judæ Iscariotis eodem numero venundatur. Quod autem in diversis translationibus non æquali pretio Joseph scribitur venundatus; sed alii dixerunt viginti argenteis, alii triginta; hoc spiritualiter significavit, quod Christus non æqualiter ab omnibus credendus

(a) Alias, de Tempore 81.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. A Lovaniensibus in Augustinianorum sermonum numero, sed absque Augustini nomine (tanquam dubius, relictus est: a Verlino et Vindingo spuris accensus). Nobis vero videtur numerandus inter sermones Cæsarii, qui hic Ambrosii ex *Har. de Joseph*, capp. 2 et 3, ipsos eosdem plerumque sensus, et eadem interdum verba retulit.

vel diligendus esset. Denique etiam nunc in Ecclesia alii eum p'ns diligunt, alii minus. Ipsi enim plus valet Christus, qui cum majori charitate dilexerit. Joseph descendit in Ægyptum; et Christus in mundum. Joseph a penuria frumenti salvat Ægyptum; et Christus a fame verbi Dei liberat mundum. Nisi enim Joseph fratres sui vendidisset, defecerat Ægyptus. Fratres, verum est; nisi Christum Judæi crucifixissent, perierat mundus.

3. *Invidia veneno mors intravit in orbem terrarum.* Videamus tamen, fratres charissimi, unde in beatum Joseph fratres sui tam crudeliter sevierunt. Unde, nisi invidia veneno, per quod mors intravit in orbem terrarum? Denique audi Scripturam dicentem, *Invidabant ei fratres sui, et non poterant ei loqui quidquam pacificum.* Vidit enim beatus Joseph somnium, quasi statim se in agro cum fratribus suis, et manipulos alligantem, et fratrum manipulos adorare manipulum suum (*Gen. xxxvii, 4, 7*). Hoc in illo Joseph tunc impletum est, quando eum in Ægypto adoraverunt fratres sui. Et non incongrue coacti sunt steriles manipuli fructuosum manipulum adorare, per quem de famis periculo liberandi erant.

4. *Somnium Joseph in Christo duntaxat impletum.* Vidit etiam aliud somnium, quod sol et luna et undecim stellæ adorarent eum. Cui respondit pater suus, *Numquid ego et mater tua, et fratres tui adorabimus te super terram (Ibid., 9, 10)*? Hoc in illo Joseph impleri non potuit: in nostro autem Joseph, id est, Domino Jesu Christo, somni illius sacramenta completa sunt. Sol enim et luna et undecim stellæ eum adoraverunt, quando post resurrectionem sancta Maria, quasi luna, et beatus Joseph velut sol (a), cum undecim stellis, id est, beatis Apostolis, incurvati et prostrati sunt ante eum; et impleta est prophetia quæ dixerat: *Laudate eum, sol et luna; laudate eum, omnes stellæ et luna (Paul. cxlviii, 5)*. Nam in tantum in illo Joseph impleta non est somni hujus interpretatio, ut mater ipsius ante multos annos legatur fuisse defuncta, quam præfata scruia ille vidisset. Et revera quomodo fratribus ipsius potest convenire, quod eum quasi stellæ adorare possent, quos invidia nox obscuros et tenebrosos effecerat? Jam enim claritatem stellarum perdiderant, qui in se lumen charitatis extinxerant. Merito ergo hoc in Domino Salvatore nostro verius credimus fuisse completum, quem, sicut jam antea dixi, et beatum Joseph et beatam Mariam cum undecim Apostolis frequentius legimus adorasse (*Matth. xxviii, 17*). Nam quod Apostoli lumen stellarum habuerint, ipse Dominus in Evangelio dicit, *Vos estis lux mundi (Id. v, 14)*. Et iterum de ipsis ac suis similibus, *Tunc justi, inquit, fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum (Id. xiii, 43)*.

5. *In Joseph sola Ægyptus, in Christo universus mundus augmentum habet.* Quis est qui reddit mala pro bonis. Joseph interpretatur Augmentatio sive ampliatio. Sed in illo Joseph ampliationem non habuit, nisi sola Ægyptus; in nostro vero Joseph augmentum habere universus meruit mundus. Ille Joseph erogavit triticum; noster erogare dignatus est verbum. In omnem terram exiit sonus Apostolorum, et in fines orbis terræ verba eorum (*Paul. xviii, 5*). Nos ergo, fratres dilectissimi, qui nullis præcedentibus meritis tanta bona per misericordiam veri Joseph Domini

(a) « Velut sol, » id est, velut alter parentum, in Joseph somnio per solem significatus (quod Ambrosius, lib. de Joseph, cap. 2, his verbis explicavit: « quis est ille quem et parentes et fratres adoraverunt super terram, nisi Christum Jesum, quando eum Maria et Joseph cum discipulis adoraverunt, Domini verum esse in illo corpore collationes; de quo sole dictum est, *laudate eum sol, et luna*, » etc. Baronius, ad annum Christi 12, hujus sermonis auctoritate male fretus, Augustinum facit sectatorem illius opinionis, cui adhaeret Arnaldus Abbas Bonævalis in libro de Operibus cardinalibus Christi, tractatu de Passione, scilicet Joseph post resurrectionem vel resurrectionem Domini adhuc fuisse suæ existentem.

nostri Jesu Christi consecuti sumus, ad quos non umbra veteris Testamenti, sed ipsa veritas venit; quantum possumus, cum Dei gratia laboremus, ut quod nobis contulit iudicatus, integrum inveniat iudicaturus. Qui tibi tanta contulit, scit quantum respiciat. Idem ipse cum venerit, redditurus est quod promisit: sed requisiturus est quod redemit; et quod dedit in primo adventu, exacturus est in secundo. Nemo ergo Christo Domino nostro reddat mala pro bonis. Quis est qui ita impie agit? Qui accipit dulcedinem, et reddit amaritudinem; qui accipit vitam, et restituit mortem: mortem enim restituit, qui se ipsum male vivendo interficit. Quis est qui reddit mala pro bonis? Ille qui cum deberet dare propria, rapit aliena; qui pro charitate reddit odium, invidiam pro benignitate, pro humilitate superbiam, pro castitate luxuriam. Quis est qui Christo reddit mala pro bonis? Ille qui cum deberet lectioni insistere, et ad Ecclesiam currere, eligit potius ad tabulas ludere, spectacula furiosa, vel cruenta, vel turpia frequentare; et que in oportet peccata sua orando, legendo, elemosynas faciendo consumere, studet potius augere, et amplius cumulare. Quis est qui reddit mala pro bonis? Qui pro luce tenebras, pro benignitate malitiam, pro sobrietate ebrietatem, pro elemosynis rapacitatem, pro iustitia iniquitatem restituit. Qui ergo hæc mala adjuvante Domino non admisit, quantum potest, munera in se divina custodiat: qui vero his malis se sentit obnoxium, et intelligit obvolutum, cito ad penitentiae medicamenta recurat, et antequam anima tenebræ de corpore mortis sue discedat, elemosynis, jejuniis et orationibus remedium sibi in die necessitatis acquirat. Sic ergo agamus, fratres, ut ante tribunal Christi, et qui boni sunt coronant, et qui negligentes sunt veniam consequantur; ut illos ornent vita integra, istos valeat excusare correcta: præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XIV (a).

De beato Joseph, II (b).

1. *Invidia nec fratribus ipsis parci.* De beato Joseph scriptum est, fratres charissimi, quod ei invidabant fratres sui, et ideo non poterant ei loqui pacifice (Gen. xxxvii, 4). Verum est, dilectissimi, quia tam periculosus est invidia morbus, ut nec germanis, non dicam extraneis, parere possit. Denique statim in initio mundi Abel justum Cain frater injustus occidit (Id. iv, 8). Joseph ergo sanctus et fidelis Domini famulus, tribulationibus magis justus ostenditur, qui primum per invidiam a fratribus Ismaelitis in servum addictus, ab eisque venditus a quibus se viderat adoratum; deinde Ægypto domino traditus, semper tamen ingenii animi tenuit dignitatem; docuitque exemplo suo et servos liberos in non peccando, et non conditionem cuiquam obesse, sed mentem.

2. *Culpa in eo qui male videt, non in eo qui male videri non vult.* Cum esset decorus et speciosus facie, pulchritudinem vultus sui non ad alienam derivavit injuriam, sed ad suam gratiam conservavit: hoc se pulchriorem iudicans, si non dispendio castitatis, sed cultu pudoris speciosior probaretur; et illum esse verum decorem, qui non alienos oculos caperet, nec mentes fragiles vulneraret. Crimen enim dominæ suæ fuit, quæ male vidit; non beati Joseph, qui male videri non voluit. Nec in eo qui visus est, culpa est; quia non erat in potestate servili, ut non videretur a domina: maritus debuit cavere uxoris oculos. Di-

(a) Alias, de Tempore 83.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Totus centonius instar compactus est ex variorum dictis, scilicet Pelagii, Ambrosii, Cypriani, et ex fragmento sermonis 345, de Susanna et Joseph. Cæterum auctor paulo et sincerior nunc editur ad librum Theodericensem ante annos septingentos descriptum. De num. 1 vid. Pelagii epist. ad Demetriadem, cap. 5; de num. 2, Ambrosii librum de Joseph, cap. 5; de num. 3 et 4, Augustini serm. 513, n. 6-8; de num. 5, epist. Pelagii, cap. 5; de num. 6, usque ad medium, epist. ejusdem, n. 18.

scant tunc et viri cavere oculos feminarum, cum amantur et qui nolunt amari. Denique adamatus est Joseph, qui amantem contempsit: et bene excusavit eum Scriptura, dicens, *Inmisit oculos uxor domini ejus in Joseph*: hoc est, non iste se ostentavit, nec ille cepit incantam: sed illa retia sua inmisit, et indagine sua capta est: catenas suas sparsit, et in suis vinculis colligata est. Dixit autem illi, *Dormi mecum* (Gen. xxxix, 7). Prima adulterii oculorum tela sunt, secunda verborum. Sed qui non capitur oculis, potest verbis resistere. Excusatur, quod ingressus est: predicatur, quod elapsus est. Nec pluris fecit vestimenta corporis, quam animi castimoniam: reliquit tanquam non sua, quæ adultera manibus detinebat; et aliena iudicavit, quæ tactu impudicæ potuerant comprehendi. Magnus plane vir, qui venditus servile tunc nescivit ingenium, adamatus non redamavit, rogatus non acquievit, apprehensus aufugit.

3. *Amor impudicus non est amor.* Concupiscitur adolescens a domina, nec ad concupiscentiam provocatur; rogatur, et refugit: una hac in re blanditur ac supplicat, quæ in cæteris imperabat. Amabat illum, an potius se? Ego puto quia nec illum, nec se. Si illum amabat, quare volebat perdere? Si se amabat, quare volebat perire? Ecce probavi, quia non amabat: veneno libidinis ardebat, non flamma charitatis lucebat. Sed ille noverat videre quod illa non noverat. Pulchrior erat intus Joseph quam foris; pulchrior in luce cordis quam in facie corporis: ubi illius femine oculus non penetrabat, ibi ipse sua pulchritudinē fruebatur. Intuens ergo interiorem pulchritudinem castitatis in speculo conscientie suæ, quando illam niaculari, quando violari illius femine tentatione permitteret? Quod ergo videbat ille, si et tu vis, potes videre pulchritudinem pudicitie interioris et spirituales, si habes ad illam qualicumque oculos. Exempli grati tibi aliquid propono. Ipsam amas in conjugē tuā? Noli ergo odisse in aliena, quod amas in tua. Quid enim amas in conjugē tuā? Utique castitatem. Hanc odisti in aliena, cum qua concumbendo ejus vis perdere castitatem. Quod amas in tua, hoc vis interficere in aliena? Quomodo habebis orationem puritatis homicida castitatis? Serva ergo in conjugē aliena quod servare cupis in tua: quia et in uxore tua castitatem potius diligis quam carnem.

4. *Castitas adamanda, non caro.* Sed forte existimas te amatorem esse carnis uxoris tuæ, et non castitatis. Sorrida quidem cogitatio, misera et voluptuosa libido: sed non te dimitto sine exemplo. Tu putas quod carnem amas uxoris tuæ: ego enim dico quod castitatem plus amas in conjugē. Sed ut te absolutissime ostendam amatorem esse castitatis magis quam carnis; hanc plus amas in filia tua. Quis enim hominum est, qui non filias suas castas esse velit? Quis hominum est qui non filiarum suarum concupiscat castitatem? Numquid et ibi carnem amas? Numquid concupiscis corpus pulchrum, ubi exhorrescis incestum? Ecce convici te amatorem esse castitatis magis quam carnis. Denique si habueris conjugem pulchram, et forte, nec castam, nec sobriam; numquid amas carnem pulchram, et non potius detestaris? Consideratur quidem foris pulchritudo corporis; sed intus pulchritudo requiritur castitatis: quæ si non fuerit, omnis continuo amor corporis refrigerat; quia quamvis pulchritudo consideratur, plus tamen amoris vicissitudo requiritur intus. Si ergo amatorem te castitatis convici, quid te offendisti, ut eam non ames in te? Quod amas in filia tua, ama hoc in uxore aliena: quia et filia tua uxor erit aliena. Ama ergo et in te castitatem. Nam si amas uxorem alienam, non continuo habebis: castitatem si amaveris, mox habebis, auxiliante Domino, eam. Sic ancillam pulchram, aut elegantem uxorem alienam amare debes, ut eam quasi extra te et foris requiras: si castitatem amas, apud te est quod amas. Blanditur tibi castitas sancta intus in cubiculo cordis tui, suavis est tuis amplexibus, non habet amaritudinem conversatio illius. Non te-

cum litigat castitas, non te subvertit, in nullo tibi in domo conscientie contradicit. Ania ergo et in te et in aliis castitatem, ut habeas æternam beatitudinem. Si ergo et in te hanc valde pulchram amaveris, quæ castitas dicitur; imitaberis beatum Joseph, qui noluit impudicæ mulieri ad concubitum illicitum consentire; repulit concupiscentiam alienam, amplexus est pudicitiam suam. Fecit tamen illa quod comminata est, mentita est viro, credita est: adhuc patiens Deus. Traditur Joseph sanctus in carcerem, custoditur tanquam reus, a quo non offensus Deus. Sed nec ibi defuit Deus, quia ille non obnoxius erat. Adfuit Dominus sancto Joseph. Et quia sanctum amabat, mulieris amore non vincitur castus animus, nec ætas adolescentiæ permovet, nec diligentis auctoritas, contemptam frequentare dominam. Ore proprio adolescenti tendit insidias, secreto ac sine testibus manu impudens apprehendit, procacioribus verbis hortatur ad crimen; nec ibi quidem vincitur: sed ut verba verbis, ita et res rebus refert; nam qui frequenter rogatus negaverat, tunc comprehensus aufugit.

5. *Benignitas Joseph.* Mirati estis castitatem Joseph, aspice nunc benignitatem. Ille pro odio reddit charitatem: et cum videret fratres suos, imo inimicos ex fratribus, cumque ab eis agnosci vellet, dilectionis affectum pio dolore testatus est. Deosculabatur singulos, et irriguis fletibus paventium colla perfundens, odium fratrum charitatis lacrymis abnebat, quos tan vivo patre quam mortuo, germano semper amore dilexit; nec recordatur illum in quo ad necem fuerat dejectus lacum; non cogitavit addictam pretio germanitatem; sed pro malis bona restituens, jam tunc necdum data apostolica præcepta complevit. Ergo beatus Joseph cogitans veræ charitatis dulcedinem, venenum invidiæ, quo fratres suos moverat fuisse percussos, Deo auxiliante, studuit de corde suo repellere.

6. *Invidia comparatur ærugini et viperis.* Et revera, fratres, quid infelici invidio præstat invidi, quem secretis conscientie quibusdam unguibus livor ipse discerpit, et alienam felicitatem tormentum illius facit? Quam, inquam, mercedem ex odio suo recipiet, nisi horribiles animæ tenebras, et confusæ mentis horrorem, qui vultu semper animoque morrente, voto quo vult alii nocere, se cruciat, quem sævissimis exagitationum stimulis ab omni consilio ac mentis sobrietate deturbat? Et ideo observemus, fratres, vitii hujus incursum, ne forte participes operis diaboli inveniamur, et pari cum illo sententia condemnemur. Sic enim scriptum est: *Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum. Imitantur autem eum qui sunt ex parte ipsius (Sap. II, 21, 25).* Quod malum lædit parum aliquid etiam eos in quos intenditur; gravius tamen et perniciosius eos prius a quibus procedit, affligit. Sicut enim ærugo ferrum; ita invidia illam ipsam animam, in qua est, interimit et consumit. Et sicut aiunt vipers dilacerato et disrupto illo ipso materno utero, in quo conceptæ sunt, nasci; ita et invidia illam ipsam animam, a qua concepta est, consumit et perdit (a). Qualis hæc animæ tinea est, quæ cogitationum tabes, pectoris quanta rubigo, zelare in homine donum Dei, et in malum proprium bona aliena convertere, aliorumque gloriam facere pœnam suam; et velut quosdam pectori suo admovere carnifices, cogitationibus et sensibus suis adhibere tortores, qui se intestinis cruciatibus lacerent? Non cibus talibus lactus, non potus potest esse jucundus. Suspiratur semper ab eadem et ingemiscitur ac doletur, diebus ac noctibus pectus obessum sine intermissione laniatur: quia zelus terminum non habet, permanens jugiter malum et sine fine peccatum. Et quantum ille cui invidet successu meliore profecerit, tantum invidus in majus incendium livoris ignibus exardescit. Hinc efficitur pallor in facie, tremor in labiis, stridor

in dentibus, verba rãfida et offrenata convicia. Quisquis ille est quem zelo suo persequitur invidus, subterfugere eum poterit et vitare: invidus vero refugere non valebit. Ubiunque fuerit, adversarius suus secum est, hostis in pectore semper inclusus. Denique Dominus in Evangelio, cum cum discipuli interrogarent, quis inter illos major esset, respondit: *Quisquis fuerit, inquit, minimus in omnibus vobis, hic erit magnus (Matth. xviii, 4).* Quo verbo omnem causam et materiam mordacis invidiæ eruit et abscedit.

7. *Venena fellis, quæcumque invidus est, evomat.* Christiano ergo populo zelare non licet, non licet invidere: de humilitate ad summa crescit. Audi beatum Joannem apostolum in Epistola sua dicentem, *Qui odit fratrem suum, homicida est; et iterum, Qui dicit se in luce esse, et fratrem odit, in tenebris est et in tenebris ambulat, et nescit quovadat (I Joan. iii, 15, et ii, 10).* Descendit enim in gehennam ignarus, et circus precipitatur in pœnam, recedens scilicet a Christi lumine momentis et dicentis, *Ego sum lux mundi; et, Qui credit in me, non ambulabit in tenebris; sed habebit lumen vitæ (Joan. viii, 12).* Quomodo autem vel pacem Domini, vel charitatem tenet, qui in zeli vitio non pacificus potest esse, nec securus? Nos vero, fratres, Deo auxiliante, zeli vel invidiæ venena fugientes, non solum cum bonis, sed etiam erga malos charitatis dulcedinem teneamus: ut nos non reprobet Christus propter invidiæ malum; sed laudet potius et invitet ad præmium, dicens: *Venite, benedicti, percipite regnum (Matth. xxv, 34).* Sit in manibus divina lectio, in sensibus dominica cogitatio, oratio jugis omnino non cesset, salutaris operatio perseveret; ut quoties ad tentandos nos accesserit inimicus, semper nos bonis operibus inveniat occupatos. Consideret ergo unusquisque conscientiam suam; et si se videt de prosperitate proximi sui invidiæ veneno percussum, evellat de pectore suo spinas et tribulos, et in eo semen Domini quasi in fertili agro multiplicata fruge locupletet, ut divina et spiritualis seges in copiam secundæ messis exuberet. Venena ergo fellis, quæcumque invidus est evomat, discordiarum virus excludat, purget, Deo adjuvante, mentem quam serpentinus livor infecerat: amaritudo omnis invidiæ, Christi dulcedine leniatur. Amet eos quos ante oderat, diligat quibus injustis obreclationibus invidebat: bonos imitetur, et de meliorum semper profectibus gratuletur. Non deroget sacerdotibus, nec præpositos suos venenatis dentibus laceret, faciat se illis adunata dilectione participem. Dimittetur ei, quando et ipse dimiserit; accipietur sacrificia sua, cum et ipse pacificus ad Deum accesserit. Cogitet unusquisque paradisi delicias, regnum cœlestes desideret, ad quod misericordes atque unanimes Christus admittit. Cogitemus, fratres, quod filii Dei ii soli possunt vocari, qui sunt pacifici, secundum illud quod scriptum est: *In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem; et iterum, Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem (Joan. xiii, 35, 34).* Ad quam dilectionem vos pius Dominus bonis operibus sua protectione perducet, cujus est honor et gloria cum Patre et Spiritu sancto in cuncta sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XV (b).

De beato Joseph, III (b).

1. *Cur Joseph sortem suam patri notam non fecerit statim.* In beato Jacob, fratres charissimi, et in sancto filio ejus Joseph, qui diligenter attendit, rem-

(a) Alias, de Tempore 82.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubius remanserat Lovaniensium censura, supposititius postea veritas et vindicta sententia renuntiatus iuit. Casario adscribendum censens, tametsi exente num. 6 nonnulli habeat excerptum ex Pelagii ad Demetriadem Epistola, quæ quidem Augustini aut Hieronymi esse olim credita est. De num. 5, Vid. Casarii homil. 14 ex editis a Baluzio; de num. 6, Pelagii Epist. ad Demetriadem, cap. 5.

(a) Deinceps plerique ex Cyrillano, in orat. de Zelo et livore.

nimis admirabilem Deum fecisse cognoscit. Primum non credo fuisse sine causa, quod Dominus, qui se toties dignatus fuerat ostendere beato Jacob, per tot annos noluit ei indicare, quod Joseph filius ejus viveret, sed permisit eum longa afflictione consumi. Si hoc quisquam sine certa et evidenti ratione factum esse credit, vel hoc consideret, quod nec filius ejus Joseph in tam proximo positus, permissus sit ad patrem suum mittere, ut ei nuntiaret quod non solum viveret, sed etiam in grandi honore positus esset. Ab illo enim loco ubi erat beatus Jacob, usque in Ægyptum vix erant trecenta millia. Unde frequentissime ex Ægypto in locum illum ubi Jacob erat, plurimi properabant; et ex illo loco ad Ægyptum infinite multitudines assidue confluebant. Sed forte aliquis dicit, quod beatus Joseph parvulus exierit a patre suo; et ideo recordari eum non potuisset. Non ita est, fratres charissimi. Puer enim sexdecim annorum nulla ratione parentes suos poterat oblivisci. Nam in tantum eos oblitus non erat, ut fratres suos, ubi primum vidit, agnovit.

2. *Occulto Dei judicio non ad patrem suum misit.* Sed dicit aliquis, quia pro eo quod Ægypto domino serviebat, licentiam aut potestatem non habuerit mittendi ad patrem suum. Etiam si hoc quasi verisimile videatur; posteaquam de carcere eductus est, et dominus factus est in totam terram Ægypti, per illos septem annos fertilitatis, et illos duos qui transacti sunt tempore inopie antequam fratres sui ad eum descenderent; per istos novem annos in trecentis millibus non potuit mittere ad patrem suum? Sine ulla dubitatione potuit: sed occulto judicio hoc Dominus fieri non permisit; in tantum ut nec tunc se manifestaret fratribus suis, quando ad emendum triticum venerant: quinimo durissime eis loquens, fratrem horum in vinculis tenuit, et ad patrem suum eos cum grandi dolore redire jussit.

3. *Cur Simeon et Benjamin relinendo patris dolorem anxerit.* Attendite adhuc et aliud majus miraculum, et videte quomodo beatus Joseph, qui patrem suum noverat pro se intolerabilem amaritudinem sustinere, quasi parum esset quod ante pertulerat, insuper et Benjamin ei fecit auferri: quo facto utique noverat eum multiplicem passurum esse dolorem. Hæc enim omnia Spiritus sancti dispensatione facta fuisse credo. Deus enim, cujus judicia plerumque sunt occulta, nunquam tamen injusta, qui beato Jacob noluit indicare illum suum vivere; ille etiam sanctum Joseph non permisit ut patri suo gloriam suam nuntiaret: quinimo adhuc Simeon in vinculis tenendo et Benjamin auferendo, ipsius patris sui angustias cumulavit. Hæc autem, fratres charissimi, si fideliter et diligenter attendimus, cum grandi misericordia Dominum fecisse cognoscimus. Ab initio enim mundi hoc Deus in sanctis suis exercuit, quod in beato Jacob cum grandi pietate complevit. Sed hoc quare sit factum diligenter attendite.

4. *Amici Dei non sine minutis peccatis, quæ tribulationis igne consumuntur.* Quamvis enim servi et amici Dei capitalia crimina vitaverint, et multa opera bona fecerint; tamen sine minutis peccatis eos fuisse non credimus; quia non mentitur ille qui dixit: *Non est immunis a peccato, nec infans cujus est unius diei vita super terram* (Job xv, 15, sec. l. XX). Et beatus Joannes evangelista, qui utique meritis non erat inferior sancto Jacob, clamat et dicit: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est* (1 Joan. 1, 8). Et illud quod alibi scriptum est: *Justus septies cadit, et resurgit* (Prov. xxiv, 16) Quia ergo, sicut jam dictum est, sine istis minutis peccatis Jacob esse non potuit; volens Deus ipsa parva peccata in hoc seculo tribulationis igne consumere, implevit in eo quod ipse per Spiritum sanctum dixit: *Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis* (Eccli. xxvii, 6); et illud, *Frigellat Deus omnem filium quem recipit* (Hebr. xii, 8); et illud, *Per multas tribulationes oportet nos intrare*

in regnum Dei (Act. xiv, 21). Ut ergo sanctum Jacob Deus noster velut aurum, purgatum in futuro iudicio presentaret, prius ab illo omnes maculas peccatorum absternit; ut in eo ignis ille arbiter quod exeret, invenire non posset.

5. *Exemplo Joseph docemur castigari cum qui non magis a Deo quam ab homine auxilium postulat.* Quod etiam in ipso beato Joseph factum esse cognoscimus. Cum enim, sicut dixit Scriptura, Dominus esset cum eo, et gratiam ei apud dominum suum et apud principem carceris dedisset (Gen. xxxix, 2, 4, 21), præventus tunc est ut ab homine auxilium postularet, dicens magistro pincernarum: *Memento mei, cum tibi bene fuerit: et supplica Pharaoni, ut me ejiciat de isto carcere* (Id. xl, 14). Et quia nondum scriptum erat, *Bonum est sperare in Domino, quam sperare in homine* (Psal. cxvii, 8); cum in omnibus Dei gratiam meruisset, subreptum est illi ut ab homine auxilium peteret. Pro qua re additi sunt duo anni, quibus adhuc teneretur in carcere, tanquam diceret ei Deus: *Ego tibi ostendo, ut magis a me quam ab homine debeas auxilium postulare.* Sine ulla enim dubitatione credendum est, quod pro castigatione sancti Joseph non permisit Deus magis rum pincernarum ut in mente haberet, quod ei sanctus Joseph quando de carcere dimissus est, supplicaverat. Et quia etiam et ipse Joseph quamvis sanctus, tunc sine peccato esse non poterat; ideo tanto tempore fuit in carcere clausus, ut in eo impleretur quod scriptum est: *Ego quos amo, arguo; et quos diligo, castigo* (Apo. iii, 19).

6. *Cur Joseph tam dure egerit cum fratribus.* Si diligenter attendimus, fratres charissimi, quod erga beatum Jacob Deum fecisse credimus, hoc etiam Joseph circa fratres suos exercuisse cognoscimus; qui utique tam sanctus fuit, ut eos odio habere non potuisset. Unde credendum est, quod ideo eos tantis tribulationibus fatigaverit, ut illos ad confessionem criminis, et ad medicamentum poenitentiae provocaret. Denique cum ingenti dolore dixerunt se merito pati illa, quia peccaverant in fratrem suum videntes angustiam ejus (Gen. xlii, 21). Et quia sciebat beatus Joseph, quod fratribus suis fratricidii crimen sine grandi poenitentia indulgeri non posset, semel ac secundo et tertio illos medicabili tribulatione tanquam spirituali igne decoxit; non ut se vindicaret, sed ut illos corrigeret et de tam gravi crimine liberaret. Denique priusquam peccatum suum confiterentur, et crimen quod admiserant, mutua inter se castigatione consumerent, nec agnoscendum eis se dedit, nec pacis osculum eis indulsit. Cum vero illos pro peccato quod in ipsum admiserant, humiliter vidit afflictos, deosculatus est singulos, et per singulos flevit, et paventium colla pio oculorum rore perfundens, odium fratrum charitatis lacrymis abluibat.

7. *Correptio fraterna. Taliter indulgendum aliis, qualiter volumus ut nobis indulgeat Deus.* Quod ergo Deus in beato Jacob fecit, et quod Joseph erga fratres exercuit, hoc etiam et nos in illis qui in nos peccaverint debemus implere: ut non ipsos, sed peccata eorum studeamus odisse; et ita velimus secundum culpæ merita durissima castigatione corripere, ut eos semper studeamus in veritate diligere. Hæc si facimus, fratres charissimi, impletur in nobis illud quod scriptum est: *Invicem opera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi* (Galat. vi, 2). Ad extremum ut totum quod dixi, brevi sermone concludam, taliter indulgeamus eis qui in nos peccaverint, qualiter volumus ut nobis indulgeat Deus, quoties in illum peccamus. Hoc si facimus, securi possumus dicere, *Dimittite nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (Math. vi, 12).

8. *Propter pauperes qui ad opera sua festinant, de Joseph alia loqui reservat in crastinum diem.* Adhuc nos delectabat cum Charitate vestra de beato Joseph aliquid

¹ Totus n. 5 in manuscriptis desideratur.

² Hæc in manuscriptis absolvitur sermo per clausulam, quæ ipse præstare dignetur, qui virti, etc.

loqui : sed propter pauperes qui ad opera sua festinant, melius est hoc ut nobis in diem crastinam reservemus. Et ideo conversi ad Dominum misericordiam ipsius deprecemur. ut desiderium audiendi verbum Dei, quod in nos placatus contulit, et augere semper et conservare dignetur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XVI (a).

De eo quod scriptum est, Mortuus est Joseph, et filii Israel creverunt, etc. Exod. 1, 6 (b).

1. Mortuo Joseph multiplicantur Israelitæ, mortuo Christo Christiani. Audivimus in lectione quæ lecta est, fratres charissimi, qualiter mortuo Joseph filii Israel creverunt, et multiplicati sunt nimis, et quasi herba germinaverunt. Quid est hoc, fratres charissimi? Donec viveret Joseph, non referuntur crevisse filii Israel, nec quod multiplicati sunt nimis: sed posteaquam mortuus est, sic germinasse dicuntur sicut herba; cum utique sub patrocinio vel defensione Joseph magis debuissent crescere et multiplicari. Sed hæc, fratres charissimi, in illo Joseph figurata sunt; in nostro autem Joseph, id est, Domino Christo, in veritate completa sunt. Prius enim quam moreretur, id est, quam crucifigeretur Joseph noster, pauci in eum crediderunt: posteaquam vero mortuus est et resurrexit, in universo mundo multiplicati sunt, et creverunt Israelitæ, id est, populi Christiani. Sic et ipse Dominus in Evangelio dixit, *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit; ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert* (Joan. xii, 24, 25). Postea enim quam per passionem pretiosum granum frumenti mortuum est et sepultum, per universum mundum de uno illo grano messis Ecclesie pululavit. Non enim, sicut antea, in Judæa tantum notus est Deus, nec solum in Israel magnum nomen ejus colitur; sed a solis ortu usque ad occasum nomen illius collaudatur.

2. Populus Israel in Ægypto, et anima in carne, sub duobus regibus. Interea mortuo Joseph, surrexit novus rex in Ægypto, qui ignorabat Joseph, et alloquitur ad gentem suam, ut persequantur filios Israel. Dum rex ille viveret qui noverat Joseph, non referuntur afflicti fuisse filii Israel, nec in luto et latere fatigati, nec masculi eorum necati, et femine vivificate¹; sed posteaquam surrexit rex ille qui non noverat Joseph, omnia ista gesta referantur. *Hæc enim, fratres, secundum quod dicit Apostolus, in figura contingebant populo Judæorum: scripta sunt autem propter nos* (I Cor. x, 11). Quod in illis carnaliter figurabatur, in nobis spiritaliter adimpletur. Et nos ergo, si diligenter attendimus, intus in nobis in homine interiore hæc fieri frequenter agnoscimus. Anima enim nostra aut a legitimo rege regitur, aut a tyranno vastatur. Si enim Deo adjuvante, juste et sancte vivimus, si de castitate, de misericordia et poenitentia, et de cæteris his similibus cogitamus, licet adhuc in Ægypto, id est, in carne simus, tamen a Christo rege gubernamur: et ipse nos regit, et in luto et in latere non consumit, nec nos curis terrenis vel nimis sollicitudinibus atterit et affligit. Si vero anima nostra cœperit declinare a Deo, et ea quæ sunt turpia et inhonesta sectari, tunc prudentia carnis quæ inimica est Deo, repudiato rege Christo, subdit infelicia colla tyranno. Quod cum fuerit factum, alloquitur gentem suam, id est, corporeas voluptates; et vitiorum ducibus ad consilium convocatis inquit deliberatio adversus filios

Israel, id est, adversus cogitationes sanctas et acceptabiles Deo, quomodo circumveniantur, quomodo opprimantur, ut luto et lateribus affligantur, ut masculos interficiant, et feminas reservent. In masculis intelligitur sensus rationalis, in feminis concupiscentia carnis. Vult ergo diabolus in nobis viros occidere, et feminas reservare, id est, sensum in nobis rationalem ac Deum videntem extingueret, et quæ ad concupiscentiam carnis pertinent reservari.

3. Quæ scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Non nobis hæc ad historiam tantum scripta sunt, nec putandum est divinos Libros Ægyptiorum gesta narrare: sed, quæ scripta sunt, sicut Apostolus ait, *ad nostram doctrinam et ammonitionem scripta sunt* (Rom. xv, 4); ut tu qui hæc audis, et gratiam Baptismi jam consecutus es, et annumeratus es inter filios Israel, et suscepisti in te regem Christum, si post hæc declinare volueris, et pro cupiditate opera sæculi agere, actus terræ, et luteæ, id est, luxuriosa explere ministeria, agnoscas et intelligas quia surrexit in te rex alius qui nescit Joseph. Rex utique Ægypti ipse te cogit ad opera sua, non justitiam, sed iniquitati servire: ipse te facit laterem sibi operari et lutum: ipse te superpositis magistris et compulsoribus ad opera terrena et luxuriosa flagris et verberibus agit: ipse est qui te facit discurrere per sæculum, maris ac terræ elementis pro cupiditate turbari²: ipse est rex Ægypti, qui te forum pulsare litibus facit, et pro exiguo terræ cespite propinquos jurgis fatigare: ipse est qui te persuadet luxuria castitati insidiari, decipere innocentiam, in domo tua quæ sunt fœda³, foris quæ sunt crudelia, intra conscientiam quæ sunt flagitiosa committere. Si ergo tales videris esse actus tuos, scito te regi Ægypti militare; id est, non Christi, sed diaboli spiritui agi.

4. Non sufficit cor malis vacuari, nisi et bonis impleatur. Nos igitur, fratres charissimi, qui ante adventum Domini Salvatoris vasa et domus diaboli fuimus, et per gratiam Christi de potestate ipsius liberari meruimus, quantum possumus, ipso adjuvante, laborare debemus, ne a nobis malis actibus nostris offensus Christus abscedat, et diabolus illo recedente succedat: ne forte cor nostrum vero lumine effugato tenebrosa nox occupet, ne in nobis impleatur illud quod in Evangelio scriptum est: *Cum exierit spiritus immundus ab homine, vadit per loca arida, querens requiem, et non invenit; post hæc dicit, Revertar in domum meam unde exivi. Et invenit eam scopis mundatam, et adducit secum septem alios spiritus nequiores se, et ingressi habitant ibi: et erunt novissima hominis illius pejora prioribus* (Luc. xi, 24-26). Hoc enim, fratres, de Christiano etiam baptizato intelligendum est. Per gratiam Baptismi vacuatur quisque omnibus malis: postea vero cum Dei adiutorio laborare debet, ut impleatur omnibus bonis. Nam si aliquem liberatum a malis, vacuum a bonis invenerit inimicus, adducit secum septem alios spiritus nequiores se, et erunt novissima hominis illius pejora prioribus. Et ideo unde expulsa est luxuria, introduceatur castitas: unde eradicata est avaritia, plantetur eleemosyna: unde malitia vel invidia expellitur, charitas dominetur. Et quia veniens Dominus noster alligavit fortem, id est, diabolum, et vasa ejus, id est, nos de potestate ejus eripuit (Math. xii, 29); quantum possumus, ipso auxiliante, studeamus, ut illi a quo salvati sumus, toto corde et toto animo usque ad vitam nostre terminum serviamus. Et quia, expulso diabolo, domum sibi de nobis ubi requiesceret, et vasa in quibus habitaret, facere dignatus est Christus, in domo sua non patiat injuriam. Nihil ibi inhonestum, nihil sordidum, nihil deprehendat obscurum: sed ita domicillum cordis nostri fide plenum, et vacuum malis omnibus semper inveniat, ut nos non solum frequen-

¹ Codices r. ful., *reservata*. — Nec immerito, si attendatur quæ paulo inferius leguntur, scilicet: *Masculos interficiant et feminas reservent*; et iterum: *viros occidere, et feminas reservare*. M.

(a) Alias, de Tempore 84.

(b) In appendice nunc primum collocatur. Dubium Lovanienses habuerunt; supposititium affirmant Verlius et Vindigus. Continet excerpta quædam ex Origene; Cassarii autem stilum et monita usitata refert. De num. 1 et 3 vid. Origenis homil. 1 in Exodum.

² Apud Origenem, *elementa turbare*.

³ Origenes, *jurgis fatigare: ut non illud dico, castitati insidiari, innocentiam decipere, domi sua, etc.*

tius visitare, sed etiam jugiter habitare in nobis dignetur; qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XVII (a).

De colluctatione Ægyptiorum et Israelitarum (b).

1. *Tentationes ingravescent instante Paschate.* Quamvis, fratres charissimi, omni tempore verbum Dei cum grandi desiderio nos oporteat fideliter semper audire, in istis tamen diebus specialiter lectioni divinæ insistere, et de salute animæ nostræ debemus attentius cogitare: quia licet per totum anni spatium Christianorum populus multis vitiis fluctibus calliditate diaboli fatigetur, adveniente tamen Paschali solemnitate, majore impetu contra fideles quosque se præparare consuevit, et gravioribus peccatorum stimulis corda nostra compungere vel inquietare contendit. Sicut enim in diebus istis ad similitudinem diaboli et angelorum ejus rex Pharaon et Ægyptiorum populus persequebantur filios Israel, et luto eos ac lateribus affligentes ad amaritudinem perducebant: ita et hoc tempore imminente Paschali solemnitate, quia veros Israelitas qui baptizandi sunt, dolet diabolus de suo exercitu vel possessione discedere, graviores consuevit tribulationes immittere, et majora scandala concitare. Sed nos, si Moysen sequimur, id est, si Legem libenter audimus, et retro respicere vel desiderare Ægyptum nolumus; Pharaone submerso per sacramentum Baptismi, velut per transitum maris Rubri, de ejus potestate vel servitio liberamur.

2. *Diabolus non persequitur nisi bonos. Deus bonos, diabolus malos habet ministros suos.* Certissimum est, fratres charissimi, quia quomodo tunc Ægyptii filios Israel multis tribulationibus ad amaritudinem perducebant: ita, sicut jam diximus, et in hoc tempore diabolus et angeli ejus fideles Christianos et bonis operibus deditos impugare vel inquietare non cessant. Hoc tamen scitote, fratres, quia diabolus non persequitur nisi bonos. Malos enim, luxuriosos, cupidos et superbos persequi diabolus non consuevit: amici enim sunt sui, et semper voluntatem illius faciunt. Et in tantum eos non persequitur, ut etiam per illos alios persequatur. Malos enim homines diabolus quasi malleos vel flagella habere consuevit. Denique non persequitur bonos, nisi per malos. Habet ergo Deus ministros suos; habet et diabolus adjuutores suos. Deus enim per homines bonos, tanquam per ministros suos, agit omne quod bonum est: diabolus vero per homines malos, velut per satellites suos, exercet omne quod malum est. Deus per bonorum misericordiam nudos vestit: diabolus per malorum avaritiam vestitos exspoliat. Deus per homines bonos discordes ad concordiam revocat: diabolus per impios et superbos eos etiam qui pacem habere videntur, ad scandala vel lites instigat. Et quia longum est ire per singula, ut pro certo agnoscat et intelligat Charitas vestra, quia sicut omne quod bonum est, per bonos homines agit Deus; ita omne quod est crudele et impium, per malos homines consuevit exercere diabolus: denique considerate, fratres, et corporalibus etiam oculis videbitis, quomodo populus diabolus persequitur populum Christi; dum adulteri persequuntur castos, insectantur sobrios ebriosi, humilibus insidiantur superbi, benignos invidi, largos cupidi, et eos qui mansuetudinem vel patientiam retinent, affligere non desinunt iracundi. Et ideo consideret unusquisque conscientiam suam, et si se videt et in cogitatione et in sermone et opere semper quod bonum est diligere et quod honestum est jugiter exercere; ministrum se Dei esse cognoscat et gaudeat. Qui vero se ipsum intus interrogans viderit se quod malum est, non solum cogi-

tare, sed etiam dicere vel exercere; adiutorem diaboli se esse intelligat, simul et doleat; et dum adhuc peccatrix et tenebrosa anima in corpore suo tenetur inclusa, cum Dei adjutorio de potestate diaboli se conetur ertere: ne forte si illum malis operibus insistentem mors repentina rapnerit, cum diabolo cujus voluntatem exercuerit, mereatur audire: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum.*

3. *Contrariis sanare contraria; destructisque vitii, virtutes studere studentibus.* Nemo se circumveniat, fratres charissimi. Unusquisque cujus opera vel voluntates exerceat in isto sæculo, cum ipso erit postmodum in futuro. Ac sic omnis homo aut cum Christo regnaturus est, aut cum diabolo in inferni supplicio cruciandus. Et ideo dum tempus est, et cum Dei adjutorio in nostra potestate consistit, unusquisque qui se malis operibus in sinistra esse cognoscit, priusquam de hac luce discedat, ad dexteram transire contendat, ut non cum sinistris audiatur. *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum;* sed ad dexteram inter agnos audire mereatur, *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum (Matth. xxv, 41, 34).* Et ut hæc omnia cum Dei adjutorio possimus implere, attentius de dandis elemosynis cogitemus. Qual ter autem de sinistra transeat ad dexteram, evidens et manifesta ratio demonstrat. Qui fuit ebriosus, sit sobrius; sit patiens qui fuerat iracundus; qui solebat res alienas rapere, incipiat etiam proprias pauperibus erogare; qui solebat maledicere, benedicat; qui solebat perjurare, etiam a juramento abstineat; qui consueverat detrahere, semper quod bonum est loqui studeat; qui fuerat invidus, pius esse contendat; qui erat superbus, sit humilis. Et hoc ordine semper contrariis studentibus sanare contraria, et destructis vitiis, virtutes festinemus struere. Et hoc ordine qui sunt in sinistra, transire conentur ad dexteram, ut ante tribunal æterni Judicis quicumque talis esse voluerit, audire mereatur, *Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium domini tui (Ibid. xxv, 21).* Ad quod vos Dominus perducere dignetur, cui est honor cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen ¹.

SERMO XVIII (a).

De Moysse, 1 (b).

1. *Christus in Moysse figuratus. Ecclesia in filia Pharaonis.* In lectione divina, fratres charissimi, quæ nobis recitata est, audivimus, quod posteaquam sanctus Moyses natus est, propter metum Pharaonis missus sit in fiscellam scirpeam, et projectus in carectum fluminis. Si diligenter attendimus, fratres charissimi, sicut beatum Isaac et Jacob et Joseph, ita Moysen typum Christi prætulisse cognoscimus. Denique considerate diligentius, et videbitis quanta in illo sint figurata mysteria. Moyses a muliere Judæa nascitur, et a Pharaonis filia adoptatur. Filia enim Pharaonis Ecclesiam figuravit, quæ exierat de domo patris sui, et veniebat ut lavaretur ad aquam. Pharaon in diaboli typum accipitur: filia ejus, sicut dixi, Ecclesia intelligitur. Quod autem pater ejus diabolus antea fuerit, Dominus in Evangelio Judæos increpans ait: *Vos, inquit, ex patre diabolo estis (Joan. viii, 44).* Patrem ergo diabolum habuimus, non ex eo nascendo; sed nequitas illius imitando. Exierat ergo filia Pharaonis de domo patris sui, quæ quamvis impium habuerit patrem, attamen ei dicitur per prophetam: *Audi, filia, et vide; et obliviscere populum tuum et domum patris tui (Psal. xlv, 11).* Qui dicit: *Audi, filia, pater est.* Et ille qui admonetur obliviscendus,

¹ In manuscriptis sermonis conclusio ea est, *Deo autem nostro honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.*

(a) Alias, de Tempore 88.

(a) Alias, de Tempore 88.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Inter Augustinianos, sed absque Augustini nomine, Lovanienses reliquerunt. Augustinus suppositum asseruerunt Verilinus et Vindingus. Tunc nos omnino Cæsarii esse nulli dubitamus.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Jam ante dubius erat Lovaniensibus, Verilino et Vindingo suppositus. Sensus quosdam et nonnullas ab Origene voces accepit illius auctor, non alius, opinamur, nisi Cæsarius. De num. 1 vid. Originis homil. 2 in Exodum; de num. 8, homil. 4.

pater nihilominus nominatur : ac si Deus pater admo-
nuerit, ut diabolum patrem debeat derelinquere. Itaque
ergo est Ecclesia quæ exiit de domo patris sui diabo-
li, et ad aquam, id est, ad aquam Baptismi festina-
vit, ut lavaretur a peccatis, quæ in domo patris sui
contraxerat. Denique statim viscera misericordiæ ac-
cipere meruit, et collegit Moysen a parentibus suis
projectum in flumine. Moyses ergo a matre sua pro-
jicitur, et a Pharaonis filia invenitur atque colligitur :
et Christus Dominus a Synagoga, de qua natus est,
repudiatur, et ab Ecclesia invenitur atque suscipitur.

2. *Ecclesia rursus in Æthiopiassa Moysi uxore.* Post-
quam autem crevit Moyses, abiit in regionem longin-
quam, et accepit Æthiopiassam uxorem. Agnoscite,
fratres, hoc non parvum esse mysterium. Æthiopiassa
illa ex Gentibus erat, quam beatus Moyses duxit
uxorem ; quia et Christus ex Gentibus sibi sociatu-
rus erat Ecclesiam. Moyses derelinquit populum suum
in longinquis regionibus, et Æthiopiassæ conjungitur :
et Christus derelicto populo Judæorum, de extremis
regionibus Ecclesiæ sociatur ; illi utique quæ dicit
in Psalmis : *A finibus terræ ad te clamavi (Psal. lx, 3)*.
Audi ex persona Ecclesiæ, in Canticis canticorum
ait Ecclesia : *Nigra sum et formosa (Cant. i, 4)*. Quid
est, *Nigra sum et formosa* ; nisi nigra, per naturam,
formosa per gratiam ; nigra originali peccato, for-
mosa Baptismi sacramento ?

3. *In rubo Synagoga.* Dum ergo pasceret Moyses
oves soceri sui in deserto, apparuit ei Dominus in
rubo, et dixit Moyses : *Vadam, et videbo quare rubus
ardet et non consumitur.* Et appropinquanti dixit
Dominus : *Ne appropinques huic, sed solve corrigiam
calcamenti tui ; quia locus in quo stas, terra sancta est
(Exod. iii, 5, 5)*. Rubus ille genus est spinarum. Ar-
debat enim, et non consumebatur. In rubo significata
est Synagoga Judæorum. Multo enim tempore in eis
feror et flamma sancti Spiritus fuit : et tamen ita
contra Dei gratiam rebelles semper Spiritui sancto
resisterunt, ut eorum peccata vel sacrilegia igne sancti
Spiritus consumi non possent.

4. *Verba bona ex Deo, mala ex diabolo.* Dixit autem
Dominus ad Moysen : *Veni, et mittam te in Ægyptum.*
Et respondeo : *Moyses dixit : Domine, non sum erudi-
tus, et tardus sum ad loquendum.* Et ait illi Dominus :
*Ego aperiam os tuum, et instruam te quæ oportet te
loqui (Ibid., 10, et iv, 10)*. Beati sunt quorum os
Dominus aperit, ut loquantur. Omnibus enim qui pro
veritate, pro justitia, pro castitate, pro humilitate,
pro misericordia loquuntur ; sine ulla dubitatione os
illorum non aperit nisi Dominus. Sicut e contrario
qui de luxuria, de avaritia, de superbia, de rapinis,
de scurrilitate vel nequitia assidue loquuntur ; quis
illorum os aperiat, non opus est dicere : potest hoc
unusquisque sine ulla difficultate cognoscere. Et ideo,
fratres charissimi, auxiliante Domino, bona jugiter
cogitemus ; ut os nostrum non crudelis adversarius,
sed Deus pius aperiat. Ex abundantia enim cordis os
loquitur (*Luc. vi, 45*). Unusquisque nostrum cujus
præsentiam suscepit in corde, ipsius verba pro-
ferre consuevit ex ore. Nostrum autem cor aperiat
Christo, et claudatur diabolo ; ut in nobis impleatur
illud quod de Domino et populo sancto scriptum est :
*Et habitabo, inquit, in eis, et inambulabo (Levit. xxvi,
12)* ; et iterum, *Ego et Pater veniemus, et mansionem
apud eum faciemus (Joan. xiv, 23)*. Qui semper quod
justum est loquitur, et Deus in illo habitat, et ipse in
Deo.

5. *Virga Moysi, crucis mysterium.* Dixit ergo Dominus
ad Moysen : *Quid est, inquit, quod in manu gestas ? Et
ille ait : Virga. Projice, inquit, eam in terram. Quam
cum projecisset, versa est in serpentem, ita ut iugeret
Moyses (Exod. iv, 2 et 3)*. Virga illa, fratres charissimi,
crucis mysterium præferebat. Sicut enim per virgam
Ægyptus decem plagis percutitur ; ita et per crucem
totus mundus humiliatur et vincitur : et sicut Pharo
et populus ejus per virgæ sacramentum affligitur, ut
ad serviendum Deo dimittat populum Judæorum ; ita

et diabolus et angeli ejus per crucis mysterium anti-
gantur et premuntur, ut a Dei servitio revocare non
possint populum Christianum.

6. *Manus Moysi.* Quod autem misit Moyses ma-
num suam in sinum suum, et protulit eam leprosam ;
et iterum misit, et protulit sanam, et carni reliquæ
similem (*Exod. iv, 6 et 7*), non otiose debemus
accipere. In manu illa typus Synagogæ vel Ecclesiæ
gerebatur. Sicut prior fuit populus Judæorum, post-
erior Gentium ; ita ante fuit Synagoga quam Ecclesia.
Sed quia Ecclesia eligitur et Synagoga repudiatur ;
ideo in primis manus Moysi leprosa efficitur, et
postea carni reliquæ similis redditur : ac sic Syna-
goga propter infidelitatem leprosa relinquitur ; Ecce-
lesia quasi manus sana ad omne opus apta præeli-
gitur.

7. *Moyses prohibetur uxorem ducere secum in Ægy-
ptum.* Levavit ergo Moyses Sephoram uxorem suam,
et veniebat in Ægyptum : et astitit Dominus contra
eum, et volebat occidere eum (*Exod. iv, 20, 24*). Forsitan
in hoc loco possumus intelligere, quod displiceret
Deo, quare Moyses tanta mirabilia facturus, uxori
impedimentum secum ducere vellet in Ægyptum.
Unde datur intelligi, quod ex illo loco remiserit
uxorem suam ad socerum suum. Nam in tantum sine
illa descendit in Ægyptum, ut postea jam in eremo
constituto Moysi ipsam uxorem suam, sicut legimus
Jetro cognatus suus adduxerit (*Id. xviii, 5, 8*).

8. *Serpens ex virga.* Quod autem virga projecta in-
terram versa est in serpentem, quid significet videamus.
Serpens pro sapientia reputatur ; sicut Dominus
in Evangelio : *Estote, inquit, prudentes, sicut serpentes
(Matth. x, 16)*. Virgam crucem diximus figurasse.
Crux ergo quæ infidelibus stultitia esse creditur, sicut
dicit Apostolus, *Gentibus stultitia (I Cor. i, 23)* ; post-
eaquam in terram missa est, id est, ad passionem
Domini præparata ; versa est in serpentem, hoc est,
in sapientiam : et in tantam sapientiam quæ omnem
mundi istius sapientiam devoraret ; denique omnes
serpentes quos magi incantationibus suis fecerant,
deglutivit. Per virgam ergo Ægyptus flagellatur ; et
per crucem mundus vincitur, et diabolus superatur.
Oremus ergo, fratres charissimi, ut et nobis Christus
Dominus pro sua pietate concedat mundi hujus con-
cupiscentiam vincere, et de diabolo et angelis ejus
ante tribunal suum felicem victoriam reportare :
cui honor est et imperium in sæcula sæculorum.
Amen.

SERMO XIX (a).

De Moyse, II.

1. *Flamma Spiritum sanctum, rubus Judæos desig-
nat.* Magna quidem sunt, fratres charissimi, et velut
quædam involuta mysteriorum Dei sacramenta : et
quamvis omnia non possumus evolvere, breviter tamen
quod possumus, Charitati vestræ suggerimus. Non
fuit sine causa, fratres charissimi, nec sine aliqua si-
gnificatione secreti, quod in rubo flamma erat, et ru-
bus non cremabatur (*Exod. iii, 2*). Rubus enim spi-
narum genus est ; nec in laude aliqua poni potest,
quod peccatori homini terra produxit. Nam primitus
peccanti homini dictum est : *Terra spinas et tribulos
germinabit tibi (Gen. iii, 18)*. Nam et quod rubus non
cremabatur, id est, flamma non comprehendebatur,
non aliquid boni significare cognoscitur. In flamma
enim intelligitur Spiritus sanctus : in rubo et spina
significatur Judæorum populus, durus atque super-
bus. Flamma enim illa sine dubio boni aliquid signifi-
ficabat, in qua vel angelus, vel Dominus apparebat.
Denique quando venit Spiritus sanctus super Apo-
stolos, visæ sunt illis linguæ divisæ velut ignis (*Act.*

(a) Nunc primum vulgatus ex veteri libro Theodori-
censi, in quo exstat sine auctoris nomine, cum Homilii
Cæsarii Arelatensis, cujus etiam sulum referre nobis
videtur. Huic comparari interest sermonem, quem in-
ter Augustinianos septimum, non sine ulla hæsitatio col-
locavimus.

h. 3). Utinam et nos comprehendat ignis iste; ne nos duros inveniat, et concremare non possit. Oremus potius ut in nos ardeat ignis iste, et peccatorum nostrorum spinas perimat atque consumat.

2. *Ignes duo, charitatis et cupiditatis.* Duo enim sunt ignes: est ignis charitatis de Spiritu sancto, est et ignis cupiditatis. Ille comburit omne quod malum est; iste consumit omne quod bonum est. In anima enim ubi ignis charitatis arserit, omne malum consumit; sicut e contrario in quo ignis cupiditatis accensus fuerit, nihil quod bonum est remanebit. Et ideo unusquisque currat ad conscientiam suam, et si in se sentit qualemcumque scintillam compunctionis accensam bonis operibus, gratiam in se misericordiae divinae custodiat, et ignem compunctionis accendat; illum ignem de quo Dominus dixit: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur* (Luc. xii, 49)? Qui vero in se flammam cupiditatis ardere cognoverit, cum Dei adiutorio totis viribus elaborat exstinguere cupiditatem, accendere charitatem. Quidquid enim boni fecerit homo in quo cupiditas ardet, sine mora aliqua perituum est: sicut e contrario si aliquas negligentias admiserit in quo ignis fuerit charitatis, sine dilatione consumet, et dominari penitus non permittet. Populus enim Judæorum zeli vel cupiditatis incendio cremabatur: et ideo rubus ille significabat populum, qui Deo reluctabatur; Judæorum utique populum spinosum, de quo scriptum est: *Exspectavi ut faceres uvas, fecit autem spinas* (Isai. v, 2). Ad ipsum enim populum Moyses mittebatur: et ideo rubus ardebat, et non cremabatur, quia duritia Judæorum, sicut dixi, Legi reluctabatur; nam si ille populus spinis non sociaretur¹, non ab eo spinis Christus coronaretur.

3. *Moysi et Josue præcipitur solvere corrigiam calceamenti.* Clamavit ergo Dominus ad Moysen: *Solve corrigiam calceamenti tui; locus enim in quo stas, terra sancta est* (Exod. iii, 5). Hoc quod beato Moysi, etiam successori suo Josue, quando illi Dominus apparuit, legitur fuisse præceptum. Quando enim vidit virum contra se stantem evaginato gladio, dum quis esset inquireret, respondit ei: *Ego sum princeps exercitus Domini; et nunc venio.* Et subjungens ait: *Solve corrigiam calceamenti tui; locus enim in quo stas, terra sancta est* (Josue v, 13-16). Rogo vos, fratres charissimi, ut secundum sanctam consuetudinem vestram attentius adhibeatis audire quod ex hac re antiquorum Patrum revelatione cognovimus. Et quia res ad intelligendum difficilis est et obscura, patienter accipite: quia nobis necesse est aliqua frequenter repetere, quo facilius ea vestris possimus sensibus intimare.

4. *Quare illud utrique præceptum.* Quid per terram sanctam significetur. Judæis ex Lege præceptum fuerat, ut si quis sine filiis de hac luce discederet, uxorem ejus germanus suus acciperet; et quanti ex eis filii nascerentur, defuncti fratris nomine censerentur, et non adscriberentur illius filii qui genuerat, sed illius ejus relictam acceperat. Ob quam rem plures ex populo nolentes filios suos alterius nomine appellari, non acquiescebant accipere relictas fratrum suorum: et quicumque se excusare voluisset, ducebatur in portam, et veniens fratris sui relicta exalceabat eum, et expuebat illi in faciem, et appellabatur Domus discalceati; ac sic illi qui non futurus erat sponsus, solvebantur corrigiæ calceamenti ejus; qui enim acquievisset, omnino non solvebantur (Deut. xxv, 5-10). Hoc ideo dixi, fratres charissimi, ut si totum non possumus, conemur intelligere quæ causa fuerit, ut Moysi et Josue diceret Dominus: *Solve corrigiam calceamenti tui; locus enim in quo stas, terra sancta est.* Quare hoc dictum est eis, nisi quia non erant legitimi sponsi? Sponsus enim legitimus Ecclesiæ catholicæ alius esse non poterat nisi Christus, de quo dicit Apostolus, *Respondi vos uni viro virginem cas: am exhibere Christo* (II Cor. xi, 2); et de quo Psal-

mista multo ante prædixerat, *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo* (Psal. xviii, 6). Beatus qui que Joannes Baptistæ evidentissime de eo locutus est, dicens: *Qui habet sponsam, sponsus est.* Hoc utique de Christo dixit: de se autem quid dixit? *Amicus autem sponsi stat et audit eum, et gaudio gaudet propter vocem sponsi* (Joan. iii, 29). Et ut evidentiis Christum Dominum esse legitimum sponsum ostenderet, ait: *Hic est cujus non sum dignus corrigiam calceamenti solvere* (Id. I, 27). Quare corrigiam calceamenti ejus non præsumebat solvere? Quia noverat eum legitimum esse sponsum Ecclesiæ. Moyses enim et Josue jubentur calceamenta solvere, quia figurabant sponsum, et sponsi ipsi non erant. Denique videte quid ad Moysen vel Josue dixerit Dominus: *Solve corrigiam calceamenti tui; locus enim in quo stas, terra sancta est.* Numquid hoc, fratres charissimi, secundum litteram intelligi potest? Unde enim terra illa quam calcabant, poterat esse sancta, quæ sine dubio similis erat terræ reliquæ? Sed diligenter attendite quid fuerit dictum, *Locus enim in quo stas, terra sancta est.* Hoc est dicere, Christus cujus figuram portas, et cujus typum habere videris, terra sancta est. Vere terra sancta est caro Domini nostri Jesu Christi, per quem sanctificata sunt omnia cælestia atque terrestria, de quo dicit Apostolus: *Pacificans per sanguinem suum quæ in cælis sunt et in terra* (Coloss. i, 20).

5. *Apostoli fratres Christi uxorem defuncti acceperunt.* Ideo ergo, fratres charissimi, sicut supra dixi, qui nolisset uxorem defuncti fratris sui accipere, discalceabatur, et expuebatur in faciem; qui vero acquievisset relictam defuncti fratris accipere, filii qui nascebantur, non illius qui generabat, sed illius qui defunctus erat, nomine appellabantur: quam rem in Apostolis videmus esse impletam. Nam defuncto fratre, id est, mortuo Christo, qui dixerat: *Ite, nuntiate fratribus meis* (Matth. xxviii, 10); uxorem ejus, id est, Ecclesiam Apostoli acceperunt. Sic enim Apostolus Paulus dicit: *In Christo Jesu per Evangelium ego vos genui* (I Cor. iv, 15). Et tamen quicumque per doctrinam Apostolorum de Ecclesia nati sunt, nec Petriani, nec Pauliani, sed Christiani sunt appellati: ut figura illa completeretur quæ de uxore defuncti fratris fuerat in Lege præmissa. Infelices vero hæretici non ita fecerunt; sed quasi crudelissimi perversores, rapientes uxorem defuncti fratris sui, et per partes lacerantes et scindentes Ecclesiam, omnes qui per sacramentum Baptismi generantur, impudentissima fronte non Christi, sed suo nomine appellari populos voluerunt. Denique in Ecclesia catholica defuncti, id est, Christi nomine omnes qui nati fuerint appellantur Christiani. In hæreticis vero alii Donatistæ, alii Manichæi, alii Ariani, alii Fortiani¹ dicuntur. Sed quia duces hæreticorum sponsi legitimi non fuerunt; non Christi, sed suum nomen populis imposuerunt.

6. *Auditores, qualicumque prædicator intimet, attentius perscrutentur.* Et ideo rogo, fratres, ut mihi indulgeat sancta Charitas vestra, quia dum ex eo quod Moysi dictum est, *Solve corrigiam calceamenti tui*, qualemcumque vobis intelligentiam insinuare conatus sum, productiori vos forte sermone quam debui, videor fatigasse. Et licet non sit quod in hoc sermone placere possit, vel votum ac desiderium nostrum Charitati vestræ credo quod displicere non debeat, qui expositionem tantæ rei, etsi ut dignum est, expedire non potui: contendo tamen velut lineas quasdam et qualicumque indicula vestris sanctis sensibus intimare, quæ vos attentius perscrutantes etiam melius quam nos suggerimus, Christo inspi-

¹ Forte, *Foliniani*; seu, *l'hotimani*.

¹ Agustinus, serm. 7, n. 2, *significaretur*.

SERMO XX (a).

De decem plagis Ægyptiorum. Exod. cap. vii-xii (b).

1. *Moyes Lex intelligitur. Virga crux Christi.* Moyes ad Ægyptum veniens, fratres charissimi, defert et virgam, quæ castigat et verberat Ægyptium decem plagis. Moyes Lex intelligitur, quæ data est huic mundo, ut eum decem plagis, id est decem mandatis quæ in Decalogo continentur, corripiat et emendet. Quod autem Lex Moyes intelligi possit, Dominus in Evangelio dixit: *Habent Moysem et Prophetas (Luc. xvi, 29)*; id est, Legem et Prophetas. Virga vero per quam Ægyptus subicitur et Pharo superatur, crux Christi imaginem præferbat, per quam mundus hic vincitur, et princeps hujus mundi cum principatibus et potestatibus triumphatur. Quod autem virga projecta sit draco vel serpens, et devorat Ægyptiorum serpentes; serpens pro sapientia ponitur, sicut scriptum est: *Estote prudentes, sicut serpentes (Matth. x, 16)*. Idcirco virga Moysi, id est, crux Christi, posteaquam ad terras descendit, id est, posteaquam ad credulitatem et fidem hominum venit, conversa est in sapientiam, et tantam sapientiam quæ omnem Ægyptiorum, id est, hujus mundi sapientiam devoraret.

2. *Plagæ Ægyptiorum. Sanguis. Ranae Cynomyia. Mors animalium. Ulcera et vesicæ. Tonitrua. Locustæ. Tenebræ. Mors primogenitorum.* Quod vero aquæ fluminis vertuntur in sanguinem, satis convenienter aptatur ut fluvius cui Hebræorum parvulos crudelitate tradiderant, auctoribus sceleris poculum sanguinis redderet, et cruento polluti gurgitis, quem parricidali cæde maculaverant, potando sentirent. Secunda vero plaga in qua inducuntur ranæ, indicari figuratiter arbitror carmina poetarum; qui inani quadam et inflata modulatione, velut ranarum sonis et cantibus, mundo huic deceptionis fabulas intulerunt. Ad nihil enim animal illud utile est, nisi quod sonum vocis improbis et importunis clamoribus reddat. Post hoc sciniphes producuntur. Hoc animal pennis quidem suspenditur per aera volitans; sed adeo subtile est et minutum, ut oculi visum, nisi acute cernentis, eludat: corpus tamen cui insederit, acerbissimo terebrat stimulo; ita ut quem volantem videre quis non valet, sentiat stimulantem. Hoc ergo animalis genus dignissime puto arti philosophiæ vel hæreticorum calliditati comparari, quæ minutis et subtilibus verborum stimulis animas terebrat, et tanta calliditate circumvenit, ut deceptus quisque nec videat, nec intelligat unde deceptus sit. Quarto quoque in loco cynomyia, id est, musca canina inducitur, quæ Cynicorum sceleris merito comparatur, qui ad reliquas deceptionis suæ improbitates, etiam voluptatem et libidinem summum prædicant bonum. Quoniam igitur per hæc singula prius deceptus est mundus, adveniens sermo et Lex Dei hujuscemodi eum corptionibus arguit, ut ex qualitate poenarum qualitates proprii agnoscat erroris. Quinto in loco animalium necesse vel pecudum Ægyptus verberatur. Recordia in hoc arguitur stultitiaque mortalium, qui tanquam irrationabilia pecora cultum et vocabulum Dei imposuerunt figuris non solum hominum, sed et pecorum. Unde justo iudicio factum est, ut in quibus cultum credebant inesse divinum, in his viderent miseranda supplicia. Ulcera post hæc et vesicæ cum fervore, sexto in verbere producuntur: et videtur mihi, quod in ulceribus arguitur dolosa et prurulenta malitia, in vesicis tumens et inflata superbia, in fervore iræ ac furoris insaniam. Huc usque per errorum suorum figuras mundo supplicia temperantur. Post hæc vero verbera veniunt de superbis voces et tonitrua, et grando, et ignis discer-

¹ Sic Am. At. Er. et Lov, *prurulenta*. Apud Origenem, *frandulenta*.

(a) Alias, de Tempore 87.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Totus, excepta recapitulatione, descriptus est ex Origenis homilia in Exodum quarta, per quædam mutatis. Indidem quædam in comment. Psal. 77, et 104, a. ut iterum: num.

rens in grandine. Videte temperamentum divinæ correptionis. Non cum silentio verberat; sed dat voces, et doctrinam cœlium mittit, per quam possit culpam suam mundus castigat agnoscere: dat et grandinam, per quam tenera adhuc vasentur nascentia vitiorum; dat et ignem, sciens esse spinas et tribulos peccatorum, quos debeat ignis ille depascere, de quo dicit Dominus: *Ignem veni mittere in terram (Luc. xii, 49)*. Per hunc enim incentiva voluptatis et libidinis consumuntur. Quod autem locustarum octavo in loco sit mentio, puto per hoc genus plage aut detrahentis, aut semper a se discordantis humani generis inconstantiam designari. *Locusta enim cum regem non habeat*, sicut Scriptura dicit, *una acie ordinatum ducit exercitum (Prov. xxx, 27)*: homines vero cum rationabiles a Deo facti sint, neque semetipsos ordinate regere potuerunt, neque Dei regis patienter moderamina pertulerunt. Nona plaga tenebræ sunt: sive ut mentis eorum cæcitas arguatur, sive ut intelligant divinæ dispensationis et providentiæ obscurissimas esse rationes. *Posuit enim Deus, sicut Psalmista dicit, tenebras latibulum suum (Psal. xvii, 12)*: quas superbi audacter et tenere perscrutari cupientes, et alia ex aliis asserentes, in crassas et palpabiles errorum devoluti sunt tenebræ. Ad ultimum, primogenitorum inferitur interitus. Primogenita Ægyptiorum non incongrue principatus et potestates mundi hujus, id est, diabolus et angeli ejus intelliguntur, quos in adventu suo Christus destruxisse dicitur, id est, captivos duxisse, et triumphasse in ligno crucis suæ. Possumus primogenita Ægyptiorum accipere etiam omnes auctores et inventores falsarum quæ in hoc mundo sunt religionum, quas Christi veritas cum suis exstinguit auctoribus.

3. *Recapitulatio supra dictorum.* Et ut hæc quæ dicta sunt, tenacius vestræ memoriæ inhæreant, et ea velut munda animalia in ore cordis revolvere, et spiritualiter ruminare possitis, breviter recapitulationem facimus. Quod enim in prima plaga aquæ convertuntur in sanguinem: significantur doctrinæ philosophorum, quæ parvulos sensu decipiunt. Quod vero in secunda plaga multitudo ranarum; intelliguntur in eis carmina poetarum, quæ nullis unquam prodesse potuerunt. In tertia plaga sciniphes, id est, muscæ minutissimæ producuntur, gravissimo stimulo corpora compungentes; et in eis philosophiæ artis astutia, et infelicitium hæreticorum venena vel commenta subtilissima designantur. Quarta plaga musca canina inducitur; et Cynicorum doctrinæ merito comparatur, qui inter reliqua mala libidinem summum prædicant bonum. Quinto loco animalia occiduntur; et significatur in hoc recordia vel stultitia hominum. Sexto loco ulcera, pustulæ et vesicæ cum fervore mittuntur: in ulceribus arguitur dolosa et prurulenta malitia; in vesicis, tumens et inflata superbia; in fervore, iræ ac furoris insaniam. Postea vero septimo loco tonitrua et voces de cœlo mittuntur, simul et grando vel ignis: in vocibus et tonitruis agnoscitur doctrina cœlestis; in grandine, disciplina quam accipiunt peccatores; in igne, gratia sancti Spiritus, per quam libidinum voluptates et peccatorum tribuli consumuntur. Octava plaga locustæ introducuntur, animal dente noxium; et significatur in eis superbia hominum malignorum, qui se invicem falsis testimoniis et proditiionibus persequuntur. De quibus Apostolus dicit: *Si invicem mordetis et comeditis, videte ne ab invicem consumamini (Galat. v, 15)*. Nona plaga tenebræ inducuntur; per quas cæcitas mentis vel cordis arguitur. Decima plaga primogenita percutiuntur; in quibus aut spirituales nequitie, aut originalia peccata intelligi possunt, quæ veniente Christo per mysterium crucis et gratiam Baptismi deleri vel exstingui manifestissime comprobantur. Hæc ergo, fratres charis-

¹ Ita hic edit. At in Origenis homilia, *dissidentis semper a se et discordantis*.

² Origenes, *traduxisse*.

simi, quæ illo tempore per figuras et imagines legimus facta, gaudeamus et gratias Deo agamus, quia in nobis per ejus misericordiam et sentimus et videmus esse completa: regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et imperium cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXI (a).

De decem Plagis et decem Præceptis. Exod. cap. vii-
xii; et cap. xx, §. 3, 17 (b).

1. In plagis vulnera, in præceptis medicamenta. Non est sine causa, fratres dilectissimi, quod præceptorum Legis Dei numerus cum plagarum numero, quibus Ægyptus percutitur, exæquari videtur. Nam sicut decem præcepta sunt Legis, quibus ad cultum Dei populus admonetur; ita decem plagæ leguntur, quibus superbia Ægyptiorum affligitur. Consideremus ergo, cur et ibi decem præcepta, et hic decem plagæ memorentur. Ideo sine dubio, quia et in illis erant vulnera, et in istis medicamenta; et opus erat ut tam periculosos decem plagarum vulneribus, decem præceptorum medicamina subvenirent. Unde rogo vos, fratres, nolite hoc otiose accipere; quia si auxiliante Deo diligenter attenderitis, poteritis agnoscere decem illa præcepta illis decem plagis per ordinem contra se esse contraria. Nam de primo præcepto prima plaga percutitur, de secundo secunda, de tertio tertia, et sic usque ad decimum numerum pervenitur.

2. Aqua in sanguinem vertitur, quia sensus impiorum obtenebratur. Primum præceptum est in Lege de uno Deo. Non erunt, inquit, tibi alii dñi præter me. Prima plaga Ægyptiorum, aqua in sanguinem conversa. Compara primum præceptum primæ plagæ. Deum unum ex quo sunt omnia, in similitudinem aquæ accipe, ex qua generantur universa. Ad quam autem rem pertinet sanguis, nisi ad carnem mortalem? Quid est igitur conversio aquæ in sanguinem, nisi quia illi, qui credere in Deum noluerunt¹, sicut dicit apostolus Paulus, Obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt (Rom. i, 21, 22)? Aqua ergo in sanguinem vertitur; quia sensus Ægyptiorum obscurus et tenebrosus efficitur. Et justo Dei iudicio factum est, ut de illo fluvio sanguinem biberent, in quo Illebracum parvulus necare consueverat.

3. Ranæ, philosophi vel hæretici. Secundum præceptum est, Non assumes nomen Dei tui in vanum. Qui enim accipiet nomen Dei sui in vanum, non mundabitur. Nomen Domini Jesu Christi veritas est. Ipse enim dicit: Ego sum veritas (Joan. xiv, 6). Et quia veritas mundat, vanitas inquinat; videamus huic secundo præcepto contrariam plagam. Quæ est ista secunda plaga? Ranarum abundantia. In ranis hæretici intelliguntur atque philosophi. Habes congruenter significatam philosophorum vel hæreticorum vanitatem, si consideres ranarum loquacitatem. Philosophi enim vel hæretici, quia in Christo omnia falsa

¹ In Mas. plerisque, nisi illi qui credere Deum noluerunt.

(a) Alias, de Tempore 93.

(b) In hujus tomi Appendice nunc primum collocatur. Fuit olim in Amerbachiana et Erasmiانا editione duobus locis representata, scilicet inter Sermones de Tempore, ac præterea inter populares quosdam tractatus, quos Erasmus in fine tomi noni disposuit: quo loco inscribebatur, « De convenientia decem præceptorum et decem plagarum. » In manuscriptis vero titulum habet, « De coaptatione decem præceptorum, » etc. Continet magna ex parte fragmentum sermonis inter Augustinianorum octavi de decem plagis, sub diversa præfatione, quæ quidem in Regio et in Sorbonico Ms. aliquanto auctor incipit ab his verbis: « Quia sermo qui nobis recitatus (forte recitandus) est, pro necessitate expositionis modicum prolixior esse videtur, ideo Psalmus citius facinus consummari, ut non Charitas vestra diutius stando fatigetur, et pauperes homines ad opera sua consuetudinaria revertantur. Non est sine causa, fratres dilectissimi, » etc.

esse dicunt, ranæ sunt clamantes in paludibus inanis: superbiam enim, inanes contentiones, et strepitum vocis habere possunt; doctrinam sapientiæ insinuare non possunt. Qui enim christianæ veritatis contradicunt, et in sua vanitate decepti decipiunt, ranæ sunt lædium afferentes auribus, non cibum mentibus.

4. Sabbatum spirituale. Sciniphes, inquieti et turbulenti. Tertium præceptum est, Memento, inquit, diem sabbati sanctificare. In tertio isto præcepto insinuatur quædam vacationis indictio, scilicet requies cordis, tranquillitas mentis, quam facit bona conscientia. Ibi enim est sanctificatio, quia ibi est Spiritus Dei. Denique videt vacationem, hoc est quietem. Super quem, inquit Dominus, requiescam, nisi super humilem et quietum et timentem verba mea (Isai. lxxvi, 2)? Inquieti ergo resiliunt a Spiritu sancto, rixarum amatorum, calumniarum seminatores, inquietudine suâ non admittunt ad se quietem, contentiosis magis quam charitatis amatoribus sabbati spiritualis. Spirituale enim sabbatum non observant, nisi illi qui se ita temperate operibus terrenis accommodant, ut tamen lectioni et orationi, etsi non semper, certe vel frequenter insistant, secundum illud Apostoli, Attende lectioni et doctrinæ (I Tim. iv, 13); et iterum, Sine intermissione orate (I Thess. v, 17). Qui enim tales sunt, quotidie spiritualiter sabbatum colunt. Qui vero inquieti sunt, et jugiter terrenis actibus implicantur, de quibus scriptum est, Impedimenta mundi fecerunt eos miseros; sabbatum, id est, requiem habere non possunt. Contra istorum inquietudinem dicitur, ut tanquam sabbatum habeat in corde et sanctificationem Spiritus Dei. Esto, inquit, mansuetus ad audiendum verbum, ut intelligas (Eccli. v, 13). Cessa ab inquietudine tua, non sit tumultus quidem in corde tuo per corruptionem volantis phantasmatis ad similitudinem muscarum inquietantis, vel compungentis te. Deum intelleturus es dicentem tibi: Vacate et videte, quoniam ego sum Deus (Psal. xlv, 11). Tu per inquietudinem vacare non vis, contentionisque tuarum corruptione excatus exigis videre quod non potes? Attendite tertiam plagam huic tertio præcepto contrariam. Sciniphes natæ sunt in terra Ægypti de limo, muscæ minutissimæ, inquietissimæ. Inordinate volantes, in oculos irruentes, non permittentes homines quiescere, dum abiguntur, et irruunt dum expulse iterum redeunt. Tales sunt istæ muscæ, tales sunt homines inquieti, qui sabbatum spiritualiter observare, id est, bonis operibus studere, et lectioni vel orationi insistere nolunt. Talia sine dubio sunt phantasmata cordis contentiosorum: et quomodo corpus humanum ab istis muscis affligitur; ita cor istorum diversis cogitationibus inquietatur atque compungitur. Tenete præceptum, cavete plagam.

5. Cynomyia, parentum contemptor. Sequitur quartum præceptum, Honora patrem tuum et matrem tuam. Huic contraria est quarta plaga Ægyptiorum xuvouvia, id est, musca canina; græcum enim vocabulum est. Qui enim parentes honorare dissimulat, musca eum canina, id est, nequitia diaboli, spiritualiter affigit et cruciat: caninum est enim parentes non cognoscere; nihil tam caninum, quam cum illi qui genuerunt, non agnoscuntur.

6. Mæchus mutatur in pecus. Quintum præceptum est, Non mæchaberis. Quinta plaga, mors in pecora. Omnis enim qui aut uxore propria intemperate, excepto desiderio filiorum, utitur; aut certe, quod est crimen gravissimum, qui uxori aut filie alienæ, aut ancillæ vel suæ vel alterius insidiatur, victus cupiditate bestiarum, tanquam amisso homine erit pecus; non quasi conversus in naturam pecoris, sed in forma hominis similitudinem pecoris habens, qui non vult audire Deum dicentem, Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus (Psal. xxxi, 9); et illud, Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis

(Psal. XLVII, 13). Sed si pecus esse non times, vel mori sicut pecus time.

7. *Ardor bonus et ardor malus.* Sextum præceptum, *Non occides.* Sexta plaga, pustula in corpore, et vesicæ bullientes et scaturientes incendiis ulcerum de favilla fornacis. Tales sunt animæ homicidales: ardent ira; quia per iram homicidii fratritas perit. Ardent homines iracundia, ardent et gratia. Nam et qui vult subvenire, fervet, et qui vult occidere, fervet: ille præcepto, iste morbo; ille bonis operibus, iste saniosis ulceribus. O si possemus videre animas homicidarum, sine dubio plus plangeremus quam putrescentia corpora ulceratorum.

8. *Lucrum injustum.* *Fames animæ et corporis.* Sequitur præceptum septimum, *Non furaberis*: et plaga septima, grando in fructibus. Quod per furtum contra Dei præceptum subducis, de caelo perdis. Nemo enim habet injustum lucrum sine justo damno. Verbi gratia, qui fit aur, acquirit vestem, sed coelesti iudicio perdit fidem: ubi lucrum, ibi damnum; visibiliter lucrum, invisibiliter damnum; lucrum sua cæcitate, damnum de Domini ubi. Ergo qui suo malo desiderio forinsecus furantur, justo iudicio Dei intrinsecus grandinantur. O si posset fures aut raptores aspiceret agrum cordis sui, profecto lugerent et plangerent, dum ibi non invenirent quod in os animæ mitterent; etiamsi in furto suo invenirent, quod gutturis aviditate sorberent. Major est fames animæ quam corporis, major fames, periculosior plaga, et gravior mors. Quod pecus est, multi per istam famem animæ mortui ambulat, et viventes portant funera sua. Vivere quidem videntur in corpore; sed malis acibus mortui probantur in anima. Et multi in anima famelici, de rebus dei eis gloriantur. Denique bonum Christianum Scriptura inus esse divitem dicit: *Abconditus*, inquit, *cordis vestri homo, qui est ante Deum dives* (1 Petr. III, 4); non ante homines, sed ante Deum, ubi Deus videt. Quid ergo tibi prodest, si ubi homo non videt, furaris; et ubi Deus videt, justo iudicio grandinaris?

9. *Locusta, detractor.* Octavum præceptum est, *Falsum testimonium non dices.* Octava plaga, locusta, animal dente noxium. Quid autem vult falsus testis, nisi nocere mordendo, et consumere mentiendo? Et ideo nos admonet Apostolus, ne nos falsis criminibus appetamus: *Si, inquit, mordetis et comeditis invicem, videte ne ab invicem consumamini* (Galat. 5, 15).

10. *Actus matrimonii quando non sine peccato.* *Adulteri furore excæcantur.* Nonum præceptum est, *Non concupisces uxorem proximi tui.* Nona plaga, densæ tenebræ. Si enim peccatum est uxorem propriam, excepta causa filiorum, agnoscere; quale putas peccatum est, non solum in sua peccare, sed et alienam appetere? Vere densæ sunt tenebræ: nihil enim sic dolet in corde patientis, quo modo si uxor illius appetatur; et qui hoc facit alteri, nihil est quod sic velit pati. Alia mala solent homines patienter excipere; hoc autem nescio utrum unquam in eniri potuerit, qui tolerabiliter ferret. O quam densas tenebras patiuntur qui talia faciunt et talia concipiunt! Vere excæcantur furore horribili: furor enim indomitus est, alienam uxorem commaculare velle atque polluere.

11. *Hæreditatem ambientes alienam.* *Primogenita cordis fides.* Decimum præceptum est, *Non concupisces ullam rem proximi tui.* Huic mandato plaga contraria est decima, mors primogenitorum. Omnes res quas habent homines, hæreditas servant; et in hæreditibus nihil primogenitis charius. Qui volunt res alienas tanquam juste possidere, hæredes se querunt fieri a morientibus: quid enim tam justum videtur, quam rem sibi derelictam possidere? Dicit enim aliquis: Dimissum est mihi; testamentum lego. Nihil videtur justius ista voce. Tu laudas quasi jure possi-

dentem, Deus damnat Injuste concupiscentem. Vide qualis es, qui optas te ab aliquo hæredem fieri: non ergo vis ut habeat suos hæredes, in quibus nihil est charius primogenitis? Proinde in primogenitis tuis punieris, qui concupiscentio res alienas, id est, quæ tibi jure non debentur, quasi juris umbra perquiris. Perdis ergo primogenita tua. Sed facile est quidem, fratres, corporaliter perdere primogenitos; mortales enim sunt homines, sive ante parentes sive post parentes morituri moriantur: istud molestum est, ne per hanc occultam et injustam concupiscentiam primogenita cordis tui perdas. Primogenita cordis nostri fides est; nemo enim bene operatur nisi fides præcesserit. Omnia opera tua bona filii tui sunt spirituales; sed inter istos tibi primogenita fides est. Quisquis rem alienam occulte concupiscit, internam fidem perdit. Erit enim primum sine dubio simulator obsequens non charitate, sed fraude, veluti amans eum a quo se cupit fieri hæredem. Amare se dicit eum quem mori desiderat, et ut rerum ejus se videat possessorem, optat ut proprium non relinquat hæredem.

12. *Adhortatio.* Hæc, fratres, comparatio, et quodam modo contrarietas decem præceptorum et decem plagarum cautos nos faciat, ut habeamus securi res nostras in præceptis Dei: res, inquam, nostras interiores, et in arca conscientie nostræ repositas. Ipsi sunt thesauri nostri, quos nobis nec fur, nec latro, nec vicinus malus poterit aliquando auferre, ubi nec linea nec rubigo est metuenda. Istæ sunt enim vere divitiæ, id est, bona conscientia, justitia, misericordia, castitas atque sobrietas. Qui talibus rebus plenus est, dives erit, etiamsi de naufragio nudus exierit. Sed hæc si diligenter attenditis, et quæ sunt mala fugere, et quæ bona sunt volueritis auxiliante Deo exercere, eritis populus Domini, et de iniqua Ægyptiorum societate, id est, spiritualium nequitiarum persecutione liberati, ad terram repromissionis poteritis feliciter pervenire: præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXII (a).

De eo quod scriptum est, Induravit Dominus cor Pharaonis. Exod. cap. 12, §. 42 (b).

1. *De Pharaonis induratione.* Quoties lectio illa recitatur, fratres clarissimi, in qua frequenter audimus cor Pharaonis Dominum indurasse, non solum laicis, sed etiam aliquibus clericis solet scandalum generare. Dicunt enim aliqui inter se: Cur iniquitas illa Pharaoni imputatur, cum Dominus cor illius indurasse referatur? Et quia de hac re immundissimi Manichæi sacrilego furore Scripturam veteris Testamenti reprehendere solent; rogo vos, fratres, diligenter attendite, quia etsi non quantum debemus, certe vel quantum possumus, breviter volumus Charitatis vestre suggerere, qualiter obdurationem illam debeatis accipere.

2. *Obduratio cordis ex desperatione.* *Indurat Deus per patientiam, non per potentiam.* Primo hoc fideliter et firmiter credat Dilectio vestra, quia nunquam Deus deserit hominem, nisi prius ab homine deseratur. Cum enim semel et secundo et tertio unusquisque gravia peccata commiserit; expectat tamen illum Deus, sicut per prophetam dicit, ut convertatur et vivat (Ezech. xxxiii, 41). Cum vero in peccatis suis carperit permanere, de multitudine peccatorum nascitur desperatio, ex desperatione obduratio genera-

(a) Alias, de Tempore 88

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubius Lovaniensibus, suppositivus Verlino et Vindingo fuit. Est ex his quos probamus Cæsarii, ejus vid. Homil. 14 inter editas a Baluzio. In censura hujus sermonis, adde ipsum videri esse de Induratione Pharaonis libellum, de cuius auctore adversus Hincmarum, lib. de Prædestinatione, cap. 1, et Farulm Hieronymum eum asserentes contendebatur. Ad Iugdunensis Eccl. sive librum de Trinitate et Isidoris, cap. 59.

¹ Ita plerique Mss. cum Augustino. At s., de Domini visione. c. aut. m. de Domini æquitate. Editi vero, qui jam viri sine æquitate.

tur. Dum homines negligentes in primis despiciunt peccata sua, quia parva sunt; crescentibus minutis peccatis adducunt etiam crimina, et cumulum faciunt et demergunt. Quod cum factum fuerit, impletur hoc quod scriptum est: *Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit (Prov. xviii, 3)*. De talibus Apostolus dicit: *Ignoras quod potentia Dei ad penitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiam cordis tui et cor impoenitens, thesaurizas tibi iram in die iræ (Rom. ii, 4, 5)*. Et de tali obduracione etiam alibi legimus: *Equus indomitus erudit durus, et filius remissus evadit præceps*. Et iterum de corrigendo filio Scriptura dicit: *Tunde latera filii tui, dum infans est; ne induret, et non consentiat tibi (Eccli. xxx, 8, 12)*. Ista enim testimonia Scripturarum ideo Charitati vestræ insinuare volumus, ut intelligatis, quia obduratio non Dei potentia compellente perficitur, sed Dei remissione vel indulgentia generatur: ac sic Pharaonem non divina potentia, sed divina patientia credenda est obdurasse. Denique quotiescumque eum Dei plaga percussit, afflictus pœnituit. At ubi ei remissionem divina indulgentia dedit, iterum se in superbiam elatus crexit. Hoc ergo definitissime credite, fratres, et hoc intelligite, quia quoties Dominus dicit, *Ego indurabo cor Pharaonis*; non aliud intelligi voluit, nisi, *Ego suspendam plagas meas et flagella*¹, unde eum per indulgentiam meam contra me obdurari permittam.

3. *Altera objectio de eodem argumento*. Sed forte aliquis dicat, quare illum Deus parcendo indurari fecerit, et quare flagella removerit. Hoc loco securus ego respondeo, ideo Deus toties flagella removet, quia Pharaon pro ingenti cumulo peccatorum suorum, non tanquam filius ad emendationem meruit corripri, sed tanquam hostis permissus est indurari. Tanta enim illius iniquitates præcesserant, et Deum toties sacrilego ausu contempserat, ut in illo impletur quod de talibus Spiritus sanctus dicit: *In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur: ideo tenuit eos superbia, operiti sunt iniquitate et impietate sua; prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum (Psal. lxxvii, 5-7)*. Ecce qualiter obduratur, qui ad correctionem castigari a Domino non meretur. De illis autem quos indurari Dei misericordia non permittit, quid scriptum est? *Flagellat Deus omnem filium quem recipit (Hebr. xii, 6)*; et iterum, *Ego quos amo, arguo et castigo (Apoc. iii, 19)*; et iterum, *Quem enim diligit Dominus, corripit (Prov. iii, 12)*. De hac obduracione etiam propheta ex persona populi ad Dominum clamat, dicens: *Indurasti cor nostrum, ne timeremus te (Isai. lxiii, 17)*. Quod utique non est aliud, nisi, Deseruitis cor nostrum, ne converteremur ad te. Quam rem multis præcedentibus sacrilegiis in populo Judæorum impletam esse cognovimus.

4. *Induratio ex gratiæ absentia sequitur*. Nemo ergo cum Paganis aut Manichæis Dei justitiam reprehendere aut culpam præsumat: sed certissime credat, quod Pharaonem non Dei violentia, sed propria iniquitas et indomabilis superbia contra Dei præcepta toties fecerit obdurari. Quid est autem quod dixit Deus, *Ego indurabo cor ejus*; nisi, Cum ab illo ablata fuerit gratia mea, obdurabit illum nequitia sua? Et ut hoc evidenter posset agnosci, aliquam similitudinem de rebus visibilibus Charitati vestræ proponimus. Sicut enim quoties nimio frigore aqua constringitur, solis calore superveniente resolvitur, et discedente eodem sole iterum obduratur: ita nimirum peccatorum frigore refrigerit charitas multorum, et velut glacies obdurantur; et cum eis iterum calor divinæ misericordiæ supervenerit, resolvuntur; ille utique calor de quo scriptum est: *Non est qui se abscondat a calore ejus (Psal. xviii, 7)*. Quod etiam erga Pharaonem impletum esse cognoscimus, a quo quoties flagella remota sunt, contra Deum se obduratus crexit; quoties vero afflictus est, humiliter supplicavit.

¹ Ms. c., et flagella removendo, eum, etc. n. vero, s. et ful., ne flagellem, unde eum, etc.

5. *Cur Deus non omnes misericorditer flagellet. Qua ratione dicatur indurare*. Quare autem Dominus noster non omnes ita misericorditer flagellat, ut nullum contra se obdurari permittat? Aut illorum iniquitati qui obdurari merentur, adscribendum est, aut ad inscrutabilia Dei judicia referendum, quæ plerumque sunt occulta, nunquam tamen injusta. Nobis ergo sufficiat pie et humiliter credere illud quod Apostolus dixit, *Nunquid iniquitas apud Deum? Absit (Rom. ix, 14)*; et illud quod in cantico consuevimus psallere, *Deus fidelis, in quo non est iniquitas (Deut. xxxii, 4)*. Unde, sicut jam superius suggesti de Pharaone, hoc sine aliqua dubitatione credamus, quod eum non tam Dei potentia quam Dei patientia fecerit obdurari. Quam rem etiam ipso confitente evidenter agnoscimus. Sic enim ipse cum castigaretur, justitia compellente professus est: *Dominus justus, ego autem et populus meus impii (Exod. ix, 27)*. Qua ergo conscientia christianus Deum injustum esse conqueritur, quem justum etiam rex impius confitetur? Nam in tantum non enim Deus irrevocabiliter obduravit, ut post decem plagas populum Dei non solum dimitteret, sed etiam exire compelleret. Quod enim decem plagis percussus fecisse legitur, post primam castigationem implere potuisse cognoscitur. Quam rem etiam circa vernaculos nostros exercere consuevimus, quos nimis delicate aut satis remisse nutrimus, vel quibus frequenter peccantibus indulgemus. Cum enim pejores de ipsa remissione redduntur, solemus eis exprobrantes dicere: *Ego te talem feci; ego tibi parcendo proterviam tuam negligentiamque*¹ nutriti. Et hæc non ideo dicimus, quod ex voluntate nostra in tantam sint superbiam devoluti; sed quia magis de bonitate vel indulgentia nostra fuerint obdurati. Ita et Deus de Pharaone fecisse dignoscitur: dum ab illo ineffabili benignitate plagas suspendit, ille obdurato corde contra Deum superbus erigitur.

6. *Quoties peccavimus, elemosynæ vel penitentiae medicamentum animæ vulneribus apponere festinemus*. Ego vobis, fratres charissimi, hæc suggerendo quasi indicula quædam directa et obscura insinuare curavi: vos vero si pio et fideli animo, sicut consuevistis, Scripturæ divinæ sacramenta respicitis, Domino donante, plenius quid rei veritas habeat, cognoscetis. Nos vero, fratres charissimi, qui in veritate agnoscimus, quod ex multitudine peccatorum desperatione nascitur, et ex desperatione obduratio generatur, secundum illud quod supra dictum est, *Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit (Prov. xviii, 3)*: quoties nobis aliqua peccata subreperint, sine ulla mora medicamentum elemosynæ vel penitentiae festinemus animarum nostrarum vulneribus providere. Utiliter enim unguenta calidis adhuc vulneribus apponitur, et cito ad sanitatem vulnus reducitur, quod putrescere longa abusione non sinitur. Et ideo quotiescumque delinquimus, peccata nostra iudices non sentiant, non patronos; accusatores suos, et non defensores esse cognoscant; secundum illud quod scriptum est: *Iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me semper (Psal. l, 5)*. Tu agnosce, et Deus ignoscit. Nam quo pacto Deus dignetur ignoscere, quod in se homo dedignatur agnoscere? Quomodo enim si aliqua plaga aut aliquid vulnus in corpore nostro supervenerit, sine aliqua mora medicum requirimus, et medicamenta apponere festinamus: ita et in animæ vulneribus exercere debemus; ne forte si plus de corporis quam de animæ salute solliciti sumus, injusto iudicio ancillam dominæ præferentes, increpationem propheticam mereamur excipere: *Homo, inquit, cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. xlvi, 13)*. Hoc enim nobis expedit, ut plus de animæ quam de corporis incolumitate cogitemus, et imaginem Dei ita in nobis studeamus excolere, ut

¹ In Mss., negligentia mea.

ante tribunal æterni Judicis sine confusione venire possimus: præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXIII (a).

De Pharaonis sævitiâ et submersione. Exod. capp. 1, v. xiv (b).

1. *Pharaonis sævitiâ in Hebræos.* Ægyptiorum turme inter maritimos fluctus alienum iter ingressæ, aqua vindice puniuntur, ut illos in ditionem revocarent, qui Deum habebant peculiariter defensorem. Quos in medium marini alvei sinum desperata traxit audacia, inanis furor iræ amplius provocabat insania: confundentibus et in naturam suam redeuntibus undis, graviter eos per diversa mox litus excepit, et insepultos bestiarum pastibus arena servavit. Elegerat Deus Moysen, qui Pharaonem virtutibus invitaret, signis et magnalibus admoneret, vindicta terreret, et terrore severitate compesceret. Sed dicitis: Quomodo posset liberari almonitus, qui jam Dei sententia trabebatur? *Obdurabo*, inquit, *cor Pharaonis* (Exod. vii, 3). Sententiam protulit, quam se facturum promiserat, non quam jam fecisse monstrabat. *Obdurabo*, inquit; non, *Obduro*. Aliud est facere, aliud est quod jam fecisse promittitur, nec tamen impletur, ut metu terrore corrigantur. Consumi Hebræos præcepit Iuro, latere, palcis denegatis, ut tandem afflicti, si bellum contingeret Ægyptiis, non valerent resistere civitati. Levantur ergo machinæ usque ad cælum, turres eminent, et aptissime construunt fabricam: non quod deessent ædificia civitati; sed populum perire quærebant, qui divino favore pollebat. Augetur populus dum opprimitur, et dum putat minui, quotidie crescit: plus insequitur, quasi posset vincere, quos divina majestas prædixerat esse victores.

2. *Idem tractatur argumentum.* Inter hæc præcepit vocari obstetrices, imperat ut Hebræorum si nati essent masculi, necarentur, et sexus inferior servaretur. O proluga furoris audacia! Ne dum natis poena mandatur, et ante principium vitæ periculum concitatur. Cohibe, nefarie homo, insaniam tuam. Quos necdum vides, insequeris: quid scelestius? Nondum natos occidis. Servet ordinem feritas tua; nascantur ante, quos punias. Præstant tamen partum ministræ, noluerunt exercere ad perniciem, quod didicerant ad salutem, facilius Hebræas mulieres quam Ægyptias parere dicentes; nec illis obstetricum ministeria sunt necessaria, quibus Deus provenit ad animas liberandas. O magnum humanitatis ingenium, et pium pro salute mendacium! Tantum timuerunt obstetrices Deum, ut præcepta regis contemnerent, et mulierum sacraria conservarent. Sed incredulus Pharo in alterum se nocendi aditum vertit, ut quod occulte antea tentaverat, in populis palam faceret; omnem Hebræam masculinam prolem jussit occidi. Quod ubi ad aures matrum rumor advexit, pulsatum est planctibus cælum; et cum ab ipsis uberibus avulsa proles raperetur ad mortem, succedebat dolor vincens parturientia dolorem. Nulla tamen mater infeliciores fuerat, nisi quæ fecundior erat. Optabant tamen omnes steriles esse, quam fecunda parent. Quid impie inanis? quid crudeliter sævis? Licet plurimis insontium mortes acerbis inferas, et animas miserorum crudeliter cremes, tibi necis augetur, et poenæ non detrahitur meritum.

3. *Moysi nomen mysticum.* Cum enim passim parvulorum corpuscula deicerentur in flumine, Moysen manus excepit humana, quem pro totius vindictæ causa quærebant. Nam cum Pharaonis filia viridanti in ripa tremula posceret fluenti lavacra, invenit in loculo, quem pater non posset nutrire supplicio. Ad

quem educandum in nutricem mater adducitur (Exod. ii, 5); ad alendum occasio conjunxit affectum, quem regis dividerat metus. Novum miraculi genus, fecit misericordiam filia parricide. Nam dum parvulum servat ignara, patrem decipit incauta. Dignum malitiæ ejus sceleris erat, ut filia provisione periret, qui genitricis interdixerat parturire. Competens processit divina vindicta, ut suis affectibus puniretur, et Moyses pro aliis exuendis exueretur. A fluctibus denique mystica lingua Moyses nomen accepit, et Pharaonis necem quam præparaverat in nomine, in flumine maris invenit. Hic, operante virga, per medios fluctus ac si pulverulentos exhibet gressus, imperio suspensam in altitudine montium erigit undam, ut Dei plebem redderet salvam.

4. *Masculos pueros Hebræorum in annem projici jubet.* Audistis nefariam crudelissimamque vocem durissimi Pharaonis: *Masculos in annem projicite, feminas vivificate.* Jubet hostis in flumen parvulos projici, jubet innocentes crudeli morte necari. Non prohibet nasci, dum natos decernit occidi. Quos enim necdum vivere natura concesserat, eos sententia jam sustinet ad poenam. O nova et inaudita crudelitas! Ante judicium celebratur, quam reus ipse damnatur: ante sententia profertur, quam obnoxius sententiæ demonstratur. Utique reorum mos est, ut reatus sui sententiam expectare soleant. Nec enim reus potest ante damnari, quam ejus culpa cœperit manifestari. Hi vero nec rei nati, nec reatus sui sententiæ merito mancipati. Nascabantur enim, non ut vitæ salutis perciperent fructum, sed ut esset quos crudelitas sæculo faceret luctum. Nunc præcipis, quod factum deberes ulcisci. Non natorum pietas, non parentum dolor te flectit, qui inter infantium mortem parentumque dolorem, sævitiæ tuæ expleri sententiam gaudes. O parentum vota crudelia, lætitia luctibus immutata! Ad facinus profuit, quidquid in eorum felicitate processit. Gaudebat lætissimus hostis inter madentes omnium fetus. Quanta perierunt dolentium procer, quanta inæstus effusa sunt lacrymæ, quanti gemitus ululatusque multorum, cum parentis manibus natos exponi viderent, qui simile nihilominus mox facturi fuissent? Suos jam casus in aliis alii cernebant. Alii continentes filios suos, cum jam celare non possent, exponebant: alii mox editos exposuerunt, ne quanto retinerent tardius, tanto emitterent crudelius. Quanti pro filiis optaverunt mori? quanti sententiam contemnere voluerunt tyranni? Satiemus, inquit, eum, et nostro mœore ejus sævitiâ repleamus.

5. *Primogenitorum Ægypti justa percussio.* Percutitur Ægyptus primogeniti affectu, ut ex sese cognoscerent, quantum dolor sit filiorum, qui necaverunt filios Hebræorum. Percutitur, inquam, Ægyptus primogenitorum affectu, oriturque funestus clamor. Dignitas nullum excusabat, nec alium conditio opprimebat. Non servus ad obsequium, non dominus ad imperium. Non regem honor excusabat, nec inopem necessitas alienabat. Stabant Hebræi vindicta dominante illæsi quos non tantum propria salus lætos reddiderat, sed et hostium plaga lætiores effecerat. Exeunt læti, exeunt securi, Domino protegente invicti. Tunc poenitet Pharo quod vivat, et evasisset eum tanta ejus scelera non sustinebat: ut qui in tantis plagis nullam emendaverat culpam, quæ fuerat competens acquirebat. Jungit currus, exercitum præparat, aciem dirigit; nemo relinquitur, qui salvari mereatur. Includuntur persequentibus Ægyptiis Hebræi inter mare et hostes, inter undas et gladios. Hinc mare spumat, inde arma coruscant: hinc aquarum, inde armorum strepitus. Sic operari Deus suis assuevit, ut ubi defect humanum consilium, illic intercedat divinum adjutorium.

6. *Mirabiliter Deus providet in suos.* Quibus visis populus territus formidabat. Cum conspiceret rapidos corses influere litoribus mare, volvente æquora flammæ collisa laxare, nox universi exanimata ad

(a) Alias, de Tempore 89.

(b) in Appendice nunc primum collocatur. Eiusdem, ut videtur, auctoris, cujus sunt tertius et septimus.

ducem Hebræum : Dum Pharaonis dominio carere volumus, discrimen, iniqui, invenimus; et cum voluntarie servire nolumus, ad periculum pervenimus : exhibes mala, quibus adhuc usque promittis; nec te interitus nostri auctorem intelligis, dum tantis malis obnoxium non agnoscis. Quibus Moyses sanctissimus ait : Ne formidatis, viri, estote fide armati, credite verbum quod sentietis futurum, credite victoriam vestram jam properare, et gentis furentis interitum. Non consentientibus ventis aquarum volumina imperfectis cursibus refrenantur, ne hostes vestros ante puniant quam jubentur. Statim divino jussu virgæ icu rumpitur mare, et divisis undis campos quos natura non noverat, exhibuit. Hiantibus undis freti, arcana et maris secreta declarat unda. Erigitur in cumulum pelagus, et murorum instar suspensus exhibet fluctus. Fit litus ubi fuerat pelagus, et limite recto via porrigitur, ubi populus Domini mirabiliter graderetur. Illis namque visis populus Domini propter se cuncta gesta cognovit, et jussu divino intrepidus introivit. Ambulabat, inquit, securus, Domino pugnante invictus. Sequitur Pharaonis exercitus aquarum supplicio periturus. Putabat illic posse se pugnare, ubi solus cum suis fuerat periturus. Sic itaque Dominus locutus est Moysi : Nunc advenit Ægypti interitus. Quos enim disperdere volui, supplicio hoc abolere disposui. Ad pristinum statum redeat maris, quod fuerat; ut salutem justis, interitum operetur impiis. Confestim jussu divino impetu facto Ægyptii rapiuntur, et ruina aquarum oppressi fluctu volvente in littore projiciuntur, ante mortui Ægyptii quam incolumes pervenirent Hebræi. Hæc vindicta debebatur, ut citius periret, qui consequi denegavit salutem.

SERMO XXIV (a).

De via trium dierum. Exod. viii (b).

1. *Transitus maris Rubri, Baptismi figura. Trina mercio.* In lectionibus divinis, quæ nobis præteritis diebus recitatae sunt, audivimus Moysen dixisse Pharaoni, *Viam trium dierum ibimus in desertum cum omni populo sacrificare Domino.* Videamus, fratres dilectissimi, quid sit illud quod dixit Moyses, *Viam trium dierum ibimus in desertum, et immolabimus Domino Deo nostro.* Illic quidem volebat Moyses; sed contradicebat Pharaon, et nolebat filios Israel a se longe discedere. Nolebat princeps hujus mundi exercitum Domini trium dierum sacramenta cognoscere; illa utique sacramenta, de quibus propheta dixit : *Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit (Osee vi, 3).* Prima dies passio Domini Salvatoris est, secunda qua descendit ad infernum, tertia autem resurrexerit est dies. Et ideo in die tertia Deus antecedit eos per diem in columna nubis, per noctem autem in columna ignis; duciturque populus per mare Rubrum. Tres enim dies non incongrue possumus dicere, Patrem et Filium et Spiritum sanctum : quia et Pater deus est, et Filius deus est, et Spiritus sanctus deus est; et hi tres unus dies. Via trium dierum, qua exitur de Ægypto, recte intelligitur ille qui dixit : *Ego sum via, veritas et vita (Joan. xiv, 6).* Quia nemo venit ad Patrem, nisi per ipsum. Ipse est via, per quam populus qui Deo conjungitur, de Ægypto, id est, de idolorum observatione educitur : et per mare Rubrum Christi sanguine rubicundum, et quodam modo jam tunc in mysterio consecratum, tanquam per Baptismi sacramentum Pharaone submerso, populus Dei eripitur. Et vere ita fit, fratres : quando in salutari lavacro tertio Christiani merguntur, tunc Ægyptii, id est originalia peccata vel actualia crimina, quasi in Rubro

mari sepeliuntur; et filii Israel pertranseuntibus ad Dei servitium, sola patiuntur peccata naufragium. Et si aliquis dubitet et putet non omnia peccata deleri per Baptismum, agnoscat et intelligat, quia quomodo nullus remansit Ægyptiorum, sic nihil remanet penitus peccatorum.

2. *Clamor sanctorum sine voce.* Sed antequam mare Rubrum transiretur, clamavit Moyses ad Dominum. Quomodo clamat? Nulla ejus vox clamoris auditur; et tamen dicit ad eum Deus, *Quid clamus ad me (Exod. xiv, 15)?* Velim scire quomodo sancti sine voce clamant ad Deum. Apostolus docet, *Quia dedit Deus Spiritum Filii sui in cordibus nostris clamantem, Abba, pater (Galat. iv, 6).* Et alibi, *Ipse Spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus; et iterum, Qui unquam scrutatur renes et corda, scit quid desideret Spiritus; quia secundum Deum postulat pro sanctis (Rom. viii, 26, 27).* Sic ergo inspirante Spiritu sancto¹, apud Deum per silentium sanctorum clamor auditur.

3. *Crucis mysterium in virga. Ægyptium spiritualem quis exstinguit.* Post hæc jubetur Moyses virga percussere mare (Exod. xiv, 16). In virga mysterium sanctæ crucis agnoscite. Et verum est, fratres : attendite enim et videte, quod nisi virga supra mare eleveatur, populus Dei de Pharaonis potestate non tollitur. Sic est, fratres charissimi. Si sancta crux elevata non esset, Christianus populus in æternum perisset. Elevata vero virga, id est, cruce erecta, cedit mare, cedunt et fluctus ejus : hoc est, vincitur mundus, et mundi istius potestates. Cogitur ergo fluctus in cumulum, et unda in semetipsa repressa curvatur. Soliditatem recipit liquor, et solum maris arescit in pulverem. Bonitatem Creatoris intellige. Si voluntati ejus obtemperes, si legem ipsius sequaris, ipsa tibi elementa etiam contra sui naturam servire compellit. Oremus ergo, fratres dilectissimi, ut Dominus noster quod de Ægyptiis fecit in mari Rubro, faciat in corde et in corpore nostro, ut det nobis virtutem et adiutorium Spiritus sancti, ut in nobis ipsis spirituales Ægyptios possumus exstinguere. Exstinguit namque spiritualem Ægyptium, qui non agit opera tenebrarum. Exstinguit Ægyptium, qui non carnaliter, sed spiritualiter vivit. Exstinguit Ægyptium, qui cogitationes sordidas et impuras vel depellit ex corde, vel omnino non recipit : sicut et Apostolus dicit : *Assumentes scutum fidei, in quo possimus omnia tela maligni ignita exstinguere. (Ephes. vi, 16).* Illic ergo modo possumus hodie etiam Ægyptios videre mortuos et jacentes ad litus, submergi quadrigas eorum et equos. Possumus etiam Pharaonem videre submergi, si tanta fide vivamus, ut Deus pacis conterat satanam sub pedibus nostris velociter.

4. *Via trium dierum quid intelligatur.* Via etiam trium dierum potest intelligi, bene cogitare, bene loqui, bene operari. Et revera qui hoc agit, et tota animi virtute custodit, non in nocte, sed in die ambulat; nec filius tenebrarum, sed filius lucis efficitur : et impletur in illo illud quod Apostolus dicit : *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino; ut sicut lucis ambulate (Id. v, 8).* Quando fuimus tenebræ, fratres? Utique quando vias noctis ambulavimus, id est, quando malum cogitavimus, malum diximus, malum etiam operati sumus. Postea vero venientes ad Christum, per ipsius gratiam relinquamus opera tenebrarum, et bene cogitando, bene loquendo, bene operando, viam lucis currere festinemus. Iste ergo sunt tres viæ, per quas pervenit ad cælum : sicut et illæ tres alie sunt, per quas amatores mundi perveniunt in infernum, hoc est, malum cogitare, malum dicere, malum facere. Ista est vita et spatiosa via quæ ducit ad perditionem. Et per istas vias dives purpuratus descendit in infernum : per illas vero alias Lazarus ad Abraham pervenire meruit sinum. Iste tres vias obsidet inimicus, sicut de Pharaonis exercitu legitur : *Electos ascensores ternos stantes demersit*

(a) Alias, de Tempore 90.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Pleraque sunt Origenis, ex ipsis in Exodum Homiliis deponita. De num. 1 vid. ejus homil. 5 et 3; de num. 2, 3, homil. 3; de num. 4, 5, homil. 3 et 6.

¹ Apud Origenem : sic ergo interpellante Spiritu sancto apud Deum.

in mare Rubrum (Exod. xv, 4, soc. I.XX).

5. *Idem tractatur argumentum.* Qui sunt isti electi nocentes? Electi utique a diabolo ad luxuriam, ad malitiam, ad omnium malorum caput superbiam. Et hi ergo terni stantes, istas tres obsident vias, ut ille aut hominem ad opera mala subvertat, aut ille sermonem malum eliciat, aut ille cogitationem iniquam extorqueat. Sed felix est qui totas tres istas vias, Deo adjuvante, devitans, per totum triduum de Pharaonis societate discedit; ita ut nullum illi diem princeps subtrahat tenebrarum, nec splendorem fidei eius vertat in noctem. Et ideo, fratres, faciamus illud quod scriptum est: *Omni custodia serva cor tuum (Prov. iv. 23).* Consideremus cum Dei adjutorio, et custodiamus cor simul et conscientias nostras; et si est quisquam in nobis, cui cogitationem malam aliquis de principibus tenebrarum iniecit, quantum potest laboret, ut vel in sermone non peccet: id est, ut si ei diabolus unum diem rapuit et convertit in noctem, vel secundum diem in illo obtinere non possit. Si vero et hoc subtilitate callidissima potuerit obtinere, ut malum et corde cogitemus, et ore loquamur; si jam dnos perdidimus, vel unum diem cum Dei adjutorio conservemus, ne etiam nos usque ad opera mala possit nequitia inimici subvertere. Si vero et hoc factum est, non tamen de misericordia desperemus; sed cito per penitentiam de luto facis pedes animæ nostræ excutere festinemus. Non enim vult Dominus mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat (Ezech. xxxiii, 11). Sic tamen convertamur, ne iterum retro respiciamus, neque opera mala quæ fecimus, faciamus: nec revertamur quasi canis ad vomitum; sed ad pretiosam et desiderabilem patriam tendentes, per viam bonorum operum perveniamus ad regnum, regnante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXV (a).

De amara aqua et manna. Exod. capp. xv, xvi (b).

1. *Aqua amara, Legis littera.* In lectione quæ nobis ad missas legenda est, fratres charissimi, audituri sumus, quod filii Israel post transitum maris Rubri venerunt ad Mara, id est, ad aquam amaram; et non poterat populus bibere aquam, eo quod esset amara. Pro qua re Dominus beato Moysi ostendit lignum, et misit illud in aquam, et facta est dulcis (c). Mirum admodum est, ut lignum ostenderet Moysi quod mitteret in aquam, et faceret eam dulcem: quasi vero non potuisset sine ligno aquam dulcem efficere Deus; aut Moyses nesciebat lignum, ut Deus illi ostenderet. Sed videndum est, quid decoris in his interior habeat sensus. Rubrum enim mare, sacramentum Baptismi significavit: aqua amara, Legis litteram significavit. Denique Lex si secundum litteram suscipiatur, satis amara est. Quomodo non esset amara quæ occidit, dicente Apostolo, *Littera occidit (II Cor. iii, 6)*! Quid enim tam amarum, quam ut puer octavo die circumcisionis vulnus accipiat, et rigorem ferri tenera patiatur infantia? Amarum satis et peramaram est hujusmodi poculum Legis, in tantum ut populus Dei, non ille qui in Moyse baptizatus est in mari et in nube, sed qui in spiritu et aqua baptizatus est, non possit bibere de ista aqua: sed ne gustare quidem de circumcisionis amaritudine potest, nec hostiarum ferre amaritudinem valet, nec sabbati observantiam. Si vero ostendat Deus lignum quod mittatur in hanc amaritudinem, ut dulcis fiat aqua Legis, potest de illa bibere Christianus populus.

(a) Alias, de Tempore 91.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Ex Origene Homiliis in Exodum descriptus est, exceptis verbis peroracionis cum conclusionem et præfationem: quæ quidem in libris manuscriptis locipit hunc in modum: «Hæc sermo die audivimus, fratres charissimi, cum divina lectione legeretur, quod filii Israel post transitum, etc.

(c) Ab hac Origenes.

2. *Lignum unde dulcescit amara Lex, sapientia.* Quod est istud lignum quod Dominus ostendit? Salomon demonstrat, cum de sapientia dicit, quia *lignum vitæ est omnibus amplectentibus eam (Prov. iii, 18)*. Si ergo lignum sapientiæ Christi missum fuerit in Lege, et ostenderit nobis quomodo spiritualiter intelligi debeat circumcisio, quomodo sabbata, quomodo Lex observanda sit, tunc efficitur aqua amara dulcis, et amaritudo Legis convertitur in dulcedinem intelligentiæ spiritualis; et tunc potest bibere populus Dei. Ut ergo possit hibi aqua amara, ostendit Deus lignum quod mittatur in eam; ut qui ex ea hiberit, non moriatur, nec amaritudinem sentiat. Unde constat, quod si quis sine ligno vitæ, id est, sine mysterio crucis, sine fide Christi, sine intelligentiâ spirituali bibere voluerit de Legis littera, per amaritudinem nimiam moriatur. Hæc sciens Paulus apostolus dicebat quia *littera occidit*: hoc est aperte dicere, quia aqua amara occidit, si non per Spiritum in dulcedinem commutetur. Lignum ergo in aquam mittitur, ut in dulcedinem commutetur. Verum est, fratres. Tunc amaritudo ab aqua tollitur, quando crucis lignum Baptismi sacramento conjungitur.

3. *Manna cepit dominica die dari. Manna, verbum Dei. Quomodo manducandum.* Et illud advertite, fratres, quod Judæorum sabbato Deus manna nunquam omnino pluerit, nec meruerunt Judæi ut eorum sabbato gratia illis de cælo descenderet. In nostrâ autem dominica die non solum semper venit manna, sed etiam ab ipso die veniendi initium fuit. Semper ergo nobis Dominus pluit manna de cælo. Cælestia namque sunt eloquia ista quæ nobis dicta sunt, et a Deo descendunt verba quæ nobis recitata sunt; et ideo nos qui tale manna suscipimus, semper nobis manna datur de cælo. Unde infelices Judæi dolendi et lugendi sunt, quia manna sicut susceperunt patres ipsorum, ipsi non merentur accipere: illi nunquam manna manducant. Non enim possunt manducare illud quod est minutum sicut semen coriandri, et candidum sicut pruina. Nihil enim in verbo Dei minutum, nihil subtile, nihil infelices Judæi sentiant spirituale; sed totum pingue, totum crassum. Incrassatum est enim cor populi hujus (Matth. xiii, 15). Sed et interrogatio nominis hoc idem sonat. Manna enim interpretatur, *Quid est hoc?* Vide si non ipsa nominis virtus ad discendum te provocat; ut cum audieris Legem Dei recitari in ecclesia, semper etiam interrogos, et dicas doctoribus, *Quid est hoc?* Hoc enim est quod dicitur manna. Tu ergo, si vis manducare manna, id est, si cupis suscipere verbum Dei, scito illud minutum esse et valde subtile, sicut semen coriandri. Habet enim in se aliquid oleris, quo nutrire et recreare possit infirmos; quia qui infirmus est, olera manducet (Rom. xiv, 2). Habet aliquid rigoris, et ideo ut pruina est. Candoris autem et dulcedinis habet plurimum. Quid enim candidius, quid splendidius eruditione divina? Quid dulcius, quidve suavius eloquiis Domini, quæ dulcia sunt super mel et favum (Psal. cxviii, 103)?

4. *Quid sit die sexto duplum colligere. Vermes ex manna.* Sed quid est quod dicit, ut in die sexto duplum colligatur in repositionem, quantum sufficiat etiam sabbato? Hoc secundum nostram intelligentiam non otiosi nec securi præterire debemus; sed per elemosynas recondere, quantum sufficiat et in futuro die. Si quid enim hic boni operis acquiras, si quod justitiæ, misericordiæ et pietatis recondas, hoc tibi in futuro sæculo erit cibus. Denique hoc et Apostolus admonet, dicens: *Quæ enim seminaverit homo, hæc et metet (Galat. vi, 8)*. Quid ergo agnatus nos, qui amamus illud recondere quod corrumpatur, non quod permaneat et periret in crastinum, id est, in futuro sæculo? Divites avari et cupidi hæc recondunt quæ in hoc sæculo, imo cum hoc sæculo corrumpuntur: qui autem bona opera recondunt, illa

¹ Apud Origenem, *divites hujus sæculi*; nec habetur *arari et curari*.

permanent usque in crastinum. Denique scriptum est, quod qui infideles fuerunt, *servaverunt*, inquit, de *manna*, et *ebullierunt ex eo vermes*, et *computruit*. Illud autem quod pro die sabbati reponebatur, non est corruptum, neque vermes ebullierunt in eo; sed permansit integrum. Et tu ergo si propter presentem vitam tantummodo et propter aurorem sæculi thesaurizes, continuo vermes ebulliant. Denique audi de peccatoribus et his qui præsentem sæculum diligunt, quæ sit prophetae sententia: *Vermes*, inquit, *eorum non moriuntur* (Isai. LXVI, 24). Isti sunt vermes quos generat avaritia. Isti sunt vermes quos generat divitiarum cæca cupiditas his qui habent pecunias, et videntes in necessitate fratres suos claudunt ab eis viscera sua. Propterea et Apostolus dicit: *Divitiibus autem sæculi hujus præcipue non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum; sed divites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent et thesaurizent sibi veram vitam* (I Tim. vi, 17-19).

5. *Peccanti verbum Dei fit vermis*. Sed dicit aliquis: Si manna verbum Dei esse dicis, quomodo vermes facit? Verum est, fratres: non aliunde sunt vermes in nobis, nisi ex verbo Dei. Sic enim ait: *Nisi venissem et locutus eis fuissem, peccatum non haberent* (Joan. xv, 22). Post susceptum autem verbum Dei qui peccat, efficitur ei ipsum verbum vermis, qui ejus semper conscientiam fodiat, et arcana pectoris rodit.

6. *Verbum Dei sapit cuique prout vult*. Nunc ergo festinemus cœlestem manna suscipere. Istud enim manna, prout vult quisque, talem saporem reddit in ore ejus. Audi enim et Dominum dicentem his qui accedunt ad se: *Fiat tibi secundum fidem tuam* (Matth. viii, 13). Et tu ergo si verbum Dei quod in ecclesia prædicatur, tota fide et tota devotione suscipias, fiet tibi ipsum verbum quodcumque desideras. Verbi gratia, si tribularis, consolatur te, dicens: *Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias* (Psal. l, 19). Si lachris prospere, futura cumulat tibi gaudia, dicens: *Lætamini in Domino, et exultate, justi* (Psal. xxxi, 11). Si iracundus es, mitigat te, dicens: *Desine ab ira, et derelinque indignationem* (Psal. xxxvi, 8). Si in doloribus es, sanat te, dicens: *Dominus sanat omnes languores tuos* (Psal. cii, 3). Si paupertate consumeris, consolatur te, dicens: *Dominus erigit de terra inopem, et de stercore erigit pauperem* (Psal. cxii, 7). Sic ergo manna verbi Dei reddit in ore tuo saporem quemcumque volueris. Hoc tamen si quis infideliter suscipiat, et non comedat, sed abscondat, vermes ex eo ebulliant. Putasne eo usque deducendum est verbum Dei, ut etiam vermis fieri putetur? Non te hic turlet auditus: audi prophetam ex persona Domini dicentem: *Ego autem sum vermis, et non homo* (Psal. xxi, 7). Sicut enim ipse est qui fit aliis in ruinam, aliis autem in resurrectionem; ita et ipse est qui nunc in manna fidelibus quidem dulcedo mellis, infidelibus autem vermis efficitur.

7. *Lectioni divinæ studeamus insistere*. Et ideo, fratres charissimi, quantum possumus cum Dei adjutorio, lectioni divinæ studeamus insistere, ut Legem Dei spiritualiter mereamur agnoscere; ut nobis verbum Dei non efficiatur vermis, qui nostras conscientias jugiter arguat et affligat; sed illud impleatur in nobis quod scriptum est: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine, super mel et favum ori meo* (Psal. cxviii, 103)! Quam gratiam oremus ut nobis Deus pro sua pietate præstare dignetur: cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXVI (a).

De Raphidin, de petra percussa, et de Amalec.

Exod. xvii (b).

1. *Quid sit de deserto Sin venire in Raphidin*. —

(a) *Aliaz*, de Tempore 93.

(b) In Appendice nunc primam collocatur. Nihil fere continet præter allegorias et verba plerumque ipsa Origenes, ex homilia in Exodum undecima. In eo quod n. 5 post Origenem dicit auctor, Israelitis in Amalecibus pugnantibus Moysen non extendisse manus, sed tantum elevasse,

Omnes, inquit Apostolus, *qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patiuntur* (II Tim. iii, 12), et ab hostibus impugnantur. Et ideo agens quisque iter vitæ hujus, auxiliante Christo, indesinenter debet esse armatus, et stare semper in castris. Si ergo et tu semper vigilare volueris, ut te cognoscas in Domini castris militare, observa illud quod idem apostolus dicit, *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat cui se probavit* (Id. iii, 4). Qui si ita militas, ut a rebus secularibus liber sis, et in castris Dei agas semper excubias; et dicitur de te illud, quod paulo superius audivimus, quia per verbum Domini exas de deserto Sin, et venias in Raphidin. Sin omnium interpretatur Tentatio; Raphidin vero, Sanitas iudicii. Qui bene exit de tentatione, et quem tentatio probabilem reddit, ipse venit ad sanitatem iudicii. In die enim iudicii salvus erit, et sanitas cum eo erit, qui in tentatione vitæ præsentis nunquam contra Deum murmurans, minime fuerit vulneratus: sicut in Apocalypsi legimus, *Qui ricerit, dabo ei edere de ligno vitæ, quod est in paradiso* (Apoc. ii, 7). Venit ergo ad sanitatem iudicii, qui bene causam alterius audiens, disponit sermones suos in iudicio, et mœvera super innocentem non accipit¹.

2. *Sitis multiplex*. Quid ergo in consequentibus Scriptura commemorat? *Sititit*, inquit, *ibi populus aquam, et murmuravit contra Moysen* (Exod. xvii, 3). Videtur fortasse ex superfluo dictum, quod dixit, quæ aquam sitiverit populus. Cum enim dixisset, *Sititit populus*; quid opus fuit ut adderet, *aquas*? Sic enim habet antiqua translatio. Quare hoc addidit, nisi quia aquam sitivit, qui debuit sitire justitiam? *Beati enim qui esuriunt et situnt justitiam* (Matth. v, 6). Et iterum, *Sititit anima mea ad Deum vivam* (Psal. xli, 5). Multæ enim sunt sites. Situnt justi, situnt et peccatores; illi justitiam, isti luxuriam: justi situnt Deum, peccatores situnt aurum. Sitivit ergo populus aquam, qui debuit sitire justitiam.

3. *Christus percussa petra quæ fontes eduxit*. *Beatum qui diabolo indicit*. Dixit ergo ad Moysen Dominus: *Tolle virgam, et percutite petram, ut educat populo aquam*. Ecce est petra, et habet aquam. Sed hæc petra nisi percussa fuerit, aquas omnino non habet: percussa vero fontes producit et lumina; sicut in Evangelio legimus: *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vitæ* (Joan. vii, 38). Percussus enim Christus et in crucem actus novi Testamenti fontes eduxit. Necessè ergo erat, ut ille præciteretur. Nisi enim ille percussus fuisset, et de sacro ejus latere sanguis et aqua manasset, universus mundus sitim verbi Dei patiens interisset². Percussit ergo Moyses virga his silicem. Quid est hoc, fratres? Nec hoc puto esse sine mysterio. Quid est hoc, quod non semel, sed his virga percussa est petra? Ideo secunda vice petra percussit, quia duo ligna in crucis patibulo eriguntur: quia in uno ligno sacras manus expandit, in alio vero a capite usque ad pedes immaculatum corpus extendit. Bibit ergo de petra populus, et statim bellum iniit contra Amalec. Videte, fratres, quia postquam aquam quisque de petra biberit, id est, Christi sacramenta susceperit, necesse est illi ad pugnam procedere. Tandem enim aliquis diabolus contra se pugnantem non sentiet, quandiu opera illius exercere voluerit. Qui vero illum reliquerit, et de petra bibens Christum sequi elegerit, necesse est ut illum patiatur infestum, cui justo iudicio voluit præponere Christum. Quisquis ergo Christo conjungitur, non ad delicias, non ad voluptates, sed ad prælium præparetur: quia, *Omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patiuntur* (II Tim. iii, 12); et iterum, *Per multas tri-*

¹ dissentientem habet Augustinum, serm. 332, n. 6; et lib. 12 contra Faustum, cap. 30.

² Origenes, qui bene disponit sermones suos in iudicio. Quid ergo, etc.

³ Ad Origenem, omnes nos alim verbi Dei patere-mur.

bulationes oportet nos intrare in regnum Dei (Act. xiv, 21).

4. *Prima sacri nominis Jesu in Scripturis mentio.* Imminente ergo bello filiis Israel, Moyses vocat Jesum, et dicit ad eum : *Elige tibi viros, et pugna contra Amalec.* Usque ad hunc locum beati hujus nominis mentio, id est, Jesus, nusquam facta est. Illic primum vocabuli hujus splendor obfudit. Moyses vocat Jesum ; *Lex invocatur Christum. Elige, inquit, tibi viros potentes.* Non poterat Moyses eligere viros potentes : Jesus solus est, qui potest viros potentes eligere ; ipse utique qui dixit Apostolis suis : *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos* (Joan. xv, 16). Ipse est qui domum fortis intravit, et vasa ejus diripuit (Math. xii, 29).

5. *Moyes manus levavit, non extendit. Levare manus, quid sit. Gratatione pugnatur ad victoriam.* Moyses autem ascendit in verticem collis. *Et factum est cum elevarit manus Moyses, vincebat Israel.* Advertite, fratres : Moyses manus quidem elevat, non tamen extendit. Cui ergo servabatur, ut manus extenderet, nisi Domino nostro Jesu Christo, qui extensus in cruce universum orbem complexurus, brachia pietatis expandit ? Moyses ergo levavit manus : et licet non expandit, tamen ipsa elevatione mysterium crucis ostendit. Videte, fratres, jam tunc per sacramentum crucis superatas esse adversarias gentes. Et nos, fratres dilectissimi, si, adjuvante Domino, manus erigimus, diabolum superamus. In manibus opera debemus accipere. Si ergo talia sunt opera tua, ut illa possis in altum in conspectu Domini levare, potes etiam et tu in te ipso adversarios tuos extinguere. Quis bene manus levat nisi qui per eleemosynam in cælo jugiter thesaurizat ? Quis ergo bene manus levat, nisi qui assidue victum ac vestitum pauperibus ministrat ? Quis bene manus levat ? Ille utique qui implet illud Apostoli : *Elerantes, inquit, puras manus sine ira et disceptatione* (1 Tim. ii, 8). Quia ergo quotidie nobis et vobis pugna imminet contra adversarias potestates, si volumus vincere, manus nostræ, id est, actus nostri et conversatio nostra non sit in terris : sed, sicut Apostolus dicit, *Super terram ambulantes conversationem habeamus in cælo* (Philipp. iii, 20). Scriptum est tamen, quia sicut vitulus ablingit in campis herbam viridem, ita populus Israel ablinget populum Amalec super terram (Num. xxii, 4). Per quod indicari videtur, quia populus Dei non tam manu et armis, quam voce pugnabat et lingua, id est, orationem ad Deum fundebat ; et ideo adversarios superabat. Ergo et tu si vis vincere, audi Apostolum dicentem : *Orationi insistentes, et vigilantes in ea* (Coloss. iv, 2). Hæc est Christiani pugna gloriosissima, non in suis viribus præsumere ; sed semper Dei auxilium implorare, cui est honor et imperium cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXVII (a).

De filiis Israel (b).

1. Hæc dicit Dominus Moysi, *Sine, ut faciam te in gentem magnam* (Exod. xxxii, 10). Grave est discutere personam, qui in infidelitatem cadit, dum majus quod accepit perdit. Quis Judæorum inextricabiles nodos nescit ? Quis perfidiam et audaciam non deponit ? Legunt elugia sua, quod in prævaricatione parentum non defuisset vindicta. Iraa severitas promittitur, et contumacia non emendatur : clementia levius irascitur ; quia citius miseretur. Ipsius erit iudicium, et probare dignum, et delinquentibus indulgisse peccatum. Quid dico ? Deus illos horruit, aut amavit ? Absit. Si hor-

¹ Hic Origenes addit, *ut a majoribus acceptimus.*

² Origenes : *Hæc est Christiani pugna, qua superat infidelitatem.*

(a) olim, de Tempore 97 ; et post, in Appendice 30.

(b) Apud Amerbachium et Erasmus inter Augustinianos sermones, apud Lovanienses vero inter supposititios reperitur. Parum aut nihil, dictionis et stili ratione, distat a sermone hujus Appendicis tertio, septimo et vigesimo tertio,

ruit peccatores, contempsit : sed amavit ; ideo frequenter indulgit. *Revertimini, inquit, ad me, et revertar ad vos* (Malach. iii, 7). Eorum quidem sunt scelera, aut rea lingua, aut conscientia criminosa. Vos, inquit, *de patre diabolo estis* (Joan. viii, 44). Non potest differri vindicta, ultio non procrastinabitur. Tanta enim sunt crimina usurpatione concepta, ut non parcant generi, cum rei videantur auctori. *Clamaverunt, inquit, ad Dominum, cum tribularentur* (Psal. cvi, 6) : mittitur dux qui populum Israeliticum redderet liberatum. Parantur Ægyptiis dignæ et innumerabiles plagæ ignominie ; ad vindictam sciniphes processerunt, vineas bruchus assumpsit, fructifera ligna locusta vastavit : terrorem et grandinem, ulcera, tumultus, voces, flammæ, addicta pecora, armenta prostrata, aquas in sanguinem mutatas, prostratas ranas, pisces occisos : prædurantur elementa nullo rigore, siccantur fluentia in rei miraculo curvata, et in mare suspenditur unda : insuetum iter mirantur fluctus, miratur et populus.

2. Quid, incredule popule, nocte desperas ? Signum tibi erit columna, quam Christus illuminat. Securus iter quod arripis vade ; antecedit te Christus. Et quia prosequitur Christus, fiducia, non terror, debet esse : securus ad promissa pervenies ; atque utinam non rebelles. Apertum intrant mare Ægyptii, quos circumfusi fluctus festinanter ruentes percutit. Medii maris arena unguam sensit, mare curus sustinuit equitum. Sed hæc vindicta debebatur, ut citius periret, qui consequi denegavit salutem. Quid dubitas de hoste ? Tute jam procede, mortuum videbis, probabis defunctum, cui ante fueras servus.

3. In eremum exitur, nec contumelia differtur. Murmurant, petunt cepas et pepones, merito insulsi, et quos non gratiæ sales condunt, vilem expetunt cibum. Cepas ait, ut extorquerentur eis lacrymæ ex delicto collectæ. Non aquarum in fluviis natura degenerat, communem liquorem amaritudo trahit : lignum mittitur, dulcedo reparatur. Petra percussa sitientibus potum præbuit virga : nec veterosa eis dissuta sunt vestimenta : arvo sterili non defuit manna. Pulmentarium poscitur, desiderii omnia conferuntur. Saporem sensit quiaque quem voluit in ore, dum manducavit.

4. Petunt sibi quod colerent : atque utinam simpliciter postulassent. Sed plebs quæ dotales tabulas lege mariti perceperat, de corruptela disponit, et de adulterio cogitat. Quid te, infidelis, vis jungere consortio digno ? Mater tua displicuit, repudiata per libellum repudii, pronuntiante Isaiâ (Isai. l, 1), nec summo charismate es digna, cum execrabilibus factis videaris ingrata. *Non servies, inquit, deo alieno* (Deut. vii, 16). Aurum igni apponitur, et ingrati infustum scelus expetunt, adorant imaginem quam succensus ejecerat ignis. Ubi est quod mandatum est, *Audi Israel ; Dominus Deus tuus, Deus unus est* (Id. vi, 4) ? Vitulus tuus ubi erat, cum tibi Christus in mari itineræ præparabat : mare aperuit, sitientibus potum præbuit, feacos jejuniæ reparavit ? Luxuriosa gentilitas, post saturiæm lusum querit. *Sedit, inquit, populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere* (Exod. xxxii, 6). Atque utinam verba fuissent dicta, non factis fuissent admissa. Ecce jam pater Abraham transfertur in gentem magnam. Ecce quid criminis admittit primitivus, quid gratiæ meretur secundus. Vendidisti mihi primatus tuos, delicto factus servulus fratri tuo. Radix quidem me aliena portat, sed nova gratia meum caput impinguat. Ducem se ergo Dominus ingrato populo præbebat, exercitum Christi per ita accessa loca et devia deserta terrarum non turbavit iter ignotum. Igitur exoritur impugnante diabolo profana tentatio, sit repente populus divinis beneficiis ingratus, mens ejus a veritate desciscit, deseruit vitæ largitorem, et secutus est mortis auctorem. Unde simulacra colentium cæca stultitia, imo non ferenda dementia, mortali manu formatum vitulum putare divinum ? Acerbior indignitas rerum est, ut peccoris sit figura terrori, et cum Deus

animalia omnia homini subiecerit, ipse se in famulatum pecudum sponte deiecerit. Adeo formatur vitulus stultorum collationibus inauratus : et quem nullus naturalis motus quacumque flectebat, eum dementia perdidit subjugata cervice portabat : et cuius aures nullius penetrabat auditus, vel aliqua commotio sensibilis agitabat, has incassum demens populi oratio stulta pulsabat : et cui visum modulantibus palpebris vitall motu artificis phantasia non dederat, nec genitrix natura contulerat, eum videntes ingrati Deo supplices adorabant. Præcedebat in eremo populum carens spiritu vitulus figuratus, ut tali duce demens populus uteretur, qualis fuerat et ipse delictis effectus.

5. Et ne tanti mali sine vindicta in posteros maneret exemplum, statim vindicatur in reos. Dum enim malis modus imponitur, fraugitur licentia peccatorum. Frequenter enim plagis disciplina corrigitur, si nihil proficiant hortamenta iustorum : a damnabilibus factis homines vindicta compescit, quos in bonis operibus beneficia Dei retinere non possunt. Si enim non inter primos peccantium lapsus consuleret, sed in futurum suspenderet ultionis occursum divina censura, procul dubio scelestorum omnium latius processisset audacia. Denique si vis tuorum proficere disciplinam, exerce censuram. Ubi Dei futuræ vindictæ sollicitudo versatur, illic aut non peccatur, aut tardius delinquitur. Censura enim interdum quidam suscipiunt supplicium, ut multi corrigantur in paucis; ne postmodum ira commotus incipiat grassari per multos. Risus frequens corrumpit mores, relaxat quoque nervos rigoris astrictos : severus autem vultus custos est disciplinæ. Si enim delinquentibus frequenter indulget, peccator non proficit ad salutem.

SERMO XXVIII (a).

De exploratoribus et de botro (b).

1. *Viri duo ferentes uvam, duo Testamenta et duo præcepta. Christus in medio duum Testamentorum.* Modo cum divina lectio legeretur, audivimus quod tempore illo quo missi sunt duodecim exploratores ad considerandam terram repositionis, duo ex illis uvam miræ magnitudinis in phalanga detulerint ad filios Israel (Num. xiii, 24). Duo isti, fratres dilectissimi, multis modis intelligi possunt. Nam et duo Testamenta non incongrue significasse creduntur, et duo præcepta quibus diligitur Deus et proximus. Possunt etiam in historia et allegoria intelligi. Quod autem duum Testamentorum typum habuerint, hinc evidenter agnoscimus; quia quomodo in medio duorum illorum uva exhibita legitur, ita in medio duum Testamentorum Christus Dominus evidenter agnoscitur; secundum illud quod scriptum est, *In medio duum animalium cognosceris (Habuc. iii, 2, sec. LXX)*, id est, in medio Novi vel Veteris Testamenti. Quod autem dicit, *In medio*, non intelligendum est, quod Christus inter Novum et Vetus Testamentum sic fuerit medius, ut nec in Novo nec in Veteri contineretur. Non ita est, fratres charissimi. Sed quod ait, *In medio duum animalium cognosceris*: hoc sentiendum est, quod sit in medio Veteris Testamenti, et in medio Novi, id est, intus in interiori et spirituali intellectu; non in littera quæ non solum Judæos, sed etiam hæreticos omnes consuevit occidere, sed in Spiritu, qui omnes Christianos spiritualiter intelligentes vivificat. Hoc est ergo, *In medio duum animalium cognosceris*, in interiori sensu Novi sive Veteris Testamenti.

2. *Maria terra promissionis.* Exhibita est ergo uva a duobus. Isti autem duo qui uvam de terra repositionis afferre meruerunt, sicut jam diximus, pos-

sunt intelligi etiam duo præcepta dilectionis, id est, *Diliges Deum*; et *Diliges proximum*. Denique considerate, fratres, quia sicut illi duo pendentem uvam attulerunt; ita et de istis duobus, id est, dilectione Dei et proximi dicitur, *In his duobus præceptis tota Lex pendet et Prophetæ (Matth. xxii, 37-40)*. Sicut enim uva illa Christum Deum figuravit; ita et terra repositionis, in qua natus est, sanctæ Mariæ videtur imaginem prætulisse. In ipsa enim impletum est illud quod scriptum est, *Veritas de terra orta est (Psal. lxxxiv, 12)* Quomodo autem beata Maria non fuit terra repositionis, quæ per prophetam multo ante promissa est? Nam per beatum Isaiam Dominus eam ante multa annorum spatia repromisit: sic enim ait, *Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium (Isai. vii, 14)*. Exhibita est enim uva de terra repositionis. Ipsa (a) est enim de qua legimus, *Suxerunt mel de petra, et oleum de firma petra (Deut. xxxii, 13)*. Et de ipsa scriptum est, *Petra autem erat Christus (1 Cor. x, 4)*; et illud, *Cum adipe renium et sanguine uvæ; et iterum, Lavabit in vino stolam suam, et amicum suum in sanguine uvæ (Gen. xlix, 11)*. Hæc, inquam, uva in ligno suspensa duorum deserunt obsequio, quæ nobis utique, sicut jam dictum est, duum Testamentorum repræsentatur oraculis, quæ in ligno crucis pependit, cuius vinum in pretium nostrum, passionis expressione profluxit.

3. *Duo ferentes uvam, Judæus populus et Christianus. Christus salus credenti, onus non credenti.* Sed operæ pretium est, arcana sacramentorum aperiri effectibus rerum. Hanc uvam duo deserunt inserto vecte pendentem. Possunt isti duo etiam Christianum vel Judaicum populum figurare. Isti ergo sunt duo, id est, Synagogæ vel Ecclesiæ populi. Et quia prior fuit Judæorum populus, præcedit Judæus, sequitur Christianus: salutem suam hic ante conspectum suum gerit, ille post dorsum; hic ob-equium præfert, ille contemptum. Ideo et de Judæis Propheta testatur, *Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum illorum semper incurva (Psal. lxxviii, 24)*. Incedunt duo sub sacro fasce ordine suo: hic semper videt, ille semper relinquit. Judæus autem proximum se æstimat; sed absentat. Christianus ergo præsentem munere fruitur; Judæus solo onere prægravatur; quia Christus sicut credenti salus, ita onus est non credenti. Judæis enim ille specialiter annuntiatus; de quibus dictum est, *In sua venit, et sui enim non receperunt (Joan. i, 11)*; factus est eis lapis offensionis et petra scandali (Rom. ix, 32, 33); et quem Israel non cognovit, Gentium fides recepit. Et ideo post sequitur iste; sed spem suam sub oculis habens antecedit et proficit: ille prior graditur; sed deserit, et recedit. Portat quidem Christum in Legge Judæus; sed a gratia quam in mysteriis portat, aversus est: quia quem prædicatione suscepit clectus, corde perdit incredulus; et quem unus aspernatur in Legge, alter miratur in corpore. Unde amiborum Dominus et Redemptor noster ab hoc adorante gestatur, ab illo se aversante suspenditur. Ac sic impletum est in Judæis, *Posuerunt ad me dorsa, et non facies suas (Jerem. xviii, 17)*.

4. *Sarcina Christi levat, non premit. Ant Christi, aut sæculi jugo quisque subest.* Et quia Christum Dominum, quem prior populus Judæorum et post dorsum reliquit et crucifixit, nos postea venientes adorare et portare meruimus, secundum illud quod Apostolus ait: *Glorificate et portate Deum in corpore vestro (1 Cor. vi, 20)*; quantum possumus, cum ipsius adiutorio laboremus, ne a cervicibus nostris tam sanctam sarcinam malis operibus deponamus. Sarcina enim Christi levare consuevit, non premere. Sic et ipse in Evangelio dixit: *Jugum meum suave est, et onus meum*

¹ Forte, enim.

(a) Alias, de Tem; ore 100.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubium Lovanienses reliquerunt: suppositum sensuerunt Verlius et Vindigus; nos Casarii esse sentimus.

(a) Ipsa scilicet uva Christus. Eodemque spectat illud infra, « Et de ipsa scriptum est »: quod ad Mariam referendum existimavit Vindigus, censor haud æquus hujus loci.

leve (Math. xi, 50). Si enim jugum Christi subdita et humili cervice suscipimus, magis nos portat, quam a nobis portetur. Sicut enim jugum sæculi semper premit; ita jugum Christi levare consuevit. Et quia omnis homo aut Christum portando erigitur, aut jugum sæculi sustinendo ad inferiora deprimitur; attendat unusquisque conscientiam suam; et si se sanctis cogitationibus et bonis operibus jugum Christi portare cognoverit, gaudeat et Deo gratias agat, et eam grandi sollicitudine vel timore perseverare contendat: qui vero luxuriosis cogitationibus et malis operibus durissimo mundi hujus jugo se nimium gravari cognoscit, orationibus, jejuniis vel eleemosynis projiciat jugum diaboli, ut mercator excipere jugum Christi; et de omnibus malis acibus suis cum propheta fideliter dicat: *Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum* (Psal. ii, 5). Tunc enim de illa spirituali uva, de qua nobis vinum lætitiæ prelum crucis expressit, cum secunda conscientia bibere poterimus, si nos nec luxuria sordidaverit, nec iracundia combusserit, nec inflaverit superbia, nec avaritia obscuraverit, nec invidia vipereo veneno percusserit. Omnia enim ista de corde suo debet expellere, qui ad altare desiderat vel optat accedere. Et quia spiritualis vindemia, id est, Paschalis solemnitas imminet, in qua festivitate hotrus ille, de quo superius diximus, per injuriam vel pondera crucis expressus est; de tanta ac tali uva accepturi calicem salutaris, et vinum lætitiæ bibitur, exceptoria cordis vel pectoris nostri cum grandi nitore ac diligentia, jejuniis, vigiliis, orationibus, eleemosynis, et præcipue castitatis nitore mundemus: contra nullum hominem odium in corde servantes, et non solum amicos, sed etiam inimicos et adversarios diligentes, cum secunda conscientia in oratione dominica dicamus, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (Math. vi, 12); præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et imperium cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXIX (a).

De eo quod senior populus in deserto mortuus est, et junior in terram repositionis ingressus est (b).

1. *Israelitarum populus senior Judæos, junior Gentes figurat. Justitia et misericordia Dei erga Israelitas. Scire et intelligere debemus, fratres dilectissimi, quia senior populus Judæorum, qui propter incredulitatem in deserto mortuus est¹, significavit priorem populum Judæorum: parvuli vero eorum, id est, junior populus figuravit populum Gentium. Sicut enim seniore populo mortuo, junior terram repositionis accepit; ita reprobo Judæorum populo, junior populus Christianorum gratiam divinæ benedictionis obtinuit. Tamen, fratres charissimi, non transitorie vel negligenter, sed cum ingenti tremore considerandum est, quia de sexcentis millibus duo tantum terram repositionis ingressi sunt. Hoc ergo audiunt, qui ita Dominum misericordem esse volunt,*

¹ Sermo istud habet exordium in t. veteri codice: *Quadragesima isti anni, fratres charissimi, de quibus modo cum divina lectio legeretur, audivimus, quod filii Israel per longissimos vias circuitus in eremo commorati sunt, difficiles ac duros præsentis vite humunarum miseriarum exprimebant labores. Unde propter nimia peccata, quæ in hac vita abundant, de sexcentis millibus non plus quam duo vtri repositionis terram intraverunt: sicut ipse Dominus loquitur ad incredulum, quia, inquit, murmurastis contra me, non introibitis in terram, pro qua juravi patribus vestris: parvulos autem vestros introducam in terram, quæ vobis displicuit. Senior ille populus, fratres charissimi, qui propter incredulitatem in deserto mortuus est, etc.*

(a) Alias, de Tempore 102.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubius Iovaniensis, Verlino et Vindingo suppositivus fuit. Casarii esse nos minime dubitamus. De num. 2, versus finem, vid. Casarii Honil. 11 ex editis a Baluzio; de num. 4, Basil. 25 et 1.

ut justum esse non credant. Si enim diligenter attendimus, fratres, et erga illa sexcenta millia quæ in eremo mortua fuerant, Deus noster misericors quæ in et circa illos duos qui terram repositionis intraverunt, justus apparuit. Quomodo non fuit misericors, qui eos per quadraginta annos reservavit et expectavit ad penitentiam; et non solum converti noluerunt, sed etiam frequenti rebellione contra Dominum murmurantes, ad peccatorum suorum cumulum graviores semper sarcinam addiderunt? Quomodo non est misericors, qui nos tanto tempore expectat, ut corrigamur? Numquid tam proluxa misericordia potest Deo auferre justitiam? Quanto enim diutius expectat, tanto gravius vindicat. Quando enim proluxis temporibus peccamus, et nihil mali a Domino sustinemus, patientia est, non negligentia: non ille penitentiam perdidit, sed nos ad penitentiam reservavit. Ergo et in illis qui in eremo mortui sunt, misericors fuit, quos tanta longanimitate sustinuit; et in illis duobus promissa complevit, quos fidei merito in terram repositionis induxit.

2. *Sententia Dei in peccatis non immutabilis. Conversio non procrastinanda. Sed dicit aliquis, quod etiamsi egissent penitentiam, terram repositionis intrare non potuissent; quia Deus definitam illis dederat sententiam, dicens: Non intrabitis terram pro qua juravi patribus vestris, sed in solitudine jacebunt cadavera vestra* (Num. xiv, 23, 29). Non ita est, fratres charissimi: atque ultimam tam cito peccator homo resurgat ad penitentiam¹, quam cito Deus etiam definitam vult mutare sententiam. Audi ipsum Dominum per prophetam speciem maximam humano generi promittentem: *Repente, inquit, loquar ad gentem, ut pro peccatis suis faciam eis malum; et si pro iniquitatibus suis egerit penitentiam, et ego penitentiam agam super malo quod cogitavi ut facerem eis, et non faciam* (Jerem. xxvi, 3). Videte, fratres, quanta sit circa nos pietas Dei nostri; et agnoscite utrum velit negare misericordiam, qui de conversione nostra suam dixerat mutare sententiam². Convertamur ergo, fratres charissimi, nec emendationem nostram ad extremum vite nostre tempus differre velimus: sed audiamus prophetam dicentem, *Noli tardare converti ad Dominum, nec differas de die in diem* (Eccli. v, 8); quia nescitis quæ superventura pariat dies (Prov. xxvii, 1). O homo, quare differis de die in diem, forte hodie habiturus ultimum diem? Semper ergo, fratres charissimi, cum ingenti timore atque tremore ad memoriam revocemus, quod tanta sit apud Dominum nostrum justitia ut, sicut jam supra dictum est, de sexcentis millibus duo tantum terram repositionis intraverint. Hæc si humiliter et contrito corde assidue cogitare volumus, salubrem nobis metum incutientes, medicamenta nobis de alienis vulneribus facimus, et aliorum mors proficit ad nostram salutem³.

3. *Exemplum severitatis Dei in Israelitarum punitione movere nos debet ad penitentiam. Pœnarum atrocitas*

¹ Codex t., peccator homo recurrat ad penitentiam.

² Codex t., qui ad reversionem nostram, suam desiderat mutare sententiam.

³ Sic ex Ms. t. [Nolite tarde converti ad Dominum, nec differatis de die in diem.]

⁴ Post verba proficit ad nostram salutem, Ms. t. hic addit: Qui tamen sint isti duo, qui Judæorum populum ad terram repositionis invitant, vel quid spiritualiter significant, diligenter attendite. Duo isti veteri et novum Testamentum significant. Istis enim duobus dicitur, id est novo et veteri Testamento ad terram veræ repositionis, id est, æternam beatitudinem pervenitur. De istis duobus Testamentis legimus, « in medio duorum animalium cognosceris. » Veteri namque et novum Testamentum, etsi aliquibus locis in littera discrepant, tamen in veritate concordant, et diverso genere duo unam loquuntur. Sed et aliter duo isti intelligi possunt. Duobus dicitur enim ad terram repositionis ascenditur: quia ad Christum historia et allegoria, fide et operibus, charitate Dei et charitate proximi pervenitur. Et mox prosequitur: Iterum atque iterum rogo vos, etc.

narum argumentum. Iterum atque iterum rogo vos, fratres, et admoneo, ut istam severitatem et justum iudicium Dei, quo senior ille populus pro peccato murmuracionis in deserto consumptus est, cum grandi semper metu et sollicitudine cogitemus; et sic amemus Dei misericordiam, ut tamen iustitiam timeamus. Parci modo et tacet: sed non semper tacebit. Modo enim pro ineffabili pietate sua non solum nos admonet, sed etiam rogat, ut nos a peccatis mortiferis revocemus. Audiamus illum dum rogat; ne nos postea non audiat ille, dum iudicat. Audiamus eum per prophetam dicentem, *Pill*, inquit, *miserere animæ tuæ placens Deo (Eccli. xxx. 24).* Quid ad hæc respondebit humana fragilitas? Deus te rogat ut tui miserearis, et non vis: causam tuam apud te agit, et a te non potest impetrare. Et quomodo te audit ille in die iudicii supplicentem, cum tu eum pro te ipso nolueris audire rogantem? Quis enim non expavescat et motus, fratres charissimi, quod pro quadraginta dierum spatio, annis quadraginta populus Judæorum pœnam recipere meruit in eremo? Si enim pro unius diei culpa unius anni spatium recompensandum est pœna; nos qui tanta quotidie peccata committimus, si elemosynarum vel pœnitentiæ non subvenerint medicamenta, timeo ne nobis non inferantur temporalia, sed æterna supplicia.

4. *Peccatorum vulnera dum recentia sunt, facilius curantur.* Et quia calidis vulneribus solent medicamenta celerius subvenire, quotiescumque peccaverimus, non expectemus mortifera securitate vulnera ipsa putrescere, nec iterum vulnera vulneribus augcamus; sed continuo ad spirituale medicum recurrentes, salutem recipere festinemus. Et ideo quomodo quando in corpore vulnus accipimus, si statim medicamenta requirimus, cito sanitatem recipere poterimus: ita si moram feceris, necesse est ut tardius ad sanitatem plaga ipsa redeat, aut aliqua foeda cicatrix in corpore nostro remaneat. Si hæc in corpore facimus, quanto magis in animæ vulneribus adhibere debemus, ubi ad imaginem et similitudinem Dei facti sumus? Si tantam curam impendimus corpori, quod, velimus nolimus, in pulverem redigendum est; quantam sollicitudinem et curam erga salutem animæ debemus apponere? ut, sicut dicit Apostolus, sine macula vel ruga (*Ephes. v. 27*) mereamur ante tribunal æterni Iudicis apparere: ne forte si multis peccatorum vulneribus lacerati et vitiorum pannis sordentibus involuti, ad illud nuptiale convivium venerimus, dicatur nobis illud quod ille sponsus celestis in Evangelio dixit, *Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?* Avertat a nobis Deus illud quod sequitur. Cum enim hæc peccator ille audiens obinutesceret, dixit paterfamilias: *Ligate illi manus et pedes, et projicite in tenebras exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium (Matth. xxii 12, 13).* Ecce qualem sententiam accepturi sunt, qui majorem de corpore quam de anima sollicitudinem gerunt; et plus cogitant qualiter caro sua parvissimo tempore vivat in oculis hominum, quam quo modo anima sua ornata bonis operibus ad beatitudinem vel similitudinem perveniat Angelorum. Hæc ergo, fratres charissimi, sicut superius supplicavi, si attentius voluerimus cogitare, remedia nobis in die necessitatis acquirimus: ut cum dies iudicii venerit, non cum impiis et peccatoribus puniamur; sed cum iustis et Deum timentibus ad æterna præmia feliciter veniamus, auxiliante Domino Jesu Christo, cui est honor et imperium cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXX (a)

De thuribus (b).

1. *Thuribula, Scripturæ. Thuribula ærea, hæ-*

(a) *Alia*, de Tempore 98.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Descriptus est ex Homiliis in Numeros nona. In Fulsiensium veteri codice adscribitur Hieronymo.

reticorum dicta. Hæresum utilitas. Ambitio clericorum resecur. Modo, fratres dilectissimi, cum divina lectio legeretur, audivimus dixisse Dominum ad Moysen, ut thuribula in quibus superbi illi ac rebelles incensum obtulerant, conflaret, et producta in lamina altari affigeret: ut essent in testimonium rebellium et superbiorum. *Thuribula*, inquit Dominus, *quæ sanctificata sunt in mortibus peccatorum, facito ea lamina ductiles, et circumda ex eis altare: quia oblata sunt coram Domino, et sanctificata sunt (Num. xvi, 37 et 38).* (a) Hoc ergo per hanc figuram videtur ostendi, quod thuribula ista, quæ Scriptura nominat ærea, imaginem teneant Scripturæ divinæ: cui Scripturæ heretici ignem alienum imponentes (b), hoc est, sensum perversum et intelligentiam alienam a Deo et veritati contrariam introducentem, incensum Domino non suave, sed execrabile offerunt. Ista ergo thuribula ærea, id est, hæreticorum voces, si adhibeamus ad altare Dei, ubi divinus ignis est, ubi vera fidei prædicatio, melius ipsa veritas ex falsorum comparatione fulgebit. Si enim, ut verbi gratia dicam, ponam dicta Ariatorum vel Manichæorum¹, aut alterius cujuslibet hæreticorum, et hæc sermonibus veritatis ac Scripturarum divinarum testimoniis, velut divini altaris igne, conflitem; nonne evidenter eorum ex ipsa comparatione apparebit impietas? Nam si doctrina ecclesiastica simplex esset, et nullis extrinsecus hæreticorum dogmatum assertionibus cingeretur, non poterat tam clara et tam examinata videri fides nostra. Sed illic doctriam catholicam contradicentium obsidet impugnatio, ut fides nostra non otio torpescat, sed multis exercitationibus elimetur. Propter hoc denique et Apostolus dicebat, *Oportet autem et hæreses esse, ut probati quique manifesti fiant inter vos (I Cor. xi, 19).* Hoc est dicere, Oportet hæreticorum thuribus altare circumdari, ut certa et manifesta omnibus fiat fidelium atque infidelium differentia. Cum enim fides ecclesiastica velut aurum cœperit fulgere, et prædicatio ejus ut argentum igne probatum intuentibus resplenderit, tunc majore cum turpitudine et dedecore hæreticorum voces obscuri æramenti vilitate sordebunt. Hæc autem diximus de thuribus eorum qui condemnati sunt, quæ altari jubentur affigi, quod ex comparatione impiorum justis clariores appareant: simul ut et posteris daretur exemplum, ne quis præsumptione superbi spiritus non sibi a Deo datum munus pontificatus invaderet; sed ut illi cedat, quem non ambitio humana, non favor corruptus asciverit, nec munerum oblatio profana subrogaverit, sed meritum conscientia et Dei voluntas assumpsit. (Quod² ergo pertulerunt superbi illi Levitæ, qui Domino non jubente sibi sacerdotium vindicabant, hoc patiuntur quicumque se in episcopatus, aut presbyteratus, aut diaconatus officium, aut muneribus, aut adulationibus impudenter conantur ingerere. Quo modo combusti sunt illi in corpore, sic isti exuruntur in corde.)

2. *Aaron typus Christi mediatoris. Quid Angelus vastator expavit.* Hortatur ergo Moyses pontificem magnum, ut offerat incensum in castris, et exoret pro populo. *Jam enim*, inquit, *vastari populus cœpit.* In spiritu videbat Moyses quæ gerebantur. [Abiit ergo Aaron, ut offerret incensum pro populo, et stetit inter vivos et mortuos; et mitigatus est furor Dei³ (Num. xvi, 46-48). Si intellexisti historię ordinem, et oculis, ut ita dicam, cernere potuisti stantem pontificem medium inter vivos et mortuos. Ascende unne

¹ Apud Origenem, *Marcionis aut Basilidis*, loco, *Ariatorum vel Manichæorum*.

² Hæc non habet Origenes, sed alia plura eorum loco.

³ Horum loco, apud Origenem prolixior historię descriptio.

(a) Abhinc Origenes.

(b) Ignis alienus impositus fuerat, non in thuribus de quibus Num. xvi agitur, quæque producta in lamina justæ sunt altari affigi; sed in aliis, errore Nadab et Abihu, i.e. vit. x: quod hic et apud Origenem confunditur.

ad verbi hujus celsiora fastigia, et vido quomodo verus pontifex Jesus Christus assumpto thuribulo carnis humane, et superposito igne altaris, anima sine dubio illa magnifica cum qua natus est in carne, adjecto etiam incenso qui est spiritus immaculatus, medius inter vivos et mortuos stetit, et mortem non permisit ultra grassari: sed, sicut Apostolus dicit, destruxit eum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum (*Hebr. ii, 14*); et qui in ipsum pontificem Christum credit, jam non moriatur, sed vivat in æternum. Hoc fuit ergo mysterium quod postea futurum jam tunc angelus ille, qui populum vastabat, xpavit. Agnoscebat enim figuram thuribuli, et ignis, et incensi; et qualis offerenda esset Deo hostia ab eo qui medius mortuorum vivorumque constituendus erat, prævidebat: et illos quidem tunc imago præfigurata salvavit, ad nos autem salutis veritas ipsa pervenit. Neque enim indumenta pontificis purpura ac lana hyssoque contexta crubuisse angelus ille vastator: sed ista quæ futura erant indumenta Domini et Salvatoris nostri singularis et magni pontificis intellexit; et his cessit, quibus utique universa creatura inferior erat.

3. *Qui viventes, qui mortui in die judicii.* Puto autem quod non solum primo adventu Domini et Salvatoris nostri forma ipsa completa sit: sed eodem fortasse servabitur et in secundo. Veniet enim iterum Filius hominis; et cum venerit, sine dubio inveniet quosdam quidem mortuos, quosdam autem viventes. Hoc loco non incongrue mortui intelliguntur illi, qui nimietate scelerum in peccatis suis mortui comprobantur, viventes autem illi qui in operibus vitæ permanserint (a). Verumtamen utrobique modo stabit etiam in futuro magnus hic Pontifex et Salvator noster medius vivorum et mortuorum. Sed et tunc forte medius vivorum et mortuorum stare dicendus est, cum statuet oves quidem a dextris, hædos autem a sinistris, et dicet his qui a dextris erunt: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.* His autem qui a sinistris sunt dicet, *Ite in ignem æternum, operarii iniquitatis, quem præparavit Pater meus diabolo et angelis ejus* (*Matth. xxv, 34, 41*), quoniam non novi vos. Et sunt utique mortui, qui in ignem mittentur æternum: sunt autem vivi illi qui mittuntur ad regnum. Ad quod regnum vos pius Dominus perducere pro sua pietate dignetur, cui est honor et imperium cum Patre et sancto Spiritu in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXXI (b).

De virga Aaron (c).

1. *Virga est principum.* Omnis princeps tribus populi hæbet virgam. Non enim potest quis regere populum, nisi habeat virgam. Unde et Paulus apostolus, quia princeps erat populi, idcirco dicebat: *Quid rulsis? in virga veniam ad vos, an in charitate et spiritu mansuetudinis* (*I Cor. iv, 21*)? Omnes ergo principes tribuum habere necesse est virgas suas. Sed unus est solus, sicut Scriptura dicit (verus pontifex ille cuius Aaron sacerdos præferebat figuram. Hujus ergo virga germinavit. Sicut enim virga Aaron germinavit in populo Judæorum; ita crux Christi floruit in populo Gentium). Verum quoniam, ut sæpe ostendimus, verus pontifex Christus est, ipse solus est cuius virga crucis non solum germinavit, sed et floruit, et omnes credentium populorum fructus exhibuit.

2. *Nucis cum Lege allegorica comparatio.* Quis autem iste est fructus quem attulit? Amygdalæ, inquit: amygdalæ, fratres, nuces sunt¹. Qui fructus primo quidem indumento amarus est, sequenti munitur ac tegitur, tertio sumentem pascit ac nutrit. Talis ergo

est in Ecclesia Christi, doctrina Legis et Prophetarum. Prima litteræ facies satis amara est, quæ circumcisionem carnis præcipit, quæ de sacrificiis mandat, et cætera quæ per occidentem litteram designantur. Hæc omnia, tanquam amarum nucis corticem, projice. Secundo in loco ad munimenta tecta² pervenies, in quo vel moralis doctrina vel ratio continentia designatur: quæ necessaria quidem sunt ad custodiam eorum quæ servantur intrinsecus; frangenda tamen quandoque sine dubio et dissolvenda sunt. Ut si verbi causa dicamus, abinentia ciborum et castigatio corporis, donec sumus in corpore isto corruptibili et passibili, sine dubio necessaria est; cum autem superveniente morte contractum fuerit et resolutum, et resurrectionis tempore incorruptibile ex corruptibili redditum, atque ex animalis spirituale, non jam labore afflictionis, nec abinentia castigatione, sed qualitate sui nulla jam corpori corruptela dominabitur. Sic ergo et nunc [durior testa nucis velut³] necessaria abinentia ratio videtur, et postmodum non querenda. Tertio autem loco, reconditum [velut in nucis] invenies secretum mysteriorum sapientia et scientia. Dei sensum, quo nutriantur et pascantur animæ sanctæ, non solum in præsentī vita, sed etiam in futura. Ipse enim est pontificalis fructus, de quo promittitur his qui esuriunt et sitiunt iustitiam, quia ipsi saturabuntur (*Matth. v, 6*). Hoc igitur modo in omnibus Scripturis triplicis hujus sacramenti ratio percurrit. Sic et Sapientia monet, ut describamus eam nobis in corde tripliciter, *Ad respondendum, inquit, verbum veritatis his qui proposuerint nobis* (*Prov. xxii, 20 et 21*). Nam quia sacramentum sacerdotale est virga nucis: idcirco arbitrator etiam Jeremiam, qui erat unus ex sacerdotibus ex Anathot, vidisse virgam nucem, et prophetasse de ea illa quæ scripta sunt, vel de virga nucis, vel de lebetes sive olla succensa (*Jerem. i, 1, 11, 12 et 13*): quasi ostenderet per hæc in virga nucis esse vitam, et in lebetes succensa esse mortem. Vita enim et mors ponitur ante faciem nostram: et est vita quidem Christus in sacramento nucis; mors autem diabolus in figura lebetis succensa. Si ergo peccaveris, portionem tuam ponas cum olla succensa: si autem iuste egeris, efficietur portio tua in virga nucis cum magno pontifice. Sed et in Cantica canticorum sponsa dicitur descendere in hortum nucis (*Cant. vi, 10*), ubi etiam pariter cum nucibus sacerdotalium quodam modo pomorum copiam perscribitur invenisse.

3. *Liberalitas Dei.* Diligenter attendite, fratres, quia unum pronisit Deus futurum in virga: et plura dedit. Verum est, fratres: consuetudinis suæ rem fecit Dominus noster. Semper enim majora tribuit, quam promittit. *Et erit, inquit, homo quemcumque elegero, virga ejus germinabit.* Hoc est solum quod promisit Deus, ut virga ejus quem elegerit, germinet. Ubi vero ad rem venit, ut quod promissum est, ostendatur impletum, non unum illud quod promissum fuerat, effectum dicitur; sed vido quanta adducuntur. Aut enim Scriptura, *Eecce germinavit virga Aaron in domo Levi.* Hoc est unum illud sine dubio, quod fuerat re-promissum. Sed adduntur et alia, et dicitur, *Et producit frondes, et protulit flores, et germinavit nuces* (*Num. xvii, 8, 8*). Cum ergo de solo germine fuisset re-promissum, vido quanta largitur Deus; ut non solum germen produxerit, sed et frondes; et non solum frondes, sed et flores; et non solum flores, sed et fructus.

4. *Resurrectionis figura et prerogativa quatuor.* Quid igitur est quod ex his colligere et contemplari possimus, videamus. Primum omnium resurrectionis ex mortuis sacramentum in his evidenter agnoscinus. Virga enim arida germinat, cum corpus extinctum coeperit reviviscere. Quæ sunt autem quatuor ista, quæ resurgenti corpori præstabitur? Ut seminatam

¹ Horum loco Origenes: *romphex Aaron, cuius virga germinavit.* Verum, etc.

² Apud Origenem, *Nucis, inquit: qui fructus, etc.*

(a) Hæc intelligentia duas alias præfert Origenes.

(b) Olim, de Tempore 99; et post, in Appendice 40.

(c) Altera pars est Origenis homilia: in Numeros 9.

¹ Origenes, *testa.*

² Verba hæc et paulo infra unicus inclusa Origeni addita sunt.

in corruptione, surgat in incorruptione; et seminatum in infirmitate, surgat in virtute; et seminatum in ignominia, surgat in gloria; et seminatum corpus animale, resurgat corpus spirituale (1 Cor. xv, 42-44). Ista sunt quatuor, quæ virga arida corporis nostri in resurrectione germinabit. Sed redeamus ad ea quæ de virga dicere cœperamus.

5. *Vitæ spiritualis gradus quatuor adumbrantur.* Possimus adhuc sic intelligere eorum, quæ in virga germinaverant, differentias. Omnis qui in Christo credit, primo moritur; et post hoc renascitur. Et est etiam in his figura, quod virga arida postmodum germinat. Est ergo primum germen, prima hominis in Christo confessio. Secundo frondescit, ubi renatus donum gratiæ ex Spiritu Dei sanctificatione suscepit. Inde affert flores, ubi proficere cœperit, et morum suavitate decorari, ac fragrantiam misericordiæ et benignitatis effundere. Ad ultimum quoque affert etiam fructus iustitiæ, quibus non solum ipse vivat, sed et aliis vitam præbeat. Cum autem ad perfectum venerit, et protulerit ex se verbum fidei, verbum scientiæ Dei, et [per doctrinam suam¹] alios lucrifecerit; hoc est attulisse fructus, quibus alii nutriantur. Sic ergo singuli quique credentium de virga Aaron, quæ Christus est, germinantur. Quorum quatuor istæ differentiæ in aliis Scripturæ locis velut ætates quatuor designantur, quas Joannes apostolus in Epistola sua distinctione mystica comprehendit. Ait enim: *Scripti vobis, pueri; et, Scripti vobis, adolescentes; et, Scripti vobis, juvenes; et, Scripti vobis, patres* (1 Joan. ii, 12-14). In quibus utique non corporales ætates², sed spiritualium profectuum differentias ponit: ut etiam in hoc sacerdotalis virgæ germine observavimus designari.

6. *Unus Christus flos et virga, diversus diversis.* Habentur ergo omnia hæc non tam in virga Aaron, quam in ea virga quæ exiit de radice Jesse, et flore qui de radice ejus ascendit, super quem requievit Spiritus Dei (Isai. xi, 1, 2). In quo nec hoc ipsum videtur otiosum, quod exire dicitur virga, et flos ascendere. Quamvis enim unus sit Christus per substantiam, singulis tamen diversus efficitur, prout indiget is qui operatur. Qui ergo segnior est et negligentior, pro disciplina Christus ei efficitur virga; et in virga non ascendere dicitur, sed exire. Exeundum namque est ei qui inutilis et ignavus est, de eo statu in quo non recte consistit, et transeundum ad alium statum tanquam virgæ compulsione, id est, severitate, doctrinæ rigidioris admonitu. Qui vero justus est, quia justus sicut palma floret (Psal. xci, 13); in hoc ascendere dicitur Christus. Sic ergo qui verberibus indiget, exit ad eum virga: qui autem proficit ad justitiam, ascendit ei in florem. Ascendit autem, quousque afferat fructus Spiritus, qui sunt charitas, gaudium, pax, patientia, et reliquæ virtutes (Galat. v, 22, 23), in Christo Jesu Domino nostro qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXXII (a).

De serpente æneo et de virga Mōysi (b).

1. *Serpens æneus figura Incarnationis. Mors a morsu. Diabolus in Adam quasi juste, in Christum injuste saviit. Adæ debitum Christus exsolvit.* In lectione quæ nobis recitata est, fratres charissimi, audivimus quod eo tempore, quo propter superbiam Judæorum et murmurationem eorum contra Dominum a serpentibus regulis, id est, basiliscis, in deserto populus vastabatur, præceperit Dominus Moysi, ut serpentem

æneum faceret, eumque in ligno suspenderet, quem percussi respicientes ab interitu sanarentur (Num. xxi, 4-9). Serpens iste, fratres dilectissimi, licet hoc satis mirum esse videatur, tamen figuravit incarnationem Domini. Durum forte alicui videri poterat ista significatio, nisi hoc ipse Dominus in Evangelio suo dixisset. Sic enim ait: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis* (Joan. iii, 14). Suspensus est ergo tunc serpens æneus in conto; quia Christus suspendendus erat in ligno. Tunc enim quicumque fuisset a serpente percussus, serpentem æneum respiciebat, et sanabatur: nunc vero humanum genus, quod a spirituali serpente diabolo percussum fuerat, Christum credendo respicit, et sanatur. Quicumque percussus serpentem illum æneum non vidisset, moriebatur; ita est, fratres, nisi quisque in Christum crederet crucifixum, diaboli veneno perimitur. Tunc enim unusquisque respiciebat serpentem mortuum, ut posset evadere vivum: nunc vero qui vult diaboli vitare venenum, Christum respiciat crucifixum. Et quia mors a morsu nomen accepit, et generi humano morsu antiqui serpentis acciderat, et mors nisi a morte superari non poterat; ideo mortem Christum sustinuit, ut injusta mors iustam vinceret mortem, et liberaret reos juste, dum pro eis occidebatur injuste. Quidquid enim diabolus in Adam exercuerat, quasi juste videbatur egisse in homine, qui se unius arboris delectatione vendiderat. In Adam ergo quasi in proprio servo jure sibi domino dominium vindicavit: in passione autem Christi, in quo peccati maculam non invenit, injuste mala omnia perpetravit. Sic et ipse Dominus in Evangelio dixit: *Ecce venit princeps hujus mundi, et in me nihil invenit* (Id. xiv, 30). Quid est, nihil invenit? Nullum omnino peccatum. Et in Psalmis: *Quæ non rapui, inquit, tunc exsolvebam* (Psal. lxxviii, 5). Quod ergo juste debebat Adam, Christus injuste mortem suscipiendo persolvit. Ille expandit manum ad pomorum dulcedinem; iste, ad crucis amaritudinem: ille arborem necis; iste salutis ostendit: ille se contra Deum erexit, et cecidit; Christus se humiliavit, ut omnes erigeret: Adami mortem universis intulit, et Christus vitam omnibus reparavit. Respiciebat ergo unusquisque ad serpentem æneum, et a venenatis serpentibus sanabatur. Serpens æneus in ligno positus venena vivorum serpentium superavit, et Christus in cruce suspensus et mortuus, antiqua diaboli venena restrinxit³, et omnes qui ab eo percussi fuerant, liberavit.

2. *Cur serpens æneus, non aureus aut argenteus.* Quare tamen serpens ille non de auro, non de argento, sed de æramento fuerit factus, videamus. Hoc mihi videtur, quod duas significationes habere possit: unam propter diuturnitatem; quia vasa ænea durare diutius solent: aliam propter vocis claritatem; nam inter omnia metalla, vasa ærea majorem tinnitum reddere, et longius sonare solent. Doctrina non in una tantum gente Judæorum innotescere, sed per universum mundum claro salutaris prædicationis sono poterat pervenire: ideo serpens ille æneus efficitur, ut doctrina Christi in universo mundo clarius prædicetur; secundum illud quod de Apostolis scriptum est, *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum* (Psal. cxviii, 5).

3. *Qui Diaboli venenis percussi sunt, ad Christum fideliter aspiciant.* Et tamen, fratres, etiam secundum medicorum carnalium disciplinam, quibus de morte serpentis contra vivorum serpentium venena, salubria preparantur antidota, non est incongruum ut mortuum debeat serpentem intendere, qui a vivorum serpentium venenis desiderat liberari. Hæc ergo omnino ideo diximus, ut quoscumque serpentis, id est, diaboli et angelorum ejus venena percusserint, ad Christum qui in similitudine illius ænei in ligno suspensus est, fideliter aspiciant, ut cum beato Paulo apostolo dicere

¹ hæc etiam verba, *per doctrinam suam*, Origeni addita sunt.

² Origenes, *corporalis ætatis*.

(a) Alias, de Tempore 101.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Inter Augustinianos Sermones alsque Augustini nomine relictus a Lovaniensibus fuerat: a Verlino autem et Vindingo spuris accensus. Dubitamus an sit inter Cæsarianos numerandus.

³ Forte, *restrinxit*.

possint : *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo (Galat vi, 14).*

4. *Crucis mysteria in virga Moysi.* Et quia de beatæ crucis mysterio diutius loqui et dulce est et salubre, reliquas ejus significationes breviter, si jubetis, Charitatis vestræ auribus intimamus. Quid enim dulcius, quid suavius vel cogitari vel dici potest, quam sanctæ crucis mysterium, per quam non solum ab inferis revocari, sed etiam in cœlos elevari meruimus? Quia sine ulla dubitatione ubi caput nostrum Christum ascendisse credimus, membra illius secutura esse confidimus. Ligni crucis etiam umbra vel figuræ in veteri quoque Testamento plurimum valuerunt. Nullum Moyses signum sine ligni sacramento peregit. Ut enim signa et prodigia in Ægypto faceret, virgam accepit a Domino, et ad signa quæque divinitus audiebat, et dicebatur ei, *Eleva virgam tuam (Exod. vii, 9)*. Non utique Deus virgæ auxilium indigebat; sed erigebatur, ut scire possemus, quantum esset illud futuri ligni mysterium, cujus fuerat umbra figuratum virgæ illius sacramentum. Forte si Rubrum mare dividendum est, jubetur Moyses elevare virgam; et mare cognoscens venturi ligni figuram, mox iter populo pandit inusuetum (*Id. xiv, 16-22*). Si ad aquam Marrhæ amaram venit, nisi lignum in se suscepit, non dulcescit (*Id. xv, 25*). Quæ res erat indicio, amaritudinem Gentium per lignum crucis in usum dulcedinis quandoque esse vendendam. Si autem non habet aquam populus unde bibat, petra ligno percuntur; et dat per gratiam quod non habuerat per naturam. Si Amalec sævus hostis occurrit, Jesus filius Nave virgam tenere manu jubetur, et Moyses brachia sua in modum crucis extendere; ac sic per figuram crucis vincitur insuperabilis himicus (*Id. xvii*). Sed nec Elisæus ligni hujus mystici virtutem penitus ignoravit, qui securim de manubrio in gurgitem lapsam, misso in flumine ligno de profundo evocavit (*IV Reg. vi, 5-7*); significans utique dura corda et ferreas hominum cervicis de profundo emersas errore, ligno crucis esse in posterum subjungendas. O crux cujus tantus ac talis decerpitur fructus! Fructus autem crucis, gloriæ est resurrectio. Hic fructus ligni hujus vere plantatus est secus decursus aquarum; semper enim cruci Baptisma jungitur. Dedit hoc lignum fructum in tempore suo, dedit fructum interim Domini resurrectione; dabit et cum apparuerit de cœlis ille, qui visus est super terram, cum præcedente ipso crucis signo jam fulgido venerit de supernis: tunc resurgent corpora sepulorum, tunc exsultabunt sancti in gloria, tunc in suis cubilibus lætabuntur, qui nunc de sui regis ac Domini cruce non confunduntur, sed potius gloriantur.

SERMO XXXIII (a).

De Balaam et Balac (b).

1. *Exordium.* Lectio quæ nobis hodie recitata est, fratres charissimi, dicit quod *profecti filii Israel collocaverunt castra ab Occidente Moab juxta Jordanem contra Jericho, et vidit Balac filius Sefhor, et reliqua omnia quæ de Balaam et asino scribit historia plena negotiis (Num. xxi)*. Interior vero intellectus multo negotiosior: et nescio si facile sit vel ipsas tantum historicas explanare sententias: Deo tamen donante, breviter quæ possumus perstringemus.

2. *Balaam magus potius quam propheta.* Hic Balaam famosissimus erat in arte magica, et in carminibus noxiis præpotens. Non enim habebat potestatem vel artem verborum ad benedicendum; sed habebat ad maledicendum. Demones enim ad maledicendum invitantur, non ad benedicendum. Et ideo quasi expertus in talibus, in opinione erat omnibus qui erant in

(a) Alias, de Tempore 103.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Ex Origenianis in Numeros homilias 15 et 14, fragmenta quædam exhibet, nullo quidem hic nexu coherentia; sed aliquando aptius colligata in Fulienisium v.s. in quo multis ex eodem fonte haustis sententiis auctor invenitur.

Oriente. Nisi enim experimenta ejus plurima præcessissent, quod frequenter maledictis hostem vertisset armatum, non utique præsumpsisset rex hoc posse fieri sermonibus, quod ferro et acie vix posset impleri. Certus ergo Balac de hoc, et frequenter expertus, omissis omnibus instrumentis et auxiliis bellicis, mittit ad eum legatos, dicens: *Veni, nunc maledic mihi populum hunc, quia fortior hic est quam nos: si forte possumus aliquos percute ex eis, et ejicere eos de terra.* Et addidit: *Scio, inquit, quod quos benedixeris, benedicti erunt; et quos maledixeris, maledicti erunt.* Ego non credo quia sciret rex, quod quibus benedixerit, benedicti essent: sed videtur mihi adulandi gratia hæc dicere, ut artem ejus efferens et extollens, promptiorem cum reddat ad facinus. Sed tandem veniunt ad Balaam legati. *Venerunt enim, inquit, seniores Moab et seniores Madian, et divinacula in manibus eorum.* Igitur Balaam divinaculis acceptis, cum solebant demones ad se venire, fugatis quidem demonibus vidit adesse Dominum. Venit ergo ad Balaam: non quod dignus esset ad quem veniret Deus; sed ut fugarentur illi, qui ei ad maledicendum et malefaciendum adesse consueverant. Et dixit Deus ad Balaam: *Non eas cum eis, neque maledicas populum; est enim benedictus.* Deus ire Balaam atque invocare demones ad maledicendum prohibet: si tamen a cupiditate cessasset. Sed quia persistit in desiderio pecuniæ, indulgens Deus arbitrii libertati rursus ire permisit. Ascendit ergo asinam Balaam: occurrit ei angelus qui excubabat pro Israel, de quo scriptum est, dicente Domino ad Moysen: *Angelus meus ibit tecum (Exod. xxxii, 34)*. Peritenti ergo ire conceditur: in via conteritur ab asina. Sed magus demones videt, angelum non videt; asina tamen videt: non quod digna esset videre angelum, sicut nec loqui digna erat; sed ut confutaretur Balaam, et, ut ait Scriptura in quodam loco, *Mutum animal humana voce respondens argueret prophetæ dementiam (II Petr. ii, 16)*. Hæc asina, id est, Ecclesia, prius portabat Balaam, nunc autem Christum, ex quo soluta est a discipulis, et a quibus innexa erat vinculis relaxata, ut Filius Dei sederet super eam, et cum ipsa ingrederetur sanctam civitatem Jerusalem; et compleretur Scriptura quæ dicit, *Lætare, filia Sion: ecce rex tuus venit tibi mitis, sedens super subjugalem (Matth. xxi, 5)*, id est, asinam. Asinam, credentes sine dubio ex Judæis dicit; et pullum novellum, eos profecto qui sunt ex Gentibus credentes in Christum (a).

3. *Balaam et Balac quorum figuræ.* Balaam hic, qui interpretatur Populus vanus, videtur mihi habere personam Scribarum et Phariseorum Judaici populi. Balac vero, qui Exclusio vel Devoratio interpretatur, et ipse habere personam intelligendus est unius aliquis mundi hujus contrarie potestatis, quæ excludere et devorare cupiat Israel. Primum ergo omnium de ipso Balaam requiramus, cur in Scripturis nunc vituperabilis est, nunc laudabilis ponitur. Nam vituperabilis est, cum ædificat aras, et victimas imponit demoniis, et apparatu magico poscit divina consulta: culpabilis est, cum consilium pessimum dat, ut populus decipiatur per mulieres Madianitas, et cultum idolorum. Rursus laudabilis ostenditur, cum verbum Domini ponitur in ore ejus, cum Spiritus Dei sit super eum, cum de Christo prophetat, cum Judæis et Gentibus de adventu Christi mysteria futura pronuntiat, cum pro maledictionibus benedictiones populo largitur, et nomen Israel super visibilem gloriam mysticis excolit eloquiis.

4. *Peroratio.* Hæc, fratres charissimi, pauca de plurimis, pro tempore vobis dicta sufficiunt; sed omnia in corde diligentissime retinete, et corda vestra semper ad spiritualia agnoscenda convertite: ut quia omnem prophetiam jam per Evangelium nobis Dominus revelavit, ad illud gaudium pervenire mercamur, quod

(a) Huc usque ex homil. Origenis 13 in Num. Jam ex homil. 14. sub hæc.

pie et juste viventibus Dominus reponis; ipso adjuvante qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXXIV (a).

Quod justo Dei iudicio filii Israel terram promissionis, expulsis Chananeis, receperint (b).

1. *Chananeis juste e terris expulsi.* In lectionibus quæ nobis recitæ sunt, fratres charissimi, audivimus quod mortuo Moyse, Jesus suscepit principatum, et transiit Jordane, expulsis vel interfectis Chananeis, terras eorum filiis Israel tradiderit possidendas (*Joan. 1, etc.*). Quoties lectiones istæ, fratres charissimi, de Testamento Veteri recitantur, solent Pagani, vel maxime immundissimi Manichæi, ore sacrilego blasphemare, et dicere: Quæ iustitia Dei fuit, ut filios Israel per violentiam de terra Ægypti tolleret, et postea expulsis Chananeorum gentibus, terras eorum eis tradiderit possidendas? Unde ne forte simplices ipsosque vel imperitos ista murmuratio profana decipiat, quantum possum, breviter, Deo auxiliante, Sanctitati vestræ demonstrare cupio ab antiquis Patribus traditam verissimam rationem; et ostendere quia Deus noster non solum misericors, sed et justus est, et iudicia ejus plerumque sunt occulta, nunquam tamen injusta.

2. *Prima ratio, injusta possessio. Altera ratio, graves reatus.* Tradunt majores nostri, quod quando filii Noe omnem terram inter se invicem diviserant, terra ista quæ dicitur Chananeorum, in divisione orbis seniori filio Noe, id est Sem, in possessionem obvenit, et eam tempore non parvo possederit: postea vero increscentes populi Chananeis (de illo utique filio Noe Cham, qui a patre fuerat maledictus) venerunt ad loca illa; et per violentiam expulsis fratribus suis, id est filiis Sem, terram eorum more barbarico possederunt. Et quia beatus Abraham de genere Sem legitur fuisse, filii ejus, id est populi Israelitæ, non alienam terram tradente Domino pervaserunt; sed suam propriam, quam per violentiam patres eorum perdiderant, receperunt. Et quia Chananeis, excepto illo peccato, quod possessionem alienam invaserant, multa nefanda et inaudita crimina committebant; in tantum, ut quando Dominus Sodomam et Gomorrhaim subverteret, dixisse legatur, *Necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum* (*Gen. xv, 16*): et expectabat Dominus ut aut converterentur, et agerent penitentiam; aut certe, si converti nollent, crimina criminibus cumulantes, et peccandi mensuram implentes, justissimam Dei sententiam suslinerent. Quia ergo eos dupliciter invenit reos divina censura, pro eo quod et terras alienas invaserant, et postea scelera et crimina inaudita commiserant; justo iudicio puniuntur, et Israelitico populo antiquorum patrum possessio reformatur. Et hæc quidem secundum litteram, sicut in libris sanctorum invenimus, Charitati vestræ rustico et simplici sermone, quem toti intelligere possent, insinuanda credidimus; ut habeatis quid respondere possitis immundissimis et sacrilegis Manichæis. Quia ergo, sicut jam dictum est, filii Israel antiquorum parentum suorum terram recipiunt, non alienam quasi per injustitiam tollunt.

3. *Terra promissionis, homines ante peccatum. Virtutibus nutica cordis possessio.* Et hæc quidem secundum litteram justo Dei iudicio gesta referuntur. Sed quia, sicut dicit Apostolus, *Omnia in figura contingebant illis; scripta sunt autem propter nos, in quos fines sæculorum devenerunt* (*I Cor. x, 11*): quid etiam spiritualiter ista significant, si diligenter, sicut Deo

inspirante consueveritis, attenditis, ratione evidentissima cognoscetis. Terra repositionis, quam toties Deus dicit lacte et melle manantem, nos fuimus¹, antequam peccaret Adam; quando in nobis nihil aliud erat, quam quod misericordia contulerat Conditoris. Postquam autem in Adam omnes peccavimus, de quo dicit Apostolus, *Omnes in Adam moriuntur* (*I Cor. xv, 22*); et iterum, *Ex uno omnes in condemnationem* (*Rom. v, 16 et 18*), per transgressionem primi hominis, terram repositionis Chananeis cœperant possidere. Voluntas enim Domini possessionem cordis nostri, non vitii, sed virtutibus naturaliter deputaverat. Sed post prævaricationem Adæ insolentibus vitii, tanquam populis Chananeis, a propria regione, id est, ab intellectu vel mente rationali, virtutes sanctæ depulsæ sunt, et vitia remanserunt. Cum autem virtutibus rursus Dei gratia possessio animæ nostræ fuerit restituta, non tam alienas occupasse terras, quam proprias videbimur recepisse. Cum enim, auxiliante Domino, a populo virtutibus contra se dimicantibus, vitia fuerint superata, locum quem sibi in corde nostro concupiscentiæ vel fornicationis spiritus retentabat, deinceps castitas occupabit; quem furor cepit, sapientiæ possidebit; quem tristitia mortem operans invaserat, salutaris et plena gaudii lætitia obtinebit; quem desidia tepor vel negligentia vastabat, humilitas honestabit; quem cupiditas obscurum fecerat, misericordia ad claritatem pristinam revocabit; quem invidia veneno suo percusserat, benigna simplicitas adornabit. Ita singulis vitiiis expulsis, eorum loca, id est, affectus, virtutes e contrario possidebunt. Ipsæ tamen virtutes, filii Israel, id est, animæ videntis Deum non immerito nuncupantur: et cum universis, Deo auxiliante, cordis sui expulerint passiones, non tam alienas possessiones pervasisse, quam proprias terras recuperasse credende sunt.

4. *Non nisi per Jesum recuperatur; et post transitum Jordanis, hoc est Baptismum.* Et illud advertite, fratres, quod specialiter ad donum gratiæ pertinere cognoscitur. Non enim per bonum nature, nec per Legem litteræ: quia non per Moysen, id est, per Legem veteris Testamenti, sed per Jesum successorem Moysi terra repositionis Israelitico populo reformatur. Sic enim et Apostolus ait: *Nihil, inquit, ad perfectum adduxit Lex* (*Hebr. vii, 19*). Non per Legis litteram, sed per evangelicam gratiam, gentes crudeles et pessimæ, id est, originalia peccata vel actualia crimina, de terra repositionis, id est, Christianorum cordibus, Jesu ducente potuerunt effugari; sicut ipse in Evangelio dicit, *Nemo potest domum fortis intrare, et vas ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem* (*Muth. xii, 29*); et iterum, *Confidite, ego vici mundum* (*Joan. xvi, 33*). Sicut enim vetus Adam consentiendo diabolo, nos de terra repositionis excludit: ita e contrario novus Adam Christus resistendo diabolo, nos ad antiquam patriam revocavit.

5. *Idem tractatur argumentum.* Et hoc, fratres, attendite, quia terra repositionis non recipitur, nisi prius regnante Jesu Jordanis fluvius transeat. Ita est, fratres: quia ad spirituales terras repositionis, id est, ad conscientiam puram, non nisi per sacramentum Baptismi pervenitur. Per ipsum enim fluvium Jesus Israeliticum populum transire fecit, quem postea verus Jesus suo Baptismo consecravit².

6. *Adversitas æquanimiter ferenda.* Hæc enim quæ vobis suggestimus, fratres charissimi, velut munda animalia spiritualiter ruminat. Scriptum est itaque, *Quos Deus amat, arguit et castigat* (*Apoc. iii, 19*); et, *Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis* (*Eccli. xxvii, 6*). Quoties Domino dispen-

(a) Alias, de Tempore 103.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. A Lovaniensibus inter Augustinianos sine Augustini nomine ut dubius relictus est: a Verliano et Vindingo rejectus cum suppositis. Casarii stilum et doctrinam relet. Sed in fine habet additamentum ex sermone 343, nn. 9, 10, de susanna et Joseph, supra, col. 1497. De num. 4 vii. Casarii homil. 14, inter editas a Baluzio; de num. 3, homil. 10 et 25.

¹ Mss., *Deus laudat, nos fuimus.*

² Hæc verba, quem postea verus Jesus suo baptismo consecravit, quæ desiderantur in editis, quæque a Casario quam non sint aliena, liquet ex sermone 44 mox exhibendo, n. 4, in manuscriptis efficiunt finem sermonis cum verbis, *qui rivi, etc.*

sante tribulari permittimur, vel aliquas adversitates contra justitiam sustinemus, patienter et æquanimitèr, auxiliante Domino, sufferamus, propter illud quod Apostolus ait: *Non sunt condignæ passionis hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* (Rom. viii, 18). *Cum tribulamur, a Domino corripiamur, ut non cum hoc mundo damnemur* (I Cor. xi, 32). Magis timere debemus, si aut nullas aut parvas tribulationes in hoc sæculo patimur: quia si Deus flagellat omnem filium quem recipit, sine dubio quem non flagellat, non recipit. Si pro terrenis bonis tantos labores et tam gravia pericula homines æquo animo patiuntur, quare pro fide, thesauro æterno, sumus pigri? Quare sumus timidi pro illis divitiis, quas nec naufragia nobis possunt auferre? Justus enim naufragus evadit dives et nudus. His divitiis plenus erat sanctus Job. Nihil in domo remanserat; omnia uno ictu perierunt, quibus opulentus paulo ante videbatur: subito mendicus in stercore sedet, a capite usque ad pedes vernibus seatens. Quid ista miseria miserius? quid interiore felicitate felicius? Perdidit omnia illa quæ dederat Deus: sed habebat ipsam qui omnia dederat, Deum. *Nudus, inquit, exiit de utero matris mee, nudus revertar in terram. Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum in sæcula*. Certe pauper est, certe nihil habet. Si nihil remansit, de quo thesauro istæ gemmæ laudis Dei profuerunt? Postea tentator ad carnem accessit: omnibus sublatis tentatricem uxorem reliquit. Evam dimisit, sed Adam ille non fuit. Et ibi qualis inventus est? quomodo respondit uxori blasphemiam suggerenti? *Locuta es, inquit, quasi una ex insipientibus mulieribus. Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus* (Job. i et ii)? O virum putrem et integrum! o fœdum et pulchrum! o vulneratum et sanum! o in stercore sedentem, et in cælo regnantem! Si amamus, imitemur: ut imitemur, laboremus. Adjuvat certantem, qui certamen indixit. Non te sic spectat Deus in agone certantem, ut populus aurigam. Clamare enim novit; adjuvare non novit: coronam feneam parare potest; vires subministrare non potest. Homo enim est, non Deus. Et forte dum spectat, plus laborat sedendo, quam ille luctando. Deus quando spectat certatores suos, adjuvat eos invocantes. Nam vox athletæ ipsius est in Psalmo: *Si dicebam, Motus est pes meus, misericordia tua, Domine, adjuvabat me* (Psal. xciii, 18). Non ergo simus pigri, fratres mei; queramus, petamus et pulsemus. Qui querit, invenit; qui petit, accipit, et pulsanti aperietur (Luc. xi, 10); præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et imperium cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXXV (a).

De eo quod Jesus præcepit populo, ut parati essent ad transeundum Jordanem; et de subversione murorum Jericho (b).

1. *Moyses figura Legis. Jesus figura veri Jesu. Trinitatis fides ad Baptismum.* Sicut frequenter Charitati vestræ suggestissimus, fratres charissimi, Moyses non solum typum Christi, sed etiam figuram Legis intelligitur habuisse. Denique in monte ubi Dominus transfiguratus est, Moyses et Elias loquebantur cum eo (Matth. xvii, 3): et in illis duobus Lex et Prophetia significatæ sunt. Mortuo ergo Moysæ, Jesus suscepit imperium; et cessante Legge, Dominus noster verus Jesus totius mundi obtinuit principatum. Jesus ergo ille, qui typum Domini præferbat, veniens ad Jordanem, dixit ad populum, *Parate vobis cibos ad diem tertium* (Josue i, 11). Diem tertium, fratres charissimi, Trinitatis agnoscimus esse mysterium. Quos ergo cibos præparare debemus, ut ad diem tertium

veniamus? Videtur mihi quod cibus iste fides intelligi debeat: Christianis enim fides est, per quam in Trinitatem creditur, et ad sacramentum Baptismi pervenitur. Quod ergo tunc Jesus ille dixit populo suo, hoc nunc et verus Jesus per ministros suos dicit populo Christiano. Quid est enim aliud dicere, *Parate vobis cibum ad diem tertium*; nisi, Trinitatis suscipite sacramentum? Post hæc Jordane transitio, quasi Baptismi completo mysterio, populus Israël terram repromissionis ingreditur. Verum est, fratres charissimi, nisi quis per Baptismi sacramentum transierit, terram veræ repromissionis, id est, æternam beatitudinem non videbit.

2. *Exploratores duo, duo præcepta.* Mittit tamen Jesus duos exploratores ad civitatem Jericho, et suscipiuntur a meretrice (Josue ii). In his duobus missis duo præcepta intelliguntur geminæ dilectionis. Quia et revera quid nobis aliud annuntiant illi quos mittit verus Jesus, nisi ut diligamus Deum, diligamus et proximum? Dixit ergo Jesus, *Præparate vobis cibos, et estote parati in diem tertium*. Sicut enim tunc præparatis cibis, die tertio ventum est ad Jordanem fluvium; ita et nunc in Ecclesia catholica assumptis spiritualibus cibis fidei, spei et charitatis, pervenitur ad Trinitatis mysterium et Baptismi sacramentum.

3. *Lapides in Jordane, Patriarchæ; in castris positi, Apostoli.* Tulit autem Jesus duodecim lapides, et posuit in Jordane: et ex ipso Jordane tulit alios duodecim, et fixit in loco castrorum (Id. v). Illi duodecim qui missi sunt in Jordanem, videntur mihi typum habuisse Patriarcharum: illi vero qui levati sunt de Jordane, figuram habuisse Apostolorum. Post mortem enim Moysi, sepultis Patriarchis, Apostoli surrexerunt. Sic et in Psalmo legimus: *Pro patribus, inquit, tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram* (Psal. xlv, 17). Sic sepultis Patriarchis Apostoli surrexerunt. Jesus duos mittit exploratores: quia verus Jesus docturus erat, quomodo sepulto seniore populo in deserto, junior populus Jesu duce in terram repromissionis inducatur.

4. *Judæorum et Gentium figura.* Nam senior ille populus typum habuit Judæorum; junior vero populus figuram habuit Gentium. Ille populus senior, transitio mari Rubro, sepelitur in eremo: junior vero populus ad hoc transit Jordanem fluvium, ut accipiat regnum. Verum est, fratres; nemo beatitudinem regni cælestis accipit, nisi prius per Baptismi sacramenta transierit. Nam de illo seniore populo non amplius quam duo meruerunt terram repromissionis intrare: et in ipsis duobus aliquid figuratum esse cognoscimus. Sicut enim supra dictum est, duo sunt præcepta dilectionis, quæ Christianum populum, ut vitam æternam percipiant, invitant. Ita illi duo fuerunt, qui Judæorum populo consilium dabant, quod si in Deum crederent, feliciter terram repromissionis introirent.

5. *Jericho typus mundi. Sacerdotis tuba. Tubæ sonus terroris est, non oblectationis.* Post hæc ad civitatem Jericho ventum est, et muri ejus clamore populi et sono tubarum usque ad fundamenta dejecti sunt (Josue vi). Jericho, fratres, typum habuit mundi hujus. Sicut enim tunc canentibus tubis muri illius ceciderunt; ita et nunc oportet ut civitas mundi, id est, superbia, cum suis turribus, avaritiâ scilicet, invidia atque luxuria, simulque cum populis, id est, omnibus concupiscentiis malis, assidua sacerdotum prædicatione destruantur atque dispareat. Non ergo oportet, ut sacerdotes in ecclesia taceant; sed audiant Dominum dicentem, *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo scelerum eorum* (Isai. lviii, 1). Clamare ergo jubemur; et vehementer clamare nec parcere voci, ut parcamus salutem. Ne parcas, inquit, id est, peccatoris iniquitati: ne tacendo percas, et dum verecundiam

(a) Alias, de Tempore 106.

(b) in Appendice nunc primum collocatur. Lovaniensium animone dubius: Verlini et Vindicti judicio supposititius est. Nostra autem sententia Cæsario adscribendus.

1 Mss.: peccatoris iniquitatem ne tacendo præteris. Sensus incompletus, nisi addideris, ne percas.

ejus consulis, non consulas sanitati, ne vulnera illius quæ clamando resecare poterat, reticendo in pejus enutrias. Clamare ergo jubemur; et, ne quis se non audisse dicat, aut quemquam vox lateat sacerdotis, vehementer clamare. Et ne forte hoc ipsum non sufficeret, addidit, dicens: *Sicut tuba exalta vocem tuam.* Scitis quod tubæ sonus non tam oblectationem esse solet, quam terroris; nec tam delectationem præferre, quam inferre formidinem. Tuba itaque peccatoribus necessaria est, quæ non solum aures eorum penetret, sed et corda concutiat; nec dejectet cantu, sed castiget auditu: ut strenuos quosque hortetur in bonis, et remissos terreat pro delictis. Nam sicut in prælio tuba formidolosi militis mentem dejicit, et animum viri fortis accendit; ita et sacerdotalis tuba mentem peccatoris humiliat, et mentem justii corroborat: et uno eodemque sono ista adhortatio, quemadmodum si fortior fuerit, ad vincendum illi terrorem inculcit; ita si tardior fuerit, relaxat ad peccandum. Hæc enim consuetudo tubæ est, ut delinquentium opera dissipet, et sanctorum facta confirmet.

6. *Per tubas muri Jericho ruunt, per prædicationem iniquitas.* Denique per sacerdotales tubas Jericho muri, qui intra se continebant peccatorem populum, corruerunt. Non illos pulsavit aries, non expugnavit machina; sed, quod mirum est, sacerdotalis sonus ac tubæ terror evertit. Muri qui adversus ferrum inexpugnabiles extiterant, sacra tubarum voce colli sunt. Quis enim non stupeat in illo facto sono saxa disrupta, fundamenta irrationabilium rerum clangore esse quassata; et ita universa collapsa, ut cum victores nihil manu læderent, apud adversarios nihil stabile remaneret? Sed quamvis muros illos nemo contingeret, expugnabantur tamen forinsecus sono justorum, intrinsecus peccatorum. Sic enim æquo Dei judicio et justis aperuerunt viam, et defensionem perfidis negaverunt. Sed hæc omnia in figura facta esse, non dubium est. Nam sacerdotes illius temporis tubas quid aliud præfigurasse credimus, quam hujus temporis sacerdotum prædicationes, quæ non cessant peccatoribus terribili sono austerum judicium nuntiare, tristem gehennæ interitum prædicare, et quodam comminationis strepitu aures delinquentium verberare? Sicut enim tunc tubarum clangor destructis cæmientorum muris ad populi interiora pervenit; ita nunc prædicatio sacerdotum destructis pravis cogitationibus ad anime nuda pertransit. Et sicut sacræ vocis sonus contumacem populum destruxit et captivavit; ita et nunc sacerdotalis prædicatio populum peccatorem subjugat et captivat: sicut dicit beatus apostolus Paulus, *Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi* (II Cor. x, 4 et 5). Videte igitur si non sacerdotum lingue, juxta dictum Apostoli, quædam sunt arma verborum, quibus destruitur vana cogitatio, et inflata superbia captivatur. Septem ergo diebus, sicut Scriptura dicit, muri Jericho sacerdotalibus tubis circumdati ceciderunt. Unde nos spiritualibus spiritualia comparantes (I Cor. ii, 15), dicimus quod hoc septenario numero nunc per sacerdotes Dei non tam una civitas destruitur, quam totius mundi iniquitas dissipatur. Nam sicut in singulari urbis nuncupatione universi mundi habitus figuratur; ita septem dierum circulo totius mundi spatia distinguuntur, per quæ sacerdotalium prædicationum tubæ ipsi sæculo excidium annuntiant, et judicium comminantur: sicut scriptum est, *Quoniam mundus peribit, et omnia quæ in mundo sunt Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum* (I Joan. ii, 16 et 17): donante ipso qui vivit et regnat per sæcula.

SERMO XXXVI (a).

De Gedeon (b).

1. *Prædestinationis adumbratio.* Hodierna die avidimus, fratres, quod cum sub arbore quercu¹, Gedeon filius Joas tritici messem virga cæderet, Angelo promittente audire meruerit, ut a potestate, inimicorum in libertatem Dei populum vindicaret. Nec mirum, si est electus ad gratiam; cum sub umbra jam tunc sanctæ crucis et venerabilis sapientiæ prædestinato Incarnationis futuræ mysterio constitutus, feracis segetis sensibilia de latibulis frumenta produceret, electionemque sanctorum a purgamentis inanis palæe sequestraret: qui tanquam virga veritatis exercitati, superflua veteris hominis cum ejus actibus deponentes, quasi in torculari, ita in Ecclesia congregantur. Ecclesia enim torcular est fontis æterni, in qua cælestis vitis fructus exundat.

2. *Redemptionis nostræ figura. Christus petra relate ad carnem.* Gedeon vero cum audisset, quod per eum Dominus plebem suam a multitudine hostium liberaret², obtulit in sacrificium hædum caprarum, cujus carnem, secundum præcepta angeli, et azyxia supra petram posuit, et ea jure perdidit. Quæ simul ut virgæ cacumina, quam gerebat, angelus Dei contigit, de petra ignis erupit; atque ita sacrificium quod offerebatur, absumptum est³. Quo indicio declaratum videtur, quod petra illa typum habuerit corporis Christi: quia scriptum est, *Bibebant autem de spiritali consequenti eos petra; petra autem erat Christus* (I Cor. x, 4). Quod utique non ad divinitatem ejus, sed ad carnem relatum est, quæ sitientium corda populorum perenni rivo sui sanguinis inundavit. Jam tunc igitur in mysterio declaratum est, quia Dominus Jesus in carne sua totius mundi peccata crucifixus aboleret; nec solum delicta factorum, sed etiam cupiditates animorum. Caro enim hædi ad culpam facti refertur, jus ad illecebras cupiditatum; sicut scriptum est, *Quia concupivit populus cupiditatem pessimam: et dixerunt, Quis nobis dabit carnes* (Num. xi, 4)? Quod igitur extendit angelus virgam, et tetigit petram, de qua exivit ignis, ostendit quod caro Domini Spiritu repleta divino peccata omnia humanæ conditionis exureret. Unde et Dominus ait, *Iguem veni mittere in terram* (Luc. xii, 49).

3. *Sacrificiorum veterum abolitio revelata. Christus hædus, ovis, vitulus. Crucis mysterium.* Advertit igitur vir doctus et presagus futurorum superna mysteria; et ideo secundum oracula occidit vitulum a patre suo idolis deputatum, et septennem alium immolavit Deo. Quo facto manifestissime revelavit post adventum Domini omnia abolenda esse Gentilitatis sacrificia, solumque sacrificium Deo Dominicæ passionis pro religione⁴ populi deferendum. Etenim vitulus ille typum Christi præferbat. Septem autem annorum erat, quia in Christo septem spiritualium plenitudo virtutum, ut Isaias dixit, habitabat (Isai. xi, 2). Hunc vitulum et Abraham obtulit, quando diem Domini vidit, et gavisus est (Joan. viii, 56). Hic est qui nunc in hædi typo, nunc in ovis, nunc in vituli offerebatur: hædi, quod sacrificium pro delictis sit; ovis, quod voluntaria hostia; vituli, quod immaculata sit victima. Prævidit ergo mysterium sanctus Gedeon. Denique trecentos elegit ad prælium; ut ostenderet non in numero multitudinis, sed in sacramento crucis mundum ab incurso gra-

¹ Ful. Ms., *hesterna die*, etc. Ambrosius vero sic incipit: *Hierobaal, sicut legimus, cum sub arbore quercu.*

² Ambrosius: *commotus oraculo Gedeon, cum audisset quod deficientibus licet populorum millibus, in uno viro Dominus plebem suam ab hostibus liberare, obtulit, etc.*

³ Ful. Ms. cum Ambrosio, *assumptum est.*

⁴ Ambrosius, *pro redemptione.*

(a) Alias, de Tempore 108.

(b) in appendice nunc primum collocatur. Excepta recapitulatione in quam sermo desinit, nihil eo continetur aliud, nisi quæ apud Ambrosium libro I de Spiritu sancto præmissi vice præfixa est, enarratio de Gedeone; non tamen tota.

vium hostium esse liberandum (*Judic. vii, 7*). Trecenti enim in græca T, tau, similitudinem crucis ostendunt.

4. *Ros in vellere, tum in area; fides primum in Judæa, exinde apud Gentes.* Et tamen licet fortis esset et filiens, pleniora adhuc de Domino futuræ victoriæ documenta quærebatur, dicens: *Si salvus in manu mea Israel, quemadmodum locutus es, Domine, ecce ego pono lincæ vellus in area, et si ros factus fuerit super vellus, et super omnem terram siccitatis, cognoscam quia in manu mea secundum promissa tua populum liberabis. Et ita factum est.* Sed adjecit postea, et rursus ros proflueret super totam terram, et siccitas esset in vellere¹ (*Judic. vi, et vii*). Ros enim in vellere fides erat in Judæa: quia sicut ros verba Dei descendunt. Unde et Moyses ait: *Expectetur sicut pluvia eloquium meum, et sicut ros verba mea* (*Deut. xxxii, 2*). Ergo quando totus orbis infructuosus æstu Gentilis superstitionis arebat, tunc erat ros ille cælestis visitationis in vellere, id est, in Judæa. Postea vero quam oves quæ perierant domus Israel: unde puto figuram judæici velleris adumbratam: oves, inquam, illæ fontem aquæ vivæ negaverunt, ros fidei exaruit in pectoribus Judæorum, meatusque suos fons ille divinus in corda Gentium derivavit. Inde est quod nunc fidei rore totus orbis humescit. At vero Judæi Prophetas suos et consiliarios perdidit. Nec mirum, si perfidæ subeunt siccitatem, quos Dominus Deus prophetici imbris ubertate privavit, dicens: *Mandabo nubibus ne pluant super vineam istam* (*Isai. v, 6*). Est enim prophetiæ nubis pluvia salutaris, sicut et David dixit: *Descendet sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidium stillantia super terram* (*Psal. lxxi, 6*). Hanc nobis Scripturæ divinæ totius mundi pluviam pollicebantur, quæ Spiritus rore divini rigaret orbem sub Domini Salvatoris adventu. Venit ergo jam ros, venit et pluvia, venit Dominus stillicidia secum cælestia deferens: et ideo jam nos libimus, qui ante sitiēbamur, et divinum illum Spiritum haustu interiore potamus. Hoc ergo prævidit sanctus Gedeon: quia verum et spirituales rorem etiam Gentes nationesque erant fidei perceptione bibituræ.

5. *Ad quid vellus in area.* Non tamen otiose Gedeon vellus nec in campo posuit, nec in prato; sed in area, ubi messis est tritici (messis enim multa, operarii autem pauci [*Matth. ix, 37*]): eo quod per fidem Domini in Ecclesia futura esset messis secunda virtutum. Nec illud otiosum est, quod exsiccat vellus Judæicum, et rorem ejus misit in pelvium, ut repletur aqua, non tamen ipse ex eo rore pedes lavit. Alii debebatur tanti prærogativa mysterii. Expectabatur Christus, qui sordes omnium solus posset abluere. Non erat tantus Gedeon, qui hoc sibi mysterium vindicaret. Non enim Gedeon, sed Filius hominis venit non ministrari, sed ministrare (*Id. xx, 28*) (a).

6. *Recapitulatio.* Rogo vos, fratres, ut non moleste accipiatis, quod propter tardiores quosque et simplices aliquoties ea quæ dicuntur, breviter replicamus. Qui enim litterati et docti sunt, Deo propitio sine labore intelligunt quæ dicuntur: reliquis vero, id est, idiotis atque simplicibus, nisi brevis recapitulatio facta fuerit, timeo ne ex his quæ dicuntur parum capere possint. Gedeon, fratres charissimi, typum gessit Domini Salvatoris. Et quia trecenti secundum græcum computum crucem faciunt, ita tunc Gedeon in trecentis viris Judæorum populum de crudelissimis gentibus eripuit; quomodo postea Christus per mysterium crucis totum genus humanum de potestate diaboli liberavit. Torcular enim ubi messem terebat, propter assiduas tribulationes, Ecclesiæ typum gessit. Messis quæ cædebat, Christianum populum significavit, quem adveniens Christus virga disciplinæ vel baculo crucis suæ a paleis, id est, a peccatis omnibus sepa-

ravit. Nam et angelus ille qui venit ad eum, et ipse in typum Domini Salvatoris accipitur. Arborem sub qua stetit, et virgam quam tenuit, crucem significasse manifestum est. Petra illa, super quam Gedeon obtulit holocaustum, Christus erat: sic enim ait Apostolus, *Petra autem erat Christus.* Hædus ille qui oblatus est, humanum genus peccatis obnoxium designavit. Quod angelus virga sua tetigit petram, et exiit ignis, et consumpsit hædum illum: crux tetigit Christum, et de petra, quæ erat Christus, ignis¹ exiit charitatis, qui humani generis peccata consumpsit. De se ipso enim verus Gedeon Christus in Evangelio ait, *Ignem veni mittere in terram; et quid volo nisi ut accendantur?* Taurus vero quem occidit, et ipse Dominum figurabat, qui pro redemptione generis humani oblatus est. Quod autem septem annorum erat, septemvicem gratiam Spiritus sancti, qui in Christum venit, significasse videtur. Vellus quod in area posuit, et rogavit Dominum, ut in solo vellere esset ros; et in omni terra siccitas, et factum est ita; et iterum rogavit, ut vellus remaneret siccum, et in tota area esset ros: vellus significavit populum Judæorum, area autem in toto mundo populum omnium Gentium. Et quia primo tempore ros verbi Dei in sola Judæa fuit, et totus mundus in siccitate remanserat; ideo primum ros in vellus venit, et area sicca fuit; postea vero quando Judæi Christum Dominum occiderunt; per passionis injuriam expressum est vellus, et remansit Judæorum populus aridus et siccus, et in totam aream, id est, in universum mundum, ad omnes gentes, non solum ros, sed etiam pluvia verbi Dei et Apostolorum flumina pervenerunt. Denique in universa terra quasi area, rore gratiæ spiritualis irrigatur Ecclesia; et infelix Synagoga ab omni humore vel pluvia divini verbi sicca remansit et arida. Ut hæc ergo spiritualis pluvia, et ros divinæ gratiæ perseveret in nobis, omnia quæ prædicantur, salubriter cogitemus, et nobis invicem in colloquendo velut munda animalia ruminemus: ut utilium succum, unde anima nostra in æternum vivere possit, habere possimus, et talibus deliciis saturati cum propheta dicere mereamus: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine* (*Psal. cxviii, 103*)! Sed tunc in nobis dulcedo verbi Dei poterit permanere, si hoc etiam aliis plena et perfecta charitate frequentius referendo voluerimus ingerere; ut non solum de nostra, sed etiam de aliorum salute lucra nobis spiritualia possimus providere: auxiliante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et imperium cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXXVII (a).

De David et Isai patre suo, et de Golia (b).

1. *Idem potest esse figura diversorum. Isai typus Dei Patris.* In Scripturis divinis, fratres charissimi, una eademque persona, prout tempus est et locus, diversam significationem habere potest. Nam beatus Isaac (quod optime novit Sanctitas vestra), quando a patre oblatus est, Christum Dominum figuravit; cum vero filio suo Jacob benedixit, et ad accipiendam uxorem in Mesopotamiam misit, Jacob typum habuit Christi, et Isaac Dei Patris imaginem gessit. Iterum beatus Jacob typum Christi habuit, quando uxorem accepit; Dei Patris figuram gessit, quando beatum Joseph plus omnibus filiis diligebat, et tunicam ei polynitam fecit, quæ incarnationem Domini Salvatoris significaret. Quomodo ergo tunc factum est,

¹ In Ms. ful.: *Crux tetigit petram quæ erat Christus, et ignis, etc.*

(a) Alias, de Tempore 197.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Per Lovanienses relictus inter Augustinianos, tanquam dubius carebat Augustini nomine. Postea per Verlinum et Vindingum ipsius non esse certo probatum fuit. Casarium Arelatensem facilius refert quam Augustinum, tametsi hujus nomine in Brevariis multis legatur Dominica post Pentecosten quarta. A Parisiensi non ita pridem expunctus est.

¹ Hoc loco apud Ambrosium quæstio isthæc paucis enodatur. *Utrum non quasi incredulus esse videatur, qui frequentibus informatis iudiciis adhuc plura posebat.*

(a) Huc usque Amulrosius.

fratres charissimi, in beatis Patriarchis, Isaac videlicet et Jacob; ita et in Isai patre David figuratum esse cognoscimus. Quando enim David filium mittebat, ut requireret fratres suos, typum Dei Patris habuisse videtur. Isai misit David, ut requireret fratres suos; et Deus Pater misit Unigenitum suum, ex cujus persona scriptum est, *Narrabo nomen tuum fratribus meis (Psal. xxi, 23)*. Ad requirendos enim fratres suos venerat Christus, quando dicebat, *Non sum missus nisi ad oves perditas domus Israel (Matth. xv, 24)*.

2. *David figura Christi*. Dixit ergo Isai ad David filium suum: *Accipe ephi polentæ, et decem formellas casei, et vade, require fratres tuos*. Ephi, fratres mei, trium modiorum mensura est: et in tribus mensuris, mysterium intelligitur Trinitatis. Bene noverat hoc mysterium etiam et beatus Abraham. Denique quando sub ilico Mambre in tribus personis sacramentum Trinitatis videre prouenerit, tria sata simul misceri præcepit. Tria sata, tres mensuræ sunt. Hanc ergo mensuram et Isai dedit filio suo. In decem formellis casei, intelligitur decalogus veteris Testamenti. Venit ergo David cum tribus mensuris et decem formellis casei, ut fratres suos in prælio positos visitaret: quia venturus erat Christus cum decalogo Legis et mysterio Trinitatis, ut genus humanum de potestate diaboli liberaret.

5. *Frater increpans David, Judæi vel diabolus Christi adventum invidentes*. Veniente autem David, unus e fratribus suis increpavit eum, dicens: *Quare dimisisti pauculas oves illas, et venisti ad prælium (I Reg. xvii)?* Frater iste senior, qui David typum Domini gerentem per malitiam increpavit, significavit populum Judæorum, qui per invidiam Christo Domino, qui pro salute generis humani venerat, detraxerunt, et multis frequenter injuriis affecerunt. *Quare, inquit, dimisisti oves illas, et venisti ad prælium?* Quasi non tibi videtur per os ejus saluti hominum invidens diabolus loqui: tanquam si diceret Christo, *Quare dimisisti nonaginta et novem oves quæ non erraverunt; et venisti ut unam requireres quæ perierat (Matth. xviii, 12)*, et eam de manu spiritualis Goliæ, id est, de potestate diaboli, per crucis baculum liberatam, ad ovile proprium revocares? *Quare, inquit, dimisisti pauculas oves illas?* Malo quidem et superbo animo, sed tamen verum dicebat: quia Jesus, sicut jam dictum est, dimissurus erat nonaginta et novem oves, ut quæreret unam, et ad ovile proprium, id est, ad Angelorum consortium revocaret.

4. *Leo et ursus a David occisi, diabolus a Christo spoliatus*. Priusquam veniret David, cum jam unctus esset a beato Samuele, sicut et ipse Saül regi dixerat, et leonem et ursum sine armis occidit. Sed et leo et ursus typum diaboli præferunt: qui pro eo quod de ovibus David aliqui invadere ausi sunt, ipsius David virtute sunt suffocati. Hoc totum, fratres charissimi, quod tunc in David legimus figuratum, in Domino nostro Jesu Christo cognoscimus esse completum. Tunc etenim leonem et ursum strangulavit, quando ad inferna descendens, omnes de eorum faucibus liberavit. Denique audi prophetam ex persona Domini supplicentem: *Erue a frænea animam meam, et de manu canis unicam meam: libera me ex ore leonis (Psal. xxi, 21, 22)*. Et quia ursus in manu fortitudinem habet, et leo in ore: in istis duabus bestiis idem diabolus figuratus est. Hoc ergo ex persona Christi dictum est, ut unica ejus Ecclesia de manu, id est, de potestate diaboli tolleretur.

5. *Ante Christum nec animus, nec vires sunt ad puniendum. Diabolus post adventum Christi religatus*. Venit ergo David, et invenit Judæorum populum in valle Terebinthi positum, ut contra Allophylos dimicaret: quia venturus erat verus David Christus, ut de convalle peccatorum sive lacrymarum humanum genus erigeret. Stabant autem in valle contra Allophylos. In valle erant: quia eos peccatorum pondus oppresserat. Stabant enim, et pugnare contra adversarios non audebant. Quare non audebant? Quia Da-

vid, qui typum Christi gererat, nondum venerat. Verum est, fratres charissimi. Quis enim contra diabolum pugnare poterat, antequam Christus Dominus genus humanum d; potestate diaboli liberaret? David enim interpretatur *Manu fortis*. Quid eo fortius, fratres, qui universum mundum vicit, armatus non ferro, sed ligno? Stabant ergo filii Israel contra adversarios quadraginta dies. Quadraginta dies, propter quatuor tempora et quatuor partes orbis terræ, vitam præsentem significant, in qua contra Goliath et exercitum ejus, id est, contra diabolum et angelos ejus, Christianorum populus pugnare non desinit: nec tamen vincere posset, nisi verus David Christus cum baculo, id est, cum crucis mysterio descendisset. Ante adventum enim Christi solutus erat diabolus; veniens Christus fecit de eo quod in Evangelio dictum est, *Nemo potest intrare in domum fortis, et vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem (Matth. xii, 29)*. Venit ergo Christus, et alligavit diabolum.

6. *Mordere non potest nisi volentem*. Sed dicit aliquis: Si alligatus est, quare adhuc tantum prævalet? Verum est, fratres, nullum prævalet; sed tepidus et negligentibus, et Deum in veritate non timebibus dominatur. Alligatus est enim tanquam innexus canis catenis; et neminem potest mordere, nisi eum qui se ad illum ultro mortifera securitate conjunxerit. Jam videte, fratres, quam stultus homo ille est, quem canis in catena positus mordet. Tu te ad illum per voluntates et cupiditates sæculi noli conjugere; et ille ad te non præsumet accedere. Latrare potest, sollicitare potest; mordere non potest, nisi volentem. Non enim cogendo, sed suadendo nocet: nec extorquet a nobis consensum, sed petit (a).

7. *David cum baculo contra Goliath. Christus cum cruce contra diabolum. Goliath proprio gladio, diabolus propria iniquitate percussus. Membra nostra arma diaboli, vel templa Dei*. Venit ergo David, et invenit Judæorum populum contra diabolum præstantem; et cum nullus esset qui præsumeret ire ad singularem certamen, ille qui figuram Christi gererat, processit ad prælium, tulit baculum in manu sua, et exiit contra Goliath. Et in illo quidem tunc figuratum est quod in Domino Jesu Christo completum est. Venit enim verus David Christus, qui contra spirituales Goliath, id est, contra diabolum pugnaturus crucem suam ipse portavit. Videte, fratres, ubi beatus David Goliath percussisset; in fronte utique, ubi crucis signaculum non habebat. Sicut enim baculus crucis typum habuit; ita etiam et lapis ille de quo percussus est, Christum Dominum figuravit. Ipse est enim lapis vivus, de quo scriptum est, *Lapidem quem reproboverunt edificantes, hic factus est in caput anguli (Psal. cxvii, 22)*. Quod autem David non habens gladium ascendit super Goliath, et suo eum proprio interfecit gladio; designatum est quod in adventu Christi suo gladio diabolus victus est, qui per nequitiam suam et injustam persecutionem quam exercuit in Christum, omnium in eum credentium perdidit principatum. Quod autem arma Goliath David posuit in tabernaculo suo; arma diaboli nos fuimus. Sic enim dicit Apostolus, *Sicut enim exhibuistis membra vestra arma iniquitatis peccato; ita et nunc exhibete membra vestra arma justitiæ Deo: et iterum, Nolite, inquit, exhibere membra vestra arma iniquitatis peccato (Rom. vi, 19, 13)*. Arma enim inimici nostri misit Christus in tabernaculo suo, quando nos qui domus diaboli fueramus, per ipsius gratiam templum Dei esse meruimus. Nana et vicissim nos in Christo, et in nobis Christus habitare cognoscitur. Quod autem Christus in nobis habitat, Apostolus probat, cum in interiori homine dicit *habitare Christum per fidem in cordibus nostris (Ephes. iii, 17)*. Quod autem iterum nos habitemus in Christo, idem apostolus designavit, dicens: *Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis (Galat. iii,*

(a) Hæc expressa sunt ex epistola Pelagii ad Demetriadem, cap. 23, cujus verba etiam alias Cassarius imitatur.

27). Et Dominus in Evangelio ad discipulos suos : *Ego, inquit, in Patre meo, et vos in me, et ego in vobis* (Joan. xiv, 11).

8. *Spiritualis Goliæ in fronte percussio.* Quod vero non in alio membro, sed in fronte percussus est; hoc significat quod modo in nostris Competentibus exercetur: quia quando catechumenus in fronte signatur, spiritualis Goliath percussus, et diabolus effugatur. Et quia de cordibus nostris per gratiam Christi diabolus effugatus esse cognoscimus pariter et sentimus; quantum possumus, cum ipsius adjutorio laboremus, ne malis operibus nostris, et impiis vel luxuriosis cogitationibus iterum eum in nos invitare velimus: ne forte (quod Deus non patitur) impleatur in nobis illud quod scriptum est, *Cum immundus spiritus exierit ab homine, vadit per loca arida quaerens requiem, et non invenit: post hæc reversus ad domum, de qua exierat, invenit eam scopis mundatam; et adducit secum septem alios spiritus nequiores se: et sunt novissima hominis illius pejora prioribus* (Matth. xii, 43-45). Quia ergo nos, nullis præcedentibus meritis, per gratiam Baptismi vacuati sumus omnibus malis, cum Dei adjutorio studeamus repleri spiritualibus bonis: ut quotiescumque nos diabolus tentare voluerit, semper nos Dei Spiritu plenos, et bonis operibus inveniat occupatos; ut impleatur in nobis illud quod scriptum est, *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Id. x, 22). Quod ipse præstare dignetur, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXXVIII (a).

De plaga populi propter David, et de altaris ædificatione in area Areuna Jebusæi (b).

1. *Judæorum reprobationis, et electionis Gentium figura.* Modo cum Regnorum lectio legeretur, audivimus quod cum Dei plaga sæviret in populo Judæorum, angelus Domini qui percutiebat, steterit juxta aream Areuna Jebusæi: et ait Dominus angelo percutienti populum, *Sufficit, nunc contine manum tuam;* et cessavit plaga a populo. Areuna, fratres charissimi, rex erat Jebusæorum, et partem aliquam possidere videbatur in Jerusalem: quia licet omnes in circuitu nationes subditæ fuerint regi David; non tamen permisit Deus, ut Jebusæi ad integrum delerentur: sicut et ipse alibi dicit, *Et ego non delebo omnes Gentes, ut in ipsis experiar, utrum timeant me* (Judic. ii, 21, 22). Dicit ergo propheta ad David: *Ascende, et construe altare Domino in area Areuna Jebusæi.* Rex vero ille paganus populum Gentium figurabat. Advertite, fratres, quia in Judæorum terra non inventus est locus dignus, ubi altare Domini poneretur; sed in terra Gentium locus eligitur, ubi et angelus videtur, et Domini altare construitur, et sic ira omnipotentis Domini mitigatur. Jam tunc figurabatur, quod in Judæorum cordibus ad offerendas spirituales hostias locus dignus non possit inveniri; sed Gentium terra, id est, Christianorum conscientia eligitur, ubi templum Domini collocetur. Quam rem Apostolus evidenter ostendit, dum Judæos increpat, dicens: *Vobis, inquit, oportuit loqui primum verbum Dei; sed quia vos indignos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes* (Act. xiii, 46). Hoc est dicere, Quia Christum repulistis, et dignum locum non præparastis in quo altare Domini poneretur, in terra Gentium, id est, in cordibus omnium populorum altare Domini collocamus. Et inde est quod nobis idem apostolus clamat: *Templum Dei sanctum est, quod estis vos* (I Cor. iii, 17). Et ideo attendite, fratres charissimi, quia tunc gentilis regis terra eligitur, quando populus Judæorum Dei plaga percussus: quod in passione Domini

videmus esse completum. Nam quando Judæorum populus crucifigens Dominum reprobatur, tunc in area Gentium, id est, in omni terra, altare Domino consecratur. Angelus ergo Domini in area regis gentilis stetit; et verus angelus, id est, Christus, Gentium populum visitavit.

2. *Idem tractatur argumentum.* Rex ergo ipse obtulit beato David aream et boves ad holocaustum; sed rex David accipere noluit, nisi prius pretium daret: et hoc in adventu Domini Salvatoris impletum est. Nam quia gratia nullis præcedentibus meritis, gratis datur; Gentium corda sibi assumere noluit, nisi prius pro eis pretium sanguinem daret. Quid ergo dedit? *Quinquaginta, inquit, siclos argenti* (II Reg. xxiv). In quinquagenario numero, et gratia Spiritus sancti intelligitur; et peccatorum remissio designatur. Nam quinquagesimo die Spiritus sanctus Apostolis mittitur; et in veteri Testamento quinquagesimus annus remissionis et indulgentiæ consecratur. David quidem illi argentum dedit; noster vero David, cujus ille tyrum tenebat, pretiosum sanguinem fudit. Ergo ut aream pagani regis David emeret, siclos quinquaginta obtulit; et verus David Christus, ut in area Gentium altare sibi constitueret, quinquagesimo die gratiam Spiritus sancti et peccatorum indulgentiam dedit. Et ideo, fratres, quia in nobis et de nobis templum sibi dignatum est facere, in domo sua non patitur injuriam: quia si a peccatis nostris injuriam pertulerit, cito discedit; et vae miseræ animæ, de qua ille discedit! Sine dubio enim qui a lumine deseritur, a tenebris occupatur. Ita ergo cum ipsius adjutorio agere studeamus, ut tam pium Dominum non solum hospitem recipere, sed etiam perpetuum habitorem habere mereamur; præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXXIX (a).

De judicio Salomonis inter duas meretrices: contra Arianam hæresim (b).

1. *Ecclesia catholica et hæresis Ariana in duabus meretricibus. Filii æqualitas ex omnipotentia et bonitate Patris demonstratur.* De duabus meretricibus, dilectissimi fratres, quæ ad judicium Salomonis venerunt, unde nobis ad vesperam lectio recitanda est; ex quibus una quæ erat non solum luxuriosa, sed etiam crudelis et impia, clamabat ad regem, ut dividi juberet infantem: nunc si libenter accipitis, de ipsis quid sancti Patres nostri exposuerunt, Charitatis vestræ auribus cupimus intimare. Illa enim quæ clamabat, ut puer integer servaretur, Ecclesiæ catholice tyrum gerebat: illa alia crudelis et impia, quæ clamabat ut puer divideretur, Arianam hæresim designabat. Catholica enim quasi mater piissima omnibus hæreticis clamabat: *Nolite Christum minorem facere Patre, nolite unitatem dividere, nolite unum Deum diversis gradibus dividendo, veluti idola Gentium in vestris cordibus fabricare, totum nobiscum possidete: si vultis habere pacem, nolite unitatem scindere.* Non enim si vos totum tenueritis, nobis nihil remanet. Tanta est illius omnipotentia, ut cum omnes totum possideant, et singuli totum. Sed impia et crudelis hæresis clamat: *Non, sed dividatur. Quid est, Dividatur; nisi, Non Filius æqualis sit Patri?* Dum enim Filio subtrahit æqualitatem, et bonum omnipotentemque deiecit Patrem. Deus enim Pater, si potuit filium sibi similem gignere, et noluit; non est bonus: si voluit, et non potuit; non est omnipotens. Certi estote, fratres mei, quia huic sententiæ nullus unquam Ariano poterit respondere: sed quoties constricti fuerint verissima ratione, velut anguis lubricus ad alias quascumque quæstiones calidas et tortuosas refugiant.

¹ Reliqua ex Mss. Norum loco in editis hæc pauca, *ut eo inspirante ad æterna præmia feliciter venire mereamur. Quod ipse præstare dignetur, etc.*

(a) Alias, de Tempore 198.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Lovaniensibus dubius, Verlino et Vindingo supposititius videtur. Cæsario non indignus.

(a) Alias, de Tempore 200.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Descriptus est ex oratione contra quinque hæreses, cap. 6.

2. *Hæreditas testamento Christi reſecta.* Ergo, fratres charissimi, testamentum profero, verba testatoris refero. Si habet quod dividatur, ibi invenio: si non habet quod dividatur, ex ipso testamento illis resisto. O infelix hæretice, quid habet testamentum? Audi, *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis* (Joan. xiv, 27). Hæc est Christianorum hæreditas. Et quis est ipse testator? Lege testamentum, et invenis. Cum propheta de Domino loqueretur, ait: *Magnificabitur usque ad terminos terræ, et iste erit pax* (Mich. v, 4 et 5). *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. ii, 14); non divisoribus sanctæ unitatis, sed *hominibus bonæ voluntatis*. Ipse est hæreditas, ipse testator; ipsum queris dividere? Quid partiris unum? Si unum diviseris, integrum nihil habes.

3. *Dei divisio.* O Ariana hæresis crudelis et impia, erubescere! Judicante Salomone, meretrix ne unum vivum, ne undecumque conceptum etiam natum proderet, non dimisit dividi filium suum; et tu dividis Deum tuum? Illa etsi meretrix, tamen pia; quia mater: tu, hæresis, impia; quia non mater. Quod paris, præforas; quod non parturis, congregas. Viscera tua duruerunt; illius tremuerunt. Quid dicit illa, quæ typum gerebat catholicæ matris? *Date illi puerum, et nolite dividere eum* (III Reg. iii). Filius meus est: sed melius apud illam migret natus, migret totus; tamen apud me maneat maternus affectus. *Date illi puerum*, non auferantur vota, membrorum illius integritas non dividatur, ne mihi pietas auferatur. Quod dicit, *Date illi puerum, et nolite dividere*; ecce et ego dico, Totum posside, et noli dividere Deum. Non, inquit; sed si vis habere pacem, divide hæreditatem. Sine præiudicio dico. Et quomodo habeo dividere? Audi: Pater major me est, Filius minor, Spiritus creatura. O partes! o iustitia! o æquitas! Facio partem; quia divido pacem. Si enim fracta fuerit pax, jam non est pax. Sed quomodo apud te pax illibata est, apud quem fides integra non est? Unde quia necum vis possidere, et pacem vis dividere, hæreditatem non vis dividere?

4. *Servanda unitas in Domino.* Postremo, si more tuo non paci, sed perfidia studes; vade, interpella iudicem Christum, videamus quid tibi dicitur est. Dic ei quod in Evangelio dictum est: *Domine, dic fratri meo ut dividat necum hæreditatem.* Sine dubio respondet tibi: *Amice, quis me constituit iudicem aut divisorem* (Luc. xii, 13, 14)? Vis dividere pacem, et queris habere iudicem pacem; iudex tuus nolo esse. Pax sum, consentientibus assideo, litigantes fugio. Si enim omnibus Christianis meis per unam voluntatem unum cor habere concedo, quomodo inter me et Patrem divido unitatem, qui omnibus fidelibus meis unum cor et unam tribuo charitatem? Quid ait Dominus Philippo? *Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Philippe, ego veni Patri meo te ad iungere, tu noli me separare. Quid queris quasi alterum præter me? Qui me videt, videt et Patrem* (Joan. xiv, 9). Tanta est in nobis similitudo, tanta unitas, tanta charitas, ut ego in Patre sim, et Pater in me. Per quam unitatem vos Dominus sibi iungere et conservare dignetur: præstante eodem Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XL. (a).

De Elia (b).

1. *Elia Salvatoris typus. Gentes in corvis figuratæ. Ecclesia nigra et formosa.* In lectionibus quæ nobis diebus istis recitantur, fratres charissimi, frequenter admonui, ut non sequamur litteram occidentem, et

(a) Alias, de Tempore 201.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Lovanienses dubium reliquerunt: Verlinus et Vindingus suppositum probavit. Casario nos adscribendum censemus. Legitur in Romano Breviario Dominica post Pentecosten nona: sed exclusus est a novo Parisiensi.

vivificantem Spiritum relinquamus. Sic enim Apostolus: *Littera enim occidit, Spiritus vivificat* (II Cor. iii, 6). Si enim hoc tantum volumus intelligere, quod sonat in littera, aut parvam aut prope nullam adificationem de divinis lectionibus capiemus. Illa enim omnia quæ recitantur, typus erant et imago futurorum. In Judæis enim figurata, in nobis gratia Dei donante completa sunt. Beatus enim Elia typum habuit Domini Salvatoris. Sicut enim Elia a Judæis persecutionem passus est; ita et verus Elia Dominus noster ab ipsis Judæis reprobatus est et contemptus. Elia reliquit gentem suam; et Christus deseruit Synagogam. Elia abiit in desertum; et Christus venit in mundum. Elia in deserto corvis ministrantibus pascabatur; et Christus in deserto mundi huius Gentium fide reficitur. Corvi enim illi qui beato Elia iubente Domino ministrabant, Gentium populum figurabant. Propterea et de Gentium Ecclesia dicitur, *Nigra sum et formosa, filia Jerusalem* (Cant. i, 4). Unde est Ecclesia nigra et formosa? Nigra per naturam, formosa per gratiam. Unde nigra? *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea.* Unde formosa? *Asperges me hyssopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealbabor* (Psal. l, 7, 9). Unde nigra? Apostolus dicit, *Vidco aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati.* Unde formosa? *Quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum* (Rom. vii, 23-25). Vere Ecclesia Gentium corvis similis erat, quando viventem Dominum contemnebat, et ante acceptam gratiam, velut morticinis cadaveribus, idolis ministrabat.

2. *Deus omni bene operanti loquitur. Vidua quæ Eliam suscepit, Ecclesiæ figura.* Post hæc jubetur Elia proficisci in Sareptam Sidoniorum, ut ibi pascatur a vidua. Sic enim ad eum Dominus dixit: *Vade in Sareptam Sidoniæ; ego mandavi viduæ, ut te pascat ibi.* Quomodo et per quem mandavit Deus viduæ, cum prope nullus tunc alius esset propheta, cum quo Deus manifestius loqueretur, nisi beatus Elia? Quia licet essent eo tempore aliqui de filiis Prophetarum; ita persecutionem Jezabel metuebant, ut vix vel absconditi evadere possent. *Ego, inquit Dominus, mandavi viduæ.* Quomodo mandat Dominus, nisi inspirando quod bonum est intus in anima per gratiam suam? Ac sic omnis homo qui boni aliquid operatur, Deus illi loquitur intus. Nemo ergo de se, sed de Domino gloriatur. Numquid tunc in Judæa non erant multæ viduæ? Et quid fuit, quod nulla Judæorum vidua beato Elia cibum meruit ministrare; sed ad viduam gentilem mittitur, ut ab ipsa pascatur? Vidua enim ista ad quam Propheta mittitur, typum Ecclesiæ gerebat; sicut et corvi illi, qui Elia ministraverant, figuram Gentium habuerunt. Venit ergo Elia ad viduam; quia Christus venturus erat ad Ecclesiam.

3. *Mors spiritualis credenti necessaria.* Sed videamus, fratres dilectissimi, ubi beatus Elia viduam illam invenit. Exierat enim, ut aqua se lavaret, et ligna colligeret. Quid enim aqua et quid ligna significant, videamus. Satis enim ista duo Ecclesiæ et amica et necessaria esse cognoscimus, id est, lignum et aquam. Denique sic scriptum est: *Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum* (Psal. i, 3). Nam in ligno crucis mysterium, in aqua ostenditur Baptismalis sacramentum. Exierat ergo, ut colligeret duo ligna. Sic enim respondit beato Elia, cum ab ea cibum peteret. Dixit enim: *Vivit Dominus, quia non habeo nisi pugillum farinæ, et modicum olei in vase: et ecce ego exeo, ut colligam duo ligna, et faciam mihi cibum et filio meo; et manducabimus, et moriemur* (III Reg. xvii). Sicut ergo supra dixi, vidua illa typum habebat Ecclesiæ, filius viduæ figuram gerebat populi Christiani. Veniente ergo Elia, exiit vidua colligere duo ligna. Videte, fratres, quia non dixit tria, nec quatuor, nec unum tantummodo lignum; sed duo ligna colligere voluit. Ideo duo ligna colligebat, quia in typo Elia Christum excipiebat. Duo ligna volebat

colligere, quia crucis mysterium desiderabat agnoscere. Crux enim Domini Salvatoris duobus lignis aptata est. Ideo duo ligna colligebat vidua illa, quia in illum qui in duobus lignis pendit, creditura erat Ecclesia. Dixit ergo vidua illa, *Colligo duo ligna, ut faciam cibum mihi et filio meo; et manducabimus, et moriemur*. Verum est, fratres dilectissimi: nemo in Christum crucifixum credere merebitur, nisi huic sæculo moriatur. Nam quicumque corpus Christi digne manducare voluerit, necesse est ut moriatur præteritis, et vivat futuris.

4. *Suscitationis Gentium figura. Hæc fit a tota Trinitate.* Vidua ergo illa, sicut diximus, Ecclesiam figurabat; filius viduæ typum Gentilis populi præferebat. Filius viduæ defunctus jacebat; quia et filius Ecclesie, id est, populus Gentium multis peccatis et criminibus mortuus est. Orante Elia filius viduæ suscitatur: veniente Christo filius Ecclesie, id est, populus Christianus de carcere mortis reducitur. Elias inclinatur in oratione, et vivificatur viduæ filius; et Christus procumbit in passione, et suscitatur populus Christianus. Quod autem tribus vicibus beatus Elias ad resuscitandum puerum incurvatus est; hoc etiam antequam ego dicam, credo quod Charitatis vestræ prævenit intellectus. Nam quod tribus vicibus inclinatur, mysterium Trinitatis ostenditur. Viduæ enim filium, id est, populum Gentium, nec solus Pater sine Filio, nec Pater et Filius sine Spiritu sancto, sed tota Trinitas suscitavit. Denique hoc etiam in sacramento Baptismatis demonstratur, dum tertia vice vetus homo mergitur, ut novus surgere mereatur.

5. *Gratiæ per adventum Christi conferendæ figura. Prædicavit Christus annos tres et menses sex.* Post hæc ostendit se beatus Elias regi, et ascendit in montem Carmeli, et posuit caput suum inter genua sua, et oravit ut Dominus daret pluviam super terram. Et dixit ad puerum suum: *Respice contra mare*. Et renuntiavit puer, se penitus nihil vidisse. Et ait illi: *Vade, et considera septies*. Septima autem vice renuntiavit et dixit: *Video nubeculam parvulam, quasi vestigium hominis, ascendentem de mari* (III Reg. xviii). Et subito contenebrati sunt cœli, et facta est pluvia magna. Elias ergo, sicut diximus, figuram habuit Domini Salvatoris. Elias oravit, et sacrificium obtulit; et Christus pro universo mundo se ipsum immaculatum sacrificium tradidit. Elias oravit in monte Carmeli; et Christus in monte Oliveti. Elias oravit, ut pluvia in terram veniret; et Christus, ut in cordibus humanis gratia divina descenderet. Quod autem dixit Elias ad puerum suum, *Vade, et considera septies*; septiformem sancti Spiritus gratiam, quæ danda erat Ecclesie, designabat. Et quia ipse dixit se vidisse nubeculam parvulam ascendentem de mari; carnem Christi figurabat, quæ in mari mundi istius nascitura erat. Quamobrem, ne forte aliquis dubitet, nubem illam vestigium hominis habuisse, dixit: illius utique hominis qui dixit, *Quem dicunt homines esse Filium hominis* (Math. xvi, 13)? Sicut ergo orante Elia post tres annos et sex menses pluvia de cœlo descendit; ita et in adventu Salvatoris tribus annis et sex mensibus, quibus prædicare dignatus est, pluvia verbi Dei totum mundum feliciter irrigavit. Et sicut tunc in adventu Eliæ omnes sacerdotes idolorum interfecti sunt et delecti; ita in adventu veri Eliæ, id est, Domini nostri Jesu Christi, observatio sacrilega Paganorum destructa est.

6. *Recapitulatio.* Hæc breviter Charitatis vestræ sensibus intimantes, velut pauca capitula, quasi quædam indicula, fidei vestræ oculis demonstramus, per quæ sancta desideria vestra ad perscrutanda divina mysteria salubriter incitentur: et ut spirituale pabulum sanctis animabus vestris jngiter ruminandum salubri consilio procuremus, ne forte de memoria excidat, si jubetis, recapitulationem ex his quæ dicta sunt, faciamus. Sicut ergo supra diximus, sanctum Eliam intelligite typum habuisse Domini Salvatoris. Denique sicut Dominus posteaquam multas virtutes

exercuit, posteaquam passus est, resurrexit et ascendit in cœlum: ita et Elias post mirabilia quæ per eum Deus fecit, igneo curru elevatur ad cœlum. Quod Elias deseruit Judæam, significavit quod Christus reliquerit Synagogam. Corvi qui Eliæ ministraverunt, sicut jam dictum est, figuram gentilis populi monstraverunt. Vidua illa quæ eum in Sarepta suscepit, typum gerit Ecclesie. Duo ligna quæ colligebat, crucis mysterium figurabant. Hæc ergo, fratres charissimi, si sincera, sicut credimus, benignitate suscipitis, et velut munda animalia assidua cogitatione in vestris cordibus ruminatis, implebitur in vobis illud quod scriptum est, *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis* (Prov. xxi, 20): regnante ipso Deo nostro Jesu Christo, cui est honor et imperium cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XLI (a).

De Elisæo, 1 (b).

1. *Manichæi Vetus Testamentum unde blasphemant. Prophetæ Elisæi ævo contempti. Parvulorum percussio misericordiæ magis quam crudelitatis fuit. Severitatis hujus exemplum de Novo Testamento.* Cum divina lectio legeretur, audivimus quod prætereunte beato Elisæo pueri irridentes clamaverunt, *Ascende, calve*. Ob quam rem, orante Elisæo, egressi sunt duo ursi de saltu, et laceraverunt quadraginta duos pueros (IV Reg. ii, 23). Inimici Dei et hostes animæ suæ immundissimi Manichæi, qui Scripturam Veteris Testamenti non solum recipere nolunt, sed etiam rabido ore blasphemare præsumunt, solent dicere: Quæ fuit tanta crudelitas in Elisæo, ut propter jocularia verba infantum, quadraginta duos pueros fecerit lacerari? Et ideo qualiter eorum insanitiæ respondendum sit, breviter Charitatis vestræ suggeremus. Tempore illo quo beatus Elisæus in Judæa fuit, tam ille quam reliqui Prophetæ, non solum non honorabantur ex maxima parte populi, sed etiam irrisui et opprobrio habebantur, et velut insani atque arreptitii credebantur: in tantum, ut eo tempore quo beatus Elisæus unum de filiis Prophetarum mitteret, ut Jehu ungeret in regem, principes qui sedebant cum Jehu, dicerent: *Quid ad te venit insanus iste* (Id. ix, 11)? Prophetam Domini videbant, et eum esse arreptitium blasphemabant. Nam in illo tempore sancti Prophetæ ita in grandi contemptu et opprobrio habebantur, ut etiam beato Elisæo, qui tanta miracula faciebat, sicut supra diximus, pueri indisciplinati clamarent, *Ascende, calve; ascende, calve*. Quam rem etiam parentibus suis instigantibus fecisse credendi sunt. Manifeste pueri illi non clamarent, si hoc eorum parentibus displiceret. Dolens ergo beatus Elisæus de interitu populi, imo sanctus Spiritus per beatum Elisæum volens reprimere superbiam Judæorum, fecit venire duos ursos, et laceraverunt quadraginta duos pueros; ut percussis parvulis majores reciperent disciplinam, et mors filiorum fieret disciplina parentum; et Prophetam quem mirabilia facientem nolebant amare, discerent vel timere. Sed ita perseveraverunt Judæi in malis suis, ut sibi de medicamentis vulnera facerent; et inde acquirerent mortem, unde poterant obtinere salutem. Converterunt enim sibi lucem in tenebras, et dulcedinem in amaritudinem commutaverunt. Denique impletum est in illis quod scriptum est, *Percussi filios vestros, et disciplinam non recepistis* (Jerem. ii, 30). Nemo ergo beato Elisæo ore viperæ dogare præsumat: quia hoc quod de pueris illis factum est, non tam ipse propria virtute, quam per illum Spiritus sanctus fecisse credendus est. Sed hoc, sicut dixi, pro grandi pietate et ineffabili misericordia factum est; ut quia Deo humiliter prædicantibus Prophetis

(a) Alias, de Tempore 204.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubius a Lovanensibus, a verlino et vindingo suppositivus putatur. Videtur nobis ad Cæsarium pertinere. Vid. ejus homil. 14 inter editas a V. C. Baluzio.

Judæi volebant credere, vel cum severitate vindictam irrogantem metuerent, et timentes mortem corporum, vel sic salutem requirerent animarum. Quam rem non solum in Veteri Testamento, sed etiam in Novo per beatum Petrum apostolum in Anania et Sapphira legitimum fuisse completam: quos ideo Petri sententia damnavit, ut nullus in oblationibus vel muneribus suis Spiritui sancto mentiri præsumat.

2. *Judæorum insania in passione Domini. Punitio eorum per Titum et Vespasianum futura figuratur. Quot Judæi tunc perempti, quot captivi. Et quidem, fratres charissimi, secundum litteram ita credendum est, ut supra suggestimus, quod beatus Elisæus non iracundiæ morbo commotus, sed zelo Dei succensus, ad corrigendum populum Judæorum parvulos illos permisit lacerari; non ut vindicaret, sed potius ut illos corrigeret: tamen in hoc facte etiam passio Domini Salvatoris præfigurata fuisse evidenter ostenditur. Nam quomodo pueri illi indisciplinati clamaverunt beato Elisæo, *Ascende, calve; ascende, calve*; ita et insensati populi Judæorum vero Elisæo Christo tempore passionis voce sacrilega clamaverunt, *Crucifige, crucifige* (Luc. xxiii, 21). Quid est, *Ascende, calve; ascende, calve*? nisi, *Ascende crucem in loco Calvarie. Et hoc attendite, fratres, quia sicut sub Elisæo quadraginta duo pueri lacerati sunt; ita et post quadraginta duos annos passionis Dominicæ, venerunt duo ursi, Vespasianus et Titus. Et hoc considerate, fratres, quia in solemnitate Paschali facta est obsidio Judæorum: ut justo Dei judicio ex omnibus provinciis congregati Judæi, in ipsis diebus penam sibi debitam sustinerent, in quibus verum Elisæum Dominum et Salvatorem nostrum in cruce suspendentur. Illo enim, id est, quadragesimo secundo anno a die passionis Domini nostri, quasi divina manu acti Judæi, Jerosolymis, sicut solebant, ad celebrandum Pascha convenerant. In historiis legitimus, quod tunc tricenis centena millia hominum ex Judæis Jerosolymis fuerint congregata: ex quibus ferro et fame undecies centena millia leguntur esse consumpta, et centum millia juvenum Romam perducti sunt in triumphum. Duobus enim annis obsessa est civitas illa, et tanta multitudo mortuorum de civitate projecta est, ut muris ipsa cadavera cœquarentur. Istam ergo vastationem figurabant illi duo ursi, qui quadraginta duos pueros propter irrisionem beati Elisæi lacerasse dicuntur: et impletum est quod dixerat Psalmus, *Exterminavit eam aper de silva, et singularis ferus depastus est eam* (Psal. lxxix, 14). Quia, sicut dictum est, post quadraginta duos annos a duobus ursis, Vespasiano et Tito, gens illa sacrilega quod merebatur, excepit.**

3. *Judæorum infelicitate moniti, fidem rectam tenentes et charitatem integram conservantes, servare Domino laboremus. Et quia infelices Judæi propter superbiam repudiari et despici, ac per totum mundum dispergi meruerunt; nos quibus tanta beneficia pietas divina concessit, cum omni humilitate eadem rectam tenentes, et ut superbia in nobis locum invenire non possit, charitatem integram cum omnibus hominibus conservantes, usque ad finem vitæ nostræ mundo corde et casto corpore servare Domino laboremus: ut post laborem bonorum operum, illam desiderabilem vocem audire mereamur, *Euge serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxv, 21): quia bene administrasti vitam temporaneam, accipe sempiternam; quia custodisti præcium sanguinis mei, sume consortium regni mei. Ad quod regnum vos pietas divina perducere dignetur, quæ vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.*

SERMO XLII (a).

De Elisæo, II (b).

1. In Elisæo Christus exhibetur. In vidua pau-

(a) Alias, de Tempore 206.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Ex eorum nu-

mere est, qui manent per Lovanienses dubi, per Verlinum et Vindingum asseruntur suppositi. Cesario per nos, uemine, uti speramus, reluctante, restituatur.

*pere, Ecclesia. Illa a debitis per oleum, hæc a peccatis per charitatem soluta. Sicut de beato Elia diximus, fratres charissimi, quod typum habuerit Domini Salvatoris: ita et sanctum Elisæum confidenter et secure asserimus Salvatoris nostri imaginem prætulisse. Clamavit enim ad beatum Elisæum, sicut in lectione divina audistis, vidua quædam, et voce flebili supplicavit, dicens: *Vir meus mortuus est, et ecce creditorum veniunt, et volunt mihi tollere filios meos. Ille autem interrogavit eam, quid haberet in domo sua. Respondit mulier, et ait: Vivit Dominus, quia non habeo, nisi modicum olei, quo ungar. Et dixit Elisæus: Pete vasa a vicinis tuis, et clavo ostio, mitte ex illo oleo in omnia vasa; et cum plena fuerint, vende, et redde creditoribus tuis. Vidua ista, fratres charissimi, typum Ecclesiæ præferbat; sicut et illa quæ meruit beatum Eliam excipere. Vidua ergo ista, id est, Ecclesia, debitum grave contraxerat, non solidorum, sed peccatorum. Debitum habebat, et creditorem crudelissimum sustinebat: quia se diabolo multis peccatis obnoxiam fecerat. Sic enim et propheta prædixit: *In peccatis vestris vendisti eis, et in acerbis vestris dimisti matrem vestram* (Isai. l. 1). Vidua ergo illa pro tam grandi debito captiva quædam modo tenebatur. Captiva erat, quia redemptor nondum venerat. Sed posteaquam viduam istam verus redemptor Christus Dominus visitavit, ab omnibus debitis liberam fecit. Unde enim illa vidua liberata sit, videamus. Unde, nisi de augmento olei? In oleo misericordia intelligitur. Ergo viduæ illi ideo debitum creverat, quia oleum misericordie peccando perdidit. Considerate, fratres: defecit oleum, et debitum crevit; crevit oleum, et perit debitum: creverat cupiditas, et perit charitas: redit charitas, et perit iniquitas. Veniente vero Elisæo Christo Domino, vidua, hoc est, Ecclesia, per augmentum olei, id est, donum gratiæ et misericordie, vel charitatis pinguedine, de peccatorum debito liberatur.**

2. *Vasa vacua, Gentes. Quid tamen ei beatus Elisæus dixerit, videamus. Pete vasa multa a vicinis et proximis tuis, et clavo ostio infunde in vasculis vicinorum. Qui erant isti vicini, nisi Gentium populi? Et licet vidua illa Ecclesiæ typum habuerit, tamen vidua erat; et ideo vicini illi unde vasa petebantur, populum Gentium figurabant. Quæ tamen vasa vacua exhibebantur, ut oleum misericordie accipere mereantur: quia omnes Gentes, antequam donum gratiæ consequantur, fide et charitate et bonis operibus vacuæ esse probantur. Denique omnes qui ad salutem Baptismum consequendum Ecclesiæ offeruntur, et chrisma et oleum benedictionis accipiunt; ut jam non vasa vacua, sed Deo plena, et templum Dei esse mereantur.*

3. *Amor proprius inops et indigenus. Charitas dives, et omnibus abundans. Erogando crescit. Considerate ergo, fratres charissimi: quamdiu vidua illa oleum in vasculo proprio habuit, nec sibi sufficiebat, nec debitum reddere poterat. Verum est, charissimi, qui se solum diligit, nec sibi sufficit, nec peccatorum suorum debitum reddit: cum vero in alienis vasculis, id est, omnibus vicinis et propinquis, et omnibus omnino hominibus cæperit oleum charitatis infundere, tunc et sibi sufficere, et ab omnibus se debitis poterit liberare. Et vere, fratres, talis est natura sancti amoris et vere charitatis, ut erogando crescat; et quantum in aliis plus expenditur, tantum in se abundantius cumuletur. Cibum corporis si volueris egentibus tribuere, ad præsens quod illi dederis, tu habere non poteris: panem charitatis si dederis centum hominibus, integer manet; si universoni mundo largiri volueris, tibi nihil deficit: imo non solum non deficit, sed omnium illorum quibus largitus fueris, lucrum tibi multipliciter crescit. Verbi gratia, unum*

panem charitatis habebas; si nomini dedisses, ipsum solum haberes: mille hominibus dedisti, mille panes acquisisti; quia tanta est possessio charitatis, ut et singulis tota sit, et omnibus integra esse possit. Ergo et aliis dedisti, et tu nihil penitus perdidisti: imo non solum non perdidisti, sed sicut jam dixi, quidquid aliis a te collatum est, tu centupliciter acquisisti. Ergo, fratres charissimi, agnoscite viduam non alio, nisi de oleo, a suis creditoribus absolutam; et intelligite Ecclesiam catholicam non aliunde, nisi per oleum misericordiae Dei, de suis fuisse criminibus liberatam.

4. *Vasa charitatis, homines, implentur cum amantur.* Sed hoc attendite, fratres, quod mulier illa quamdiu habuit vasa, ubi oleum infunderet, tandiu oleum crevit. Nam dixit filio suo, *Affer mihi vas.* Et ille respondit, *Non habeo.* Et ait Scriptura stetit oleum, postquam ubi poneret, non invenit. Sic, dilectissimi fratres, tandiu charitas augetur, quamdiu tribuitur. Et ideo etiam ex industria debemus vasa querere, ubi oleum possimus infundere: quia probavimus quod dum aliis infundimus, plus habemus. Vasa charitatis, homines sunt. Si charitatis oleo volumus abundare, non solum bonos, sed etiam malos debemus diligere: bonos, quia boni sunt; malos, ut boni fiant. Habet enim hanc virtutem oleum charitatis, ut et bonos meliores faciat, et malos de peccatorum tenebris ad lucem veritatis reducat.

5. *Clauso ostio vel aperto quam agat.* Quod autem ait Scriptura, clauso ostio viduam illam oleum in vasculis infudisse; hoc significavit, ut unusquisque elemosynam clauso ostio faciat, id est, pro solo Dei amore; non ideo ut laudetur ab hominibus, sed ut apud Deum invenire gratiam mereatur. Qui enim pro laude humana elemosynam facit, aperto ostio facit; quia apertum omnibus patet. Qui vero pro sola vita aeterna et pro remissione peccatorum bona opera fecerit, etiamsi publice faciat, clauso ostio facit: quia de illa elemosyna non hoc querit quod videtur, sed quod non videtur. Laus enim humana videtur; aeternum praeium non videtur. Sed audi quid dicit Apostolus: *Quae enim videntur, temporalia sunt; quae autem non videntur, aeterna* (II Cor. iv, 18). Securus ergo unusquisque elemosynam faciat, tantum ut pro illa gloriam humanam non requirat.

6. *Mulier Sunæ ex sterilitate ad fecunditatem transiens, Ecclesiae typus.* Post hæc audivimus, quod dum beatus Elisæus transiret per Sunam, quaedam mulier magna suscepit eum, et dixerit ad virum suum: *Animadverte quod homo iste vir Dei sit: faciamus illi cenaculum, et ponamus ei in eo lectum, mensam, sellam et candelabrum; ut quando venerit, maneat ibi.* Et mulier illa sterilis erat, sed orante Elisæo, genuit filium. Sic et Ecclesia, antequam Christus veniret, sterilis fuit. Et sicut illa, orante Elisæo, genuit filium; ita et Ecclesia, veniente ad se Christo, genuit populum Christianum. Sed filius mulieris illius, dum Elisæus absens esset, mortuus est: sic et filius Ecclesiae, hoc est, populus Gentium, antequam Christus veniret, peccatis mortuus erat. Descendente de monte Elisæo, filius viduae huic vite redditur; descendente de caelo Christo, filius Ecclesiae, id est, populus Gentium suscitatur: sed hoc qualiter factum sit, videamus.

7. *Præceptum non resolutandi in Scriptura quid veteri.* Ut puer Elisæi, sic nec Moyses potuit vitam reddere. Mortuo enim filio suo, mulier illa abiit, et vestigiis se sancti Elisæi prostravit. Beatus vero Elisæus dedit baculum suum puero, et dixit ad eum: *Vade, et mitte baculum meum super faciem pueri.* Si te salvaverit homo, non resalutes eum (IV Reg. iv). Hoc loco, fratres, videte, ne alicui subrepat impia cogitatio, et dicat quod augurium beatus Elisæus observare voluerit; et ideo iusserit puero suo, ut salutantem se in via non resalutaret. Frequenter hoc in Scripturis legitur: sed pro celeritate est dictum, non pro aliqua superflua et sacrilega observatione præceptum, ac si

diceret, Ita velociter ambula, ut nullis fabulis in via occupari aut retardari præsumas. Abiit ergo puer, et misit baculum super faciem pueri; et penitus non surr. Puer iste typum habuit beati Moysi. Misit enim eum Deus cum baculo in Ægyptum: sed baculus sine Christo flagellare Ægyptum potuit; de originali vero vel actuali peccato liberare vel resuscitare non potuit. *Nihil enim,* dicente Apostolo, *ad perfectum adduxit Lex* (Hebr. vii, 19). Opus erat ut qui baculum miserat, ipse descenderet. Baculus sine Elisæo nihil valebat; quia crux sine Christo nihil poterat.

8. *Elisæus se inclinans puerum, Christus se humilians mundum resuscitavit.* Venit ergo beatus Elisæus, et ascendit in cenaculum; quia venturus erat Christus, et ascensurus crucis patibulum. Inclinavit se Elisæus, ut puerum resuscitaret; humiliavit se Christus, ut mundum in peccatis jacentem erigeret. Misit Elisæus oculos super oculos, manus super manus. Videte, fratres, quantum se vir ille perfectæ ætatis contraxit, ut parvulo mortuo et jacenti congrueret. Quod enim Elisæus in puero præfiguravit, hoc in toto genere humano Christus implevit. Audi Apostolum dicentem, *Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem* (Philipp. ii, 8). Quia parvuli eramus, parvulum se fecit; quia mortui jacebamus, pius se medicus inclinavit: quia et revera, fratres, nemo potest jacentem erigere, si se noluerit inclinare. Quod autem puer oscitavit septies, septiformis gratia sancti Spiritus ostenditur, quæ humano generi, ut resuscitetur, in adventu Christi tribuitur. De ipso Spiritu dicit Apostolus, *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus* (Rom. viii, 9). Ipsum etiam Spiritum Dominus dedit discipulis, quando insufflavit et dixit, *Accipite Spiritum sanctum* (Joan. xx, 22). Os enim quodam modo super os posuit, quando insufflando Spiritum dedit. Gratias ergo agamus piissimo Redemptori, qui non nullis præcedentibus meritis suscitavit; et non solum de morte perpetua eripuit, sed etiam adjuvante gratia ipsius, si bene egerimus, aeterna præmia reponisit, quod ipse præstare dignetur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XLIII (a).

De Naaman Syro (b).

1. Cum Naaman regis Syriæ princeps perfusus lepra fuisset, cumque horrendæ plagæ maculoso affectu contagio, et sibi jam et cunctis horreret; dolebat rex Syriæ talis se viri privatum auxilio, per quem plurima confecerat bella, gentes domuerat, victorias perpetrarat, et de manu hostium, Syrorum populum liberaverat. Tunc audit Naaman apud Israeleni populum Elisæum esse prophetam sanctissimum, mirandis virtutibus præditum, et stupendis operibus nominatum; per quem posset et causæ periculo liberari, et perniciose varietate tergi. Mox suum perguit ad regem, commendari se litteris Israelitarum regi deposcit. Confestim in hunc modum rex ad regem litteras mittit. *Misi, inquit, ad te Naaman servum meum, ut cures eum a lepra ipsius.*

2. Has litteras cum rex a rege missas acciperet et legisset, scidit vestimenta sua, dicens: *Videte, inquit, videte quoniam malitiam iste conquirat: nisi enim ad me hominem, ut curam eum a lepra ipsius. Numquid Deus sum ego, ut mortificare aut vivificare possim? O fides Naaman principis! o istius perfidia regis! Naaman Syrus fideliter festinat ad Deum; et rex perfidus suum discindit vestimentum. Diffidunt qui noverant; et qui non noverant, credunt. Domestici repugnant; et externi festinant. Rex Syriæ credit posse fieri quod audierat; et rex Israel non credit fieri posse quod noverat. Alieni currunt ad auxilium; et proprii caeleste denegant donum. Qui prædicare debuit, de-*

(a) Olim, de Tempore 207; et post, in Appendice 62.

(b) Incerti auctoris et Joanne Chrysostomo, cui duobus Ias manuscriptis adscribitur, indignus.

struit; et qui destruere potuit, festinavit: ut tanto gloria potior esset externis. quanto perfidia innotuerat regis.

5. Tunc ad Elisæum cum regis commotio pervenisset: *Mitte, inquit, ad me, mitte Naaman Syrum: ut sciat quia est Deus in Israel.* Adducitur itaque ad ostium hominis Dei Naaman Syrus cum quadrigis et equitibus, et potentatu magnifico. Ad quem exivit homo Dei, dicens: *Vade, et baptizare in Jordane septies; et mundaberis.* Quo audito, Naaman commotus proripuit se, dicens: *Ego dicebam quoniam exiet ad me homo Dei, et imponet super me manum suam, et invocabit Dominum Deum suum; et curabit me a lepra mea. Si enim aquis me mundari oportet, nonne meliores sunt aquæ penes nos?* Tunc dixit ad eum quidam ex suis: *Numquid difficile verbum est, quod locutus est Propheta ad te? Quare non facis quod dixi?* Tunc reversus est Naaman, et descendit in Jordanem; et baptizatus septies, ascendit inde mundatus: et facta est caro ejus quasi caro infantis pæri. Tunc miratur Naaman, tunc stupet, tunc Prophetam conspicit, tunc cælum attendit. Miratur uno jussu adfuisse virtutem, miratur operatum Deum, miratur detersum tanti temporis vitium, miratur sese corpore mutatum et mente. Perniciosa ab eo contagio pellitur, et optata sanitas reparatur. Totus homo naturæ redditur; quia perfecta virtus in Propheta sanctissimo operatur. Gaudet Naaman, Propheta letatur; ab utroque Dominus collaudatur. Gaudet Naaman se quod optaverat, percepisse; et quod perdidit, invenisse. Gaudet Propheta in opere; et letatur populus in virtute. Gaudet Judæa, quod venientibus ad se præstet auxilia: dicunt et Gentes, in Israel esse quod apud se invenire non possunt. Seminatur per Gentes gloria Dei. Qui curatus est, prosternitur; qui sensit, annuntiat: nec jam dubium habetur quod dicitur, quando Syria, quod in Naaman conspicit, protestatur.

4. Tunc lætus Naaman Elisæo offert munera, tunc sanitatis voto dona ut accipiat, deprecatur. Accipe, inquit, accipe munera quæ offero tibi: quæ dono, tribuo libenter, assume. Non enim pretium curationis est istud quod tribuo; nec sanitatem perceptam isto munere redimo: quippe cum sanitas istam quam merui, pretio nec poterit redimi, nec ullo munere inveniri. Mihi, inquit Elisæus, quod offers non accipio; quod ingeris, ut alienum recuso. Nec enim ipse tibi sanitatem, qua lætus es, præstiti; nec perniciosum vitium in te ego ipse correxi, nec natura; ut æstimas, reddidi: sed est potens in cælestibus Deus, cujus imperio servio, officio pareo, servituti insisto, cui soli tuus dicendus est animus, præparandus est sensus, tribuendus est famulatus. Huic enim si soli servieris, aut si obsequia illi debita manciparis: quanta mereberis, conjice, cui antequam servieris, tantam merueris sanitatem.

5. Mox Naaman cultus sibi divinos indicit, superstitiosos abscondit. Mox se Deum venerari testatur, et detestari idolum profitetur. Mox se quem agnovit, Dominum colere, et signenta quæ coluerat, abhorere proloquitur. Nunc, inquit, cognovi quia Dominus colendus est solus. Nunc primum addidici quia unus venerandus est Deus: cæteri enim dii Gentium nec salvare poterunt, nec nocere; quippe qui humano indigentes auxilio, auxilia ipsi præstare non possunt. Nec enim servare poterunt qui servantur, aut vitam tribuere qui non vivunt, aut sanum quempiam colentium facere, qui se non possunt de non colentibus vindicare. Tunc Naaman proficitur in Syriam lætus, tunc ad suos properat sanus. Lætantur omnes qui cum eo tristes advenierant, gaudent cuncti qui ejus valetudinem exhorrebant, magnalia Dei secum cuncti loquuntur, virtutes ejus universi cum invicem fabulantur.

6. Statim Giezi Prophete puer secum loquitur, dicens: Quoniam dominus meus a Naaman Syro noluit

quidquam accipere, ego pergam; ut quod ille noluit, sumam. Pergit propere, festinanter accurrit: quem cum post se festinantem pueri Syri conspicerent, ac domino nuntiarent; mox Naaman suorum statuit currus, vehicula retrahit, animalia slectit, ipse properus ac festinans in obviam redit, causas exquirat, ad se properandi rationes exposcit. Ille simulator ac fallax aptat mendacium, falsum componit: dicit a Propheta sibi esse mandatum, quasi argenti aliquid mitteret, quod advenientibus ad se Prophetarum liberis tribuisset. Instanter Naaman pueru duplum quam petierat dedit, quod Prophete supplex ipse ac deprecans dare non quivit. Quo accepto in sequestri deposito, Elisæo apparuit, atque in ejus conspectu solito more consistit. Ubi, inquit Propheta, fuisti, vel quid rei ac negotii gessisti? Nusquam, inquit, isthinc discessi; nusquam a tuis conspectibus absui. Tunc Propheta sanctissimus erumpit in vocem: *Nonne cor meum, inquit, fuit tecum? Scio quemadmodum properavit Naaman in obviam tui, a quo accepisti argentum; et possidebis ex eo agros, et vineas, et olivea, servos et ancillas; et lepra Naaman Syri applicabitur tibi et seminum tuo usque in æternum. Et statim discessit ab eo leprosus sicut nix (IV Reg. v).* O admiranda potentia Dei! o sublime meritum Elisæi! Unus in tempore duplex virtus ostenditur, et gemina potestas Prophetam sanctissimum demonstrat. Curatur Naaman Syrus; et lepra Giezi perfunditur servus. Syro fides attulit gloriam; et servo perfidia intulit pœnam: ille de Syria veniens, quod desideravit, accepit: hic de Prophete exiens domo, plagam sibi de perfidia acquisivit. Naaman curatur et gaudet: Giezi vulneratur et deflet. Alius suis redditur sanus; alius cunctis ostenditur maculatus: alius exemplum virtutis ostenditur; alius meritum fallaciæ demonstratur. Curatur fide, qui fuerat maculatus; et maculatur perfidia, qui fuerat sanus. Naaman invitat ad Deum; Giezi profertur singulis in exemplum. Per Naaman Dominus collaudatur; per Giezi judicium cæleste metuitur. Inde salus nascitur, hinc metus: inde gloria petitur, hinc fraudis molestia formidatur: ut his exemplis et lide prædium, et perfidiæ supplicium cunctis gentibus monstraretur.

SERMO XLIV (a).

De Elisæo et Giezi puero (b).

1. *Elisæus Dominum, Giezi Judam vel Judæos figuravit. Avari sunt leprosi.* Frequenter Charitati vestræ suggestimus, fratres charissimi, beatum Elisæum typum habuisse Domini Salvatoris: Giezi autem discipulum ejus non incongrue Judam traditorem, vel Judæorum populum intelligitur figurasse. Sicut enim Giezi ideo serviebat beato Elisæo, ut pecuniam posset acquirere; ita et Judas propterea adhaeserat Domino Salvatori, ut fraudem faceret, et terrenas divitias congregaret. Denique sic de illo in Evangelio scriptum est: *Quia fur erat, et loculos habebat, et ea quæ mittebantur, portabat (Joan. xii, 6).* Nam Giezi, qui gratiam magistri potuerat promereri, sicut et dominus suus consecutus fuerat beati Eliæ, cupiditate victus, meruit in æternum crudeli lepra perfundi. Judas vero pro amore pecuniæ et apostolatus gratiam perdidit, et laqueo vitam finivit. Ac sic intelligimus omnes avaros et cupidos, intus in anima peccati lepra esse perfusos.

2. *Naaman puellæ, populus Gentium acq̄uiscens prophetiæ.* Naaman vero princeps militiæ, qui leprosus erat, et suggerente ancilla ad beatum Elisæum sa-

(a) Alias, de Tempore 208.

(b) in Appendice nunc primum collocatur. Dubius Lovaniensibus, spuris verlimo videbatur et Vindingo, qui allegoriam hic n. 2 traditam, scilicet, « audivit populus Gentium prophetiam, et venit ad Christum, » observat cum illa convenire, quæ supra in Appendicis sermone 8, n. 3, reperitur his verbis: « Ita per verbum propheticum Ecclesiæ Gentium ad verum sponsum Christum de longinquis regionibus invitatur. » sermonis utriusque Casarium auctorem ponimus. Hic porro tertia pars sermonis, quæ in editis deerat, restituta est ex manuscriptis.

¹ Ita MSS. Al editi, *creaderat.*

naamus advenit, populum Gentium figuravit. Puella illa quæ captiva ducta fuerat de Judæa, et suggesterat dominæ suæ, quod si ad beatum Elisæum suus dominus pergeret, sanitatem reciperet; puella, inquam, illa prophetiæ imaginem gessit: quia licet tempore illo in sola Judæa gratia prophetiæ floruit, tamen non potuit fieri ut non etiam ad vicinas gentes beata illa notitia perveniret. Audivit ergo Naaman puellam, et venit ad Elisæum: audivit populus Gentium prophetiam, et venit ad Christum. Naaman veniens ad Elisæum sanatur a lepra: et populus Gentium veniens ad Christum, ab omni peccatorum lepra purgatur.

3. *Judæi tunc lepra percussi, cum Gentes ab eâ liberatæ.* Potest tamen, sicut jam dixi, Giezi etiam Judæorum populum figurare, qui eo tempore peccati lepra percussus, quo ab eâ Gentium populus liberatur. Denique sic infelices Judæi in passione Domini clamaverunt: *Sanguis ejus super nos et super filios nostros* (Matth. xxvii, 25). Tunc enim peccati lepra perfundi meruerunt, quando contra cœlestem medicum ore sacrilego clamaverunt, *Tolle, tolle, crucifige eum* (Joan. xix, 15). Ergo eo tempore in illis remansit lepra, quo ad nos transit gratia. Denique sic et apostolus Paulus ad eos locutus est, dicens: *Vobis, inquit, oportuit primum loqui verbum Dei; sed quia vos indignos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes* (Act. xiii, 46). Quando doctrina apostolorum ad Gentes transit, tunc in miseris Judæis peccati lepra remansit.

4. *Vocationis Gentium ad fidem per Baptismum figura.* Quid tamen mandaverit beatus Elisæus Naaman Syro, videamus. *Vade, inquit, et lavare septies in Jordane.* Quod autem audiens Naaman, ut lavaretur septies in Jordane, indignatus est, et nolebat annuere, et ab amicis suis consilio accepto, acquievit ut lavaretur, et purgatus est: hoc significat, quia populus Gentium, antequam Christus crucifigeretur, ipse per se Christo loquenti non credidit; sed postea prædicantibus Apostolis ad sacramentum Baptismi fideliter venit. Dixit Elisæus ad Naaman, ut lavaretur septies in Jordane. Videte, fratres, Elisæus mittit Naaman ad Jordanem fluvium; quia Christus populum Gentium missurus erat ad Baptismum. Quod autem Elisæus non per se ipsum Naaman tetigit aut baptizavit; hoc significatum est, quia Christus non per se ipsum venit ad populum Gentium, sed per Apostolos suos, quibus dixit: *Ite, baptizate omnes Gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Matth. xxviii, 19). Et hoc attendite: Naaman qui populum Gentium figurabat, in illo fluvio sanitatem recepit, quem postea Christus suo baptismo consecravit. Quod vero audiens Naaman, ut lavaretur septies in Jordane, indignatus est, dicens: *Numquid non meliora sunt flumina regionis meæ, flumina Damasci Albana et Pharphar, ut in ipsis laver et munder?* Hoc illo dicente, consilium dederunt servi sui, ut acquiesceret Prophetæ consilio. Quid autem significet, fratres, diligenter attendite. Sanctus Elisæus, sicut diximus, typum habebat Domini Salvatoris: Naaman figurabat populum Gentium. Quid vero quod de suis fluminibus sanitatem se esse recepturum credebatur? Hoc indicabat, quod genus humanum de libero arbitrio et de propriis meritis præsumebat. Sed propria merita sine gratia Christi lapsum habere possunt, sanitatem habere non possunt. Unde nisi ad exemplum Naaman humanum genus consilium Elisæi audisset, et per Christi gratiam donum Baptismatis humiliter accepisset, ab originali et actuali lepra liberari non posset. *Lava, inquit, septies:* dixit propter septiformem gratiam Spiritus sancti, quæ in Christo Domino requievit. Denique quando in eo fluvio Dominus baptizatus est, Spiritus sanctus in columbæ specie super eum venit (Joan. i, 52).

5. *Qui baptizantur, nasci incipiunt.* Cum ergo in figura Baptismi Naaman in fluvium descendisset, *Facta est, inquit, caro ejus tanquam pueri parvuli*

(IV Reg. v). Videte, fratres charissimi, hanc similitudinem in Christiano populo compleri. Nostis enim quia omnes qui baptizantur, sive senes sint, sive juvenes, omnes tamen infantes nascuntur. Prima generatio producit ad mortem; secunda generatio producit ad vitam. Prima generat filios iræ; secunda generat vasa misericordiæ: sicut Apostolus dicit, *In Adam omnes moriuntur, in Christo omnes vivificabuntur* (I Cor. xv, 22). Quomodo ergo Naaman, cum esset senior, septies lavando mundatus est quasi parvulus; ita qui factus est peccatis veteribus senex, et multis iniquitatum maculis velut lepra perfusus, gratia Baptismi ita renovatur, ut in eo nec originalis nec actualis lepra peccati remaneat: et qui fuerat criminum ponderibus semper incurvus, ad exemplum Naaman salutaris lavacro renovatur ut parvulus; ita ut in eo impleatur illud quod de Christo ad Ecclesiam Apostolus ait, *Ut exhibeat sibi Ecclesiam non habentem maculam vel rugam* (Ephes. v, 27).

6. *Magna Domini munera non nobis judicium pariant, sed profectum.* Quod autem postquam mundatus est Naaman, munera obtulit beato Elisæo, et ille accipere noluit: Christi in hoc gratia figurabatur, quæ ideo gratia dicitur, quia gratis datur. Sic enim Dominus in Evangelio discipulis dixit, *Infirmos curate, mortuos suscite, demones expellite: gratis accipistis, gratis date* (Matth. x, 8). Et quia omnia sacramenta et mysteria Domini nostri, quæ in Judæis erant præfigurata, in nobis videmus esse completa: etsi non possumus quantas debemus, vel quantas possumus, Deo gratias referamus, qui nobis tanta bona nullis præcedentibus bonis meritis largiri dignatus est; et pro salute nostra non solum discipulos misit, sed etiam per se ipse descendit, et pro nobis flagella et opprobria et reliquas, quas legimus, injurias patienter excepit. Vulneratus est, ut vulnera nostra curaret; mortuus est, ut nos de morte perpetua liberaret; ad inferna descendit, ut nos de faucibus crudelissimi draconis eriperet; resurrexit, ut nobis spem resurrectionis tribueret; in cœlum ascendit, ut quo eum sequi deberemus, ostenderet. Quid ergo retribuamus Domino, pro his muneribus quæ cogitare non valeamus, nodum vobis valeamus explicare, nisi ut, sicut jam dixi, quantas possumus gratias jugiter referentes, ipso auxiliante studeamus, ut munera vel beneficia sua non nobis judicium pariant, sed profectum. Etiam implere præcepta illius laboremus: ut cum dies judicii venerit, ab auditu malo liberati, illa ad nos vox desiderabilis dirigatur, *Venite, benedicti, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi* (Id. xxv, 34): ad quod nos Dominus sub sua protectione perducatur. Amen.

SERMO XLV (a).

De Elisæo, et securi in gurgite lapsa (b).

1. *Lapsus humani generis figura.* Modo cum divina lectio legeretur, fratres charissimi, adivinus quod eunte beato Elisæo cum filiis Prophetarum ad Jordanem fluvium, dum sibi ligna conciderent, ceciderit securis in aquam: et ille de cuius manu corruit, clamavit ad beatum Elisæum, *Heu domine mi, et ipsam mutuo accepiveram!* Post hæc in loco ubi securis illa corruerat, beatus Elisæus misit lignum, et natavit ferrum (IV Reg. vi, 4-7). Elisæum, fratres dilectissimi, typum habuisse Domini Salvatoris, frequenter Charitati vestræ suggestimus. Sed et in puer, qui erat de filiis Prophetarum, cui securis de manu lapsa est, non incongrue Christus Dominus intelligitur. Securis illa quæ cecidit, Adam sive totum genus humanum significasse dicitur. Tenebat ergo filius Pro-

(a) Alias, de Tempore 210.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Eadem Lovaniensium de isto atque de superiore dubitatio: eadem etiam verlini et Vindingi censura. Eidem auctori Cæsario tribuendum facile judicabis. De num. 3 vid. ejus homil. 16; de num. 4, homil. 12 et 37.

phetarum securim in manu sua; et Dominus ac Salvator noster humanum genus quod creaverat, in manu potentiae suae. Sed quomodo securis illa de manu Prophetae in profundum corruit; ita et genus humanum de manu Dei omnipotentis per superbiam se excussit, et cecidit, et in fluvio luxuriae vel omnium peccatorum gurgite se submersit. Securis ergo illa in profundo jacebat, quia genus humanum in omnium criminum abyssum infelici ruina corruerat; sicut scriptum est, *Infixus sum in limo profundi*; et iterum, *Deveni in altitudinem maris, et tempestas demersit me* (*Psal. lxxviii, 3*), et reliqua. Fluvius enim ille ubi securis cecidit, significat præterfluentem et fugitivam et in abyssum descendentem voluptatem, vel luxuriam sæculi hujus. Fluvius enim a fluendo nomen accepit. Et quia omnes peccatores transitoris voluptatibus inhærentes vel inhiantes fluere dicuntur; ideo securis illa in fluvio et in limo jacebat oppressa.

2. *Figura reparationis illius. Relapsus cavendus.* Veniens ergo Elisæus, misit lignum, et natavit ferrum. Quid est lignum mittere, et ferrum in lucem producere; nisi patibulum crucis ascendere, et de profundo inferni humanum genus erigere, ac de omnium peccatorum limo per crucis mysterium liberare? Postquam vero natavit ferrum, misit inanum Propheta, et recepit illud, et rediit ad utiles usus domini sui. Ita et de nobis factum est, dilectissimi fratres, qui de manu Domini superbiendo cecideramus, per crucis lignum iterum ad manum vel ad potestatem Domini reduci meruimus. Et ideo, quantum possumus, cum ipsius adjutorio laboremus, ne iterum superbiendo de manu Domini corruamus. Et quia nullis præcedentibus meritis de tenebris producti sumus ad lucem, de morte ad vitam revocati, de multis erroribus in viam reduci, curramus dum lucem habemus, ne prætereuntia salutis tempora negligamus: nec nos delectet mundi hujus male dulcis et nimium periculosa latitatio; ne iterum de operibus sanetis, et de justitiæ via, quasi de manu Domini corruentes, ad luxuriosum mundi hujus fluvium recurramus, et in omnium peccatorum limo, infelici iterum ruina, mergamur: sed audiamus Apostolum dicentem, *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt querite* (*Coloss. iii, 1 et 2*). Quare dicit, *Si resurrexistis, nisi quia cecideramus?* Et alibi idem Apostolus, *Surge, qui dormis, et cæsurge a mortuis, et illuminabit tibi Christus* (*Ephes. v, 14*). Quasi non tibi videtur ad securim in limo jacentem clamare? *Surge, inquit, qui in profundo gurgite dormis; et per crucis mysterium illuminabit tibi Christus.*

3. *Qui peccat, destruit templum Dei.* Jam ista omnia, fratres charissimi, per Baptismi sacramentum, Deo auxiliante, sic agere studcamus, ut nobis beneficia Domini nostri non iudicium pariant, sed profectum. Et ita dulcedinem charitatis, puritatem cordis, et castitatem corporis teneamus, ne in nobis Dei sacramenta patiantur injuriam. Si enim verum est, imo quia verum est, quod dicit Apostolus, quia templum Dei sumus, et Spiritus Dei habitat in nobis (*I Cor. iii, 16*), quoties aliquid peccatum aut cogitando, aut loquendo, aut operando perlicimus, templum Dei destruímus, et ei qui in nobis habitat injurias irrogamus. Et ideo si quis in se templum Dei aut turpibus cogitationibus sordidavit, aut luxurioso sermone polluit, vel quibuscumque criminibus forte jam usque ad fundamenta destruxit; dum tempus est, cum Dei adjutorio studeat reparare perditam, erigere lapsa, destructaque construere: ut cum dies iudicii venerit, etsi coronam non meretur accipere, vel ad peccatorum mercatur indulgentiam pervenire. Quod autem dixi, vel ad peccatorum indulgentiam, pro humilitate quæ nobis satis est necessaria, videor suggestisse. Nam medicus ille cælestis compunctis pœnitentibus, et elemosynas largius facientibus non solum veniam, sed etiam coronam recompensare consuevit.

4. *Conclusio.* Ergo, fratres charissimi, etsi negligens, tamen qualiscumque præco veritatis a Domino constitutus, quod et vobis expedit audire, et me oportet dicere, si non quantum debeo, vel quantum possum, suggero, clamo, admoneo. Qui contemnit præconem, timeat iudicem. Nullus ex vobis ante tribunal Christi se excusare poterit, non se fuisse admonitum, ut omnibus vitiis resisteret, et virtutibus operam daret. Et quia vobis quid vitare vel fugere debeatis, frequenter ostensum est, et quid agere vel expetere debeatis, assidua prædicatione monstratum est; sic Deo auxiliante agite, ut vobis admonitio nostra magis ad præmium quam ad iudicium ante tribunal æterni Iudicis proficiat. Quod ipse vobis concedere dignetur, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XLVI (a).

De fame Samariæ (b).

1. Dum a cultu Dei gens iniqua discolorit, horrenda fame comprimitur, et justa necessitate turbatur. *Venit, inquit, filius Adadæzer regis Syriæ, in Samariam, et obsedit eam: et facta est fames magna, ita ut venundaretur caput asini quinquaginta siclis argenti, et quinque siclis argenti quarta pars cibi stercoris columbini.* Cur famem, o miserrime, pateris? Cur inopiam terribissimam sentis? Cur tanta penuria laceraris? Crescit famis quotidie pœna; quia quotidie crescit et culpa. Perseverant flagella; quia in populo perseverant et delicta. Propter te enim hostis irruit, inimicus obsedit, adversarius tua pabula devoravit. Tu esuris: et ille pinguescit. Tu famem horridam pateris; et ille de tuis pabulis, suis vacat epulis. Tu asinorum cadavera, et stercora columbarum argento mercaris. Callida deinceps vita, damna peccata, delicta compece, ad Deum convertere, relinque idolum, abominare figmentum; tunc poteris hostes divino adjutorio vincere, et cælesti prælio superare. Nec quicquam tibi poterit nocere ulterius, si damnato scelere divinus in te germinaverit cultus. Proh nefas! Horrenda cadavera et columbarum stercora peccator populus vescitur, nec Dei cultum querit: inquinatas carnes et horrendas escas fames et necessitas poscit, et adhuc figmentum hominum duritia colit; pabula denegantur, et illicita a peccatoribus exhibentur: Deus a populo peccatore non queritur, et idolum adoratur. Mutatur in figmentum Dei cultura, mutatur religio, mutatur et esca: mutatur Dei sancta cultura, mutantur et hominibus pabula, interdici vescuntur. Utenim alienum est quod colitur; ita alienum est quod contra regulam esuritur. Nec enim difficile est populum famem posse sentire, quem male vivendo constat spiritualiter esurisse.

2. Interea crescut cum vitiis augmenta famis, et peccata matrum cadavera appetunt filiorum, et alternis vicibus mulieres duæ suos natos devorare disponunt. Proh dolor! In cibum pietas vertitur, in pabulum suscepta soboles commutatur. Ante parricidium geritur, quam ad funestis epulas veniatur. Anima artibus elicitur, et matrum viscera polluuntur. Innocens sanguis effunditur, ut parentum fames rabida saginetur. Apud illas enim totum crudele, nefandum est, inquam, insontis sanguinem fundere, innocentis carnes concoquere, decoctos artus avidis faucibus transvorare; ut natum convertat in cibum, quem Deus condidit in solatium. Sed postquam ad funestas epulas ventum esset, altera mulier alteram exhortatur: *Recipe, inquit, recipe, miseranda mater, in viscera filium nuper visceribus procreatum.* Esto tui nati sepulcrum, esto ejus corporis diversorium: esto ejus, ut ita dixerim, monumentum. Intra te paululum comestus infans redeat, qui præ fame vivere jam jamque non poterat. Materni sinus qui vitalem intra se enutrierant, et nutritum in luce protulerant, particu-

(a) Olim, de Tempore 211; et post, in Appendice 63.
(b) Incerti auctoris et inerediti.

latum sibi redditum recognoscant. Recipiat nunc comestum uterus, quem vivum ediderat partus. Repetat habitaculum mortuus, unde nuper exierat vivus; quoniam fames urget, necessitas cogit. Cur enim nato superstitite moriar, et non magis natum ego mater consumam?

3. Igitur cum hæc mulier comestum jam conspiceret puerum, suum ab ista clade subtrahit filium. Negat se facturam in proprio, quod cum matre fecerat in alieno. Sufficit, inquit, mihi, sufficit tuo scelere, mulier, consensisse; sufficit me funestas epulas degustasse, et innocentis carnibus mea viscera polluisse. Crudele enim tecum participavi consilium, ut nefandum exercerem de meo filio parricidium: quod tecum admisi, expiare non possum, nefandum scelus recusare non valeo. Esto saltem relevata in meo, quæ sic gravaris in tuo: desine meo scelere, desine tuo graviore commissio. Utinam nec tu faceres quod tu fecisti, nec ego scelus admitterem quod incurri; ut homicidium facerem, et parricidium perpetrarem. Ex me disce quid feceris: quia et ego per te merui quod amiserim. Quare istud quod cogis non facio, quod suades effugio, quod ingeris perhorresco.

4. Tunc ad regem altera alteram pertrahit, ad iudicium ducit, causam tanti sceleris publicavit, quod enormitas facinoris publicare coegit. Tunc, inquam, sceleratum factum prodidit dolor, tunc immane facinus pietas perfida denudavit. Ardet insana mulier, quia parricidium fecit; ardet, quia filium suum devoravit: sed plus ardet, quia in illa clade filium suum alia non immolavit. Aut ego cum hæc, inquit, moriar: aut certe ut hæc meum, ita illius natum invadam. Pactum nostrum iustitia iniqua, rex juste, confirma: quia ego nunquam meum natum occiderem, nisi suum occidendum amaro placito locavisset. Ergo, domine rex, aut meum qui comestus est, reddat; aut suum qui est absconditus, prodat. Certe ut dignum est, utraque nos pari sententia percutere; ne aut ego post tantum facinus vivam, aut hæc sese gaudeat non fuisse in suum filium parricidam.

5. Quo audit rex vestimenta conscidit, vultum mutavit: et continuo propheta ad regem mandavit, *Hæc dicit Dominus, Hac hora, crastina die, mensura similaginis siclo emetur, et duæ mensuræ hordei siclo in porta Samariæ ementur.* Nuntiat Propheta sanctissimus ad regem cælitus ubertatem, quam sola fides crederet, et perfidia posse fieri denegaret. Nuntiat in locum famis futuram abundantiam similaginis, nuntiat cessaturam famem, successuram ubertatem. Nuntiat subito magna Dei successoria virtute Altissimi; et additur proprio scelere perfidia hominis. Tunc homo qui missus fuerat a rege ait: *Nec, si cataractæ celi aperiantur, possunt fieri quæ narrantur.* O perfidia hominis! Non credit promissam fieri ubertatem, qui horrendam senserat egestatem. Nec considerat Deum promississe abundantiam, qui populo irrogarat penuriam. Sceleratissime homo, cur mirabilibus non credis? Cur farra non accipis? Cur promittentem Dominum perhorrescis? Crede, quod credentibus datur; crede populo futurum, cuius te jam negaveris socium. Et quia bonis tantis indignus es, hæc tibi videre conceditur, et posse perfrui denegatur.

6. Igitur dum hæc geruntur, auditum fecit Dominus in castris Syriæ, ut populo promissam tribueret ubertatem: quadrigarum strepitus, et curruum sonitus, et armorum tumultus inimicorum auribus maluit resonare, ut posset jam suum populum liberare. Quo strepitu percussi inimici fugiunt, sine pugna terga vertunt, utensilia relinquunt; et Israelitæ egressi civitatem, castra hostium invadunt depraedantes. Revertente ergo populo onerato, ille qui non crederat, cecidit lapsus, et ubertatem videns in populo cecidit, pressus est (IV Reg. vi et vu).

SERMO XLVII (a).

De beato Tobia (b).

1. Beatus Tobias, qui panem suum noverat frangere esurienti, mercedem celerem mercenario præparat laboranti. Patienter lectione percepta, quæ nuper est recitata, admirabamur patris filiique tractatum, quem admodum angelus monet, quem æstimabant terrenum sub cælesti gloria mercenarium. Ad hoc enim cæcitas incurrit exitium, ut angelum susciperet medicum, qui divinis facibus incensus sic anhelavit: *Honestæ est oratio cum jejuniis et elemosyna.* Oratio iusti, clavis est cæli. Ascendit precatio, et descendit Dei miseratio. Licet alta sit terra, altum cælum; audit tamen Deus hominibus linguam, si mundam habeat conscientiam. Cum sensibus loquitur, si sit solus noster gemitus. Sufficit auribus imber oculorum, fletus citius audit quam voces. Oratio invidi solet de auribus propulsari. Erat patris et filii anima una, dum esset proprietas membrorum, erat illis singularis germanitas animorum. Fili, inquit, dimittamus istum hominem adjicientes ad mercedem placitam; quia nobis multa opere suo contulit bona. Et filius relato tractatu alloquitur patrem: Pater, numquidnam isti tam benedicto operario merces tantum placita debet pensari, cuius bonus ducatus non potest æstimari? Parum illi honoris reddemus, si ejus meritis mensuram figamus. Numquid ipse id tantum exhibuit, quod placuit? Hoc placuerat, ut mihi regionem et virum, cui argentum commendasti, demonstraret. Primo iter quasi cæleste carpens, et mihi et tibi paravit necessariam de pisce collyrium: me deduxit, argentum recepit, Saram mihi uxorem desponsavit. Mercede placita tantum est dignus, qui mihi tanquam cælestis existit paranympus; et, quod plus est, bone pater, oculorum tuorum maculas albugine detracta curavit, et totam domum nostram illuminatis oculorum tuorum lampadibus illustravit? Clarius modo video, quia te videntem aspicio. Nonne iste, optime pater, dignus est media substantia? Iste talis ductor atque provisor, medicus atque custos, ut dixi, mediæ substantiæ, quam ipse mecum pertulit, accipiat portionem, qui mihi ducatu suo tantam præbuit pietatem. Placet bono patri sapientis filii responsio. Rogare cœpit mercenarium, ut mercedis suæ sumat effectum. *Frater, inquit, accipe quod tuum est; et tunc vade salvus.* Recipe mercedem tuam; quia præbui mihi et filio meo bonam misericordiam. Tolle, ut dixi, mediam substantiam, quam cum meo filio reportasti: nam gratia quam tibi debemus, non potest ponderari.

2. Continuo angelus gaudet de cogitata mercede, qui missus fuerat gratis facere pietatem. Tobis, inquit, vel Tobia, quid de mea mercede satis superflue cogitatis? Habete quod vobis donavit Pater ille cælestis. Ego minister sum curationis, ille auctor sanitatis. Nescitis cuius mercenarii ope perfrui meruistis. Defunctos captivitatis sepelire non timuistis, Tobis: ascenderunt ad Dominum opera tua; quia relicto prandio, reddidisti mortuum sepulture. Ego Domino medullata intuli sacrificia pro venerabili sepultura, ego directus sum operarius fori cælestis. Mortuum sepelivisti, et mortis aculeum non timuistis. Ipse sepultus pro vobis voce tacita proclamavit. Probationis fuerat cæcitas oculorum, unde patientia tua clarius meruisset de cælestibus ornamentum. *Ego sum Raphael, unus ex septem Angelis, qui assistimus ante claritatem Dei.* Non indigeo fructu humanæ mercedis: divitem me facit conversatio majestatis. Dives est ille qui me misit, gratis jussit impendi, qui gratis ipse concessit. Nec ipsum honorem gratiarum mihi deputetis; quia nihil meis viribus percepistis. *Deum benedicite, et illi confitemini, et ipsum glorificate, quia vobiscum fecit bona (Tob. xii).*

3. Subito patefacto mysterii cælestis honore, voce

(a) olim, de Tempore 236; et post, in Appendice 65.

(b) incerti auctoris et incertum.

Raphaelis angeli attoniti, Tobis et Tobias collapsi in terram proruerunt, vocem tremulam penitus occultaverunt, quia vocem insolitam audierunt. Quid meruistis, pater Tobis filiusque Tobia? Mercenarium habere caelestem, et tanquam operarium locare terrestrem? Celavit vobis angelus nomen: Azarias sum, inquit, Ananiae magni filius (Tob. v, 18): et non dixit, Ego sum Raphael angelus. Celavit in primo nomine dignitatem, ne faceret locatori terrorem. Si enim diceret, Ego sum angelus, non esset Tobiae mercenarius. Servata est dignitas nominis; ut postremo magnitudo claresceret dignitatis. Videte, charissimi, quantum sit eleemosynæ meritum: angelum meruit habere operarium. Videtis quantum proficit, mortuos sepelire; ut oblatio ejus per angelum Raphaelem ad caelestem ascenderet majestatem. Videtis, quia eleemosyna a morte liberat, et ipsa purgat peccata. Facit purgationem oculorum, liberat a tenebris peccatorum. Tobis via sua deducitur; Sara tot viris contristata, per angelum matrimonio copulatur.

SERMO XLVIII (a).

De Judith, I (b).

1. Non sufficit mortalis eloquentia justorum omnium orationes eximias atque triumphos gravidasque referre virtutes, quas omnipotens Deus dedit eis quibus solet conferre victoriam, qui viros ac feminas vigere permisit, qui et flammam camini refrigerio dispersit, et insidiosos exercitus capite sublato nudavit. Nam cum Holofernes ille filiorum Israel, imo sui capitis inimicus, exterarum gentium sibi jus vindicaret, atque obsidione, armis, ignibus quoque pugnaret, necnon et multarum gentium campos carnis messibus oneratos in cinerem pascente flamma converteret; Judith sanctissima, cujus precibus patuit cœlum, orationis arte arma victricia fabricavit, quibus adversa confingeret, et pavescentes viros femina vindicaret. Squalida civitas obsidione barbaræ feriatas: ita enim universa languebant, ut in manibus hostium jam tradi commodius judicarent, quam perniciosæ famis populatione vexari. Ecce Judith post preces et saccum, post cinerem ad cultus puellares redit, spes omnium populorum procedit, sollicitos populos redditura securos sua sapientia consolatur, quæ promittens victoriam quam omnis natio miraretur, portam sibi paululum remotis obicibus postulat aperiri. Prodiit secura unius puellæ comitatu contenta, et hostium securis grossibus properavit in castra. Intra muros sollicita fuit, secura sit dum ad timenda pervenit. In qua femina insidiosæ pulchritudinis novitatem hostilis exercitus vehementer expavit, ut in ejus obsequio vires amitterent, arma projicerent, et colla curvarent.

2. Deducitur ad prætorium subjectis ordinibus fraus Holofernis, et lugentis victoria civitatis. Quam cum videret Holofernes, solutus est sensibus, animam cum capite perditurus. Jacuit enim dedecus juvenum mulieris vultu captivus; licuit mulieri exarmare juvenes, et debellare victores, sollicitam defendere civitatem, et barbarum subvertere bellatorem. Decepit sincera corruptum, fœellit casta pollutum, pudica perimit adulterum, sobria jugulat ebriosum. Illa enim tam barbaros animos insidiosi sui vultus fraude confuderat, ut eum ligaret multarum arte fabularum, ut redderet inter exercitus victum, et inter arma captivum. Paratur convivium regi, Judith interesse jubetur. Illa consentit, ut vineat: accedit ad convivium, nihil de cibis aut de poculis hostium gustatura, quæ suis utensilibus voluit esse contenta. Quamvis ille bellator armorum tam castissimæ feminae male sanus attenderet vultum: illa tamen, quare venerat, de ejus capite cogitabat: quo sublato defectus civibus subveniret, et multa capita tueretur, defenderet, vindicaret.

(a) Olim, de Tempore 238; et post, in Appendice 65.
(b) Incerti auctoris et merulii.

3. At ubi convivii sagina fines excessit, et gravis calicibus somnus successit, videns Judith inimici corporis inclinatas ebrietate cervices, surgens ipsius cruentum arripuit collum, comam quoque barbari capitis manu occupavit. Domine, inquit, confirma brachium meum. Et percussit tertio in collo ejus; et amputavit caput ejus. Exiens foras, tradidit puellæ caput Holofernis, et misit illud in peram. Et post pusillum exivit foras quasi ad orationem secundum consuetudinem. Ecce castitas. Orationis favore castitas pudorem proprium servavit intactum et quietum, decepitque alienum. Jacet inclusum cadaver, et jam foris est caput. Cum palmifera castitate Judith ad cives sollicitè festinat: nec prohibetur regressu, cui quasi ad orationem antea fuerat concessum. Jam recipit attonita civitas tantæ victricis reditus triumphales, jam luctus convertuntur in gaudium, jam portæ plenissima securitate panduntur, jam pendet muris victoribus caput. Omnis erat in civitate victoria, et in hostilibus castris tremor erat et fuga (Judith. x-xv); Judith in civitate cum securis secura. Ubi enim assiduis pulsatur orationibus cœlum, potentia semper calcatur armorum. Ecce gloriæ feminae castitatem servavit oratio; et hostem servare non potuit multitudo. Lugentem civitatem una femina valuit vindicare; et tantus exercitus regem non potuit custodire.

SERMO XLIX (a).

De Judith, II (b).

1. Quotiescumque bellicus rumor terribili fama crebrescit, aut horrissono tubarum clangore, vel raucisono æris cantu increpuit lethiferum murmur, feminis ac debilibus formidolosa imago mortis occurrat: intrepida virorum fortium pectora solent laudis amore flagrare, atque bellica sorte, ubi festo imbre densati preliantes mortifera obumbratione texerint partes concertas sub stridulo telorum cursu, eventum jam errantes lethiferi, præcipiti ardore triumphales propinquant ad palmas. Judith bellator animus alienum pectus obsedit. Illa abjecta formidine feminarum victoriam in periculis quaerens, nec mortem in periculis timuit, nec ambiguitatem formidavit. Cum igitur Bethuliae mœnia Holofernes hostili obsidione calcaret, et avertens tractus aquarum, prima indiceret certamina siccitatem; Judith flens sui conjugis fœdera acerbo discidio rupta lugubri lamentatione servabat. Quæ ut reperit captivandæ civitatis inducias postulatas, mox ei privatum dolorem congeniavit civitatis communis dolor. Quæ exorata, consurgens abluat aqua corpus suum; imponens sibi ornamentum, pendulas aureas divitias suspendit, et manibus lapillos circulos splendentes induxit, fluentes sinus purpureæ vestis gemmato collegit pectore, casto vultu prius dimicatura quam ferro. Monilium tela pudori semper adversa, hostem ferire didicerunt. Gentis suæ vindex sumpsit ornamentorum arma, non de bello nuptias subitura; sed de civitate bellatrix procedit sponsa. Nec fuit levitas ornatus, qui ad hominidum tanti capitis aptabatur. Pergit divino Spiritu ducta, et singularis ancillæ solatio contenta. Species custodit, quæ blanditur; et ne violenter pudicitia custodita laxidatur, Holofernem alloquuntur, ut desiderium inane concipiatur: Ego, inquit, ancilla tua, misit me Dominus Deus sacre rem, in qua mirabitur omnis qui audierit eam; quoniam ancilla tua Deum cœli observo; et nunc ibo per noctem, et orabo ad Dominum cœli: et nuntiabit mihi quanto facit hæc, et ducam te per mediam Judæam, et ponam sedem tuam in media civitate, et canis non mutet lingua sua contra te, quoniam mihi hæc ostensa sunt a Domino. Non decuit pudicam mentiri, non intelligentibus dixit, perfectit actibus quod promisit.

2. Dum regi alto sermone imaginariis verbis blan-

(a) Olim, de Tempore 239; et post, in Appendice 67.
(b) Incerti auctoris et merulii.

ditur, bellator animus lascivia solvitur, in amore armorum torpent vires innumerabiles militum, luxu regio nuptiarum pompa nullo nubente construitur, cancti ebrietate solvuntur. Non delicata matrona pugnavit, sed sopor tibi quem ferias preparavit. Constructo thalamo concitatur ad ducem proum amore, victum somno, elisum virum in strato; bellatoris crines implicuit pulchritudine digitorum, post teneritudinem fusi, eboni capulum quaerit. Muro matronam non terruit, sed armavit, quæ ita pugnavit. Coruscus ensis caput abstulit hosti, persolvitur, in patriis mœnibus victoria suspenditur (*Judith* x-xv). Armis stupentibus cunei densantur, præpostero ordine triumphant. Sequitur bellum, vino fusi, soluti somno, in certamen nec clamore provocante consurgunt, teguntur armis coruscantibus montes. Quid, alienigena, fremis? quid bella componis? quid aciem paras, habens quem in cubiculo quaeras? Omnem varium furoris impetum retine, tantum vobis reliquimus ducem, agnoscendam partem habemus in porta pendentem. Tantam animus de Deo suscepit largitatem, quantum credulitas sibi poterit vindicare.

SERMO L (a).

De beato Job, 1 (b).

1. Promptiorem me ad loquendum vestra Sanctitatis præmonet; etiam dudum de Scripturis insinuada omni cum devotione dicendi fiduciam tribuit, quem Deus gratanter vobis audire monstravit. Sic et nos vestra Sanctitas de Job dicentem accipiat, ut audire se tanquam rusticum credat. Non fucos sermones in lectos dicere arbitretur, qui illius magisterio simpliciter dicere proficitur. Adversus Job diabolum pugnam impetravit, cujus filios ruina cum exstingeret; factus est post divitias inops, post familias solus, post numerosam sobolem, nullius pater, patrimonio naufragus, in corpore edaces pœnas uno robore fidei sustinebat. Divitiæ in inopiam ceciderunt. Hic nova expergiscitur nuditate: nullus fuit proximus; quia rara est miseris amicitia. Corporis sanitas vulneribus immutatur, gaudium in dolorem convertitur, nullus artus qui non flagellis valetudinum agitur. Denique sub sterquilinio jacuit præclara justitia, et cum vulnerata caro probaretur in membris, incolome pectus servabat interius. Nihil erat a capite usque ad pedes, quod non assigeret pœna. Undique circumvallantibus pœnis stetit: et unde reverbat diaboli invidia, inde sumpta est fatigata victoria. In corpore torquebatur, et spiritu probabatur. Vermibus corpus inquietis doloris tolerabat geminata supplicia, quam fluxæ carnis putredinem prædurabat secunda calamitas: non noctibus quies, non diebus requies. Torquebatur, et orabat. Aliud postulabat hostis, aliud precabatur vociferatio confessoris. Dissolutis nervis, sanici profluvium asperior testa radebat, atrox cruciatus mutabat. Reges non agnoscebat, et confossum corpus in stercore recumbebat. In naufragio corpore incolomis justitia tutatur, et periclitantibus membris, auctori vulnerum pectus servatur. Omnia, excepto spiritu, occupaverat hostis.

2. Non fuit qui reciprocum redderet munus mercedibus; delicata matrona in alienis domibus servit, quæ imperare consueverat. Ubi post solis occasum diurna supplicia dure transigebat, quietem expectabat, et fatigatis matrona digitis, succedentem diem lacrymantibus oculis deducebat. Orbata in mœnore filiorum mulier locatur ut serviat, nec ad lacrymas vacat. Adhuc matrona jam vidua, ubique mercenaria, nusquam domina; nec sterilis, nec mater, uteri sui laniatus deflet: Ecce, inquit, marite, quæ patris: *dic aliquid adversus Deum, et morere*. Peccavit sola, quæ viro misericordiam denegabat; oblivisci uxorem Job in filiis didicerat, et omnibus membris fluens, solus animus fideliter repugnabat. Bellator

mundi in uno viro torquetur, dum torquet et pœna, revertitur in auctorem. *Ecce*, inquit Dominus, *tradam illum tibi: animam illius tantummodo custodi* (*Job* 1 et 11). Secure pugnat, qui hoste metuente servatur. Sic hostis furebat, ut timeret: infligit dolorem crudelitas; et deficit in suis viribus. Pœna fugata revertitur sanitas, et cicatricibus felicio redditur medicina. Celerius curat Dominus, quam vulnerat inimicus. In gaudia gemitus migraverit, et in fossis vulnerum numerabantur monumenta victorie. Propter Job regina, propter quem et mercenaria. Duplici regreditur fenore, ut amissa possent duplo recipere.

SERMO LI (a).

De beato Job, 11 (b).

1. *Job in prosperis et in adversis victor. Thesaurus justis fides*. In lectione quæ nobis lecta est, fratres charissimi, audivimus quod gloriosissimus Dei athleta contra hostem callidissimum admirabiliter præliatus sit: et secundum quod Apostolus ait, *Spectaculum Deo et Angelis ejus et hominibus* (1 Cor. iv, 9) dignum non sine ingenti admiratione audire, et quodam modo oculis fidei videre meruimus. Vidimus beatum Job non solum contra felicitatem mundi, sed etiam contra paupertatem et asperissimos dolores, et contra filiorum orbitatem fortiter et feliciter dimicantem. Qui cum esset dives, nullum contemptum habuit; cum penuriam pateretur, neminem blasphemavit, nec contra Dei dispensationem murmurare præsumpsit: sed locuples dicebat, *Domus mea omnibus viatoribus patuit, et de velleribus ovium meorum calefacti sunt humeri infirmorum* (*Job*, xxxi, 19 et 20). Postea vero, cum paupertate premeretur, in angustiis loquebatur, *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est* (*Id.* 1 et 11). Fortiter collicuetus est diabolus; sed athletam Dei superare non potuit. Inmanes suscitavit fluctus; et firmissimam petram commovere non valuit. Machinationes suas adhibuit; et turrim validissimam non prostravit. Arborem concussit; et decutere poma non valuit: et ramos quidem confregit, sed radici nihil nocuit. Parietem perforavit, sed thesaurum auferre non potuit: thesaurum autem dico non auri et argenti, sed fidem justis. Hunc enim ejus thesaurum diabolus diripere festinabat, quando eum omni facultate nudatum plaga intolerabili cruciabat. Vidisti augmentari fluctus, vidisti petram firmissimam, vidisti turrim inexpugnabilem, vidisti Deum glorificatum, et diabolum contractum: et quali nomine hunc justum appellem, ignoro. Athletam eum vocem? Sed præcellit tantarum copia coronarum. Petram eum dicam? Sed firmiorem video. Militem appellabo? Sed robustiorem cerno constantiam. Turrim eum nominabo? Sed eminent sapientiam. Arborem eum dicam? Sed decorosior invenitur. Fructum illum appellem? Sed pretiosior demonstratur. Thesaurum eum nominabo? Sed copiosior esse dignoscitur. Et quali vocabulo appellem sanctum illum, non invenio.

2. *Et dives potest esse bonus, et pauper beatus. Pauperum contemptus quam cavendus*. Audiant hæc divites, audiant hæc pauperes, quemadmodum hic beatus vir in divitiis suis et felicitate benignus dispensator extitit divitiarum, et in tentatione paupertatis patienter et fortiter toleravit. Vides igitur non esse impossibile divitem esse in operibus bonis, et pauperem per patientiam egestatis posse esse beatum. Nolo mihi dicas, quia paupertatem timeo. Paupertatem times, et peccatum non metuis? Nolo timeas paupertatem: sed iniquitatem time, quæ mater est tormentorum. Dominus a te stipendium postulat, et dare ei non vis. Cum enim audis eum dicentem, *Quamdiu fecistis uni ex minimis istis, utique si tribuas pauperi, Christo feneras*. Si contrahis a paupere manum tuam,

(a) Alias, de Tempore 225.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Erat Lovaniensis dubius, Verlino et Vindingo apurius. Auctoris est eruditus et pius, sed nobis ignotus.

(a) Olim, de Tempore 224; et post, in Appendice 64.

(b) Incerti auctoris et innotuit.

quomodo et qua fiducia in illa die et tu a Domino misericordiam postulabis? Nonne arguet te, dicens: Vidisti me nudum, et non operuisti: esurientem, et non pavisti (*Matth. xxv. 40, 43*)? Quid tu ad hæc respondebis, et quam veniam deprecaberis? Nonne conscientia tua reum te faciet, et obmutesces? Et tu quidem multis et pretiosis vel exquisitis deliciis interdum usque ad crapulam satiariis; et pauperi unde esurientem repellat, vel cibum simplicem dissimulas erogare. Vestibus etiam niniuum pretiosis indutus incedis; et pauperi nudo nec vilissimum tribuis vestimentum. Domum tuam in omni pompa componere vel ornare contendis; forsitan nec in angulo ejus peregrinum vel pauperem recipis. Sed qui talis est, cum ei irrevocabilis advenerit finis, si pœnitentia non subvenerit, perget ad inferos nudus bonis operibus, remanente domo cum omni ornatu suo in testimonium avaritiæ suæ. Unusquisque enim prætereuntium dicit: Hæc domus illius fuit raptoris, prædonis, avari. Quantis viduas afflixit, quantos orphanos denudavit, quantos miseros fecit, ut hanc domum tantis expensis de iniquitate quæsitis erigeret!

3. *Nobilitatem non dignitas culpanda, sed fastus. Homo quam Deo charus.* Sed dicit aliquis: Nobilis sum, et in honore constitutus. Nobilitatem nemo reprehendit, de istis dignitatibus nemo disputat, que a Deo bene hominibus conceduntur. Divites ergo in honoribus constitutos, si juste et caste et misericorditer vixerint, reprehendere nemo debet. Illi vero dolendi sunt et lugendi, qui inflati superbia dignitatum, putant se immortales cum ipsa dignitate figuratos; et non considerant conditionem suam, quia de terra sunt, et in pulverem redigentur, et pro parva lætitia vitæ hujus (si tamen lætitia vel vita dicenda est), perpetua sustinebunt tormenta. Attendis pauperem, et despicias, et non recogitas quoniam homo est, sicut et tu: homo chara et amica possessio Dei, homo cujus causa firmatum est cœlum, et extensum est mare, fundata est terra; propter quem sol oritur et occumbit, luna crescit et deficit, astra micantia surgunt. Tunc ergo contemnens hominem pauperem, propter quem Deus talia et tanta constituit; ad extremum, ut adhuc amplius dicam, propter quem Dei Filius humanam carnem assumpsit, opprobria et flagella sustinuit, crucem pertulit, et flagelli amaritudinem sensit, mortem gustavit, ad inferna descendit, et eos qui a diabolo detinebantur obnoxii, sanguinis sui pretio liberavit? Ecce quanta et qualia humano generi pietas divina concessit. Videte ergo si justum est ut a nobis pauper quisque despiciatur, cui tot beneficia pietas divina largitur.

4. *Dei in pauperes favor.* Amemus ergo, fratres charissimi, et non despiciamus pauperes vel peregrinos; ne nos ille despiciat qui propter nos pauper factus est, cum esset dives (*II Cor. viii, 9*). Considerate, fratres, et diligenter attendite, quia ab initio nullum pauperem despiciere voluit Deus. Nam sicut in Scripturis divinis frequenter et diligenter auditis, ut superbiam et vanitatem mundi reprimeret Deus, non elegit rhetores, non eloquentes, non consules, non divites, non potentes, quibus verbi sui secreta committeret: sed aut opilioes, sicut Patriarchas et beatum David; aut piscatores, sicut beatum Petrum, vel reliquos Apostolos; ut per infirma destrueret fortia, et per humilia excelsa et superba dejiceret. Amemus ergo pauperes, ut cum illo partem habere possimus, qui dixit, *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (*Matth. xi, 29*). Nam quia genus humanum per superbiam mortale vulnus acceperat, Christus medicamentum humilitatis exhibuit. Noli ergo despiciere humilem pauperem: qui cum sibi pauper sit, facere te divitem potest. Qui enim divites sunt, imitentur beatum Job humiliter largas elemosynas facientem. Non extollantur in prosperis: et si sinistrum aliquid, Domino permittente, pertulerint, non deprimantur adversis; et in nullo contra Dei judicia murmurantes, sed humili et pia conscientia cum beato

Job dicant, *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum: cui est honor et imperium cum Patre et Spiritu sancto, in cuncta sæcula sæculorum. Amen.*

SERMO LII (a).

De beato Job, iii; et de verbis Psalmi xcviij, 5, 6, Psallite Domino in cithara, etc. (b).

1. *Quis psallat in psalterio et cithara. Job tuba ductilis. Job afflictus ad purgationem levium peccatorum.* Beatus Job, fratres dilectissimi, de quo nobis hesternæ lectio recitata est, tam sanctus fuit, ut in illo complectetur illud quod in Psalmo Spiritus sanctus dixit; *Psallite Domino in cithara et voce psalmi.* Non vocem solam, sed opera assumite: ut non tantum cantemus, sed et manibus operemur. Qui cantat et operatur, psallit in psalterio et cithara; qui psallit in psalterio, divina de cœlo verba canit: qui autem operatur manibus, humana opera perficit. Extende manus, et da pauperi, nudum vestis, hospitio recipe peregrinum. Sed cum facis, pie ac hilariter fac: recole illi te facere, qui dicturus est, *Esurivi, et dedistis mihi manducare* (*Matth. xxv, 35*). Videte qualia organa adjunguntur in similitudinibus. *In tubis, inquit, ductilibus.* Beatus Job, fratres dilectissimi, ita Dei Spiritu plenus erat, ut velut ductilis tuba laudes Domini dulciter decantaret. Sic enim de talibus sonitus est, *In tubis ductilibus et in voce tubæ cornæ.* Ductiles arææ sunt tubæ, et tundendo producentur. Quando enim producentur? Quando malorum hominum persecutionem patimur, si patienter omnia sustinemus, et nunquam contra dispensationem Domini murmuramus, vapulando erimus tubæ ductiles ad laudem Domini productæ, si cum tribulatione proficimus. Tribulatio tunsio est, profectus productio est. Tuba ductilis erat beatis Job, quando a diabolo percussus tantis damnis, orbitate etiam filiorum afflictus, in nullo contra Dominum murmuravit. Tunsione illa tantæ tribulationis factus est tuba ductilis. Ergo audiamus si ipsa tuba bene sonuit. Audi, *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.* Videte, fratres, quomodo et quam diligenter sonuit, quam suavem sonum dedit. Nec hoc solum sufficit, nisi adhuc tundatur. Datus est autem in potestatem satanæ, ut caro percuteretur. Percussus est, cœpit putrescere; ita ut cum scatescentes globi vermium exararent. Ipse tamen beatus Job quamlibet esset justus, non tamen fuit sine peccatis. Neque enim melior erat sancto Joanne evangelista, qui ait, *Si dixerimus quia peccata non habemus, ipsi nos seducimus* (*I Joan. i, 8*). Per illam enim crudelissimam pœnam minuta peccata purgabatur. Quam rem etiam ipse intelligens, Deo gratias referebat; et negligentiæ suarum quasi verissimus iudex, non molli linteo, sed testa radebat saniem fluentem.

2. *Job infirmus melior Adam integro.* Ex omnibus tamen bonis suis, sola ei a diabolo mulier reservatur. Supposita est uxor Eva, quasi ad seductionem. Hoc erat necessarium, ut uxor ei reservaretur: equidem non ad solatium mariti, sed ad ministerium diaboli. Suggestit mulier blasphemiam: Job non obtemperat, sed recusat. Evam Adam in paradiso non repulit; repulit Job Evam in sterquilinio. In stercore sedebat Job, cum flueret vermicibus atque putresceret: sed melior Job vulneribus plenus in stercore, quam Adam integer in paradiso. Equidem adhuc uxor sua Eva erat; sed jam ille Adam non erat. Quid ergo dixit mulier? *Blasphema Deum, et morere.*

3. *Diabolus malleus universæ terræ.* Ecce audivimus quomodo tunditur tuba ista. Percussit eum diabolus

(a) Alias, de Tempore 222.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Ex Lovanien-sium censura dubius inter Augustinianorum sermones remanserat. Observavit post Verlinum vindicus, que in eo leguntur, pleraque ex Augustini in Psal. 97 narratione esse huc translata.

a capite usque ad pedes gravi vulnere, et putrescens vermibus sedebat in stercore. Audivimus quemadmodum tensus est : tubæ hujus ductilis vocem dulcem, si placet, audiamus. Respondit enim uxori : *Locuta es*, inquit, *quasi una ex insipientibus mulieribus : si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non toleremus (Job 1 et 11) ?* O sonum fortem ! o sonum dulcem ! Quem non dormientem excitet sonus iste ? Quem non exciet præsumptio in Domino, ut adversus diabolum securus procedat in prælium ; et non se suis viribus oblecturus, sed Dei auxilio protegendus ? Ipse enim adiutorium dedit, qui eum tentari permisit. Non enim tunderet diabolus de se ipso : nihil enim facere poterit, nisi quod dispensatio divina permiserit. De illius enim diaboli pœna futura propheta commemorans ait, *Contritus est malleus universæ terræ (Jerem. 1, 23)*. Malleum universæ terræ, diabolus voluit intelligi. De ipso malleo in manu Domini posito, id est, in potestate Dei, tunduntur ductiles tubæ, id est, animæ sanctæ, ut resonent Dei laudes.

4. *A diabolo tunduntur justi et injusti.* De isto malleo et justus tunditur et peccator : ille, ut probetur ; ille, ut puniatur : aut certe ut justus augeatur in bonis, et peccator corrigatur a malis. Sub isto enim malleo in manu, id est, in potestate Domini constituto, tunduntur non solum humiles, sed et superbi : sed humiles producantur, superbi comminuuntur et vitrum. Una eademque tunso bonos producit ad gloriam, malos redigit in favillam : ut impleatur in eis illud quod scriptum est, *Et erit tanquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ (Psal. 1, 4)*. De ipso enim malleo quoties animæ sanctæ, Deo dispensante vel permittente, tunduntur, in nullo murmurant, in nullo penitus contradicunt ; magis humiliter, velut ductilis tuba, proclamant, *Justus es, Domine, et justa judicia tua (Psal. cxviii, 137)* ; adhuc minus palinur, quam meremur. Et hæc quidem dicunt animæ sanctæ. Animæ vero superbe et peccatis obnoxie, quoties aliqua adversitate pulsantur, rebelles contra Dominum murmurare præsumunt, dicentes : Deus, quid tibi feci ? quare tanta patior mala ? Quibus in conscientia respondet divina justitia : Bene dicis, O Deus, quid tibi feci ? Verum est quia nihil mihi fecisti, sed totum tibi : si enim aliquid boni fecisses, mihi feceras. Cum vero peccata et crimina commisisti, tibi omnia fecisti, non mihi. Et quia *quæcumque seminaverit homo, hæc et metet* ; non est injustum quod spinas et tribulos peccatorum colligat, qui nequitiam seminavit. Nos vero, fratres charissimi, audiamus Apostolum dicentem, *Seminemus quod bonum est ad omnes, maxime ad domesticos fidei.* Timeamus, ne forte, si in carne seminamus, secundum Apostolum de carne metamus corruptionem : sed ipso attestante, seminemus in spiritu, ut de spiritu metamus vitam æternam (*Galat. vi, 8-10*) ; ad quam nos Dominus sub sua protectione perducatur, cui est honor et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LIII (a).

De verbis Psalmi xlix, 20-23, Sedens adversus fratrem tuum detrahebas, etc. (b).

1. *Eleemosyna sine justitiæ studio.* Frequenter, fratres charissimi, cum Psalmista cantamus versiculum illum, per quem detractores spirituali gladio feriuntur. Sic enim ait : *Sedens adversus fratrem tuum detrahebas, et adversus filium matris tuæ ponebas scandalum.* Quod autem dixit, *Sedens*, hoc ostendere voluit quod non transitorie detraxerit, nec ei subreptum sit, ut male de proximo loqueretur. *Sedens*, id est, ex otio : quasi ad hoc vacans, ut derogares proxi-

(a) Olin, 2 ex Homiliis 50 ; et post, in Appendice sermo 13.

(b) Desumptus ex Augustini enarratione in Psalmum 49, sed quibusdam mutatis et additis. Addita ausulis concluduntur.

mo tuo. *Hæc fecisti, et tacui.* Nemo, fratres charissimi, falsa securitate se decipiat, et putet se ante tribunal Christi non esse venturum, nec redditurum de factis propriis rationem. Veniet enim Dominus Deus, noster, et non silebit. Modo enim silere dicitur, quia adhuc vindictam suspendere videtur.] *Hæc fecisti, et tacui.* Quid est, *Tacui*, nisi, Non vindicavi, severitatem meam distuli, patientiam tibi prolongavi, penitentiam tuam diu expectavi ? *Hæc fecisti, et tacui.* Ego autem cum adhuc expectarem, ut te pœniteret ; tu et me contempsisti, et Apostolum audire noluisti¹ ; sed *secundum duritiam cordis tui et cor impœnitens thesaurizasti tibi iram in die iræ et revelationis justitiae judicii Dei (Rom. ii, 4, 5)*.

2. *Idem tractatur argumentum. Suspiciatus es inique, quod ero tibi similis.* Parum est quia mala facta tua placent tibi, placere putas et mihi. Deum quia non statim pateris ultorem, vis tenere participem, et tanquam corruptum judicem prædæ socium vis habere. [De multis quæ rapuisti parvas elemosynas faciens, et adhuc peccata non deserens, quasi corruptum judicem putas te posse redimere : cum, si etiam totum dares, et peccata ipsa non deserens, te ipsum deciperes, pecuniam perdendo, et peccata non redimendo.] *Suspiciatus es inique, quod ero tibi similis. Arguam te.* Quando veniet enim Dominus Deus noster, non silebit. *Arguam te.* Et quid faciam arguendo te ? quid tibi faciam ? Modo te non vides : facio ut videas te ; quia si videres te, et displiceret tibi, placeres mihi : quia vero te non videns placuisti tibi, displicebis et mihi et tibi ; mihi, cum judicaberis ; tibi, cum ardebis. Quid enim tibi faciam, inquit ?

3. *Bona post dorsum, mala ante faciem sibi proponenda.—Constituam te ante faciem tuam.* Quid enim vis latere te ipsum. In dorso tuo tibi es, non te vides : facio ut videas te ; quod tu post dorsum tuum posuisti, ego ante faciem tuam ponam. Videbis scditatem tuam, non ut corrigas, sed ut erubescas. [Modo enim, fratres charissimi, omnes amatores luxuriæ, et qui cum delectatione faciunt iniquitatem, peccata sua post dorsum projiciunt : si vero aliquid boni casu aliquo vel per quamlibet occasionem fecerint, ante se ponunt : et inde assidue gloriantur, et dicunt : Ego illum liberavi, ego illi benefeci, ego illi tantum dedi. Et dum bona quæ per illos Deus fecit, sibi assignant, per vanitatem perdunt, quod per elemosynam acquirere videntur. Ac sic ante tribunal Christi perditis bonis, quæ ante se habebant, peccata quæ post dorsum projecerant, ante faciem eorum revocantur : et sine ullo termino sustinebunt supplicium, qui sibi, dum viverent, noluerunt providere remedium. Et hæc quidem faciunt illi, qui plus diligunt præsentia quam futura. Qui vero de animæ suæ salute attentius cogitant, e contrario faciunt ; bona quæcumque fecerint, post dorsum projiciunt ; mala autem quæcumque illis subreperint, ante oculos ponunt : et dum de ipsis in præsentia sæculo erubescunt ; et vulnera curare, et mortua resuscitare, et sordida ablueri tota fidei devotione contendunt : ut cum in die judicii ante tribunal Christi venerint, mala quæ ante faciem suam posuerant, et bonis operibus redempta sunt, auferantur ; bona quæ propter vanitatem post dorsum projecerant, ante oculos collocentur, et mereantur audire, *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum (Matth. xxv, 34)*. Et licet hæc ita sint, non tamen de illis desperandum est, qui adhuc mala sua non solum corrigere nolunt, sed etiam defensare non erubescunt : sicut nec illa civitas desperata fuit, de qua dictum est,] *Triduum, et Nive subvertetur (Jonæ iii, 4)*. In ipso tamen triduo idonea fuit converti, orare, plangere, et de pœna imminenti misericordiam promereri. Audiant ergo qui tales sunt, dum

¹ Sic editi. At Mss. gr. et rm., *Et me et Apostolum contempsisti.* Subdit tamen gr., *audire.* Mox uterque, *secundum duritiam cordis* ; sine particula, *sed.* Paulo aliter habet Augustinus, in eundem psalmum.

licet audire tacentem [id est, in præsentem non vindicantem]. Veniet enim, et non silebit, et tunc arguet, quando correctionis locus nullus erit. *Statuam te, inquit, ante faciem tuam.* Modo ergo tu, sicut jam supra dictum est, quisquis talis es, fac quod tibi minatur Dominus facere: tolle te a dorso tuo, ubi te videre non vis, dissimulans a factis tuis; et constitue te ante te. Ascende tribunal mentis tuæ, esto tibi iudex, torqueat te timor, erumpat confessio, dic Deo tuo: *Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, et delictum meum ante me est semper (Psal. l., 5).* Quod erat post te, statuat te; et cum factum fuerit ante te, puniatur a te¹: ne tu ipse postea a Deo iudice fias ante te, et non sit quo fugias a te.

4. *Deum non laudant iniqui, nec iusti superbi. Intelligite autem hæc, qui obliviscimini Dominum.* — Non cogitabas de vita tua mala: intelligo te, qui oblitus es Dominum. *Ne quando rapiat sicut leo, et non sit qui eruat.* Quid est, *sicut leo*? Sicut potens, sicut fortis, sicut ille cui resistere nemo potest. [Illi enim quos supra diximus, id est, amatores mundi, in ore suo Deum laudare videntur; sed longe aliud operibus exercere probantur: secundum illud quod ait propheta, *Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me (Isai. xxxix, 13).* Sed clamat illis Spiritus sanctus:] *Peccatori autem dixit Deus, Ut quid tu enarras iustitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum?* Tanquam diceret ei, Nihil tibi prodest quod laudas Deum. Illis enim qui bene vivunt, prodest quod laudant; tu autem si laudas [et peccata non deseris], nihil tibi prodest. Ut quid me laudas? [Audi Scripturam dicentem,] *Non est speciosa laus in ore peccatoris (Eccli. xv, 9).* Si enim male vivis, et bona dicis, nondum laudas: sed rursus si cum cœperis bene vivere, meritis tuis tribuis, nondum laudas. Nolo te esse latronem insultantem cruci Domini: sed nec te illum volo esse in templo jactantem merita sua, et occultantem vulnera sua. Si fueris iniquus, et perseverans in illa iniquitate, non dico tibi, non proderit laus; sed non me laudas, laudem istam esse non deputo. Rursus si fueris quasi justus, id est, humilis et pius; et de justitia inflatus inaccesseris, et alios in tua comparatione contempseris, aut superexultaveris te, tanquam glorians de meritis tuis, non me laudas. Nec ille me laudat qui male vivit; nec ille me laudat, qui quasi de suo bene vivit. Sed nunquid ille Phariseus quasi de suo talis erat, cum diceret, *Gratias tibi ago, quia non sum sicut ceteri hominum?* Gratias Deo agebat ex eo quod bonum in se habebat. Quamvis ergo boni aliquid in te sit, non ex te esse quod bonum est, sed a Deo te accepisse profiteri. Tamen in eo ipso si te extuleris supra alium non habentem, elatus teneberis, nondum laudator meus eris. Primo ergo corrigere a via pessima, incipe bene vivere, intellige quia non corrigeris, nisi dono Dei: *A Domino enim gressus hominis dirigentur (Psal. xxxvi, 23).* Hoc cum intellexeris, fave et aliis, ut sint quod et tu es: quia hoc eras et tu quod illi sunt. Fave quantum potes, et noli desperare: non enim usque ad te dives est Deus. [Quod enim tibi dedit, crede quod etiam aliis et velit et possit dare.] Non ergo laudat, qui cum jam cœperit bene vivere, de suo putat esse quod bene vivit, non acceptum a Deo: nec ille laudat, qui cum sciat se quod bene vivit, accepisse a Deo, tamen² usque ad se vult esse divitem Deum [et non vult ut et aliis sit misericors Deus]. Ille itaque qui dicebat, *Gratias tibi ago, Deus, quod non sum sicut ceteri hominum, iniusti, raptores, adulteri, sicut et Publicanus iste*; nonne et ibi poterat dicere, Domine, dona et Publicano huic quod mihi donasti, supple et mihi quæ nondum dedisti? Sed jam quasi saturatus ructabat. Pauper vero ille, id est Publicanus, quid dicebat? *Domine, propitius esto mihi peccatori.*

¹ Hæc verba, et cum factum fuerit ante te, puniatur a te, nec habent Mss. nec Augustinus.

² Sic in Mss. At in editis, tantum.

Idè descendit justificatus Publicanus magis quam ille Phariseus (Luc. xviii, 10-14). Ergo audite qui bene vivitis, audite qui male vivitis, *Sacrificium laudis glorificabit me.* Nemo mihi offert hoc sacrificium, et malus est. Non dico, Non mihi hoc offert¹ malus; sed, Nemo mihi hoc offert malus. Qui enim laudat, bonus est: quia si laudat, etiam bene vivit; qui si laudat, non solum lingua laudat, sed et vita cum lingua consentit.

5. *Adhortatio.* [Et ideo rogo vos, fratres charissimi, quantum possumus, cum Dei adjutorio studeamus ut quomodo Deum laudamus vocibus, sic etiam bonis moribus collaudemus. Melius est enim tacere et benefacere, quam Deum laudare et peccata committere. Qui enim laudat Deum vita simul et lingua, vocibus pariter et bonis operibus, dupliciter in se provocat gratiam Dei. Si vero non prævalet Deum laudare vocibus, laudet bonis operibus, assiduis orationibus, cogitationibus sanctis. Si enim hæc diligenter attendimus, et in hoc sæculo cum secura conscientia laudare Dominum possumus, et in futuro ad æternum gaudium feliciter veniemus (a)].

SERMO LIV (b).

De eo quod Propheta dicit in Psalmo LXXXIII, 3, 4, Cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum vivum (c).

1. *Plenus amor Dei excludit amorem sæculi. Qui cor et caro in Deum exsultent.* Secundum apostolum, fratres charissimi, qui satis diligit sæculum, non habet plenum divini amoris affectum. Sic enim audistis legi: *Qui diligit sæculum, non est perfecta charitas Dei in illo (I Joan. ii, 15).* Ac per hoc tunc perfecte incipit christianus futuram et æternam vitam diligere, cum vitam præsentem cœperit non amare. Et ideo statim sequitur in Psalmo, *Cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum vivum.* Confirmat quod supra dixerat, Deum se amare, non sæculum. Exsultavit in Deum vivum; non exsultavit in hoc mundo, nec exsultavit in aliqua oblectamenta quæ mundi sunt, id est, non in divitiis, non in honore, non in luxuria, non in ebrietate, non in vanitatibus mortuis, et cito cum omni suo amore moriturus, sed in Deum vivum. Quare non dixit, *In Deum tantum*, sed addidit, *In Deum vivum?* Ut ostenderet scilicet quia totum quod non pertineret ad Dei cultum, deberemus habere quasi mortuum. Simulque considerate hoc dicto subtilitatem sermonis sacri: *Cor meum*, inquit, *et caro exsultaverunt in Deum vivum.* Numquid non sufficeret dicere, *Cor meum exsultavit in Deum vivum*, nisi addidisset, *et caro mea?* Videamus ergo quomodo in Deum et cor simul et caro hominis exsultat. Quomodo, nisi ut homo et carne et corde Deo serviat? Cor enim exsultat in Deum, quando honesta et sancta cogitat, quando religiosa opera et Deo placita concupiscit. Caro autem exsultat, quando pudica est, quando sobria, quando nulla impuritate polluitur, quando nullis immundis actibus sordidatur. Videte enim e diverso et agnoscite, quam vera sint quæ dico: si viderit aliquis vestrum hominem injusta dicentem, numquid dicere potest quod cor illius exsultat in Deum vivum? Aut si quis alium viderit ebriosum, impudicum, fornicatorem, numquid dicere potest quod caro ejus exsultat in Deum vivum? Nulla enim caro exsultat in Deum, quæ vivit in vitio. Ideo ergo Propheta dicebat, *Cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum vivum*; quia et corde retinebat plenam religionis fidem, et carne servabat devotam corporis sanctitatem.

¹ Apud Augustinum, offerat.

(a) Cæsarii silus, cum isthic, tum in aliis quibus Augustini dicta interpolantur, additamentis inesse videtur.

(b) Alias, 33 ex Homiliis 50.

(c) In Appendice nunc primum collocatur. Jam ante fa Lovaniensium editione tanquam dubius carebat nomine Augustini; cui falso adscriptum fuisse, non difficile cum Verilino et Vindlingo ex sillo et interpretandi ratione dijudicabis.

2. *Christus, turtur et passer. Vox turturis, doctrina castitatis. Christi domus, Ecclesia. Pulli, Christiani.* Nec sine causa in consequentibus statim Psalmista subdidit, dicens: *Et enim passer invenit sibi domum, et turtur nidum sibi, ubi reponat pullos suos.* In turture et passere Salvator noster significatur, fratres charissimi. Passer enim, ut scitis, perparva avis est; turtur autem, ut legimus, pudicissima. Et ideo Salvator noster passer dictus est, quia docuit primus humilitatem; turtur dictus est, quia docuit primus castitatem. Unde etiam in Canticis canticorum propheta dicit, *Vox turturis audita est in terra nostra (Cant. II, 12).* Vox turturis, doctrina intelligitur Salvatoris. Audire cepit, puritatem castitatis adinvenit. *Et enim passer invenit sibi domum, et turtur nidum sibi, ubi reponat pullos suos.* Quæ est enim domus Christi, nisi Ecclesia Dei? Quæ est domus Christi, nisi conventus populi christiani? Hanc ergo domum Salvator cum ingenti pietate quasivit, et invenit; hanc peculiariter diligit. Merito peculiariter diligit, quam peculiariter suo sanguine comparavit. In hac ergo domo Salvator congregat pullos suos. Quos ergo credimus Christi pullos? Quos, nisi populos christianos? Denique qui sint Domini nostri pulli, ipse hodie conventus vester ostendit. Dum enim aspicio vestram congregationem, congregasse in ecclesia pullos video Salvatorem. Quamvis legamus in aliis libris scriptum, ut supra dixi, *Et turtur nidum sibi, ubi reponat pullos suos;* sed utrumque in persona Ecclesiæ bene convenit: id est, quod nos Salvator et congregat et reponat. Congregat enim nos, ut doctrinam illius audiamus: et reponit, ut ab insidiis diaboli tuti esse possimus. Quod ut faciat, et quotidie faciat, precemur Deum Salvatorem nostrum; cui est cum Patre et Spiritu sancto honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LV (a).

De eo quod scriptum est in Psalmo cxviii, 66, Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me (b).

1. *Quid orandum. Bonitati necessaria disciplina, et utrique scientia.* Inter cætera quibus beatus David infirmitatibus nostrarum medetur animarum, sub quadam trinitatis regula orandi nos formam tenere, tanquam peritissimus magister, erudit, dicens: *Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me, Domine.* Sollicitius itaque, fratres, intendite quas sibi potissimum virtutes tribui rex propheticus deprecatur: *Bonitatem, et disciplinam, inquit, et scientiam doce me, Domine.* Vere novit recte vivere, qui recte novit orare. Non enim petit mundanarum divitiarum thesauros, non regna finitima, non tempora prolixiora vivendi; sed bonitatem se doceri simul et disciplinam poposcit. Bonitas enim facit amabilem disciplinam, et disciplina efficit inculpabilem bonitatem. Nec quemquam latere puto, quia bonitas sine disciplina delictorum mater est, et disciplina sine bonitate tristis quædam amaritudo vivendi. Scientiam præstari sibi pariter implorat, ut noverit scienter sapienterque distinguere qui sint termini bonitatis, et quam debeat habere disciplina mensuram; ne forte aut nimie remissionis vitio bonitas inconsulta fœdetur, aut disciplina durior ipsa sui austeritate crudelescat. Vis, frater, bonus esse peccanti? Benigne quidem facis: sed ut vere sis bonus, vigorem ei adhibe disciplinæ; ut tibi illi bonitas proficiat ad salutem. Quem utique si nulla coercitibus censuræ increpatione terrueris, perniciosa erit ei hæc bonitas tua; quia permittis perire peccantem, quem potueras salvare correctum. Rursum, si nimio disciplinæ rigore nullam scientiæ bonitatis¹ pretenderis medicinam; dum rigorem tuum refugit peccans, peccati aegritudinem non curabis.

¹ In Ms. f. sanantis bonitatis.

(a) Olim, 4 ex Homiliis 50; et post, in Appendice serm. 14.

(b) Incerti auctoris, non incruditi.

Et quæ tandem vivendi ratio erit, quæve iustitia erit, ut solutior lenitas cohibentiam¹ præbeant peccatori, aut immoderata severitas a lapsu non revocet delinquentem? Ut autem bonitatis hujus disciplinæque magisterium in nostris fuisse majoribus, plenius perfectiusque discamus, pauca de pluribus venerabilium patrum recenseamus exempla.

2. *Has virtutes in se exhibuit Petrus.* Implevit sine dubio bonitatis ac disciplinæ istius formam beatus Petrus, cum, sicut vere bonus, oblatos sibi dicitur curasse infirmos; et ut disciplinæ cœlestis amator, iustitiam punisse mendaces perhibetur. Nimirum bonitatis ejus gratiam testatur Æneas ille debilis, qui claudus ab infantia, sedens in porta templi Domini atque mendicans, in nomine Christi Jesu, Apostoli curantis imperio antiquam accepit sanitatem (Act. ix, 34). Probaverunt et disciplinæ ejus severitatem Ananias et Saphira, qui distrahentes agrum quem vendere nemo cogebat, dum de pretii quantitate mentuntur Apostolo, mortem sibi falsitate mercati sunt (Id. v, 1-11). Quo facto edocuit gloriosissimus Petrus, iusse sibi bonitatem ac disciplinam, dum remedium præstat infirmo, et competentem sumit de mendacibus ultionem: quod eum recte sancteque fecisse cœlestis iudicii consensus ostendit. De perfectione vero scientiæ ejus quis ambigat, qui Christum Dominum vivi Dei Filium esse, de cœlo sibi Patre revelante, cognovit? Et quia bonitas ac disciplina scientiæ non deorat, pascentes illi Dominus suas commendavit ovculas (Math. xvi, 16-19).

3. *Paulus similiter.* Tenuit bonitatem ac disciplinam etiam gloriosissimus Paulus, qui, ut ejus scripta testantur, discipulis suis et virgum correctionis et spiritum mansuetudinis prætenebat; propter quod faciebat eum omnibus et amabilem bonitas, et disciplina terribilem. Nam etiam inter ipsa mundi primordia ut bonitatem ac disciplinam Christi doceret ecclesias, et removeri jussit peccantem a communione sanctorum (I Cor. v, 5), et eundem recipi correctum (II Cor. ii, 6-9). De scientiæ autem ejus quid nos dicemus, cum omnes eum noverint in cœlestibus didicisse, quæ doceret in terris? Ibi talia se memoravit edoctum, qualia loqui mortalibus non liceret (Id. xii, 1-4).

4. *Item Joannes Baptista.* Habuit nihilominus bonitatem et disciplinam testis dominicus et baptista Joannes, qui resipiscentes a peccatis suis prophetice pietatis affatu poenitentiae baptismi diluebat; atque ut vere legalium præceptorum custos immobilis, et Herodem regem de illicita accusabat uxore, et cunctis ad se concurrentibus purgatoris vitæ præcepta mandabat. Scientiæ autem illius plenitudinem quis potest agnoscere, qui quod pro salute mundi venit e cœlo, primus omnibus revelavit?

5. *Peroratio.* Videte itaque, fratres, quo orandi compendio et qua paucitate verborum perfectionem vivendi venerabilis Propheta quærebat. Brevissimo namque sermone conclusit, quidquid spiritualium habet multitudo virtutum. Si ergo ille Prophetarum præcipuus hanc doceri se a Deo sanctioris vitæ viam tantopere precabatur; quid facere nos oportet, qui et tardi sensus infirmitate torpemus, et noxia remissionis vitæ consuetudine depravamur? Nos, inquam, magis orare debemus, dicentes, *Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce nos, Domine;* quatenus in nobis bonitas malitiam vincat, vitia ac voluptates disciplina coerceat, et ignorantia cæcitate scientiæ veritatis illuminet. Si enim scieris omnipotentem Deum Patrem Filiumque ejus unigenitum unius esse substantiæ, Spiritum quoque sanctum pari credideris æternitate regnantem, nulla unquam te vel Paganorum vana persuasio, vel Arianorum perfida turbabit impietas. Si futuri iudicii scientia cor tuum mentemque repleverit, habebis in tuis moribus disciplinam.

¹ Aut combentiam; utraque enim vox in usu erat apud veteres, pro, conviventiam. M.

Rursus, si disciplinæ ipsius mensuram regulasque servaveris, congruam tenebis in omnibus bonitatem : quia bonitas est temperamentum disciplinæ, et disciplina condimentum est bonitatis. Cave ergo, frater, ne ita velis bonus videri, ut abicias disciplinam ; aut ita arduam secteris disciplinam, ut removeas bonitatem. Quibus beatus David idcirco scientiam precatur adiungi, ut directo mentis nostræ iudicio scire possimus, qualiter in nobis esse possit et districtior bonitas, et blandior disciplina.

SERMO LVI (a).

De verbis Psalmi cxxxv, 1, Confitemini Domino, etc., necnon Proverborum. cap. iii, 11, 12, Fili, ne neglexeris disciplinam Dei, etc. (b).

1. *Confessionis necessitas. Dei ad indulgendum pro-
pensio.* — Confitemini Domino, fratres charissimi, quoniam bonus est, quoniam in sæculo misericordia ejus. Remedia purgandi facinoris Spiritu sancto instruente addiscimus ; non aliter veniam posse mereri, nisi nostra facinora fuerimus Deo iubente confessi. Quid enim celat peccator, quod Deo teste commisit ? Quid erubescit fateri, qui peccatis non erubuit coinquinari ? Diluat ergo confitendo, quod peccando infecerat ; satisfactione abluat, quod delictorum maculis sordidarat : sit cantior post delictum, qui ante delictum fuerat segnior ; sequatur in bonis actibus Christum, qui in malis diabolum sequebatur. Confitemini, inquit, Domino, quoniam bonus est. Non vult ulcisci malitiam, qui confiteri delicta persuadet : optat solvere confitentes, ne contumaces punire cogatur. Quare admonitio Dei faciat sollicitum, ne severitas faciat punitum. Peccatorum enim nos meritis ¹ flagellari frequenter, nemo prudens qui abnuat, nemo stultus qui non intelligat. Vult enim Deus admoneri frequenter, quos putat esse correctos ² : vult temptationum severitate corrigere, quos sua patientia viderit esse depravatos ³ ; vult, inquam, hactenus reformare peccantes, delinquentes corrigere, vocare errantes, et ad spem recuperandæ salutis ipsos jam mortuos suscitare. Gaudet enim Deus, si correctos viderit quos emendat : lætatur et si justos immutatos in melius conspexerit quos flagellat. Ex illo ergo affectu et terrore, et minas, et verbera in peccatores missa proficere ad pravos corrigendos, quam ad reos puniendos exoptat. Vult enim Deus misereri cunctorum, vult ignoscere, vult se exhibere propitium, si quem mutatis actibus viderit esse correctum. Si dereliquerint, inquit, filii tui legem meam, et in præceptis meis non ambulaverint, si justificationes meas profanaverint, visitabo in virga facinora eorum, et in flagellis delicta eorum : misericordiam autem meam non dispergam ab eis (Psal. lxxxviii, 31 34).

2. *Flagella Dei, beneficia sunt et remedia. De indolentia dolendum.* Hæc sunt remedia quibus consulit Deus, hæc est medicina qua hominum curantur vulnera ; his emendantur utilitatibus, vitia corriguntur, hominum malitia refrenatur. Beneficia hæc sunt divina, non verbera ; nec ut noceant divinitus irrogantur, quæ ad hoc veniunt ut hominibus paterna clementia consulatur. Ego, inquit, quos uno, arguo et castigo (Apoc. iii, 19). Et iterum : Fili, ne neglexeris disciplinam Dei, nec defeceris, cum ab eo correptus fueris. Quem enim diligit Deus, corripit ⁴ : flagellat

¹ Sic Lov. et Er. At Am. et Mss. cl., Peccatorum monitionis. Reliqui Mss., peccatorum monitionis. Mox in gr., nemo imprudens.

² In Ms. uno, corrigendos. In Lov., correptos.

³ Melioris notæ Mss., impravatos.

⁴ In Mss. r. cl. et v. sermo incipit ab his verbis : Quem enim diligit Deus corripit ; eique præfigitur titulus, De flagellis.

(a) olim, 48 ex Homiliis 50 ; et post, in Appendice sermo 20.

(b) Incerti auctoris ; tametsi in Victorino quodam manuscripto licet ipse sermo priorie parte minutus, nec nisi ab istis verbis incipiens, « quem enim diligit Deus, corripit, » assignatur Casario.

autem omnem filium quem assumit. Igitur si omnem ad hoc flagellat ut corrigat, ad hoc autem corrigit, ut Patri, id est, Deo dignum exhibeat ; timeat qui non flagellatur, ne filius esse non possit : timeat quem corrigere Deus non vult in sæculo, quia cum supplicio destinavit post sæculum : timeat qui adhuc in sæculo gaudet et lætatur, ne ¹ in æternum contristetur et ploret : timeat qui cum justis in sæculo non dolet, ne cum peccatoribus in supplicio perenni se laceret.

3. *Affliguntur peccatores, ut emendentur ; et justus, ut probentur ac proficiant.* Sed si peccatores, inquit, delictorum suorum merito ista in sæculo patiuntur ; cur nonnunquam et sancti viri pariter et æque cum peccatoribus affligantur ², nisi quia ad emendationem peccatoribus, justis ad probationem ista proficiunt ? Ut enim peccatores his remediis corriguntur a malis ; ita justus hactenus augentur in bonis. Illos enim emendat Deus, ut corrigat ; hos vero probat, ut augeat : illos a culpa revocat ; hos sanctiores sibi reservat. Illic peccata corriguntur, hic merita virtutis augentur : illic recordatio poenitens, hic puræ mentis lætitia gaudens. Ille indulgentiam divinam exoptat ; hic præmia promissa jam cogitat : ille pium iudicem veniam postulat ; hic justum remuneratorem expectat : ille sollicitus, ut possit impetrare quod postulat ; hic securus, quia potest quod meretur accipere. Nam peccantes saltem emendatione Deus conterit, ne inveniat malitia crescente quod vindicet : odit enim supplicium, qui ante præstruit ³, ne condemnet. Gaudet christianus in adversis ; quia aut probatur, si justus est ; aut si peccator est, emendatur. Contristetur sane, quem flagella corrigere divina non possunt : timeat futuri iudicii supplicium, qui in sæculo præsentis iudicis contempsit remedium. Gaudet peccator, si cum justo in sæculo contristetur, ut post sæculum cum eodem muneretur. Vos, inquit Dominus, plorabit et plangetis ; sæculum autem gaudebit. Vos tristes eritis ; sed tristitia vestra in lætitiâ veniet (Joan. xvi, 20). Quis non brevi tempore contristari exoptet, ut in æternum lætitiâ perenni cum Christo triumphet ? quis non præsentis temporis stetus pensare gaudio futuro desideret ? Exiguum, momentaneum et breve est, quidquid boni malive in sæculo est. Tentatio vos, inquit, non apprehendat, nisi humana. Fidelis autem Deus, qui non punit vos ferre plus quam potestis ; sed facit cum tentatione exitum, ut possitis tolerare (1 Cor. x, 13). Sed etiam tribuit Deus securitatem, et ad tempus fragilitati nostræ indulget ⁴.

4. *Militi Christi semper vigilandum. In pace magis vigilandum.* Sit miles Christi armatus, sit sollicitus, sit cautus, sit de Deo solo securus. Vigilet in pace cautior, quam in bello vigilare consuevit : non sit securitate remissus, ne aliqua ex parte subrepat inimicus. Sobrius, inquit, estote et vigilate ; quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens, aliquem devorare quærens circuit (1 Petr. v, 8). Quanto hostis vigilat, ut noceat ; tanto christianus vigilat, ut vincat. Nunquam enim vigilantibus obrepit inimicus ; nunquam sollicitos circumvenit hostis. Neque enim tunc tantum cavendus est, quando bellum Dei servis indicit : in pace magis vigilandum est nobis ; exercendus animus, exercenda virtus, mentis intentio Dei timore firmanda. Facit enim hostis securus, quos cupit esse captivos ; facit, inquam, securus, ut incautos subigat ⁵, sopitos et inermes opprimat, vulneret eos quos vigilare minime perspexerit. Si quis miles sub imperatoris conspectu certamen cum hoste inierit ; quanta instantia, quanta virtute pugnabit, ut placere illi

¹ Ut et infra, ut, pro, ne, in Mss. r. et cl.

² In Mss. duobus, affliguntur. Affectantur, in aliis.

³ Sic Mss., uno excepto recentiore, qui cum editis habet, præstruit.

⁴ Ita Mss. potiores. Alii autem duo, seu etiam tribuit Deus securitatem ad tempus fragilitatis nostræ. Ms. quidam recentior cum editis, sed tamen tribuit Deus securi iudicem ad tempus fragilitati nostræ indulgens.

⁵ Sic duo Mss. At editi omittunt, subigat.

cui militat, possit! Nec stipendium promotionemve poterit adipisci, nisi superans hostem fortiter vicerit¹. Vigila, christiane, sub oculis Dei, ut perfecta victoria coroneris; pugna cum diabolo, qui jam armatus es Christo: tecum est Deus, qui te optat vincere, tecum est Christus, qui te desiderat munerari. Contemne presentia, ut percipias futura: temporalia sperne, ut aeterna possis accipere. Possidebis cœlum, quod diabolus possidere non potuit; habebis paradisum, unde inimicus exclusus est: accipies aeternitatem, quam prævaricator hostis amisit. Illum ad terram perfidia deiecit; te in cœlum fides imponit: ille contemnendo cœlesti virtute privatus est; tu serviendo angelica majestate suffultus es: illi aeterna sunt supplicia destinata; tibi divina sunt præmia præparata: ille perfidus cum perfidis interibit; tu sanctificatus cum sanctis regnabis; ut qui fueras temporalis et mendicus, sis aeterna gloria decoratus. Nec quidquam in sæculo formidabis; quia auctorem formidinis diabolum cum sæculo respuisti². Amen.

SERMO LVII (a).

De muliere forti et de Ecclesia, in Proverbiorum cap. xxxi, 10-31 (b).

1. *Verbum Dei cordis fervore fovendum.* Rogo vos, fratres charissimi, ut secundum consuetudinem fidei cum silentio et quiete ea quæ vobis prædicantur, accipiatis. Animus enim noster quando, donante Deo, aliquid potuerit de lectione sanctorum Scripturarum concipere, spirituale nidum in cordibus vestris desiderat invenire. Et ideo velut castissimi turtures divina verba sancti Spiritus fervore in nidum cordis vestri fovere contendite, nec permittatis ut in vobis semen verbum Dei peccatorum frigore congelescat, propter illud quod scriptum est, *Abundavit iniquitas, refrigeravit charitas (Matth. xxiv, 12)*. Estote magis, sicut dicit Apostolus, *Spiritu ferventes (Rom. xii, 11)*. Quomodo enim columbæ vel turtures postquam genuerint ova, si illa permiserint refrigerari, perdunt fructum illorum; ita et vos, si conceptum verbum Dei per oblivionem refrigerari permittitis, desiderabilem fructum habere non potestis. Præstate in vobis nidum sermonibus sanctis, secundum quod scriptum est, *Turtur invenit sibi nidum ubi reponat pullos suos (Psal. lxxxiii, 4)*. Et quoniam nobis Scriptura Salomonis commendat mulierem magnam, habentem magnam virum, dicens, *Mulierem fortem quis inveniet?* ideo de hac secundum tenorem quæ Deus dignatur suggerere, auribus vestris cupimus intimare.

2. *Ecclesia catholica latere non potest.* — *Mulierem fortem quis inveniet?* Difficile est invenire eam, et difficile est nescire eam. Nonne ipsa est civitas in monte quæ abscondi non potest (*Matth. v, 14*)? Quare ergo dictum est, *Quis inveniet?* cum dici debuerit, *Quis non inveniet?* Sed tu civitatem in monte positam vides: ut autem in monte poneretur, inventa est. Ipsa est enim ovis illa quæ perierat. Et revera, fratres, Ecclesia catholica est, quæ jam illustrata est, quis ergo eam non videt? Quando latebat quis eam inveniebat? Sicut enim jam dicta est ipsa civitas; ita et ovis quam perditam quæsit pastor. Ipse pastor meus est: ovis ergo in humeris ejus civitas est in monte. Facile est eam videre collocatam in monte. Quomodo autem eam invenires, cum lateret inter vepres et spinas utique delictorum suorum? Ibi eam quæsisse magnum, ibi invenisse mirabile est. Hæc ejus difficilis commendatur inventio, cum dicitur, *Mulierem fortem quis inveniet?* id est, Ecclesiam. Quis non videt eam jam a Christo inventam, jam

eminentem, jam conspicuam, jam gloriosam, jam ornatum, jam lucidam; et, ut cito explicem, toto terrarum orbe diffusam? Mulierem istam Ecclesiam qui quæsit et invenit, Christus agnosceret. Et postquam eam invenit, non solummodo de spinis peccatorum suorum eripuit, sed etiam lapidibus pretiosis ornavit: ideo de ipsa dicitur, *Pretiosior est lapidibus pretiosis*. Volo aliud commendare Charitatem vestræ, quantum capitis, quantum timeo, quantumque timere debetis de his lapidibus pretiosis. Sunt in Ecclesia lapides pretiosi et semper fuerunt, docti scilicet, abundantes scientia et eloquentia et omni instructione Legis. Pretiosi plane isti lapides sunt; de ipsis fuit Cyprianus, de ipsis fuit Ambrosius³, et cæteri eorum similes. Ex eorum numero quidam erraverunt ab ornatu hujus mulieris.

SERMO LVIII (a).

In eundem locum Proverbiorum, cap. xxxi, §. 10-31 (b).

1. *Ecclesia in multis figurata.* Ecclesia catholica, fratres charissimi, non solum post adventum Domini et Salvatoris nostri prædicata est; sed etiam ab initio mundi multis figuris et sacramentis secretioribus designata. Nam et in sancto Abel Ecclesia catholica fuit, et in Noe, et in Abraham, et in reliquis usque ad adventum Domini Salvatoris: de ipsa enim ait Salomon, *Mulierem fortem quis inveniet?* Quod dixit, *quis inveniet*, difficultatem inveniendi, non impossibilitatem oportet intelligi. Mulier ista fortis, Ecclesia est. Quomodo non est fortis, quæ ab initio mundi tantis tribulationibus fatigatur; et tamen non vincitur? *Mulierem fortem quis inveniet?* Quis alius, nisi Christus? Non autem eam invenit; sed inveniendo fortem fecit. Nam ut eam inveniret, nonaginta novem dimisit in montibus, et quæsit unam quæ erraverat, et humeris suis impositam ad ovile proprium revocavit (*Luc. xv, 4, 5*).

2. *Lana et linum quid significant.* — *Lanam et linum fecit manibus suis.* Lanificam et lanificam matronam istam sanctus sermo describit. Queris forte a nobis, quid sit lana, quid linum? Lana carnale aliquid, linum vero spirituale significat: quia in ordine vestimentorum interiora sunt lineæ vestimenta, lanea vero exteriora. [Lana etiam de commixtione animalium nascitur. Linum vero sine carnis voluptate de terra procreatur; ideo castitatis imaginem præferre videtur: in tantum ut sacerdotes Veteris Testamenti ex præcepto Legis, propter castitatis iudicium, lineis femoralibus uterentur. Ergo in lana carnale aliquid, in lino vero spirituale significatur. Pro laude etiam ponuntur.] Invenis enim hominem porrigentem manu elemosynas pauperi, nec tamen de Deo ibi cogitantem, sed hominibus placere cupientem; laneam vestem, quæ videri potest, habet; interiorem lineam non habet. Invenis alium dicentem tibi, Sufficit mihi conscientia mea, Deum colo, Deum adoro; quid mihi opus est ad ecclesiam ire, aut visibiliter Christianis misceri? lineam vult habere sine tunica. Non novit neque commendat talia opera mulier ista. *Invenit hæc mulier lanam et linum, et fecit utile.* Multi inveniunt; sed non faciunt utile manibus suis. Cum libenter auditis, invenitis: cum bene vivitis, facitis.

3. *Quid colum et fusum.* — *Brachia sua firmavit in fuso.* De fuso isto, quod Dominus dederit, dicam: neque enim ista lanificia sunt a viris aliena. In fuso lanificium signat, in lanificio bonum opus tanquam castæ mulieris et matronæ impigræ. Diligentem tamen attende in lanificio duo instrumenta, colum et fusum. In colo lana involuta, quæ filo duccenda transeat in fusum. Quod in colo involutum est, adhuc in sinistra,

¹ Ita Mss. At editi, poterit despiciere, si superans hostem fortiter vicerit. Erubescit siquidem despici, nisi superet hostem forti victoria.

² In tribus Mss., superasti.

(a) Alias, de Tempore 218.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Descriptus est ex Augustini sermone 37, nonnullis mutatis, et addito exordio, quod ad Cæsarii stilum prope accedit.

¹ Apud Augustinum, Donatus.

(a) Alias, de Tempore 217.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Ex eodem fonte haustus unde præcedens. Conclusio referre Cæsarii ingenium videtur. Additamenta alia præcipua uicinalis distinguenda curavimus.

et nondum in fuso est¹ : quod in fuso collectum est, jam præteritum est. Opus ergo tuum in fuso sit, non in colo. In colo enim est quod facturus es; in fuso quod fecisti. Vide ergo si habes aliquid in fuso. Ibi enim firmantur brachia tua, ibi erit fortis constantia tua, ibi securus Deo dices : Da, quia dedi; dimitte, quia dimisi; fac, quia feci. Quod pendet in colo, ad fustum trajiciendum est : non autem quod collectum est in fuso, ad colum revocandum est. Ergo vide quid agas, ut habeas in fuso, ut brachia tua firmes in fuso, quod te consoletur, quod te confirmet, quod tibi det fiduciam deprecandi et sperandi.

4. *Christus dupliciter et simpliciter laudandus.* Sequitur, *Manus suas aperuit pauperi.* Eia, fratres, exercete lanificium sanctum. Si quis habet plenum cellarium, plenum horreum; omnia ista in colo sunt, transeant in fuso. [In sinistra sunt, quamdiu pauperibus non erogaveris : at ubi cæperis elemosynam facere, transferantur ad dexteram, et sit opus, unde vestiti fieri possit.] *Omnes domestici ejus vestiti sunt.* Numquid de nuditate servorum suorum sollicitus erit vir ejus habens conjugem talem? [Quis est iste vir, nisi Christus? aut quæ est conjux, nisi Ecclesia (a)?] Vestiti sunt, quotquot in Christo baptizati sunt. Et boni servi et mali vestiti sunt. Non cessat illa mulier omnes vestire : ut nemo queratur et dicat, Ideo non sum bene operatus, quia non sum bene vestitus. *Duplicia pallia fecit viro suo.* Pallia laudes sunt, fides et confessiones. Laudas Deum, laudas hominem. Dupliciter laudas, et simpliciter laudas : dupliciter, quia homo est et Deus; simpliciter, non ut sis fictus. Photinus, a quo hæretici Photiniani appellantur, quasi simplex pallium fecit viro suo. Solum enim hominem credidit, Christum Deum colere noluit. Existit alter texens viro suo pannosum pallium. Ait enim, Christus Deus est tantum, omnino hominis nihil habens : hoc Manichæi dicunt. Photiniani dicunt, Homo tantum est; Manichæi dicunt, Deus tantum est. [Ecce de quali ecclesia quam pretiosa vestimenta procedunt. Et propterea de illa scriptum est quod] duplicia pallia proferat viro suo. Duplicia pallia; contemur enim Deum in homine, et hominem in Deo. *De bysso et purpura vestimenta spiritualia præparavit.* De bysso candidam confessionem, de purpura gloriosam passionem. Byssum, cum Deum contemur, agnoscimus : purpura in martyribus collaudamus.

5. *Elemosynas facientes, de colo trahere festinemus ad fustum, et de sinistra transferamus ad dexteram.* Nos, fratres, quibus Deus tantum hominem conferre dignatus est, ut nec de Judæis, nec de hæreticis nasceremur, sed catholice Ecclesie filii esse mereremur; quantum possumus, Deo gratias referamus, qui nobis fidem rectam, et sibi placitam inspirare vel insinurare dignatus est : et totis viribus (quia fides sine operibus nos salvare non potest) ad spirituale lanificium illud nostros animos præparemus. Jugiter ideo elemosynas facientes, de colo trahere festinemus ad fustum, et de sinistra transferamus ad dexteram : ut per elemosynas pauperum stolam unusquisque nostrum præparet in æternum, ut, sicut dicit Apostolus, in cælesti convivio vestiti et non nudi inveniamur (II Cor. v, 3) : ne nobis dicatur, *Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem* (Matth. xxii, 12)? sed magis ab auditu malo liberati, illam felicem et desiderabilem vocem audire mereamur, *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod præparatum est ab origine mundi* (Id. xxv, 34); quod ipse præstare dignetur.]

SERMO LIX (b).

De tribus pueris missis in fornacem ignis (c).

1. *Tyranni sævitia in tres pueros.* Jubet tyrannus

¹ Augustinus, *adhuc futurum est; quod in fuso est.*
(a) Hoc nunc ab Augustino abest : sed tamen reperitur in vera Bedæ Collectione ad Galat. 1.
(b) Alias, de Tempore 240.
(c) In Appendice nunc primum collocatur. Incerti aucto-

nus fornacem incendi, et quantum ipse igne furoris ardebat, tanto sanctiores pueros consummabat. Nunc undantis fumi densitate cælum contegitur, nunc horrifico sonitu Chaldæi cuncti terrentur; ut magnitudo divinæ severitatis per supplicia monstraretur. Sæviebat violentus inimicus, supplicium suis famulis quæsiturus. Sæviebat, non ut justos trucidaret, sed ut suis interitum procuraret. Sæviebat, non ut crescerent pœnarum augmenta, sed ut cunctis monstraretur divina potestas; ut dum impii supplicii gloriarentur, flammarum impetu vorarentur. Sæviebant scelerati Chaldæi supplicii presentibus perituri, et futurorum ignari ministri jussa accelerant, parant incendia, flammam exaggerant. Crudelitas ejus possidet mentem, sævitia immutat voluntatem.

2. *Tres pueri in fornace illasi.* In fornacem missi sunt sancti, fugiunt flammæ, cedunt ignes, incendia expavescent. Timent ignes laxere quos fuerant jussi incolumes reservare. Ostendunt justorum meritum, dum tyranni contemnunt imperium. Licet sanctis cum igne jocari, quibus cum hominibus non licuit commorari. Licuit in fornace Deum venerari, quem apud homines non licuit honorari. Licet flammarum mereri obsequia, qui non meruerant Chaldæorum supplicia. Licet ignibus conservari illesos, quos tyrannus dederat exurendos. Licet in pœna esse securos, quos extra pœnam non licuit esse intactos : ut ubi interitus, ibi salus; ubi supplicia, ibi invenirentur refrigeria. Accipe, hostis, a supplicii exemplum, qui humanitatis perdidisti consilium. Fugiant ignes justos, quos injuste damnasti : expavescent flammæ, et innocentes pronuntiant, quos dignos supplicio deputas : et quæ sævire consueverant, dignos sanctos in fornace oernebant. Damnant hostes et absolvunt ignes. Chaldæi adjiciunt, et pœnæ defendunt. Homines sæviant, et supplicia venerantur. Tyrannus putabat tantum tormenta posse sævire, quantum ipse sacrilegus existimabat se potestatem habere. Ignis justis cedunt, ardores flammarum in refrigerium vertuntur, et iniquitate naturæ voraces impetus obliviscuntur; ut justos venerantes timerent, et eorum hostes persequentes punirent. Ignis justos hospitio cum omni honore suscipiunt, et libenter obsequium præbent. Hostis mutato genere sævit, nec aliqua pietate movetur, nec humanitate blanditur. Posset vincere, si ignibus imperaret. Offerantur ergo ignibus justis vestitu tecti, vinculis colligati : defenduntur ardoribus justis, et quos vis humana damnavit, ignis absolvit. Nihil cogitat, nihil metuit. Sic namque crudelitas tyrannica superata prosternitur, dum sui satellites devorantur. Cernit pœnam, et servorum Dei aspicit gloriam. Justis ignes obsequium præstant, injustis interitum subministrant. Dum vindicat flamma, impii necantur, et justis salvantur.

3. *Miraculum agnoscit tyrannus.* Cum ad fornacem tyrannus festinanter accederet, stupet laudem, miratur factum, veneratur Deum cum tribus pueris in fornace. Aspicit justo divinoque ambitu protegi, quos nuper jusserat violentus exstingui. In illis in fornace videt, quem in illis ante non esse putaret. Quo visu territus furori addit lenitatem : fit repente confessor, qui nuper fuerat persecutor. Prædicat quem paulo ante negabat, venerari præcipit, qui venerantes damnavit. Rogat de fornace justos procedere, precatur de igne Dei famulos prosilire. *Exite,* inquit, *servi Dei excelsi.* Nunc me defensorem Dei profiteor, cujus inimicum fuisse constat; ut cujus servos ignarus persequebar, ejus inimicos ut defensor, ulciscar. Tunc de fornace egrediuntur illasi Hebræi, lætantur incolumes, triumphant victores, quod Deo fideliter servierunt, et furorem tyranni contempserunt (Dan. iii).

ris est, suæ in dicendo facultatis et eloquentiæ periculum facientis : cujus idem ingenium sapiunt alii quidam superiores impressi sermones, scilicet 3, 7, 23, 27, 46, etc., quique proxime subsequuntur, 60.

SERMO LX (a).

De Susanna (b).

1. *Justi in sæculi insidiis Deo liberante victores.* Quotiescumque in hoc perverso sæculo contra Iudabiles viros multifformes tenduntur insidiæ, vel diversæ calumniarum emerentur causæ, quid homo pestilens cogitet, quid diabolus machinetur, non metuet justus, quia cum ipso est Christus. Eligatur homo miles in prælio constitutus, officia semper exercere virtutum. Unum ergo de duobus amplectitur: aut paterfactis insidiis, ejus innocentia in populo clarescit; aut persequentibus inimicis præventus, cum conditionem mortis excesserit, molestiis sæcularibus liberatus, portum securitatis intrabit. Daniel propheta nec in lacum projectus leonum timore percussus expavit; sed inter ista bestiarum ora consistens, Dominum tota mente placavit, et tyrannicas dispositiones illæsus evasit. Zacharias pontifex magnus, pro cultu Dei, pro legibus sacris, pro censura in templo sacerdotali rebellem increpans populum, mortem constanter accepit, et detestabilis acies Judæorum ejus cruore pavimentum infecit. Zacharias martyr triumphat, et Daniel confessor exultat: unus moritur et triumphat, alter evadit et regnat. Sed nec femineus sexus suis fraudatur exemplis, qui pudicitia ornatum salubriter reservavit.

2. *Susannæ periculum et liberatio.* Susanna illustris, decus pudicitia, vicit impudentiam judicum, petulantiam seniorum compressit audacem; ne castitas in ea pateretur injuriam. Stabat Susanna in judicio falsorum mendacibus oppressa testimoniis damiatorum: stabat non tanquam rea, sed pro castitate firmiter moritura. Ibat ergo pudica ad supplicium, non ad alterorum corpus, in quo extrema libido exarserat, et diabolus inflammaverat. Quod protexerat virtus, et ornabat pudor, illæsum ibat in mortis exitium. Egregium portabat caput, cujus vultum integra conscientia sublimabat ad cœlum. Propter damna pudoris, salutis vota compressit; et cui fuerunt clara præmia castitatis, vitæ gaudium non amisit. Contempsit unum; et consecuta est totum: et quæ mori voluit, cum gloria castitatis evasit; et quam sententia prava deiecerat, illustris conscientia integritas erigebat, metusque Dei et imminenti sacri iudicii indubitata credulitas. O amor honestatis et Legis! Susanna adulterii conscientiam graviolem judicavit, quam poenam. Cum duceretur, non dolebat de supplicio; quoniam gaudebat de testimonio falsidico. Innocens accusatur per sententiam; sed nutu Dei suspenditur poena; ut iudicantium falsitas denudaretur, et innocens purgaretur. Infirmus sexus contra viros surgit fortior, expugnat libidinem castitas et honestas, impulsu luxuriæ horrenda prosternitur improbitas. Susanna propriam virtutem animi servavit, et iudicium populorum constanter excepit. Constantem de innocente falsa crimina. Ille enim munus est, qui Deum habuerit defensorem. Denique Daniel propheta instinctu Dei communitus, *Redite in iudicium*, exclamavit. Stupet populus pro iudicio repentino; revocatur addicta; falsos testes pavor invadit. Gemit diabolus, quod ipsius commenta nudantur; gaudent Angeli de pudoris integritate comperta, quod defendatur in terris veritas fatigata. Interrogatum est quo in loco Susanna facinus, quo arguebatur, admisit. Hic, *Sub lentisco*, dicit; ille, *Sub prino*. Cum ergo eorum discrepant prolata responsa, sic repugnantia dictionum facta nudantur, ut vigore mentis increpato populo, testibus confusus veritas ostenderetur. Gaudet populus de pudoris integritate: triumphat maritus, quod fidam invenerit conjugem: lætatur familia, quod nihil invenerit

(a) Olim, de Tempore 242, et post, in Appendice 60.

(b) Incerti auctoris et inediti. Observare juvat ipsum in Bibliotheca Patrum existere, tomo editionis Colonensis 3, Parisiensis 2, tametsi brevior aliquanto et passim varium, ibique sicut et in Remigiano Ms. Zenoni Veronensi tributum.

in ea quod puniat, quod adulterii factum non inveniret, nec homicidium diabolus, quod procurabat, inveniret (*Dan. xiii*).

SERMO LXI (a).

De Pace, in illud Evangelii Matthæi cap. v, v. 9.
Felices pacifici, etc. (b).

1. *Pacis fructus. Concordia fratrum.*—*Felices pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Meritum christianæ virtutis vilescit in cunctis, si unitatem non habeat pacis, nec pervenit ad vocabulum filii, nisi per nomen pacifici. Pax est, quæ expoliatur hominem servitute, dat nomen ingenuum, mutat eum conditione personam; ex famulo liberum, filium facit ex servo; [Deum patrem vocat, et commutat servum in filio, amicum facit ex Deo, patrem reddit ex Domino. Sic sic facit, qui non vult perire, quod facit. *Felices pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* En filius Dei esse incipit, qui pacificus esse cœpit. Non vult filius dici, qui pacificus noluerit inveniri: negat sibi patrem Deum, qui hæres pacis esse nequivit. Severum sensurus est Deum, quem clementem blandumque dedignatus est patrem. *Felices pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Gaudeamus hoc nomine quasi filii et hæredes Dei, cohæredes autem Christi. Quanta est hujus pacis retributio, hæreditatem possidere cum Christo, substantiam Patris habere cum Filio, cœlestis regnum participari cum Domino, et in consortium perpetuitatis admitti cum Domino? Quæ sit hæc pravitatis morum, invidere melioribus, atque in sordidioribus inhaerere, adoptati victoriam perdere, ac nolle hæreditatem regnorum cœlestium possidere? Etenim filium se Dei et cohæredem denegat Christi, qui recusaverit Patris regimine gubernari. Pax concordia est fratrum, sicut scriptum est: *In tribus placuit spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo et hominibus: concordia fratrum, et amor proximorum, et vir et mulier consentientes sibi* (*Eccli. xv, 1 et 2*). Concordia ergo fratrum, voluntas Dei est, jucunditas Christi, perfectio sanctitatis, justitiæ regula, materia doctrine, morum custodia, atque in rebus omnibus laudabilis disciplina. Pax suffragium precum est, supplicationum facilis atque impetrabilis via; quia desideriorum omnium competens est plenitudo [sicut scriptum in Apostolo (*Philipp. iv, 7*). Pax ergo conventionis amabilem Deo facit in fratribus, quæ charitatis indicat testimonium]. Pax dilectionis mater est, concordia vinculum, ac puræ mentis indicium manifestum: quia sibi exigit de Deo quod velit, quidquid voluerit petat, et quidquid voluerit sumat.

2. *Christum spernit qui pacem non custodit.* Pax præceptis regalibus conservanda est, Domino Christo dicente, *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis* (*Joan. xiv, 27*). [Qui discipulus Christi est, Christi præcepta servat: servare mandatum, est pacem in omnibus custodire. Nam dividere unitatem, non est magistrum sequi; sed ejus mandatum calcare. Sequi enim Christum, est habere pacem: et non sequi quod pacis est, hoc est hoc habere in magistro ex parte quod diligas, et ex parte quod damnes. Illud est amare doctorem, doctoris mandata in omnibus custodire, dicentis: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis.* Libet, fratres, in pace protrahere moras; delectat hoc dixisse frequenter, et iterum atque iterum præconari, *Pacem meam do vobis, pacem dimitto vobis.*] In pace vos dimitto, in pace vos dimisi, in pace vos inveniam. Proficiscens vult dare quod desiderabat rediens in omnibus invenire. [Consultum voluit esse cui dederat, qui usque ad regressum suum servare quod præstiterat, imperabat. Quid ergo facturus est homo,

¹ Alcuinus in libro de Virtutibus et Vitiis, cap. 6, qui *pacificus esse contemnit*.

(a) Olim, de Tempore 160; et post, in Appendice 57.

(b) Est Petri Chrysologi sermo quinquagesimus tertius, sed hic passim interpolatus, seu multis auctior sententias, quas commonstrant analæ. Confer Alcuini librum de Virtutibus et Vitiis, cap. 6.

cum venerit Deus, et quæsitum non invenerit quod donavit? qua excusatione usurus, qui pacem servare non potuit? *Pacem meam do vobis, pacem dimitto vobis.*] In pace vos dimisi, in pace vos inveniam. Regale mandatum servate: divina vox est. Inveniam quod dimisi.

3. *Pax opus Dei; discordia, diaboli.* Plantare pacem radicatus, Dei est; evellere penitus, inimici. Amor fratris ex Deo est; odium ex diabolo constat. Propter quod damnanda sunt odia; quia scriptum est, *Qui oderit fratrem suum, homicida est* (1 Joan. iii, 15). Colhibeamus iram; quia scriptum est, *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio* (Matth. v, 22). Amanda est pax, et diligenda concordia. Ista sunt quæ generant¹ charitatem; et scitis secundum Apostolum, quod *Deus charitas est* (1 Joan. iv, 8). Sine Deo est, qui non habet charitatem. [Paternus affectus non potest non amare, quod docet.] Pax plebis, gloria est sacerdotis: et parentum lætitia, perfecta charitas filiorum². Sacerdotis est, admonere quod decet; plebis est, audire quod monet. Quidquid non licet, pastoris est prohibere ne fiat; gregis est audire, ut faciat³. Utraque convenient; et universa salvata sunt: nec Deus venit in plebe quod puniat, nec sacerdos potest habere quod doleat. Servemus mandata, quæ vite sunt; teneat se profunda pacis nexibus colligata fraternitas, et salutari vinculo charitatis, mutua se dilectione constringat; quia dilectio magnanimum facit. [Suavis est dilectio, non zelatur, non æmulatur. Dilectio non est falsiloqua, non inflatur, nihil deceptoris admittit, non quærit quæ sua sunt, non exacerbatur, non cogitat malum, non gaudet in injustitia; congaudet autem veritati. Omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet (1 Cor. xiii, 4-7)]. Dilectio ergo omnibus votis ac desideris amplectenda est, quæ tot bona potest habere, quot præmia. Custodienda omnibus viribus⁴ pax est; quoniam Deus semper in pace est. Non habeat locum quo obrepat inimicus, ne in tritice segetem valeat zizania seminare, et securo jam rustico et spe longi laboris eluso expectatus fructus in ipsa messis maturitate subducatur; aut vinum vestustate suavius, in acriori subito perfidia denudatum in effusa facis se permixtione conjugat; aut inter dulcisa mella, felle venena amariora suffundat [aut inter vernantes floribus campos ac pratorum varietate gemmatos, tribulorum interjectione animas grati odoris occidat]. Procul contentiones, procul lites et odia, procul maledicta mittantur: et quia laqueus mortis est lingua susurronis ac bilinguis, parcat unusquisque animæ suæ, ne in supplicium suum vincula sibi mortis adducat. Amate pacem; et tranquilla sunt omnia: et ut vobis præmia et nobis gaudia reserveitis, ut Ecclesia Dei in pacis unitate fundata, perfectam teneatis disciplinam, per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria in sæcula sæculorum, Amen.

SERMO LXII (a).

De verbis Evangelii Matthæi, cap. v, 43-48, et cap. vi, 4-6, Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, etc. (b).

1. *Inimicus quomodo diligendus. Proximus quis.* Gradum esse aliquem in Phariseorum justitia, quæ ad Legem pertinet, hinc intelligitur, quod multi ho-

¹ Adhuc Chrysologus, et matrum.

² Apud Alcuinum, *Pax plebis est sanitas, gloria sacerdotis, et patriæ lætitia, et terror hostium, sive visibillum, sive invisibillum.*

³ Chrysologus, ac velle ne fiat.

⁴ Apud Chrysologum, *Custodienda præ omnibus virtutibus, pax est.*

(a) Olim, de Tempore 59; et post, in Appendice 35.

(b) Constat sententis et interpretationibus emendatis ab Augustino, lib. 4 de sermone Domini in monte, Hieronymo, in Matth., cap. 5 et 6; Cesario, homil. 7 inter editas a Batuzio; et sermone hic subsequenti, et aliis.

mines eos etiam a quibus diliguntur, oderunt, sicut luxuriosi filii parentes coercitores luxuriæ suæ. Ascendit ergo aliquem gradum, qui proximum diligit, quamvis adhuc oderit inimicum. Ejus autem imperio, qui venit Legem implere, non solvere, perficiet benevolentiam et benignitatem, cum eam usque ad inimici dilectionem perduxerit. Nam ille gradus quamvis nonnullus sit, tam parvus est tamen, ut cum Publicanis possit esse communis. Nec quod in Lege dictum est, *Oderis inimicum tuum*, vox jubentis justo est accipienda, sed permittentis infirmo. Sic autem diligendus est inimicus, non in quantum inimicus; sed in quantum homo est: ut ei hoc velis provenire, quod tibi; id est, ut ad regnum correctus revocatusque perveniat. Proximus est autem omnis homo. Omnes proximi sumus conditione terrene civitatis et mortalitatis, et etiam spe celestis hereditatis; quia nescimus quis quid futurus sit, quoniam aut Judæus, aut hæreticus, aut Paganus: forte enim per misericordiam Dei convertetur ad Deum, et inter sanctos primum locum habere merebitur. Quod in Lege Dominus non inimicos, sed inimicum præcipit odiri; ut qui spirituales erant in Lege, solum diabolum odio haberent, cujus odium Christus non venit solvere, sed adimplere.

2. *Præcepta Dei non sunt impossibilia. A dilectione nemo se potest excusare.*—Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite illis qui oderunt vos. [Multi præcepta Dei sua imbecillitate, non sanctorum viribus, æstimantes, putant esse impossibilia quæ præcepta sunt; et dicunt sufficere virtutibus non odissæ inimicos, cæterum diligere plus præcipi quam humana natura patiatur. Sciendum est ergo Christum non impossibilia præcipere, sed perfecta; quæ David fecit in Saul et Absalon. Stephanus quoque martyr pro inimicis se lapidantibus deprecatus est: et Paulus anathema esse cupit pro persecutoribus suis. Hæc autem Jesus et docuit et fecit, dicens: *Pater, ignosce illis*] (Luc. xxiii, 34). [In reliquis operibus bonis interdum potest aliquis qualemcumque excusationem prætere: in habenda vero dilectione nullus se poterit excusare. Potest mihi aliquis dicere, Non possum jejunare: numquid potest dicere, Non possum amare? Potest dicere, Propter infirmitatem corporis mei non possum a vino et carnibus abstinere: numquid potest dicere, Non possum diligere? Potest aliquis dicere, Virginitatem se non posse servare; potest dicere non posse res totas vendere, et pauperibus erogare: numquid potest dicere, Non possum diligere inimicos? Non enim isti aut pedes laborant currendo, aut aures audiendo, aut manus operando lassantur; ut nos per ipsam excusationem liberare conemur¹. Non nobis dicitur, Ite ad orientem, et quærite charitatem: navigate ad occidentem, et invenietis dilectionem. Intus in corde nostro est, ubi redire jubemur, dicente propheta, *Redite, prævaricatores, ad cor* (Isai. xlvii, 8). Non enim in longinquis regionibus invenitur, quod a nobis petit.] *Et orate pro persequentibus et calumniantibus vos.* Quid aliud pro inimicis orandum est, nisi hoc quod ait Apostolus, *Ut det illis Deus penitentiam, et respiciant a diaboli laqueis, a quo capti tenentur* (II Tim. ii, 25, 26)?

3. *Præcepto de diligendis inimicis nil in Scripturis adversum. Quinam sint pro quibus non orandum. Peccatum ad mortem.* Sed hic merito movet, quomodo huic præcepto Domini non sit adversum, quod et in Prophetis inveniuntur multæ imprecationes adversus inimicos, quæ maledictiones putantur: sicuti est illud, *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum* (Psal. lxxviii, 25), et cætera quæ ibi dicuntur: et Joannes apostolus ait, *Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, et dabitur ei vita peccati non ad mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis* (1 Joan. v, 16). Ubi primo videndum, quia Prophetæ per imprecationem quid esset futurum cecinerunt, non optantis voto, sed spiritu prævident-

¹ Cesarius, per ipsam fatigationem excusare possimas.

tis : qui maxime solent figura imprecantis futura prædicere, sicut figura præteriti temporis, ea quæ ventura erant, sæpe cecinerunt. Deinde in Apostoli verbis intelligendum esse quosdam fratres, pro quibus non orare nobis præcipitur; cum Dominus etiam pro persecutoribus nostris nos orare jubeat. Quæ solvi quæstio non potest, nisi fateamur esse aliqua peccata in fratribus, inimicorum persecutione graviora. Fratres autem Christianos significari, multis divinarum Scripturarum documentis probari potest. Peccatum ergo fratris ad mortem puto esse, cum post agnitionem Dei per gratiam Domini nostri Jesu Christi quisque oppugnat fraternitatem, et adversus ipsam gratiam, quæ reconciliatus est Deo, invidentiæ facibus agitur (a). Peccatum autem non ad mortem est, si quisquam non amorem a fratre alienaverit, sed officia fraternitatis debita, per infirmitatem aliquam animi non exhibuerit. Quapropter et Dominus in cruce ait, *Pater, ignosce illis; quia nesciunt quid faciunt*. Nondum enim gratia Spiritus sancti participes facti, societatem sanctæ fraternitatis inierant. Et beatus Stephanus in Actibus Apostolorum orat pro eis a quibus lapidatur (Act. vii, 59); quia nondum Christo crederant, neque adversus illam communem gratiam dimicabant. Apostolus vero Paulus propterea, credo, non orat pro Alexandro, quia frater erat; et ad mortem, id est, fraternitatem invidentiâ oppugnando, peccaverat. Pro his autem qui non abruperant amorem, sed timore succubuerant, orat ut eis ignoscatur. Sic enim dixit: *Alexander ærarius multa mala mihi ostendit: reddet illi Deus secundum opera illius; quem et tu devota: valde enim restitit sermonibus nostris*. Deinde subjungit pro quibus orat, ita dicens: *In prima mea defensione nemo mihi adjuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur* (II Tim. iv, 14-16). Et nota quod Apostolus non ait, *Reddat*; sed, *Reddet illi Deus secundum opera ejus*: quod verbum prænantiantis est, non imprecantis; sicut de illa hypocrisi Judæorum est dictum, cui eversionem imminere cernebat, *Percutiet te Deus, paries dealbate* (Act. xxiii, 3).

4. *Quid orent sancti petentes vindictam. Peccati regnum quomodo evertendum.* Queritur autem quomodo huic præcepto, quo nobis jubetur, *Orate pro persecutoribus et calumniantibus vos*, illud non est contrarium, quod in Apocalypsi legitur, martyres orare Deum, ut vindicentur (Apoc. vi, 10)? Sed hoc nempiam movere non oportet. Quis enim audeat affirmare, cum illi sancti candidati se vindicare petiverunt, utrum contra ipsos homines, an contra regnum peccati petierint? Nam ipsa est sincera et plena justitiæ et misericordiæ vindicta martyrum, ut evertatur regnum peccati, quo regnante tanta perpessi sunt. Ad cujus eversionem nititur Apostolus, dicens: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore* (Rom. vi, 12). Destruitur autem et evertitur peccati regnum, partim correctione hominum, ut caro spiritali subiciatur; partim depravatione perseverantiam in peccato, ut ita ordinentur, ut justis cum Christo regnantibus molesti esse non possint. Quis ergo convincit sanctos, non talem suam vindictam a Domino esse deprecatos?

5. *Qui sint filii Dei.* Quod autem consequenter positum est, *Ut sitis filii Patris vestri, qui in cælis est*: ex illa regula intelligendum est, qua Joannes dicit, *Dedit eis potestatem filios Dei fieri* (Joan. i, 12). Unus enim naturaliter Filius est, qui nescit omnino peccare: nos autem potestate accepta efficiamur filii, in quantum ea quæ ab illo præcipiuntur implemus. Unde apostolica disciplina adoptionem appellat, qua in æternam hæreditatem vocamur, ut coheredes Christi esse possimus (Rom. viii, 17; Galat. iv, 5). Filii ergo efficiamur regeneratione spiritali, ut adoptemur in regnum Dei, non tanquam alieni, sed tanquam ab illo facti et conditi. Itaque non ait, *Facite ista, qui estis filii*: sed, *facite, ut sitis filii Patris*

(a) I Retract. cap. 19, n. 7.

vestri. Nec autem cum patimur inimicos, hoc clamare debemus, *Pater, ignosce illis*. Phrenetici enim sunt, a contrario spiritu possidentur, ut nos persequantur; et majorem persecutionem a diabolo patiuntur. *Qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos.* Scriptum est, *Orietur timentibus vobis nomen Domini sol justitiæ*, ut etiam pluriam accipias irrigationem doctrinæ veritatis (Malach. iv, 2); quia et bonis et malis apparuit, bonis et malis evangelizatus est Christus. Sive istum solem mavis accipere non solum hominum, sed etiam peccorum corporeis oculis prolatum; et istam pluviam, qua fructus gignuntur, qui ad refectionem corporis dati sunt: quod probabilius intelligi existimo: ut ille sol spiritualis non oriatur nisi bonis et sanctis; quia hoc ipsum est, quod plangunt iniqui in illo libro, qui Sapientia Salomonis inscribitur, *Et sol non ortus est nobis* (Sap. v, 6): et illa spiritualis pluvia non irriget nisi bonus; quia malos significabat vinea, de qua dictum est, *Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem* (Isai. v, 6).

6. *Qui sint Publicani, Ethnici. Inimici plus diligendi quam amici.* — *Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis?* Filios et parentes amat latro, amat et leo, amat et draco, amat et ursi, amat et lupi. Si enim amantes non diligimus filios vel parentes, pejores leonibus vel supra dictis bestiis sumus. Si vero amantibus vicem reddimus, adhuc nihil ab istis bestiis distare videmur. *Nonne et Publicani hoc faciunt?* Publicani sunt, qui sectantur lucra, et exigunt vectigalia per negotiationes, et fraudes, et furta, sceleraque et perjuria. *Et si salutaritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne et Ethnici hoc faciunt?* Ethnici ex græco in latinum interpretantur Gentiles. *Ethnici* enim græce gens dicitur. Si ergo, inquit, etiam peccatores, Publicani, Ethnici erga dilectores suos natura duce norunt esse beneficii; quanto magis vos, quibus ut gradus professionis eximior, ita cura necesse est sit veritatis uberior, latiori sinu dilectionis amplecti debetis et non amantes? Nam diligere inimicos Deus præcipit. Et petulantes humanarum mentium motus, publicæ charitatis frangis affectu, non solum iram ab ultione depellens, sed etiam in amorem mitigans injuriosi: quia gentium est, amantes amare; et commune est, diligere diligentes. Plus diligendi sunt inimici quam amici. Qui enim inimici sunt, corpori adversantur, et animæ præparant æternam præmia: quia qui carnalia nostra et terrena rapiunt, cælestia nobis et spiritualia congregant. *Nonne magis diligendus est quam odendus, qui nobis dat æternas opes?* Amici vero carnis nostræ nobis suavia suadere contendunt, quæ animæ nostræ præparant æternam mortem.

7. *Idem tractatur argumentum.* — *Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester celestis perfectus est.* Quis autem hæc facit, nisi plene perfecteque misericors? Quo uno consilio miseria deviat, opitulante illo qui ait, *Misericordiam magis volo quam sacrificium* (Osai vi, 6). Perfectio namque misericordiæ, qua plurimum animæ laboranti consulitur, ultra dilectionem inimicorum porrigi non potest. Ideoque sic concluditur, *Estote vos perfecti, sicut et Pater vester perfectus est*: ita tamen, ut Deus intelligatur perfectus tanquam Deus, et anima perfecta tanquam anima.

8. *Præcepta observantur dupliciter.* — *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cælis est.* Cavete, inquit, justitiam vestram facere coram hominibus: id est, hoc animo juste vivere, et ibi constituere bonum vestrum, ut vos videant homines. *Alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cælis est*: non si ab hominibus videamini, sed si propterea juste vivatis, ut ab hominibus videamini. Nam et Apostolus dicit, *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem*

(Galat. 1, 10) : cum alio loco dicat, *Sicut et ego omnibus per omnia placeo* (1 Cor. x, 33). Omnem curam rerum presentium amovet, et attentos tantum esse in spe futuri jubet : neque seclari vel hominum favore ostentatione bonitatis, vel jaectantiam religionis, orationis publicae copia, sed intra conscientiam fidei fructum boni operis continendum ; quia humanae laudis consecratio eam tantum, quam ab hominibus exspectat, mercedem sit receptura. Justitia non aliud est, quam non peccare : non peccare autem, Legis praecepta servare. Praeceptorum autem observatio duplici genere continetur, ut nihil eorum quae prohibentur facias, et omnia quae jubentur implere contendas. Hoc est enim quod Psalmista dicit, *Recede a malo, et fac bonum* (Psal. xxxiii, 15). Si a malo recesseris, et non feceris bonum, transgressor es Legis : quae non tantum in malorum actuum abominatione, sed in honorum perfectione completur. Neque hoc solum tibi praecipitur, ut vestitum suis non spoliis indumentis, sed ut spoliato operias tuis.

9. *Hypocrita. Nemo sine hypocriseos labe.* — *Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritae faciunt in synagogis et vicis, ut honorificentur ab hominibus.* Hypocrita graeco sermone simulator interpretatur : qui dum intus malus sit, bonum se palam ostendit. Nomen autem hypocritae translatum est a specie eorum, qui spectaculis tecta facie incedunt, distinguentes vultum caruleo niveoque colore et ceteris pigmentis, habentes simulacra oris, lintea gypsata, et vario colore distincta, nonnunquam colla et manus creta perungentes, ut ad personae colorem pervenirent, et populum, dum in ludis agerent, fallerent, modo in specie viri, modo in forma feminae et reliquis praestigium. Quae species argumenti translata est in his qui falso incedunt vultu, et simulant quod non sunt. Sed hypocriseorum maculam non habere, aut paucorum aut nullorum est. Nam quicumque vult se videri quod non est, hypocrita est. [Qui tuba canit faciens eleemosynam, hypocrita est. Qui in synagogis et in platearum angulis orat, ut videatur ab hominibus, hypocrita est. Qui jejuniens demolitur faciem, ut ventris inanitatem demonstret in vultu, et hic hypocrita est. Ex quibus omnibus intelligitur hypocrisis esse, qui faciunt quodlibet, ut ab hominibus glorificentur. Mihi videtur et ille hypocrita esse, qui dicit fratri suo, *Dimitte ut tollam fasciucam de oculo tuo* : nam propter gloriam hoc facere videtur, ut ipse esse justus videatur. Unde ei a Domino dicitur, *Hypocrita, ejice prius trabem de oculo tuo* (Luc. vi, 42). Non itaque virtus, sed causa virtutis apud Deum mercedem habet. Et si a recta sententia paululum deviaveris, non interest utrum ad dexteram vadas, an ad sinistram ; cum verum iter amiseris. Signanter autem dicit, *Receperunt mercedem suam* : hoc est, non Dei, sed suam.] Laudati enim sunt ab hominibus, quorum causa exercuere virtutes.

10. *Quid sinistra ; quid dextra. Dextrae et sinistrae alia explicatio.* — *Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextra.* In dextera intelligitur amor Dei ; in sinistra, vanitas vel cupiditas mundi. Si pro humana laude dederis eleemosynam, totum est sinistra : si vero pro remissione peccatorum, totum dextera facit. Quid est ergo, *Nesciat sinistra quid faciat dextra* ; nisi, Quod facit Dei amor, non corrumpat inanitas vel cupiditas mundi ? Nam si hoc aliquis secundum litteram impleri posse credit, quid faciet ? Si enim manus dextera doluerit, numquid de sinistra eleemosynam dare non debet ? In superioribus, *Cavete*, inquit, *ne justitiam vestram faciatis coram hominibus* : ubi justitiam generaliter nominavit, deinde particulariter exsequitur. Est enim pars aliqua justitiae opus quod per eleemosynam fit : et ideo connectit dicendo, *Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te.* Ad hoc respicit quod superius ait, *Cavete facere justitiam vestram coram hominibus, ut scilicet, videamini ab eis.* Quod autem se-

quitur. *Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam* ; ad illud respicit quod supra posuit, *Alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in caelis est.* Deinde sequitur, *Te autem faciente eleemosynam.* Cum dicit, *Te autem, quid aliud dicit, quam, Non quomodo, illi ? Quid ergo mihi jubet ? Te igitur, inquit, faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua.* Ergo illi sic faciunt, ut sciat sinistra eorum quid faciat dextera. Quod igitur in illis culpatum est, hoc tu facere vetaris. In eis autem hoc culpatum est, quod ita faciunt, ut laudes hominum quaerant. Quapropter nihil consequentius sinistra videtur significare, quam ipsam delectationem laudis. Dextera autem significat intentionem implendi praecepta divina. *Nesciat ergo sinistra quid faciat dextera* : id est, non se misceat conscientiae tuae laudis humanae appetitio, cum in eleemosyna facienda divinum praeceptum contendis implere. *Ut sit eleemosyna tua in absconso.* Quid est in absconso, nisi in ipsa bona conscientia, quae oculis humanis demonstrari non potest, nec verbis aperiri ? Multi foras faciunt eleemosynam, et intus non faciunt, qui vel ambitione, vel alicujus temporalis rei gratia, misericordes volunt videri. *Et Pater tuus qui videt in absconso, reddet tibi.* Rectissime omnino et verissime. Si enim praemium ab eo exspectas, qui conscientiae inspector est, sufficiat tibi ad promerendum Deum ipsa conscientia.

11. *Cubiculum. Ostium. Quae sint orationis alae.* — *Et cum oratis, non eritis sicut hypocritae, qui amant in synagogis et in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus.* Neque hic ab hominibus videri nefas est : sed ideo haec agere ut videaris, et fructus in eis exspectetur placendi hominibus. Plateae perpetuae ac latiores civitatum viae sunt, juxta proprietatem linguae graecae a latitudine nominatae : *κλήρυ* enim latum dicitur. *Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam.* Et hinc ostendit Dominus in se prohibere, ut ea merces appetatur, qua gaudent stulti, cum laudantur ab hominibus. *Tu autem cum orabis, intra in cubiculum, et clauso ostio, ora Patrem in absconso.* Cubiculum quod nominat, non occultam donum ostendit, sed cordis nostri secretum. Hinc Psalmista dicit, *Quae dicitis in cordibus vestris, et in cubilibus vestris compungimini* (Psal. iv, 5). *Et claudentes ostia, orate, inquit, ad Patrem vestrum in abscondito.* Parum est intrare in cubicula, si ostium pateat importunis, per quod ostium ea quae foris sunt, improbe se immergunt, et interiora nostra aperiant. Foris autem dicimus esse omnia temporalia et visibilia, quae per ostium, id est carnalem sensum, in cogitationes nostras penetrant, et turbae vanorum phantasmatum orantibus obstrepunt. Claudendum est ergo ostium, id est, carnali sensui resistendum ; ut oratio spiritualis dirigatur ad Patrem, quae sit in intimo cordis, ubi oratur Pater in absconso. Qui vero vult orationem suam volare ad Deum, faciat illi duas alas, id est, eleemosynam et jejunium, et ascendat celeriter, et exaudietur. *Et Pater tuus, qui videt in absconso, reddet tibi.* Et hoc tali clausula terminandum fuit. Non enim monet nunc ut oremus, sed quomodo oremus ; neque ut superius, ut eleemosynam faciamus, sed quo animo faciamus : quoniam de corde mundando praecipit, quod non mundat nisi simplex intentio in aeternam vitam, solo et puro amore sapientiae.

SERMO LXIII (a).

De verbis Evangelii Matthaei, cap. vi, 1-6, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, etc. (b).

1. *Eleemosyna in publico, et tamen in occulto.* Evangelica lectio, fratres charissimi, quae nobis modo recitata est, videtur mihi quod secundum litteram non possit intelligi : et ideo Deo auxiliante requiramus.

(a) Alias, de Tempore 60.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Lovaniensibus dubius, Berlino et Vindingo apertus est : nobis Casartii verus, fetus videtur.

qualiter ad ejus spiritualem sensum pervenire possimus. Sic enim ait Dominus, *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: et iterum, Cum facis eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua; ut sit eleemosyna tua in absconso.* Quomodo hoc secundum litteram accipere possumus, cum ipse Dominus iterum dicat, *Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant vestra bona opera, et glorificent Patrem vestrum qui in caelis est (Matth. v. 16)?* Quomodo hic dicit, *Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua;* cum alibi dicat, *Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant opera vestra bona?* Diligenter attendite, fratres, et intellectum divinæ Scripturæ humiliter et sapienter requirite. Non enim sibi ipse Dominus in Evangelica lectione contrarius esse potest. Nam quia eleemosynam et occulte fieri ipse dixit, et publice ipse admoovit, ut sibi præcepta ejus non videantur esse contraria, intellectum sobrium quærit. Qui enim ideo facit eleemosynam, ut ab hominibus se laudari desideret, etiamsi occulte fecerit, publice facit; quia laudem ab hominibus quærit. Qui vero eleemosynam pro solo amore Dei facit, ut ad opus bonum illum reliqui imitentur, et non ipse, sed Dominus collaudetur, etiamsi publice faciat eleemosynam, absconso facit; quia pro eleemosyna illa non hoc quod videtur, sed quod non videtur desiderat; nec ab hominibus laudem, sed mercedem a Deo optat accipere.

2. *Jejunium publicum. Quid dextera, quid sinistra.* Hoc etiam et de jejunio debemus accipere. Cum enim ipse Dominus dicat, *Unge caput tuum, et faciem tuam lava, ne videaris jejunans hominibus (Id. vi. 17):* ergo contra Christi præcepta facimus, qui publice jejunium indicimus, et vidente toto populo pariter cum ipso jejunamus? Et in hoc sensu oportet intelligi, ut nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia, vel pro misericordia divina jejunet: et unusquisque interroget conscientiam suam; et si pro solo Deo facit eleemosynam, securus et publice faciat, ut quicumque viderint, imitentur. Nam et illud quod dicit Dominus, *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua,* ad hoc quod supra diximus, pertinere cognoscitur. In dextera enim intelligitur amor Dei; in sinistra, vanitas vel cupiditas mundi. Si pro laude humana dederis eleemosynam, totum sinistra facit, dextera omnino nihil facit: si vero pro remissione peccatorum et amore vitæ æternæ eleemosynam dederis, totum dextera facit. Quid est ergo, *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua;* nisi, Quod facit amor Dei, non corrumpat aut perdat vanitas vel cupiditas mundi? Nam si hoc aliquis secundum litteram impleri posse credit, quid faciat, si ei manus dextera doluerit? Numquid de sinistra eleemosynam dare non potest? Aut si vult captivum redimere, quomodo aut sacculum solvere, aut arcam aperire poterit, si sinistram manum dexteræ suæ non junxerit? Aut si peregrinum optat excipere, et secundum præceptum Domini sanctorum pedes abluere, non video quomodo hoc nesciente sinistra manu possit impleri.

3. *Orationes publicæ. Qui fiant clauso ostio. Quo loco temporalia roganda.* Ad hoc pertinet etiam illud quod dixit, *Cum oratis, nolite in angulis platearum orare: sed intra, inquit, in cubiculum tuum, et clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito.* Ecce ipsi bene agnoscitis quia non hoc semper secundum litteram poterit impleri. Nam et nos ipsi et totus populus non solum in cubiculis nostris oramus; sed etiam publice ad ecclesiam convenimus, et simul cum omni populo genua flectimus. Et numquid hæc facientes præceptis Christi contrarii sumus, qui dixit ut in cubiculis clauso ostio orare debeamus? Non ita est. Unde etiam et iste sensus superiori sententiæ conveniens est. Qualiter ergo hoc intelligi debeat, attende. Si quando oras Deum, et hoc ab illo petis quod videtur, publice et aperto ostio oras; quia hoc a Deo vis accipere quod videtur. Si vero pro indulgentia peccato-

rum et pro vita æterna volueris supplicare, etiamsi publice oraveris, clauso ostio oras; quia non petis quod videtur, sed quod non videtur. Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna sunt (II Cor. iv. 18). Si temporalia quæris, sicut jam dixi, publice et aperto ostio oras: si æterna quæris, secreta est oratio tua; quia non quæ videntur, sed quæ non videntur optas accipere. Qui ergo illa quæ non videntur, in veritate quæsierit, et illa quæ videntur, Deo remunerante percipiet; quia non mentitur qui dicit, *Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis (Matth. vi. 33).* Nec hoc sic dicimus, ut pro rebus temporalibus Deum non oremus; id est, pro sanitate corporum, aut pro pace temporum, aut pro abundantia fructuum. Debemus et ista a Deo petere; sed secundo et tertio loco: ut primas partes in omni intentione nostræ orationis, amor animæ et desiderium vitæ æternæ obtineat. Oremus ergo pro corpore; sed sine ulla comparatione amplius pro anima supplicemus. Et ideo, clarissimi, quoties vobis ista evangelica lectio legitur, ordine quo supra suggestimus, intellectum ejus debetis accipere: ut sive in eleemosynis, sive in jejniis, seu in orationibus, sive in dextera vel in sinistra, hoc servare studeamus, ut quidquid agimus, non pro vanitate vel cupiditate sæculi, sed pro amore æternæ beatitudinis faciamus. Quod ipse præstare dignetur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum Amen.

SERMO LXIV (a).

De verbis Evangelii Matthæi, vi. Cum jejunatis, etc. et de Oratione dominica, cap. vi. §. 1-18 (b).

1. *Homini duo præcipue meditanda. Plangendus casus.* Duo sunt, charissimi, quæ principaliter attendere debet humana circumspectio; et dignitatem suæ conditionis, et excellentiam suæ reformationis: dignitatem suæ conditionis, ut peccare timeat; excellentiam redemptionis, ut gratiæ redimentis ingratus non existat. Sola quippe voluntate Redemptoris homo de terræ vilitate sublevatus est, et ad Dei similitudinem privilegio rationis sublimatus est. Hanc miser homo perdidit, cum diabolica persuasionem seductus, a Conditoris sui instituto superbiendo recessit. Quem lapsus Psalmista considerans, quasi dolendo dicebat: *Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similia factus est illis (Psal. cxviii. 13).* De summa erectione proprio arbitrio corruens, merito ultima dejectione damnatus est, qui per se cadere potuit, sed per se resurgere non valuit. Hunc casum plangere habet quotidianis lamentis humana fragilitas; quatenus eo redeat per quotidiana lamenta, unde corruit per vana oblectamenta; et quæ cecidit pede superbiæ, resurgere studeat pede obedientiæ. Hoc attendens Psalmista dicebat, *Non veniat mihi pes superbiæ; et, Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem; expulsi sunt, nec potuerunt stare (Psal. cxiv. 12 et 13). Expulsi sunt, ab intima quiete; nec potuerunt stare, id est, perseverare, sicut per eundem Psalmistam de eisdem dicitur, *Quia caro sunt, spiritus vadens, et non rediens (Psal. lxxvii. 39).**

2. *Necessaria medicinalis gratia Redemptoris. Christus verbo et exemplo docuit.* Ad hanc ergo reversionem sive resurrectionem necessaria fuit medicinalis gratia Redemptoris, quæ sanaret humilitate, quod corruptum fuerat elatione superbiæ. Assumpsit ergo Verbum Dei formam servi, in qua posset conservos verbo instruere, et ad exemplum vitæ suæ morum disciplina informare. Humilitatem quippe et obedientiam verbo et exemplo insinuabat, quando discipulis exhortando dicebat: *Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde: jugum enim meum suave est, et onus meum leve (Matth. xi.*

(a) Alias, de Tempore 182.

(b) In Appendice nunc et rimum collocatur. Excerpta quædam ex libro 2 de Sermone Domini in monte continet; præstationem vero et conclusionem habet aliunde ascitam.

29 et 30). Jugum enim ejus obedientiæ merito est sum-
 ve, cui servire est regnare; et onus præceptorum leve,
 quod non premendo gravat, sed adimplendo per
 gratiam adjuvat. Insinuavit etiam verbo sobrietatem,
 ubi dixit, *Non graventur corda vestra in crapula et
 ebrietate* (Luc. xxi, 34): docuit exemplo, qui turbam
 se comitantem non fecit sumptuosus deliciis, sed
 panibus hordeaceis (Joan. vi, 5-13). Docuit etiam
 intentionem nostram ad interna bona dirigens, quali-
 ter esset jejunandum, quando dixit, *Cum jejunatis,
 nolite fieri, sicut hypocritæ, tristes*: illos notans, qui
 luctuosus sordibus hypogrem simulant abstinentiæ, ut
 videantur hominibus jejunantes. Qualiter etiam sit
 faciendi eleemosyna, silentio præterire noluit, ubi
 dixit: *Cum facis eleemosynam, nesciat sinistra tua quid
 faciat dextera tua*. Hoc documento insinuans quia elee-
 mosynam et omne opus misericordiæ quod facimus,
 non venando laudes hominum, sed propter intentionem
 vite æternæ, quæ per dexteram significatur, facere
 admonemur. Qualiter quoque esset orandum, admo-
 nuit, ubi ait, *Tu autem cum oraveris, intra in cubicu-
 lum*; id est, habeto cor quietum, et ab omni tumultu
 exteriorum liberum: *et clauso ostio*, id est, exclusa
 phantasmatum turba, *ora Patrem tuum*.

3. *Petendorum quorumlibet compendium. Tria pe-
 tentur ad æternam vitam, quatuor ad temporalem*. Ecce
 dictum est qualiter sit orandum: addit etiam quid sit
 orandum, ita subjungens, *Sic autem orabitur: Pater
 noster, qui es in cælis*, etc. Hæc oratio compendiosis
 verbis, id est, septem petitionibus, omnes species
 orationis comprehendit, quibus Deum interpellamus,
 aut pro appetendis bonis, aut pro vitandis malis, aut
 pro delendis commissis. Harum septem petitionum
 tres prius positæ pertinent ad æternitatem; quatuor
 sequentes, ad vitæ præsentis necessitatem. Nam no-
 minis Dei sanctificationem, et adventum ejus quo in
 claritate venturus est, et completam voluntatem ejus
 sicut in cælo et in terra, et sive justos et peccatores,
 sive animam et corpus, sive Christum et Ecclesiam
 intelligamus, quamvis ab humili adventu Christi exor-
 dium sumant, tamen nonnisi sæculi terminatione
 complebuntur. Et omnia tria in æternum manebunt.
 Reliqua autem quatuor ad hanc vitam temporalem
 pertinere videntur: quia et panis quotidianus et spiri-
 tualis, licet sit sempiternus, ad hoc tantum tempus
 pertinet, in quantum ministratur animæ quibusdam
 signis et dictis vel scriptis; et ideo panis dicitur, quia
 laborando et disserendo dicitur, et ita quasi man-
 dendo glutitur. Nunc quoque peccata dimittuntur
 nobis, et nos dimittimus aliis, quæ est inter quatuor
 secunda petitio. Et nunc tentationes vitam nostram
 infestant; et ipsa liberatio a malo ad hanc vitam per-
 tinet; quia Dei justitia mortem incurrimus, unde ip-
 sius misericordia liberandi sumus. Quæ cum ita sint,
 ipsarum petitionum verba diligentius pertractanda
 sunt, ut intellecta et majorem generent cordis affec-
 tum, et quod petitur, ad velociorem perducatur ef-
 fectum.

4. *Unde Christiani a Judæis distincti, inde inter se
 indistincti. Charitatis excitatio. Fides impetrandi. Cur
 orantes convertimur ad orientem*. Dicamus ergo, *Pater
 noster*, cui non timore, sed amore famulamur. Non
 hoc populo priori dictum est, ut Patrem oraret: sed
 Dominus insinuatus est eis, cui non filiali obediebant
 amore; sed servili subdicebantur timore. Admonentur
 autem hoc verbo divites et nobiles, cum christiani
 facti fuerint, quatenus se non extollant adversus pau-
 peres et ignobiles: quoniam simul dicunt, *Pater nos-
 ter*, quod vere ac pie dicere non possunt, nisi se fra-
 tres esse cognoscant. Hoc nomine et charitas excita-
 tur; quia filius nihil charius debet esse, quam pater:
 et simplex affectus, cum homines dicunt, *Pater nos-
 ter*: et quædam impetrandi præsumptio, quod peti-
 tur; cum etiam ante petitionem tam magnum donum
 accepimus, ut possumus dicere, *Pater noster*. Quid
 enim jam non det filiis petentibus Pater, qui jam hoc
 ipsum dedit, ut essent filii? Postremo quanta cura

animum ejus tangit qui dicit, *Pater noster*, ut tanto
 Patre non sit indignus? Utatur ergo populus Novi
 Testamenti voce, populus novus ad æternitatem vo-
 catus, *Pater noster*. Oratio fraterna est: non dicit,
 Pater meus, tanquam pro se tantum orans; sed, *Pa-
 ter noster*; omnes videlicet una oratione complectens,
 qui se in Christo fratres esse cognoscunt. *Qui habitas
 in cælis*, id est, in his quorum conversatio est in
 cælis¹. Et accommodatissima est ista similitudo, ut
 tantum spiritualiter distare credatur inter justum et
 peccatorem, quantum distat corporaliter inter cælum
 et terram. Peccatori enim dictum est, *Terra es, et in
 terram ibis* (Gen. iii, 19). Cujus rei significandæ gratia
 cum ad orandum stamus, ad orientem vertimur, unde
 cælum surgit: non ideo, quod ibi sit Deus, tanquam
 cæteris mundi partibus relictis; sed ut admoneretur
 animus ad excellentiorem naturam consurgere, id est,
 ad Deum.

5. *Enumerantur beatitudines. Timor Dei*. Jam quid
 petendum sit, attendamus. *Sanctificetur nomen tuum*.
 Quod non sic petitur, quasi non sit sanctum Dei no-
 men; sed ut sanctum habeatur ab hominibus, et ita
 innotescat illis Deus, ut existiment aliquid sanctius
 non esse: quo magis timeant eum offendere, quia
 justum est nomen Dei sanctificare, et Deum timere,
 de quo dicitur, *Dominus nomen illi* (Amos ix, 6). Hic
 timor primo gradu est inter beatitudines, de quo dicitur,
Initium sapientiæ timor Domini (Eccli. i, 16);
 et alibi, *Timor Domini sanctus, permanens in sæculum
 sæculi* (Psal. xviii, 10).

6. *Pietas*. Sequitur, *Adveniat regnum tuum*, id est,
 manifestetur mundo. Sicut præsens lux absens est
 cæcis; ita Dei regnum, quamvis ubique sit, deest ta-
 men ignorantibus: vel ita, ut tu in nobis, et nos in
 te, te donante, regnemus. Hæc petitio ad pietatem
 pertinet, quæ est secundo gradu inter beatitudines.
 Si enim pietas est, qua beati sunt mites, petamus ut
 veniat regnum Dei in nos, id est, mitemur, et non
 resistamus.

7. *Scientia*. Sequitur, *Fiat voluntas tua, sicut in
 cælo et in terra*: id est, sicut in Angelis, ita et in ho-
 minibus; et sicut in justis, ita et in peccatoribus:
 vel, ita consentiat caro tuæ voluntati, sicut consentit
 spiritus. Hæc petitio ad scientiam pertinet, quæ tertio
 gradu est inter beatitudines. Nam si scientia est, qua
 beati sunt qui lugent; oremus ut fiat voluntas Dei,
 sicut in cælo, ita et in terra: id est, ut consentiat
 caro spiritui; quia non aliunde tantum dolere debet
 humana miseria, quantum inde quod caro concupiscit
 adversus spiritum, et spiritus adversus carnem (Galat.
 v, 17): ut cum Apostolo exclamare cogamur, *Inse-
 liz ego homo, quis me liberabit de corpore hujus mortis*
 (Rom. vii, 24)?

8. *Fortitudo*. Sequitur quarta petitio, *Panem
 nostrum quotidianum da nobis hodie*. Potest et simpliciter
 intelligi de corporali cibo, et spiritualiter de pane di-
 vini verbi. Si de corporali agitur, non extendit peti-
 tionem suam in longum iste orator; præceptum se-
 quitur evangelicum, ubi dicitur, *Nolite cogitare de
 crastino. Crastinus enim dies ipse cogitabit sibi* (Matth.
 vi, 34). Sic et beatus Apostolus monet, *Habentes vi-
 ctum et tegumentum, his contenti simus* (1 Tim. vi, 8).
 Si vero spiritualiter accipias panem istum, vel ipsum
 Christum intellige, qui est supersubstantialis animæ
 panis; quia omnem superat substantiam, qui de se
 ipso ait, *Ego sum panis vivus qui de cælo descendi*
 (Joan. vi, 41): vel ipsum intellectum verbi divini,
 qui nobis necessarius est ad reficiendas ruinas animæ,
 donec cognominatur *hodie*. Hæc petitio ad fortitudi-
 nem pertinet, quæ quarto loco ponitur ascendentibus
 ad summam beatitudinem. Si enim fortitudo est, qua
 beati fiunt qui esuriunt et sitiunt justitiam; orandum
 nobis est, ut detur nobis iste panis quotidianus, quo
 confortati ad illam perfectam saturitatem venire pos-
 simus.

¹ August., id est, in sanctis et justis.

9. *Consilium.* Sequitur, *Et dimitte nobis debita nostra.* Porte peccavit in te aliquis, dimitte illi veniam a te petenti; ne dum fratri negas misericordiam, tibi claudas Patris indulgentiam, dicente Jacobo apostolo, *Judicium enim sine misericordia ei qui non fecit misericordiam (Jacobi ii, 13).* Petitio hæc refertur ad consilium, quod quinto loco ponitur inter gradus beatitudinum. Si enim consilium est, quo beati sunt misericordes; dimittamus ergo debitoribus nostris debita sua; et sic oremus, ut dimittantur nobis debita nostra, id est, peccata nostra, propter quæ differimus ab impetranda venia, nisi eam acceleret fratrum indulgentia.

10. *Intellectus.* Sequitur, *Et ne nos inducas in tentationem;* id est, ne patiaris nos induci in tentationem. Aliud est enim tentari, sine quo nullus probatus est justus; aliud in tentationem induci, id est, a tentatore induci. Hoc est ergo quod oramus, ut non permittat nos Deus tentari supra id quod possumus; sed faciat cum tentatione proventum, ut possimus sustinere (I Cor. x, 13). Petitio hæc pertinet ad intellectum, qui sexto loco ponitur in numero beatitudinum. Si enim intellectus est, quo beati sunt mundo corde, id est, qui purgatum habent oculum mentis a terreno pulvere; oremus non induci in tentationem; id est, non habere duplex cor, sed unum et simplex appetere bonum.

11. *Sapientia.* Sequitur, *Sed libera nos a malo;* non tantum in quod induci possumus, sed etiam ab illo in quo induci sumus, quo peractio nihil restabit lugendum. Hæc petitioni congruit sapientia, quæ septimum inter beatitudines obtinet locum. Nam si sapientia est, quæ beati sunt pacifici, id est, qui ordinatis moribus suis cogunt omnia servire spiritui; orandum est itaque nobis, ut liberemur a malo. Ipsa enim liberatio liberos nos facit, id est, filios Dei, ut spiritu adoptionis clamemus, *Abba, Pater (Rom. viii, 15).* Amen autem in his petitionibus significat indubitante a Domino conferri quod petitur, si ultimæ conditionis pactum firmiter teneatur.

12. *Tria peccatorum remedia.* *Triplex peccandi ratio.* Hæc tria remedium genera spiritualiter commendavit nobis cælestis Medicus, eleemosynam videlicet et jejunium et orationem, quibus tanquam medicinalibus antidotis, possemus inveterata mala curare, præsentanea pellere, et servando salutem futura cavere. Et congrue tria sunt genera curationis, sicut tria præcedunt genera corruptionis. Omne enim peccatum aut fit in anima per consensum pravæ suggestionis ad violandum Dei templum: aut fit male utendo corpore ad lædendum proximum, quod est facinorosum: aut fit male utendo corpore ad corrumpeudum se ipsum, quod est flagitiosum. Facinora enim licet per corpus flant, qualia sunt homicidia, rapinæ, furta; non tamen corpus facientis afficiunt vel corrumpunt. De quibus dixit Apostolus, *Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est.* Flagitia vero et per corpus fiunt, et corpus afficiunt et inficiunt. De quibus dicit Apostolus, *Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat (I Cor. vi, 18).* Merito ergo facinora quæ extra corpus fiunt, eleemosyna tanquam exteriori purgantur medicina: quia sicut facinus nocuit proximo, sic eleemosyna quæ extra nos est, et per corpus tamen datur, prodesse debet proximo. Flagitia vero congrue medicinali mundantur parcimonia; quia sicut caro læta trahit ad culpam, sic afflicta reducere debet ad veniam. Si qui vero sunt quibus hæc medicamenta non congruant, ut vel eleemosynam dare non possint propter nimiam paupertatem, aut jejunare propter stomachi imbecillitatem, habent tertium genus medicinæ, a quo se excusare non poterunt, nisi qui morbos animæ suæ sanare contempserint. Hoc ergo medicamentum, quod nulli sanæ menti deesse potest, studioso et pie frequenter, implentes illud apostolicum præceptum, *Sine intermissione orate (I Thess. v, 17).* Hoc enim antidotum ita omnibus morbis occurrit, ut assiduatum mor-

bos omnes depellat, et omnia corrupta integritati restituat. præstante Domino nostro Jesu Christo; cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXV (a).

Rursum in Matthæi cap. vi, 9-13: De oratione Dominica (b).

1. *Per hanc vocem, Pater noster, bonitatem Dei et gratiam protestamur.* Quoquam Domino subveniente atque gubernante, jam estis in regia constituti, et prope est dies quo ad cælestis regis veluti consistorium veniatis, moneo vos, charissimi, ut precem legitimam Patri et Deo offerendam ante discatis. Nam quia fastidiosa mens hominum et ignara cælestium, nec scire nec invenire poterat, quemadmodum Deum digne precaretur; ipse verus Dominus et magister ostendit et docuit, per se quidem sanctos Apostolos, per illos autem nos, quomodo debeamus orare. Sic, inquit, *orabitis: Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum: adveniat regnum tuum: fiat voluntas tua, etc.* O vere cælestis oratio, quæ tota est oratio! Nam singula verba si prout sunt, latius tractare voluerimus, dies ante quam sermo deficiet. At tamen breviter percurramus. Dicimus, *Pater noster, qui es in cælis.* Sic incipiendo, bonitatem Dei et gratiam protestamur. Nam quando nos terrestres et miseri, imbecilles et inutiles servi, auderemus vultum levantes ad cælum dicere, *Pater noster;* nisi ipse per suum nobis Unigenitum hæc fiduciam præstitisset? Sicut scriptum est, *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus (Joan. i, 12).* Accepta igitur potestate Patrem vocamus Deum: quia per fidem spiritum adoptionis accepimus, ut nos factos Dei filios gratulemur.

2. *Decet gratias agere, qui gratiam meruerunt. Quid significant hæc verba, Adveniat regnum tuum. Semper ad Dei, non ad nostram voluntatem debemus respicere.* Deinde dicimus, *Sanctificetur nomen tuum.* Hoc actio gratiarum est, velut si dicatur, Sanctum sit et benedictum nomen tuum. Decet enim gratias agere, qui gratiam meruerunt. *Adveniat regnum tuum.* Non utique ut incipiat ille regnare, cujus regnum est omnium sæculorum: sed hoc optamus, ut finem nostris faciat malis, et veniens de cælo nos assumat in regnum. Hoc enim dicto admonemur, ubi vitam nostram et substantiam et regnum sperare debeamus. Similiter dicimus, *Fiat voluntas tua, sicut in cælo et in terra.* Quis enim obstat Deo, quominus fiat voluntas ejus ubique? Sed hoc oramus, ut sicut in cælo sit voluntas Dei, ubi nullus offendit; ita virtutem nostris animis tribuat, ut ejus voluntatem nos qui sumus in terra, facere et implere possimus. Vel certe cum dicimus, *Fiat voluntas tua, docemur semper ad Dei, non ad nostram respicere voluntatem: quia in nostra voluntate aliquoties contraria sunt; in Domini autem voluntate vita est semper et bonitas.*

3. *Avaritiæ extirpatio, et mortis recordatio in voce, hodie.* Consequenter jam post cælestia, etiam terrestria postulamus, sed tamen necessaria. Nam dicimus, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* O sapientia vera et divina providentia, quæ docuit et panem solum petere, et *hodie* nominare. Hoc enim dicto et aviditas cum avaritia tollitur, et humana vitæ insinuatur incertum: secundum illud, *Nolite solliciti esse in crastinum (Matth. vi, 34).* Vere enim inconveniens esset, eum in multos annos et tempora, vel certe in alium diem necessaria postulare, cui forte sub nocte esset vita finienda. Sic enim et ille avarissimus dives, qui restructis horreis et repletis dixerat ad animam suam, *Habes multa bona in annos multos, epulare;*

¹ *Cyprianus, Nam Deo quis obsistit, quominus quod velit faciat.*

(a) Alias, de Tempore 126.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubius videtur Lovaniensibus; spurius Verlino et Vindingo, quibus observatum est peccatorum dominicæ petitiones aliter exponi solere ab Augustino. Auctor, quisquis tandem est, cum Cypriano iterumque consentit.

audivit a Domino, *Stille, hac nocte repetunt animam tuam* : quæ præparasti, cujus erunt (Luc. xii, 19 et 20) ? Competenter ergo oramus, panem nostrum quotidianum hodie nobis dari : quia crastinus dies quid pariat, ignoramus.

4. *Fratri tuo dimittendum, ut tibi dimittat Pater.* Dicimus deinde, *Dimitte nobis debita nostra.* Debita, fratres, peccata intelliguntur. Nam debitum contrahitur, quotiescunque delinquitur : quod debitum quandoque solvi in gehenna necesse est. Et quia humanæ fragilitati non deest quotidie unde delinquat ; ideo petimus ut debita nobis, dum sumus in corpore, dimittantur, ne usque ad novissimum quadrantem desudemus. Bene autem adjungitur, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Vides, charissime, quanta nos conditione divinus sermo præstringat ? Dimitte ergo, ut dimittatur tibi. Habes aliquem debitorem qui in te peccavit, qui forte injurias fecit ; dimitte illi roganti, indulge poscenti, parce poenitenti : ne dum denegas pietatem fratri, tibi claudas indulgentiam Patris.

5. *Cur tentet Deus.* Jam vero utilissimo fine oratio sacra completur orando contra tentationem et malum. Dicimus enim, *Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo.* Inducit Deus in tentationem hominem, cum tentari permittit, ut probei, non perimat. Tentat autem non quasi mentium nescius humanarum ; sed ut suos fideles faciat in sæculo manifestos, sicut scriptum est, *Vasa figuli probat fornax, homines autem justos tentatio tribulationis (Eccli. xxvii, 6).* Sic Abraham tentavit in illa, et honoravit (Gen. xxi) : sic Job dando in tentationes varias probavit (Job i et ii) : sic sanctos Apostolos, sic beatissimos martyres per ignem quoque et gladios coronavit. Ex quo apparet, a Deo tentationes hujusmodi provenire ; et diabolus nihil sine Dei permissione valere. Ergo Deus solus adorandus est, qui potest educere de tentatione. Educit vero, cum liberat a malo : a malo autem liberat, quando super id quod posumus, non nos permittit tentari.

6. *Orationis Dominicæ summa.* Hæbetis, fratres, ostensum, et quem debeat orare, et cui gratias agere, et cujus cupere regnum, vel expectare voluntatem. Deinde contra tentationes et malum, cujus sit auxilium præstolandum. Ecce in paucis omnia et in brevitate completa. Quia ergo non difficile discitur, imo facile retinetur, omnes horum tam viros quam feminas, discite retinere : ut cum fueritis gratiam Domini quam cupitis, consecuti, inter omnes sanctos hanc precem ore colosso proferre possitis, et corde mundo diligere ; ut Christus sedens ad dexteram Patris in ore vestro verba sua videns, et in corde vestro sua præcepta, et hic vos custodiat, et futuro ævo dignos efficiat. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXVI (a).

De verbis Evangelii Matthæi, cap. vii, 1-5, Nolite judicare, ut non judicemini, etc. (b).

1. *Aperta mala judicanda ; non autem quæ ignota aut dubia. Præstat de malis bene quam de bonis male suspicari. Mala aperta possunt et debent judicari, sed cum charitate. Audivimus evangelistam dicentem, fratres charissimi, Nolite judicare, ut non judicemini.* Quid est hoc, fratres, cum ipse Dominus in alio loco Evangelii dixerit, *Nolite secundum faciem judicare ; sed justum judicium judicate (Joan. vii, 24) :* et alibi

¹ In M. i. r., *Hac nocte anima tua egrediatur de te.* Apud Cyprianum, *anima tua expostulatur.*

² Cyprianus, *addidit legem, certa nos conditione et sponsicne constringens.*

³ Forte, regno.

(a) Alias, de Tempore 202.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubium inter Augustinianos reliquerunt Lovanienses : hinc vero expungendum cum suppositis verlimus et vindicandum judicaverunt. Cæsarii sane stilum et mentem refert. Porro in manuscriptis sic incipit : « Modo cum Evangelium legeretur, « audivimus Dominum dicentem. » etc.

dicatur, *Judicium verum judicate (Zuch. vii, 9) ?* Non enim sibi divina lectio contraria esse potest ; sed intellectum sobrium quærit. In conversatione enim humana, dilectissimi, sunt aliqua, quæ rationabiliter reprehenduntur : sunt vero quedam, quæ non sine peccato judicantur. Aperta enim mala et judicari et argui debent : illa vero quæ aut ignoramus, aut utrum bono an malo animo fiant, scire non possumus, judicare penitus non debemus. Verbi gratia, vides hominem frequentius jejunare ; congaude, et noli nimis laudare ; quia potest hoc pro humana gloria fieri : sed et noli vituperare ; quia potest et pro Deo et pro animæ remedio jejunare. Vidisti alium indicto publico jejunio velle prandere ; cum dilectione admone. Si dixerit se pro stomachi lassitudine jejunare non posse, crede et noli judicare : quia utrumque potest fieri, ut pro gula vel luxuria prandere velit, et præ infirmitate jejunare non possit. Vidisti alterum subditis suis cum severitate disciplinam imponere, et indulgentiam tardius dare ; noli judicare crudelem : quia forsitan non hoc facit morbo iracundiæ, sed zelo disciplinæ et amore justitiæ ; propter illud quod scriptum est, *Zelus domus tuæ comedit me (Psal. lxxviii, 10).* Forte aliquis vicinus aut amicus tuus, dum animum suum habet in rebus satis sibi necessariis occupatum, tardius te salutaverit, aut tardius occurrerit, quam debuit ; noli eum superbum judicare, noli malignum credere, sed magis hoc aut per oblivionem aut per negligentiam, quam per despectum vel superbiam factum crede : quia forte et tibi hoc, ut est humana fragilitas, frequenter evenit, ut rebus aliis nimis intentus, aliquid minus caute aut minus sollicito fecisse videaris ; et tamen noluisse te pro hac re malo animo judicari. In istis ergo et in his similibus, quæ utrum bono an malo animo fiant, scire non possumus, melius est ut ad partem dexteram nostrum animum declinemus : quia tolerabilis est nos in hoc prævenire, ut eos qui mali sunt, bonos esse credamus, quam ut consuetudine judicandi, etiam de bonis quod malum est suspicemur. De istis ergo rebus quæ sunt Deo notæ et nobis incognitæ, periculose nostros proximos judicamus. De ipsis enim Dominus dixit, *Nolite judicare, ut non judicemini.* De illis vero quæ aperta sunt et publica mala, judicare et redarguere, cum charitate tamen et amore, et possumus et debemus ; odio habentes non hominem, sed peccatum, non vitiosum, sed vitium ; deestantes morbum potius, quam ægrotum. Nam publicus adulter, raptor, assidue ebriosus, proditor et superbus, si iudicati vel castigati non fuerint, implebitur in eis illud quod beatus martyr Cyprianus de talibus dixit : *Qui peccantem verbis adulantibus palpat, peccati fomitem subministrat.*

2. *Ira subitanea festuca est ; inveterata, trabes. Cordis oculum turbat ira, odium excæcat.* Ad hanc rem pertinet, fratres charissimi, etiam illud, quod in hac ipsa evangelica lectione audivimus : *Quid enim vides festucam in oculo fratris tui, et trabem in oculo tuo non vides ?* Vidisti enim hominem subito irasci ; noli continuo judicare, sed expecta paululum : forsitan quam velociter irascitur, tam celeriter mitigatur. Quid tamen festuca, quid trabes significet videamus. Subita enim iracundia festuca est : illa vero quæ in longum tempus protrahitur, trabes efficitur. Ut ergo irasci, et cito placari, festuca est ; ita iracundia diu in corde servata, trabes est. Ergo ira inveterata convertitur in trabem. Et qua fronte ille qui odium servat in corde, illum judicare presumit, in cujus oculo non trabem, sed festucam esse cognoscit ? Nam cordis oculum festuca turbat, iras excæcat. Quod dixi, fratres, Scripturarum debeo testimoniis approbare. Quomodo ira cordis oculum turbat, audi Psalmistam dicentem, *Turbatus est præ ira oculus meus (Psal. vi, 8).* Quomodo autem odium oculum cordis excæcat, Johannes evangelista testatur : *Qui, inquit, odit fra-*

¹ Illic addunt editi, *dum per odium falsis suspicionibus nutritur.* Sed hæc verba desunt in manuscriptis.

trem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit quo vadat; quoniam tenebras obtæcaverunt oculos ejus (1 Joan. ii, 9, 11). Secundum hæc ergo per sabbataneam iracundiam cordis oculus turbatur; per odium lumen charitatis exstinguitur.

3. *Recapitulatio. Judicium temerarium non parvum peccatum.* Ergo, fratres charissimi, capitula vobis quædam et indicula, qualiter hæc intelligere et accipere debeatis, insinuo. Nam vos Deo propitio, melius hæc capere et observare potestis. Ut hæc quæ dixi, tenacius vestris cordibus inserantur, breviter repeto quod suggesti. In his ergo rebus, sicut jam supra dixi, periculose alios judicamus. quæ dubium est utrum bono an malo animo fiant; id est, jejunare, vigilare, elemosynas facere, a vino et a carnibus vel abstinere vel non abstinere, et reliqua his similia, quæ pro Deo et pro humana gloria fieri possunt. Et quia ignoramus quo animo fiant, judicare penitus non debemus. Propterea hæc dixit Dominus, *Nolite judicare, ut non judicemini.* Propter apertam vero iniquitatem dictum est, *Argue, obsecra, increpa, cum omni patientia et doctrina* (11 Tim. iv, 2). Et illud quod jam supra memoravimus, *Justum judicium judicate.* Hæc enim, fratres, si diligenter, sicut credimus, considerare, et cum grandi sollicitudine, Deo donante, observare volumus, non de parvo peccato cum Dei adjutorio liberamur. Maxima enim pars generis humani indiscreto iudicio ad reprehendendum prompta et parata esse probatur; cum tamen non ita se velit ab aliis judicari, quomodo vult alios judicare. Propter hoc Scriptura divina admonet, dicens: *Priusquam interroges, ne vituperes quemquam; et cum interrogaveris, corrippe juste* (Eccli. xi, 7). Omnis homo prius se vult interrogari; et postea, si reus est, patienter tolerat reprehendi. Et quia omnes hoc nobis volumus ab aliis fieri, justum est ut hoc in aliis studeamus implere. Prius cum patientia interrogamus, et solliciti simus; et cum aliquid certius agnoverimus, tunc aut si mala sunt, reprehendere, aut si bona, defensare velimus: propter illud quod scriptum est, *Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter.* Hæc est enim *Lex et Prophetæ* (Matth. vii, 12). Et ideo conversi ad Dominum, ejus imploremus auxilium, ut ipse nobis et veram discretionem et perfectam charitatem præstare pro sua pietate dignetur; cui est gloria et imperium cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum.

SERMO LXVII (a).

De verbis Evangelii Matthæi, cap. vii, 13, 14, Intrate per angustam portam, etc., deque duabus viis, arcta et lata.

1. *Liberum arbitrium.* Audistis, fratres dilectissimi, cum Evangelium legeretur, duas Dominum commemorasse vias: unam metuendam atque terribilem, alteram ambiendam et multum desiderabilem; unam per quam post parvum laborem justi eriguntur in cælum, alteram per quam post brevem dulcedinem amatores mundi pertrahuntur in tartarum. *Intrate,* inquit, *per angustam portam; quia lata porta et spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem; et multi sunt, qui intrant per eam. Quam arcta,* inquit, *porta et angusta via est, quæ ducit ad vitam; et pauci sunt, qui inveniunt eam!* Ecce, fratres dilectissimi, proposuit Deus in conspectu totius generis humani, quid debeamus expiare, quid vitare, quid desiderare, quid

¹ Frujus conclusionis loco Mss. hæc habent: *Et quia sicut ipsi videtis, plures ex nostris de ecclesia nunc absentes esse videntur, et illis qualenecumque admotionem in aliam basilicam reservemus; et forsitan inspirat et illis Deus ut vel ibi pro animæ suæ salute conveniant; cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.* Forsitan eodem die in duabus basilicis conclonatus, in prima concione usus est ea concione, quæ exstat in manuscriptis et altera in secunda.

(a) Prodit nunc primum ex Ms. Theodericensi, ubi Augustino tribuitur, sed falso. Doctrinam et stilum Cæsarii, cujus sunt alii prope omnes eodem veteri codice contenti sermões, exhibere videtur.

fugere, quid timere, quid in toto corde diligere; et sicut per prophetam ipse prædixerat, *Ante hominem,* inquit, *vita et mors, quod placuerit, dabitur illi* (Eccli. xv, 18); et iterum, *Ecce habes ignem et aquam, mortem et vitam; elige vitam, ut vivas* (Deut. xxx, 19). Hoc totum quod supra diximus, id est, bonum et malum, in istis duabus continetur viis. Proponitur enim nobis in eis infernum et regnum, Christus et diabolus, altitudo et profundum. Dei enim per gratiam in potestate habet unusquisque quid diligit, et ad quod placuerit porrigat manum.

2. *Via arctæ Christus, latæ præest diabolus. Utraque via non carnis, sed cordis oculis judicanda.* Via enim arctæ et angustæ præsedet Christus: via latæ et spatiosæ præest diabolus. Christus invitât ad regnum; ille sollicitat ad infernum: ille levat in altum; illo deprimit in profundum. Diabolus ostentat falsas dulcedines, ut trahat ad veram amaritudinem: Christus invitât ad brevem asperitatem, ut perducât ad longam beatitudinem. Si solum oculus corporis aperitur, decipit nos lata et spatiosa: si vero oculis cordis attendimus, securus nos reddit dura et aspera.

3. *Christus et peregrinantium via, et Angelorum patria.* Invicem ergo nos, charissimi, admoneamus, invicem nos cum vera charitate jugiter invitemus, ut magis brevem et angustam debeamus eligere viam, per quam mereamur ad paradisi latitudinem pervenire. Illam vero viam, quæ post brevem latitudinem consuevit amatores suos in inferni profunda demergere, quantum possumus, Deo auxiliante, debemus repudiare atque contemnere. Sinamus ergo sinistram viam, cujus finis introducitur in gehennam; et sequamur dexteram, quæ ad vitam ducit æternam. Ad illum pervenire debemus, qui est *via, et vita, et veritas* (Joan. xiv, 6). Nec mirum, si ad illum fideliter pervenimus, per quem fideliter ambulamus. Nam quia ipse est *via,* per ipsum currimus: quia vero ipse est *patria,* consummato cursu ad ipsum pervenimus. Cum enim secundum divinitatem sit requies et patria Angelorum, secundum humanitatem factus est via peregrinantium. Quia est requies et patria Angelorum vel omnium fidelium, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum:* quia est *via peregrinantium, Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Id. i, 1, 14).

4. *Beneficium redemptionis.* Quando de paradiso post peccatum primi hominis in hunc mundum, quasi in convallem lacrymarum projecti sumus, et viam perdidimus simul et patriam, ambulavimus solitudines difficiles; viam autem Domini ignoravimus (Sap. v, 7). Sed pius et misericors rex patriæ nostræ non solum servos suos ad nos frequenter studuit mittere; sed etiam dignatus est ipse descendere, et viam, per quam reverteremur ad patriam, præparare. O homo, si piger eras, ut quæreres viam; ipsa te via dignata est quærere: si piger eras venire ad viam; ipsa ad te via venit. Surge et ambula; fuge viam sæculi latam et spatiosam, quæ te ad tempus delectat, et in æternum cruciat: curre per viam Christi, in qua parvissimo tempore laborabis, et postea cum Angelis sine fine gaudebis.

5. *Duo pedes ad currendum in via Christi, charitas duplex.* Forte dicis, Per viam Christi quomodo debeo currere? Si ambos pedes sanos habes, feliciter curre. Qui sunt isti duo pedes? Si diligis Dominum, et diligis proximum. *In his duobus præceptis,* sicut Apostolus dicit, *universa Lex pendet, et Prophetæ* (Matth. xxii, 37-40, et Galat. v, 14). Si diligis Dominum, et non diligis proximum; unum tantummodo pedem habes, non potes currere: si diligis proximum, et non diligis Dominum; claudus et inutilis remansisti. Curre ergo per viam Christi: ipsa est enim via. Per istam viam dilectionis etiam ipse Dominus in cruce pendens cucurrit, quando pro inimicis oravit, dicens: *Pater, dimitte illis; quia nesciunt quid faciunt* (Luc. xxiii, 34). Per istam viam etiam beatus Stephanus ita studuit viriliter currere, ut cælum apertum, et Christum quasi

in occursum suum vel adiutorium stantem, mereretur aspicere (Act. vii, 55).

6. *Humilitas sit charitatis comes.* Sed quia humiliter debes currere, si vis celeriter pervenire, vide quia in illum, et per illum, et ad illum curris, qui dixit: *Dicite a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi, 29). Quidquid boni operis, sive in elemosynis, sive in jejuniis, sive in orationibus Deo offerre volueris, totum perdis, si cum vera charitate mitis et humilis corde esse nolueris. Et ideo sicut jam suggesti, inter reliqua opera bona, humilitatem et charitatem præcipue tenere contendite: ut istis duobus sanctis et spiritalibus pedibus possitis fideliter currere, et ad æternam beatitudinem feliciter pervenire; per eum qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXVIII (a).

De eisdem verbis Evangelii Matthæi, cap. vii, 13, 14, Lata et spatiosa est via, etc.

(Admonitio ista continet qualiter per peccatum primi hominis de paradiso in infernum mundi hujus projecti sumus, ut ad inferiorem infernum non mereamur peccatorum pondere venire, sed bonis operibus velut quibusdam gradibus ad superiorem ac principalem patriam totis viribus conemur ascendere.)

1. *Inferni duo. Adam post lapsum inter paradysum et infernum inferiorem.* Scio, fratres clarissimi, quod non possit ignorare sancta Charitas vestra, Adam patrem nostrum inter paradisi delicias fuisse collocatum; sed, per-vadente diabolo, Dei præcepta contemnens¹ in istius mundi miseria, velut de superiori loco ad inferiorem, fuisse dejectum. Supernum ergo est paradysus, infernum est hic mundus. Aliud infernum est, in quo post mortem peccatores et impii demerguntur. Nam quod duo sunt inferni, propheta hoc evidenter ostendit dicens: *Deus, qui eripuit animam meam ex inferno inferiori* (Psal. lxxxv, 13). Non enim diceret inferiorem infernum, nisi esse et superiorem sciret. Deus autem noster miserator et misericors, patiens et multum misericors, quando nos in Adam patre nostro de altitudine paradisi justo iudicio suo in infernum mundi istius deposuit, pro ineffabili pietate ad inferiorem infernum nos ruina pervenire noluit; sed quodam modo inter paradysum et inferiorem infernum velut in medio collocavit: ut si penitentiam vellemus agere, ad altitudinem principalis patriæ mereremur ascendere; si vero in illa tyrannide superbire, per quam suadente diabolo cecidimus, velimus jugiter permanere, ad inferiorem inferni profunda, unde jam reditus esse non possit, peccati pondere premeremur.

2. *Lata via ad infernum inferiorem, arcta ad paradysum ducit.* Hæc ergo, fratres clarissimi, non transitorie, sed cum grandi timore ac tremore considerantes, intelligamus nos in isto superiori inferno per Dei misericordiam positos, ut magis ad illum qui nos creavit, desideremus honorum operum gradibus remeare, quam cum illo qui nos decepti, ad inferioris inferni profunda descendere. Et quia positi sumus tanquam inter aquam et ignem, velut inter summum bonum et summum malum, quasi inter ruinam inferioris inferni et altitudinem paradisi, audiamus Dominum in Scripturis cum admirabili pietate clamantem: *Posui te, inquit, inter mortem et vitam; elige vitam, ut vivas* (Deut. xxx, 19). De istis duabus viis nos Dominus in Evangelio admonuit, quando dixit, *Lata et spatiosa est via, quæ ducit ad mortem; et multi sunt qui intrant per eam; arcta et angusta via est, quæ ducit ad vitam; et pauci sunt qui inveniunt eam.* Et quia per arctam et angustam redditur ad paradysum, et per illam latam in illum inferiorem infernum descenditur; dum adhuc cum Dei adiutorio possumus et in potestate nostra consistit, sicut jam supra suggestimus, magis conemur per arctam et angustam ad paradysum conscendere, quam per illam latam et spatiosam ad inferni

supplicia pervenire.

3. *Qui per latam, qui per arctam viam incedant. Brevis utriusque viæ aut labor aut lætitia.* Sed forte aliquis dicit: Vellem scire qui sint illi, quæ cum periculososo gaudio per latam descendunt; qui autem sint illi, qui per arctam et angustam cum labore conscendunt. Omnes enim amatores mundi, superbi, avari, raptores, invidi, ebriosi, et adulteria committentes, stateras dolosas et mensuras duplices habentes, odium in corde reservantes, malum pro malo reddentes, spectacula vel cruenta et furiosa vel turpia diligentes, per latam et spatiosam descendere comprobantur: casti vero et sobrii, misericordes, iustitiam tenentes, secundum vires suas elemosynas prompto et hilari animo facientes, contra nullum hominem odium in corde servantes, per arctam et angustam viam ad superna ascendunt. Et licet adhuc hic in corpore habitare videantur in terris, tamen secundum Apostolum conversatio illorum in cælis est (Philipp. iii, 20): ut sacerdote dicente, *Sursum corda; securi respondeant se habere ad Dominum.* Considerate, rogo, fratres; et non solum cum dolore, sed etiam cum timore, eos qui per viam latam et spatiosam præcipitantur, arguite, dicentes et contestantes eis, quod post breve gaudium habituri sunt sine fine supplicium. Illi vero qui per arctam et angustam conantur ascendere, congaudeite, et eis vos fideliter sociate, et cum ipsis ad altitudinem vel beatitudinem æternæ vitæ pervenire contendite. Ne timeatis quia laborem habituri estis in via: sed gaudeite, quia magnum præmium inveniatis in patria. Unde iterum atque iterum rogo vos, fratres clarissimi, ut et iustorum post parvum laborem æternum gaudium consideremus, et peccatorum post transitoriam lætitiã sine ullo sine supplicium timeamus; considerantes quia nec illi, qui per arctam et angustam cum labore videntur ascendere, longo tempore laborare videntur. Nam quomodo illi qui cum infelici gaudio avaritiæ vel luxuriæ serviunt, consumpto itinere viæ latæ cum diabolo arsi sunt in inferno: ita et contrario illi qui falsa gaudia viæ latæ vel vitæ luxuriôsæ despiciunt, ubi cursum viæ angustæ compleverint, ad Angelorum consortium pervenire merebuntur in cælo.

4. *Æger sanitatem cupiens jungat se medico, non morbo.* Et quia de superiori paradiso, loco ubi est vera beatitudo, et de duobus inferni locuti sumus, et quid fugere vel quid desiderare debeamus, secundum possibilitatem quam Deus dedit, breviter demonstravimus; sunt alia tria ad eandem rem pertinentia, quæ Charitati vestræ cupimus intimare. Tria enim sunt, de quibus utiliter ac fideliter cogitare et possimus et debemus; et ista tria in conversatione humana fieri etiam corporalibus oculis frequenter agnoscimus. Est enim medicus, ægrotus, et morbus. Si se junxerit ægrotus cum medico; duo sunt, vincitur morbus. Si se ægrotus magis morbo quam medico voluerit jungere; et ibi, quia duo sunt, vincitur medicus: nam si medico consentiret, pereunte morbo ægrotus evaderet; quia duos contra se pugnantem vincere nullatenus posset. Quare istam similitudinem posuerim, diligenter attendite. Medicus, Deus est: ægrotus, homo est; peccatum, morbus est. Si se jungit peccator cum Deo, qui est verus medicus, statim perit morbus. Si vero infelix peccator diligit morbum suum, ut magis se peccatis suis, tanquam mortiferis morbis, velit jungere, quam cælesti medico adherere; morbum, id est, peccatum suum, non solum accusare non acquiescit, sed etiam fronte impudentissima defensare contendit: dum se peccatis suis vult jungere, quasi videtur cælestem medicum vincere; sed per istam infelicem victoriam, tanquam per latam et spatiosam viam descendit in gehennam. Quia si medico consentiret voluisset, pereunte peccato, tanquam crudelissimo morbo, per arctam et angustam viam ascendere meruisset in cælum.

5. *Adhortatio ad elemosynas, orationes et jejunia.* Hæc ergo, fratres clarissimi, fideliter cogi-

¹ Legendum absque dubio, *contemnentes*.

(a) Fuit homilia inter Casarianas per V. C. Stephanum Basilium ex reo codice vulgata ordinæ tertia decima.

tantes, dum adhuc cum Dei adjutorio in nostra potestate consistit, peccatorum nostrorum vulnera quasi venena mortifera horrescentes, cleemosynis, orationibus, jejuniis insistentes, et præcipue per charitatem, quæ non solum amicos, sed etiam ipsos diligit inimicos, tanquam per medicamenta spirituum, pro recipienda sanitate animarum nostrarum ad illius cœlestis medici misericordiam recurramus. Ipse enim dixit, *Nola mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat; et iterum, cum conversus ingemueris, salvus eris* (Ezech. xxxiii, 11). Ad quam salutem nos pro sua pietate perducatur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXIX (a).

In eundem locum Matthæi, cap. vii, 13, 14: de peregrinatione Christianorum et de duabus viis, altera ad cælum, altera ad infernum.

1. *Amore sunt simul, qui absunt corpore.* Sermo nobis ad vos est, fratres charissimi, de eo quod in Evangelio audistis, *Arcta et angusta via est, quæ ducit ad vitam; et spatiosa, quæ ducit ad mortem*: sive de peregrinatione Christianorum. Si temporis necessitas permetteret, fratres charissimi, non solum semel in anno, sed etiam secundo vel tertio vos visitare volebamus: ut et nostra simul et vestra desideria de conspectu vestro satiare possemus. Sed voluntas cupit, temporis necessitas non permittit: nihil tamen vobis vel vobis impedit, quod nos corporaliter tardius videmus; quando amore et charitate semper pariter sumus. In ista enim peregrinatione mundi hujus, etiam si in una civitate esse possemus, simul esse non poteramus. Est enim alia civitas, ubi Christiani boni nunquam sunt ab invicem separati.

2. *Dux sunt civitates, mundus et cælum. In sæculo peregrinus sit, qui vult civis esse cœli.* (Christianorum patria, civitas, cives, parentes, rex. Dux sunt civitates, fratres charissimi: una est civitas mundi; alia est civitas paradisi. In civitate mundi bonus christianus semper peregrinatur; in civitate paradisi civis esse cognoscitur. Ista est civitas laboriosa, illa quieta; ista misera, illa beata: in ista laboratur, in illa lætatur et quiescitur: qui in ista male vivit, ad illam pervenire non poterit. Peregrini esse debemus in hoc sæculo, ut civis esse mereamur in cælo. Qui amat mundum, et civis esse vult in mundo, partem non habet in cælo. In hoc enim probamus quod peregrini sumus, si cœlestem patriam desideramus. Nemo se circumveniat, fratres dilectissimi, Christianorum patria vel civitas non est hic: Christianorum beatitudo vera et æterna felicitas non est hic. Qui felicitatem quærit in mundo, non illam habebit in cælo. Patria nostra paradisi est, civitas nostra Jerusalem est illa cœlestis; cives nostri Angeli sunt, parentes nostri Patriarchæ sunt et Prophetæ, Apostoli et martyres; rex noster Christus est. Sic ergo in ista peregrinatione vivamus, ut illam talem patriam, quamdiu hic sumus, desiderare possimus. Qui enim male voluerit vivere, patriam illam desiderare non potest.

3. *Sanctorum gaudium de bona nostra vita, tristitia de mala.* Jam ad illam patriam nos præcessit multorum Patriarcharum et Prophetarum, etiam Apostolorum et martyrum gloriosus exercitus, et multa millia confessorum et virginum, et non parvus numerus fidelium populorum: qui omnes jam in beata requie constituti, nos quotidie expansis brachiis charitatis exspectant, desiderantes pariter et orantes, ut de arena mundi istius, in qua contra diabolum nobis pugnare necesse est, victores nos cum triumpho et exultatione in illa patria paradisi suscipiant. Si enim

(a) Prodit nunc primum ex duobus Mss. Corbeiensibus, quibus in libris Cæsarii nomen præfert; nisi quod in altero ex his vetustiore, cum Cæsarianis aliquot sermonibus Augustino adscribitur a prima manu, sed a secunda Cæsario. Confer ad superiores sermones 67 et 68. Præterea de num. 7 vid. Cæsarii homil. 19, in fine; de num. 8, homil. 21 et 40, et Appendix hujus serm. 29, n. 4.

bene agimus, si diabolica peccata et mortifera delectationes contemnimus in hoc mundo, omnibus illis gaudia generamus in cælo: si vero Deum contemnimus, et mundum diligimus, crimina et peccata complectimur; illos quidem omnes, ut supra diximus, Angelos, Apostolos et martyres contristamus in cælo, et nobis æternum preparamus incendium.

4. *Christus spectat et adjuvat pro se certantes. Diversa Christi et diaboli promissa.* Ecce exspectat nos Christus in cælo cum Angelis suis, qualiter contra diabolum et angelos ejus repugnemus. Non timeamus, fratres, quia non solum nos Christus exspectat, sed etiam adjuvat. Nolite timere, nolite desperare: sævit quidem diabolus; sed consolationem porrigit Christus. Exspectat te pugnantem, adjuvat te laborantem, coronat te vincentem: noli desperare, noli succumbere. Talem Imperatorem super te habes, et times? Considera quid sit quod tibi promittit diabolus, et quid sit quod tibi daturus est Christus. Diabolus promittit falsam dulcedinem, Christus veram beatitudinem: diabolus ingerit vana gaudia mundi, Christus veram beatitudinem paradisi. Diabolus per adulterium providet unius horæ libidinis delectationem, ut occidat animam immortalem: Christus tibi commendat castitatem paucorum dierum, quibus vivis in mundo, ut tibi similitudinem Angelorum reddat in cælo. Diabolus pro lata et spatiosa luxuriæ via sollicitat in infernum: Christus pro arcta et angusta castitatis et misericordiæ via invitat in cælum.

5. *Libertas eligendi viam dextram aut sinistram. Viæ latæ dulcedo brevis et falsa, sed pœna longa: arctæ e contrario.* Ecce, homo, habes aquam et ignem, vitam et mortem; habes autem te bonum et malum, habes infernum et regnum, habes falsam dulcedinem mundi, et veram beatitudinem paradisi. Data est tibi potestas per gratiam Christi, ad quod volueris porrigere manum: elige vitam, ut vivas (*Deut. xxx, 19*); relinque sinistram et spatiosam viam, quæ trahit ad mortem, et tene dexteram et angustam, quæ te feliciter ducit ad vitam. Non te teneat, non te delectet sinistra. Illius latitudo ampla quidem est et plana, et diversis floribus ornata: sed flores illius cito marcescunt, et inter ipsos flores serpentes venenosi se frequenter abscondunt; ut dum tu ad falsa gaudia curris, veneno mortifero feriaris. Ampla est, sed non longa. Attendis per qualem viam vadis; et non attendis ad qualem patriam pervenis. Si mihi non credis, ad mortem te subtrahis: imo si in Christo non credis, in inferno peribis. Sic enim ipse Dominus in Evangelio dixit. *Lata et spatiosa via est quæ ducit ad mortem; et multi sunt qui intrant per eam.* Delectat quidem; sed decipit. E contrario dextera, via non te contristet aut teneat: arcta quidem est, sed non longa. Nec in illa lata diu gaudetur, nec in ista angusta diu laboratur. Illa post brevis latitudinem ad æternas angustias trahit; ista post breves angustias ad æternam beatitudinem ducit.

6. *Laborandum, ut bonis operibus gaudium in cælo, nobis comparemus.* Sic ergo cum Dei adjutorio laborare conemur, fratres, et peccata repudiantes, bonis nos operibus exornemus: ut nos rex noster Christus, cives nostri Angeli, parentes nostri Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, martyres, confessores et virgines, qui nos jam in civitatem nostram Jerusalem cœlestem feliciter præcesserunt, cum gaudio et exultatione suscipiant. Sic ergo agamus, fratres, ut per bona opera nostra gaudium fiat in cælo super unum peccatorem penitentiam agentem; sicut ipse Dominus antea dignatus est prædicere (*Luc. xv, 7*). Si ergo in cælo gaudium facimus, quando penitentiam agimus; utique tristitiam generamus, quando ad peccatorum nostrorum voluptatem recurrimus.

7. *Charitas integra.* Ideo, fratres charissimi, ut possimus omnia peccata, Deo adjuvante, evadere; studeamus charitatem integram custodire, et non solum amicos, sed etiam inimicos diligere, et omnes supplicare velle, pro cunctis hominibus orare. Si

enim omnibus hominibus feceris hoc, quod tibi ipsi volueris; ad integrum peccatorum januam claudis. Non enim erit unde ad animam tuam possit intrare, si non solum amicos, sed etiam inimicos volueris toto corde diligere.

8. *Ad eleemosynam exhortatio.* Rogo vos, fratres, sic in hoc mundo vivamus, quasi hospites et peregrini. Quidquid de aliquo labore, de quocumque justo negotio, de qualibet justa militia acquirimus, per eleemosynam in aeternam patriam reponamus, excepto victu quotidiano et vestitu simplici. Nec in ista peregrinatione nos consumat luxuria; sed ad patriam nostram transmittat misericordia. Iter agimus, fratres, ad patriam tendimus: non luxuriemur in itinere vite hujus, nunquam simus securi; sed semper solliciti atque cante vigilantes, non nobis delicias præparemus in via: ut qui quidem melius ad patriam portare possimus, si in ista patria pro luxuria, pro gula, pro ebrietate, quidquid possumus laborare, consumimus; qualiter ad illam aeternam veniemus? Qua fronte inter Angelos et Archangelos bonis operibus nudi, peccatorum paucis sordentibus involuti, et malis actibus vulnerati, intrare possimus? Quidquid perditura erat gula, reponat eleemosyna; quidquid in terra avaritia obruit, misericordia in cælum transmittat: ut quando de hoc corpore anima egreditur, splendidis vestibulis, et castitatis, misericordiae ac patientiae, humilitatis et concordiae margaritis ornatur; ut audire mereamur a Domino, *Euge, serve bone et fidelis*, et reliqua. Ista, fratres, desiderare debemus, et illam aliam sententiam expavescere, quam auditura est anima bonis operibus nuda et vitiorum sordibus involuta. Sic enim de tali anima Dominus in Evangelio loquitur, dicens: *Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* et ille obmutescens, dicit ministris: *Ligate illi manus et pedes, et projicite eum in tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium* (Matth. xxii, 12, 13). Avertat a nobis Deus istam sententiam, quam audituri sunt, quicumque modo pro nulla eleemosyna aut nihil aut parum in cælum reponunt. De talibus dicit Apostolus, *Anima quæ in deliciis est, vivens mortua est* (1 Tim. v, 6). Isti tales cum exierint de corpore suo, non cum Lazaro ab Angelis in Abrahamæ gremio sublevantur; sed cum divite purpurato ad inferni profunda merguntur. Hæc ergo considerantes, quantum possumus, contringamus victum et vestitum nostrum, dum sumus in hoc mundo: ut post obitum nostrum de eleemosynarum nostrarum pretiosissimis et splendidis vestibulis ornari mereamur in cælo, et illam desiderabilem vocem audire, *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxv, 21); ad quod gaudium nos Dominus sub sua protectione perducatur, qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto, in Trinitate unus Deus, per omnia sæculorum. Amen.

SERMO LXX (a).

De verbis Evangelii Matthæi, cap. xi, 23-30, Confiteor tibi, Pater, etc. (b).

1. Sanctum Evangelium cum legeretur, fratres, audivimus Dominum Jesum exultasse in Spiritu, et dixisse, *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.* Huc usque interim verba Domini. Si digne, si diligenter, si, quod primum est, pie consideremus, invenimus primitus, etc.

2. Postremo aperit cæleste mysterium, quod sic placuerit Deo, ut parvulis magis quam prudentibus istius mundi gratiam suam revelaret. Quod apostolus

Paulus stilo pleniore digessit, dicens: *Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? Nam quoniam in Dei sapientia non cognovit hic mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes* (1 Cor. i, 20 et 21). Ait ergo, *Ita, Pater, quoniam sic fuit placitum ante te.* Cælestium enim verborum arcana atque virtutes sapientibus absconduntur, et parvulis revelantur: parvulis malitia, non sensu; sapientibus vero stultitiæ presumptione, non prudentiæ causis. Factique hujus æquitatem Dominus paternæ voluntatis iudicio confirmat; ut qui dedignantur parvuli in Deum fieri, stulti deinceps in sapientia sua flant. Vides quam terribilis in consiliis Dominus. Disce veræ humilitatis exempla, nec temere discutias supernæ dispensationis consilia. Cum enim intulisset utrumque, scilicet quod aliis adventus sui sacramenta revelaverit, ab aliis vero absconderit: non mox rationem reddidit, sed sic Deo placitum dixit: hoc ostendens manifeste, quia injustum esse non potest, quod placuit justo. Ac ne quid in illo minus quam quod in Deo est, æstimaretur, statim subdidit: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo.* Pulcherrimum connectitur de fide locus, quando omnia sibi tradita dicit a Patre suo. Cum omnia legis, omnipotentem agnoscis, non decolorum, non degenerem Patris. Cum tradita legis, Filium confiteris, cui per naturam omnia unius substantiæ jure sunt propria, non dono collata per gratiam. Tradita autem sibi dicit omnia, non solum et terram vel cætera quæ ipse condidit ac fecit elementa; sed hos qui per Filium accessum habent ad Patrem, et ante rebelles Deo, postea per fidem sentire cœperunt: unde et alio loco dicit, *Omne quod dabo mihi Pater, ad me veniet* (Joan. vi, 37). *Et nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare.* Cum diceret, *Nemo novit Filium, nisi Pater;* non dixit, *Et cui voluerit Pater revelare:* quemadmodum cum dixerit, *Nemo novit Patrem, nisi Filius;* addidit, *Et cui voluerit Filius revelare.* Quod non ita intelligendum est, quasi a nullo possit cognosci, nisi a solo Patre: Pater autem non solum a Filio, sed etiam ab eis quibus revelaverit Filius. Sic enim potius dictum est, ut intelligamus et Patrem et ipsum Filium per Filium revelari: quia ipse est mentis nostræ lumen; ut quod postea intulit, *et cui voluerit Filius revelare,* non Patrem tantum, sed etiam Filium accipias: ad totum enim quod dixit, illatum est. Verbo enim suo se Pater declarat. Verbum enim non solum id quod per verbum declaratur, sed etiam se ipsum declarat. Ut scias autem quia sicut Filium Patrem quibus vult revelat ipsum, audi dicentem ipsum Dominum Jesum, cum laudaret Petrum, quod cum Filium Dei esse confessus sit: *Beatus es, Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui est in cælis* (Matth. xvi, 17). Audiamus ergo eum qui sequitur, et dicit: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis.*

3. Mirum quibusdam videtur, fratres charissimi, cum audiant Dominum dicentem, *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quoniam mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. Jugum meum leve est, et sarcina mea levis:* considerant eos qui jugum ipsum, etc.

SERMO LXXI (a).

De verbis Evangelii Matthæi, cap. xiii, 24-30, Cum dormirent homines, venit inimicus, et superseminavit zizania, etc., deque aliis locis, exhortatorius ad bona opera (b).

1. *Inimicus, in figura homo dictus est. Domi-*

(a) Alias, de Tempore 233.

(a) Olim, de Tempore 48; et post, in Appendice 33.

(b) Confatus est ex Augustinianiis duobus sermonibus 67 et 71, quos inter nonnulla inserta sunt Ambrosii et aliorum fragmenta.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dalmium habuerunt Lovanienses; supposititium asserunt post Verinum

nus ac Redemptor noster in Evangelio suo loquitur, dicens: *Cum dormirent homines, venit inimicus, et superseminavit zizania.* Inimicus, in figura homo dicitur est. Audi Apostolum dicentem, *Fuistis aliquando tenebræ; nunc autem lux in Domino* (Ephes. v, 8). Audi, homo: non enim ille dedit tibi tenebras, qui dedit tibi lucem. Quo vadis, homo? quo traheris? Quid concupiscentias carnales sectaris; quando audis, *Spiritu ambulate, et concupiscentias carnis nolite perficere* (Galat. v, 16)? Audi potius Dominum dicentem, *Convertimini ad me, et convertatur ad vos* (Zach. 1, 3). *Accedite ad eum, et illuminamini; et facies vestrae non erubescunt* (Psal. xxxiii, 6). Audi, homo; si recesseris a Deo, non effugies manum ejus: si autem ad eum accesseris, illico habebis eum, quia nusquam recedit. Audi prophetam dicentem, *Si ascendero in caelum, tu illic es; si descendero in infernum, ades* (Psal. cxxxviii, 8). Ubi ergo non est Deus quem tu fugis? Malus es tu, qui bonum fugis; mors es tu, qui vitam fugis. Involvere te vis tenebris, ubi te abscondas: sed illum latere non potes, cujus oculi omnia vident. Ait autem Apostolus: *Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis* (Rom. vi, 21)? Sequitur vox judicis, dicens: *Ite, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Matth. xxv, 41). Ergo qui fugit Dominum, et recedit a Deo, ille confunditur, et perit in sua impietate. Ut ergo non pereat tunc, nunc revertatur ad Dominum; et illuminabitur, et vultus ejus non erubescet.

2. *Zizania in Ecclesia qui sint.* Amor Christi super omnia. Dicam tamen, fratres mei, quod sentio: et quod dixero, intelligite. Inter vos segetes Dei mixta sunt zizania, id est, amatores mundi, amatores pecuniarum, amatores deliciarum, consultores nugarum, omnes quærentes quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi. In Ecclesia Christi fecte intrantes, promittentes et non facientes, voventes et non reddentes, renuntiantes malo et iterum idem facientes; hæc amantes, zizania sunt. Non amant illi Christum, qui aliquid plus amant quam Christum. Audi, homo, vocem Domini Dei tui: *Qui diligit, inquit, patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut filias, aut fratres, aut agros super me, non est me dignus* (Id. x, 37). Si vis tenere quod non habes, dimitte quod habes; ut amor Christi sit in corde tuo.

3. *Qui vult quæ Dei sunt, sua dimittat.* Ecce petis a Deo, et dicis: Domine, da mihi. Quid tibi dabit, qui aliunde manus tuas videt occupatas? Ecce Dominus vult dare quæ sua sunt, et non habet ubi ponat. Vide ergo, dimitte quod tenes, et accipis quod quæris: dimitte temporalia et caduca; et accipies æternam et perpetuam vitam: dimitte terrena; et accipis cœlestia. Ait autem quidam ad Jesum: *Magister bone, quid boni faciam, ut habeam vitam æternam?* Utique qui dicebat, *Quid boni faciam, vitam æternam desiderabat: sed plus amabat quod tenebat.* Vidit Dominus occupatas manus. Dare vult; et non habet ubi ponat: occupatæ sunt manus accipientium. Dicit enim tibi Dominus, *Vade, vende omnia, et da pauperibus* (Id. xix, 16, 21), et pone illa in cœlo; quia in terra impediunt.

4. *Non perduntur quæ pauperibus dantur.* Quid times, o homo, dare pauperibus? Non perdes ea; sed servantur tibi in cœlo. Non ut perdas jussi, dicit Dominus; sed ubi ponas suggesti. Post hæc habebis, homo, thesaurum non in terra periturum, sed in cœlo permansurum. Aliquando venit homini tribulatio, qui hic reprehendit 1. confusionem rerum dissimilium, 2. locutiones Augustino insuetas, 3. doctrinam a vera theologia abhorrentem in capite quarto, ubi questioni illi, « Quare illum vocat ad se Dominus, et illum non vocat; aut subvenit, et uni non, » etc., respondetur, « Hunc dignum habet pro bonis operibus suis, illum habet indignum pro operibus suis malis. » Et paulo post concluditur, « Et cum hæc feceris, gratiam meam percipies. » Quibus in verbis contineri videtur Pelagii dogma, « Gratiam secundum merita nostra dari »

tionem, venit timor damni. Times, o homo, ut non pecuniam tuam perdas, times ne argentum tuum perdas, times ne possessionem tuam perdas; et non times ne tu ipse totus pereas? Pro hoc dicis falsum testimonium, pro hoc mentiris et rapis aliena, pro hoc iuras et perjuras, quod omnino lex vetat. Nonne cum hæc omnia facis, totus senum os, totus stipula, totus palea; et non times ne totus ardeas? Semper turbata est anima tua amoribus sæculi. Dic, *Quare tristis es, anima mea? et quare conturbas me* (Psal. xli, 6)?

5. *Aurum in terra, et ex terra, et terra est.* Avarus pro auro suo habet tristitiam, patitur tribulationem, habet pericula servorum, pericula latronum. Avarus amat aurum plus quam animam suam: tu, christiane, ama Christum plus quam omnia tua. Ille fervet in amore auri: tu, christiane, ferve in amore Christi; et eris beatus in regno Christi. Audi, o homo, aurum in terra est, et ex terra est, et terra est, et pars terræ est. Impius dum diligit creaturam, offendit Creatorem; et amittit eum, qui creavit ex nihilo omnia. Audi, o homo, non tu perdis Deum; sed ipse peris a Deo. Ille est redemptor animæ, quem vis amittere. Quid enim proderit tibi, si totum mundum lucreris; animæ vero tuæ detrimentum patiaris (Matth. xvi, 26)?

6. *Cur Deus vocet alium, et alium non vocet.* Experciscere aliquando, o homo, et ama Christum. Hæc est enim sapientia vera, id est, amare Christum. Multi enim dicunt, et scire volunt, quare illum vocat ad se Dominus, et illum non vocat; uni subvenit, et uni non; hunc dignum habet, et illum indignum; istum honorat, et illum cruciat et affligit. Audi, o homo. Hunc dignum habet pro bonis operibus suis; illum habet indignum pro operibus suis malis: quia debitor est Dominus, et reddet bonis bona, et malis mala. Dicturus es forsitan, Quare ille sic? Respondet tibi Dominus Deus tuus, Quia bonum non denegavi: sed dixi prius, *Lavamini, mundi estote* (Isai. 1, 16). Quid volebas? quid quærebas? quid cupiebas? Gratiam Dei. Ergo si gratiam Dei quæris, aufer primum nequitiam ab anima tua et a conspectu oculorum meorum; jam cessa a malo, et fac bonum; inquire pacem, et sequere eam totis viribus tuis (Psal. xxxiii, 15); et cum hæc feceris, et gratiam meam percipies, et oculi mei super te erunt, et aures meæ ad preces tuas, et priusquam me inquisieris, dicam, Adsum.

7. *Bona hic providenda. Misericordiæ spes non est nisi misericordibus.* Inimicus sibi fit, qui non indulget inimico. Rogandum pro eo antequam roget. Qualis debeat esse laus Dei. Faciamus bona, fratres charissimi, ut mereamur in futuro sæculo invenire requiem, quam nobis Dominus noster promisit, dicens: *Beati misericordes, quia ipsi misericordiam consequentur* (Matth. v, 7). Et cum propheta a Domino exultantes dicamus, *Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine* (Psal. c, 1). Misericordiam inveniunt, qui sunt misericordes. Iudicium timeant contemptores, qui nec sibi parcunt, nec miserentur aliis: qui dicunt, Peccemus, et parcat nobis Deus, quia misericors est et bonus. Omnino misericors et bonus est Deus: sed qui modo parcat, in futuro non parcat. Iudicium paratum habent sine misericordia impii. Intelligamus, fratres, et videamus ubi spem nostram ponere debeamus. Misericordia illi qui fecit misericordiam. Beati misericordes; quia ipsis miserebitur Deus. Spes est in misericordia, si ab opere misericordiæ nos non fuerimus aridi. O homo, quid quæris a Deo misericordiam, si ipse non es misericors? Quid quæris a Deo indulgentiam peccatorum tuorum; cum ipse tibi simili non indulget? Audi, homo, audi vocem Domini Dei tui, ubi dicit ipse, *Date, et dabitur vobis; dimittite, et dimittetur vobis* (Luc. vi, 37, 38). Audi iterum ubi ipse dicis, *Dimittite nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Si enim tu non dimiseris adversario tuo, ipse tibi prius eris adversarius. Ille te læsit auferendo pecuniam tuam,

tu te lædis non indulgendo adversario tuo. Forsitan dicturus es : Non illi parcam ; quia me læsit nullum , et sanguinem meum quesivit. Tu si non illi indulges , perditionem animæ tuæ habebis : insuper adhuc dicis , Non illi parcam , quia adversarius mihi fuit. Crede mihi , homo , pejor tibi eris adversarius , si non illi parcas. Dicis tu , Ille me non rogat. Si te ille non rogat , tu pro illo roga ; ut ei a Domino dimittatur , quod in te deliquit. Nam si tu dicis , Non illi parcam ; litigare vis , non dimittere. Et qua fronte aut qua fiducia dicturus es Domino tuo , Dimitte , quia ego dimisi ? Considera , o homo , et vide aliam legem in membris tuis repugnantem legi mentis tuæ , et captivantem te in lege peccati (Rom. vii, 21). Jam ipse captivus traheris ; et expoliatori irasceris ? Nemo nobis imputet , fratres mei , si per vos dominicam pecuniam duplicare non poterimus. Mali servi erimus , si non fecerimus quod nobis præceptum est : si autem fecerimus , boni servi erimus , et cum Domino sine fine lætabimur. Illum omnes amemus , per quem facti sumus ; illum diligamus , per quem redempti sumus. Pro illo nos invicem diligamus in hoc sæculo , ut cum eo gaudere mereamur pariter in futuro : quoniam sic placuit Domino Deo nostro de nobis , ut hic constituti cum vestra Charitate cantemus ei. Laudemus Dominum , fratres , lingua , corde , ore et voce. Sic enim sibi vult dici laudem , ut non sit inter nos discordia : sed vult esse in nobis concordiam vocibus et moribus. O felix laus in cælo , ubi templum Dei Angeli sunt ! Ibi est concordia summa laudantium , ubi nulla lex in membris nostris repugnat ; ibi non est rixa , nec ulla cupiditas. Hic ergo cantemus Domino laudem solliciti , ut illic possimus esse securi.

8. *Hic non securitas , sed sollicitudo debet esse. Corpus , carcer. Quare autem hic simus solliciti , fratres mei ?* Audite quare : quia *tentatio est vita humana* (Job vii, 1). Sic namque nos Dominus exhortatur suo eloquio , dicens , *Vigilate et orate , ut non intretis in tentationem* (Matth. xxvi, 41). Non vis esse sollicitus , quando videris dicere , *Dimitte nobis debita nostra ?* Quomodo es securus , qui quotidie videris petere remissionem peccatorum ? Quomodo es securus , quando adhuc dicis , *Dimitte mihi peccata mea ; et iterum dicis , Et ne nos inferas in tentationem , sed libera nos a malo* (Id. vi, 12, 13) ? Quomodo ergo videris clamare , *Libera nos a malo , si securus es ?* Audi , homo , audi. Tu es malus , quando te Deus liberat a te ipso malo. Vides aliam legem in membris tuis repugnantem legi mentis tuæ , et captivantem te in lege peccati. Audi quid sumus nos , quid nobiscum portamus. Quamdiu in corpore mortis hujus continemur , vitium nobiscum portamus. Audi iterum prophetam dicentem , *Domine , educ de carcere animam meam* (Psal. cxli, 8). Carcer meus est , usquedum in corpore mortis fuero. Nam quando fuera de hoc corpore liberatus , terra terræ redditur , spiritus cælo recipitur. Vado ergo , dimitto terram ; quia quamdiu hic sum , mente servo legi Dei , carne autem legi peccati.

9. *Qui in resurrectione totus homo spiritualis.* Dicit aliquis perfidorum : Ergo cum fueris ab hac carne liberatus , jam non eris tu nisi spiritus. Audi ergo , hæretice. Carnem quam dico , non in æternum pono , sed hic depono. Respondet incredulus : Ergo rediturus es ad corpus mortis ? Et unde tam piam vocem clamasti , *Educ de carcere animam meam ?* Audi , imperite , et contra quotidianas lectiones surde. Redeo ad corpus non mortis hujus ; quia corruptibile hoc induetur incorruptione , et mortale hoc induetur immortalitate. Modo est animale , tunc erit spirituale. Nemo potest accipere æternale , nisi prius temporale dimiserit. Ergo dimitte temporale hoc malum , ut accipias æternale illud bonum.

10. *Terra viventium et terra morientium.* Audite , fratres , et cavete. Hic enim iter agimus , et in itinere positi sumus ; nondum in patriam pervenimus. Caveamus eos qui in itinere nobis insidiantur : quia

hic agunt adversus nos , ne ad patriam nostram , id est , ad paradisum revertamur. Terra autem ista morientium est ; illa vero viventium est , de qua propheta dicebat , *Credo videre bona Domini in terra viventium* (Psal. xxvi, 13). In illa autem terra semper vivetur , et nunquam morietur. Lucet terra illa plus quam species argenti , ubi cives justorum Angeli sunt. Illi in terra illa gaudent ; nos in terra ista lugeamus , ut ad illorum gaudia pervenire mereamur. Videte , fratres : ecce hic in itinere positi sumus ; insidiator noster diabolus adversatur in via , nobis quærit nocere , ne in terram viventium revertamur. Duo enim sunt præcepta , dilectissimi , quæ nobis omnino sunt observanda : id est , *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo , et ex tota mente tua ; et , Diliges proximum tuum tanquam te ipsum. In his duobus præceptis tota Lex pendet et Prophetæ* (Matth. xxii, 37-40). Quicumque enim in his duobus præceptis ambulaverit , festinet in via ; et perveniet ad patriam paradisi , ubi lætantur omnes sancti in gloria Redemptoris sui , et laudem dicunt nomini sancto ejus , qui erepti sunt de hac peregrinationis ærumna , et vivunt semper in lætitia sempiterna.

SERMO LXXII (a).

De verbis Evangelii Matthæi , cap. xiv , 23-32 , ubi Dominus super aquas ambulavit , et Petrus titubavit (b).

1. *Textus expositio.* Audivimus , et quodam modo vidimus in lectione præsentis , navicellam periclitantem , Christum periclitantibus subvenientem , Petrum venienti Christo occurrentem. In quibus omnibus miraculum exspectavimus ; mysterium requiramus. Quando enim possumus de divinis operibus quæ leguntur , ipso aspirante qui facit , intellectum alicujus mysticæ significationis excerpere , quasi de abstrusis favorum cellis mella producimus : vel Christi discipulos imitantes , spicas manibus confricamus (Luc. vi, 1) ; ut ad latentia grana perveniamus , et in eis vitam inveniamus. *Ascendit ergo Dominus noster Jesus Christus , ut lectum est , in montem solus orare.* Mons altitudo est : quid enim in hoc mundo altius cælo ? Quis vero in cælum ascendit , novit optime fides vestra. Cur autem solus ascendit ? Quia *nemo ascendit in cælum , nisi qui de cælo descendit , Filius hominis , qui est in cælo* (Joan. iii, 13). Quamvis et in fine cum venerit , et nos omnes sua membra collegerit , ac levaverit in cælum , etiam tunc solus ascendet : quia caput cum corpore suo unus est Christus. Nunc autem solum caput ascendit , mediator Dei et hominum homo Christus Jesus (I Tim. ii, 5) : ipse *ascendit solus orare ;* quia ipse ascendit ad Patrem pro nobis interpellare.

2. *Navicella , Ecclesia : mare , sæculum : antenna , cruz. Persecutio Ecclesiam dilatavit ; orbem dilatavit.* Verumtamen , charissimi , dum ille orat in excelso , navicula turbatur fluctibus in profundo. Quia insurgunt fluctus , potest ipsa navicula turbari : sed quia Christus orat , non potest mergi. Navicellam quippe istam , fratres , Ecclesiam cogitate ; turbulentum inare , hoc sæculum. Quando aliquis impiæ voluntatis , maxime potestatis , persecutionem iudicit Ecclesiæ , et quantum in ipso est , christianum nomen conatur extinguere , super naviculam Christi grandis unda con surgit. Sed in his tentationibus erigatur antenna , ut suspensa arbori crucem Christi figuret ; hanc christianus respiciat , et non deficiat : quia sicut dicit apostolus Petrus , *Christus pro nobis passus est , relinquens*

(a) Alias de verbis Domini 14 ; et post in Appendice 2.

(b) In prius excusis libris , necnon in iis qui huic sermonem Augustino adscribunt manuscriptis , multibus plus tertia parte erat , sic incipiens : « Cum sanctum Evangelium legere retur , audivimus navicellam periclitantem , Christum periclitantibus subvenientem. » Editur hic ad aliquot optimæ notæ manuscriptos redintegratus , in quibus nomen præfert Eraclii presbyteri , illius videlicet , quem suum in episcopatu successorem designavit Augustinus.

nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus (1 Petr. II, 21). Dicit etiam beatus Joannes, Sicut enim Christus pro nobis animam suam posuit, sic et nos debemus pro fratribus animas ponere (1 Joan. III, 16). Hinc ergo autem, id est, cruci Christi, simplex conversatio et pura confessio tanquam candentia vela religuntur. Et hæc vela nostra fluctibus abluantur, vestigie tendantur, ut sine macula et ruga veniantur. Quantumlibet mare sæviat, ventus incumbat, inter flatus et fluctus navis ista turbetur: tantum non mergatur, et currit. Denique posteaquam navis hæc ædificata est in Jerusalem, atque inde in medio pelagi hujus frementis emissa est, restantium volumina undarum, et furentium flabra ventorum, dum eam huc atque illuc circumferunt, omnium gentium littoribus appulerunt, peregrinas merces quocumque venit, advexit. Quil enim tam peregrinum in terra nostra, quam per poenitentiam remissio peccatorum, regnumque caelorum? Et tamen oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertio die, et prædicari in nomine ejus poenitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Jerusalem (Luc. XXIV, 46). Ab ipso enim portu navis hæc prima anchoram solvit.

3. *Christianus securus sit et sollicitus. Adulatores, latentes scopuli: obtractatores, canes marini. Cruci adhaerentem mordere non possunt. Naviget ergo, charissimi, naviget hæc dominica navis inter procellas sæculi Christo protegente securo, Deo donante sollicita. Non enim quia in navi nauclerus vigilat, ideo debet nauca dormire. Vigilat ille, de quo veraciter scriptum est, Non dormiet, neque dormitabit, qui custodit Israel (Psal. CXX, 4): sed etiam ipse dicit, Vigilate et orate, ne intretis in tentationem (Matth. XXVI, 41). Unde ergo debemus esse solliciti, et unde securi? Solliciti, quia dixit, quod in hoc mundo pressuram habebitis; securi autem, quia mox addidit, Confidite, ego vici mundum (Joan. XVI, 33): solliciti, quia tentationes futurae prænuuntiant nobis; securi, quia non desinit interpellare pro nobis. Cautè itaque, fratres mei, atque sollicitè inter sæculi fluctus gubernati, inite navigium in bonis acibus vestris: nec desine obtractatoris vos frangat, nec adulatoris lingua decipiat. Adulatores vestros tanquam latentes sub undis scopulos observate. Quando enim mare tranquillum est, tunc saxa latentia non videntur: si tribulationis procella consurgit, tunc inter undarum montes verticem tollunt, tunc in eis apparet periculum quod latebat. Neque enim sufficit talibus deserere tribulantem, nisi etiam oppugnare conentur et premere. Hoc ergo genus humanum, velut asperissimas cautes placida superficie pelagi ventis obiectas, christianus evitet. Hæc breviter de adulatores dixerimus. Obtractatores omnino contemnendi sunt; quia canes marini sunt. De profundo amaritudinis latrare possunt; mordere non possunt. Sed quamdiu mordere non possunt? Quamdiu in navi sedes. Quid est, quamdiu in navi sedes? Quamdiu crucem Christi tenes, ab ejus navicula non recedis. Eri-gamus in caelo mentem, et non curemus invidiam mentem (a). In hoc sane procelloso et turbulento mari etiam diabolus aspirans bacchatur armata classe terribilis, et circumquaque discurrrens, commeatibus obsidet innocentium. Ipse est enim de quo ait apostolus Petrus: Adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, quaerens aliquem devorare circum. Et quia subdit, Cui resistite firmi in fide (1 Petr. V, 8, 9), exercentur contra eum proficientium quotidiana certamina. Bellum hoc describebat ille maximus campi doctor, bellum hoc describebat, quando dicebat: Non est vo-*

(a) Forte, *invidiam dentem*, ut opinatur Morel, Elem. Crit., p. 254, 255. Quo melius intelligatur hujus correctionis oportunitas, lege præcedentia. M.

¹ *Lox., et currat*, quæ verba desunt in manuscriptis nonnullis.

² *Sequentia usque ad initium numeri quarti restituntur ex probe notæ libris. Horum loco Mss. alii: Venit ergo Dominus ad visitandos discipulos suos, qui turbabantur in mari quarta vigilia noctis. Quarta, etc., ut infra, n. 4.*

bis colluctatio cum carne et sanguine; sed adversus principatus et potestates, rectores mundi, tenebrarum harum, adversus spiritualia nequitiae in caelestibus (Ephes. VI, 12). In his ergo, fratres, in hoc labore, in hoc certamine constitutos, illa vos apostolica sententia consolletur: Dominus in proximo est; nihil solliciti fueritis (Philipp. IV, 5 et 6).

4. *Vigilia.* Venit ergo Christus ad navem suam quarta vigilia noctis, et visitavit eam. Quarta vigilia noctis, extrema pars noctis est. Vigilia una tres horas habet, ac per hoc nox quatuor vigiliis habet, ternis horis per singulas vigiliis distributis. Quarta ergo vigilia noctis, hoc est pene jam nocte finita. Sic venit in fine sæculi, iniquitatis nocte transacta, ad iudicandos vivos et mortuos. Venit enim nunc, sicut audistis, valde mirabiliter ambulans super aquas. Surgebant fluctus; sed calcabantur: fremens pelagus sub Domini vestigiis murmurabat; sed tamen eum volens nolens portabat. Quantumlibet tumores sæculi potestatesque consurgant, premit eorum caput, nostrum Caput. Cum vero appropinquaret navicula, turbati sunt præ timore discipuli, et exclamaverunt, putantes phantasma esse. Quibus Dominus ait: *Habete fiduciam; ego sum, nolite timere.* Quid est, *Ego sum?* Non sum phantasma quod putatis, agnoscite quem videtis. Ad hanc vocem exsilii Petrus et ait: *Domine, si tu es, jube me venire ad te super aquas.* Si tu es, non miror quod solidam carnem super liquentis elementi terga suspendis. Quid enim mirum, si Conditori suo creatura famulatur? Hoc ego non miror: fac quod mirer, ambulet Petrus.

5. *Fidei mors aique resurrectio.* Fac quod mirer, *Jube me venire ad te super aquas.* Scio enim quod corpus humanum naturæ lege non sinitur in fluctibus liquidis habere fixa vestigia; sed accedat dominum gratiæ, et paululum cesset lex ista naturæ: *Si tu es, jube me venire ad te super aquas.* Tu Deus es; ego homo sum: voluisti de meo habere infirmitatem in carne quam portas; habeam et ego de tuo potestatem, ut unda me portet. *Domine, si tu es, jube me venire ad te super aquas.* Quomodo enim mihi in mari non erit via, si tu jusseris, qui propter nos factus es via? Et Dominus, *Veni*, inquit. Nec dubitavit Petrus; audivit Domini verbum, et mox occurrit ad Verbum: cito credidit, quia fidelis homo erat. Sed cum surrexisset ventus validus, titubavit; quia homo erat. Titubatio ista, fratres, quasi mors fidei fuit: sed ubi exclamavit, fides iterum surrexit. Non titubaret, nisi crederet: sed nec clamaret, nisi crederet. *Domine*, inquit, *salvum me fac!* Et Dominus extensa manu levavit eum; et ait illi, *Modicæ fidei, quare dubitasti?* Posset te ventus elidere, quem non potuit unda sorbere? posset te ventus evertere, quem non potuit fluctus operire? Plus erat quod feceras; mare calcaveras, fluctus presseras, ventos viceras; *Quare dubitasti?* In Petro itaque communis omnium nostrum consideranda conditio est: ut si nos in aliquo tentationum ventus conatur subvertere, vel unda submergere, clamemus ad Christum. Quid est, clamemus? Oremus. Porrhget illo manum; et eruet de profundo. Etenim manus ejus deducet nos, et continebit nos dextera ejus, donec nos ad sempiterna sua promissa perducatur.

SERMO LXXIII (a).

De verbis Evangelii Matthæi, cap. XVII, 20, Hoc genus in nullo ejicitur, nisi oratione et jejunio (b).

1. *Jejunii effectus.* Adversus dæmonum nequitiam,

¹ Ita Mss. quos in reliquis secuti sumus. Cæteri cum editis, *Non ambularet nisi crederet: sed nec mergeretur, nisi dubitaret.* Verba sequentia usque ad voces, *(mare dubitasti? In petro itaque, etc., ex eisdem fontibus hausimus, ex quibus superiora.*

(a) Alias, de Tempore 250.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. De hoc sermone dubitare permittunt Lovanienses: Verlius autem et Vindlingus haud injuria statuunt non esse Augustini.

quæ nobis Dominus arma ostendit, debemus utique retinere. Hoc, ait, *genus in nullo ejicitur, nisi oratione et jejunio*. Hæc cum plena fide exercentur, pietas est. Pietas autem ad omnia utilis est, professionem habens vitæ præsentis et futuræ (I *Tim.* iv, 8). Inspiciamus ergo utiliter orationis fructus et jejunii; quia ipsa sunt arma adversus improbas cogitationes. Jejunium purgat mentem, sublevat sensum, carnem spiritui subjicit. Jejunium cor facit contribulatum et humiliatum, quod Deus non spernit. Jejunium concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores exstinguit, castitatis verum lumen accendit. Jejunium verbositatem non amat, divitiarum superfluitatem judicat, superbiam spernit, humilitatem commendat, præstat homini se ipsum intelligere, quod est, infirmum et fragilem; atque dum ita se intelligit imbecillum, aptius virtute Dei adiutorium querit et accipit: quærit autem per frequentes orationes et obsecrationes.

2. *Oratio, jejunii refectio. Ipsu quid sit.* Oratio quidem refectio est jejuniorum, et advocat gratiam Spiritus sancti. Oratio duritiam cordis mollit, austeritatem temperat, jejunium dulcificat. Sicut enim sine potu non est plena refectio; sic et jejunium sine oratione non potest animam perfecte nutrire. Quid est autem oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cælestia, inquisitio supernorum, invisibilium desiderium? Abeat dissensio sæcularium morum, quibus premitur mens humana quotidie. Oratio conjunctio est Spiritui sancto: si tamen in oratione intentus sit animus; sicut clamat Propheta, *Sitivit in te anima mea; quam multipliciter tibi caro mea*. Quid autem sitiendum est, sequitur: *Ut videat virtutem tuam*. Credite mihi si ad videndam plenam virtutem Dei plene sitiit anima humanæ substantiæ, nec fastidio victa dissimulet, replebitur adipe et pinguedine spirituali: et sitiens illam Dei visitationem, sensu proprio cum fide clamabit, *Adhæsit anima mea post te, suscepit me dextera tua* (*Psal.* LXXII, 2, 3, 9). Jejunium tollit inertiam, de animo impedienda carnalia aufert. Oratio vero perseverans jungit Deo; atque ita gaudens assistere se Domino gloriatur. Adhærens autem anima Domino, incipit securitatem habere et libertatem; nec pavores sustinet nec timores. Suscepto autem tanto patrocinio dexterae Dei, quomodo poterit noceri ab aliqua potestate? sicut scriptum est, quod *nemo illud rapit de manu Patris* (*Joan.* x, 29); hoc præstat jejunium, hoc præstat oratio.

SERMO LXXIV (a).

De verbis Evangelii Matthæi, cap. xxii, 2-14, Simile factum est regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo: deque adulterino habitu virorum ac mulierum (b).

1. *Pater familias Deus est.* Audivimus ex parabola evangelica quemdam patremfamilias nuptias filio suo fecisse, et ad eas plurimos invitasse. Inter quos cum ingressus quidam non habens habitum nuptialem, visus a patrefamilias jussus est non tantum excludi a nuptiis, sed in tenebras exteriores retrudi. Hæc parabola insensatos homines hujus temporis evidenter redarguit, quamvis altiori discussione aliquid secretius et sacratius possit intelligi. Prius ergo quæramus, quis sit iste paterfamilias, quis sit iste filius, quæ sint istæ nuptiæ. Quibus perspectis, facilius intelligere poterimus, cur ille ab his nuptiis exclusus sit, qui ad eas cum adulterina veste accessit. Intelligimus itaque hunc patremfamilias, Deum Patrem

(a) Alias, de Tempore 247.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubii sermonis notam in Lovaniensium editione habet; Augustiniani est, silo et ingenio, plane dissimilis, juxta Verilianum et Vindigum. Ivonis Carnutensis nomine editus est primum a Jureto ex Victorino codice, tum a Gussanvilla ad codicem Regium et ad Petavianum recognitus. qua ex editione nonnulla hic emendare licuit.

omnipotentem, cui famulantur universæ familiæ Gentium, qui cœternum et cœqualem sibi genuit Filium in cœlis sine matre, in terris sine patre: cui nuptias fecit, quando ei Ecclesiam ex omni genere hominum sociavit. Ad hanc Christi et Ecclesiæ societatem convocati sunt nobiles et ignobiles, divites et pauperes, omnis conditio, omnis sexus, omnis ætas.

2. *Reprobi multi unus.* Inter hos accessit unus qui solus excludi meruit, quia habitum talium nuptiarum sanctitati congruentem non habuit. Attendite, fratres, iste unus multi sunt; et tamen hæc tota multitudo unitatis nomine comprehenditur. Multi enim sunt quantum ad numerum personalis discretionis; sed unus sunt per consonantiam unius pravitatis. Sicut enim Ecclesia una est per fidem sub capite Christo; ita tota reproborum multitudo, sive pateat sive lateat, unum corpus est sub principe diabolo. Qui ergo per infidelitatem manifeste a Deo recedit, ad has nuptias non accedit: qui vero fidelis est, accedit corpore, recedit mente, nobiscum intrat ecclesiam, communicat nobiscum Christi mensam. Boni et mali pisces adhuc latent intra reia, donec dividantur in littore. Adhuc toleratur palea, donec ventiletur arca. Tunc manifeste apparebit, quia *multi vocati, pauci electi*.

3. *Habitus impudicus corporis in viris: in mulieribus. Habitus adulterinus Creatori injuriosus.* Tunc iste adulterator habitus nuptialis, jussu patri-familias et manifeste excludetur, et in carcerem retrudetur. Interim tamen amici sponsi talem simulatorem non ignorant; quia habitus impudicus corporis, nuntius est adulterii cordis. Impudicus autem habitus corporis sui in viris, superflua et inordinata capillatura, vestimentorumque muliebrium affectata similitudo, calceamentorum quoque metas necessitatis excedens simulata longitudo: in mulieribus, facies fucata, virilium vestimentorum imitatio, capillorum nativi coloris adulteratio. Hic habitus in utroque sexu adulterinus est, et sanctorum nuptiarum societate indignus, et a conspectu tanti sponsi et tantæ sponse prorsus amovendus. Nec silentio præterire hoc debent amici sponsi, diligentes decorem domus Dei. Debent hujusmodi adulteris publice oblatrare: ne dicatur de eis, *Canes muti latrare non valentes* (*Isai.* Lvi, 10). Qui enim quantitatem vel formam, quam omnipotens et prudentissimus plasmator finxit, in aliam transfigurare contendit, nonne evidenter dicere ei videtur qui se finxit, Cur me fecisti sic? Improba temeritas, Conditoris plâsma ita vilificare; ut quantitatem suam et formam, quantum in se est, in aliud transfigeret, quod si a natura haberet, incomparabiliter se habere doleret.

4. *A Patribus damnatur. Diaboli opus, naturæ mutatio.* Nec ista dicimus a nobis tanquam ex nobis. Habemus patres nostros doctores egregios, qui antea contra ista scriperunt, et irrefragabili auctoritate damnaverunt. Audiamus Paulum doctorem Gentium, de superflua capillatura dicentem Corinthiis, *Vir si comam nutriat, ignominia est illi* (I *Cor.* xi, 14). Cum enim vir ex Dei ordinatione primatum habeat supra mulierem, qui contra honorem sui sexus superfluitate capillorum caput velat, primatum suum sibi abdicat; ut merito de eo dicatur, *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est, ut vera dicamus, non tantum mulieribus, sed etiam jumentis insipientibus* (*Psal.* XLVIII, 21). Judicio enim legum jure ab obtenta dignitate dejicitur, qui privilegio sibi concessio abutitur. Audiamus et beatum Cyprianum egregium martyrem, et suavissimum doctorem, de adulterino habitu disputantem. Dicit enim in epistola quam scribit, de Habitu Virginum: *Opus Dei et factura ejus et plasmata ejus nullo modo adulterari debet in habitu¹, flavo colore vel nigro, vel quolibet denique lineamenta*

¹ Cyprianus. *adhibitio*.

nativa corrumpente medicamine: dicit enim Deus, «*Fu-
ciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*
(Gen. 1, 26): et audet quisquam mutare et convertere
quod fecit Deus? Manus Deum offendunt¹, quando
id quod ille formavit, reformare et transfigurare con-
tendant: scientes quod opus Dei est omne quod nasci-
tur; diaboli, quodcumque mutatur. Si quis pingendi ar-
tífex vultum alicujus et speciem et corporis qualitatem
æmulo colore signasset, et signato jam consummatoque
simulacro, manus alius offerret, ut et jam formata, jam
picta quasi peritior reformaret; gravis prioris artificis
injuria et justa indignatio videretur. Et in sequentibus:
Non metuis, ne cum resurrectionis dies venerit, artifex
tuus non te recognoscat, et ad sua præmia et promissa
venientem removeat et excludat, increpans vigore censo-
ris et judicis dicat: Opus hoc meum non est, nec imago
hæc nostra est, cum te flavo medicamine polluisti², cum
formam quam dederam tibi, mendacio deformasti; fa-
cies corrupta est, membra aliena sunt: Deum videre
non poteris; quoniam oculi tibi non sunt quos Deus fe-
cit, sed quos diabolus infecit?

5. *Deum in corpore quis portet.* — Audite me itaque ut
parentem audite, quæso, vos docentem pariter ac monen-
tem; audite utilitatibus vestris et commodis fideliter consu-
lentem. Estote tales, quales vos Deus artifex fecit: estote
tales quales vos manus Patris instituit. Maneat in vobis fa-
cies incorrupta, cervix pura, forma sincera, a calceamentis
superfluis pedes liberi, crines nullo colore fucati, oculi
conspiciendo Deum digni. Apostoli vox est, quem Dominus
vos electionis appellavit: dicit enim, Primus homo de
terra, terrenus; secundus homo de cælo, celestis. Sicut
portavimus imaginem terreni, sic portemus imaginem
cælestis (I Cor. xv, 47 et 49). Hanc imaginem portat virgi-
nitas, portat integritas, portat sanctitas, portat et veritas;
portant disciplinæ Dei memores, justitiam cum religione
retinentes, stabiles in fide, humiles in timore, ad omnem
tolerantiam fortes, ad sustinendam injuriam mites, ad
faciendum misericordiam faciles, fraternam pace unani-
mes atque concordæ (De Habitu Virginum capp. 2, 4):
quæ omnia observare, diligere et implere debemus,
ut Apostoli præceptum adimpleamus. *Enpti estis præ-
tio magno; glorificate et portate Deum in corpore vestro*
(I Cor. vi, 20). Deum enim in corpore nostro porta-
mus, eam imaginem ejus per immundas et profanas
adventiones non deformamus, cum per omnia ser-
vilitus obsequia redemptoris imperio parere stude-
mus. Ita enim imaginem suam in nobis recognoscat,
et nuptialis veste ornatos a suo sanctorumque consor-
tio non excludat: quod nobis misericorditer præstare
digneur, qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula
sæculorum. Amen.

SERMO LXXV (a).

*De verbis Evangelii Matthæi, capp. xxiv, 19, Væ præ-
gnantibus et nutrientibus, etc. (b).*

1. *Quid Scripturæ hic promittant.* Scire et intelligen-
re debemus, fratres charissimi, quia Christianis, dum
in hoc corpore vivent, tribulatio deesse non poterit.
Sic enim nos, sicut audistis, testatur Apostolus
dicens: *Omnes qui volunt pie vivere in Christo, perse-
cutionem patientur* (II Tim. iii, 12); et iterum, *Per
multas tribulationes oportet nos intrare in regnum celo-
rum* (Act. xiv, 21). Venturi sunt dies tribulationis et
malarum tribulationum; venturi sunt, sicut dicit
Scriptura: et quantum accedunt dies, augentur tribu-
lationes. Nemo sibi promittat quod Evangelium non
promittit. Quomodo enim appropinquante fine mundi,
sicut dicit Evangelium, *abundabit iniquitas, refrigescet
charitas* (Matth. xxiv, 12); sic propter ipsas iniquita-

tes nunquam decrit adversitas. Opus est ut animum
nostrum non solum ad poenitentiam, sed etiam ad pa-
tientiam præparemus. Fratres mei, obsecro vos, at-
tendite Scripturas sanctas, si aliquid sefellerunt; si
aliquid dixerunt, et aliter accidit quam dixerunt; ne-
cesse est ut usque in finem sic fiat, quemadmodum
dixerunt. Non nobis promittunt Scripturæ nostræ in
hoc sæculo, nisi tribulationes, pressuras, angustias,
augmenta dolorum, abundantiam tentationum. Sicut
et ipse Dominus in Evangelio dicit, *In mundo pressu-
ram habebitis: et iterum, Mundus gaudebit, et vos
tristes eritis; sed tristitia vestra vertetur in gaudium*
(Joan. xvi, 33, 20). Ad ista præcipue nos paremus,
ne imparati deliciamus.

2. *Prægnantes et nutrientes. Avari artes.* De ipsis
enim tribulationibus cum Evangelium legeretur,
audistis, *Væ prægnantibus et nutrientibus.* Præ-
gnantes sunt, qui in spe intumescunt: nutrientes
autem, id est lactantes, qui jam adepti sunt
quod concupierant. Etenim mulier prægnans in
spe tumet filii, nondum videt filium: quæ autem
jam lactat, amplectitur quod sperabat. Prægnans
est, qui res alienas concupiscit; nutriens est, qui
jam rapuit quod concupierat. Et ut hoc apertius
etiam simpliciter intelligere possint, aliquam similitu-
dinem proponamus. Concupiscit aliquis villam ali-
enam, et dicit: Bona est ista villa vicini mei: o si
mea esset! o si adjungerem illam, et facerem de isto
fundo et de illo unitatem! Amat et avaritia unitatem:
quod amat bonum est; sed ubi amandum sit, nescit.
Forte dives est vicinus ille qui habet villam bonam, et
suspicatur quod illam non possit tollere; quia po-
tens homo est, et prævalet se contra illum defendere:
nec concupiscit, nec imprægnatur; nihil sperans
non concipit, non est prægnans animo. Si vero juxta
aliquis vicinus sit pauper, qui vel in necessitate po-
situs est, ut possit vendere; vel potest opprimi, ut co-
gatur vendere; injicitur oculus, sperat se posse tol-
lere aut villam aut coloniam vicini pauperis, et im-
mittit illi aliquas tribulationes. Verbi gratia agit se-
cretius apud eos qui possunt, ut illum exactores aut
afflictum affligant, aut in aliqua publica administra-
tione constringant: ex quibus contractis debitis mul-
tis necesse habeat infelix vendere casellam, unde aut
ipse, aut filii sui sustentabantur. Necessitate ergo
compulsus venit ad illum, per ejus nequitiam pre-
mitur et affligitur: et nesciens quod ipsius immis-
sione hoc patitur, dicit ad eum: Da mihi, domine,
rogo te, paucos solidos; patior necessitatem, urgeor
a creditore. Et ille: Non habeo modo in manibus.
Ideo se dicit in manibus non habere, ut ille oppressus
calumniam, necesse habeat vendere. Denique cum ei
dixerit, quod pro nimia afflictione sua compellatur
distrahere, statim ille respondet: Etsi non habeo pec-
uniam propriam, undecumque studeo mutare, ut
tibi amico meo subveniam; et si ita necesse est, etiam
argentum meum distraho, ne tu injuriam patiaris.
Quando beneficium petebat, professus est penitus non
habere: at ubi dixit quod possessionem suam ven-
deret, quasi amico se subvenire dixit: et cum eum
ad hanc necessitatem adduxerit, dicit illi ut vendi-
tionem facere debeat; et pro casella, pro qua prius,
verbi gratia, forte centum solidos offerebat, ut eum
opprimi viderit, nec medietatem pretii dare acquies-
cit. Istis enim talibus, sicut jam supra dictum est,
Evangelista proclamatur. *Væ prægnantibus et nutri-
entibus:* istis enim væ erit in die judicii, et ab auditu
malo non poterunt liberari; sed audituri sunt, *Disce-
dite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est
diabolo et angelis ejus: quia esurivi, et non dedistis
mihi manducare; sitiivi, et non dedistis mihi bibere*
(Matth. xxv, 41 et 42). Hoc loco diligenter attendat
Charitas vestra. Si in ignem mittitur qui non dedit
rem propriam; putas ubi mittendus est qui invasit
alienam? Si cum diabolo ardere habet, qui nudum
non vestivit; putas ubi arsurus est, qui expo-
siliavit?

¹ Apud Cyprianum, *Deo inferunt.* Et mox, *nescientes quod opus Dei, etc.*

² Cyprianus, *cutem falso medicamine.*

(a) Alias, de Verbis Domini 20; et post, in Appendice 4.
(b) Collinet excerpta ex Augustini enarratione in Psal. 30, n. 28. In cæteris fere Cæsarium referre nobis videtur. De num. 2 confer Cæsarii homil. 24.

3. *Istud, Væ prægnantibus, non est ad litteram intelligendum. Omnis homo concipit; alius de Christo, alius de diabolo.* Et ideo quocumque vobis evangelica lectio recitata fuerit, in qua dicit, *Væ prægnantibus et nutrientibus*, non hoc de mulieribus legitimos viros habentibus credite. Quid enim mali fecit mulier, quæ de proprio marito concepit? quare illi in die iudicii male erit, quæ hoc fecit quod Deus iussit? Non ergo de mulieribus quæ iuste concipiunt et pariunt, hoc credendum est; sed de illis, quos supra diximus, qui injuste concupiscendo rem alienam, imprægnati esse videntur: de quibus scriptum legitimus, *Concepit dolorem, et peperit iniquitatem* (Psal. vii, 15). Omnis enim homo concipit, nec ullus potest esse sine conceptu: sed alii concipiunt de Christo, alii de diabolo. Sicut enim de illis qui a diabolo concipiunt, dicitur, *Concepit dolorem, et peperit iniquitatem*; ita et de illis qui a Spiritu sancto concipiunt, scriptum est, *A timore tuo in utero concepimus, et peperimus spiritum salutis tuæ* (Isai. xxvi, 18).

4. *Sursum cor.* Hæc enim quæ diximus, fratres charissimi, qui diligenter attendit, ut supra dicta mala aut fuisse in se, aut forsitan adhuc esse cognoscit, cito se corrigat. Non enim nocent mala præterita, si non placent; adhuc enim est poenitendi et corrigendi locus. Nondum facta est illa disjunctio aliorum ad dexteram, aliorum ad sinistram (Matth. xxv, 53); nondum apud inferos sumus, ubi est dives ille sitiens, et stillam desiderans (Luc. xvi, 22). Audiamus dum vivimus, corrigamur: non concupiscamus res alienas, et imprægnati tumeamus; nec velinus pervenire ad illas, et eas adipiscendo tanquam filios osculemur. Quando enim concupiscit aliquis rem alienam, sicut jam dictum est, anima sua quasi concepit videtur: si vero quod concupiscit, per aliquam calliditatem aut nequitiam potuerit obtinere, quasi natum filium osculari ac nutrire cognoscitur. Non ergo sic amemus ista terrena, fratres, ut perdamus cælestia. Mutandum est cor, levandum est cor, non hic habitemus jam corde. Mala regio est amor mundi: sufficiat quod hic adhuc in carne esse videamus. Audiamus Apostolum dicentem: *Si surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, quæ sursum sunt querite, non quæ super terram* (Coloss. iii, 1, 2). Non apparet quod vobis promissum est: jam enim paratum est; sed non videtur. Concupiscendo imprægnari vis? Hinc imprægnare: concupisce vitam æternam; ad quam vitam te invitavit Deus, ipsa sit spes tua: certus erit partus tuus, non erit abortus. Non temporaliter amplecteris quod pepereris; sed in æternum possidebis.

5. *Promissorum in Scripturis certitudo.* Quod enim promissum est, sine dubio dandum est, sed adhuc retro est: non dabitur modo, sed dabitur postea. Videte jam quanta data sint, fratres: quis illa vel numerare prævalet? De omnibus enim rebus quæ nobis in Scripturis divinis promissæ sunt, una tantummodo remansit. Deus enim qui in tantis rebus verum dixit, in una nos fallit? Scriptum est de Ecclesia quia erit; et videtur quia est. Scriptum est de idolis quia non erunt; et videtur quia non sunt. Scriptum est quia perdituri erant Judæi regnum; et videtur. Scriptum est de hæreticis quia futuri erant; et videtur. Scriptum est de die iudicii, scriptum est et de præmiis bonorum, et de pœna malorum: nemo se circumveniat, fratres; quomodo illa omnia venerunt quæ promissa sunt, sic et dies iudicii, et malorum pœna, et iustorum præmia sine ulla dubitatione ventura sunt. Et ideo unusquisque nostrum, dum licet, et cum Dei adiutorio in potestate nostra consistit, et peccata vitare, et quod bonum est exercere contendat; ut cum ille dies terribilis et metuendus advenerit, non cum impiis et peccatoribus perenni incendio concremetur; sed cum iustis et Deum timentibus pervenire ad æternum præmium mereatur: quod ipse præstare dignetur, cui est honor et imperium in sæcula, etc.

SERMO LXXVI (a).

De verbis Evangelii Matthæi, cap. xxv, 1-15. Simile erit regnum cælorum decem virginibus, etc.

1. *Somnus virginum, mors. Media nox, iudicii dies.* In lectione evangelica quæ nobis de decem Virginibus recitata est, fratres dilectissimi, dictum est quod omnes virginæ ornaverunt lampades suas: sed fatuæ non habuerunt oleum cum lampadibus præparatum¹; prudentes vero sumpserunt oleum in vasis suis. *Moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes et dormierunt. Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obvium ei. Tunc surrexerunt omnes virginæ illæ, et ornaverunt lampades suas.* Et cum fatuarum virginum lampades exstinguerentur, rogaverunt reliquas, in quarum vasis erat oleum, ut eis darent de oleo suo; et illæ dixerunt: *Ne forte non sufficiat nobis et vobis, ite potius ad vendentes et emite vobis. Dum autem irent emere, venit sponsus, et quæ paratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias; et clausa est janua. Venerunt postea reliquæ virginæ dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. Quibus dictum est, Nescio unde estis vos. Cum autem, Sponso moram faciente dormitaverunt omnes et dormierunt: somnus ille mortem significat. Denique sicut Apostolus ait, *De dormientibus autem nolimus ignorare vos, fratres* (1 Thess. iv, 12). Media nox, quando clamor factus est magnus, significat diem iudicii: propter ignorantiam dictum est media nocte²; quia nemo scit quando aut qua hora dies iudicii veniat.*

2. *Oleum misericordia vel charitas. Obligatio ad largas elemosynas.* Quod autem omnes virginæ ornaverunt lampades suas, ostenditur quod³ et illæ fatuæ habuerunt aliquod olei, sed parum fuit, ut eis sufficere omnino non posset: denique statim exstingui cœperunt. Unde, quantum possumus, cum Dei adiutorio, laborare debemus, fratres charissimi, ut quia in oleo misericordia vel charitas intelligitur, tantum reponamus in vasis animarum nostrarum, quantum vobis sufficiat in æternum. Nemini sufficit parum, fratres dilectissimi, nisi qui forte præ paupertate plus dare non prævalet. Plena animæ lucerna opus est, ut per charitatis oleum lumen nostrum luceat in æternum. Cui Deus dedit largiorem substantiam, quantum potest, laxet manus ad elemosynam, nec credat quod ei possit sufficere parum: sed se consideret unusquisque ex eo tempore quo sapere cœpit, quantum debeat pro his quæ male cogitavit, male locutus, vel male operatus est; attendat multitudinem peccatorum, et singulorum prætia diligenter appendat; videat quantum debeat pro mendaciis, pro juramentis, pro perjuriis, pro maledictis vel detractionibus, pro ebrietate, pro gula atque luxuria, pro cogitationibus sordidis, pro sermonibus otiosis. Consideret unusquisque ista omnia et his similia, quæ nec numerari possunt; et tunc agnoscat quantas eum elemosynas oporteat exercere; qui etiamsi totum demus, nisi præponderaverit Dei misericordia, reddere cuncta peccata non possumus: vel humiliter⁴, contrito et compuncto corde, quantum possumus, faciamus; et non pro laude humana, sed pro Dei præcepto et vitæ æternæ contemplatione faciamus.

3. *Unde timor virginum sapientum. Pauperes negotiatores. Oleum in vasis opera bona in conscientia. Adulatores, olei venditores.* Quod autem dixerunt virginæ fatuæ sapientibus, *Date nobis de oleo vestro*; et illæ responderunt, *Ne forte non sufficiat nobis et vobis*:

¹ Ita codex Carthusiæ Portarum [oleum lampadibus præparatum.]

² Sic idem cod. [dictum est media nox.]

³ In eodem cod. [ornaverunt lampades; et illæ fatuæ etc.]

⁴ Idem cod., unde: humiliter, contrito, etc.

(a) Cesarianis Homiliis jam pridem accessit in Bibliotheca Patrum editionis Clonienensis anni 1618, tom. 5, part. 5, pag. 790, et sub Cæsarii nomine exstat in Ms. uno cod. Germanensi et altero Carthusiæ Portarum. De num. 2 vid. Cæsarii homil. 15; de num. 3, homil. 35 et 18; de num. 6, homil. 32.

hoc astitimo humiliter dictum¹; quia tantus terror et tanta examinatio erit in die iudicii, ut etiam illi qui oleum misericordiae se intelligunt abundantius praeparasse, metuant ne eis possit ad omnia peccata redimenda sufficere. Illud vero quod dictum est, *Ita potius ad vendentes, et emite vobis*; potest hoc de pauperibus intelligi. Ipsi sunt negotiatores, qui oleum animarum lampadibus necessariis vendunt. Per ipsos enim hoc negotium Christus exercere consuevit. In ipsis enim accipit terrena, repensaturus aeterna. Denique sic ipse dixit, *Quamdiu fecistis uni ex minimis istis, mihi fecistis (Matth. xxv, 40)*. Lampades autem, animae intelliguntur. Vasa autem illa ubi oleum reservatur, conscientiae bonae significantur. Quid est autem oleum in vasis habere, nisi intus in conscientia opera bona recondere? Et quia opera bona alii faciunt pro Dei amore, alii pro cupiditate laudis humanae, virgines illae et quod in corpore virgines erant, et quod se vigiliis², psalmis, lectionibus vel orationibus exercebant, totum hoc pro laude humana, non pro Deo vel pro aeterna beatitudine faciebant; ideo morte interveniente, ubi ab eis cessavit laus hominum, simul illis defecit et oleum. Nam illud quod eis dictum est, *Ita potius ad vendentes, et emite vobis*, potest et sic accipi, ut vendentes intelligantur illi qui virgines fatuas blandis adulationibus praedicant. Unde intelligitur quod omnes qui laudes humanas accipere cupiunt, quod in opere Dei exercere videntur; humanis assentionibus vendunt, accipientes vanam laudem, et praemia aeterna perdentes. Illae autem virgines quae oleum habuerunt in vasis suis, omne opus bonum intus in conscientiam posuerunt; quia hoc non pro laude, sed pro misericordia divina fecerunt.

4. *Virginum exercitia, ne virginitas sit vana.* Haec ergo fideliter cogitantes, fratres dilectissimi, quia parabola ista ad universam Ecclesiam pertinet, qui non possunt servare virginitatem corporis, integritatem custodiant cordis: ut si ad coronam martyrum sive virginum non poterint pervenire, saltem vel omnium peccatorum indulgentiam mereantur accipere. Virgines vero quae integritatem corporis, Deo auxiliante, custodiunt, totis viribus, cum Dei adiutorio, laborare contendant verborum fugere, detractionem vel murmurationem veluti diaboli venena respuere, invidiae superbiaeque morbum³ quasi hostis gladium pertimescere, obedientiam humiliter custodire, nunquam senioris praecipia contemnere, lectioni et orationi insistere; si infirmitas non prohibet, ad vigiliis cum omni alacritate consurgere, sive in oratorio, sive in alio quolibet loco; semper quod ad obedientiam vel ad humilitatem pertinet, studeant ex ore proferre: si tristem viderint, consolentur, si inobedientem agnoverint, castigare non cessent.

5. *Ubique adutores Christi et diaboli. Qui ministri diaboli in monasteriis.* Et quia in omni professione et boni inveniuntur et mali, et in Ecclesia Christi non solum triticum, sed etiam palae reperuntur: inveniuntur, quod peius est, clerici, monachi et sanctimonialia ita negligenter et tepidi, ut non velut spirituales apes, dulcia animarum mella faciant, sed velut crudelissimae vespa venenatis linguae aculeis fratrum corda percutiant. Isti tales non adutores Christi, sed defensores diaboli esse probantur. Qui si forte viderint fratrem vel sororem contra senioresem superbos existere⁴, non solum student mitigare⁵, sed magis malignis sermonibus ad majorem eum fu-

rorem conantur accendere, dicentes quod hoc nec possit nec debeat diutius sustineri: hortantur etiam ut ista senioribus permittat, quare eos paterna pietate admonere vel castigare voluerint. Sed quia in omni proposito, sicut jam diximus, non solum adutores vel ministri diaboli ad inobedientiam vel superbiam callida susurrante succedunt: adutores Christi blanda adhortatione et sancto ac salubri consilio ad humilitatem vel mansuetudinem revocare contendunt. Illi enim qui in clero vel in monasterio positi et se et alios ad superbiam erigunt, velut pharetra sagittis diaboli plenae simplicium corda percutere, et charitatem in eis, humilitatem vel mansuetudinem conantur extinguere.

6. *Qui vero Christi.* Sed quia Deo propitio in medio palcarum invenitur et triticum, animae sanctae, quae velut armaria Christi spiritualibus antidotis plena esse probantur, quidquid illi vulneraverint, celestibus medicamentis appositis curare non desinunt, dicentes cuiuscumque superbo, Noli superbiare, frater; quia scriptum est, *Superbis Deus resistit (Jacobi iv, 6)*; noli irasci, quia scriptum est, *Ira in sinu insipientis requiescit (Eccl. vii, 10)*; et iterum, *Ira viri iustitiam Dei non operatur (Jacobi i, 20)*. Si forte inobedientem viderint, blande et humiliter dicunt, Noli esse inobediens; frater; quia scriptum est, *Obedientia super sacrificium (I Reg. xv, 22)*; et Apostolus clamat, *Obedite praepositis vestris et subiacete eis; quia ipsi vigilant pro animabus vestris, tanquam rationem reddituri (Hebr. xiii, 17)*. Iste animae Deo plenae si tepidum et negligentem viderint, de spirituali armario, id est, de corde bono, prolatis medicamentis ad compunctionem conantur accendere: si detrahentem ac murmurantem viderint, dicunt ei illud beati Apostoli, *Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore (I Cor. x, 10)*; neque detraxeritis, quia scriptum est, *Qui detrahit fratri, detrahit legi (Jacobi iv, 11)*; et alibi, *Qui detrahit fratri suo, eradicabitur.* Et per hanc sanctam admonitionem a maliloquio deterrentes, ad laudandum Deum eos incipiunt provocare. Si verbum vel contentiosum agnoverint, medicamentum taciturnitatis apponunt, dicentes illi, quod in Veteri Testamento est scriptum, *Audi, Israel, et tace*; et illud quod de Domino Salvatore prophetatum est, *Sicut agnus coram tondente se obmutescet; et sicut mutus non aperiens os suum (Isai. lvi, 7)*; et illud, *Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii (Matth. xii, 36)*. Talibus enim et his similibus medicamentis, quidquid vasa diaboli studuerint vulnerare, vasa Christi contendunt et conantur ad sanitatem reducere. Sive ergo clericus, sive monachus, sive sanctimonialis, consideret conscientiam suam; et si bene loquendo adiutorem Christi et defensorem iustitiae se esse cognoscit⁶, gaudeat et Deo gratias agat, et ipso auxiliante perseveret usque in finem; quia non qui coeperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (*Iq. x, 22*). Qui vero per superbiam, per inobedientiam vel invidiam adiutorem vel vicarium esse se sentit diaboli, deleat de praeterito, caveat de futuro; et per humilitatem construat, quod per superbiae tyrannidem destruxerat; quod iracundia succenderat⁷, mitiget mansuetudo; quod malitia vel inobedientia exasperaverat, charitatis dulcedo componat: et dum adhuc anima illa tenebrosa, quae diabolo servire consueverat, in isto mortali corpore retinetur, remedium sibi in die necessitatis acquirat: ut de sinistra translatus in dexteram cum ovibus Christi audire mereatur, *Venite, benedicti, percipite regnum quod vobis paratum est ab*

¹ Codex Portarum, hoc timore est humiliter dictum.

² Sic ex eodem cod. [et quae in corpore virgines erant, et quae se vigiliis.]

³ Idem codex, invidiae vel superbiae morbum. Sic duo ista noctere solet Caesarius.

⁴ Sic ex eodem cod. [contra senioresem superbe existere.]

⁵ forte, non solum non student mitigare.

⁶ Textus sic restituitur auctoritate codicis Portarum. [quia scriptum est, Qui detrahit fratri suo, eradicabitur. Qui talia loquendo adiutorem et defensorem iustitiae se esse cognoscit.]

⁷ Sic emenda ad eundem codicem. [quod per superbiae tyrannidem destruxerat, mitiget mansuetudo.]

origine mundi (Matth. xxv, 34). Et licet hæc ita sint, fratres dilectissimi, hoc tamen oportet ut nec boni de sanctis meritis extollantur, nec illi qui mali fuerint¹, nimia desperatione frangantur; sed illi humiliter perseverent in bonis, et isti cito corrigantur a malis: ut cum dies iudicii venerit, et bonos coronare possit vita integra, et malos valeat excusare correcta, præstante Domino, etc.

SERMO LXXVII (a).

De verbis Evangelii Matthæi, cap. xxv, 34-43, Venite, benedicti Patris, etc. (b).

1. *Lectio sacra frequenter usurpanda. Deus invitus vindicat.* Modo cum Evangelium legeretur, fratres charissimi, audivimus dicentem Dominum, *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.* Ut ergo istam vocem desiderabilem audire, et ab auditu malo possitis evadere; totis viribus, Deo auxiliante, attendite et hanc lectionem divinam in domibus vestris vel in ecclesia libenter et obedienter, frequenter legere, et audire facite. Sicut enim vox illa desiderabilis est, per quam dicitur misericordibus, *Venite, benedicti, percipite regnum;* ita e contrario sceleratis et immisericordibus metuenda est et valde terribilis, quam audituri sunt, quibus dicendum est, *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum.* Avertat a nobis hoc Deus, fratres charissimi, et ab auditu malo nos liberare dignetur; ut in nobis impleatur illud quod scriptum est, *In memoria æterna erit justus, ab auditu malo non timebit* (Psal. cxi, 7): hoc enim erit auditum malum, quod audituri sunt impii, *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum.* Irrevocabilis enim sententia erit, quæ a piissimo Deo ideo multo ante prædicatur, ut a nobis totis viribus caveatur. Si enim nos Deus noster vellet punire, non nos ante tot sæcula commoveret. Invitus quodam modo vindicat, qui quinodo evadere possimus, multo ante demonstrat. Non enim te vult percutere qui tibi clamat, *Observa.*

2. *Cælum nobis prædestinatum, non gehenna.* Considerate tamen quid dicitur est ad dexteram positus: *Venite, inquit, benedicti, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.* Adverte, fratres charissimi, quia regnum cælorum nobis prædestinatum est? gehenna autem, non nobis, sed diabolo præparata est. Denique sic audituri sunt ad sinistram positi, *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est: non dixit, Vobis; sed, diabolo et angelis ejus.*

3. *Eleemosynæ faciendæ necessitas.* Rogo tamen vos, fratres, fideliter et diligenter attendite et illam sententiam quam audituri sunt impii, et illam quam audituri sunt sancti. *Venite, inquit, benedicti, percipite regnum.* Quare? *Quia esurivi, et dedistis mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi bibere, et reliqua.* Peccatoribus autem, *Esurivi enim, inquit, et non dedistis mihi manducare.* Ergo nec illi qui ad dexteram erunt, ideo accepturi sunt, quia nunquam peccaverunt; sed quia peccata sua mundare eleemosynis studuerunt; et illi qui ad sinistram erunt, non ideo mittentur in ignem æternum, quia peccatores fuerunt; sed quia peccata sua eleemosynis redimere noluerunt. Ac sic et illos largitas sola glorificabit, et istos sola sterilitas condemnabit: quia sicut impossibile est ut ullus homo esse possit sine peccato; sic per Dei misericordiam possibile est ut bonis operibus, et præcipue eleemosynis se unusquisque redimat a peccato: ut non in eo

illud impleatur quod scriptum est, *Judicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiam* (Jacobi ii, 13); sed magis ad eum sententia illa pertineat, *Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur* (Matth. v, 7); et illud, *Dispersit, dedit pauperibus; justitia ejus manet in sæculum sæculi* (Psal. cxi, 9).

4. *Sterilitas sola damnationis rea.* Ad iudicium qui non veniant. Et hoc considerate, fratres, pro qua remittentur in ignem æternum. Non enim illis dicendum est, *Quia homicidium fecistis, quia adulterium commisistis, quia alienam substantiam rapuistis; sed hoc solum audituri sunt, Quia esurivi, et non dedistis mihi manducare.* Rogo vos, fratres charissimi, nolite hæc transitorie cogitare, [nec credatis quod hoc de Judæis tantum aut Paganis vel hæreticis fuerit dictum: sed definitissime credite¹, quia hoc Christiani et Catholici, qui in malo opere perseverare voluerint, audituri sunt. Ad iudicium enim non veniunt nec Paganis, nec hæretici, nec Judæi: quia de ipsis scriptum est, *Qui non credit, jam judicatus est* (Joan. iii, 18). Et ideo inter illos qui ad sinistram mittendi sunt, non solum laici erunt; sed et multi episcopi, quod pejus est; clerici mali, vel monachi cupidi vel superbi, simul et sanctimoniales et viduæ iracundæ, superbæ, vel cupidæ: et si eis fructuosa penitentia non subvenerit, audituri sunt illam metuendam et irrevocabilem vocem, *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum.*] Sententia ista, si cum fideliter et cum ingenti tremore voluerimus audire, ab omni opere malo nos poterit revocare.

5. *Raptorum qualia tormenta: qualia male agentium.* Diligenter ergo attendite quid Veritas dixerit, *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum; quia esurivi, et non dedistis mihi manducare.* Si in ignem mittitur, qui esurienti non dedit panem suum; putas ubi mittendus est, qui tulit alienum? Si in ignem mittitur, qui nudum non vestivit; ubi mittendus est, qui vestitum exspoliavit? Si cum diabolo damnatur, qui hospitibus non præbuit domum suam; putas ubi mittendus est, qui tulit alienum? Si periturus est qui in carcere non visitavit²; quid de illo fiet, qui forte injuste in carcerem misit? Rogo vos, fratres, hic attendite: quam spem habere possunt qui mala faciunt; quando illi perituri sunt qui bona non faciunt? Denique et alio loco Dominus terribiliter nos admonet, dicens: *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur* (Matth. vii, 19). Non dixit, *Quæ facit fructum malum; sed, quæ non facit fructum bonum.* Hinc ergo possumus evidenter agnoscere quas penas arbor spinosa in die iudicii patietur; quando illa quæ fructum non dederit, *excidetur et in ignem mittetur.*

6. *Fides sine operibus Christiano nil prodest.* Nemo se decipiat, fratres charissimi, nemo se falsa spe circumveniat; christiani nominis non facit sola dignitas christianum. Nihil prodest quod aliquis christianus vocatur ex nomine, si hoc non ostendit in opere. Scriptum est enim, *Fides sine operibus mortua est.* Qui enim credit, et opera bona non exercet, clamat illi Scriptura divina, *Tu, inquit, credis quia Deus unus est; bene facis: et demones credunt, et contremiscunt* (Jacobi ii, 17, 19). Ac sic qui credunt, et opera bona non faciunt, fidem dæmonum videntur habere. Qui vero non credunt, peiores dæmonibus comprobantur. Et illud diligenter considerandum est quod Dominus dicit, *Qui audit verba mea et facit ea, ipse est qui diligit me: et iterum, Si quis diligit me, mandata mea custodit* (Joan. xiv, 21, 23). Et sine dubio qui non custodit, non diligit. Sed et illud valde timendum est, quod iterum Dominus dicit: *Quid prodest quod dicitis, Domine, Domine, et non facitis quæ dico* (Matth. vii, 21, et Luc. vi, 46)? Scire debemus, fratres charis-

¹ Sic codex Portarum, [fuerunt.]

(a) Alias, de sanctis 38.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Ex iis est quos Lovanienses reliquerunt dubios, Verlius et Vindingus supposititios pronuntiarunt. Cæsario adscribunt MSS. Corbeien- ses duo, quorum alter tamen a secunda manu correctus, Augustino ante tribuetur. De num. 5 vid. Cæsarii homil. 21 et homil. 4 inter editas a Baluzio; de num. 6, homil. 12 inter easdem.

¹ MSS. omittunt quæ unciulis distinximus, quæ nihilominus a Cæsarii stilo haut abhorrent, apud quos inter cæteras voces, *definitis inme create*, non raro occurrunt.

² Fr. Lugd. Ven. et Lov., *si periturus est qui carcerem non visitavit.* M

quia nihil prodest verbis proferre falem¹, et factis deserere veritatem. Sicut enim nobis non placet, et si servi nostri verbis se profiteantur nostra esse incipia, et tamen non velint implere opera sua; ita nec Deo placet, si se quisque christianum verbis tantummodo esse pronuntiat; et opera quæ fieri iussit Christus, implere dissimulet. Denique beatus Apostolus, cum de reddenda ratione in die iudicii loqueretur, ita pronuntiavit, dicens: *Oportet nos, inquit, omnes stare ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit sive bonum, sive malum* (II Cor. v, 10); et Dominus in Evangelio, *Tunc, inquit, reddet unicuique secundum opera sua* (Matth. xvi, 27). Non dixit, Secundum fidem suam; sed, *Unicuique secundum opera sua*: quia, sicut jam supra dixi, Jacobus apostolus clamat, *Fides sine operibus mortua est*. Nos ergo, fratres clarissimi, si pœnam evadere et ad æternam beatitudinem volumus pervenire, non solum credamus in Deum, sed etiam toto corde diligamus, et quantum possumus, ipso adjuvante, bona opera facere studeamus: ut cum, ipso auxiliante, fecerimus quæ præcepit, ipso remunerante mercemur recipere quæ promittit, per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto, unus Deus in Trinitate, vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen².

SERMO LXXVIII (a).

Rursum in Matthæi cap. xxv, 34-45, Venite, benedicti Patris mei, etc., exhortatorius ad faciendas eleemosynas.

1. *Lectionis istius vis.* Audivimus cum Evangelium legeretur, terribilem vocem, metuendam pariter et desiderandam Domini nostri sententiam. Terribilis est propter illud quod dicit, *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum*; desiderabilis propter illud quod ait, *Venite, benedicti, percipite regnum*. Quis enim audita hac voce non contremiscat simul et gaudeat? Gaudeat quidem, quia Christus Christianis servis suis dignatus est promittere regnum; contremiscat, quia peccatoribus ignem minatur æternum. Rogo vos, fratres, ut lectionem istam attentò corde et sensu semper vigilantissimo audiat: et quia nec laboriosa est ad parandum, semper illam memoriter teneatis, et virtutem illius assidue cogitetis. Qui enim lectionem istam diligenter attendit, etiamsi reliquas Scripturas legere non poterit, ad omne opus bonum faciendum et ad omne malum fugiendum ista illi lectio sola sufficere potest.

2. *Salutis vel damnationis quæ ratio.* Attendite ergo, fratres, et videte quid sit quod Christus illis qui ad dexteram futuri sunt, se dicturum esse promittit: *Venite, inquit, benedicti, percipite regnum: quia esurivi, et dedistis mihi manducare; sitiivi, et dedistis mihi bibere, et cætera quæ sequuntur*. Illis vero qui ad sinistram erant, quid dicitur est? *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus. Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare; sitiivi, et non dedistis mihi bibere, et reliqua*. Attendite ergo, fratres, et videte quia non dixit, *Discedite a me, maledicti*; quia furtum fecistis, quia falsum testimonium dixistis, quia homicidium aut adulterium commisistis, quod gravius esse non dubitatur:

non hoc dixit; sed ait, *Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare; sitiivi, et non dedistis mihi bibere*: et non dixit, *Quia res alienas tulistis, quod magis iniquum est*; sed ait, *De substantia vestra pauperibus non dedistis*: non, *Quia mala opera fecistis*; sed, *Quia bona facere nolistis*. Ac sic et illos qui ad dexteram futuri sunt, sola misericordia liberabit; et illos qui in sinistra sunt, sola avaritia condemnabit. Quod autem dictum est illis qui a dextris sunt, *Venite, benedicti, percipite regnum*; non ideo hoc audituri sunt, quia non peccaverunt; sicut illis ad sinistram non est dicturus, *Discedite a me, maledicti, quia peccastis*; sed quia peccata vestra eleemosynis redimere nolistis. Sine peccato nullus hominum esse potest: sed tamen peccata sua redimere eleemosynis omnis homo, auxiliante Domino, potest.

3. *Quantum plectendi sint male agentes.* In ista enim sententia Domini qua dixit, quod ille qui esurientum non paverit et nudum non vestierit, mittetur in ignem æternum, possumus evidenter cognoscere quali tormento vel quali pœna damnandi sunt illi qui male faciunt; quando illi in ignem mittuntur, qui bona non faciunt. Si enim cum diabolo condemnatur qui pauperibus non dedit panem suum, ubi damnandus est ille qui tulit alienum? Si in ignem mittitur qui nudum non vestivit, putas ubi mittendus est ille qui vestitum exspoliavit? Si in infernum damnatur qui peregrinum non excepit in domum suam, putas ubi damnandus est ille qui tulit domum alienam?

4. *Ad opera bona exhortatio.* Hæc ergo, fratres dilectissimi, fideliter cogitantes, quantum possumus, bona opera facere studeamus, et secundum vires nostras de paupertate nostra peregrinis et pauperibus erogemus: ut et peccata quæ fecimus redimamus, et de ipsis bonis operibus æterna nobis præmia præparemus. Audiamus Dominum dicentem, *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequuntur* (Matth. v, 7). Audistis enim veram Domini nostri sententiam, per quam nobis regnum caelorum promittitur si eleemosynas facimus, si esurientes pascimus, sitientes potamus, nudos secundum vires nostras vestimus, peregrinos excipimus; hæc omnia si fideliter agimus, securi ante tribunal æterni Judicis veniemus: et tunc in memoria æterna iusti erimus, et ab auditu malo non timebimus (Psal. cxl, 7). Quid est auditum malum, nisi illud (quod a nobis Dominus dignetur avertere!) quod ad sinistram positi audituri sunt impij, *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum*?

5. *Eleemosynæ commendatio.* Tenete ergo vos, fratres, ad eleemosynam aut misericordiam; quia eleemosyna a morte liberat, et operarium suum non permittit ire in tenebras. Unusquisque enim pro viribus suis, quantum prævalet, porrigat pauperi manum suam. Qui habet aurum, det aurum; qui habet argentum, argentum tribuat; qui vero non habet pecuniam, cum bono animo porrigat peregrino buccellam; et si non habet integram, ex eo quod habet frangat et tribuat. Talem enim Dominus per prophetam dignatus est pauperibus consolationem vel securitatem imponere, ut non diceret, *Da esurienti totum panem tuum*; sed, *Frangite esurienti panem tuum* (Isai. lviii, 7): et si non habes integram, vel particulam aliquam partiaris.

6. *Hilari animo tribuendum. Lucratur qui tribuit.* Et ut scias quidquid bono animo obtuleris, quam sit acceptabile Deo, audi Dominum in Evangelio de vidua illa quæ duos nummos obtulit, dicentem, *Vidua hæc magis omnibus misit*: quia reliqui qui divites erant, ex eo quod illis abundabat dederunt aliquid; illa vero totum quod habuit obtulit (Luc. xxi, 3 et 4): et ideo meruit ut illam Dominus ore proprio collaudaret. Faciat ergo unusquisque quod prævalet, et excepto victu rationabili et vestitu simplici, quicquid illi superfuert, laetus et hilaris pauperibus tribuat. Quare laetus et hilaris? Quia dicitur parum, et accipit multum; porrigit nummum, et comparat regnum; tribuit parvam pecuniam, et accipit vitam æternam: dat sem-

¹ A manuscriptis abest vox, *fidem*.

² Codex cl., *mercamur recipere quæ promittit, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.*

(a) Augustini nomen in Mss. Vaticano et Remigiano præfert. At in Bibliotheca Patrum, bonilla Cæsarii est ordine trigesima nona; et verius, nostro iudicio; tametsi sermo illic quoad reliqua mendosior excusari sit, et paulo alius quam in prædictis, quos hic secuti sumus, manuscriptis representetur. De num. 1 vide Cæsarii homil. 4; de num. 3, homil. 24; de num. 5, libell. 2 et 22; de num. 6, homil. 22.

poralia, ut mereatur æterna; porrigit cadauca, et recipit sine fine mansura. Ecce pro qua re hilari et bono animo dare debemus. Si tibi homo fidelis diceret, Da mihi unum aureum numinum, et reddo tibi solidos aureos centum, numquid non cum gaudio dares unum, ut acciperes centum? Quanto magis, quia dicit tibi Dens cæli et terræ, *Qui pauperi tribuit, Deo fenerat* (Prov. xxi, 17); et, *Quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis*; et in Psalmo, *Jucundus homo qui miseretur et commodat* (Psal. cxl, 5), debes commodare Deo in terra quod multipliciter accipias in vitam æternam? Ut cum in conspectu Angelorum ante tribunal æterni Judicis venire merueris, secura et libera conscientia dicere possis, Da, Domine, quia credi; miserere, quia misericordiam feci: ego implevi quod jussisti, tu redde quod promissisti. Iterum atque iterum admoneo, fratres, ut semper istam evangelicam lectionem memoriter teneatis, et totis viribus cum Dei adiutorio laboretis: ut æternum ignem possitis evadere, et ad cælorum regna feliciter pervenire, ipso præstante qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXXIX (a).

De verbis Evangelii Matthæi, cap. xxvi, 31-35, 69-75, Omnes vos scandalum patiemini, etc., de lapsu Petri (b).

1. *Homo sine Dei gratia. Cur Deus Petrum subdeseruit.* In lectione evangelica quæ nobis hesterno die recitata est, fratres clarissimi, audivimus Dominum dixisse discipulis suis: *Omnes vos scandalum patiemini in hac nocte propter me. Cui beatus Petrus: Etiam si omnes scandalizati fuerint, ego nunquam scandalizabor.* Sed Dominus inspector cordis respondit, et dixit: *Amen dico tibi, antequam gallus cantet, ter me negabis.* Ille autem dixit: *Etiam si me mori oportuerit pro te, non te negabo.* Videte, fratres charissimi, verus et cælestis medicus venari cordis insperat, et qua hora tentationis pondus vel infidelitatis frigus venturum esset, prædixerat. Medicus prædicabat, et ægrotus negabat: sed ubi ad horam ventum est, falsum fuit quod promiserat homo, et verum apparuit quod prædixerat Deus. Quid enim homo sine Dei gratia possit, timor beati Petri apostoli evidenter ostendit. Per solum enim liberum arbitrium, non addito etiam Dei adiutorio, promiserat se pro Domino moriturum. Sed quid est homo sine gratia Dei, nisi quod fuit Petrus cum negaret Christum; et nisi quod ait propheta, *Omnis caro seivum* (Isai. xl, 6)? Et ideo beatum Petrum paululum Dominus subdeseruit, ut in illo totum humanum genus posset agnoscere, nihil se sine Dei gratia prævalere, et ut Ecclesie rectori futuro ignoscendi peccantibus quædam regula poneretur.

2. *Petrus natura austerior.* Credendæ enim erant Petro apostolo claves Ecclesie: imo creditæ sunt ei claves regni cælorum. Credenda quoque ei erat populorum innumera multitudo, quæ esset pro suæ naturæ vitiis, passionibus, culpis involuta atque peccatis. Denique sic ad eum Salvator dicit: *Tibi, inquit, dedi claves regni cælorum.* Deinde sequitur, dicens: *Quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælo* (Matth. xvi, 19): videlicet ut in clavibus fidelis janitor, in sententiis esset clementissimus dispensator. Erat enim revera hic Petrus paulo durior et severus, sicut ejus austeritatem truncata ob Christi injuriam servi principis sacerdotum declarat auricula. Ille igitur tam durus tamque severus, si donum non peccandi a Domino fuisset indeptus, quæ venia commissis populis donaretur? Sed ideoque divina providentiæ secretum ita temperavit atque permisit, ut primus ipse liberetur ac rueret in peccatum, quo erga peccantes duriores sententiam proprii casus intuitu temperaret.

(a) Alias, de Tempore 124.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Lovaniensibus dubius, Verlino et Vindlingo suppositivus est. stilus revera non sapit Augustinum.

Quantum igitur divini muneris erga salutem hominum, quantum curæ quantumque sollicitudinis impendatur, advertite. Totius corporis morbum in ipso capite curat Ecclesie, et in ipso vertice componit membrorum omnium sanitatem, in ipsa confessionis Christi crepidine, in ipso immobilis fidei fundamento, in Petro scilicet illo qui dixerat, *Etiam si me oporteat mori tecum, non te negabo.*

3. *Petri lapsus et poenitentia.* Hic est Petrus, qui divina revelatione prior omnium veritatem meruit confiteri, dicens: *Tu es Christus Filius Dei* (Matth. xvi, 16). Hic tantus et talis venit ad illam noctem, in qua Dominus tradebatur, et cum se calefacere vellet ad prunas, accessit ad eum puella, et dicit ei: *Et tu hesterno die cum homine hoc eras?* At ille mox respondit: *N. scio hominem istum.* Quid agis, o Petre, futuræ rector Ecclesie? quid loqueris? Lutere quid sis interrogatus, vel quid interroganti responderis. Vox tua repente mutata est, hoc est omne illud quod cito, sed non cauto sermone promiseras? Hoc est totum quod etiam omnibus negantibus te usque ad mortem perseverare juraveras? Nondum fidem tuam aliquis tentavit atque discussit, nondum te ob Christi negationem adversarius traxit ad publicum, nondum es apud reges et præsides propter nomen ejus exhibitus: non tibi flagella, nondum sunt admota tormenta. Quis porro est qui te interrogat, quod tam cito negasti? Non est servus, non liber, non phariseus, non scriba, non sacerdos, non miles, non centurio, non spiculator; nullus postremo eorum qui auctoritate sua posset formidinem incutere constanti: mulier te simplici voce interrogat, et fortasse nec proditura confessum; nec vero tantum mulier, sed et puella; et non solum puella, sed ostiaria, vile procul dubio abjectumque mancipium. O res stupenda! Puella accedens fidem Petri discussit, et mirum si soliditatem Petri non turbo, non imber, sed roris levissima gutta transfluxit. Petrus labia puellæ non sustulit¹; sed ubi locuta est, ille turbatur. Processit sermo puellæ et immobilis columna concussa est. Veruntamen instabat illa interrogans, et dicebat: *Et tu hesterno die cum homine hoc eras?* Petrus autem eo magis oppressus formidine, hominem se scire negavit. Quem respiciens Christus, suorum fecit recordari sermonum. At ille intelligens factum, conversus ad poenitentiam amarissime flevit. Agnovit enim sibi ut homini peccati irrepisse perniciem, quod totum hactenus, ut memini, divinitus procuratum est.

4. *Petri lapsus nostri causa permissus.* Videte ergo, fratres charissimi, quemadmodum exiguæ culpæ permittitur subjacere tantus apostolus, ut emendatus elationis vitio atque correctus; integro vestiatur moderationis et clementiæ indumento. Jam enim eruditus es et edoctus in Petro, quemadmodum eum Dominus tui causa patitur circumscribi delicto, quemadmodum illum fidei pietatisque signiferum, et generis humani columnam permiserit metu dominante quassari, ut populorum doctoribus et magistris esset exemplum, a Deo sibi non peccandi gratiam minime condonatum, sicut dicit apostolus Paulus, *Considerans te, ne et tu teneris* (Galat. vi, 1). Cum forte quis fuerit in Ecclesia delicto præventus, non statim abijciat, condemnat; sed compatiatur ac luceat, consoletur et revocet, commodet jacenti affectum, porrigat manum, erigat lapsum, spem ei divinæ clementiæ repromittens, sub qua etiam servire exemplo tantorum comprobant magistrorum. Hæc autem nos, ut supra memoravimus, non justos culpando, sed peccatores ad spem erigendo protulimus; et primo quidem virtutes ejus extulimus, ut et justis formam cautelæ, et peccatoribus salutis monstraremus exemplum.

¹ Forte, sustulit.

SERMO LXXX (a).

In *Matthæi cap. xxvii, 3-10: de Juda proditore, et de agro in peregrinorum sepulturam comparatio ex pretio venditoris Christi (b).*

1. *Judas severissimus sui judex.* Retinet Sanctitas vestra, fratres, nos vobis hoc jam proxima Dominica¹ predicasse, quod Judas Iscarioth propria sententia condemnatus, ad Pharisæos Dominici sanguinis mercedem reportavit, et actus poenitentia refuderit venditionis pretium; sed conscientia suae non resolverit scelus. Denique post redditum pretium, tanquam se suspendit, ut qui se multaverat pecunia, multaret et vita². Intelligens enim quantum admisisset scelus, non sufficit ei sacrilegii carere mercede, nisi careret et salute. Dignum enim se morte judicat, quod Christum vitam omnium tradidisset. Severissimus igitur Judas sui judex, vel in ulciscendo constituitur, quem negaverat in tradendo. Restituit ergo pecuniam Pharisæis; sed nec Pharisæi eam libenter accipiunt: dicunt enim illicitum sibi esse in suis eam habere thesauris. Vide igitur quanta vis dominicæ sit pecuniæ, quam inde Judas rejicit, hinc Pharisæi in loculos non recludunt. Justum enim sanguinis pretium pertimescit iniquitas possidere.

2. *Providentia Dei in usu pretii Christi. Ager figuli, invidus.* Consilium tamen inveniunt Pharisæi, ut ex ea ager figuli comparetur, in quo peregrinorum corpora collocentur. Quod quidem providentia Dei factum puto, ut pretium Salvatoris non peccatoribus sumptum præbeat, sed peregrinis requiem subministret; non sacrilegis sit ad luxum, sed defunctis sit ad sepulcrum: ut jam exinde Christus et vivos sanguinis sui passione redimat, et mortuos pretiosa possessione³ accipiat. Pretio ergo Dominici sanguinis ager figuli comparatur. Legimus in Scripturis, quod totius generis humani salus redempta sit sanguine Salvatoris, sicut ait apostolus Petrus: *Hoc scientes, quia non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis, sed⁴ pretioso sanguine quasi agni immaculati et incontaminati Jesu Christi (1 Petr. i, 18, 19).* Igitur si pretium vite nostræ sanguis est Domini, vide ergo quia illa non tam redempta sit agri terrena fragilitas, quam totius mundi incolunitas sempiterna. Ait namque evangelista, *Non enim venit Christus, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsam (Joan. iii, 17).* Vide, inquam, ne pecunia illa non tam comparata sit agri parva portio, quam totius mundi copiosa possessio, sicut ait David propheta; *Postula a me, et dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ (Psal. ii, 8).* Ager ergo iste mundus hic totus est, in quo nos dispersi et disseminati Domino fructum boni operis germinamus (c).

3. *Figulus, mundi Dominus.* Sed fortasse perquiras a me, si ager mundus est, quisnam sit figulus, qui mundi possit habere dominatum? Nisi fallor, ipse est figulus, qui vascula corporis nostri fecit ex limo, de quo dicit Scriptura, *Ei fecit Deus hominem de limo terræ (Gen. ii, 7);* ipse est figulus, qui carniem nostrarum cænosum lutum vapore sui spiritus animavit, et materiam fluidam atque terrenam igneo calore de-

coxit: ipse, inquam, est figulus, qui nos per manus suas formavit ad vitam, per Christum suum reformavit ad gloriam, sicut ait Apostolus, *Ad eandem invicem reformamur de gloria ad gloriam (II Cor. iii, 18):* scilicet, ut qui a priore factura propriis vitis corruimus, in secunda nativitate figuli hujus misericordiam reparemur; hoc est, qui per Adæ transgressionem in mortem cecidimus, per Salvatoris gratiam denuo resturgamus. Ipse plane est figulus, de quo dicit Apostolus, *Numquid dicit figmentum ei qui se finxit. Quare me finxisti sic? et iterum, Numquid non habet potestatem figulus lutum ex eadem massa facere aliud quidem vobis in honorem, aliud vero in contumeliam (Rom. ix, 20, 21)?* Ex eodem enim luto corporis nostri Deus, tamen pro meritis singulorum, alios custodit ad regnum, alios reservat ad poenam.

4. *Peregrini, devoti christiani. Iis Christus est sepultura.* Istius itaque figuli ager Christi sanguine emptus est peregrinis: peregrinis, inquam, qui erant sine domo, sine patria, et toto orbe exsules jactabantur, requies Christi sanguine providetur; ut quibus non est in mundo possessio, his in Christo sit sepultura. Istos autem peregrinos quos esse dicimus, nisi devotissimos christianos, qui renuntiant sæculo et nihil possidentes in mundo, in Christi sanguine requiescunt? Christianus enim qui mundum non possidet, hic totum possidet Salvatore. Ideo autem peregrinis Christi sepultura promittitur, ut qui se a carnalibus vitis tanquam peregrinum et alienum custodierit, hic Christi requiem mereatur. Sepultura enim Christi quid est aliud, nisi requies christiani? Nos ergo peregrini in hoc mundo sumus, et tanquam hospites in hac luce versamur, sicut ait Apostolus dicens, *Etenim dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino (II Cor. v, 6).* Peregrini, inquam, sumus, et nobis Salvatoris sanguinis pretio¹ emptus est sepultura. *Consepulsi enim sumus, sicut ait Apostolus, cum illo per Baptismum in mortem (Rom. vi, 4).* Baptismum igitur Christi nobis est sepultura, in quo peccatis morimur, criminibus sepelimur, et veteris hominis conscientia resoluta in alteram nativitatem redidiva infantia reparamur. Baptismum, inquam, Salvatoris nobis est sepultura: quia ibi perdimus quod ante viximus, et ibi denuo accipimus ut vivamus. Magna igitur sepulture hujus est gratia, in qua nobis et utilis mors inferitur, et utilis vita donatur². Magna, inquam, hujus gratia sepulture, quæ et purificat peccatorem, et vivificat morientem; adjuvante ipso, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXXXI (a).

De verbis Evangelii Marci, cap. vii, 1-9, Cum turba multa esset cum Jesu, nec haberent quod manducarent, etc. (b).

1. *Christi divinitas et humanitas in multis elucet. Eutychetis error refellitur.* Altitudinem divinitatis suæ et misericordiam humanitatis multis et variis modis in Scripturis sanctis Dominus noster Jesus Christus ostendit, quemadmodum solet in mysteriis et sacramentis, ut et petentes accipiant, et querentes inveniant, et pulsantibus aperiat. Omnia enim que in hoc mundo sub fragilitate nostra exhibuit miracula, nobis proficiunt. Non utique sine causa faciebat ea Dominus, vel quasi frustra et inaniter. Verbum Dei est Christus, qui non solum sonis, sed etiam factis lo-

¹ In manuscriptis desunt voces, *proxima Dominica*; et in editis particula, *jam*.

² In ii. et cl., *ut qui se multaverat per pecuniam, multaret et vitam*.

³ Apud s. Maximum, *mortuos pretiosa passione*. In uno ms., *mortuos pretiosam passionem, etc.*

⁴ Ita editi. At apud Maximum, *Non enim redempti estis corruptibilibus auro vel argento, sed pretioso, etc.* Manuscripti autem, *Non enim redempti estis auro vel argento*, et reliqua.

(a) Olim, de Tempore 128, et post, in Appendice 48.

(b) Jam pridem auctori suo restitutus, Maximo episcopo; o Taurinensi, cujus nomen gerit in scriptis et excusis libris.

(c) Similia habet Ambrosius in cap. 22 Lucæ.

¹ Hæc verba, *sanguinis pretio*, ex editione Maximi haurimus, cum in cæteris editis et in manuscriptis nostris deessent.

² Ita Ms. cb. Alii, *condonatur*.

(a) Alias, de Tempore 209.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Inter Augustinianos absque Augustini nomine tanquam dubius relictus erat per Lovanienses. Sed merito postea fuit repulsius per Verlium et Viadingum, qui damnatum hic Eutychetis errorem aliquanto post Augustini obitum exoriri coepisse observabant. Exordium capituli I et 2 sumpsit auctor ex Augustini sermone 252, qui incipit: « Multis et variis modis et alitudinem divinitatis suæ, » etc.

quitur hominibus. Hoc enim etiam quod hodie de sancto Evangelio lectum est, quaerit intellectorem : et cum fuerit intellectum, spirituale facit gaudium. Et in hac lectione simul consideranda est in uno eodemque Redemptore nostro disjuncta operatio divinitatis et humanitatis, atque omnimodis detestandus error Eulycheticus, qui unam tantum in Christo dogmatizare praesumit operationem. In alterutra enim parte vel qui solum hominem fuisse dixerit, gloriam negabit Conditoris; vel qui solum Deum, negabit misericordiam Redemptoris. Nempe quod super turbam miseretur Dominus, ne vel inedia, vel longioris viae deficiat labore, noverimus affectum esse atque compassionem humanæ fragilitatis: quod autem de septem panibus et paucis piscibus satiavit quatuor millia hominum, credimus divinæ opus esse virtutis.

2. *Turbæ, Gentes. Cibis quo carebant, Lex Moysi.* Attendat ergo Sanctitas vestra, quia hoc nobis propositum est, quod cum vestra charitate tractemus, quid sibi velit hujus rei tantum mysterium, quod eo modo se Deum discipulis demonstrasse sancta testatur Scriptura, quomodo Evangelium narrat. Ait enim Evangelista in hodierna lectione: *Cum multa turba esset cum Jesu, nec haberent quod manducarent, convocatis discipulis ait illis: Misereor turbæ hæc.* Sed requiramus quod ait superior, *In illis diebus cum turba multa esset.* Superior enim accesserunt Judæi ad Salvatorem, accusantes discipulos ejus, eo quod non lotis manibus manducarent. Quos Dominus redarguit, quia quæ de corde mala procedunt, ea potius hominem coinquinarent. Et relictis illis, venit in finibus Gentium, ubi mulier Chananæa, quæ est mater gentilium, pro filia sua, id est, Ecclesia, Dominum deprecatur: quæ tandem postulavit, donec acciperet quod petebat. Post hæc iterum curavit mutum et surdum (*Marc. vii*). Ergo in his diebus cum multitudo populi concurrisset, *nec haberent quod manducarent*: turbas enim hic omnes gentis significare creaturas intelligimus, pro quibus ipse Dominus misericordia commovetur, quod *non haberent quod manducarent*: hic spiritualiter debemus intelligere; quod ideo non habebant quod manducarent: quia Gentes Legem non habebant, id est, quinque libros Moysi, non Prophetas, non prædicationem sancti Joannis; quia Gentes non per Legem, sed per fidem venerunt ad Redemptorem. Ideo triduo perseverant, hoc est, in nativitate, in passione, in resurrectione Domini; sive in Patre, et in Filio, et in Spiritu sancto. Perseverare enim, permanere est in confessione, sicut ipse Dominus ait: *Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x, 22)*. Dicit ergo Dominus, *Non habent quod manducant*: quia Legem non habent: *et dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via*; ut qui per fidem Christi crediderunt, per fidem Christi salvarentur. *Quidam autem ex his de longe venerunt.* Longe enim erant Gentes a Deo, errando per idola. Et modo omnis qui peccat, longe est a Deo.

3. *Increduli Apostoli, donec revelentur mysteria.* — *Dicunt discipuli ejus: Unde istos quis poterit saturare panibus in solitudine?* Adhuc Apostolos tenebat incredulitas, donec mysteria revelarentur: nec recordabantur quod fecerat de quinque panibus et duobus piscibus. *Et interrogavit eos Jesus quot panes haberent. Qui dixerunt, Septem. Et præcepit turbæ, ut discumberent super terram. Et accipiens panes gratias egit, et dedit discipulis suis ut apponerent. Et pisces similiter benedixit, et posuit ante illos. Et manducaverunt, et saturati sunt, et sustulerunt septem sportas plenas. Erant autem qui manducaverunt quasi quatuor millia, extra mulieres et infantes.* Et virtutes quidem Domini manifestissime credimus esse factas in præsentibus: sed quid lateat in mysterio, ipsius gratia dominante requiramus.

4. *Duplicis panum multiplicationis collatio. Prima Judæos, altera Gentes exhibet.* In superiori enim lectione de quinque panibus et duobus piscibus quinque millia hominum satiavit: hic septem panibus satura-

vit quatuor millia hominum. Ibi discipuli suggerunt Domino, dicentes, *Locus desertus est, et hora præterit; dimitte turbas, ut exeat in castella emant sibi escas (Marc. vi, 31-44)*: hic penitus tacent discipuli; sed ipse Dominus pro eis sollicitus est. Videmus quare tacent. Quia necdum missi fuerant prædicare Gentibus, sed potius ad oves perditas domus Israel. Prior ergo illa parabola pertinet ad Judæos; ista vero ad Gentes. Ibi quinque panes fuerant, hoc est, quinque libri Moysi: hic vero septem panes, qui sunt septiformis Spiritus dona, sicut ait sanctus Isaias propheta, *Spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis; et replebit eum spiritus timoris Domini (Isai. xi, 2 et 3)*. Ibi duodecim cophini pleui Spiritu sancto: hic septem ecclesiæ, sive septem candelabra aurea. Ibi duo pisces, qui sunt duo Testamenta, sive unus liber omnium Prophetarum, vel (a) sancti Joannis prædicationis: hic indefinitus numerus ponitur, quæ sunt dona gratiarum, sicut ait Apostolus, *Alii per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii prophetia, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum: omnia vero hæc operatur unus atque idem Spiritus (I Cor. xii, 8-11)*. Ibi super fenum recumbunt; et hic super terram. Utrisque una conversatio, una gratia, una virtus, una deitas. Ibi super fenum discumbunt, hoc est, mortificata opera carnis; quia, *Omnis caro fenum*, ait propheta (*Isai. xl, 6*): hic super terram discumbunt, id est, opera terrena conculcant. Ibi quinque millia refecti, qui numerus pertinet ad Judæos; nam post ascensionem Domini, loquente sancto Petro, quinque millia sunt baptizati (*Act. iv, 4*): hic autem quatuor millia, hoc est de tota terra omnes Gentes a quatuor cardinibus cœli, de septiformi sancti Spiritus gratia esse repletas in vitam æternam.

5. *Adhortatio.* Et ideo, dilectissimi, nos qui non per Legem, sed per fidem credimus in Domino nostro Jesu Christo; qui non ex operibus, sed ipsa gratia sumus redempti; qui non ex quinque panibus, id est, ex quinque libris Moysi, sed ex septiformi gratia Spiritus sancti sumus repleti, sicut beatus Isaias prophetaverat, dicens, *Spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis; et replebit illum spiritus timoris Domini*: in hac ergo septiformi Spiritus sancti gratia maneamus, in qua vocati sumus, repleti dono Spiritus sancti, per Dominum nostrum Jesum Christum, qui vivit et regnat in unitate ejusdem Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXXXII (b).

De verbis Evangelii Lucæ, cap. iii, 12-14, Venerunt autem et Publicani ad Joannem, etc. (c).

NUM. 1. *Conditio nulla excusat peccatorem. Stipendia Militiæ christiani prima.* Nonnulli fratres, qui aut militiæ cingulo detinentur, aut in actu sunt publico constituti, cum peccant graviter, hac solent a peccatis suis prima se voce excusare, quod militant; et ne bene aliquando faciant, occupatos se malis actibus conqueruntur: perinde quasi militia hominum, non voluntas in culpa sit; ita quod ipsi gerunt, officii suis adscribunt. Non enim militare, delictum est; sed propter prædam militare, peccatum est. Nec rempublicam gerere, criminiosum est; sed ideo agere rempublicam, ut rem familiarem potius augeas, videtur esse damnabile. Propterea enim providentia quorundam militantibus sunt stipendia constituta; ne dum sumptus quaeritur, prædo grassetur. Illud autem quale est quod cum ob errorem aliquem a senioribus arguuntur, et imputatur alicui de illis cur ebrius fuerit,

¹ In Mss. plerisque, *proinde*.

(a) Forte, *et*.

(b) Olim, de Verbis Domini 10; et post, in Appendice 3.

(c) Pridem rejectus a Lovaniensibus fuit, qui Maximi cōscopi esse, ac inter Ambrosianis reperiri nonerunt. Augustino in manuscriptis bene multis constanter adscribitur. Certe quidem non ad Augustinum, sed forte nec ad Maximinum pertinet.

cur res alienas pervaserit, eadem cur turbulentus admiserit, statim respondeat, Quid habebam facere, homo secularis et miles? Numquid monachum sum professus aut clericum? Quasi omnis qui clericus non est aut monachus, possit ei licere quod non licet. Cunctis igitur officiis, sacris in Litteris, præscribitur norma vivendi, omnis ad bene vivendum provocatur sexus, ætas et dignitas. Igitur nemo se excuset publicis actibus, nemo de occupatione militiæ conqueratur. Apud omnem christianum prima honestatis debet esse militiæ.

2. *Vectigalia justa. Prædones publici.* Nam ut id quod dicimus, auctoritate evangelica comprobemus, videamus lectionem, quæ paulo ante decursa est: ait enim Evangelium, *Venerunt autem et Publicani ad Joannem, ut baptizarentur ab eo; et dixerunt ad eum: Magister, quid faciemus? At ille dicit: Nihil amplius exigatis, quam quod constitutum est vobis.* Honestæ plane Publicanorum interrogatio, ac sancti Prophetæ iusta responsio. Illi enim sollicite interrogant, ne aut ignorantibus plus exigendo peccatum incidant, aut cessantes publicam decipiant functionem: hic autem moderate præcipit, ut et iniquitas locum non habeat, et constitutum habeat vectigal effectum. Non enim dixit, Nihil exigatis; sed, *Nihil amplius exigatis.* Unde intelligimus quod apud Deum non tam exactio, quam exactio iniqua damnetur: dicit enim ipse Dominus, *Reddite quæ Dei sunt, Deo; et quæ Cæsaris, Cæsari (Matth. xxii, 21).* Igitur quod Cæsar præcipit, ferendum est; quod Imperator indicit, tolerandum est: sed sit intolerabile, dum illud præda exactionis accumulatur. Hoc autem quale est, quod iidem ipsi qui hujusmodi necessitates procurant, peccatis suis peccata congeniant: hoc est, quod fraudes suas ac rapinas eorummodum vocant, cum ipsa præda inferatur incommo- dum? Illud autem addunt sceleribus suis, ut quos indefensos viderint, ipsos potius persequantur; et putant se necessitates decepsse publicas, nisi domos deceperint orphanorum: ita quorum pater ante biduum forsitan fuerit amicus, collega, vel frater, interveniente morte, ejusdem liberi habeantur tanquam ignoti, viles et miseri. Vidua autem si qua fuerit, aut sic injuriis exagitur ut nubat; aut si voluerit in castitatis permanere proposito, dando munera in facultate vix permanet. Cum his ergo fraudibus repleverint sacculos suos, videas illos lictos et accuratos ad ecclesiam properare, et Deo gratias agere, quasi ab ipso illis hæc pecunia conferatur; illud quoque peccantes, quod rapinarum suarum Deum volunt esse participem.

3. *Militantium nomen ad plures extenditur.* Dicit enim sanctum Evangelium, *Interrogaverunt illum et milites, Quid faciemus et nos? Ait illis Joannes: Neminem concitatis, neque calumniam faciatis; sed contrati estote stipendiis vestris.* Illic jam cognoscere se debet omnis homo qui militat. Non enim tantum de his militantibus Scriptura loquitur, qui armata militiæ desinentur; sed quisque militiæ suæ cingulo utitur, dignitatis suæ miles adscribitur: atque ideo hæc sententia potest dici, verbi gratia, militibus, protectoribus, cunctisque rectoribus. Quicumque stipendia sibi publice decreta consequitur, si amplius querit, tanquam calumniator et concussor, Joannis sententia condemnatur. Usque adeo autem hoc inolevit malum, ut jam quasi ex consuetudine vendantur leges, corrumpantur jura, sententia ipsa venalis sit, et nulla jam causa possit esse sine causa.

4. *Clerici, milites. Cingulus eorum. Stipendium. Clericus non clericus.* Hæc autem divina sententia quæ ad milites loquitur, potest etiam ad clericos retorqueri: quia etiam si non militare videamur sæculo; tamen Deo et Domino militamus, sicut ait Apostolus, *Nemo militans Deo, obligat se negotiis secularibus (II Tim. ii, 4):* videmus, inquam, non militare remisit ac fruentibus tunica: sed habemus militiæ nostræ cingulum, quo castimonie interiora constringimus; de quo cingulo Dominus ait ad Apostolos suos, *Similantur*

vestri præcincti, et lucerna ardentis in manibus vestris (Luc. xii, 35). Milites igitur Christi sumus, et stipendium ab ipso donativumque percipimus¹, sicut dicit beatus Apostolus, *Qui dedit nobis pignus Spiritus: hoc est qui Spiritus sancti nos remuneratione ditavit.* Si quis ergo Christianorum hoc donativo contentus forte non fuerit, et querit amplius, incipit hoc ipso carere quod meruit. Quod specialiter contingit hæreticis Arianis: dum enim nescio quid amplius querunt, invenientes erroris spiritum, gratiam sancti Spiritus perdidērunt. Nam et catholicus clericus hac sententia retinetur. Si enim non contentus stipendiis fuerit, quæ de altario, Domino jubente, consequitur; sed exercet mercinonia, intercessionem vendit, viduarum munera libenter amplectitur: hic negotiator magis potest videri, quam clericus. Nec dicere possumus, Nemo nos invasores² arguit, violentiæ nullus accusat: quasi non interdum majorem prædam a viduis blandimenta eliciant, quam tormenta. Nec interest apud Deum utrum vi an circumventionis quis res alienas occupet, dummodo quoquo pacto teneat alienum.

SERMO LXXXIII (a).

De verbis Evangelii Lucæ, cap. vii, 36-50, Venit mulier quæ erat in civitate peccatrix (b).

1. *Pœnitentia omnibus agenda est. A quibus præcipue jejunandum.* Jam dies jejunii, fratres charissimi, dies obsecrationis, et, ut manifestius dicam, pœnitentiæ nobis tempus advenit. Omnes debemus agere pœnitentiam; quia omnes erravimus. Nam si Scripturæ testimonio nec unius diei infans mundus est (*Job xiv, 5, sec. LXX*), quis se immunem audebit profiteri, pœnitentiæ remedia refutare, quæ etiam sanctis intelligit profuisse? Dies jejunii, dies reconciliationis sunt. Nam per escam in Adæ peccatum incidimus; et per jejunium Deo reconciliati sumus in Christo, sicut Apostolus ait: *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi (II Cor. v, 19).* Exigit a nobis Deus jejunium, ut gula laqueus³, quo Adam strangulatus fuerat, dissolvatur: et non solum nos a cibis vult abstinere, verum et a vitiiis et malitiis. Denique per prophetam clamat Dominus dicens, *Desinite a malis⁴ vestris, discite bonum facere (Isai. i, 16 et 17).* Quid enim prodest abstinere a carnibus, et carnalia opera non deponere, dicente Domino Jesu, *Non coinquinat hominem quod intrat in ore, sed quod exit de ore (Matth. xv, 11)?* Hinc enim Deus jejunia Judæorum reprobavit; quia ab escis, non a peccatis abstinendum esse dixerunt. Unde et increpat eos dicens, *In diebus enim juniorum vestrorum invenierunt voluntates vestras, et omnes debitores vestros repetitis (Isai. lviii, 3).* Absit hoc a populo Christiano, qui jejunii tempore nihil aliud novit, nisi misericordiam, qua ipse servatus est. Et ideo quia jejunii tempus instat, accedamus ad mensam Domini, et reficiamur convivio Christi, ut quemadmodum Elias, in virtute illius escæ longa possimus jejunia tolerare.

2. *Mulier peccatrix, Ecclesia.* Audistis in Evangelio quod recumbente Domino in domo Pharisæi, *Venit mulier quæ erat in civitate peccatrix, defersens secum alabastrum unguenti; et stans retro servus pedes ejus lacrymis cepit rigare pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat, et unguento ungebat.* Non mediocre sit hoc mysterium. Cernimus quod in domo Pharisæi, hoc:

¹ Ita editi. At Mss., *dominicumque percipimus.*

² A; ut Ambrrosium, *invasores.*

³ In Ms. ch., *gulae locus*, mendose. Melius n., *gulae nodus.*

⁴ Ita r. codex. At Mss. eb. hic et paulo superius, *resistite a maleficiis; n. autem, Disc. dite a multitiis.* Quotro LXX, *oviescite a multitiis.*

(a) Alias, 14 ex Vignerianis.

(b) Quatuor in manuscriptoris inventus est: Regius Augustino, duo Corbelesis Cæsario tribuunt, Narvareus autem codex ipsum habet absque auctoris nomine.

est, in Synagoga Dominus recumbebat; non requiescebat. Quemadmodum autem in Synagoga requiescere poterat, in qua humilem et quietum, super quem requiesceret, invenire non poterat? *Ecce mulier peccatrix.* Quæ est ista mulier, nisi Ecclesia ex Gentibus, quæ peccatrix erat, quamdiu non advenerat remissio peccatorum? At ubi venit Dominus, accessit ad Baptismum; et facta est sine macula, sine ruga. Agnum etenim immaculatum sequendo deposuit omnes maculas peccatorum. Accessit peccatrix secus pedes Christi. Peccator ad pedes accedit; justus ad caput: peccator lacrymis lavat pedes Domini; justus autem omne corpus ejus pretioso perfundit unguento. Sed ignarus mysterii Pharisæus dicebat intra se, *Hic si esset propheta, sciret utique quæ et qualis est mulier quæ tangit eum.* Male iste incredulus aestimabat Dominum a se debere peccatores expellere: qui enim venerat non vocare justos, sed peccatores, quomodo poterat peccatorum consortia declinare? Non coinquatur a peccatoribus, qui tactu corporis sui peccatores emundat. Fons æternus non potest sordidari, sed inundatione sua abluit universos.

3. *Os, manus, scapulae, et pedes Christi.* Ideo conversus ad mulierem dixit Simoni: *Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam: aquam pedibus meis non dedisti; hæc autem lacrymis suis rigavit pedes meos, et capillis suis tersit. Osculum mihi non dedisti; hæc autem ex quo intravi, non cessavit osculari pedes meos. Propter quod tibi dico, remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum.* Ingressus Dominus domum Pharisæi, aquam pedibus suis non quæsiuit; quia eos peccatorum lacrymis reserbat: osculum Pharisæi non desideravit; quia dignius peccatorum osculum iudicabat: imo caput suum et unguento noluit perungi, ne impingueretur oleo peccatoris. Omnes enim in Christo unum corpus sumus, sed diversa membra, alia infirmiora, alia fortiora (Rom. xii, 4 et 5). Os ejus erat beatus apostolus Paulus, qui dicebat, *An experimentum quaeritis ejus qui in me loquitur Christus* (II Cor. xiii, 5)? Manus ejus sunt Apostoli venerabiles, per quas multas sanitates et innumera operatus est mirabilia. Scapulae ejus sunt martyres sancti, in quibus est a diversis persecutoribus flagellatus; denique per prophetam ait, *Posui scapulas meas in flagella* (Isai. l, 6, juxta LXX). Si enim superiora ejus membra sunt sancti, pedes Domini quos alios nisi peccatores possumus aestimare, quos Ecclesia sancta suis lacrymis delinit, et preloso misericordiae fovet unguento? Noli hos spernere peccatores, quia pedes Christi sunt; sed require eos diligentius, require in carcere, require in custodiis, require pauperem et egenum; et cum inveneris, misericordiae his oleum præbe, mitte in pedes Christi unguentum: ut et de te dicatur, *Dimissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multum: cui enim minus dimittitur, minus diligit.* Et ideo, fratres, plus diligamus; quia plus dimissum est nobis, et plura præstemus, a Domino misericordiam consecuturi: cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXXXIV (a).

De verbis Evangelii Lucae, cap. xi, 1-4, Domine, doce nos orare, etc., cum expositione Orationis dominicæ (b).

1. *Deus Christi specialis Pater, noster in communi. Cælum, ubi abest culpa.* Apostoli sancti dicebant ad Dominum Jesum, *Domine, doce nos orare, sicut Joannes docuit discipulos suos.* Tunc ait Dominus orationem, *Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cælo et in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne patiaris nos*

induci in tentationem, quam ferre non possumus: sed libera nos a malo. Vides quam brevis oratio, et omnium plena virtutum? Primus sermo, quantæ gratiæ? O homo, faciem tuam non audebas ad cælum attollere, oculos tuos in terram dirigebas; et subito accepisti gratiam Christi, omnia tibi peccata dimissa sunt: ex malo servo, factus es bonus filius: ideo præsumme non de operatione tua, sed de Christi gratia; *Gratia enim salvati estis* (Ephes. ii, 8). Apostolus ait. Non ergo hic arrogantia est, sed fides: prædicare quod acceperis, non est superbia, sed devotio. Ergo attolle oculos ad Patrem, qui te per lavacrum genuit, ad Patrem qui per Filium te redemit, et dic, *Pater noster.* Bona præsumptio, sed moderata. Patrem dicis, quia filius; sed noli tibi aliquid specialiter vindicare. Solius Christi specialis est Pater, nobis omnibus in commune est Pater: quia illum solum genuit, nos creavit. Dic ergo et tu per gratiam, *Pater noster*, ut filius esse merearis; Ecclesiæ contitu¹ et consideratione te ipse commenda. *Pater noster, qui es in cælis.* Quid est, in cælis? Audi Scripturam dicentem, *Excelsus super omnes cælos Dominus* (Psal. cxvii, 4). Et ubique habes quod super cælos cælorum Dominus sit: quasi non in cælis et Angelis, quasi non in cælis et Dominationibus; sed in cælis illis, de quibus dictum est, *Cæli enarrant gloriam Dei* (Psal. xviii, 2). Cælum est ibi, ubi culpa cessavit. Cælum est ibi, ubi flagitia non sunt. Cælum est ibi, ubi nullum mortis est vulnus.

2. *Regnum Dei gratia.* — *Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen sanctum tuum in nobis.* Quid est, sanctificetur? Quasi opemur, ut sanctificetur ille qui ait, *Estote sancti, quia et ego sanctus sum* (Levit. xix, 2): quasi aliquid ei ex nostra preceatione sanctificationis accedat? Non: sed sanctificetur in nobis, ut ad nos possit ejus sanctificatio pervenire. *Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen sanctum tuum in nobis. Adveniat regnum tuum.* Quasi non sempiternum sit Dei regnum. Ipse Dominus dicit, *Ego in hoc natus sum* (Joan. xviii, 37); et tu dicis, *Pater, veniat regnum tuum*: quasi non venerit? Sed tunc venit regnum Dei, quando estis gratiam ejus consecuti: ipse enim ait, *Regnum Dei intra vos est* (Luc. xvii, 21). *Veniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cælo, et in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Sanguine Christi pacificata sunt omnia, vel in cælo, vel in terra (Coloss. i, 20); sanctificatum est cælum, dejectus est diabolus. Ibi versatur, ubi et homo quem ille deceptit. *Fiat voluntas tua, sicut in cælo, et in terra*: hoc est, sit pax in terra, quemadmodum in cælo.

3. *Consecratio corporis Christi. Græcis communio rara. Quotidiana suadetur.* — *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Memini sermonis mei, cum de Sacramento tractarem: dixi vobis, quod ante verba Christi, quod offertur, panis dicitur; ubi Christi verba deprompta fuerint, jam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in Oratione dominica, quæ postea sequitur, ait, *Panem nostrum? Panem* quidem dixit, sed *tradere* dixit, hoc est, supersubstantialem. Non isto panis qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam sulcit. Ideo ergo græce *ἐπιούσιος* dicitur: latinus autem hunc panem *quotidianum* dixit: quia Græci dicunt advenientem diem². Ergo quod latinus dixit et græcus, utrumque utile videtur: græcus utrumque uno sermone significavit; latinus *quotidianum* dixit. Si quotidianus est panis, cur post annum illum semis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt? Accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit: sic

¹ Ita Lov. cum Ms. cl. At hæc duæ voces, *Ecclesie communita*, in aliis editis ac manuscriptis puncto dividuntur: et plures Mss. habent, *contuere*; pro, *contuere*.

² Hæc verba, *sanctum*, et, *in vobis*, hic et infra Lovanienses omiserunt.

³ Manuscripti plerique omittunt vocem, *dicam*; quæ tamen exstat apud Ambrosium.

(a) olim, de Verbis Domini 28; et post, in Appendice 5.
(b) Totus excerptus est ex Ambrosii libro 5 de Sacramento, cap. 4.

vive, ut quotidie mereatis accipere. Qui non meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere. Quomodo sanctus Job quotidie pro filiis offerrebat sacrificium, ne forte aliquid vel in corde vel in sermone peccassent. Ergo tu audis, quod quotiescumque offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, elevatio Domini significetur, et remissio peccatorum, et panem istum vitæ nostræ quotidianum? non assumis? Qui vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus est, quia sub peccato sumus: medicina est cælestis et venerabile Sacramentum. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Quotidie si accipis, quotidie tibi hodie est. Tibi hodie est Christus, tibi quotidie resurgit. Quomodo? *Filius meus es tu, ego hodie genui te (Psal. n, 7).* Hodie est, quando Christus resurgit. *Heri et hodie ipse est (Hebr. xiii, 8).* Paulus apostolus ait. Sed et alibi dicit, *Nox præcessit, dies autem appropinquavit (Rom. xiii, 12).* Nox hesternæ præcessit, dies hodiernus appropinquavit.

4. *Aliis dimitendum, ut nobis dimittat Deus.* Qui se Deo committit in tentationibus, diabolum non timet. Sequitur, *Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Debitum quid est, nisi peccatum? Ergo si non accepisses alieni fenoris pecuniam; non egeres: et ideo peccatum tibi imputatur. Habuisti pecuniam, cum qua dives nascereris. Dives eras, ad imaginem Dei et similitudinem factus; perdidisti quod habebas, hoc est, humilitatem: dum arrogantiam¹ desideras vindicare, perdidisti pecuniam. Sicut Adam nudus es factus, accepisti a diabolo debitum, quod non erat necessarium: et ideo qui eras liber in Christo, debitor factus es diabolo. Cautioem tuam tenebat inimicus: sed eam Dominus crucifixit, et suo cruce delevit; abstulit debitum tuum, reddidit libertatem. Bene ergo ait, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Vide quid dicis. Quomodo ego dimitto, sic et tu dimitte mihi. Si dimiseris, bene convenit, ut dimittatur tibi: si non dimittis, quomodo eum convenis? *Et ne patiaris nos induci in tentationem quam ferre non possumus: sed libera nos a malo.* Vile quid dicat, *quam ferre non possumus.* Non dicit, Non inducas nos in tentationem; sed quasi athleta talem vult tentationem, quam ferre possit humana conditio, et unusquisque ut a malo, hoc est, ab inimico, et a peccato liberetur. Potens est autem Dominus qui abstulit peccatum vestrum, et delicta vestra donavit, tueri et custodire vos adversum diaboli adversantis insidias, ut non vobis obrepat inimicus, qui culpam generare consuevit. Sed qui Deo se committit, diabolum non timet: si enim Deus pro nobis, quis contra nos (*Id. viii, 31*)? Ipsi ergo laus et gloria a sæculis, et nunc et semper, et in omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXXXV (n).

De verbis Evangelii Lucæ, cap. xi, Quis vestrum habebit amicum, etc. deque Joannis cap. xvi, Usque modo nihil petistis, etc. (b).

1. *Orandi Dei incitamento. Pius et dives Deus. Facilis accessus. Angeli prompti ad nuntiandum Domino quis januam pulsaverit. Oratio sui instans et perseverans.* Suavis Dominus et mitis, fratres charissimi, habet januam pietatis, nec repellit inde pulsantes, sed culpam potius negligentes. Neque enim aliquid petitur quod non habeat, ut cum non dederit, erubescat. Dives est et pius, affluens et benignus; dat et non improperat: imo tunc thesauri domus ejus tristitiam patiuntur, quando desunt delectabilia fastidia petitio-

¹ In manuscriptis nonnullis, *quotidie*

² Manuscripti non pauci, *arrogantia*. Duo alii, *dum te per arrogantiam*.

(a) *Alias, de Tempore 171.*

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubius in Lovaniensium editione remanserat: supposititius postea Verulvi et Vindingi sententia declaratus est, neminem jam, opinamur, qui in Augustini lectione tantisper versatus fuerit, iudicem habiturus.

num. Ipse Dominus dicit, *Usque modo nihil petistis; Petite, et accipietis, pulsate, et aperietur vobis.* Ego sum ostium et janua. Quare trepidat pulsando manus vestra, et dormitat in mendicitate conscientia vestra? Ego sum janua vitæ, non horresco sordidum pulsantem, non pauperem repudio petentem: tantum nemo suum negligat paupertatem. *Pulsate, et aperietur.* Stant Angeli ad januam; ut introducant, non ut repellant; ut suggerant, non ut terreant. Nulla est pompa in janua mea. Ego sum janua, qui sustinui crucis ignominiam. Quare timeant petentes egentiam, cum nulli aliquando denegavit misericordiam? Quis speravit in Domino, et confusus est? Si pulsant qui desiderant castitatem, dat eis continuo gratiam et sanctitatem, et dicit eis, Nolite ambulare polluti, nolite incedere maculosi. *Sancti estote, quia ego sanctus sum (Levit. xix, 2).* Si accedat pupillus parva manu pulsare januam paternam, nuntiant omni Angeli Domino: Pupillus pulsat, defensionis pietatem expectat; responde illi, Domine: *Tibi enim delictus est pauper, pupillo tu eris adjutor (Psal. x, 14, secundum Hebræos).* Respondet illi qui dives est, misericordia plenus, qui miseris pater est: Ego sum iudex viduarum, et pater orphanorum. Nemo lædat quos ego suscipio, nemo exspoliet quos ego defendo. Et qui accesserint ad ipsam januam, quamvis dividant vocem disparis precis, tamen ab unius divitis patrisfamilias domo omnes accipiunt pietatem. Hoc amat janua Salvatoris, et pulsatoribus semper abundet opportunis, importunis. Propterea ipse Dominus videns januam suam a petitorum voce, a pulsantium clamore silere, invitat omnes ad orationem, omnibus paratus tribuere pietatem. Petite; et si non acceperitis, adhuc petite, et perseverate pulsare. Nolite deficere; quia non necat Deus fame animam justi. Qui tamen voluerit esse dulciter humilis et benignus, securus tanquam in tutissimo portu consistit.

2. *Trinitatis mysterium.* Opponit ergo parabolam cujusdam hominis, cujus hospes improvisus advenit, et hospes hospitem excepit: passus est vercondiam, abiit continuo ad domum divitis magnam; non sine sacramento tres petit panes; quia unus hospes erat gratia pietatis, sed substantia Trinitatis. Nonne unus hospes erat in tribus, qui venit ad patrem Abraham? Hospes et amicus, pransor et mansor; et omnia illi in trinitate sunt exhibita humanitatis obsequia, quia Trinitatis gloria refulget. Trimum attulit vitulum pater, tres mensuras similitaginis conspersit futura mater, paritura filium pro quo pater mactaret agnium, et ipsa corpus Christi in trinitate jam fecerat sacramentum. Ita et iste amicus, veniente hospite; pergit ad domum divitis, et trium panum allegat necessitatem: pulsat, et nullus respondet de janitoribus, quia omnes tenuerat somnus; non Angeli, non Archangeli, non Prophetæ, non ministri. Et ille pulsat, quamvis nemo respondeat.

3. *Pulsandum quandoque ad importunitatem, ut aperiat Paterfamilias.* Quandoque Paterfamilias ad importunitatem pulsantis respondit illi de interioribus sacris, de throno quietis: Quid pulsas sine tempore, qui piger fuisti cum tempore? Dies fuit, et in lumine non ambulasti; nox supervenit, et pulsare coepisti. Excusat tempus quod improbus querit affectus: jam pueri quiescunt, et non est dignum ut propter te injuriam patiantur: antequam venires, diutius vigilaverunt: modo pro tempore quieverunt, non est qui possit tibi dare responsum. Et ille: Domine, a te peto, ad te pulso, imo te pulso: tu es janua, tu surge, da mihi misericordiam, qui non es indignatus de luto limi formare viscera mea. Ministerio non indiges, quia omnia potes. Sed si pueri tui dormiant, tu non dormis, qui custodis Israel. Gratis peto, sub gratia mendico, non sub Lege præsumo. Sed si Lex et Prophetæ usque ad Joannem; sed tua gratia non habet finem. Quo devenerunt pueri tui, Prophetæ tui, et ego novi: sed tu, Domine, qui es initium et finis, primus et novissimus (*Apoc. xii, 15*), noli ad me tædiare novissima

hora noctis potentem, qui nocte media captivam duxisti captivitatem. Quid faciet Paterfamilias tanti perseverantis voce constrictus? Non excitat prophetam, non immitit angelum, non archangelum: ipse surget, et dabit illi quantum desiderat. Bene pertinax ille petitur et nocturnus mendicator ad hospitem proprium repulavit, dives factus refecit; nec hospes ab hospite irrefectus discessit.

4. *Hospes in nocte, gratia in ignorantia. Hospes de caelo, bona cogitatio. Christus.* Quis est iste hospes rigo vos, fratres, qui in nocte venit. et inparatum hospitem invenit: imo ideo nocte venit hoc pes in perpetua et deficiente paupertate? In nocte venit hospes, gratia in summa ignorantia, in magna egentia: immitit tristitiam, quando dicit nocturnus petitur, *In tribulatione invocari Dominum, et exultavit me in latitudine (Psal. cxvii, 5): et iterum, Multae tribulationes iustorum, et de omnibus his liberavit eos Dominus (Psal. xxxiii, 20)*, quoniam proximus est. Ideo hospes supervenit improvisus subito, cum quispiam tedio afficitur pressurarum. Supervenit illi orandi desiderium, fletu arripiens votum. Illa hora hospes venit gratia, ut compungat conscientiam, ne in sua moriatur egentia: sed eat et petat ad divitem, non suis meritis, sed meritis hospitis venientis, et accipiat tres panes, ut in Patre et Filio et sancto Spiritu possit et ipse pascere ceteros indigentes. Quidquid boni cogitaverit homo subito corde percussus, sciat quia hospes ille venit de caelo. Et bene venit, qui nocte venit: in tribulatione subvenit, non ingerens tardium, sed affectum. Et quia Dominus Christus ad discipulos suos clausis ostiis in tribulatione venit, non speratus, sed optatus, salutavit in pace, et hospes hospites suos refecit in pace (*Joan. xx, 19*): nonne est iste hospes qui dicit, *Ecce sto et pulso; si quis apererit mihi, intrabo et cenabo cum illo, ego et Pater meus (Apoc. iii, 20)?* Quam bona domus, ubi Pater et Filius ingreditur hospes amicus, qui et Spiritus sanctus! Ipse ibi exhibet in domo pauperis, in hospitio puritatis diversa pulmentaria; propter cenam Dominicam. Quae sunt ista pulmentaria? Gaudium, longanimitas, continentia, fides, castitas. Tantummodo non pigeat hospitem suscipere Dominum: ipse secum portat dulcedines deliciarum, ut pascat ibi letantes exercitus Angelorum. Cum illo hospite pax est et iuranditas: qui venit ad hospitem suum, non torquere, sed pascere; non exspoliare, sed vestire; non p recitare, sed sanare. Ipsum hospitem semper apertus cordis nostri januis suscipiamus, et nunquam nobis dominetur tyrannus inimicus, et in omnibus, Christo donante, ejus mandata servemus.

SERMO LXXXVI (a).

De verbis Evangelii Lucae, cap. xii, 16-21, Hominis cujusdam divitis uberes attulit possessio fructus, etc. (b).

1. *Avari cecitas.* — Hominis cujusdam divitis uberes attulit possessio fructus, et cogitavit apud se, dicens: *Quid faciam, quoniam non habeo quo colligam fructus meos? Et dixit: Hoc faciam; destruiam apothecas meas et horrea, et majora edificabo: ut illic congregem fructus meos; et dicam animae meae, Habes multa bona reposui, gaude et jactare. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte expositur a te anima tua: ea qua congregasti, cujus erunt? O cecitas avari, fratres dilectissimi! Una nox ei superabat, et de multorum annorum via satagabat. Gaudebat, quia multum silii nascendum videbat; et non noverat quia nihil secum tollebat, sed hic omnia dimittebat. Nox ei vitam fugabat¹; et de crastino cogitabat. Quod in aliis ex-*

¹ In Ms. v., Nox enim fugabat. In aliis, Nox autem fugabat. In nullis vox, rit m.

(a) Alias, 48 ex Homilias 50.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Lovaniensibus dicitur, Verliano et Vindobono spuris est. Quod hic n. 3 de delectis concionator adjuvat, in etate Augustini haudquaquam quidat.

spectabat, in se non sperabat. Utiqve viderat et ille morientes, viderat possidentes; viderat neminem se cum tollere terram. Quanti sunt et modo qui sic dicunt: *Tantum habeo, tantum facio, tantum valeo!* Quibus respondendum est, *Stulte, hac nocte anima tua auferetur a te: qua congregasti, cujus erunt?* Lectatur dives stultus, nocte moriturus. Quantumcumque cupiditas radices suas ubique distendat, quantumcumque rapiat, necesse est in una hora totum dimittat.

2. *Avarus filios non amat. Filiorum extra Deo committenda.* Sed dicturus es: *Habeo filios quibus laborem, habeo quibus prospiciam, habeo quibus curam maximam geram.* Quam curam geris filiorum, ut eos obruas lacrymis miserorum? Non est hoc filios amare, sed potius jugulare. Nescis quia arbor in fruge dignoscitur? Nescis quia quod in radice celatur, in ramis declaratur; et quod laet in foliis, enitescit in pomo¹? Nolo te talem patrem sentiant liberi tui: nolo sic provideas, ut magis invidias. O quanti pauperes nascuntur, et postmodum divites efficiuntur! quanti quibus magna haereditas dimittitur, et postmodum ad penuriam rediguntur! Si ergo Dei est pauperem facere, Dei est ditare, cur providus filiorum existis? Cur rapis, quae post te si forte manant nescis; et tibi perpetuam poenam nutris, et filiis tuis dolorem dimittis? Dicit enim sapientissimus ille Salomon, *Qui congregat aliena, relinquit filiis dolorem (Eccli. xiv, 15)*. Et rursum dicitur in Psalmis, *Veruntamen in imagine Dei perambulavit homo², vane conturbatur. Thesaurizat, et nescit cui congregat ea (Psal. xxxviii, 7)*. Quid thesaurizas, avarus, quod nescis? Quid auri argemique pondere delectaris, et condidis? Quid imaginem regis sculptam servas in solidis; et imaginem Conditoris in hominibus detestaris.

3. *Decima elemosynae largiende. Excusatio ab elemosyna propter filios.* — Redde, dictum est, *Caesari, quae sunt Caesari; et Deo, quae sunt Dei (Matth. xxii, 21)*. Majores nostri ideo copis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, et Caesari census reddebant. Modo autem quia discessit devotio Dei, accessit indictio fisci. Nolumus partiri cum Domino decimas; modo autem totum tollitur. Hoc tollit fisco, quod non accipit Christus: hoc magis datur, quod pauperibus non erogatur. *Noli, inquit Salomon, parcere thesauris tuis (Eccli. xxix, 13)*. Tribuende sunt elemosynae pro modo et quantitate, sicut scriptum est, *Prout habueris, filii, fac elemosynam: si exiguum habueris, ex ipso exiguo communica esurienti (Job. iv, 8 et 9)*. Absconde elemosynam in corde pauperis: et haec pro te exorabit ad Dominum (*Eccli. xxix, 15*). Sed dixisti, *Habeo quibus dimittam.* Pone quia habebunt filii tui quod dimittis; tu nihil habebis, quia nihil ante te misisti: de filiis curam gessisti; tibi autem prodesse noluisti. Ecce post te peregrini transeunt et isti; sine causa incurristi, cum Apostolus dicat, *Nihil intulimus in hunc mundum, verum nec auferre quid possumus (1 Tim. vi, 7)*; quia Domini est terra, et plenitudo ejus (*Psal. xxiii, 1*). Audis, Sorsum corda; et curas dicere³, *Habebimus ad Dominum.* Si aliquid illuc misisti, habes quod ibi quaeras: si nihil misisti sorsum, non habes quod ibi quaeras. In terra ubi posuisti, ibi quaero: quia scriptum est, *Ubi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum (Matth. vi, 21)*.

4. *Penus licitum. Debitores non nimium urgenda.* Et Deus tibi audi quid dicat. Quid? Vis fenerare minus dare et plus accipere? Ecce mihi da, dicit Dominus: ego accipio minus, et dabo plus. Quando quaeris unde crescat pecunia, hominem quaeris, qui quando accipit, gaudet; quando reddit, plangit: ut accipiat, precatur; ne reddat, calumniatur. Da quidem homini, et noli avertere faciem tuam ab eo qui mutuo

¹ Mss. omnes, in poma.

² Ita Mss. tres. Iam autem, imaginem rei perambulavit homo. Editti vero, in imagine perambulavit homo.

³ In Mss., et curas dicitur.

petit; sed accipe quantum dedisti: nam et beneficium perdidisti, et si hoc ipsum quod daturus es, exigatur. Forte ad manum non habet unde reddat: pertulisti petentem, expectata non habentem. Noli clamare et dicere, Numquid senus quero? Tantum peto, quantum dedi; hoc recipiam. Non es mentitus, verum dicens, non esenerator; et vis cui dedisti, quaerateneratorem, ut tibi reddat. Sed si propterea senus non exigit, ne teeneratorem iudicet Deus, promissis, suffocas, exigit: si tantum exigit, quantum dedisti; suffocando tamen et in angustiis retinendo, beneficium non praestitisti, sed majores angustias intulisti. Sed forte dicens, Habet unde reddere possit: habet possessionem; vendat: habet domum; vendat: habet familiam; vendat. Frater tuus quando a te petit, ideo te petit ne venderet; propterea non faciat, quia subvenisti, ne fieret. Hoc vult Deus, hoc jubet Deus. Sed si avarus es, modo audi quid ipse Dominus in Evangelio dicat, *Stulte, hac nocte expostulatur anima tua a te: ea quae preparasti, cuius erunt? Sic est omnis qui sibi thesaurizat, et non est in Deum dives.*

SERMO LXXXVII (a).

De verbis Evangelii Lucae, cap. xiii, 18, 19, Cui simile est regnum Dei, etc. (b).

1. *Sinapis granum virtute magnam. Fides christiana specie parva, sed magna virtute.* Dicit Dominus in Evangelio: *Cui simile est regnum Dei? et cui simile illud aestimabo? Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum; et crevit, et facta est arbor, et volucres caeli requieverunt in ramis ejus.* Movet fortasse sensus vestros, quare regnum Dei tam praclarum atque magnificum grano sinapis exiguo compararetur, et spei nostrae in se tam grande solatium, rei vilissimae simile esse dicatur: praesertim cum alibi idem Dominus discipulis suis dicat, *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti, Tollere et jactare in mare; et fiet (Matth. xvii, 19).* Igitur si fides tanta est, quae potest ab ipsis sedibus, montium fundamenta transferre, necessario et granum sinapis magnum est, ad cuius similitudinem fidem habere compellimur. Magnum autem dixerimus, non specie, sed virtute; et non fidei, qualitate oleris, comparandum, sed vigore acrimoniae coaequandum. Nam si diligenter intendamus, invenimus recte a Domino hanc similitudinem comparatam. Sicut enim granum sinapis prima fronte speciei suae est parvum, vile, despectum, non sapore praestans, non odorem circumferens, non indicans suavitatem; at ubi teri coeperit, statim odorem suum fundit, acrimoniam exhibet, cibum flammæ saporis exhalat, et tanto fervoris calore succenditur, ut mirum sit in tam frivolis tantum ignem fuisse conclusum: cuius etiam seminis cibum homines, hincis praecipue tempore, magna pro suavitate percipiunt; quatenus repellant frigora, humores egerant, viscerum interna calefaciant; saepe etiam ex hoc capiti adhibent medicinam, ut si quid invalidum, si quid aegrotum fuerit, sinapis igne curetur: ita ergo et fides christiana prima fronte videtur esse parva, viis et tenuis, non potentiam suam ostendens, non superbiam praefereus, non gratiam ministrans; at ubi diversis tentationibus teri coeperit, statim vigorem suum prodit, acrimoniam indicat, calorem dominicae credulitatis aspirat, et tanto divini ignis ardore jactatur, ut et ipsa fervat, et participantem sibi ardere compellat. Sicut in sancto Evangelio duo ex discipulis dixerunt¹, dum cum ipsis post passionem suam

¹ Ra. Mas. Editi autem, non fecit.

² Mas. haec verba, duo ex discipulis, omittunt, et ista substituant, *Emmanus et Cleophas dixerunt*; nec minima hinc aklitur auctoritas manuscriptorum sermonum hunc Ambrosio ascribentibus, cui mirum hoc singulare est, ut unus ex duobus discipulis quibus Christus post resurrectionem sese visibillum praebuit, Emmanus nomen esse crediderit.

(a) Olim, de Sanctis 31; et post, in Appendice 81.

(b) Editus olim et inter Ambrosii sermones, ejusque in manuscriptorum nomine inscriptus reperitur; sed in a i quatuor

Dominus loqueretur, *Nonne cor nostrum erat ardens in nobis in via, dum aperiret nobis Dominus Jesus Scripturas (Luc. xxiv, 32)?* Ergo granum sinapis membrorum viscera calefacit; fidei autem vigor cordium peccata comburit. Et illud quidem asperum algorem frigoris removet; haec autem delictorum diabolicum frigus expellit. Sinapis, inquam, granum iniquos humores decoquit corporum; fides autem libidinum fluentia consumit. Et per illud medicina capiti procuratur; per fidem autem spirituale caput nostrum, quod est Christus Dominus, saepius refovetur. Sed et fidei juxta comparisonem sinapis sancto odore perfuimur, sicut ait Apostolus beatus, *Quoniam Christi bonus odor sumus Deo (II Cor. ii, 15).*

2. *Laurentius, granum sinapis.* Igitur sanctum martyrem Laurentium grano sinapis possumus comparare, qui diversis attritus passionibus, per totum orbem gratia meruit sui fragrare martyrii. Qui enim antea constitutus in corpore, erat humilis, ignotus et vilis; posteaquam vexatus, laceratus, exustus est, universis per totum mundum ecclesiis odorem suae nobilitatis infudit. Recte igitur huic comparatio copulatur: siquidem granum sinapis cum teritur, accenditur; Laurentius cum patitur, inflammatur: illud fervorem attritione sua movet¹; hic ignem plurima vexatione suspirat. Sinapis, inquam, in vasculo calido decoquitur; Laurentius in craticula flammarum igne torretur. Ardebat itaque extrinsecus beatus Laurentius martyr tyranni saevientis incendiis; sed major illum intrinsecus Christi amoris flamma torrebat. Et quamvis rex improbus ligna subiceret, incendia majora supponeret; tamen sanctus Laurentius has flammam fidei calore non sentit: et dum Christi praecipua cogitat, frigidum est illi omne quod patitur. Nec enim potest in visceribus ignium tormenta sentire, qui sensibus paradisi refrigeria possidebat. Jaceat licet ante pedes tyranni exusta caro, corpus exanime; nihil tamen detrimenti patitur in terris, cuius animus demoratur in caelis. Extenditur ergo super flammarum ignitos globos, et saepius versatur in latera; sed quanto plus poenarum patitur, tanto amplius Christum Dominum pertimescit: Novo admirationis genere alius illum torquet, et alii saevientis tormenta proficiunt. Devotioem Laurentium Salvatori supplicia atrociora fecerunt.

SERMO LXXXVIII (a).

Rursum de verbis Evangelii Lucae, cap. xiii, 18, 19, Cui simile est regnum, etc. (b).

1. *Fides christiana, regnum Dei. Vigoris illius symbolum, sinapi.* — *Cui simile est regnum caelorum? et cui simile aestimabo illud, ait Dominus: Simile est grano sinapis, et cetera.* Multa perstrinximus, quibus probarem regnum Dei grano sinapis non immerito comparari, et distantiam in sola esse aestimatione verborum, non in collatione virtutum: siquidem christiana fides, quae regnum Dei est, eundem vigorem obtinet, quem sinapis natura depronit. Nam sicut cum sinapis succum sumimus, vultu contristamur, fronte contrahimur, ad lacrymas pervenimur, et ipsam salubritatem corporis nostri cum quodam fletu austeritatis accipimus; illinc enim amaritudo nos exasperat, acrimonia penetrat, hinc calor ignei saporis accendit; et toto perturbati corpore tunc ma-

prolixior, incipiens ab hoc exordio: «libenter nos praedicare et gratanter opus Dei facere manifestum est: sed cum videmus plures et fratres pigrius ad ecclesiam convenire,» etc. notaturque habitus in natali Laurentii martyris.

¹ In Mas., *fervorem attritionis suae evomit.*

(a) Olim, de Sanctis 33; et post, in Appendice 82.

(b) Hunc quoque Ambrosio tributum videmus et in ejus operum vulgaris et in manuscriptorum libris, in quibus incipit in haec verba: «Superiore Dominica parabolum dicitur disserentes, in qua ait, *Cui simile est regnum caelorum,*» etc. Ac versus flamm multas quae hic desiderantur, auctor illic exhibetur.

gis sani efficiuntur, cum amplius deploramus: ita et cum fidei christianæ mundata percipimus, contristamur animo, alligimur corpore, ad lacrymas permovemur, et ipsam salutem nostram cum quodam fletu ac mœrore consequimur. Inde enim jejunia nos exasperant, illinc peccatorum conscientia macerat; hinc patrimonii jactura perturbat: et toto contristati habitu magis salutem consequimur, si amplius defleamus, secundum quod ait Dominus, *Vos plorabitis et flebitis; sæculum autem gaudebit (Joan. xvi, 20)*. Sicut autem cum sinapi caput forte curandum est, juhemus abrasos capillos demere, impedimenta cutis universa deponere, ut et nuda: et soli animæ congruentius spiritalis medicina conveniat. Quisquis enim rebus mundi et divitiis sæculi obvolutus est, huic fidei medicina non proderit. Ergo quod succus sinapis in corpore, hoc fides christiana operatur in anima.

2. *Christus humilis, granum sinapis. Gloriosus fit arbor: ramus illius, sancti.* Sed quoniam in eadem dominica sententia scriptum est, *Quod acceptum homo misit in hortum suum; et crevit, et facta est arbor, et volucres requieverunt in ramis ejus; diligentius requiramus quis iste s. t. cui hæc cuncta convenient. Diximus superius sanctis martyribus, qui diversis attriti sunt passionibus, naturam sinapis posse congruere. Sed quoniam dicit Scriptura, *Et crevit, et facta est arbor, et volucres requieverunt in ramis ejus*: arbitror hoc ipsi Christo Domino rectius comparari, qui nascendo in homine humiliatus ut granum est; ascendendo ad cœlum exaltatus ut arbor est. Granum plane Christus est, dum patitur; arbor est, cum resurgit. Granum, inquam, est, cum famem esuriens sustinet; arbor est, cum quinque millia virorum quinque panibus saturat: ibi sterilitatem humana conditione patitur, hic satiatiæ propria divinitate largitur. Granum autem dixerim Dominum, cum cœditur, contemnitur, increpatur: arborem autem, cum cæcos illuminat, mortuos resuscitat, peccata condonat. (a) Ramos autem hujus arboris si requiras, invenies quia ramus est Petrus, ramus est Paulus, ramus est beatus Laurentius, cuius hodie natalitia celebramus; rami sunt omnes Apostoli vel martyres; ad quos si quis se fortiter tenere voluerit, fluctibus sæculi minime submergetur: quin potius sub umbra illorum latitans, gehennæ non patietur ardorem, securus et de diabolica tempestatis procella, et de judicii exurentis incendio; ipso adjuvante qui vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus, etc.*

SERMO LXXXIX (b).

De verbis Evangelii Lucae, cap. xvii, 21, Regnum Dei intra vos est: et de verbis Apostoli ad Romanos, cap. xiv, 17, Regnum Dei non est esca, etc.

1. *Exordium.* Audivimus cum Evangelium legeretur, dicente Domino, *Regnum Dei intra vos est.* Et quia sciebat quod non omnes poterant intelligere quod dicebat; cum dixisset, *Regnum Dei intra vos est*, quasi ab aliquo interrogaretur, subdidit dicens, *Regnum Dei non est esca et potus, sed justitia et pax et gaudium.* Rogo ergo vos, fratres clarissimi, consideremus conscientias nostras; videamus, si regnum intra arcellas animæ nostræ repositum habemus. Si est ibi justitia, si pax, si gaudium, securi sumus; quia regnum Dei intra nos esse cognoscimus. Sed quæ est ista justitia, quæ pax, quod gaudium, diligenter attendite.

2. *Justitia perfecta.* Justitia ergo vera et perfecta, ipsa est quæ non facit aliis quod sibi non vult. Sed dicit aliquis: Quis potest omnibus hominibus bene

facere? Potest tamen omnibus hominibus bene velle: quod cum feceris, dicit tibi evangelista, *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii, 14)*. Potest dicere aliquis, Facultatem non habeo: nunquid potest dicere, Bonam voluntatem habere non possum? Ipsa est ergo vera justitia, quæ omnibus hominibus quod sibi vult optat; hoc quod sibi vult, illis evenire desiderat. Ipsa est vera justitia, quæ pro amore Dei, non solum amicos, sed etiam ipsos diligit inimicos. Sed istam veram justitiam, fratres, tunc aliis bene impendimus, si et nos habere desideramus. Nam quomodo quisquam aliis largitur, quod in se ipso habere non cognoscitur? Sed forte aliquis interrogat, quomodo in nobis justitiam servare debemus.

3. *Justitia a jure dicendo inter duas partes adversas. Jus animæ, et jus carnis. Justus in alios esse nequit, qui non est in se.* Attendite, fratres, justitia videtur mihi quod inde nomen accepit, quia intra duas partes adversas et contrarias sibi juste judicare consuevit. Eia, fratres, agnoscamus et in nobis duo quædam esse contraria. Nam caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem (*Galat. v, 17*). Habemus ergo et interiorem hominem, et exteriorem: habemus carnem et animam; hoc est, habemus dominam et ancillam. Si ergo vis ut tibi credam, quod possis justo causam alterius judicare, in te ipso volo primum agnoscere. Esto justus iudex in te ipso: tribue animæ quod dignum est; reserva carni quod opus est: tribue dominæ quod illi sufficiat in æternum; et hoc tantum reserva ancillæ, utade vivere possit in mundo. Nam si domina humiliatur, et ancilla erigitur; si dominæ aut parum aut nihil reponitur in cœlo, et totum ancillæ reservatur in mundo; ecce jam in nobismetipsis justus non esse cognoscimur. Et quomodo causa alterius directo ordine a nobis auditur, quando in nobis et in nostra causa nihil justitiæ reservatur? Hoc solum scio, fratres, quod nunquam alterius causam juste judicare poterit, qui inter animam et carnem suam justitiam tenere noluerit. In anima enim et in mente ad imaginem Dei facti sumus; secundum carnem vero de limo terræ formati sumus. Qui ergo plus amat carnem quam animam suam, imaginem Dei vult deponere deorsum, et terram erigere sursum: et qui in se ipso tam injustus est; si causam alterius audierit, siue dubio justitiam non tenebit. Et ideo qui justitiam tenere desiderat, a se ipso incipiat; et in se prius justitiam teneat, et inter carnem et animam suam justus iudex esse consuescat. Carni victum et vestitum simplicem et mediocrem reservet in mundo; et quod est melius, animam per elemosynas ponat in cœlo. Nam si aliter fecerit, et se non emendaverit, si in hoc perseverare voluerit, quomodo judicat in hoc sæculo, siue judicandus est in futuro. Et hoc quidem de vera justitia breviter dictum sit.

4. *Pax vera. Multis displicet Deus. Pax perfecta est, si cum Deo.* Pax enim quæ sit vera, delictis agnoscere. Non est enim illa vera pax, quam sibi invicem videntur præstare raptores et ebriosi, maledici et superbi. Ista non est dicenda pax, quæ de radice claritatis non consurgit. Qui ergo pacem veram desiderat, primum cum Deo pacem habere contendat. Sed dicit aliquis: Quis est qui pacem cum Deo habere non velit? Ille utique qui sic non vivit, quomodo Deus præcepit esse vivendum. Quis est hic qui pacem cum Deo non habeat? Cui displicet Deus. Sed dicit aliquis: Et quis ita insanus est, ut illi displiceat Deus? Si te ipsum discutit, forte te ipsum invenio, cui displicet Deus. Dic mihi, rogo te, nunquam murmurasti contra abundantiam pluviarum? nunquam ariditatem questus es siccitatum? nunquam murmu-

(a) Permulta hic ommissa.

(b) Fuit Casarii homilia in Bibliotheca Patrum ordinis decima nona.

¹ Ita vetus liber Claromontani collegii. [*Esto istius iudex in te ipso.*]

² Ita duo Mss. [*de vestra justitia.*]

rasti contra felicitatem malorum hominum? nunquam iratus es contra violentiam ventorum? et ut quod est amplius dicam, nunquam blasphemasti, quando vinearum fructus amplius non collegisti? et si in omnibus istis te contra Deum agnoscis et intelligis non murmurasse, scito te pacem veram cum Deo habere in omnibus quæ tibi acciderint: clama quod ille beatissimus Job cum conscientia secura clamabat, *Domini dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum* (Job 1, 21). Nam si quando bene tibi est, laudas Dominum, et quando tibi male est, murmuras contra Dominum; non habes pacem cum Deo, nec potes dicere cum Psalmista, *Benedicam Dominum in omni tempore* (Psalm. xxviii, 2). Quis est qui benedicit Dominum in omni tempore? Quem non felicitas corrumpit, nec adversitas terret. Prima ergo et vera pax est, ut cum Deo pacifici simus. Cum hoc factum fuerit, etiam in nobis ipsis pacem habere poterimus. Nam qui cum Deo pacem habere noluerit, in se ipso pacem habere non poterit. Sit ergo pacifica cum Deo anima nostra, ut animæ nostræ sit subdita caro nostra; nam si te non regit superior, cruciat te et affligit inferior. Inclinet sub iugo Dei cervicem suam anima tua; ut et sub iugo animæ tuæ collum suum subjiciat caro tua. Tunc erit pax vera atque perfecta, quando non solum cum aliis, sed etiam nobiscum pacifici sumus. Sed quia adhuc in prælio sumus, et contra diabolum pugnamus, ne de victoria desperemus, si cum Deo pacifici sumus. Et si Deo conjuncti sumus, quomodo potest fieri, ut diabolum timeamus? Talem imperatorem tecum habes, et diabolum times? Sub tali rege militas, et de victoria dubitas? Adversatur quidem quotidie diabolus; sed præsto est Christus. Ille vult premere, iste levare; ille vult occidere, iste vivificare: sed securi estote, fratres; plus valet ad erigendum Christus, quam ad deprenendum diabolus. Si ergo, sicut supra diximus, justitiam et pacem toto corde servemus, tunc etiam verum gaudium habere poterimus.

5. *Gaudium verum, regnum cælorum: et hac Christus. Justitiæ atque pacis fructus est.* Quod est verum gaudium, fratres, nisi regnum cælorum? Quod regnum cælorum, nisi Christus Dominus noster? Nam quod verum gaudium Christus sit, in Evangelio legimus. Sic enim angeli ad pastores dixerunt: *Ecce evangelizamus vobis gaudium magnum.* Attendite, fratres, et videte quia verum gaudium non est, nisi Christus Dominus noster¹. Sic enim Angeli suo testimonio firmaverunt. Cum enim dixissent, *Evangelizamus vobis gaudium magnum quod erit omni populo*, statim subjecerunt, *Quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus* (Luc. ii, 10, 11). Scio, fratres, quod verum gaudium omnes homines habere volunt: sed ipse se circumvenit, qui non vult agrum colere, et vult de fructu gaudere; ipse se decipit, qui non vult arborem plantare, et vult poma colligere. Verum gaudium non possidetur, nisi pax et justitia teneatur. Prima est enim et quasi radix justitia; secunda, pax; tertia, gaudium: de justitia nascitur pax, de pace gaudium generatur. Justitia vero pax quasi bona opera esse videntur; gaudium vero fructus esse bonorum operum intelligitur. Nunc ergo faciendo justitiam et pacem tenendo, quasi in bono opere parvo tempore laboramus: sed postea de fructu bonorum operum sine fine gaudebimus. Audi Apostolum de Christo dicentem, *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum* (Ephes. ii, 14). Gaudium vero quod ipse sit Christus, jam antea diximus: et Dominus Jesus Christus in Evangelio, cum suis discipulis loqueretur, ita eos exhortatus est, dicens: *Iterum, inquit, videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis* (Joan. xvi, 22). Quid est, *Gaudium vestrum*

nemo tollet a vobis? nisi, me ipsum Dominum nemo tollet a vobis? Attendite conscientias vestras, fratres charissimi: si est in vobis justitia, id est, si omnibus hominibus hoc vultis et desideratis et optatis, quod vobis ipsis; si est in vobis pax quæ non solum ad amicos, sed etiam usque ad ipsos perveniat inimicos: scitote quia regnum cælorum, hoc est, Christus Dominus, manet in vobis. Qui vero ad conscientiam suam recurrrens, non ibi invenierit justitiam, sed avaritiam; non pacem, sed discordiam; non gaudium de spe vite æternæ, sed carnalem lætitiã de amore luxuriæ: agnoscat et intelligat, quia non in illo regnat rex Legis Christus, sed crudelis tyrannus. Modo, fratres, dum adhuc vivimus in hoc corpore, possimus nos cum Dei adjutorio emendare atque corrigere: Si vero nos multis criminibus involutos ultimus dies invenerit, corrigendi tempus non erit. Erit enim tunc sicut omnibus sanctis æternum gaudium, ita peccatoribus sine fine supplicium; sed illis hoc erit, qui se per penitentiam emendare noluerunt. Tunc dicturus est Christus ad sinistram positus, *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum: ad dexteram vero positus, Venite, benedicti, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi* (Math. xxv, 41, 43). Ad quam beatitudinem nos Dominus sub sua protectione perducat; cui est honor et gloria et imperium cum Patre et sancto Spiritu in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XC (a).

De verbis Evangelii Joannis, cap. ii, 1-10, Die tertia nuptiæ fiebant, etc. (b).

1. *Quid significant nuptiæ istæ: quid sex hydrice: quid ternæ metretæ.* Illud, fratres charissimi, quod die tertia nuptias factas, et aquam in vinum conversam fuisse, modo cum Evangelium legeretur, audistis, videamus. Quæ sunt illæ nuptiæ? Hic acquisitio et reparatio nostra votis et festis nuptialibus demonstratur; sicut alio loco, cum choro et symphonia reditus illi junioris excipitur. Sex autem hydrice sunt sex mundi hujus ætates, per quas justi figuram et typum Domini prætulerunt, capiunt vero metretas binas vel ternas: quia fidem intra se continent Trinitatis. Sed videamus quid dicit sermo divinus; ipsa sacra Evangelii retractemus oracula.

2. *Mysterium reparationis humanæ. Christus Ecclesiæ arrhas dedit et dotem.* In Cana Galiliæ aquas in vinum convertit, et latentem sub homine diviniorem operum virtutem detexit. *Die, inquit, tertia nuptiæ fiebant.* Quæ sunt istæ nuptiæ, nisi gaudia salutis humanæ? Quare die tertia? Sive quia nobis mysterium Trinitatis ostendit, sive quia die tertia resurrexit. Itaque tanquam sponsus procelens de thalamo suo descendit ad terras, Ecclesiæ ex Gentibus congregandæ, suscepta incarnatione, jungendus. Cui quidem Ecclesiæ, quæ utique sumus nos, et arrhas et dotem dedit. Arrhas dedit, quando nobis est ex Lege promissus; dotem dedit, quando pro nobis est immolatus: et alio modo potest accipi, ut arrhas, presentem gratiam; dotem intelligamus vitam æternam. Videamus quid agat in Cana Galiliæ: hic jam prædeant nobis Domini stupenda miracula.

3. *Regenerationis symbolum.* Statuuntur hydrice capientes metretas binas vel ternas; metretas a metro, id est, mensura: implentur hydrice; mutantur subito

¹ Ita cum hisdem manuscriptis. [Quid est, Gaudium vestrum nemo tollet a vobis? attendite, etc.]

(a) Alias, ex Vignerianis 10.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Non Augustinum, cui in aliquot manuscriptis assignatur, sed omnino Casarium refert. Reperitur hic ipse sermo in Bibliotheca Patrum inter Ensebio Gallicano tributos ordine quintus, cum insigni tamen varietate, et eorum omissione quæ hic toto num. 6 continentur. Idem sermo in Viadocinensi Ms eadem parte truncatus est, atque ibi Faustino adscriptus. De num. 6 vide Casarii homil. 7, 0 et 11, ex editis a bazio.

¹ Na ex duobus Mss. [Quod regnum cælorum, nisi Christus Dominus noster? sic enim Angeli, etc.]

aquæ; homines postmodum mutati: et dum in melius reformantur, velut Baptismatis vinu loquuntur, quodam modo in illis similitudo regenerationis exprimitur. et dum aliud ex alio efficiuntur, dum in speciem gratiorem inferior creatura transfertur; mysterium secundæ natiuitatis aperitur. Nihil in ipsis aquis de sua quantitate minuitur; et dum in se maneat, a se omnino nobili commutatione degenerant. Pereunt substantiæ suæ, et acquiruntur alienæ: fortior tenui materiæ apponitur sapor, et occulta fluentis leuibis virtus infunditur, et aquarum natura inebriatur; sic novo more Creatoris sui potentiam consentitur. Quis potest ista convertere, nisi qui potuit et creare?

4. *Vinum, Scripturæ sacræ. Aquæ vinum, gratia succedens Legi.* — *Deficiente ergo vino, dixit ad Jesum mater ejus: Vinum non habent.* Jam primo locu requiramus, quid sit vinum, quod defecisset, et quod sit aliud vinum, quod mirabiliter præparatur, quod architriclinus melius esse pronuntiat, dicens: *Omnis homo primum bonum vinum ponit; et cum inebriatus fuerint, tunc id quod deterius est: tu vero seruasti bonum vinum usque nunc.* Vinum multis locis accipimus diuina præcepta, et Scripturas sanctas, meracissimum vigorem cœlestis sapientiæ continentes, quibus ad timorem Dei incalescant sensus, et inebrientur affectus; secundum illud quod de Sapientia scriptum est, *Paraui mensam suam, miscui vinum suum in cratera (Prov. ix, 2).* Scripturarum diuinarum virtus, si quando alicuius interiora impleverit, dicere poterit cum propheta, *Potasti nos vino compunctionis (Psal. lxx, 5): et, Poculum tuum inebrians quam præclarum est (Psal. xxii, 5)!* Operante ergo Christo in Cana Galiliæ, vinum defecit, et vinum sit; id est, umbra removetur, et veritas præsentatur: recedit Lex, gratia succedit; carnalia spiritualibus commutantur; in novum Testamentum observatio vetusta transfunditur, sicut beatus Apostolus dicit, *Vetera transierunt, et ecce nova facta sunt omnia (II Cor. v, 17).* Quomodo autem hydris illæ impleta aqua, nihil minuitur ab eo quod erant; et tamen incipiunt esse quod non erant: ita Lex non perit per adventum Christi absoluta, sed proficit. Vino ergo deficiente, vinum aliud ministratur. Bonum quidem est vetus Testamentum; sed sine spirituali intellectu vaneat in littera: novum vero odorem vitæ reddit in gratia.

5. *Miraculum maximum, conversio peccatoris.* Cum hæc ita sint, architriclinum ipsum præpositum in domo sponsi videamus, quem sentire possumus. Et quæ alium nisi beatum Paulum intelligere debemus, qui post Legis litteram, acceptum Novi Testamenti mysterium suavissimum vel odore vel gustu, spirituum sensuum fragrantia repletus et inebriatus exclamat et laudat, *Tu seruasti bonum vinum usque adhuc.* Videmus tamen quemadmodum vinum ipsum laudat: *Nec oculus, inquit, vidit, nec auris audivit, quæ præparavit Deus diligentibus se (I Cor. ii, 9).* Ecce vera, ecce predicanda miracula, quæ in nobis operatur, quando de pessimis bonos facit, de superbis humiles, de inhonestis castos, de sectatoribus sæculi amicos Dei. Quæ potest majora exercere miracula, quam quando hominem verum et putredinem dignatur in statum angelicum promovere, de terrenis in cœlestibus collocare, et in gratiam suæ adoptionis assumere?

6. *Munera Deo grata.* Quid ergo retribuemus Domino, pro omnibus quæ retribuit nobis? aut quando reddere poterimus quod nec cogitare sufficimus? Nec tamen desperandum est, quod nihil respondere possimus; quia tanta est pietas Domini nostri, ut apud eum voluntas perfecta faciendi reputetur pro opere facti. Omnia enim implevit, qui quod potuit fecit. Quid ergo retribuemus Domino, nisi ut humiliter corpore humiliato, et corde contrito dicamus, *Domine, propitius esto mihi peccatori (Luc. xviii, 13)?* Ille enim holocaustomata diligit, qui et cor contritum et humiliatum non despicit. Non a nobis requirit quod

nos implere non posse cognoscit. Et ideo qui elemosinas largiores erogare non possunt, vel parum aliud quid secundum vires suas cum bona voluntate dispendent. Qui virginitatis gloriam non prævalentem obtinent, cum propriis uxoribus castitatem student, Deo auxiliante, servare; justitiam diligant, charitatem teneant, patientiam colant, ebrietatem velut inferni foetam fugiant, omnes homines perfecto animo diligant: pro bonis orent, ut a sancto opere non recedant; pro malis supplicent, ut cito se ad meliora convertant. Hæc enim et his similia, fratres charissimi, nec minimum dura, nec importabilia esse probantur: ubi sola bona voluntas fuerit, impossibile nihil erit. Non enim nos Deus ad comparandam vitam æternam, aut in Orientem, aut in Occidentem per itinera laboriosa transmittit; ad nos ipsos nos dirigit, quod in nobis per suam gratiam contulit, hoc requirit: sic enim in Evangelio ipse dixit, *Regnum Dei intra vos est (Luc. xvi, 21).* Et ideo sit in nobis vera charitas, et bona voluntas; ut illud Evangelium in nobis impleatur, *Pax hominibus bonæ voluntatis (Id. ii, 14).* Quod ipse præstare dignetur, qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XCI (a).

Rursum in Joannis cap. ii, 1-10, de sex hydris aquæ mutata in vinum in nuptiis Cana Galiliæ.

1. *Hydris sex, sex mundi ætates. Sex hominum ætates. Hydris ista mysteris Christi plena.* Sicut jam aliquando charitati vestræ suggestimus, fratres charissimi, sex illæ hydris, quas modo Evangelica lectio memoravit, et quarum aqua in vinum mutata est, sex ætates mundi istius figurabant. Et ut soletis audire, una ætas impleta est ab Adam usque ad Noe; secunda, a Noe usque ad Abraham; etiam sicut evangelista commemorat; tertia, ab Abraham usque ad David; quarta, a David usque ad transmigrationem Babylonis; quinta, a transmigratione Babylonis usque ad Joannem Baptistam; a Joanne Baptista et ab adventu Domini Salvatoris sexta ætas agitur (*Math. i.*) Quæ res etiam in humanæ vitæ cursu evidenter agnoscitur. Primus enim gradus est, quasi prima ætas, infantia; secunda, pueritia; tertia, adolescentia; quarta, juvenus; quinta, senectus; sexta est illa permatura, quæ etiam decrepita dicitur. Non ergo tibi mirum videatur, quando audis mundum istum sex ætatibus consummari; cum hoc videas etiam hominum ætatibus adimpleri. In istis sex ætatibus mundi, quasi in sex hydris prophetia non deficit. Plene ergo erant istæ hydris mysteris Veteris Testamenti: sed quando in illis Christus non intelligebatur, non ex ipsis vinum, sed aqua hibeatur.

2. *Christus in Adam.* Prima ergo hydris impleta est temporibus Adam, quando Dominus enisit soporem in eo, et tulit unam de costis ejus, et fabricatus est eam in mulierem (*Gen. ii, 21, 22*). Quid enim aliud tunc significavit, nisi passionem Domini Salvatoris? Dormit Adam, et de latere ejus tollitur costa, fabricatur Eva: inclinato capite dormivit in cruce Christus, et de latere ejus formatur Ecclesia. Cum enim percussus est in latere, exivit sanguis et aqua (*Joan. xix, 30, 34*); sanguis redemptionis, et aqua Baptismatis. Quasi revera, fratres, non potuit Deus inde facere Evam, unde fecerat et Adam. Sed jam tunc in illo veteri Adam, de cujus costa fabricata est Eva, novus Adam significabatur, de cujus latere formanda erat Ecclesia. Sed hæc prophetia, quia in illa Judæorum populus Christum non intelligebat, non vinum, sed aquam sapiebat.

3. *In Noe.* Secunda hydris impleta est in Noe, cujus temporibus ita per mysterium arca vel diluvii genus humanum salvatur (*Gen. vi, et seq.*), quomodo per

(a) Prodit nunc primum ex quatuor manuscriptis, ubi absque auctoris nomine subiungitur sermionibus quibusdam Augustinianis. Et Augustini quidem doctrinam exhibet, sed scilicet omnino Cæsarii, qui hic Tractatum novum in Joannis Evangelium imitatur.

crucis vel Baptismi sacramentum in adventu Domini Salvatoris de eterna morte totus mundus eripitur.

4. *In Abraham.* Tertia hydia impleta est in Abraham, cui Dominus jussit ut ad similitudinem Domini Salvatoris filium suam offerret in holocaustum (Gen. xxii, 1-19). Nam quomodo beatus Isaac ad locum holocausti lignum ipse portavit, ita et verus Isaac ad locum passionis ipse sibi crucis patibulum bajulavit (Joan. xix, 17).

5. *David in multis Christum figuravit.* Quarta hydia impleta est in David, qui et in humilitate, et in mansuetudine, et in multis tribulationibus Christum Dominum figuravit. Inter reliqua quæ per eum Dominus loqui dignatus est, etiam hoc clamavit : *Surge, Domine, judicare terram.* Cui dicitur, *Surge, nisi ei qui obdormiuit? Surge, inquit, Domine, judicare terram.* Dormisti judicatus a terra; surge, ut iudices terram: ut in te impleatur, quod Scriptura prædixit, *Quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus* (Psal. lxxxi, 8).

6. *Prophetia de Christo in Danièle.* Quinta hydia impleta est temporibus Danielis, qui se dixit vidisse præcisum lapidem de monte sine manibus, et crevisse ipsum lapidem, et implese universam faciem terræ (Dan. ii, 34, 35). Videte, fratres, quia mons ille, unde lapis præcisus est, implevit omnem terram. Mons ille significat regnum Judæorum; de quo monte præcisus est lapis, id est, natus est Christus: quod autem ait, *Sine manibus*, hoc intelligitur, quia sine opere nuptiali; in manibus enim opera intelliguntur. Mons ergo ille, hoc est, regnum Judæorum, non implevit terram; quia antequam veniret Christus, notus erat tantum in Judæa Deus. Postquam vero Christus venit, ita gratia sua universum implevit mundum, ut in omnem terram exiret sonus Apostolorum, et in fines orbis terræ verba eorum.

7. *De vocatione Gentium in Joanne. Lapidés, Gentes. Lex Christum non intelligentibus, aqua; secus, vinum.* Sexta hydia impleta est per beatum Joannem Baptistam. Ipse enim cum vidisset ad baptismum suum venire Judæos, dixit ad eos: *Progenies viperarum, quis vobis ostendit fugere a ventura ira? Facite fructus dignos penitentiae. Potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham* (Matth. iii, 7-9). Quos enim intelligi voluit lapides, ex quibus suscitari possent filii Abraham; quos utique, nisi omnes Gentes? Et quare omnes Gentes lapides erant? Quomodo lapides non erant, qui lapides colebant? Sed dicit aliquis, Etsi aliqui lapides colebant, numquid ideo lapides sunt? Audi Scripturam dicentem: *Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis* (Psal. cxiii, 8). Istæ ergo sex ætates mundi, velut sex hydræ, impletæ sunt a ministris, id est, a Patriarchis et Prophetis. Veniens ergo Christus, non illam aquam jactavit, et aliam misit; sed illam ipse in vinum convertit. Quare hoc? Quia non venerat Legem solvere, sed adimplere. Non repulit Vetus Testamentum, et sic condidit Novum: sed illud quod in littera Legis aquam sapiebat, dum spiritualiter intelligi fecit, aquam in vinum convertit.

8. *Discipuli post Christi mortem infideles.* Denique in tantum ante adventum Christi Vetus Testamentum aqua erat, ita ut qui eum legebant, et Christum non intelligebant, ab ipso Domino Christo stulti appellarentur. Nam post passionem Domini nostri iter agentibus duobus discipulis, et ad castellum nomine Emmaus ire volentibus, junxit se illis Dominus et Salvator, et dixit ad eos: *Qui sunt hi sermones, quos confertis ad invicem ambulantes, et estis tristes? At illi inter reliqua dixerunt: De Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere et sermone.* O beati discipuli! ita in vobis infirmata est fides, ut prophetam dicatis Dominum Prophetarum? Numquid taliter audistis lætatum Petrum apostolum confiteri? Non recolis quid Domino interroganti responderit Petrus? *Tu, inquit, es Christus Filius Dei vivi* (Matth. xvi, 16). Ille Filium Dei vivi confessus est; et vos creditis fuisse prophete-

tam? Licet et hoc nomen conveniat Domino Salvatori, secundum quod Moyses ait: *Prophetam vobis suscitabit Dominus vester, tanquam me ipsum audietis. Erit autem omnis anima quæ non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe* (Deut. xviii, 18, 19); tamen quando hoc discipuli illi dicebant, verum Deum esse Christum omnimodis non credebant. Denique videte quid dixerunt: *Nos, inquit, sperabamus quia ipse esset redempturus Israel.* O discipuli, sperabatis; jam desperastis? Latro dicit in cruce, *Memento mei, Domine, cum veneris in regnum tuum*: et vos dicitis; *Nos autem sperabamus.* Ecce vos non credebatis vel resurrecturum; et latro credidit etiam regnaturum. Cum ergo in discipulis ita refrigerasset fides, ut talia loquerentur, respondit Dominus: *O stulti et tardi corde ad credendum* (Luc. xxiv, 13-25). Quare stulti erant? Quia adhuc aquam bibebant: adhuc Christus aquam spiritualiter in vinum converti non fecerat.

9. *Metretæ binæ vel ternæ, Trinitatis mysterium et præcepta charitatis.* — *Capietes singulæ metretas binas vel ternas.* Non enim dixit, *Aliæ capiebant binas, aliæ ternas*; sed de omnibus dixit, quia capiebant singulæ metretas binas vel ternas. Et quia secundum litteram hoc intelligi non potest, videmus quid spiritualiter in illis sentire possimus. Jam enim supra diximus, quod aqua illa quæ erat in hydiis, prophetia vel Vetus Testamentum possit intelligi: quare ergo metretas binas vel ternas? Sine dubio propter mysterium Trinitatis. Quare etiam vel binas? Propter duo præcepta dilectionis. In Lege enim et Prophetis non solum mysterium Trinitatis agnoscitur, sed etiam duo præcepta charitatis assidue prædicantur. Videamus tamen si et in Evangelio possimus invenire metretas binas vel ternas. Ego, inquit, et Pater unum sumus (Joan. x, 30); ecce habes binas. Da vel ternas. Ite, inquit, baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti (Matth. xxviii, 19); ecce habes ternas.

10. *Qualiter fervor animi fovendus.* Unde, fratres dilectissimi, quia hoc quod fecit in Apostolis Christus, etiam in nobis implere dignatus est; ut qui per inlicitatem tepidi eramus et frigidus, per fidem ferventes esse mereamur in opere Dei, cum ipsius adjutorio, quantum possumus, laboremus, ut usque in finem bonorum operum perseverantiam tenere mereamur; et ita in lectionibus sanctarum Scripturarum nos exercere jugiter studeamus, ut cum Propheta dicere possimus, *Potasti nos vino compunctionis* (Psal. lix, 5); et iterum, *Calix tuus inebrians quam præclarus est* (Psal. cxii, 5)! Sicut enim per amorem Dei aqua nostra in vinum conversa est; ita e contrario timere debemus, ne amando mundum, et ejus concupiscentias diligendo, vinum non trum convertatur in aquam. Et ideo quantum possumus, bonis operibus insistentes, Dei misericordiam deprecemur; ut in nobis opera vel beneficia sua ipse pro sua pietate custodiat: qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XCII (a).

Item in Joannis cap. ii, 1-10, de nuptiis in Cana Galilææ (b).

1. *Cur Christus ad nuptias venit. Cur ait, Nondum venit hora mea.* Domini et Salvatoris nostri virtus, fratres charissimi, præsentem lectionem evidenter ostenditur, cum mirabilia ejus non obscuritate verborum, sed eloqui puritate narrantur. Denique Evangelista ita mysterii interna custodit, ut rem gestam fido sermone designet: sic enim ait, *Vocatus est Dominus Jesus ad nuptias, et mater sua.* Nec designatus est conversationem hominum, qui usum carnis exceperat; nec secularia instituta contempsit, qui ad hæc

(a) Alias, de Tempore 41.

(b) In Appendice nunc primo collocatur. Dubium Lovaniensium relinquunt, supposititium asserunt Verlius et Viudius. Aucter qui pe, hic in num. 3, Mariam non putat dici mulierem: contra vero Augustinus in serm. 52, u. 10 et alibi cassim.

venerat corrigenda. Interfuit nuptiis, ut concordia: jura firmaret: interfuit nuptiis, et conressationes non renuit nuptiarum; ut psalmos et tympana ad Dei Patris gloriam prædicandam concitaret¹, ut Pater honoraretur in Filio, et a Patre Filium nosceretur. *Erat, inquit, mater ejus ibi.* Quam libenter Maria ad has nuptias venit, in quibus Dei mirabilia comprobant. Vinum divina suggestione suggeritur defecisse. Numquid latere Deum poterat, quid in ea domo, in qua erat, gereretur? Sed non ignorans rerum Deus respondit: *Quid mihi et tibi est, mulier? Nondum venit hora mea.* Hac responsione interim debemus advertere, quod de nuptiali vino pars aliqua adhuc forte resoderat: ideo nondum erat Domini plena hora virtutum; ne miscere magis clementia, quam mutare videretur. Sed ait, *Nondum venit hora mea*; ut ita sint Dei mirabilia manifesta, ut nec argumentum valeat² inimicus, nec perfidia Judæus insimulet.

2. *Nihil animus fallitur, qui Deum fideliter confitetur.* Et dicit Maria ministris: *Quæcumque dixerit vobis, facite.* Quam bene mater Domini credulitatem suadet ministris, ut non desint vina praudentibus: *Quæcumque dixerit, facite.* Intelligimus jam esse mysterium, cum Dei mandata se nosse, sollicite mater hortatur. Ait Dominus Jesus ad ministros: *Implete hydrias aqua.* Et cum implevisset, ait: *Haurite nunc, et ferte architriclino.* Quod cum princeps architriclinus accepisset, statim intellexit vina illata posterius esse sublimia. Et cum nesciret quod Dominus fecisset, sponse ait: *Quid tam sero meliora profers vina, cum hæc prima esse debuissent? Vilium ergo convenire mysterium, et quod Salvator dicit, Nondum venit hora mea*: et cum accusat princeps architriclinus tarditatem sponsi, videamus attentius ordinis hujus, quæ Evangelista designat, aperta mysteria. Videamus quæ sint nuptiæ, qui ministri, qui princeps architriclinus, qui sponsus, quomodo ad nuptias Deus, quomodo Maria; unde ex aqua vinum, quare postea melius, quare Deus in hora differre voluerit. Equidem nulla sunt apud credentium mentes occulta mysteria. Nihil animus fallitur, qui Deum fideliter confitetur. Nam qui scit Salvatoris adventum vitæ nostræ esse remedium, facile virtutis ejus misericordiam pura voritate cognoscit.

3. *Ecclesia Christum ad nuptias vocat. Ab eo optat vinum. Quid Christum detinebat.* Vocatur Salvator ad nuptias; hoc est, Ecclesiæ voto Spiritus sanctus invocatur. Venit cum discipulis suis, id est in hoc loco, turba sanctorum. Quid dici apertius potest? Mirabilia Dei Maria mater expectabat, hoc est, virtutem Christi expectat Ecclesia: appropinquare compellit; ait enim Maria, *Ecce vina deficiunt*: id est, quare populus jam non invenit remedium? Maria Deum probare festinat; vinum Ecclesia optat excipere; ut fiat ex nuptiali prandio spirituale convivium. Dicit enim, *Quid mihi et tibi est, mulier?* Numquid mulierem dicit Mariam, quæ virgo post partum inventa est? Sed Ecclesiam, quæ non solam mulier, sed etiam meretrix nuncupatur, quæ errantem populum et per avum et lubricam aetatem lascivum, tanquam prostitutam suscepit sponsum, et quasi docta mater adornat. *Nondum, inquit, venit hora mea*: hoc est, passionis tempus superest. *Nondum venit hora mea*; nondum populus credidit, nondum Judæus insequitur: adhuc habet diabolum unde lætetur, adhuc triumphi mei pæna non proditur, adhuc locum crucis persecutus ignorat, ac necdum Judas mentitur. *Nondum venit hora mea*: sunt prius quæ purgantur in sæculo; et sic vita proficit in populo.

4. *Ecclesia docet prætere doctorem. Vinum optimum nonnisi exhausto deteriori. Vinum optimum, sanguis Christi.* Dicit Maria ministris, *Facite quæcumque jussit*; hoc est; obtemperate doctorem, ministris mandat

Ecclesia. Qui sunt ministri, nisi officia Levitarum, quæ Dei mysteris sunt deputata? Impletur hydrie aqua; hoc est, vacuata nuptiali vino, id est, potu sordido, fontis puritate suppletur, et benedictione Domini in saporem vini vertuntur; ut ex aqua spiritus potum qui jam praudentibus delecerat, reputaret. Aquam in vinum convertit; humanæ fragilitatis virtus augetur. Princeps architriclinus vinum melius probat: hoc est, dominici vigoris saporem humana corda senserunt. Nam qui primum vinum melius judicavit, primus et credidit. Quod vinum est, quod optimum judicatur, quod architriclinus princeps queritur sero prolatum, nisi sanguis Dominicæ passionis? Hoc est enim quod Deus in hora suspendit, hoc est quod ministri suscipiunt, hoc est quod servat sponsus, hoc est quod princeps architriclinus, qui fidei primus est, veneratur. Advertamus ergo attento corde nos sanctas Scripturas audire debere; ut cælestem doctrinam fida credulitate posimus agnoscere, et ab omni mundi hujus impedimento liberari; ipsi adjuvante qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XCIII (a).

De verbis Evangelii Joannis, cap. iv, § 13. Venit Jesus in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, etc., et de non differendo Baptismo (b).

1. *Christus legitimus hæres Jacob est factus.* In lectione Evangelii infirmitatem humani generis suscepisse Dominum Jesum Christum, plenissime nobis sanctus Evangelista monstravit. Siquidem cum dixisset, *venisse Dominum in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, juxta prædium quod dedit Jacob Joseph filio suo; in quo prædio erat fons Jacob*; addidit, *Jesus, inquit, fatigatus ex itinere sedebat sic supra puteum.* Venit Dominus noster Jesus Christus ad prædium quod sanctus Jacob Joseph filio suo dereliquerat: quod prædium non tam Joseph, quam Christo, arbitrator derelictum, ejus figuram sanctus Joseph patriarcha portabat, quem vere sol adorat et luna, et omnes stellæ benedicunt. Ad hoc prædium ideo venit Dominus, ut Samaritani, qui hæreditatem sibi patriarchæ Israel vindicare cupiebant, agnoscerent possessorem suum, et converterentur ad Christum, qui legitimus patriarchæ hæres est factus.

2. *Fatigatur Christus ob infirmitatem nostram. Requiescit in fidelibus.* — *Jesus, inquit, fatigatus ex itinere sedebat sic supra puteum.* Videte diversitatem mysterii. Inter Apostolos exsultabat in spiritu in monte positus; non solum confortabat eos, verum etiam gloriam his propriam demonstrabat: in Samaria constitutus, *fatigatus ex itinere sedebat supra puteum.* Numquid Dei virtus poterat fatigari? Non utique: sed fatigabatur, quod fidelem populum invenire non poterat. Tunc ergo fatigatur Christus, quando nullam virtutem in suo populo recognoscit. Hodieque fatigat eum inobedientia nostra, fatigat eum infirmitas nostra. Infirmi enim sumus, quando non ea quæ fortia sunt atque perpetua, sed temporalia et caduca sectamur. Bene ait, *Sedebat supra puteum*, non requiescebat; quoniam in Samaritanis non poterat requiescere. *Et hora, inquit, erat quasi sexta.* Sexta die Deus de limo terræ hominem figuravit; sexta hora venit Samaritanam visitare: ut qui in eum Samaritani crederent, ipse in his inciperet requiescere; ut verum illud quietis sabbatum celebraret. *Sedebat ergo Dominus supra puteum.*

3. *Christus fons cur supra puteum sedit.* — *Et venit Samaritana mulier haurire aquam.* Magnam mysterium. Venit mulier ad puteum; et fontem quem non speravit, invenit. *Dicit ad eam Dominus: Da mihi bibere.* Bonus Dominus ultro se offert non querenti, ut compleatur illud propheticum, *Palam ap-*

(a) Alias, de Tem, ore 92.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Erat itidem apud Lovanienses dubius, apud Verliam et Vindiguiam spuris. Cæsarii stilum et verba continet De num. § vide serm. Appendici. 45, n. 6. et 43, n. 5.

¹ Forte, concinnaret.

² Forte, tequimento vel.

³ Suedendum, dicit.

varui non querentibus me, inventus sum ab his qui non interrogaverunt nomen meum (Isa. lxxv, 1, sec. lxx). Petit bibere daturus : sedit supra puteum ; ut non in altitudine queramus aquam, sed de eo fonte qui supra omnes aquas est, salutaria nobis pocula hauriamus. Quis est fons, nisi Dominus noster Jesus Christus, cui dicitur, *Quoniam apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen* (Psal. xxxv, 10) ? Bonus fons qui nos de hujus vitæ refrigeravit incendio, et inundatione sua ariditatem nostri pectoris superavit.

4. *Baptismum qui differunt, donum Dei nesciant. Adventus Christi gratia.* Unde et mulieri dicitur, *Si scires donum Dei, et quis est qui dicit tibi, Da mihi bibere : tu forsitan petisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam.* Non omnes sciunt donum Dei ; quia non omnes desiderant aquam vivam. Si enim desiderarent, nunquam circa se Baptismi sacramenta differrent. Igitur de se pronuntiant, et vitæ suæ testimonium perdunt¹, qui ideo volunt tardius baptizari, ut flagitia et scelera multa committant. Noli differre, o homo, remedia salutis tuæ : quoniam nescis quando a te anima tua repetatur. Denique Samaritana ignara mysterii, dicebat : *Domine, neque hauritorium habes, et puteus est altus.* Antò adventum Domini et puteus altus erat, et sine hauritorio aquam sibi unusquisque haurire non poterat. Venit Dominus fons vivus, ut Pharisæorum corda dilueret, sitim exstingeret, pectora satiaret, non quærens hauritorium, sed ultro se infundens mentibus singulorum. Et addidit : *Omnes qui biberit ex hac aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum ; sed fiet in eos fons aquæ salientis in vitam æternam.* Unum Baptismum docet, qui post ingressum æterni fontis et celestis poculi sacramentum, unumquemque nostrum sitire non patitur. Et ideo nos quibus tanta beneficia nullis præcedentibus meritis præstitit divina misericordia, quantum possumus, cum ipsius adjutorio laboremus, ut tantæ pietatis gratia non nobis iudicium pariat, sed profectum. Quod ipse præstare dignetur, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XCIV (a).

De verbis Evangelii Joannis, cap. v, 20-30, Sicut Pater suscitavit mortuos, etc.; necnon cap. vi, 37-40, Omne quod dat mihi Pater, etc. (b).

1. *Judicium aliud discretionis, aliud damnationis.* Auditis, fratres charissimi, in lectione evangelica Dominum dicentem, *Sicut enim Pater suscitavit mortuos et vivificavit, sic et Filius quos vult vivificavit. Neque enim Pater judicat quemquam, sed iudicium omne dedit Filio. Et majora his demonstrabit ei opera* : id est, non solum infirmos curare, sed et mortuos resuscitare. Quod dicit, *Neque Pater judicat quemquam, vel secundum divinitatem ; quia nemo potest eum intueri nec audire : ut illud, Deum nemo vidit unquam. Sed iudicium omne dedit Filio* : id est, ut ille qui fuit iudicatus secundum carnem, ab illo omnes judicentur. Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, et credit ei qui misit me, habet vitam æternam, et in iudicium non venit ; sed transit a morte in vitam. Quod dicit, *In iudicium non venit, qui verbum meum audit, et credit ei qui misit me*, discretionem factam esse inter justos et peccatores a Domino cernitur : ac si dicat, in numero peccatorum, qui ista fecerit, non veniet ; sed transit de morte ad vitam : hoc est, de superbia ad humilitatem, de odio ad charitatem, de temporalibus ad æterna migrabit. Amen, amen dico vobis, quia venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei ; et qui audierint, vivent. Mortui, id est peccatores intelliguntur, qui audierunt Christum, et non crederunt. Et quod

subditur, *Vivent qui audierint* : ideo recapitulatur, eo quod paulo superius de resurrectione peccatorum dixerat ; hic autem de resurrectione mortuorum loquitur. *Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso : et potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.* Sic dedit ergo Pater Filio vitam gignendo, sicut ipse habet. Quod dicit, *Dedit ei iudicium facere*, pro parte carnis quam assumpsit, dedisse Patrem Filio iudicium dei cognovimus ; et futurum iudicium hic significat : in quo iudicio astitit Dominus Jesus Christus, et reddet unicuique secundum opera ejus ; quia iudicium hoc loco damnationem et poenam peccatorum intelligimus. Nam ubi dicit Psalmista, *Judica me, Deus, et discerne causam meam* (Psal. xlii, 1), iudicium discretionis cognoscimus. *Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, et procedent, qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii.* Non possum ergo ego a memetipso facere quidquam : sicut audio, iudico, et iudicium meum justum est ; quia non quæro gloriam meam, sed voluntatem ejus qui misit me. Hoc loco apertissime resurrectionem futuram pronuntiat. Et quod dicit, *Non possum ego a memetipso facere quidquam* : ac si diceret, Ideo a me ipso quidquam facere non possum, quia a memetipso non veni, sed a Patre. Quod dicit, *Sicut audio, iudico, etc.*, auditio ista in æternitate facta esse significatur.

2. *Humilis Christo datus, nec potest perire. Resurrectio duplex.*—*Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet ; et eum qui venit ad me, non ejiciam foras*¹. Magnum penetrabile et dulce secretum, sine radio, sine amaritudine malarum cogitationum, sine interpellatione tentationum et dolorum. Nomen illud secretum est, quo intrabit ille cui dicturus est Dominus, *Serve bone, merito*² *intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxv, 21) ? Ego et eum qui venit ad me, inquit, non ejiciam foras. Et qui ad me venit, humilis fit ; qui mihi adheret, humilis erit : quia non faciet voluntatem suam, sed Dei ; et ideo non ejicietur foras. *Hæc est autem voluntas ejus qui misit me Patris, ut omne quod dedit mihi Pater, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die.* Ipse illi datus est qui servat humilitatem, et hunc accipit : qui non servat humilitatem, longe est a magistro humilitatis. *Ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo.* Hæc non est voluntas in conspectu Patris mei, ut pereat unus de pusillis istis. De tumentibus possunt perire, de pusillis nihil periet : quia nisi fueritis de pusillis istis³, non intrabitis in regnum cælorum (Id. xviii, 5). *Omne quod dat mihi Pater, non perdam ex eo : sed resuscitabo illud in novissimo die.* Videte quemadmodum et hic geminam illam resurrectionem definit. Qui venit ad me, modo resurget humilis factus in membris meis : sed resuscitabo eum in novissimo die ; id est, secundum carnem. *Hæc est enim voluntas Patris mei, qui misit me, ut omnis qui videt Filium et credit in eum, habeat vitam æternam ; et ego resuscitabo eum in novissimo die.* Superius dicit, *Qui audit verbum meum, et credit ei qui misit me* : modo autem, *Qui videt Filium et credit in eum.* Non dixit, *Videt Filium, et credit in Patrem* ; hoc est enim credere in Filium, quod et in Patrem : quia *sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio habere vitam in semetipso : ut omnis qui videt, et credit in ipsum, habeat vitam æternam ; credendo et transeundo in vitam tamquam prima illa resurrectione.* Et quia non est sola, et resuscitabo eum, inquit, in novissimo die.

¹ Hic ommissa sunt, quæ a J. Augustinum, *Quare est intrus illud, unde non exiit foras ?*

² A. J. Augustinum, *sermo bene merito.*

³ Augustinus, *sicut pusillus iste.*

¹ Forte, *probat.*

(a) Olim, 22 ex Homiliis 50 ; et post in Appendice 18.

(b) Hujus sermonis pars altera excerpta est ex Augustino in Joannem.

SERMO XCV (a).

De verbis Evangelii Joannis, cap. xi, 1-44, Lazarus amicus noster dormit : sed vado, ut a somno suscitarem eum, etc. (b).

1. *Divinitas Christi demonstratur in suscitatione Lazari. Apostoli non suscitarent mortuos virtute sua.* Multis quidem signis ac virtutibus Dominus ac Salvator noster Christus Jesus divinitatis suae potentiam declaravit, sed maxime in Lazari morte, ut in praesenti lectione audivit Dilectio vestra, ostendens se esse de quo scriptum erat, *Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Jacob* (Psal. xlv, 8). Quas tamen virtutes Dominus ac Salvator noster duplici genere operatus est; et corporaliter et spiritaliter, id est, visibiliter et invisibiliter, ut per visibile opus invisibilem virtutem ostenderet. Superius caecum a natiuitate lumine oculorum illuminavit visibili opere (Joan. ix, 17), ut invisibili illa virtute caecitatem Judaeorum cognitionis suae lumine illustraret : in praesenti vero lectione Lazaro mortuo vitam donavit, ut incredula corda Judaeorum de morte peccati suscitaret in vitam. Denique multi Judaeorum propter Lazarum Christo Domino crediderunt. Cognoverunt enim in resurrectione Lazari manifestam Filii Dei potentiam : quia morti potestate propria imperare non est conditionis humanae, sed divinae naturae. Legimus quidem et Apostolos mortuos suscitasse (Act. ix, 40; xx, 9, 12), sed illi ut suscitarent, Dominum oraverunt; suscitaverunt autem non sua virtute, nec sua potestate, sed invocato nomine Christi, qui morti ac vitae dominatur : Filius autem Dei Lazarum virtute propria suscitavit. Denique ut ait Dominus, *Lazare, exi foras*; statim ille egressus de monumento est : neque mors tenere poterat, quem Vita vocabat. In naribus humor sepulturae erat : Lazarus vivus astabat. Non expectavit mors iteratam vocem Salvatoris audire, quia virtutem vitae ferre non poterat : sed ad unam vocem Domini mors et corpus Lazari de monumento, et animam dimisit de inferno; et totus Lazarus de monumento vivus processit, qui totus ibi non fuerat. Tardius quis de somno suscitatur, quam Lazarus de morte. Humor corporis adhuc erat in naribus Judaeorum; et Lazarus vivus astabat. Sed jam caput lectionis ipsius videamus.

2. *Cur Christus de Lazari morte gaudet et flet. Lacrymarum Christi virtus.* Ait ergo Dominus ad discipulos suos, ut audivit in praesenti lectione Dilectio vestra : *Amicus, inquit, noster Lazarus dormit; sed vado, ut a somno suscitarem eum.* Bene dixit Dominus, *Amicus noster Lazarus dormit*; quia vere de morte velut de somno erat surrecturus. Sed discipuli ignorantes cur hoc Dominus dixisset, aiunt ad illum : *Domine, si dormit, sanus est.* Tunc respondens, ait illis manifeste : *Lazarus mortuus est; sed gaudeo propter vos, ut credatis, quia non ibi eram.* Sed si gaudere se dicit hic Dominus propter discipulos de Lazari morte, quid est quod postea fleat refertur in Lazari morte? Sed advertamus rationem gaudii, et lacrymarum. Gaudet Dominus propter discipulos; flebat propter Judaeos. Propter discipulos gaudet; quia per resurrectionem Lazari confirmari habebat fides ipsorum in Christo; propter Judaeorum flebat incredulitatem; quia nec resurgente Lazaro, Christo Domino fuerant credituri. Aut forte idcirco fleat Dominus, ut lacrymis suis mundi peccata deleret. Si Petrus potuit lacrymarum suarum fusione propria peccata abstergere, cur non credimus lacrymis Domini mundi peccata deleta fuisse? Denique post lacrymas Domini multi ex populo Judaeorum crediderunt. Vicit ex parte incredulitatem

Judaeorum dominicae pietatis affectus, et discordes mentes eorum mollivit prima fusio lacrymarum. Et idcirco forte utrumque de Domino in praesenti lectione refertur, quod et gavisus sit, et flevit : quia qui seminat in lacrymis, ut scriptum est, in gaudio metet (Psal. cxxv, 5). Lacrymae ergo Domini gaudia mundi sunt : quia idcirco ille lacrymas fudit, ut nos gaudia mereremur. Sed redeamus ad ordinem.

3. *Christus absens simul et praesens Lazari morti.* Ait ergo ad discipulos suos : *Amicus, inquit, noster Lazarus mortuus est; sed gaudeo propter vos, ut sciatia quia non eram ibi.* Advertamus et hic mysterium, quomodo non se illic Dominus fuisse dicit. Cum enim dicit manifeste, *Lazarus mortuus est*, praesentem se illic fuisse, evidenter ostendit. Neque enim hoc dicere Dominus potuisset, nullo sibi nuntiante, nisi praesens fuisset. Quomodo enim in loco, ubi Lazarus mortuus est, praesens non erat Dominus, qui omnia loca totius mundi divina potestate circumvenit? Sed hic quoque Dominus ac Salvator noster sacramentum in se carnis ac divinitatis ostendit. Non erat ibi secundum carnem : hic erat secundum divinitatem; quia Deus ubique est.

4. *Cur Deus interrogat de rebus quas non ignorat. Ob culpae confessionem salvatur Adam, ob negationem Cain damnatur.* Cum ergo venisset Dominus ad Mariam et Martham sororem Lazari, videns turbam Judaeorum, ait : *Ubi posuistis eum?* Numquid nesciebat Dominus ubi positus esset Lazarus, qui absens mortuum Lazarum pronuntiaverat, et qui divinitatis suae majestate ubique erat? Sed hoc Dominus ex veteri consuetudine fecit. Nam et Adam similiter ait : *Ubi es, Adam* (Gen. iii, 9)? Non quia nesciret ubi esset Adam : sed idcirco interrogavit, ut peccatum suum Adam ore proprio confiteretur, ut posset peccati veniam promereri. Interrogat et Cain, *Ubi est frater tuus Abel?* Et ille dixit, *Nescio* (Id. iv, 9). Non quia nesciret ubi esset Abel, idcirco interrogavit Cain : sed ut cum ille negaret, parricidium ejus argueret quod in fratrem commiserat. Denique Adam, quia interroganti Domino confessus est peccatum quod commisit, veniam redditus est : Cain, quia negavit parricidium quod commisit, aeterna poena damnatus est. Sic cum hic dicit Dominus, *Ubi posuistis eum?* non idcirco interrogat, quia nesciret ubi positus esset Lazarus : sed ut turba Judaeorum ad monumentum Lazari sequerentur : ut videntes divinam Christi potentiam in Lazari resurrectione, ipsi adversus se testes existerent, si tantae virtuti non crederent. Dixerat enim illis superius Dominus : *Si mihi non creditis, vel operibus credite, et cognoscite quia Pater in me est, et ego in illo* (Joan. x, 38).

5. *Quod humanae virtutis est, hominibus dimittit Deus.* Deinde cum venisset ad monumentum, ait ad circumstantes Judaeos, *Tollite hinc lapidem.* Quid dicimus? Numquid lapidem Dominus a monumento praecipito remove non poterat, qui inferni claustra propria virtute removit? Sed quod ab hominibus fieri poterat, homines facere praecipit : quod autem divinae virtutis erat, sua potentia demonstravit. Lapidem enim a monumento revocare humanae virtutis est; animam vero ab inferno revocare, solius divinae potentiae est. Verum facile, si voluisset, sola jussione verbi remove a monumento lapidem potuisset, qui verbo mundum creavit.

6. *Virtus vocis Christi. Miraculum alterum, Lazarus ligatis pedibus ambulans.* Cum ergo removissent lapidem a monumento, ait magna voce : *Lazare, veni foras!* ostendens se esse de quo scriptum erat, *Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia* (Psal. xxviii, 4); et iterum, *Ecce dabis virtuti suae vocem virtutis* (Psal. lxxvii, 34). Virtutis plane et magnificentiae vox ista est, quae statim Lazarum de morte ad vitam revocavit, et ante anima corpori reddita est, quam sonum vocis miserat. Licet alibi esset corpus, alibi anima, tamen vox ista Domini statim et animam corpori reddidit, et corpus animae representavit. Dicitur enim mors est, audita voce tantae virtutis. Nec

(a) Alias, de Tempore 104.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubius Lovanien-sium sententia; at Verlini et Vindlingi censura suppositus est. Couter tractatum 49 in Joannem. ceterum sapit auctorem suum et in sacris litteris exercitatum.

mirum sane, si ad unam vocem Domini resurgere Lazarus potuit; quando omnes qui in monumentis sunt, ad unam vocem solam resurrecturos in Evangelio ipse declaravit dicendo, *Venit hora, quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et resurgent* (Joan. v, 25). Unde sine dubio tunc mors audita voce Domini omnes mortuos a se potuisset dimittere, nisi proprie vocatum Lazarum cognovisset. Ut ait ergo Dominus, *Lazare, exi foras; statim ille exiit ligatis manibus et pedibus, et facies ejus sudario erat cooperta*. Quid et hic dicemus? Numquid Dominus in Lazaro sepulture vincula rumpere non poterat, qui mortis vincula diruperat? Sed hic Dominus ac Salvator noster duplicem virtutem in Lazaro suæ operationis ostendit; ut vel sic incredulitati Judæorum fidem credulitatis infunderet. Non enim minoris admirationis est, Lazarum ligatum pedibus ambulare potuisse, quam a mortuis resurrexisse.

SERMO XCVI (a).

Rursus in Evangelii Joannis cap. xi, 1-44, de suscitatione Lazari (b).

1. Licet omnes virtutes quas in terris Dei Filius majestatem suam proditurus implevit, mirari tantum homines valeant, ut verbis desinere non possint: excedit tamen omne miraculum, quod Christus circa Lazarum fecit, cui non ægro reddidit sanitatem, nec debilitatis languore viribus¹ medelam protinus verbo restituit, non denique reliquias animæ adhuc possidenti vitam rursus reddidit; sed jam sepulto, jam monumentis recondito, jam legitimis temporum spatiis adscripto inferis inquilino, ab ipsa sede pallente, destructa lege tartarea, mancipium mortis redire jussit ad superos; et post concilia stridentium umbrarum, post profundas noctis æternæ caligines, vitam ducere, in convivio discumbere, frui discumbentium colloquio, prandere et gaudere fecit: atque ut miraculum divinæ virtutis accresceret, dum convivis interrogantibus tristia loca pœnarum², sedesque alta nocte semper obscuras, Lazarus indicat diligenti narratione per ordinem; diu quæsiti lo-gisque temporibus ignorati invenerunt tandem inferi proditorem.

2. Nec leves jam præcesserant in multis curationibus diversæ virtutes. Neque enim levia sunt vel ludicra præter Lazarum quæ Christus implevit: quod claudi redintegratis gressibus eueurrerunt, et accepto beneficio sanitatis Domino gratias retulerunt; quod manci utrasque manus ad cælum cum laudibus levaverunt; quod resoluta sunt mutis claustra linguarum, et post horribilium vocis inarticulatæ mugitum, vinculo nodatæ lingue disrupto, ex ore dividuo sensibilia verba processerunt; quod arcus recepit lumen, quod violentus dolor nube crassi humoris obscurans ab orbium sede rapuerat; et noctem funeratæ frontis excutiens, dum totum recipit visum, resurrectionem cæcis meruit oculorum. Recepit hic quidem oculos, alter accepit; et quod natura non dederat, manus Christi formavit. Imposuit enim fronti pulverem spato conspersum, et ad tactum sacræ manus operis disciplina festinans luciferas gemmas orbibus præparatis infixit; et quod natura non dederat, Christus artifex integravit. Hæc omnia cunctis fuisse miraculo, dum fiebant. Quis enim protinus saxeus mirari non cogatur, cum omnia damna membrorum non medicinæ pigmentis, nec arte aliqua, nec remediis, sed solo tantummodo videret sermonis imperio restituta? Parva hæc tamen ad Christi potentiam videbantur, nisi amicus Christi Lazarus moreretur. Quem ideo Christus vitam naturæ restituit, ut mutaret naturam, et vite ordinem verteret, ut unus homo semel nasci, et bis

¹ In Mss. plerisque, *nec debilitatis fugavit languorem, nec viribus, etc.*

² Manuscripti non pauci, *tristia pœnarum*; et sic forte corrigendus vetus codex cl. ubi, *tristitia capienarum*.

(a) Olim, de verbis Domini 32; et post in Appendice G.
(b) læceti auctoris et insulse rhetorem agentis,

mori disceret, ut conditionem mortis nova resurrectionis lege turbaret.

3. Invadit igitur Lazarum pernicies inimica languoris, et fornace febrium anhelum corpus exurens, miserandi hominis robur quotidie edax incendium absorberebat. Jacebat visceribus anhelis exarsuans, crebrisque singultibus corpus excussum, migraturam de domo corporis animam promittebat. Non amici, non consilia, non fomenta, non artis magisterio remedia provisa succurrunt: omnia enim quæ pro salute data fuerant, in contrarium vertebantur. Languor enim iste non aliquo remedio, sed sola morte fuerat finiendus: et mors ipsa per resurrectionem Christi vincenda. Aderant autem duæ sorores languenti, et casum dolentes juvenis, ægotantis lectulo jugiter inhærebant. Fovebant vero jacentem talibus frequenter alloquiis: *Patienter, inquam, sustine, fortiter dura, noli desperatione correre. Dum enim languorem istum fortitudine toleras, cum sustines, cum foveris, venit inter hæc Christus, ut credimus; forsitan et sanaberis. Sed quid vos, o Maria et Martha, pro germano tantus dolor exurit? quid jugibus suspiriis optatis mori cum fratre? In contrarium potius vota pectoris immutate, precamini clementia languoris, augmenta febrium quærite, et ut in extrema vita: limina tempestas morbi sævientis citius impingat, optate. Frater enim vester Lazarus, cujus ingemiscitis tanto affectu languorem, nisi mortuus fuerit, non recipiet sanitatem.*

4. Urubat igitur ægotum febris assidua, edax flamma penetrabili vapore siccat. Incumbit questionarius corpori dolor, totus homo sævientium morborum oneribus premitur; ut corporis vinculis anima resolvatur. Vicit tandem succum corporis ægritudo, et caminus febrium extremo divortio de sede corporis animam compulsi emigrare. Scindebant Maria et Martha germanæ vestes, laniabant iratis unguibus genas, spargebant evulsos crines, ululatibus astra pulsabant: et tamen incumbentes funeri, amplexaque corpus exanime, inania figentes oscula, sæpius hoc dicebant: *Poteras, miser, nec ægotare, nec mori, si nulla ratio fecisset Christum absentem. Inter omnes enim quibus sermone medico desiderata concessit, si te quoque languentem contingeret aut videret: non te frigidæ corporis sapore oppressum, non spoliatum lumine videremus: imo illo præsentem non tibi febris accederet, non invaderet dolor, non ægritudo vastaret. Tanta est enim illius omnipotentia; ut etiam jam mortuus resurgeres, si veniret. Præcedit iterea funus, longoque ordine tristibus obsequiis decoratum inferi sepulcris: absconditur cavato saxo, luctuosisque vocibus conclamatur.*

5. Venit igitur ad Bethaniam Christus, claustra mortis divina potentia destructurus. Occurrunt lacrymosæ sorores, fœtus hominis contestantes, Dei auxilium requirebant (erat enim ei insitus amor¹ Lazari, erat sororum ejus quædam dilectio apud Dominum), de servitiis amoris sui pignus intrinsecus deponentes, in visceribus habere Dominum videbantur. Sed interrogat de lacrymis Deus; et licet sciret quid contigerit, tamen ex illarum voce optat audire. Lazarus, inquam, quem diligebas, mortuus est. O invidia! o infidelis conventio! Te adhuc posito in sæculo, Lazarus amicus tuus moritur. Si amicus moritur, inimicus quid patitur? Parum est si tibi non soli superi serviunt: ecce tum dilectum inferi rapuerunt. Lazarus, inquam, quem diligebas, moritur. Excludit humanitatis consuetudinem, et vox illa mortalitatis dicit: amicus Dei plus debuit vivere; sed moritur.

6. Dominus noster Jesus Christus intendens in lacrymas mulierum, quæ jugibus suspiriis optabant mori cum fratre, ad mausoleum Lazari una cum discipulis suis vel prolixis turbis accelerat. Jam enim intra cavatum saxum quatuor dies habuit ut jacebat,

¹ Ita Mss. plures. Alii cum editis, *erat enim insitus amor, etc.*, et mox, *quædam delectatio*.

jam fluscentium membrorum teterrimus fœtor prohibet et cessum, jam in concavis orbibus tabido sita marcescentes resederant oculi, jam deficiebat narium mollitudo, jam rictus oris dentibus nudatis horrebat, jam nudata cute, laxa temporibus cerebri sedes tegmine attenuato pallescens, capillis subinde rarescens apparet; jam Maria et Martha sorores Lazari, quæ Christum frequenter resuscitasse mortuos viderant, fratrem suum posse resuscitari penitus non credebant. Ibi vere Christus probatus est Deus, ubi tantum fecit, quantum ausa non est etiam ipsa fides optare. *Et commotus spiritu dixit: Ubi posuistis eum? Non tamen locum sepulti ignorare credi debuerat; sed fidem populi approbare volebat. Venit igitur Christus ad monumentum in quo Lazarus dormiebat, et non tanquam mortuum, sed tanquam sanum, tanquam vivum, tanquam audire paratum, de sepulcro protinus evocavit. Lazare, inquit, prodi foras. Ideo dicit nomen, ne omnes mortui cogerebantur exire. Clamat tamen ad monumentum; turbant se inferi, expectant audientiam omnes mortui, quærunt sua nomina vocari: Ne, inquit, et nos Dominus suscitabit? Ubicumque Christus steterat, patebant inferi. Subito una vox intercepta cæteros, *Lazare, veni foras*. Non dilatio ulla retinet resurgentem, non tardant reditus animæ, non impediunt vincula sepulchre. Involutus linteis, nodisque lineis irretitus, voce Christi citius egreditur, surgit, ambulat, currit. Et ne quid quisquam deesse diceret resurgenti, presentibus cunctis agit gratias Redemptori.*

SERMO XCVII (a).

De verbis Evangelii Joannis, cap. xiv, 27, Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis (b).

Pax quid sit. Quid faciat. Qualis sit. Jactura illius quanta. Contumaciæ crimen. Discordia. Domini vox est, fratres charissimi, Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. De pace dicturi, prius quæ pacis sint commoda, videamus. Est pax serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, amoris vinculum, consortium charitatis. Hæc est quæ similitates tollit, bella compescit, comprimit iras, superbos calcit, humiles amat, discordes sedat, inimicos concordat, cunctis est placita. Non quærit alienum, nihil deputat suum; docet amare, quæ odisse non novit. Nescit extolli, nescit inflari. Hanc ergo qui accepit, teneat; qui perdidit, repetat; qui amisit, exquirat: quoniam qui in eadem non fuerit inventus, abdicatur a Patre, exheredatur a Filio, nihilominus a sancto Spiritu alienus efficitur. Respuat enim munus oblatum, qui date legis contempserit bonum; nec poterit ad hæreditatem Domini pervenire, qui testamentum noluerit observare. Non potest concordiam habere cum Christo, qui discors voluerit esse cum christiano. Contumaciæ ergo crimen est, quod jubetur contemnere, quod præcipitur nolle, quod imperatur declinare. Quid tibi commune cum discordia, christiane? Quid similitates amas, quod auctori pacis placere non potuit? Quid exerces inimicitias, quas evadere non potuit nec ille, qui eas primus invenit? Initio namque inimicitias in protoplastum dum serpens exerit, interficitur; dum homini invidet, ipse prosternitur; dum Adam cupit decipere, ipse primitus jugulatur. Quare aut Christi charitatem amplectere, christiane, aut discordiæ auctori de similitudine operum¹ parem te esse cognosce.

Sermo idem fusiore, sicuti habetur in Regio Ms. necnon in Colbertino, in quo præfigitur titulus iste: « Sermo sancti Augustini in Cæna Domini, de pace et discipulis commendata. »

Domini est ista vox, *Pacem meam do vobis, pacem*

¹ Mss. omnes addunt vocem, *ipsius*: sed alii post verbum, *operum*; alii post particulam, *te*.

(a) Olim, de Verbis Domini 57; et post, in Appendice 7. (b) Stilo convenit cum sermone Appendicis 75, necnon cum 61, qui Chrysologo tribuitur. In Ms. regio notato 5703, ascribitur Ambrosio.

dimitto vobis. De pace dicturi, prius quæ sint pacis commoda audiamus. Est enim pax serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, amoris vinculum, consortium charitatis. Hæc est enim quæ similitates tollit, bella compescit, comprimit iras: superbos calcit, humiles amat, discordias sedat, inimicos concordat, placita cunctis. Non quærit alienum, nihil deputat suum. Docet amare, quæ odisse non novit. Nescit extolli, nescit inflari: humilis omnibus, mitis est omnibus. In ipsa requies, in ipsa tranquillitas. Pax quæ exerceatur in christiano, consummatur in Christo. Hanc qui amaverit, Dei hæres est; qui contempserit, Christo rebellis est. Dominus enim Christus ad Patrem remeans, hæreditarium bonum, id est, pacem suam, suis cultoribus dereliquit, dicens: *Pacem meam do vobis, pacem dimitto vobis.* Hanc pacem qui accepit, teneat; qui perdidit, repetat; qui amisit, exquirat: quoniam qui in eadem pace inventus non fuerit, abdicatur a Patre, exheredatur a Filio; et exutus et nudus, invenitur ab eodem Domino alienus. Respuet munus oblatum, qui date legis contempserit bonum; nec poterit ad hæreditatem Domini pervenire, qui testamento noluerit inservire. Pacem quam Christus dimisit, christiane, amplectere: hæreditati Dei ut cultor adhære, voluntatem Domini in te transfusam ostende. *Beati, inquit, pacifici, quoniam ipsi filii Dei vocabuntur (Matth. v, 9).* Scriptum est discordibus, scriptum est inimicis, Filius esse nisi pacificus non potest; inimicos abdicavit, qui pacificos filios fecit. Aut enim datam pacem, christiane, conserva, aut gloriam tibi salutis ablatam, si non amaveris pacem, cognosce. Non potest promissa Christi percipere, qui cum fratre noluerit concordari: non potest concordiam habere cum Christo, qui discors voluerit esse cum christiano. Si de nobis a Christo vicaria passio peteretur, et Filii Dei sanguis, qui pro nobis effusus est, ad pensandum nostro sanguine quæreretur; quanta instantia vel officio fuerat festinandum, ut et jussa tante majestatis expleres, et vicaria passione dependere gauderes, et pro morte vitam acquirere, et passione reciproca compensare? At nunc quomodo poteris pro Christo animam ponere, qui pacem ab eodem delegatam nolueris conservare? Contumaciæ crimen est, quod jubetur contemnere, quod præcipitur nolle, quod imperatur declinare. Pax enim Christi est bonum; discordia diaboli malum: auctori respondet, qui de utroque alterutrum eligit. Quid tibi cum discordia, christiane, quæ principem suum diabolum interemit? Quid amas similitatem, quæ placere auctori non potuit? Quid exerces inimicitias, quas evadere non potuit nec ille, qui eas primus invenit? Inimicitias in protoplasto dum serpens exercet, interficitur; dum homini invidet, ipse prosternitur; dum Adam decipit, jugulatur. At contra Christus tantum homini charitate adhæsit, tantum eum unica benignitate amavit, ut eum commendaret Patri, sociaret sibi, dum carnem propter ipsum descendens induit. Scriptum est, *Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum. Imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius (Sap. 11, 24, 25).* Non cadit in christianum, quæ cadit in diabolum: quia christianum concedit conservare, quod cum constat a Domino didicisse. Qua de re autem Christi charitatem amplecti debemus, ut cum illo in æterna beatitudine vivere possimus. Amen.

SERMO XCVIII (a).

De iisdem verbis Evangelii Joannis, cap. xiv, 27 (b).

1. *Pax, hæreditas Christi. Pacificus, filius Dei.* Legimus in Evangelio, fratres charissimi, quod Salvator

(a) Alias, de Tempore 166.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Continet caput sextum ex Alcuini opere de Virtutibus et Vitiis. Addendum alteram partem ejusdem sermonis, ab istis verbis num. 4. « Hæc itaque unanimiter sub Apostolis, » etc. acceptam esse ex cypriani libro de Unitate Ecclesiæ.

et Dominus noster, cum appropinquaret passioni, et transitum suum de hoc mundo ad Patrem discipulis insinuaret, inter alia verba quæ ob sui commemoracionem dilectis comitibus suis impenderat, maxime pacis bonum et unitatis quasi speciale munus illis commendavit, dicens, *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*: ac si diceret, In pace vos dimisi, in pace vos inveniam. Proficiscens voluit dare, quæ desiderabat rediens in omnibus invenire: hæc suis hæreditatem dedit, dona omnia suæ pollicitationis et præmia in pacis conversatione (a) promisit. Atque ideo, fratres, si hæredes Christi esse volumus, in ejus pace esse et manere debemus. Pacem nobis, sicut audistis, Christus dedit, concordēs atque unanimēs esse præcepit, dilectionis et charitatis fœdera incorrupta atque inviolata mandavit. Cujus pacis ornamenta mirabiliter alio ostendit loco, dicens: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur* (Matth. v, 9). Et si filius Dei incipit vocari, qui pacificus esse jam cepit; non vult filius Dei dici, qui pacem noluerit amplecti: negat Deum sibi patrem, qui pacificus esse contemnit. Pacificus ergo esse oportet Dei filios, corde mites, sermone simplices, affectione concordēs, fideliter sibi unitatis nexibus coherentēs.

2. *Pax cum quibus servanda. Pacis effectus.* Sed hæc pax cum bonis et Dei præcepta servantibus custodienda est, non cum iniquis et sceleratis, qui pacem inter se habent in peccatis suis. Pax Christi ad salutem sempiternam proficit: pax quæ in diabolo est, ad perpetuam venit perditionem. Pax cum bonis, et bellum cum vitiiis semper habendum est: mala siquidem impiorum hominum odio habenda sunt. Nam homines ipsi, quamvis mali sint, amandi sunt, quia creatura Dei sunt¹. Pax vero quæ in bonis est, concordiam fratrum et charitatem copulat proximorum. Pax spiritum Dei specialiter promoveatur, pax dilectionis mater est, pax indicium est sanctitatis, de qua Dominus per prophetam ait: *Pacem et veritatem diligite* (Zach. viii, 19). Pax plebis sanitas, gloria sacerdotis, et patriæ lætitia, et terror hostium sive visibilium sive invisibilium. Omnibus viribus pax est custodienda, fratres; quia semper in Deo manet, qui in pace sancta manet, et cum sanctis Dei societatem habet.

3. *Sacerdotis munus. Sine pace accepta non est oratio vel oblatio.* Sacerdotis est, in pace populum admonere quod debeat agere; populi est, in humilitate audire quæ monet sacerdos. Quidquid non licet, pastoris est prohibere ne fiat; plebis, audire ne faciat: atque unitatis vinculum omnes debent prælati simul et subditi in fide et dilectione per omnia servare: quia sine pace non suscipitur sacerdotis oratio, nec plebis oblatio. Si ergo volumus velociter a Deo exaudiri, et gratanter munera nostra ab eo accipi, debemus utique in pace conversari. De qua nos ipsa Veritas instruere dignata est: *Si offers, inquit, munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te: relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo; et tunc veniens offeres munus tuum* (Matth. v, 23 et 24).

4. *Pax et unitas sæpe in Scripturis commendata.* Quia ergo unitatem nostram et concordiam Deus desiderat, ostendit ipse Salvator in Evangelio ad Patrem ita loquens: *Pater, inquit, sancte, serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sint unum sicut et nos* (Joan. xvii, 11). Unde et Apostolus fideles adhortatur dicens, *Obsecro vos, fratres, ut idipsum sapitatis, et unum dicatis omnes* (I Cor. i, 10): et item, *Non sit, inquit, inter vos zelus et contentio* (Rom. xii, 13). *Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia* (Ephes. iv, 30): item alibi ait, *Sustinentes invicem in charitate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Unum corpus, et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ* (Ibid. 3-4). Hæc itaque unanimitas sub Aposto-

¹ Apud Aulicum: *Non homines, omnis deinde verbis, amandi sunt.*

(a) Forte, *conservatione.*

lis olim fuit. Sic novus credentium populus, Dominj mandata custodiens, charitatem suam tenuit. Probat Scriptura quæ dicit, *Turba autem eorum qui crediderunt, una anima et mente agebant* (Act. iv, 32): et iterum, *Et erant persecerantes omnes unanimēs in oratione, cum mulieribus et Maria quæ fuerat mater Jesu, et fratribus ejus* (Id. i, 14). Et ideo efficacibus precibus orabant, ideo impetrare cum fiducia poterant quodcumque de Dei misericordia postulabant.

5. *Charitatis diminutio, fidei defectus.* In nobis vero sic unanimitas diminuta est, ut et largitas operationis infracta sit. Domus tunc venundabant, et thesauros sibi in celo reponentes, distribuenda in usus iudigentium pretia Apostolis offerebant (Id. ii, 45): at nunc de patrimonio nec decimas damus; et cum vendere jubeat Dominus, enimus potius et augemus. Sic in nobis emarcuit vigor fidei, sic credentium robur elanguit. Et ideo Dominus tempora nostra respiciens in Evangelio suo dicens ait: *Filius hominis cum venerit, putas, inveniet fidem in terra* (Luc. xviii, 8)? Videmus fieri quod ille prædixit. In Dei timore, in lege justitiæ, in dilectione, in opere fides est. Nemo futurorum metum cogitat. Diem et iram Domini, et incredulis ventura supplicia, et statuta perfidis æterna tormenta nemo considerat: quæ metueret conscientia nostra, si crederet; quia non credi, omnino non metuit: si autem crederet, et caveret; si caveret, et evaderet.

6. *Vigilantia.* Excitemus nos, quantum possumus, dilectissimi fratres, et somno inertis veteris abrupto, ad observanda et gerenda Domini præcepta vigilemus. Simus tales, quales nos esse ipse præcepit, dicens: *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes: et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis: ut cum venerit et pulsaverit, aperiant ei: et, Beati servi illi, quos adveniens dominus invenerit vigilantes* (Id. xii, 35-37). Accinctos nos esse oportet: ne cum expeditionis dies venerit, impeditos et implicatos apprehendat. Luceat in bonis operibus nostrum lumen et fulgeat; ut ipsum lumen nos ad lucem charitatis æternæ de hac sæculi nocte perducat, quo cum Christo, qui est veræ pacis auctor, et cum sanctis angelis ejus æterna pace et perpetua felicitate fruamur: præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XCIX (a).

De verbis Actuum, cap. iii, 1-8, Petrus et Joannes ascendebant in templum, etc. (b).

1. *Paupertatis evangelicæ commendatio.* Post resurrectionem Christi, quorum operum patrocinio prædicatio Apostolorum innotuit, lectio quam audistis exposuit. *Ascendentes, inquit, Petrus et Joannes in templum, materiam sermone, id est, prædicationi ingressum, per signa præpararunt.* Præcedere quippe stupor debuit, ut mirandæ rei expositio sequeretur, Fulgor¹ ergo signorum populorum corda percussit, *Nam erat quidam a nativitate sua claudus, qui portabatur manibus, et mendicabat, inquit, ad Speciosam portam templi; qui cum ingredientiis vidisset Apostolos, eleemosynam ex more poscebat. Sed cum in eum convertissent intuitum, nihil claudus ultra notum solamen opperiens, credidit affuituram vilem de Aposto-*

¹ In plerisque MSS., *fulgur.*

(a) Olim de verbis Apostoli 26; et post, in Appendice 10.

(b) Inerti auctoris. qui hic nonnihil transtulit ex Augustino, ut facile videtur; nec alius forte est ab eo qui scripsit sermones 3, 7, 23. Enimvero quemadmodum legitur serm. 3, n. 1. « Novum probationis genus, « habent propria, exsilia indigere, » serm. 7, n. 1, « Novum præcepti genus est homini legem accleris « dare; » serm. 23, n. 3, « Novum miraculi genus, « fecit misericordiam filii parricidæ: » ita et hic habemus, n. 3, « Novo genere tunc magis predest. (aurum), quando « contemnitur. » Cætera nec attulit dissentit. Hoc et de sermone 135 dicere liceat, in quo pariter videtur, n. 4, « Novo sanctificationis genere, Christum non tam laxè unda, « quam lota est. »

lorum manibus largitatem. Sed Petrus apostolus ait ad eum, *Intende in nos. Quos cum respexisset, Argentum, inquit, et aurum non est mihi; quod autem habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni surge et ambula.* Verborum ipsorum ordinem debemus diligenter exponere. Neque enim pertinebat ad rem, cum virtutum divitiarum sequerentur, ut census pauperies narraretur, nisi ipsam virtutem voluisset Apostolus cum sui attestatione proferre. Ne enim mirareris possessionem virtutum, ante professus est abrenuntiationem divitiarum. Juste namque sequebatur, ut largiretur signa, qui opes contempserat. Quid hac paupertate ditius? quid hac virtute pauperius? Testimonium ergo virtutis secutura est professio paupertatis. Unde et Apostolus loquebatur, *Tanquam nihil habentes, et omnia possidentes* (II Cor. vi, 10). Quid igitur hac paupertate ditius? *Argentum et aurum non habeo.* Sed quid habet, qui argentum non habet? Eloquium vehementer, eloquium igne purgatum: qui aurum non habet, fidem habet.

2. *Auri vilitas. Cur ita abstrusum.* Videamus quid amplius coruscet aurum, quod ita est in abscondito; ut illud videatur providens hominibus natura damnas, nec exposuisse rem successuram oculos cupidorum: atque ut adjuvaretur paupertas difficultate parandarum divitiarum, cum labore fecit quaeri, quod noluerat inveniri. Ergo videamus: qui aurum non habet, quid habet? Fidem habet, virtutem habet. Expendamus quod diximus, quid amplius coruscet aurum, quod avarum perquirat, quod avaritia cupit, quod sollicitudo custodit; aurum materia laborum, periculosa res possidentium; aurum enervatio virtutum, aurum malus dominus, proditor servus. Ergo qui aurum non habet, quid habet? Fidem habet. Videamus, ut diximus, quid amplius coruscet aurum, quod nemo tutum habet, nisi qui semper abscondit; aurum, quod in perniciem domini fulget; aurum, quod per tenebras quaeritur, per tenebras custoditur; aurum, cuius inquisitio damnatos habet, cuius amor Judam fecit, et ne alicui sit nomen ignotum, de apostolo proditorem; aurum, quod apud avarum animum praefertur et Christo: in cuius appetitu congrua Magister Gentium auctoritate detonuit dicens, *Avaritia quae est idolorum servitus* (Ephes. v, 5). Quid ergo amplius refulget aurum, quod sordidus dominus habet; aurum, quod amplius cruciat apud quem largius fuerit; aurum, quod amanti se nihil de sua possessione permittit, refundens ei reatum suum, cui usum suum negat gravis acquisitio¹, avarum possessio?

3. *Auri damnatur usus, non natura. Periculose possidet; fructuose abdicatur.* Nec tamen cum haec dicimus, Dei creatura damnatur: sed quoniam obsecrata prudentia hominum id in magnum pretium receptum est, jam in infamiam rei redundat, quidquid de mala cupiditate suscipitur. Ideo ergo res illa vituperatur, ut avaritia condemnatur. Ceterum Dominus ait per prophetam, *Aurum et argentum meum est* (Aggæi ii, 9). At si per se mala res esset, Dei esse non posset. Verum praebet materiam misericordiae apud bonos animos; et novo genere tunc magis prodest, quando contemnitur; ut ipsa sui conditione testetur quoniam mala est res ejus possessio, cuius abdicatio fructuosa est. Praebet ergo materiam subveniendi: *Dispersit, dedit pauperibus; justitia ejus manet in aeternum* (Psal. cxi, 9). Vis ergo nosse quam justii iudicis res sint aurum et argentum? Avarus inde torquetur; inde misericors adjuvatur. Exerceatur ergo rei contemptus per contemptum utilitatis. Ad possessionem ejus non omnes idonei; ad contemptum ejus omnes idonei. Nemo ergo non potest inter eos reputari, qui disperserunt tribueruntque pauperibus, justitia eorum manet in aeternum: nemo non inter eos reputari potest, qui bene voluerit per fugaciam rerum despectum placere Deo.

4. *Paupertatis pretium.* Magnae felicitatis est conditio Christianorum, quibus claritudo regni in pauper-

tate posita est. Possidere quod cum labore requiritur, paucorum est: contemnere quod cum fructu contemnas, omnium est. Felicitas ergo magna Christianorum, quibus datum est ut paupertate faciant pretium regni caelorum. Non tibi displiceat paupertas tua: nihil ea potest ditius inveniri. Vis nosse quam locuples sit? Caelum emit. Quibus thesauris conferri possit, quod videmus paupertati indultum? Ut ad regnum caelorum veniret dives, possessione sua obtinere non posset: nunc obtinet ut contemptu perveniat. Multo ergo plus fulget fides quam aurum. Aurum latebris tenebrescit amicum²; fides ingenito splendore conspicuat: aurum tuto prodi non potest; fides lono publico semper fulget, dignitatem fidei fiducia testatur: aurum nec inter convenientes tutum est; fides etiam inter pugnantes secura est.

5. *Pauperis divitiarum.* Quid ergo donavit Apostolus pauperi censu, dives fide, lectionis ordo proloquitur. *Aurum et argentum non est mihi.* Sed pro his quid habet? *Quod autem habeo hoc tibi do: in nomine Jesu Christi surge et ambula.* De effectibus pretia rerum aestimantur. Qui aurum donabant, implebant pauperis ventrem, majus onus pedibus debilibus futurum, solabantur infirmitatem, sanitatem reddere non valebant. Ille autem qui aurum non possedit, sanitatem dedit. Deo dives est, inops auri. *Aurum et argentum non habeo:* ideo igitur tantas virtutum opes praetulit. *Quod habeo hoc tibi do; in nomine Jesu Christi surge et ambula.* Hoc plane non in marsupio, sed in animo tenebatur. Quid ei dedit? *In nomine Jesu Christi surge et ambula.* Pauperem hominem expavit infirmitas: aqua lege et aequa potentia reges captivosque constringens: non potuit sustinere jussionem pauperis regibus dominans. Parum est quod infirmitatem nominamus; pauperis imperium etiam natura non pertulit. Ille enim *claudus erat ex utero matris suae.* Debilitas itaque quam ei invexerat nativitas, vi pauperis jubentis exclusa est: quod profecto non fieret, nisi pauper Apostolus plenus esset illo Deo, qui est auctor naturae. Nihil ergo hac ditius paupertate. Quid donat, qui res non habet? Virtutem largitur, gratis confert. Quid enim non potest? *In nomine Jesu Christi surge et ambula.* Obedientiae subditur, quod ex necessitate veniebat. Dicitur homini, *Surge,* quod semper optabat: sed quoniam naturalibus vinculis impeditus erat, non poterat quod volebat. Nunc autem tanta facilitate insensibilia serviunt, ut ad nutum jubentis illa pedum infirmitas avolare. *Surge et ambula. Et surrexit,* inquit, *continuo est stetit.* Animo imperatur, et pedes serviunt: *Exsiliat,* inquit propheta, *tanquam vituli de vinculis laxati* (Malach. iv, 2).

6. *Resurrectionis velocitas.* — *Et consolidatae sunt bases pedum ejus.* Quanta velocitate res agatur, attendite. Vix aures debilis sermo intraverat jubentis, et continuo vis sanitatis irrupit, et exclusa infirmitate usui membra redduntur. Testimonium velocis resurrectionis est velocitas ex debilitate surgentis. *In momento, in ictu oculi, in novissima tuba: canet enim tuba, et mortui resurgent, et nos immutabimur* (I Cor. xv, 52). Futura metire de factis. In quanto momento mortui excitentur, debilibus a natura crede vestigiis. *Surrexit: consolidatae sunt,* inquit, *bases pedum ejus.* Parum erat quod dicebatur in usum claudus redisse: virtus ei cum sanitate restituitur. Non enim dixit, *Restituta sunt;* sed, *Consolidatae sunt bases:* tam abundantem recipiunt sanitatem, ut ferant laborem. *Exsiliens,* inquit, *ambulabat.* Saltus frequenter etiam sanis gravis est. Non senserunt illi pedes pigra remedia, nec velut unguenti modo lita vestigia revocantur: ad momentum vis medicinae irrupentis ostenditur, signaturque fuga infirmitatis exclusae. Sic exsiliit qui sanatur a paupere.

7. *Caro bonae naturae est, et a Deo. Vitium omne in voluntate.* Sanatur ergo ab Apostolis caro: hoc ipso iudicans, quid a Deo suo conditore mereatur. Conviv-

¹ Ita Lov. et Er. At Adm. cum Mss., *gravis accusatio.*

² Sic Mss. At in editis, *animam.*

cantur itaque signis omnibus Manichæi: cuncta salutis genera, quæ carni deferuntur, testimonium bonæ naturæ sunt. Digna enim divino opere comprobantur, quæ non creduntur indigna beneficiis. Nomen auctoris sui membra cognoscunt, cum eis dicitur, *In nomine Jesu Christi surge et ambula*. Si esset caro a diabolo, nomen Christi fornicare potuisset. Obsequium sanatorum, testimonium Conditoris est. *In nomine Jesu Christi surge et ambula*. Intulerat natura debilitatem: ad ipsam quodam modo invocati nominis auctoritas destinatur. Cognoscit qui jussit, obsequiturque suo Domino, refragaturque contrario. Si caro a diabolo est, expugnanda est a Christi discipulis, non curanda. Si rationem interroges, obligandum est quidquid inimicum est. Nolo hoc solum cogitationi credas: divina ad hunc sensum succurrat auctoritas. Dominus ait in Evangelio: *Nemo ingreditur in domum fortis, ut vasa ejus diripiat, nisi prius alligaverit fortem* (Matth. xii, 29). In suis ergo erat operibus diabolus alligandus: nunc autem non colligatur a diabolus, sed honoratur, si res ejus per signa curatur. Magni beneficii debitor Christus carni est, si quod possit, in ejus salute monstravit. Non esset materia loquendi, nisi testimonium misericordiarum: caro curata fecisset. Suffragatur prædicationi Christi caro, in ipsa est administratio signorum. Claudus surgit, ut Apostoli loquantur. Diximus, quoniam si hujus Dei opus caro non esset; ille claudus non erat in pedibus sanandus, sed in brachiis colligandus. Nunc autem surgit claudus, ut Apostoli loquantur, prætorque sit prædicationis: ut Christi Evangelium sonet, claudus exsilit. Impudenter Apostoli fecerunt, si Dei eorum opus caro non est: nunc autem quoniam id dicere sacrilegium est, non faciunt Apostoli impudenter. Caro igitur opus Dei est: cum formatur, opus Dei est: cum conditur, opus Dei est: cum producit, Dei opus est: cum regeneratur, opus Dei est: cum signatur, opus Dei est: cum curatur, opus Dei est. Quid debet diabolo toties res Dei? Irrideantur ergo Manichæi, et propter honorem Dei carnis natura laudetur; atque omne vitium in voluntate ponatur, spes emendationis hominibus suggeratur, ut se intelligant non carnis necessitate, sed tantum voluntatis pravitate delinquere. Nos autem carnem divino adscribimus operi, quam videmus in Christi resurrectione divini consortii gloriam consecutam, quam a Christo conditore suo suscepit, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO C (a).

De verbis Actuum, cap. iv, 32-35, Nemo quidquam ex eo quod possidebat, suum proprium esse dicebat (b).

1. *Charitas fervens priorum fidelium. Fraternalitas charitatis major quam sanguinis.* Legimus in libro qui Apostolorum Actibus adscribitur, tantam sub memoratis viris devotionem plebis fuisse, ita populi Christiani floruisse primitias, ut post acceptam fidem nemo domum propriam sibi defenderet, et nemo suum aliquid vindicaret; sed jure fraternalitatis essent illis cuncta communia: scilicet ut qui eodem consortio religionis tenebantur, eodem consortio fruere et vite; hoc est, ut quibus erat una fides, esset una substantia, et quibus erat communis Christus, communis esset et sumptus. Nefas enim putabant religiosi viri, eum sibi participem non adsciscere in substantia, qui particeps esset in gratia; atque ideo fraternalitate charitatis omnibus communiter utebantur: nisi quod major est fraternalitas Christi quam sanguinis. Sanguinis enim fraternalitas similitudinem tantummodo corporis refert; Christi autem fraternalitas unanimam cordis animæque demonstrat, sicut scriptum est, *Erat autem crediturum cor atque animus una*. Vere ergo frater ille est,

qui tam corpore quam unanimitate germanus est: verus, inquam, frater est, cujus idem spiritus et voluntas in fratre est. Melior ergo est, sicut dixi, fraternalitas sanguinis Christi fraternalitas: quoniam interdum illa sibi inimica est; Christi autem fraternalitas sine intermissione pacifica est: illa inter se communia cum emulatione dividit; hæc etiam cum gratulatione communicat: illa in consortio sæpe despiciit germanum; hæc assumit frequenter alienum. Tanta ergo, sicut dixi, illo in tempore christianæ plebis devotio fuit, ut nemo domum suam diceret, nemo proprium aliquid vindicaret, sicut ait sanctus Lucas, dicens: *Nemo quidquam ex eo quod possidebat, suum proprium esse dicebat. Non enim, inquam, erat quisquam egens inter ipsos*. Beata igitur plebs, quæ dum plures in Christo habet divites, nullum in sæculo habet indigentem: et quæ dum æternas cogitat divitias, a fratribus temporalem repulit paupertatem. *Vendebant enim, sicut ait Scriptura, prædia et domos suas; et pretia venditorum ante pedes Apostolorum ponebant, ut erogaretur, prout cuique opus erat*. Videat sanctorum virorum fidem, quemadmodum propter Christum toto se expoliabant patrimonio, et nihil sibi reliqui faciebant: non enim verebantur ne esuriret ipsi, dum timebant ne alius esuriret.

2. *Charitas jam refrigerescens. Vere dives vix jam invenitur.* Hæc igitur sub Apostolis fuit in plebe devotio. Modo quid simile reperimus? Et certe idem Christus in nobis; sed non idem animus in nobis: eadem in plebe fides; sed non in plebe est ipsa largitio. Ita alter de alterius inopia non cogitat; ut illud sit quod dicit Apostolus: *Alius quidem currit, alius autem ebrius est* (1 Cor. xi, 21). Nam plerique Christiani non solum propria non distribuunt; sed etiam diripiunt aliena: non solum, inquam, colligentes pecunias suas ad pedes Apostolorum non deferunt; sed etiam confugientes fratres suos retrahunt a pedibus sacerdotum. Nunc est illud tempus, quod describit beatus apostolus dicens: *In novissimis diebus abundabit iniquitas multorum, et refrigeret charitas* (Matth. xxiv, 12). Modo enim abundant avaritia et iniquitas, quæ ante largitatis bonitate cessabant; et refrigeret charitas fraternalitatis, quæ prius Christi amore fervebat. Tanta enim sub Apostolis fraternalitatis dilectio fuit, ut tunc in conventu suo non inveniretur indigentia: tanta autem modo Christianitatis dissimulatio est, ut in cœtu nostro vix invenias locupletem; locupletem autem non tam facultatibus dico vix inveniri, sed operibus. Ait enim Apostolus, *Divites sint in bonis operibus* (1 Tim. vi, 18). Locupletem enim in Ecclesia intelligi voluit, qui dives in Christo est. Nam et ibi quod ait, sub Apostolis neminem indigentem fuisse, ostendit utique tota eos gratia fuisse fide præditos, ut omnes cœlestium divitiarum abundaverint largitate. Raro igitur hoc tempore invenimus in christiano populo locupletem; et si plerique in domibus auro sint divites, tamen in Ecclesia justitia sunt mendici.

3. *Illeberatis elemosyna. Ananias fraudis et sacrilegii reus.* Dum enim circa pauperes non pro eo quod prevalent operantur, nec hoc est gratum quod obstrunt, nec illud est satiable quod reservant. Dicit Dominus ad Cain, cum offerret munera: *Si autem recte offeras, recte autem non divides, peccasti, quiesce* (Gen. iv, 7, sc. LXX). Sic et tu, christiane, non recte divides, qui de tanto auro tuo majorem partem manitionæ servas, quam Domino largiris. Sic namque Ananias in Actibus Apostolorum, dum putat se recte offerre, et non recte dividit, pecuniam quam obtulit, perdidit; et quam domi reservavit, amisit: pecuniam, inquam, pariter perdidit et salutem. Dum enim ex eo quod promiserat partem subtraxit, sacrilegii simul condemnatur et fraudis: sacrilegii, quod Deum in sollicitatione fefellerit; fraudis, quod integris muneribus portionem quamdam putaverit subtrahendam. Ait enim apostolus Petrus, *Non es mentitus hominibus,*

(a) Clin, de Verbis Apostoli 25; et post, in Appendice 9.

(b) Estat etiam inter Sermones Ambrosii et Maximi. Itaque esse censet post Lovanienses Viudagus.

sed Deo (Act. v, 4). Si ergo, fratres, Ananias condemnatur, quod non totum dederit quod de suo ipse promiserat; quid censemus de eo qui non vult reddere quod aliis repromisit? Videte ergo et vos, fratres, quid promiseritis Deo, cum primum fidei gratiam percepistis. Ecce abundant in civitate nostra hospites: facite quod polliciti estis; ne dicatur et vobis quod Ananias dictum est, Non mentiti estis hominibus, sed Deo.

SERMO CI (a).

De verbis Actuum, cap. x, 1-28, Ascendit Petrus in cœnaculum circa horam sextam, et cum esuriret, voluit gustare, etc. (b).

1. *Animalia munda vel immunda quos significant. Ad Ecclesiam quæ pertineant. Præcepta Judaica cur legat Ecclesia. Cibus christianus. Vas ostensum Petro, Ecclesia.* Modo cum lectio Actuum Apostolorum legeretur, audivimus quod beatus Petrus circa horam sextam ascenderit in cœnaculum: et cum esuriret, voluit gustare. Parantibus autem discipulis, ille factus est in excessu mentis: et vidit vas grande velut linteum magnum, quatuor lineis appensum de cœlo submitti, ubi erant omnia quadrupedia et serpentina terræ. Et vox de cœlo sonavit: Petre, macta et manduca. At ille dixit: Domine, tu scis quia commune et immundum nunquam manducavi. Et vox iterum: Quod Deus mundavit, tu ne commune dixeris. Hoc factum est per ter, et receptum est vas in cœlo. Quid ergo significant ista, breviter, si jubetis, Charitatis vestræ auribus cupimus intimare. Omnia animalia quæ prohibita sunt Judæis manducare, signa sunt rerum, et, sicut dictum est, umbræ futurorum: veluti quod scriptum est eis, ut quæ sunt ruminant a et fissa ungula, ipsa manducant; quorum autem unum vel utrumque defuerit, non manducant (Deut. xiv, 6 et 7). In his autem animalibus homines quidam significantur non pertinentes ad societatem sanctorum: fissa enim ungula ad mores, ruminatio vero ad sapientiam pertinet. Quare ad mores fissa ungula? Quia difficile labitur; lapsus enim, peccati signum est. Ruminatio autem ad sapientiam doctrinæ quomodo pertinet? Quia dicit Scriptura, *Thesaurus desiderabilis requisivit in ore sapientis; vir autem stultus glutit ilium* (Prov. xxi, 20). Qui ergo audit, et negligentia sit obliviosus, quasi glutit quod audivit, ut jam in ore non sapiat, auditionem ipsam sepeliens oblivione. Qui autem in Lege Domini meditatur die ac nocte, tanquam ruminat, et in quodam quasi palato cordis verbi sapor delectatur. Hoc ergo quod præceptum est Judæis, significat quod ad Ecclesiam, id est, ad corpus Christi, ad gratiam, societatemque sanctorum non pertineant illi qui aut negligentes auditores sunt, aut mores malos habent, aut in utroque vitio reprehenduntur. Sic cætera quæ in hunc modum præcepta data sunt Judæis, umbraticæ sunt significationes futurorum. Posteaquam venit lux mundi Dominus noster Jesus Christus, tantummodo ut intelligantur, non etiam ut observentur, leguntur. Data est ergo licentia Christianis, ut non secundum vanam hanc consuetudinem faciant, sed manducant quod velint cum moderatione, cum benedictione, cum gratiarum actione. Fortassis ergo et Petro ita dictum est, *Occide et manduca*; ut jam non teneret observationem Judæorum: non tamen ei quasi gurges ventris et fuxa voracitas Imperata est. Sed tamen ut intelligatis, hoc in figura esse monstratum ei, erant in illo vase serpentina. Numquid poterat manducare serpentes? Quid ergo tibi vult ista significatio?

(a) Olm, 46 ex Homiliis 50; et post, in Appendice 19.

(b) Hunc in manuscriptis titulum præfert, « Excerpta de opere sancti Augustini episcopi, de visione beati Petri apostoli, et de Cornelio centurione: » id est, ex sermone 149 inter Augustinianos, qui in prioribus editionibus fuit de Diversis vigesimus sextus. Excerptis autem prælatio addita est et recapitulatio.

2. *Animalia, Gentes. Petrus figuram gestat Ecclesie.* Vas illud Ecclesiam significat; quatuor lineæ quibus dependebat, quatuor partes orbis terrarum, per quas extenditur Ecclesia catholica, quæ ubique diffusa est. Quicumque ergo voluerit in partem ire, et per aliquam hæresim ab universo conscindi, non pertinet ad quatuor linearum sacramentum. Si autem ad visionem Petri non pertinet, nec ad claves quæ date sunt Petro, pertinebit. Ideo enim quatuor lineis submissum est vas illud, quia a quatuor ventis dicit Deus congregandos sanctos suos in finem (Marc. xiii, 27): quia nunc super omnes istos quatuor cardines fides evangelica dilatatur. Animalia ergo illa Gentes sunt: omnes enim Gentes quæ immundæ erant erroribus et superstitionibus, et concupiscentiis suis, antequam veniret Christus; illo adveniente, donatis sibi peccatis, mundæ factæ sunt. Unde jam post remissionem peccatorum quare non recipiantur in corpus Christi, quod est Ecclesia Dei, cujus personam Petrus gestabat? Petrus in multis locis apparet, quod personam gestet Ecclesie. Si Petrus figuram gestabat Ecclesie, et Ecclesia corpus Christi est; recipiat in se quasi in escam suam jam mundatas Gentes, quibus peccata dimissa sunt.

3. *Gentium occisio et manducatio.* Unde misit ad illum Cornelius gentilis homo, et qui cum illo erant, cujus elemosynæ acceptæ mundaverunt eum ad quemdam modum: restabat ut tanquam cibus mundus incorporaretur Ecclesie, hoc est, corpori Domini. Petrus autem trepidabat tradere Gentibus Evangelium: quia illi qui crederant ex circumcissione, prohibebant Apostolos tradere incircumcisibus christianam fidem; et dicebant non eos debere ad participationem Evangelii accedere, nisi suscepissent circumcissionem, quæ tradita erat patribus eorum. Vas ergo illud dubitationem sustulit Petro; et ideo post illam visionem admonitus est a Spiritu sancto, ut descenderet et iret cum eis qui venerant a Cornelio, et perrexit. Cornelius enim et qui cum illo erant, tanquam ex illis animalibus habebantur, quæ in vase erant demonstrata: quos tamen jam mundaverat Deus, qui elemosynas eorum acceptaverat. Occidendi ergo erant et manducandi: id est, ut interficeret in eis vitam præteritam, qua non noverant Christum; et transirent in corpus ejus, tanquam in novam vitam societatis Ecclesie. Nam et Petrus ipse cum ad eos venisset, commemoravit breviter quid sibi in illa visione monstratum sit. Ait enim: *Et vos scitis quam illicitum sit viro Judæo conjungi et accedere ad alienigenas: sed mihi ostendit Deus, neminem communem aut immundum hominem dicere.* Quod utique tunc ostendit Deus, cum vox illa sonavit: *Quod Deus mundavit, tu ne immundum dixeris.*

4. *Linteum, incorruptionis symbolum. Ter de cœlo submissum in mysterium Trinitatis. Quatuor lineæ, quatuor partes orbis.* Fortasse queratur etiam illud, quare linteum erat, in quo erant illa animalia. Non utique sine causa. Novimus enim quod linteum tinea non consumit, quæ vestes alias corrumpit. Et ideo qui vult ad mysterium Ecclesie catholice pertinere, excludat de corde suo corruptionem malarum concupiscentiarum; et ita incorruptibiliter firmetur in fide, ut pravis cogitationibus tanquam tinea non penetretur, si vult ad sacramentum illius linteum pertinere, quo figuratur Ecclesia. Quare autem ter de cœlo submissum est, nisi quia omnes Gentes in nomine Trinitatis baptizantur, quæ pertinent ad quatuor partes orbis terræ, quæ disseminatur Ecclesia, quam significabant quatuor lineæ, quibus vas illud connectebatur, et in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti credentes innovantur, ut pertineant ad societatem communionemque sanctorum? Quatuor ergo lineæ, quatuor partes orbis, et trina submissio mysterium Trinitatis ostendit. Quæ res etiam duodenarium numerum Apostolorum ostendit, tanquam ternis per quatuor deputatis: quater enim tria, duodecim sunt. Et quia per quatuor partes orbis terræ mysterium Trinitatis predicaturi

erant duodecim Apostoli, ideo quatuor lineæ tertia vice de cælo demissæ sunt.

5. *Recapitulatio.* Sicut ergo supra dictum est, beatus Petrus ipsum Ecclesiæ habuit catholicæ. Quod autem ascendit in solarium, hoc significat, quod Ecclesia a terrenis cupiditatibus spiritualiter ascensura erat in altum, et cor sursum habitura, secundum illud quod Apostolus dixit, *Nostra autem conversatio in cælis est (Philipp. iii, 20)*. Quod autem Petrus esurivit; hoc significavit, quod Ecclesia salutem Gentium esuriret. Linteum illud quod de cælo demissum est, Ecclesiam significavit. Animalia quæ in linteo erant, omnium Gentium præferebant imaginem. Quatuor lineæ quibus vas illud dependebat, quatuor partes mundi, in quibus Christi Evangelium prædicatur, significasse videntur. Quod tertia vice submissum est vas illud, significavit mysterium Trinitatis et sacramentum Baptismatis. Quod autem dictum est Petro, *Macta et manduca*; hoc significatum est, quod Ecclesia catholica omnes qui in Christum credunt prius occisura, et postmodum manducatura esset; hoc est, occisura esset infidelitatem, ut insereret fidem. Nemo enim potest in Christum credere, nisi prius moriatur quod fuit; secundum illud quod Apostolus ait, *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo (Coloss. iii, 3)*. Quomodo enim qui ab hæreticis circumveniuntur, vivi devorantur a morte: sic illi qui ad Christum veniunt moriuntur præteritis, ut vivant futuris; pereunt diabolo, et Christo acquiruntur; moriuntur morti, et feliciter vitam inseruntur. Quam rem ut etiam in vobis pietas divina implere et confirmare dignetur, assiduis orationibus supplicemus, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CII (a).

De verbis Apostoli, Rom. cap. vii, 15, Non enim quod volo, facio bonum; sed quod odi malum, hoc ago (b).

1. *Cavendum ne locus Apostoli male intelligatur.* Lectio divina, quæ de apostoli Pauli Epistola recitatur, quotiescumque legitur, timendum est, ne male intellecta det hominibus occasionem quaerentibus occasionem. Proclives sunt quippe homines ad peccandum, et vix se continent. Ubi ergo audierint Apostolum dicentem, *Non enim quod volo, facio bonum; sed quod odi malum, hoc ago*; agunt malum, et quasi displicentes sibi quia agunt malum, putant se Apostolo esse similes, qui dixit, *Non enim quod volo, facio bonum; sed quod nolo malum, hoc ago*. Nonnunquam enim legitur, et nunc nobis ingerit necessitatem disputandi, ne homines male sumentes salubrem cibum vertant in venenum. Sic ergo intendat Charitas vestra, donec quod Dominus donaverit, dicam vobis; ut ubi me forte laborare videritis in difficultate alicujus obscuritatis, adjuvetis me affectu pietatis (c). Oportet igitur ut virtutum sensus ex intimo dicentis metiamur affectu, et quod beatus Apostolus dixerit bonum, quidve comparatione ejus pronuntiaverit malum, non nuda significatione verborum, sed eodem quo ille, discutiamus intuitu, intellectu quoque ejus secundum dignitatem pronuntiantes, ac meritum perscrutemur. Tunc enim sententias Deo inspirante prolatas, secundum propositum ac voluntatem ejus comprehendere poterimus, cum eorum a quibus promulgatae sunt, statum ac meritum perpendentes, non verbo, sed experimentis parem induerimus affectum, pro ejus qualitate sine dubio vel concipiuntur universi sensus, sed sententiæ proferruntur.

2. *Quodnam illud bonum quod Apostolus non potuit perficere. Contemplationis meritum. Bona in se majori*

bono comparata cessant videri bona. Quamobrem quid sit principaliter bonum quod Apostolus non potuit perficere cum vellet, diligentius indagemus. Multa enim novimus bona quæ beatum Apostolum, omnesque illius meriti viros et habuisse per naturam, et acquisisse per gratiam negare non possumus. Est enim bona castitas, laudabilis continentia, miranda prudentia, larga humanitas, circumsperta sobrietas, modesta temperantia, pia misericordia, sancta justitia; quæ omnia in Apostolo Paulo ejusque consortibus ita plena atque perfecta fuisse non dubium est, ut virtutum potius quam verborum magisterio ab eis religio doceretur. Quid quod jugi Ecclesiarum omnium cura, ac pervigili sollicitudine semper exusti sunt? Quantum hoc misericordiam bonum, quanta perfectio est, pro scandalizantibus uri, cum infirmantibus infirmari? Cum ergo tantis Apostolus abundaverit bonis, quid illud est boni, ejus perfectione caruerit, non poterimus agnoscere, nisi in illum quo ipse locutus est, profecerimus affectum. Omnes itaque quas diximus cum habuisse virtutes, quamvis velut gemmæ splendidissimæ atque pretiosæ sint; tamen si præclaro illi atque præcipuo margarito, quod ille evangelicus negotiator inquirens, universis quæ possidet venditis, comparare desiderat, conferantur, ita eorum meritum revalescit atque contemnitur, ut eis sine cunctatione distractis, unius tantum boni possessio locupletet bonorum innumerabilium venditorem. Quid ergo est unum, quod illis tantis tamque innumeris bonis tam incomparabiliter præponatur, ut spreitis abjectisque omnibus solum debeat possideri? Nimirum illa pars optima, cujus magnificentiam ac perpetuitatem cum relicto susceptionis atque humanitatis officio Maria prælegisset; ita prædicatur a Domino: *Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima; paucis vero opus est, aut etiam uno. Maria bonam partem elegit, quæ non auferretur ab ea (Luc. x, 41, 42)*. Una ergo et sola est contemplatio Dei, cui merito omnia justificationum merita, universa virtutum studia postponuntur. Et illa quidem omnia quæ in apostolo Paulo fulsisse prædiximus, non solum bona et utilia, verum etiam magna atque præclara. Sed sicut, verbi gratia, stanni metallum, quod alicujus utilitatis et gratiæ putabatur, sit argenti contemplatione vilissimum; et rursus auri comparatione meritum evanescit argenti; aurum quoque ipsum gemmarum collatione contemnitur; et ipsarum nihilominus quamvis insignium multitudo gemmarum, unius margaritæ candore superatur: ita illa omnia merita facultatis, quamvis non solum in præsentem bona et utilia sint, verum etiam donum æternitatis acquirant; tamen si divinæ contemplationis meritis conferantur, vilia atque, ut ita dixerim, vendibilia censebuntur.

3. *Res creatæ unde valde bonæ. Quare tamen vanitas.* Et ut hanc eandem comparationem etiam Scripturarum confirmet auctoritas, nonne de universis quæ a Deo creata sunt generaliter Scriptura dicit, *Et ecce omnia quæ fecit Deus bona valde (Gen. i, 31)*; et iterum, *Universa quæ fecit Deus, bona in tempore suo (Eccli. iii, 11)*? Hæc igitur quæ in præsentem non solum bona simpliciter, verum etiam cum additamento valde bona pronuntiantur (sunt enim revera in hoc mundo commorantibus nobis, aut ad usum vitæ, aut ad corporis medicinam, aut ad aliquam causam ignotæ nobis utilitatis accommodata; vel certe in eo etiam valde bona, quod faciunt nos invisibilia Dei, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspicere [Rom. i, 20], sempiternam quoque virtutem ejus ac divinitatem ex tanta, tamque ordinata molitione fabricæ mundialis, et omnium quæ in ea sunt subsistentia contemplari): hæc tamen omnia nec boni nomen tenebunt, si futuro illi sæculo comparentur, ubi nulla bonorum immutatio, nulla est veræ beatitudinis formidanda corruptio. Cujus mundi ita heatitudo describitur: *Erit lux lunæ sicut lux solis, et lux solis septempler sicut lux septem dierum (Isai. xxx, 26)*. Magna igitur hæc et præclara intuitu atque mirifica, si futu-

(a) Olim, de Tempore 43; et post, in Appendice 31.

(b) Initium quidem est Augustini, excerptum ex ipsius sermone 181; sed quod subsequitur deinceps, longe distat ab ipsius interpretandi ratione. Auctoris tamen est eruditi et pii.

(c) Huc usque Augustinus.

ris ex fide reprobationibus conferantur, continuo vanitas apparebunt, dicente David: *Omnia sicut vestimentum veterascent, et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur; tu autem idem ipse es, et amici tui non deficient* (Psal. c. 27 et 28). Ergo quia nihil est per semetipsum stabile, nihil immutabile, nihil bonum, nisi Deitas sola; omnes vero creature ut beatitudinem æternitatis vel immutabilitatis obtineant, non hæc per suam naturam, sed per Creatoris sui participationem et gratiam consequentur; tenere meritum bonitatis Creatori suo collata non possunt.

4. *Bonitas humana divinæ intuitu mala.* Quod si etiam manifestioribus adhuc testimoniis hujus sententiæ rationem voluerimus astruere, nonne multa pronuntiarī bona in Evangelio legitur, et arborem bonam et thesaurum bonum? Nam et bonum hominem, et bonum servum: quia, *non potest, inquit, arbor bona malos fructus facere* (Matth. vi. 18); et, *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona* (Id. xii, 35); et, *Euge, serve bone et fidelis* (Id. xxv, 21); et utique omnes secundum se bonos esse cum non dubium sit; si respiciamus ad bonitatem Dei, nullus eorum pronuntiarī bonus, dicente Domino: *Nemo bonus, nisi solus Deus* (Luc. xviii, 19). Cujus intuitu etiam ipsi Apostoli, qui electionis merito bonitatem generis humani multis excesserant modis, mali dicuntur esse a Domino ad eos ita loquente: *Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris; quanto magis Pater vester qui in cælis est, dabit bona petentibus se* (Id. xi, 15)? Denique sicut bonitas nostra supernæ bonitatis intuitu in malitiam vertitur; ita etiam justitia nostra divinæ collata justitiæ, panno menstruatæ universa justitia nostra similis deputatur, dicente Isaia propheta: *Sicut pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ* (Isai. lxxiv, 6).

5. *Lex in se bona, Evangelii intuitu non bona. Minus peccantes, impiorum collatione Scriptura justificat.* Et ut aliquid adhuc evidentius inferamus, Legis quoque ipsius præcepta vitalia, quæ dicuntur ordinata per Angelos in manu Mediatoris (Galat. iii, 19), et de qua idem apostolus, *Itaque Lex, inquit, sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum* (Rom. vii, 12); si perfectioni evangelicæ conferantur, minime bona divino pronuntiantur oraculo: ait enim, *Et dedi eis præcepta non bona, et iustitias in quibus non vivunt in eis* (Ezech. xx, 25). Apostolus quoque ita novi lumine Testamenti gloriam Legis affirmat obtundi, ut eam evangelici comparatione fulgoris nec glorificatam esse pronuntiet, dicens: *Nam nec gloriosum est id quod glorificatum est propter excellentem gloriam* (II Cor. iii, 10). Quam comparationem etiam in parte contraria, id est, in peccatorum meritis compensandis Scriptura conservat; ut eos qui multo minus peccaverint, impiorum collatione justificet, dicens: *Justificata est Sodoma ex te* (Ezech. xvi, 52); et iterum, *Quid enim peccavit soror tua Sodoma* (Ibid. 48)? et, *Justificavit animam suam adversatrix Israel, comparatione peccatrici Judæ* (Jerem. iii, 11). Ita igitur et universarum merita virtutum, quæ superius comprehendī, cum per se bona atque pretiosa sint, tamen theoreticæ claritatis comparatione fuscantur. Multam etenim sanctos quamvis bonorum operum, terrenis tamen studiis occupatos, a contemplatione summi illius boni retrahunt ac retardant.

SERMO CIII (n).

De verbis Apostoli, Rom. cap. vii, 21, 25, Condeletor enim legi Dei secundum interiorem hominem, etc. (b).

1. *Sanctis ipsis non deest unde jugiter gemant. Pugna interioris et exterioris hominis.* Cum ergo semetipsum quotidie sentiant sancti terrenæ cogitationis pondere prægravatos ab illa mentis subli-

(a) Olim, de Tempore 47; et post, in Appendice 32.

(b) Eundem omnino præ se fert auctorem, ac sermo superior, cujus videtur esse continuatio.

mitate decidere, et invitos, imo vero etiam nescientes, in legem peccati mortisque traduci; atque ut cætera prætermittam, illis saltem quæ superius comprehendī, bonis quidem ac justis, sed tamen terrenis, a conspectu Dei operibus avocari: habent profecto pro quibus ad Deum jugiter ingemiscant, habent pro quibus in veritate humiliati atque compuncti, non verbis tantummodo, sed affectu semetipsos pronuntiant peccatores; ut veniam pro omnibus quæ quotidie superati fragilitate carnis incurrunt, a gratia Domini jugiter postulantes, veras poenitentiae lacrymas indesinenter effundant: quippe qui videant iisdem ipsis se, pro quibus continuo dolore vexati sunt, etiam usque ad Deum jugiter ingemiscant, æstibus involutos, etiam ipsas supplicationes suas offerre se sine cogitationum anxietate non posse. Experti igitur se humanis viribus desideratam fidem, obsistente carnis sarcina, non posse contingere, neque illi præcipuo summoque bono secundum cordis sui desiderium posse conjungi; sed ab ejus intuitu captivos ad mundana traduci: ad gratiam Dei, qui impios justificat, convolantes, cum Apostolo protestantur: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Christum Jesum Dominum nostrum.* Sentiant enim se bonum istud quod volunt, non posse perficere; sed illud quod nolunt, quodque oderunt malum, id est, cogitationum motus et curam corporalium rerum, semper incidere. Et condeletantur quidem Legi Dei secundum interiorem hominem, qui visibilia universa transcendens, conatur Deo soli semper uniri: sed vident aliam legem in membris suis, id est, in natura humanæ conditionis insertam, quæ repugnat legi mentis eorum, pertrahit sensum violepta lege peccati; compellens scilicet eos, relicto illo principali bono, terrena cogitatione submitti. Quæ quamvis necessaria atque corpori utilis videatur, cum dispensationi religiosæ cuiuscumque necessitatis impenditur: comparatione tamen illius boni, quod sanctorum omnium oblectat intuitum, mala utique ab eis ac fugienda decernitur, qui per eam quoquo modo vel ad modicum tempus ab illius perfectæ beatitudinis gaudio retrahuntur.

2. *Lex peccati. Universalis est.* Vere enim lex peccati est, quam humano generi prævaricatio sui induxit auctoris, per illius noxam, in quem lata est requisissimi iudicis illa sententia: *Maledicta terra in operibus tuis; spinas et tribulos germinabit tibi, et in sudore vultus tui edes panem tuum* (Gen. iii, 17-19). Hæc, inquam, est lex membris omnium inserta mortalium, quæ repugnat legi mentis nostræ, eamque a divino arceat intuitu: quæ maledicta terra in operibus nostris post agnitionem boni ac mali, cogitationum spinas cœpit ac tribulos germinare: quarum aculeis carnis obtusis semina præfocantur, ne illum panem nostrum, qui de cælo descendit, quique confortat cor hominis, edere absque vultus nostri sudore possimus. Omne igitur humanum genus huic generaliter legi sine ulla exceptione subijcitur. Nullus enim est, quamvis sanctus, qui supra dictum panem non cum sudore vultus sui, et sollicita cordis intentione percipiat: ceterum communi isto pane multi, ut videmus, divites sine ullo vultus sui sudore vescuntur. Quam etiam legem beatus Apostolus spiritualem assertit, dicens: *Scimus enim quia lex spiritualis est; ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato* (Rom. vii, 14). Spiritualis enim est lex, quæ jubet nobis ut in sudore vultus nostri comedamus illum panem verum, qui de cælo descendit: sed nos carnales fecit venundatio illa peccati.

3. *Adam vendidit libertatem. Inde posteri nascuntur se vi.* Quod, rogo, istud, cuiusve peccatum est? Sine dubio Adæ, cuius prævaricatione, atque, ut ita dicam, negotiatione damnosa, fraudulentoque commercio venditi sumus. Omnem enim prolem suam, serpentis persuasionem seductus illiciti cibi perceptione distractam, jugo perpetuæ servitutis addidit. Hic namque mos solet inter vendentem ementemque servari, ut is qui se alieno cupit dominio mancipare, aliquid

pretii pro jactura propria libertatis et additione perpetuæ servitutis a suo consequatur emptore. Quod etiam inter Adam atque serpentem manifestissime videmus impletum. Ille enim a serpente pretium libertatis suæ esu interditiæ arboris capiens, a naturali libertate descendit: illique maluit semetipsum perpetua vendere servitate, a quo vetili pomi lethale pretium fuerat assecutus: quia deinceps conditione constrictus, non immerito omnem posteritatis suæ progeniem, perpetuo eidem, cujus effectus est servus, subdidit famulatu. Quid enim aliud servile conjugium potest procreare, quam servos?

4. *Jure tamen suo hinc non cecidit Dominus. Sed hominem invitum liberari, et injustum et malum. Quid ergo? Numquid emptor iste versutus et callidus Dominum vero atque legitimum jus dominationis eripuit? Non ita est: neque enim sic ille omne peculium Dei, unius fraudis dolositate pervasit, ut potentiam dominii sui versus dominator amitteret, qui ipsium quoque emptorem, quamvis refugum vel rebellem, tamen jure reprimi servitutis. Sed quia omnibus rationalibus creaturis arbitrii libertatem Creator indulserat, eos qui se contra fas edacis concupiscentiæ transgressione vendiderant, invitos ad ingentem libertatem revocare non debuit. Abhorret siquidem ab illo justitia et pietatis auctore, quidquid bonitati acquitate contrarium est. Malum enim fuerat, si concessæ libertatis beneficium revocasset: injustum, si liberum hominem potentia sua opprimens atque captivans, libertatis acceptæ privilegium exsequi non svisset; cujus salutem in futura tunc sæcula reservavit, ut recto ordine complecteretur statuti temporis plenitudo. Oportebat enim ejus sobolem tandem sub avita conditione durare, quoniam eandem originibus vinculis liberatam, in antiquum libertatis statum, priori Domini gratia pretio sui sanguinis reformaret: quam pietatis instinctu potuit etiam tunc salvare; sed noluit, quia eum decreti sui irrumpere sanctionem æquitas non sinebat.*

5. *Iniquitas nostræ venditionis causa, et redemptionis obstaculum. Vis nosse causam venditionis tuæ? Audi ipsum Redemptorem tuum per Isaiam prophetam apertissime proclamantem: Quis est iste liber repudii matris vestræ, quo dimisi eam? aut quis est creditor meus, cui vendidi vos? Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis, et in sceleribus vestris dimisi matrem vestram. Vis etiam evidenter agnoscere cur te jugo servitutis addictum redimere potentia suæ virtute noluerit? Audi quid ad superiora, quibus eisdem famulis causam voluntariæ venditionis exprobrat, adjecerit: Numquid abbreviata et parvula facta est manus mea, ut non possim redimere? aut non est in me virtus ad liberandum (Isai. l. 1, 2)? Sed quid huic potentissimæ misericordiæ ejus semper obstiterit, idem propheta demonstrat: Ecce, inquit, non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat; neque aggravata est auris ejus ut non exaudiat: sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos et Deum vestrum, peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis, ne exaudiret (Id. lxx, 1 et 2).*

6. *Legis peccati vis. Quia ergo carnales nos fecit, et spinis ac tribulis condemnavit illa prima Dei maledictio, nosque ita iniquo pater noster commercio vendidit, ut bonum quod volumus agere nequeamus, dum divisi a memoria summi Dei, ea quæ humane fragilitatis sunt, cogitare compellimur, dum puritatis amore flagrant, incentivis naturalibus, quæ penitus ignorare velimus, etiam invitum plerumque compungimur; scimus, quia non habitat in carne nostra bonum (Rom. vii, 18), id est, hujus, quam diximus, theoriæ atque puritatis perpetua jugisque tranquillitas: sed factum est istud pessimum ac lugubre divortium, ut cum mente Legi Dei servire velimus, nunquam scilicet volentes a charitate divina dimovere conspectum; tamen carnalibus tenebris circumfusi, quadam lege peccati ab eo quod bonum novimus, cogamur avelli: scilicet ad curas cogitationesque terrenas, ab illa mentis celsitudine decedentes, ad quas nos lex*

peccati, id est, illa sententia Dei non immerito condemnavit, quam primus delictor excepit. Et inde est, quod beatus apostolus cum apertissime fateatur inevitabili se, vel omnes sanctos, peccati hujus necessitate constringi, tamen neminem eorum ab hoc esse damnandum audent enuntiat, dicens: *Nilil ergo nunc damnationis est his qui sunt in Christo Jesu. Lex enim Spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me a lege peccati et mortis (Rom. viii, 1et2)*; id est, quotidiana gratia Christi, omnes sanctos suos ab hac lege peccati et mortis, in quam jugiter vel nolentes coguntur incurere, cum remissionem debitorum suorum a Domino precantur, absolvit.

SERMO CIV (a).

De verbis Apostoli, I Cor. cap. iii, 11-15, Fundamentum aliud nemo potest ponere, etc. (b).

1. *Ignem minuta tantum peccata purgantur. In lectione apostolica, fratres charissimi, audivimus Apostolum dicentem: Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. Si quis autem superædificat supra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit; quia in igne revelabitur, et uniuscujusque opus quale sit, ignis comprobabit. Si cujus opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit; sic tamen quasi per ignem. Multi sunt qui lectionem istam male intelligentes falsa securitate decipiuntur, dum credunt quod si supra fundamentum Christi capitalia crimina ædificent, peccata ipsa per ignem transitorio possint purgari, et ipsi postea ad vitam perpetuam pervenire. Intellectus iste, fratres charissimi, corrigendus est; quia ipsi se seducunt, qui taliter sibi blandiuntur. Illo enim transitorio igne, de quo dixit Apostolus, Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem, non capitalia, sed minuta peccata purgantur. Et quamvis, quod pejus est, non solum majora, sed etiam minuta, si nimium (c) plura sint, mergunt: de ipsis majoribus sive minoribus peccatis, etsi non omnia, vel aliqua commemoranda sunt, ne aliquis se inaniter excusare conetur, et dicat, nescire se quæ sint minuta peccata, vel quæ crimina capitalia¹.*

2. *Peccata capitalia. Et quamvis Apostolus capitalia plura commemoraverit, nos tamen ne desperationem facere videamur, breviter dicimus quæ sint illa: sacrilegium, homicidium, adulterium, falsum testimonium, furtum, rapina, superbia, invidia, avaritia; et, si longo tempore teneatur, iracundia; et ebrietas, si assidua sit, in eorum numero computatur. Quicumque enim aliqua de istis peccatis in se dominari cognoverit, nisi digne se emendaverit, et, si habuerit spatium, longo tempore poenitentiam egerit, et largas elemosynas erogaverit, et a peccatis ipsis abstinuerit; illo transitorio igne de quo ait Apostolus, purgari non poterit, sed æterna illum flamma sine ullo reinedio cruciabit.*

3. *Peccata minuta. Ab his immunis nemo. Animam non occidunt, sed sædant. Quæ autem sint minuta peccata, licet omnibus nota sint, tamen quia longum est ut omnia replerentur, opus est ut ex eis vel aliqua nominemus. Quoties aliquis aut in cibo aut in potu plus accipit quam necesse sit, ad minuta peccata novit pertinere. Quoties plus loquitur quam oportet, aut plus tacet quam expedit. Quoties pauperem importune petentem exasperat. Quoties cum corpore sit sanus, aliis jejnantibus prandere voluerit; aut somno deditus tardius ad ecclesiam surgit. Quoties*

¹ Cæsarius in Bibliotheca Patrum, quæ autem criminum illa et capitalia.

(a) Alias, de sanctis 41.

(b) Fratrum Bibliotheca Patrum homilia Cæsarii octava.

(c) Forte, nimium.

excepto desiderio filiorum uxorem suam cognoverit. Quoties in carcere clausos, et in vinculis positos tardius requisierit. Quoties infirmos tardius visitaverit. Si discordes ad concordiam revocare neglexerit. Si plus aut proximum, aut uxorem, aut filium, aut servum exasperaverit quam oportet; si amplius fuerit blanditus quam expedit. Si cuiquam majori personæ aut ex voluntate, aut ex necessitate adulari voluerit. Si pauperibus esurientibus cibum non dederit; aut nimium delicias, aut sumptuosa sibi convivia præparaverit. Si se in ecclesia aut extra ecclesiam fabulis otiosis, de quibus in die iudicii ratio reddenda est, occupaverit. Si dum incaute iuramus, et cum hoc per aliquam necessitatem implere non poterimus, utique perjuramus. Et cum omni facilitate vel temeritate maledicimus; cum scriptum sit, *Neque maledicti regnum Dei possidebunt* (1 Cor. vi, 10). Et cum aliquid suspicamur temere, quæ tamen plerumque non ita, ut credimus, comprobatur, sine ulla dubitatione delinquimus. Hæc enim, et his similia, ad minuta peccata pertinere non dubium est, quæ, sicut jam dixi, enumerari vix possunt, et a quibus non solum populus christianus; sed etiam nullus sanctorum immunis esse potuit aliquando, aut poterit. Quibus peccatis licet occidi animam non credamus; ita tamen eam velut quibusdam pustulis, et quasi horrenda scabie reptentia deformem faciunt, ut eam ad amplexus illius sponsi cælestis aut vix, aut cum grandi confusione venire permittant: de quo scriptum est, *Aptavit sibi Ecclesiam non habentem maculam aut rugam* (Ephes. v, 27).

4. *Aut bonis operibus, aut igne, aut hic inflictis a Deo pœnis purgantur. Quibus proficiant inflictæ a Deo pœnæ.* Et ideo continuis orationibus, et frequentibus jejuniis, et largioribus eleemosynis, et præcipue¹ per indulgentiam eorum qui in nos peccant, assidue redimantur; ne forte simul collecta cumululum faciant, et demergant animam. Quidquid enim de istis peccatis a nobis redemptum non fuerit, illo igne purgandum est, de quo dixit Apostolus, *Quia in igne revelabitur: et si cuius opus arserit, detrimentum patietur.* Aut enim, dum in hoc mundo vivimus, ipsi nos per pœnitentiam fatigamus: aut certe, volente aut permitte Deo, multis tribulationibus pro istis peccatis affligimur; et si Deo gratias agimus, liberamur. Quod ita fit, si quoties maritus, aut uxor, aut filius moritur; vel si substantia nobis, quam plus quam oportet amamus, aufertur. Licet plus Christum quam ipsam substantiam diligamus, et si necessitas fuerit, malimus ipsam substantiam perdere, quam Christum negare: tamen quia, sicut jam dixi, si plus eam quam oportet diligimus, amittere eam aut dum vivimus, aut dum morimur, sine grandi dolore non possumus: et tamen si Deo, qui illam a nobis auferri velut pius pater permittit, tanquam boni filii gratias agamus, et minus nos pati quam meremur, cum vera humilitate proferamus; ita peccata ipsa in hoc sacculo purgantur, ut in futuro ille ignis purgatorius aut non inveniatur, aut certe parum inveniatur quod exurat. Si autem nec in tribulatione Deo gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus, ipsi tandem in illo purgatorio igne moras habebimus, quamdiu supra dicta peccata minuta, tanquam ligna, fenum, stipula, consummantur.

5. *Ignis purgatorii qualis pœna.* Sed dicit aliquis: Non pertinet ad me quamdiu moras habeam, si tamen ad vitam æternam perrexero. Nemo hoc dicat, fratres charissimi, quia ille purgatorius ignis durior erit, quam quidquid potest in hoc sæculo pœnarum aut cogitari, aut videri, aut sentiri. Et cum de die iudicii scriptum sit quod erit dies unus tanquam mille anni, et mille anni tanquam dies unus (Psal. LXXXIX, 4);

unde scit unusquisque utrum diebus an mensibus, an forte etiam et annis per illum ignem sit transiturus? Et qui modo nec unum digitum suum in ignem vult mittere, timeat necesse est vel tunc parvo tempore cum anima et toto corpore cruciari. Et ideo totis viribus unusquisque laboret, ut capitalia crimina possit evadere, et minuta peccata ita operibus bonis redimere, ut de ipsis nihil videatur remanere, quod ille ignis possit absumere. Illi autem qui capitalia crimina committunt, si quamdiu vivunt, ea redimere pœnitentiæ medicamentis noluerint, ad illum ignem, de quo dicit Apostolus, *Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*, sicut iam dictum est, venire non poterunt; sed magis illam duram et irrevocabilem sententiam audituri sunt, *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum* (Matth. xxv, 41). Et ideo, qui ab ista perpetua pœna, et ab illo purgatorio igne desiderant liberari, crimina capitalia non admittant: aut si jam commiserunt, fructuosam agant pœnitentiam, et illa parva vel quotidiana peccata bonis operibus redimere non desistant.

6. *Quibus operibus minuta peccata redimantur.* Quibus tamen operibus minuta peccata redimantur, plenius vobis insinuare desidero. Quoties infirmos visitamus, in carcere clausos, et positos in vinculis requirimus, discordes ad concordiam revocamus, indicto in Ecclesia jejunio jejunamus, pedes hospitibus abluimus, ad vigiliis frequenter convenimus, elemosynam ante ostium prætereuntibus pauperibus damus, inimicis nostris, quoties petierint, veniam indulgemus: istis operibus, et his similibus, minuta peccata redimuntur quotidie.

7. *Quibus capitalia deleantur. Pœnitentia publica.* Pro capitalibus vero criminibus non hoc solum sufficit; sed addendæ sunt lacrymæ, rugitus et gemitus, continuata et longo tempore protracta jejunia, largiores elemosynæ¹ erogandæ, ultro nos ipsos a communione Ecclesiæ removentes, in luctu et in tristitia multo tempore permanentes, et pœnitentiam etiam publice agentes: quia iustum est ut qui cum multorum destructione se perdidit, cum multorum ædificatione se redimat. Ad extremum non est impossibile vel grave quod suggero: vel sic luceamus extinctam nostram animam, quomodo alienam carnem mortuam plangimus. Si aut uxor, aut filius, aut maritus mortui fuerint, in terram se collidunt homines, capillos trahendo, pectora tundendo, in luctu et pœnitentia, vel in lacrymis non parvo tempore perseverant. Rogo vos, fratres, exhibeamus animæ nostræ, quod illi exhibent aliæ carni. Et hoc videte, fratres, quam malum sit, ut queramus quod non possumus, et non queramus quod possumus². Carnem quam non possumus suscitare, plangimus; et animam nostram mortuam non plangimus, quam possumus per pœnitentiam ad statum pristinum revocare. Sed quod nobis pejus est, corpus mortuum plangimus quod amamus; animam vero mortuam quam non amamus, nec dolemus, nec plangimus. Et ideo mutata vice incipiamus plus Dominum amare quam servum, id est, plus factorem corporis quam corpus; plus dominam quam ancillam, id est, plus animam ad imaginem Dei factam, quam carnem de limo terræ formatam: ut cum die ultimo caro nostra putrescere, et a vermibus devorari cœperit in sepulcro; anima in Abraham gremio Angelorum manibus elevetur, et in die iudicii recepta per resurrectionem corpore audire mereamur: *Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxv, 21).

¹ Hic in Bibliotheca Patrum additur, *etiam plus quam nos ipsi valere possumus.*

² Ita Cæsarius in Bibliotheca Patrum. At apud Augustinum, *ut luceamus quod non possumus suscitare. Carnem, etc.*

¹ In Bibliotheca Patrum omittitur hic particula, *præcipue.* Et infra post verbum, *demergant;* deest vox, *animam.*

8. *Recapitulatio. Sors triplex hominum in iudicio.* Et ut hæc, quæ supra diximus, cordibus vestris tenacius valeant inhaerere, et ipsa apostolica lectio plenius possit intelligi, breviter ea Charitati vestræ volo repetere. Omnes sancti qui Deo fideliter serviunt, lectioni et orationi vacare, et in bonis operibus perseverare contendunt, nec capitalia crimina, nec minuta peccata, id est, ligna, fenum et stipulam supra fundamentum Christi, sed bona opera, id est, aurum, argentum, lapides pretiosos superædificantes, per ignem illum, de quo dicit Apostolus, *Quia in igne revelabitur*, absque ulla violatione¹ transibunt. Illi vero, qui quamvis capitalia crimina non admittant, et ad perpetranda minuta peccata sunt faciles, et ad redimenda sunt negligentes, ad vitam æternam, pro eo quod in Christum crediderunt, et capitalia peccata non adiserunt, venturi sunt: sed prius aut in hoc sæculo per Dei iustitiam vel misericordiam, sicut jam dictum est, amarissimis tribulationibus sunt excoquendi, aut illi ipsi per multas eleemosynas, et præcipue dum inimicis suis clementer indulgent, per Dei misericordiam liberandi; aut certe illo igne, de quo dicit Apostolus, longo tempore cruciandi, ut ad vitam æternam sine macula et ruga perveniant. Illi vero qui aut homicidium, aut sacrilegium, aut adulterium, vel reliqua his similia commiserunt, sicut jam dictum est, si eis digna pœnitentia non subvenerit, non per purgatorium ignem transire merebuntur ad vitam, sed æterno incendio præcipitabuntur ad mortem.

9. *Majora peccata Deo juvante vitare, minuta vero amore inimicorum et eleemosynarum largitate redimere laborandam.* Et ideo quoties in lectione apostolica audieritis, *Si quis supra fundamentum Christi superædificat aurum, argentum, lapides pretiosos*; de sanctis hoc et perfectis christianis accipite, qui volut aurum purgatum merebuntur ad æterna præmia; ervenire. Illi vero qui superædificant ligna, fenum et stipulam, de bonis christianis, sed negligentiis minuta peccata purgare, ut sæpe dictum est, intelligite: quæ peccata si nec divina iustitia multis tribulationibus purgaverit, nec unusquisque eleemosynarum largitate redemerit, non sine grandi dolore in illis implebitur illud quod dicit Apostolus, *Si cuius opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Nemo tamen, sicut jam supra dictum est, se ipsum circumveniat, ut hoc etiam pro capitalibus criminibus, si incurata remanserint, posse fieri credat. Et ideo, sicut jam sæpe dixi, quantum possumus, cum Dei adiutorio laboremus; ut et majora peccata possimus evadere, et minuta sine quibus esse non possumus, jugiter amore inimicorum, et eleemosynarum largitate redimere: præstante Domino Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CV (a).

De verbis Apostoli, I Cor. xii, 26, Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra, etc. (b).

1. *Amar mutuus membrorum, amorem docet proximorum.* Qualiter nos invicem diligere debeamus, fratres charissimi, etiam de sanitate vel infirmitate membrorum corporalium possumus evidenter agnoscere. Si enim sic nos amare voluerimus, quomodo

¹ In Bibliotheca Patrum, *sine violentia*. In Sorbonico Ms., *sine dilatione*.

(a) Olim, 13 ex Homiliis 50; et post, in Appendice 17.

(b) In manuscriptis sic inscribitur: « Excerpta de libris Augustini, qualiter vera et perfecta dilectio servanda est: et de dilectione membrorum, quomodo omnia membra servantur, quando spina calcatur. » Excerpti autem sunt sensus, non verba; et forte a Cæsario. De num. 1 et 2 vid. Augustini enarr. in Psal. 130, n. 6; de num. 3, enarr. in Psal. 86, n. 5; de num. 4, enarr. 2 in Psal. 30, n. 3.

se invicem amant membra corporis nostri, perfecta in nobis charitas poterit custodiri. Considerate et videte quid fiat in nobis carnaliter quando sanum est caput, quomodo congaudent omnia membra, et placent sibi de singulari cætera membra: e contrario autem quando aliquid mali patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. Ecce spinam calcatur pes: quid tam longe ab oculis quam pes? Longe est loco, proximus charitatis affectu. Modicum pungit spina, et per parvum locum tenet in pede; vide quomodo illuc convertuntur omnia membra. Primo ipsa spina dorsi incurvat se, et deponunt se illuc omnia membra. Numquid oculi cessant querere? Numquid aures cessant audire? Forte alii qui vident ubi sit, dicunt, Ecce ubi est: statim hoc audiunt aures et sequuntur consilium: ibi et oculi quaerunt, et manus operantur, et, ut dixi, totum corpus illuc incurvatur, et nihil vacat in homine ad subveniendum; et solum in pede factum est vulnus, et totum quod est in homine operatur. Numquid omnia puncta sunt? Attendite. Numquid omnia dolent? Sana est manus, sani sunt oculi, sanum est caput, sana alia membra; ipse pes sanus est, ibi tantum dolet, ubi punctus est: non est ergo communis calamitas omnibus; sed per compassionem charitatis omnia veniunt ad subveniendum, et omnia volunt succurrere: ut impleatur quod ait Apostolus, *Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; et si glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra.*

2. *Invidus, tabes ressecanda. Virtutes alienæ per charitatem sunt propriae.* Quid ergo? Nescio quis habet donum Dei in virtutibus; non habes tu; noli invidere, ne præcidaris de corpore. Videte, fratres, qui invidet, sic est quomodo tabes, quomodo vulnus, quomodo apostema. Non vis congaudere glorificato? Videt in te invidiæ morbum cælestis ille medicus, et præcidet te de corpore: noli ergo invidere. Sed quid facis? Gaude. Noli dicere in animo tuo, Ego si christianus essem, utique et ad Deum pertinerem, possem facere quod alius facit. Tale est enim ac si diceret et auris, Ego si ad corpus pertinerem, possem videre lunam et solem: et non illud habet tamen nec auris nec manus; sed faciunt singula quod possunt, et cum concordia serviunt sibi invicem omnia membra. Sic ergo et tu congaude illi cui Deus aliquam gratiam peculiariter dedit: et potes in illo quod in te non potes. Ille habet forte virginitatem; ama illum, et tua est. Iterum tu habes majorem patientiam; diligit te, et sua est. Ille potest satis vigilare; si non invides, tuum est studium ejus: tu forte potes amplius jejunare; si amat te, suum est jejunium tuum. Hoc ideo, quia in illo tu es: per proprietatem enim non es tu, per charitatem tu es.

3. *Exemplum charitatis in Christo.* Considerate, fratres, et videte exemplum Domini nostri, qui nos peregrinos fecit, et jussit ut per charitatis viam currendo veniamus ad cælestem civitatem. Numquid aliquis potest dicere quia ægrotavit hic Dominus? Quid est ergo quod ait, *Infirmitas sui, et non visitasti me?* Quid est, nisi quod ipsi constentur, *Quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, et non ministravimus tibi?* Et ille, quamvis sedeat in cælo, tamen compatiens membris laborantibus, quia caput est membrorum et universi corporis, *Quando uni, inquit, ex minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis (Matth. xxv, 43-45).* Iterum jam certe erat in cælo, quando Paulum ex persecutore fecit prædicatorem: nam miserus ejus, et incorporans eum universo corpori suo dixit de cælo, *Sauite, Saulite, quid me persequeris (Act. ix, 4.)?* Numquid ergo ipsum persequeretur in cælo? Quid est ergo, *Quid me persequeris?* Persequeretur Saulus² Christianos, numquid Christum qui sedebat in cælo? Sed quia ipse

¹ Mss. aliqui, *spinam habet*: et sic forte corrigendi duo alii, in quibus habetur, *cavet*.

² Mss., *Paulus*.

erat in Christianis, compatiens membris omnibus. Ut verum esset in ipso, quod ait: *Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra*, quid ait? *Saule, Saule, quid me persequeris?* Certe jam in cælo sum; tamen quando minimos meos persequeris, in ipsis membris meis adhuc ego persecutionem patior.

4. *Membra sunt mortua qui de aliorum tribulatione gaudent.* Et illud attendite, fratres, quod etiam nos aliquoties facimus, attendite. In populo quando statur, et est aliqua coarctatio; si alter alterum calcet, lingua dicit, Calcas me. Num ipsa calcata est? Quid est ergo quod sonat, Calcas me? Si et ille respondeat, Libera es, o lingua, in ore tuo vocem habes: ego si calcavi, pedem calcavi. Sed charitas dicit, Calcas me; compassio unitatis et vinculum societatis dicit. Sicut ergo dicere ceperam, cognoscant omnes invidi, qui de aliorum, etiamsi inimici eorum sint, tribulationibus gaudent, quia membra sunt putrefacta, abscissa et mortua; et ideo non habent sensum: et cum discedunt ab aliis membris, non sentiunt, quia sine sensu erant. Sensus noster, fratres, una fides est, charitas una sanitas est¹: teneamus fidem tanquam sensum, teneamus charitatem tanquam sanitatem. Et quamvis diversa membra diversa munera habeant; tamen² charitatis unitate tenentur, et omnia merentur ire post caput. Caput enim in cælo est, nos hic laboremus et invicem onera nostra portemus: quoniam enim ivit caput, cætera membra itura sunt. Certe audistis quod paulo ante dictum est, Dominum clamasse de cælo, *Saule, Saule, quid me persequeris?*

5. *Patienti non compatiens extra Ecclesiam est.* Rogo vos, fratres, si Dominus et Salvator noster, qui nullum peccatum habuit, tanto affectu nos peccatores amare dignatur; ut quod nos patimur, se pati testetur: quare nos, qui sine peccato non sumus, et qui peccata nostra per charitatem redimere possumus, non iam perfecto amore diligimus; ut quidquid mali alius pertulerit, charitatis affectu compatiatur, et quidquid boni alius acceperit, quasi nos ipsi accipiamus, ita gaudeamus, et pro illo qui acceperit, Deo gratias referamus? Ecce jam, ut dictum est, patitur aliquis aut tribulationem aut damnum: si doles pro illo, in corpore Ecclesie constitutus es: si non doles, præcisus es. Charitas enim quæ colligit et vivificat omnia Ecclesie membra, si te viderit de alterius ruina gaudere, statim te præcidet a corpore. Et forte jam ideo non doles, quia præcisus es: si enim ibi esses, sine dubio doleres. Considerate, fratres, et diligenter attendite, quia tandiu dolet membrum, quandiu in corpore continetur: si autem abscisum fuerit, nec dolere poterit, nec sentire. Cum enim manus aut aliud membrum fuerit abscisum a corpore, si totum corpus postea multis partibus dividatur, manus illa non sentit; quia jam a reliquorum membrorum societate divisa est atque disjuncta: talis est christianus, qui de alterius aut damnis, aut afflictionibus, aut etiam morte non solum non dolet; sed, quod pejus est, forte etiam gaudet. Et quia jam est alienus a corpore, ideo affectum charitatis non tenet in corde. Nos vero, si veram et perfectam charitatem volumus custodire, omnes sicut nosmetipsos studeamus diligere; ut quia caput nostrum Christus est, et membra illius nos esse mereamus; cum Christus appruerit gloria nostra, et per concordiam charitatis, quasi vera et perfecta membra illius absque ullo dolo malitiæ vel invidia, omnes homines, sicut nosmetipsos, amantes, cum ipso apparere mereamur in gloria.

¹ Sic Mss. At editi, *una fides est, una charitas, una sanitas.*

² In Mss. deest vox, *tamen.* Et mox, *teneantur*; pro, *tenentur*: et, *ibi*; pro, *ibi*.

SERMO CVI (a).

De verbis Apostoli, I Cor. cap. xiii, 4, 7, 8, Charitas omnia tolerat, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet (b).

1. *Exordium.* Desiderium Claritatis vestræ a nobis exigit debitum sermonis officium. Sed tanta sunt quæ terreunt et revocent animum nostrum; ut si velimus parere desiderio vestro, non sit sine periculo nostro: primum, quod juvenis loqui cogar præsentibus senibus; deinde, temerarium esse arbitror loqui velle imperitiam¹, inter eos quos roboravit antiqua doctrina. Optabam ergo silentio præterire, et illum locum tutissimum eligere, audire potius quam aliquid dicere. Sed quid facio? Instat vester amor, revocat noster pudor; cogit sanctorum patrum jussio, a quibus si velim obsecrans veniam petere dicens, Ignoscite, sancti patres, ignoscite; parcite nostræ verecundiæ, parcite nostræ aetati, maxime cum recalam vobis fuisse præceptum, *Loquimini, seniores; delect enim vos (Eccli. xxii, 4)*: ipsi sancta charitate quæ prævalent, respondebunt mihi, Loquere, juvenis; delectat enim nos. Quibus si repetam, Sancti patres, quid loquar? rursus mihi respondebunt, Quod a nobis sæpe audisti, memento, fili, quia ab infantia sacras Litteras didicisti (II Tim. iii, 15). Sed nunc sic vobis excusatus esse poterō, quorum corda ista me sua voce pulsabunt: Quid metuis proferre verbum? Si atas revocat, Paulus Timotheo juveni præcipiebat, dicens: *Nemo adolescentiam tuam contemnat (I Tim. iv, 12). Prædica verbum (II Tim. iv, 2).* Si sermo deest, pete, et accipies: non enim vos esis qui loquimini; sed quod donatur vobis, hoc ministratis nobis. His coarctatus angustiis, quo me conferam, nisi ad sancta vestigia claritatis? eamque deprecor, ut donet mihi aliquid dignum de se dicere, quod et meum suppleat ministerium, et vestrum satiet desiderium.

2. *Virtutes charitatis quatuor. Non sunt sine invicem. Nec est aliquis sanctus sine illis.* Inter cæteras virtutes ejusdem charitatis quas commemorat apostolus Paulus, quod *Charitas non æmularur, non agit perperam, non irritatur, non inflatur, non cogitat malum*, et cætera: in ultimo quatuor ejus virtutes breviter comprehendit, dicens, *Omnia tolerat, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet; charitas nunquam excidit.* Ex his igitur quatuor virtutibus sanctæ charitatis loqui convenit Sanctitati vestræ, delectatque primitus inveni, quemadmodum velut quatuor cardines orbis continens, totum possederit mundum. Requiramus igitur, si placet, aliquorum exempla sanctorum, eorum scilicet, qui his virtutibus sanctæ charitatis possessi sunt: et eis singulis ita singula tribuamus, at omnes in omnibus esse noscimus: quoniam omnis qui pie tolerat, recte credit; et omnis qui recte credit, aliquid sperat; et qui sperat, sustinet, ne ab spe cadat. Sed jam quinam isti sint videamus, quorum fidem, in quantum desuper adjuvamus, assequi valeamus. Virtus charitatis quæ *omnia tolerat*, eminuit in sancto Noe; quæ *omnia credit*, in sancto Abraham; quæ *omnia sperat*, in patribus nostris, id est, in populo Israel, unde ipse nos exortus est Dominus; quæ *omnia sustinet*, in ipso capite nostro Domino nostro Jesu Christo, qui est vera charitas, quæ nunquam cadit. Nec cæteros sanctos ab his virtutibus vestra Charitas deputet alienos: quos pro brevitate temporis, et pro sermone suscepto ita prætermisissos esse cognoscite, ut tamen certissime noveritis omnes esse in Christo, et in omnibus Christum.

¹ In veteri Ms. Divionensi, *in peritia.* Forte legendum, *in imperitia.*

(a) Alias, de Tempore 46, et in tomo 9.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Augustine abjudicavit jam olim Erasmus in tomo nono; Verhuus etiam, Vindingus, alique observant methodum et rationem disserendi non esse Augustini, multoque minus ipsi convenire quod pro sermone exordium dicit concionator, se ab infantia sacras Litteras didicisse. Non indignus vero qui alicui ex istius alumnis assignetur.

3. *Prima virtus charitatis, omnia tolerare.* Sed jam videamus quemadmodum sanctus Noe possederit vel possessus sit virtute charitatis, quæ omnia tolerat. Prædixit ei Deus quod iniquitate hominum crescente, diluvio perderet mundum. Statim ille admonitus confugit ad lignum, et post camporum amœnorum faciem, angustiis se reclusit arca, tolerat cœli fremitum, sonitum aquarum, fragorem nimborum; et post ista omnia, qui solet gaudere consortio hominum; socius quodam modo efficitur serpentium ac ferarum. Nec expavescit vir iste, quod cum eo sint foræ in arca: imo ibi agnoscit ordinem snum feritas, quia se cognovit humanitas; et jubenti homini obediunt, quia hominemi superiori l'omino obedisse cognoscunt. Ostensum est in Noe quid Adam præceptum contemnendo perdidit: et demonstratum est posse homines bestiis etiam dominari, si subdant se obedientia Conditori. Expectat et tolerat sanctus iste finem diluvii: nec antequam finiatur, causa ferarum arca relinquitur (*Gen. vi-viii*). Tolerat bonus mala: et donec in fine etiam corpore separentur, intus manens, corde, non corpore, separatur.

4. *Hanc cupienti quid præstandum.* Si qua es anima, quæ cupis possidere virtutem charitatis quæ omnia tolerat, relinque mundum, confuge ad crucis lignum, non metuas procellas et turbines hujus diluvii: non mergeris si ligno portaberis; novit gubernare qui dignatus est creare, tantum adsit virtus charitatis quæ omnia tolerat. Nulla res te ab arca soliditate evellat. Permane bonus, et tolera malos: melius enim est ut intus positus propter bonos tolere malos, quam foras exiens et periens, et bonos relinquant et malos. Si ergo sunt tecum feræ, id est, sunt tecum in Ecclesia prava docentes, falsa sentientes, hæretici vel schismatici, aut etiam ipsi mali catholici, more ferarum animas devorare quærentium; tolerentur usque ad finem sæculi, tanquam finem diluvii. Rugiant licet, fremant dentibus, atque ipsam arcam confringere conentur, non expavescas: finito diluvio, illas rapiet inanis ac spinosa silva, te fertilis suscipit terra: post finem sæculi, impii rapientur ad tenebras exteriores, ubi est sletus et stridor dentium; pios suscipit terra viventium (*Math. xxv, 30, 46*). Nam et ipse sanctus Noe post finem diluvii obtulit sacrificium Deo; sed de animalibus mundis, non de immundis (*Gen. viii, 20*). Simul enim et munda et immunda animalia in arca variare poterunt, sed mala ad sacrificium Dei non pervenerunt.

5. *Secunda charitatis virtus, omnia credere.* Eminent in Abraham, cum omnia dimittit. De filio non dubitat. Sed jam hinc aliquando transeamus, ut cætera perscrutari valeamus. Procedat in medio sanctus ille Abraham; et suo nos doceat exemplo possidere virtutem charitatis quæ omnia credit, qui non est cunctatus ad unam vocationem relinquere patriam sedem, domum, familiam. Omnia relinquuntur, ut Domino præcipienti pareatur. *Ezi*, inquit ei Deus, *de domo tua, et de cognatione tua, et veni in terram quamcumque tibi ostendero* (*Id. xii, 1*): nec apud se iste sanctus cogitavit aut dixit, Quo eam? cui me committam? in quam terram vadam? sed statim ut audit, surgit, currit, festinat, accelerat. Terram promissam non videt; sed credendo eam firmiter retinet. Ambulat recto itinere, nec oberrantibus vestigiis alibi quam debuit, declinavit: quia qui eum ad ignotam terram mittebat, ipse qui mittebat non dimittebat. Nec eum ipse fecellit: redditor merces credenti. Ad terram pervenit, dilatatur, multiplicatur: ex paupere efficitur dives, ex ignobili potens, ditatur omnibus bonis; et in illo impletur quod Dominus in Evangelio suis discipulis promisit, dicens: *Si quis dimiserit domum, aut agrum, aut parentes causa nominis mei, et in hac vita contempserit accipiet, et in futuro sæculo vitam consequetur eternam* (*Math. xix, 29*). Cumulatur adhuc hujus fidei merces, et seni promittitur filius. Adest virtus charitatis quæ omnia credit. Audit, exultat, amplius diligit, suscipit filium ex conjuge sta-

rili, quam spe pariendi destitutam sterilitas atque jam fecerat, atque in illo benedictionem omnium gentium promissam firmissime tenet (*Gen. xviii, 10*).

6. *Filium inunolat. Amicus fit Dei. Amicos quid faciat.* Sed adhuc eum charitas probat. probatumque commendat, et quemadmodum nihil Deo præferat, posteris monstrat. Vocat eum Dominus de cœlo dicens: *Abraham! Abraham!* Et ille tanquam servus obediens: *Ecce sum*, ait. Et Dominus: *Accipe filium tuum illum quem diligis Isaac, et vade in terram excelsum, et offeres eum holocaustum in unum montium quem tibi dixerō.* Nec hac quidem jussione turbatur aut frangitur servus fidelis: adest enim ei virtus charitatis quæ omnia credit. Surgit, domum pergit, asinum sternit, ligna concidit, gladium et ignem sumit, puerum simul adducit, et pergit ad locum. Tunc intentus factus Isaac, patrem interrogat dicens: *Pater. Et ille: Quid est, fili?* Et filius: *Ecce*, ait, *ignis et ligna: ubi est oris quam immolaturus es ad holocaustum?* Et pater respondit: *Deus providebit sibi ovem ad sacrificium, fili mi.* Magnum hic et grande video sacramentum. Aliud Abraham corde gestabat, aliud filio promittebat: sed neque quæ promittebat, filium fallabant; neque aliqua infirmitas cor ejus a proposito immutaverat. Quid pluribus? Pergit viam, videt locum de longe, et statuens pueros suos ibi, eis talia verba profert dicens: *Sedete hic cum asina: ego autem et puer ibimus usque illuc, et cum adoraverimus, revertemur ad vos.* O sancte Abraham, quid est quod dicis, cum aliud tibi de puero agendum sit? Numquid aut te, aut tuos fallis? Non, inquit: sed quæ prophæticæ vel dico vel gero, virtus charitatis in me manens quæ omnia credit, et facit et dicit. Audio enim eam sine strepitu vocis intus ad cor loquentem et dicentem mihi, Tu quidem licet resurrecturum credens, pleno et perfecto voto puerum ducas immolandum, filius tuus in isto sacrificio non crematur, quia resurrectio Filio Dei servatur. Merito Abraham hujus viri fidem commemorans Jacobus apostolus ait: *Credidit Abraham Deo, et deputatum est illi ad iustitiam, et amicus Dei appellatus est* (*Jacobi ii, 25*). Amicos, ut novimus, conjunctio animorum facit: unde quidam sapiens hujus mundi ait, *Idem velle atque idem nolle, ea demum firma amicitia est* (*Sallust. Catil. cap. 12*). Ergo amicos, ut novimus, conjunctio animorum facit. Quemadmodum iste sanctus animum conjunxerat Deo, et ejus amicus appellaretur, vultis nosse? Sicut enim Deus Pater unice Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum (*Rom. viii, 32*); ita et iste unico filio non pepercit, sed jubente ut immolaretur, ei qui dederat eum de voto corde obtulit eum.

7. *Isaac typus Christi patientis.* Sed quæ sequuntur videamus. Delectat enim nos, adjuvante Domino Deo nostro, hujus historia: plenam vobis reddere rationem. Postquam relictis pueris, ad locum sacrificii pater cum filio venit, aram construit, ligna componit, nianus filio ligat, imponit eum in aram supra ligna, deponit humana paternæ pietatis indicia, induit sacerdotis diram constantiam, educit gladium, ut perimat filium. Quid videtis, fratres? Nihil hic sentimus humanam, quia totum cognoscimus divinum. Sed et ille filius, qui paulo ante ovem requirebat, sub ingenti silentio talia fieri in se sentit: et ita patiens invenitur, tanquam jam ille esset, qui sicut ovis ad immolandum ductus est, et tanquam agnus coram tondeute se sine voce, sic non aperuit os suum (*Isai. lvi, 7*). O et tu, sancte Isaac, indica nobis silentii hujus tam grande secretum. Paulo ante nihil in te fieri sentiebas, et a patre arietem requirebas: nunc autem manibus ligaris, in aram imponeris, ligno quodam modo suspenderis; et modo taces. Taceo, inquit. Dic quare: obsecro, novimus. Vultis nosse, ait, quare modo taceo? Quia figuram illius gesto, qui voluntate ponit animam suam, non necessitate (*Joan. x, 17, 18*). In hoc tam grandi mystico fidei sacramento, et Abraham sanctus apparuit probatus, et filius in præsentem liberatus, in quo est Christus prænuntiatus (*Gen. xxii*).

8. *A sectatore charitatis omnia credentis quid expectat Deus.* Si qua es anima, quæ cupis sequi vestigia fidei patris nostri Abraham, exi de terra tua et de cognatione tua, relinque populum tuum et domum patris tui : id est, fideliter renuntia diabolo, pompis et angelis ejus ; et sequere viam rectam, quæ te perducet ad terram in qua ditescas et emineas, et efficiaris socius Abraham. Sed cum ista omnia feceris, si virtus charitatis quæ omnia credit est in te, adhuc tentabit te ; et probatum coronabit te. Expetit a te sacrificium dilecti tui. Quid a te expetit? Quod Abraham illi dictum est, *Da mihi unicum dilectum tuum*; tibi dicit Sapia, *Da mihi, fili, cor tuum* (Prov. xxiii, 26). Ipse est dilectus unicus. Quid metuis offerre cor tuum? Offer sacrificium, contritionem cordis Domino Deo tuo; et dic ei cum propheta: *Holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus; cor contritum et humiliatum Deus non despicit* (Psal. l, 18 et 19). Nihil metuas tali sacrificio oblato : et Deo acceptum erit, et quod obtuleris, integrum permanebit.

9. *Tertia virtus, omnia sperare.* Aliam virtutem charitatis quæ omnia sperat, placet inspicere? Hanc superius plebi Israel et patribus nostris assignasse cognoscimus. Ejus namque virtutis vox est in versu illo prophético, *In te speraverunt patres nostri; speraverunt, et liberasti eos* (Psal. xxi, 5). Et ipsi ex Ægypto fugere jubentur, terra eis lac et mel fluens promittitur (Exod. iii, 8). Per mare Rubrum transeunt, ad eremum veniunt : ducebat eos spes charitatis, ut discerent prius Deum amare gratis. Reddiunt et his merces fidei : non enim potest non reddere, qui se donando dignatur facere debitorem. Post eremum mella de petra suxerunt, panem cæli manducaverunt (Id. xiv-xvi) ; non sunt privati a desiderio suo, quod speraverunt, terram etiam promissionis acceperunt.

10. *Virtutis hujus exercitia.* Exsurgat anima quæ hujus charitatis virtute comprehensa est, et fugiat ex Ægypto, id est, ex hujus sæculi desiderio, pergat ad mare Rubrum, scilicet Christi Baptismum ; ideo rubrum, quia Christi sanguine purpuratum. Persequantur hostes : peccata cum suo auctore diabolo, tanquam Ægyptii cum suo rege Pharaone, sæviant, sequantur fugientes : quid metuis? Usque ad aquam sæviunt. Ingredieris tu, ingredientur et illi post te : sed aqua conversa illis erit in perniciem, tibi proficiet ad salutem ; illos obruet, te abluet ; illos damnabit, te liberabit. Post hæc suscipies mel de petra, quo sitim tuam saties. Petra enim erat Christus (I Cor. x, 4), ex cujus præceptis tanquam ex fontibus dulcedinis satieris. Gustabis et panem, illum scilicet qui dixit, *Ego sum panis vivus qui de caelo descendi* (Joan. vi, 51) ; gustabis, et videbis quam suavis est Dominus (Psal. xxxiii, 9). Et si in te eminet virtus charitatis quæ omnia sperat, per eremum te necesse est transire ; id est, utaris hoc mundo tanquam non utens (I Cor. vii, 31) ; ut in hac via peregrinum te noveris esse, si terram promissionis cupis intrare. Hæc terra est de qua propheta cantat et dicit : *Credo videre bona Domini in terra viventium* (Psal. xxvi, 13).

11. *Quarta, omnia sustinere. Quanta Christus sustinuit.* Ultima virtus charitatis restat, quæ omnia sustinet, et nunquam cadit. Hanc ipsi capiti nostro Domino Jesu Christo convenire novimus. Ideo in ultimo, quoniam finis Legis Christus (Rom. x, 4). Quanta autem pro nobis ipse sustinuerit, puto Charitatem vestram ignorare non posse. Tamen exinde aliquid dicam, si tamen de tanto aliquid digne dicam. Prius illud, quod Deus homo, quod Verbum caro factum est (Joan. i, 14) ; quod multa bona fecit, et mala perpressus est ; quod mortuos suscitavit, et mortuus est ; quod singu-

laris illa patientia pertulit diabolum tentatorem, discipulum traditorem ; quod ipsum Judam priusquam ostenderet traditorem, pertulit furem, et ante experimentum vinculorum, crucis ac mortis, labiis ejus dolosis non negavit osculum pacis. In ipsa autem morte quanta sustinuit? Pertulit odiorum flammam, ministras pessimi cordis linguas. Clamaverunt Judæi, *Crucifige, crucifige* (Luc. xxiii, 21) : ut rei remaneret Judæi, innocens ab eis crucifixus est Filius Dei. Ad crucem ducitur, expalmatur, qui est vera palma victoriæ. Spinis coronatur, qui spinas peccatorum venit confringere. Ligatur, qui solvit compeditos. Ligno suspenditur, qui erigit elisos (Psal. cxlv, 7, 8). Aceto potatur fons vitæ, disciplina cæditur, salus vulneratur, vita moritur : occidit ad tempus vitam mors, ut in perpetuum a vita occideretur mors.

12. *Judæi in Christi morte victi. Christo quomodo servant.* Quid hic Judæi in hac morte Christi exultaverunt quasi victores, et dum terrenum et caducum regnum timuerunt perdere, Regem cæli et terræ non dubitaverunt occidere? Sed nec sicut putaverunt, victores existerunt. Si enim vicerunt, regnum quomodo perdidissent? quomodo nunc usque servi remanserunt? Ista namque causa est, quia ab eis Christus occisus est. Dixerunt apud se principes Judæorum, ut evangelista narrat : *Videtis, inquit, quia totus mundus post eum abiit? si dimiserimus eum vivere, venient Romani, et tollent nobis locum et regnum* (Joan. xi, 47, 48). Et Christum occiderunt ; et locum et regnum perdidit. Quid vobis profuit, o insani Judæi, quod tantum scelus admisistis? Numquid quia Christo Domino, ut decuit, servare noluitis, ideo ejus dominio caruistis? Dum illi serviunt reges, quibus vos servitis, facti estis mali servi bonorum servorum Christi. Per ipsos conterit contumaciam vestram, per ipsos dissipat consilia vestra, per ipsos retribuit scelera vestra in capita vestra. Ipse autem Dominus quem vos interemistis, non vos servos, sed liberos esse cupiebat, quando dicebat : *Si vos Filium liberaverit, tunc vere liberi eritis* (Id. viii, 36). Vos autem Dominum Deum regem, et ipsam veram libertatem non solum repudiastis, verum etiam necare cupientes clamastis, *Nou habemus regem, nisi solum Cæsarem* (Id. xix, 15). Sed ne in hoc quidem gloriemini quod Christum occidistis, actum est potius de vobis, et nescistis. Audite ipsum Dominum dicentem per prophetam, *Ego dormivi, et somnum cepi* (Psal. iii, 6) : somnum appellans mortem a vobis illatam. Cæterum qualis mors potuit esse triluana, maximo illius, qui per eundem prophetam alio loco dicit, *Numquid qui dormit, non adjiciet ut resurgat* (Psal. xl, 9)? Ego, inquit, dormivi : ego, qui potestatem habeo ponendi animam meam. *Ego dormivi* ; non quia somnivistis, non quia insanistis ; ego implevi quod volui : vos in scelere remansistis.

13. *Vires charitatis.* Quis exegit tanta ista de Deo nostro, fratres, pro nostra redemptione ac salute, nisi charitas quæ nunquam cadit? O charitas, quam magnas vires habes, quæ de caelo Deum deposuisti! O chara sanctitas, o sancta ac vera charitas, quæ tanta es in terris, quanta eris in caelis? Quæ tantum potes in hac pugna mortalitatis adhuc sollicita, quantum poteris in illa pace perfecta segura?

14. *Patientiæ Christi imitatio.* Evigila itaque, omnis anima christiana, et si in te eminet virtus charitatis quæ omnia sustinet, Domini tui imitare vestigia Christus enim, ait apostolus Petrus, *pro vobis passus est, relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia ejus* (I Petr. ii, 21). Et si ille propter te de cælesti sede ad terram descendit : tu propter te fuge torrena, appete cælestia. Si dulcis est mundus, dulcius est Christus : si amarus est mundus, omnia pro te sustinuit Christus. Via tibi factus est ipse Salvator : surge, ambula ; habes quo, noli pigrescere. Sed forte quæris, Quo? Vides enim viam, et quæris quo ducat hæc ipsa via? Ad veritatem et ad vitam ducit. Si amas veritatem, si amas vitam, et cupis ad veritatem et ad vitam venire, a via noli errare. Video, inquis, viam, et cupio

¹ In Ms. ful. deest vox, *Deo* ; cujus loco in aliis substituitur, *tibi*. At huic partiæ in cl. superscribitur a secunda manu, *illi*.

² Editi, *quoniam suavis*. At Mss., *quam suavis*. Et sic ipse Augustinus passim, ubi citat hunc versiculum.

ambolare : sed amara est, aspera est; arcta enim et angusta via est, quæ ducit ad vitam (*Matth. vii, 14*). Christus transiit, et adhuc aspera est? Caput transiit, et membra dubitant? Sed Christus, inquis, Deus et homo; ego autem homo. Tot millia martyrum transierunt; et adhuc tibi aspera est? Transierunt senes, transierunt iuvenes, transierunt pueri, puellæ transierunt, viam quam timebas tritam tibi fecerunt. Ambula ergo viam, securus ambula. Quid enim metuis in hac via? Mortem? Et mortem times, qui ad vitam curris? Si bonus es, bene in hac via curris: mors tibi janua erit, quæ te representet, non quæ auferat vitam. Ambula ergo viam: imo ipse qui propter te factus est via, ipse te ducat per se ipsum ad se ipsum. Ipse enim est via, veritas et vita (*Joan. xiv, 6*). Dic ergo Deo tuo, o anima fidelis et pia; dic, dic, secreta dic, et cum propheta veraciter exclama, *Deduc me, Domine, in via tua, et ambulabo in veritate tua (Psal. lxxxv, 11)*. Tunc ad te securus perveniam, si in finem usque tua gratia non deserat. Hæc, fratres dilectissimi, quæ dono ipsius charitatis dicta sunt Sanctitati vestræ, ita hæreant cordibus et sensibus vestris; ut eadem ipsa charitas fructum in vobis inveniat operis, non folia laudis.

SERMO CVII (a).

Rursum de verbis Apostoli, I Cor. cap. xiii, 1, Si linguæ hominum loquar et Angelorum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest, etc. De dilectione Dei et proximi, amicorum et inimicorum (b).

1. *Charitas facit ut sint simul separati corpore.* Quantum nos, fratres dilectissimi, Charitas vestra desideret, ex meis animis recognosco. Et licet vos humilitatem meam assidue videre velitis, tamen ego, si posset fieri, frequentius de conspectu vestro, et vestra et mea vellem desideria satiari¹. Sed patienter tolerare debemus, quod implere pro temporum necessitate non possumus. Sed licet corporaliter nos propter multas necessitates videre non valeamus, charitate tamen et sancto amore semper pariter sumus². Pro qua re nihil nocet corporis separatio, ubi est amorum vera et sincera conjunctio. Charitas enim ipsa vera est, quæ corporaliter separatos consuevit spiritualiter copulare atque conjungere. Duo enim qui se sancto amore diligunt, etiamsi unus sit in Oriente, alius in Occidente, ita charitate conglutinante junguntur, ut nunquam ab invicem separentur. Audi Apostolum dicentem laudem veræ et integræ charitatis. Sic enim ait: *Si linguæ hominum loquar et Angelorum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest, etc.* Et post pauca addidit, dicens: *Charitas patiens est, benigna est, et reliqua.* Et licet sufficienter præconia ejus plenus Spiritu sancto Paulus apostolus prædicaverit; tamen quia sancta charitas dulces est ac salubre vinculum mentium, etiam nos parvuli secundum modulum nostrum, de illa, quantum possumus, conquiramus.

2. *Divitiarum bonus usus a charitate descendit. Charitas oleum. Charitas bona ordinatrix.* Magnæ sunt divitiarum charitatis, charissimi, sine qua dives pauper est, et cum qua pauper dives est. Nam dives, si charita-

tem non habeat, quid habet? Quamlibet grandis substantia sine charitate, inanis et vacua est. Charitas etiamsi de terrenis facultatibus nihil habeat, plena est. Unde quamlibet aliquis copiosas divitias habeat, si charitas in illo non fuerit, nihil boni ex illis facere poterit, quia sine vera et cœlestium virtutum matre et magistra quid facere debeat, et quando vel quantum dare debeat, omnino non novit. Et ideo, quantum potest, unusquisque elaboret, ut habeat charitatem, ut habeat lucem, ut habeat oleum. Charitas oleo comparatur. Nam quomodo oleum omnibus humoribus superius esse cognoscitur; ita charitas omnibus virtutibus sublimior comprobatur. Nam si aliquis infinitas divitias possideat, et non habeat charitatem, sic est, quomodo si habeat plures lucernas et multas lampades, pinguedinem non habentes. Lucerna vel lampas sine oleo accensa fumare potest, fetere potest, lucem habere non potest: sic et qui habet divitias sine charitate, ardere potest de iracundia¹, fumare de superbia, fetere de avaritia: sine charitate penitus non potest lucem habere. Charitas si in te fuerit, quamlibet tibi sit grandis substantia, novit quid de illa agere debeat. Ipsa scit optime, cui vel quantum porrigat, quid tribuat, quid reservet. Ipsa intelligit quantum animæ reponat in cœlo, et quantum corpori reservet in mundo. Satis bona ordinatrix est, fratres, bene novit congregare in æstate, quod possit in hieme habere; hoc est, scit providere per eleemosynam in hoc sæculo, quod inveniat in futuro. Habeat charitatem, fratres; quia sine illa quidquid aliud boni in homine fuerit, nihil esse poterit.

3. *Charitas vera, quæ inimicos complectitur. Charitas radix bonorum operum.* Sed et veram charitatem habete, fratres. Quæ est vera charitas? Quæ omnem hominem diligit, sicut se ipsum. Est vera charitas quæ non solum usque ad amicos, sed usque ad ipsos pervenit inimicos. Nemo sine circumveniat, fratres. Qui istam charitatem non habuerit, Deum videre non poterit, nec audire merebitur, *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum.* Certe videtis quod in lectione evangelica nihil aliud Dominus nominaverit de universis virtutibus, nisi solum eleemosynam quæ cum charitate operatur. De ramis tacuit, radicem tantummodo nominavit, ita dicens: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum; aurivi enim, et dedistis mihi manducare (Matth. xxv, 34, 35)*. Et iterum ipse Dominus: *Verumtamen date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis (Luc. xi, 41)*. Omnis homo qui charitatem vult habere in futuro sæculo, faciat illam sibi patronam in hoc mundo, ut illam propitiam inveniat in æternum. Nam quomodo arbor, quamlibet pulchra sit et fructifera, non potest vivere sine radice: sic quælibet opera bona perseverare non poterunt sine charitate. Ipsa est enim de qua Apostolus dicit: *In charitate radicati et fundati (Ephes. iii, 17)*.

4. *Charitas semper dulcis.* Talem ergo habeamus charitatem, fratres, ut omnes homines toto corde amare possimus. Si totum genus humanum sic diligis quomodo te, non remansit janua unde peccatum intret in te. Omnes aditus, unde diabolus ad animam ingreditur, claudis, si totus homines, sicut te ipsum, dilexeris. Et revera, fratres, quomodo potest fieri ut aliquis alteri homini malum faciat, si illum sicut se ipsum dilexerit. Dilige ergo, et quidquid volueris, fac. Ama ex toto corde tuo, et quod volueris exerce in proximo tuo. Si irasceris, dulce est; quia de charitate procedit: si corripis, suave est; si castigas etiam et flagellas, acceptabile est. Quare hoc, fratres? Quia verus amor est, quando corripis et castigas. Quando etiam de Ecclesia foras projicis, amantudo videtur sævire in ore², sed dulcedo servatur

¹ Editi, et vestro et meo vellem desiderio satiari. t. Ms. de conspectu nostro et vestram et meam desiderio satiari animam. Hic nos cl. sequimur.

² Sic Mss. Editi vero, et sancto amore usi pariter sumus. (a) Alias, de Tempore 42.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Hunc inter Augustinianos Sermones, sed absque Augustini nomine, tanquam dubium, manere voluerant Lovanienses. Expungendum censuere Verlianus et Vindingus. Habet sententiam et verba quedam descripta ex Augustini sermone 350. Cæsarii fetum esse, si cum aliis ipsius homiliis comparaveris, facile assentieris. Augustini nomen falso præsert in libris ante septingentos annos descriptis, Colbertine et Theodericensi. Vid. ad sermonem hujus Appendicis 112. De num. 1, vid. serm. Appendicis 69, n. 1; vid. Cæsar. homil. 10, ex editis a Baluzio, et Augustini serm. 350; de num. 2, Cæsarium in fine homil. 30; de num. 4, serm. Appendicis 66, n. 7.

¹ Editi, accensa fumare potest de iracundia; omissis verbis intermediis, fetere potest, lucem, etc.: quæ ex Mss. restituumus.

² In Ms. cl. ridetur sonare. Et mox, dulcedo servatur.

in corde : nec fratrem quem inimicum odio habes, sed peccatum velut morbum persequeris. E contrario sunt, qui sub falsa adulatione dulcedinem solent in ore proferrere, et dolum vel amaritudinem in corde servare. Vos autem, fratres, dilectissimi, veram charitatem tenentes, quæ falsa est, fugite. Audite Apostolum dicentem, *Charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta* (1 Tim. 1, 5). Ego, fratres, quando de charitate loquor, tacere non possum. Quare hoc? Quia satis dulcis est charitas. Qui illam habet, quod dico intelligit : qui vero non habet, forsitan me irridet et despicit. Quare irridet? Quia quam dulcis sit charitas, non gustavit. Gustet ergo et videat quam suavis est Dominus. Deus charitas est. Quid dulcius Deo, fratres? Qui nescit, audiat prophetam dicentem, quod paulo ante suggesti, *Gustate, et videte quam suavis est Dominus* (Psal. xxxiii, 9). O quam felix et beata est anima, quæ charitatem meretur habere! Charitas, fratres, sitienti potus est, esurienti cibus, in amaritudine positus dulcedo, in tristitia constitutus vera et integra consolatio, fluctantibus portus, errantibus via, peregrinantibus patria. Hanc ergo, fratres, tenete, hanc tota aviditate diligite. Si amatores estis, amate charitatem; si fortes, vincite cupiditatem; si peregrini, desiderate patriam. Ipsa vos ergo charitas, si illam tenere volueritis, et gubernat in hoc sæculo, et perducit ad regnum; præstante Domino nostro, qui vivit et regnat in sæcula. Amen.

SERMO CVIII (a).

De verbis Apostoli, 1 Cor. cap. xiii, 13. Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc; major autem horum est charitas (b).

1. *Christiano necessaria fides. Illius effectus. Qualis esse debeat.* Quicumque christianum nomen tenet, et quicumque sacramentis divinis est imbutus, fratres charissimi, necesse est ut religionis christianæ rationem sciat, et fidei veritatem agnoscat; ejus quoque fidei, quæ, ut Apostolus ait, per dilectionem operatur (Galat. v, 6), quæ in præsentis confortat ac roborat gradus, et in futuro perducit ad Dei contemplationem. Nam tria quædam proposuit animæ nostræ necessaria beatus et egregius Gentium Doctor, dicens : *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc; major autem horum est charitas.* Primum ergo fides catholica christiano necessaria est : quia in ipsa distinguuntur filii Dei a filiis diaboli, filii lucis a filiis tenebrarum; per ipsam renascimur in Baptismate, et salutem æternam impetramus, sicut scriptum est, *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit* (Marc. xvi, 16). Hæc porta est vitæ, hæc janua regni. Per ipsam discitur veritatis scientia, et percipitur cognitio divinitatis; per ipsam gratiam Dei invenimus. Aliter autem Deo placere non possumus : quia sine fide impossibile est placere Deo (Hebr. xi, 6). Vere enim beatus est qui et recte credendo bene vivit, et bene vivendo fidem rectam custodit. Igitur sicut otiosa est fides sine operibus bonis, ita nihil proficiunt opera bona sine fide recta. Unde beatus Jacobus apostolus dixit : *Quid proderit, fratres mei, si fidem se quis dicat habere, opera autem non habeat? numquid poterit salvare eum? Fides sine operibus otiosa est. Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est* (Jacobus ii, 14, 17, 26). Fidem ante omnia, fratres mei, rectam et immaculatam habere contendite, et secundum apostolicæ institutionis normam, Synibolum a sanctis patribus constitutum memoriter tenete, et religiose viventes observare studete; hæreticorum

(a) Alias, de Tempore 53.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Dubius in Lovaniensium editione, supposititius verlini censura est ac Viadingi; qui præter alia observat hoc in sermone proximum omnem christianum dici, cum ipse Augustinus enarr. in Psal. 11, et in serm. 339, itemque in serm. 40, n. 7, proximum omnem hominem velit intelligi. Conflatus est ex Alcuini opere de virtutibus et vitiis, cap. 2-4.

dogmata pestifera fugite, maleficorum et incantatorum venena mortifera horrescite, divinorum et sortilegorum nefandas traditiones, quæ cum demonibus societatem habent, penitus respuite : ut nihil aliud quam quod catholica fides laudat, amat, prædicat, in mente sive in professione seu moribus teneatis.

2. *Spes firma. De peccatorum quorumlibet venia, si tamen a peccando cessatur; deque Dei solatio in precibus.* Post hanc ergo fidem, spem firmam habere discite, quæ animum nostrum ad invisibilia trahit, et intentionem nostram in caelestia et æterna inserit, et quodam modo nexibus insolubilibus ligat : quæ non decipit, sed fideliter obsequentes ad æternam beatitudinem perducit. Nemo igitur, quamvis ingratum peccatorum pondere prematur, de bonitate divini pietatis desperare debet; sed spe certæ misericordiæ illius indulgentiam sibi quotidianis deprecari lacrymis, quam recte sperare possunt, si ab actione pravi operis cessabunt. Ideo non propter spem veniæ perverenter peccare debemus; neque quia Deus juste peccata punit, veniam desperare debemus : ut neque cum fiducia peccemus, neque rursus peccata desperemus; sed utroque periculo evitato, et a malo declinemus, et de pietate Dei veniam speremus. Similiter et in omnium tribulationum angustia, spe in solatium supernæ pietatis currendum est : quia in illo solo omnis spes et salus sine dubio consistit, dicente propheta : *In Deo salutare meum et gloria mea; Deus auxilii mei, et spes mea in Deo est* (Psal. lxi, 8).

3. *Charitas spe et fide major. Præmium est sanctorum.* Cum enim fidem rectam et spem firmam vobis, fratres, persuademus, hoc maxime hortamur, ut charitatem in vobis habere et opere ostendere per omnia satagatis. Per ipsam enim et cum ipsa beatitudinem veram habituros vos esse sciatis : quia sine hac nemo videbit Deum. Hæc autem ideo major fide et spe ab Apostolo esse narratur, quia cæteris recedentibus, ipsa sola permanebit. Fidei enim succedit spes, et spei beatitudo; charitati autem non transmutatio, sed sola restat perfectio. Hæc omnium arx est virtutum, hæc promissio regni, hæc præmium summum est sanctorum in cælo : quia in perenni gaudio nihil gratius, nihil dulcius habent sancti perfecto amore Dei. Quem quia præsentem vident, suavius diligunt, et dulcius fruuntur ipso bono.

4. *In præceptis Dei principatum tenet.* Oportet vos scire, fratres, quia in omnibus præceptis Dei charitas obtinet principatum, sine cujus perfectione Deo nihil placere posse Paulus apostolus testatur (1 Cor. xiii, 1-3) : quia nec martyrium, nec sæculi contemptum, nec eleemosynarum largitionem sine charitatis officio quidquam proficere posse ostendit. Unde et ipse Dominus a quodam scriba interrogatus quod esset mandatum maximum, respondit : *Diligens Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua.* Addidit quoque : *Secundum simile est huic, Diliges proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus mandatis tota Lex pendet et Prophetæ* (Math. xxii, 37, 39, 40). Quod vero ait, *Ex toto corde, et tota anima, et tota mente;* id est, toto intellectu, tota voluntate, et ex omni memoria Deum esse diligendum. Dei vero dilectio in observatione mandatorum ejus tota consistit, sicut alibi ait : *Si quis diligit me, sermones meos servat* (Joan. xiv, 23). Unde et ipsa Veritas alibi ait : *In hoc cognoscet omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem* (Id. xiii, 35). Item Apostolus : *Plenitudo legis est dilectio* (Rom. xiii, 10). Item Joannes evangelista : *Hoc, inquit, mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat et proximum* (1 Joan. iv, 21).

5. *Proximus, omnis christianus.* Si forte quislibet quærat, quis sit proximus : sciat omnem christianum recte proximum dici; quia omnes in Baptismo filii Dei sanctificantur, ut fratres sinu spiritualiter in charitate perfecta. Nobilior est generatio spiritualis quam carnalis, de qua in Evangelio ipsa veritas ait : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non*

potest introire in regnum Dei (Joan. iii, 5). Qui autem taliter intelligens proximum diligit, sine dubio charitatem veram in semetipso tenet. Hæc igitur, fratres, diligenter considerate, ut cum fide et dilectione vestram operemini semper salutem, habentes spem firmam, quia quidquid boni in præsentia agitis, in futuro ab illo inæstimabiliter remunerabimini, qui auctor et protector est nostræ salutis, Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat.

SERMO CIX (a).

De verbis Apostoli, II Cor. cap. v, 10, Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque prout gessit, sive bonum, sive malum. De resurrectionis futuræ certitudine (b).

1. *Christianorum gaudium in spe. Christianorum a Paganis præcipuum discrimen. Quales resurgemus.* Omnium Christianorum spes, fratres charissimi, in futurum tempus extenditur; ut quod hic servimus Deo, alibi nos servisse lætemur. Hic enim nobis posita sunt certamina; sed in futuro sæculo certaminum præmia reservata: juste siquidem et provide divina sapientia separavit tempus laboris et præmii. Hic ergo laboramus, hic servimus Deo, et mandata ejus servamus; ut in futuro sæculo, id est, in cælorum regno, æterna præmia capiamus. Scire enim debemus, fratres dilectissimi, quid nobis Scriptura divina commendat, id est, futurum esse judicium Dei, quod post resurrectionem complebitur mortuorum. Hoc est quod præcipue Christianos a gentili errore scernit: quia illi hanc tantummodo vitam esse credunt; et ideo sine Deo esse, et diversis peccatis atque criminibus non metuntur inquinari: nos vero ita in hac vita conversamur, ut nos ad aliam præparemus, in qua et bonis bona, et malis mala retribuentur, sicut dixit Apostolus, *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque prout gessit, sive bonum, sive malum.* Sicut hic modo astamus in ecclesia, et nos invicem præsentem aspiciamus; ita etiam post resurrectionem mortuorum astaturi sumus ante tribunal Christi. Hanc enim ipsam animam tunc habebimus, quam modo habemus; et in hoc ipso, quo nunc induimur, sumus corpore suscitandi. Non enim sicut muta animalia facti sumus, non sicut equi et boves, ut æterna morte pereamus; qui postquam hic vixerimus, alibi iudicabimur; ut aut pro peccatis poenas, aut pro bonis operibus præmia consequamur æterna.

2. *Resurrectio ex omnipotentia et veritate Dei demonstratur.* Nemo ergo, fratres charissimi, de resurrectione desperet, in qua Christianorum spes tota consistit. Credite, fratres, Apostolo prædicanti: et nihil de resurrectione dubitantes, ad diem judicii vos præparate. An forte sicut impii et increduli non putatis fieri posse ut a mortuis resurgamus? Plane dicat hoc, qui omnipotentem non credit esse Deum, qui hoc promittit futurum. Nos autem qui scimus Dei omnipotentis esse virtutem, quia promississe eum legimus, quod resurrectionem mortuorum faciat, non possumus de resurrectione dubitare, quam se facturum esse promisit, qui et omnipotens est, et mentiri nescit.

3. *Item ex creatione. Et ex seminum vivificatione.* Sed te appello, quicumque infideli animo de resurrectione dubitas, et putas non posse mortuos suscitari. Quid est amplius, ex nihilo facere homines qui vivant; an eos qui facti sunt atque vixerunt, reparare post mortem? Utique plus est facere quod nunquam fuit, quam reparare quod fuit. Quomodo ergo impossibile esse dicis ut Deus, qui hominem formavit ex ni-

¹ Ita Am. et Er. cum Mss. nonnullis. At Lov. et Ms. Is., *qua promississe.* In Mss. cl. et rm., *qui promississe.* Divionensis autem, *quam misisse.*

(a) Olim, de verbis Apostoli 34; et post, in Appendice 11.

(b) Incerti auctoris.

hilo, reformet? Quomodo nos suscitare non potest conversos in pulverem, qui si etiam in nihilum rediremus, facere poterat ut essemus; sicut et fecit nos esse, cum antea nunquam fuisset? Ita enim beatus apostolus Paulus dixit: *Sed dicunt aliqui, Quomodo resurgunt mortui? quali autem corpore veniunt? Inspiciens, tu quod seminis non vivificatur, nisi prius moriatur: et quod seminans, non corpus quod futurum est seminans, sed nudum granum, ut puta tritici aut alicujus cæterorum: Deus autem dat illi corpus, sicut voluit, et unicuique seminum proprium corpus (I Cor. xv, 35, 38).* Noli ergo, incredule homo, de resurrectione dubitare. Qui grana seminum mortua, et putrefacta vivificat, per quæ in hoc sæculo vivas; multo magis te ipsum resuscitabit, ut vivas in æternum. Qui illa reparat, quæ tibi sunt necessaria; quomodo te ipsum non reparat, propter quem et alia reparare dignatus est?

4. *Resurrectionem futuram res creatæ testantur.* Itaque si velimus considerare quæ in isto sæculo videmus, divinæ administrationis opera signa sunt futurorum. Tota ergo hujus mundi administratio testimonium est resurrectionis futuræ. Videmus certe hiemis adventu arbores spoliari pomis, nudari foliis; sed eas rursus verno tempore speciem resurrectionis exprimit: quæ primo quidem incipiunt turgere in gemmis, tum oriri in floribus, vestiri in foliis, et postmodum pomis gravari. Interrogo te, infidelis homo, qui de resurrectione dubitas: Ubi sunt ista, quæ tempore quo Deus disposuit producantur? Dic mihi, ubi latitant antequam producantur, quæ nunquam quidem videntur; sed tamen Deus, qui omnipotens est, et ea ex nihilo condidit, secreta sua virtute producit? Hinc jam ad campos et prata respicite, quæ æstate transacta herbis suis spoliantur ac floribus, et nuda remanent ipsa spatia terrarum; sed iterum veris tempore re vestiuntur, et novo ubique germine incipiente lætatur agricola. Certe herba quæ ante vixit et moritur, rursus reviviscit ex semine: sic etiam et nostrum corpus reviviscit ex pulvere.

5. *Resurrectio Christi, pignus nostræ.* Sed dicis, o homo incredule, Idco credimus futurum ut arbores, et herbæ et omnia reviviscant, quia illa jam facta cognoscimus; unde autem cognoscere possumus quia mortui resurgunt, cum adhuc a mortuis nemo surrexerit? Quisquis hoc dicis vel cogitas, audi patienter, et intellige sapienter. Ideo enim Dominus noster Jesus Christus mori voluit et resurgere, ne tu de resurrectione dubitares. Tamen quomodo potes dubitare, quia nos sumus resurrecturi a mortuis; cum hoc promittat Deus, qui nescit aliquando mentiri, qui et potest facere quidquid vult, quia omnipotens est; et implet omnia quæ promittit, quia verax est, et mendacium in eo non est? Et dedit nobis pius et misericors Dominus virtutis suæ pignus, et grandi testimonio nobis spem resurrectionis ostendit; quia unigenitum Filium suum pro nobis hominem factum et mortuum a mortuis suscitavit. Ideo enim Dominus noster Jesus Christus nasci ex homine, id est, ex Maria virgine, est dignatus, et a Judæis crucifigi, et die tertia resurgere; ut nos tali exemplo animati; resurrectionem ex mortuis certissime crederemus: quam qui non credit futuram, nec hoc quidem credit, quod Christus surrexerit a mortuis. Qui autem Dominum Jesum surrexerit a mortuis confitetur, nec de sua poterit dubitare. Abstinet ergo vos ab omni opere malo, ab inimicitias, ab ebrietate, a fornicatione, a furto, a perjurio, a falso testimonio, a detractione: quia hæc omnia odit Deus, et eos qui ista faciunt, punit in futuro. Estote autem benigni, misericordes, invicem honorem habentes, et ea semper operantes, quæ in sanctis suis diligit Deus, ut possitis cum sanctis ejus ad æternam et immortalem gloriam pervenire, et vivere in sæcula sæculorum, Amen.

SERMO CX. (a).

De eisdem verbis Apostoli, II Cor. cap. v, 10 (b).
 1. *Deus hic misericors, in futuro justus. Mortis diem recordari.* Modo, fratres charissimi, cum divina lectio legeretur, audivimus beatum Apostolum terribiliter nos et salubriter admonentem. Sic enim ait: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis sui, prout gessit, sive bonum sive malum. Quam rem etiam Dominus in Evangelio denuntiat, dicens: Filius hominis venturus est in gloria sua cum Angelis suis; et tunc reddet unicuique secundum opera sua (Matth. xvi, 27).* Diligenter, quæso, attendite, fratres charissimi, et mecum pariter expavescite; quia non dixit quod reddet unicuique secundum misericordiam suam, sed *secundum opera sua.* Hic enim est misericors; ibi justus. Nam quod non statim in peccatores vindicat, patientia est, non negligentia: non ille potentiam perdidit; sed nos ad poenitentiam reservavit. Unde valde timendum est, ne quanto diutius expectat ut corrigamur, tanto gravius vindicet, si emendari noluerimus. Cum hęc ita sint, scire et intelligere debemus, fratres charissimi, nihil nobis esse salubrius, quam ut damnatis omnium præsentium rerum voluptatibus, id potius cogitemus, quando erimus de hoc sæculo transituri vel quando tabernaculum nostri corporis ultimo die superveniente deposituri, et iterum illud resurrectionis tempore recepturi, ut cum eodem recipiamus prout gessimus, sive bonum, sive malum.

2. *Judicium extremum sibi exhibere.* Et ideo rogo vos, fratres, ut quotidie cogitemus, quales erimus in die iudicii purissimis Angelorum conspectibus offerendi, et æterno Iudici rationem de libris conscientie reddituri. Remotis omnibus probationibus, certum est, in die illa ipsum ante se hominem constituendum, et ipsam sui vitam¹ in cordis speculo demonstrandam, et testes contra eam non aliunde deforis, sed intus de ipsa anima proferendos. Adjudicanda erunt non aliqua peregrina, sed nimium nota testimonio, id est, opera sua. Ordinabuntur ante iustelicem animam peccata vel crimina sua, ut eam et convincat probatio, et confundat agnitio; secundum illud quod scriptum est: *Arguam te, et constituam te ante faciem tuam (Psal. xlix, 21).* Quicumque se modo, dum licet, emendare neglexerit, ante illum cœlestem populum primum excepturum est de confusione supplicium: et anima quæ modo per poenitentiam compendiosam transacta peccatorum suorum putredines curare dissimulat, ante illud tribunal metuendum sine ullo remedio, in perpetuo tartaro manebit².

3. *Poenitentiam infructuosam fructuosa prævenire.* Quæ cum ita sint, bene nobiscum ageretur, si jam nunc sic poeniteremus super malis nostris, quomodo tunc sine ullo remedio poenitebimus: si foeditates et confusiones nostras, quemadmodum tunc visuri sumus, sic jam eas nunc videre et horrere possemus. O

¹ In Bibliotheca Patrum, *ipsam sibi animam.*

² Prædicto in libro, *in perpetuo vulnerata remanebit.*

(a) Olim, de Verbis Apostoli 33; et post, in Appendice 22.

(b) Inter Augustini Sermones de Verbis Apostoli, quorum in classe olim apud Amerbachianam et Erasmiænam editionem exstabat, non reperitur in manuscriptis. Hic ipse tractatus sub Fausti nomine, sed paulo auctior et qualis hoc loco exhibetur, ab Henrico Canisio primo, tum in Bibliotheca Patrum vulgatus est. At qui opuscula vera et indubitata Fausti perpenderit et Cæsarii, huic dubio procul adjudicabit, non Fausto. Enimvero Lirinensis Scriptorum sermones ita confunduntur, ut quos Cæsarii esse constat, Fausto; quos vero Fausti, Cæsario adscriptos videamus: nonnullos etiam utriusque, ac forte Hilarii, Eucherii, aliorumque tractatus comprehensos reperiamus collectione illa, cui generale Eusebii (quasi pii viri, ut græce sonat) nomen inditum est. Pars hujus sermonis multo maxima, quæ scilicet a num. 3 ad finem usque comprehenditur, exhibetur in Eusebii Callicani homil. 1 in Epiphaniam. Præterea, de num. 1 vid. serm. Appendicis 29, n. 1, et Cæsarium initio homil. 13. de num. 3, eundem in fine homil. 31.

si jam nunc faciam peccatrici animæ liceret oculis corporis intueri, et conscientie nostræ vultum in oculorum præsentiam permitteremur adducere! Quod si liceret, nec dici potest quanto studio quoque metu urgeremur cœdæta componere, maculata tergere, vulnerata curare. Ideoque quia non possumus oculis corporis, inspicimus nos, in quantum possumus, oculis cordis: et unusquisque conscientiam suam ante conspectum interioris hominis constituit. Ipsi nosmetipsos castigemus: ipsi nobiscum rationem de quotidiana conversatione faciamus. Alloquatur se in secretis unaqueque anima, et dicat: Videamus si hanc diem sine peccato, sine invidia, sine obretatione, sine murmuratione transegi; videamus si hodie, quod ad profectum animæ pertinet, operatus sum. Puto quod hodie mentitus sum, per iram vel concupiscentiam victus sum; nec alicui bene feci, nec per timorem æternæ mortis ingemui. Quis mihi reddat hanc diem, quam inanibus rebus perdidit, quam cogitationibus noxiis pessimisque consumpsi? Ac sic, fratres, de omnibus negligentis nostris compungamur, in cubilibus, id est, in cordibus nostris ipsi nos condemnemus, ipsi nos accusemus quotidie Iudici nostro; et dum in hac carne sumus, contra ipsam carnem, auxiliante Domino, quotidie dimicemus, vincamus voluptates et delectationes nostras: ut nobis tempus illud expectatissimum ac beatissimum æternæ vite felici mutatione succedat, quando implebitur illud quod Dominus dixit, *Et erunt similes Angelis (Matth. xxii, 30);* et iterum, *Tunc justii fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum (Id. xiii, 43).*

4. *Status beatorum.* Putas qualis tunc erit splendor animarum, quando solis claritatem habebit lux corporum? Tunc enim cum ad istam beatitudinem venerimus, nulla erit tristitia, nullus timor, nulla infirmitas, nulla mors. Nullus nobis obstat ad serviendum Deo nostro, nulla jam nobis obstat infirmitas, nulla contradicet miseræ carnis adversitas, nulla vel ulterius remanebit pugnandi necessitas. Voviet, inquam, tempus, quando nullus desideretur cibus, omnisque relectio; nulla sentiantur jejunii lassitudo, nulla timeatur vel de carne iniquitudo, vel de hoste tentatio: sed adversario in inferni profunda detruso, perfruemur hac primum felicitate, ut incipiamus nec velle ultra peccare, nec posse. Cessante omni iniquitate, omni miseria, omni mœrore, totum innocentia, totum felicitas possidebit: nullam inferior miseriam, nullam felicior timebit invidiam; quia exinanita et penitus extincta transivit. In pectoribus hominum charitas Angelorum, quibus admixti homines jam cœlesti recepta carne, sine carnis infirmitate fulgebunt: et ideo nullum ulterius patienter de sempiterna Domini sui virtute fastidium, nullum sub perenni laudum suarum exultatione defectum. Habebimus plenam beatitudinem, fratres, inter illa immensa beneficia Domini nostri, ut nunquam essemus in referenda ei gratiarum actione de beatitudine, qua sumus fruituri, cohæredes effecti ejus qui dicit: *Venite, benedicti, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Id. xxv, 34),* donante ipso cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CXI (a).

De verbis Apostoli, Ephes. cap. v, 15, 16, Redimentes tempus, quantum dies mali sunt. Addunt insuper manuscripti: « Et in illud, Das nummos ut emas tibi panem; dimitte aliquid nullo homini, ut emus tibi requiem » (b).

1. *Dies malos faciunt malitia et miseria.* Apostolum cum legeretur, audistis, imo omnes audivimus dicentem nobis: *Videte quomodo caute ambuletis, non ut insipientes, sed ut sapientes; redimentes tempus, quo-*

(a) olim, 10 ex 50 Homiliis; et post, in Appendice 16.

(b) Est sermo integer 167; sed multa passim intermiscuntur, quæ scilicet vocalibus distinguitur.

niam dies mali sunt. Dies malos, fratres, dux res faciunt, malitia et miseria. Per malitiam hominum et miseriam hominum dicuntur ¹ dies mali. Cæterum dies isti, quantum pertinet ad spatia horarum, ordinati sunt, ducunt vices suas, agunt tempora. Oritur sol, et occidit: sol iterum oritur, et occidit: veniunt tempora, transeunt tempora. Cui molesta sunt tempora, si homines sibi molesti non sunt? Ergo dies malos, sicut dixi, dux res faciunt, miseria hominum et malitia hominum. Sed miseria hominum communis est: non debet malitia esse communis.

2. *Regeneratio liberat a miseria et qua Christiani servitii merces non in hac vita. Christiani animus circa temporalia et æterna bona.* [Ex quo enim de peccato Adam omnes miseri nati sumus, communis est miseria. Sed contra generationem qua: nos miseros fecit, providit Deus regenerationem, unde nos a miseria liberaret. Generatio mittit in miseriam: regeneratio designat ad beatitudinem. Non enim quia dixi, regeneratio liberat a miseria; jam nos continuo ut regenerati sumus, beati sumus. Si mox regenerati, jam beati essemus, et dies bonos ageremus; non nobis diceret Apostolus, qui jam regeneratis et fidelibus loquitur, *Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.* Et regenerati dies malos ducimus, quousque finiatur pœna mortalitatis, et succedat gratia summæ felicitatis. Si nihil nobis ad futurum sæculum prodest quod colimus Deum; ut quid colimus eum? Ut hic habeamus felicitatem? Quanti illam habent qui non colunt Deum? Ut hic senescamus et decrepiti efficiamur? Quanti senescunt blasphematores Dei? Ideo colendus est Deus, ut cultores illius habeant filios et non sint steriles? Filios Deus et leonibus, et onagris, et serpentibus dat. Non ergo pro magno et vero bono petendum est, quod et Judæis, et Paganis, et hæreticis, etiam et ipsis bestiis datur. Aurum enim et argentum, honores, filios, et patrimonia multa habent etiam et mali. Qui enim vere christianus est, non ista omnia transitoria debet petere: sed totum pondus intentionis vel orationis suæ ad expetendam æternam beatitudinem debet impendere. Ista enim temporalia bona, et quando dat Deus, gratiæ agantur: et quando tollit, similiter gratiæ agantur. Ista quando voluerit tribuat, quando voluerit tollat: tantum est, ut se ipsum nobis non auferat.

3. *Tempora præsentia non sunt infeliciora prioribus.* Nemo ergo dicat in corde suo, fratres, quando auditis lectionem istam beati Apostoli, *Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt*: nemo dicat in corde suo, Parentes nostri dies bonos habuerunt, nos malos dies habemus. Quare parentes nostri? numquid non christiani fuerunt? Ista lectio nonne recitata est ipsis temporibus Apostolorum? Ante tot annos, quando recitabatur, non ad eam gemebatur, et quod dicebat agnoscebatur? [Ex quo lapsus est Adam, et de paradiso projectus, nunquam fuerunt dies nisi mali. Istos pueros qui nascuntur interrogemus, quare a ploratu incipiunt, qui et ridere possunt. Nascitur, et statim plorat: post nescio quot dies ridet. Quando plorabat nascens, propheta suæ calamitatis erat: lacrymæ enim testes sunt miseriæ. Nondum loquitur, et jam prophetat in labore se futurum et in timore: et si bene vixerit ², et justus fuerit, certe in mediis tentationibus positus semper timebit. [Quid enim? *uia justus est?* Ecce justus est.] Quid ait Apostolus? *Omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patientur* (II Tim. iii, 12). Ecce quia dies mali sunt, sine persecutione hic vivere justus non possunt.

4. *Piorum persecutio pacis tempore. Periculum in falsis fratribus.* [Sed dicitis mihi: Quid? quando pax est, quando provinciarum iudices honorant Ecclesiam, quando inimicos reges Ecclesia non patitur,

quando omnes leges pro ipsa sunt; quomodo qui pie vivunt, persecutionem patiuntur? Qui inter malos vivunt, persecutionem patiuntur. Quare?] Quia omnes mali persequuntur bonos, non ferro et lapidibus, sed vita et moribus. Numquid aliquis sanctum Loth persequatur in Sodomis? Nemo illi molestus erat: et tamen inter impios vivebat, inter impuros, immundos, superbos, blasphemos; persecutionem patiebatur, non vapulando, sed inter malos vivendo. [Omnis enim qui justus et pius est, quando videt aliquos male vivere, luxuriæ servire, justitiam non tenere, superbiam sectari, charitatem contemnere; quando istos tales vident illi qui boni sunt, dolent, affliguntur et contristantur. Lugent enim cum Apostolo eos qui peccaverunt, et non egerunt penitentiam (II Cor. xii, 21).] Quisquis me audis, et nondum visus in Christo pie, incipe in Christo pie vivere. Et pro quo dico? [Numquid apostolus Paulus, qui eo tempore fuit quando adhuc in mundo fides nova emanabat, et necesse erat ut multos adversarios pateretur, quia hoc dictum est de Christo, *In signum cui contradicetur* (Luc. ii, 34): numquid eas tantum persecutiones commemorat, quas patiebatur vel a Judæis vel a Gentibus? Non ipsas tantum: nam illas sic commemorat. *A Judæis quinque quadragenas unguinis accepi; lapidatus sum* (II Cor. xi, 24, 25), et cætera quæ novimus, quando legimus. Sed illi erant etiam persecutiones, sine quibus in hoc sæculo nullus justus vivere potest. *Foris pugna, intus timores* (Id. vii, 5).] Denique cum commemoraret pericula sua, *Periculis, inquit, in mari, periculis in fluminibus, periculis in deserto, periculis in latronibus, periculis in falsis fratribus* (Id. xi, 26). Cætera pericula possunt quiescere: pericula a falsis fratribus quiescere usque ad finem sæculi non noverunt.

5. *Redimere tempus.* Redimamus ergo tempus, *quoniam dies mali sunt.* Expectatis a me forte scire quid est tempus redimere, quomodo habemus redimere tempus. Dicturus sum quod pauci audiunt, pauci ferunt, pauci aggradiuntur, pauci agunt: tamen dicam, quoniam ipsi pauci qui me audituri sunt, inter malos vivunt; *quoniam dies mali sunt. Redimentes tempus*; hoc est, quando aliquis tibi ingerit item, perde aliquid ut Deo vaces, non litibus perde ¹; ex eo quod perdis, pretium est temporis. Certe quando pro tuis necessitatibus procedis ad publicum, das nummos, et emis tibi panem, aut vinum, aut oleum, aut lignum, aut vestem, aut aliquam suppellectilem, aut quodcumque tibi opus est; das et accipis, aliquid amittis, aliquid acquiris; hoc est emere. Nam si nihil amittas, et habeas quod non habebas; aut invenisti, aut donatum accepisti, aut hæreditate acquisisti: quando autem aliquid amittis, ut aliquid habeas, tunc emis: quod habes, emptum est; quod amittis, pretium est. Quomodo ergo perdis nummos, ut emas tibi panem; sic perde nummos, ut emas tibi quietem. Ecce hoc est tempus redimere ².

6. *Proverbium Punicum. Lites vitare.* Proverbium notum est punicum, quod quidem latine vobis dicam; quia punice non omnes nostis. Punicum est proverbium antiquum, Ut enim habeas quietem, perde aliquid. Audi proverbium antiquum, utile et necessarium. Pestilentia ante ostium venit et nummum querit: duos illi da, et ducat se. [Pestilentia est homo malus, qui te vult per calumniam exspoliare: pestilentia est homo malus, calumniator, proditor. Iste talis sic est, quomodo pustula mala in corpore. Sicut enim quando pustulam incurrit homo, desiderat ut cito spondylum faciat, et optat ut sine aliqua mora, ipsa mala pustula aliquam par-

¹ Ita Am. et Er. cum Mas. At Lov. cum Augustino, de Verbis Apostoli, ut Deo vaces, non litibus. Perde ergo, etc.

² Ita Lov. At Mss., si bene, bene, si vixerit, etc., quam particulam, bene, etiam tertio repetunt Am. et Er., scilicet, si bene vixerit.

³ Mss. post verbum, redimere, subdunt, audi proverbium antiquum, etc., omissis aliis. In Augustinianis autem editis ac manuscriptis post verba, Punicum est proverbium antiquum, subsequitur: Pestilentia nummum querit, etc.

ficulam tollat de corpore, et cum ipsa discedat; ne venenum ipsius totum corpus occupet, et animam petat: ita et quando iniquus et malus homo, qui non vult nisi litibus vacare, aliquam tibi calumniam facit; puta illum esse pustulam malam, et acquiesce ut qualemcumque particulam de substantia tua perdas; ne dum te nimium litigando occupas, quietum cor habere, et Deo vacare non possis.] Numquid non supra dictum proverbium de Evangelio videtur natum? Numquid aliud dixit Dominus, quam, Redime tempus, quando ait, *Si quis vult iudicio tecum contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte illi et pullium* (Matth. v, 40)? Iudicio vult tecum contendere, et tunicam tuam tollere? Avocare te habet litibus a Deo tuo; non habebis quietum cor, non habebis tranquillum animum. Evterteris cogitationibus tuis, irritaris adversus ipsum adversarium tuum? Ecce tempus perdidisti. Quanto melius nummum amitteres, et tempus redimeres? Certe omnibus placuit quod dictum est; [venio ad negotia vestra, et ibi vos invenio.]

7. *Sequitur de litibus.* Et tamen, fratres mei, in causis vestris, in negotiis vestris, quando ad nos dijudicandi veniunt, si homini christiano dico, ut pro tempore redimendum perdat aliquid suum; quanto majore cura et fiducia debeo illi dicere, ut reddat alienum? Ambos enim christianos audio. Ille calumniosus qui vult facere alteri causam, et tollere ab illo, velut pro compositione gaudet ad ista verba, Apostolus dixit, *Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt*: faciam calumniam christiano; ille velit nolit, dat mihi aliquid, ut tempus redimat; quia Apostolum audivit. [Vide ne forte, cum te putas astutum, invenias litigiosum, et malit erogare, ut vincat te, quam perdere, ut careat te.] Tamen si illi dicturus sum, Perde aliquid otiosus (a), redime tempus, Apostolum audis, *quoniam dies mali sunt*; si illi qui bonus et justus est dico, Perde aliquid, ut sis quietus: tibi non sum dicturus, calumniose, perditte, filii diaboli, Nullam causam habes, et res alienas auferre moliris; causam non habes, et calumniam plenus es? Christianus es tu; numquid volo illum acquirere, et te perdere? Si illi dixero, Da illi aliquid, ut recedat a calumnia; tu ubi eris, qui habebis pecuniam de calumnia? Ille qui propter vitandam calumniam tempus a te redemit, hic tolerat dies malos: tu qui calumniis pasceris, et hic habes dies malos, et post dies ipsos habiturus es in die iudicii pejores. Sed forte rides, quia nummum attendis. Ride, ride, et contemne: ego erogem, veniet qui exigit. [Sed credimus de Dei misericordia, quod sic omnibus non solum sanctis et Deum timentibus christianis, sed etiam illis qui multis litibus et se et alios inquietant, ipse pius Dominus inspirare dignabitur, ut omni contentione et emulatione remota, ita paci et charitati studeant: ut non propter discordiam, Dei iracundiam incurere; sed magis propter dilectionem et pacem ad aeterna mereantur praemia pervenire: praestante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et imperium cum Patre et Spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen.]

SERMO CXII (b).

De verbis Apostoli, 1 Tim. cap. 1, 5, Finis praeccepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta (c).

1. *Charitas aliquid breve et magnum. Charitas dulcis.* Si charitati vestrae nos possimus frequentius praesentari, fratres charissimi, Christo adjuvante, de sanctorum Scripturarum copiosis fontibus, etsi non abundantes rivulos, certe vel qualescumque

(a) Forte, potius.

(b) Alias, de Tempore 44.

(c) In Appendice nunc primum collocatur. Ex iis est qui sunt Lovaniensibus quidem dubii, Verlino autem et Vindingo spurii. Totus Casarii stilum et ingenium cum Augustini doctrina representat. De num. 1 vid. Casarii homil. 20; de num. 2, homil. 10 ex editis a Baluzo; de num. 3, homil. 32.

guttulas poterimus sanctis animabus vestris infundere: ut uberrima atque fructifera cordis vestri terra, accepta verbi Dei pluvia, copiosam messem bonorum operum germinet; ut veniens Dominus, in agro cordis vestri non solum tricesimum, sed sexagesimum et centesimum fructum se invenire congaudeat, quibus fructibus horreum praeparat in caelo, non incendium in inferno. Sed quia multis occupationibus impedimur, humilitatem nostram vobis secundum desiderium vestrum si praesentare possumus¹, aliquid breve in sermone, sed satis magnum in animum salute, Deo donante, insinuare vobis volumus: in qua brevitate si diligenter attenditis, quid animae vestrae convenit potestis invenire. Quid ergo est istud breve et ita magnum, ut possit generi humano sufficere? Apostolus dicit, *Finis praeccepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta.* Attendite, fratres, quid in verbis brevius, et quid in rebus magnificentius poterit inveniri, quam *charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta*? Ista brevitas et ut teneatur memoriter est suavis; et ut custodiatur fideliter, dulcis. Quid dulcius charitate, fratres charissimi? Qui nescit, gustet et videat. Quid ergo gustare debet, qui vult ut illi dulcedo sapiat charitatis? Audite, fratres, Apostolum dicentem, *Deus charitas est* (1 Joan. iv, 16). Quid dulcius, fratres? Qui nescit, audiat Psalmistam dicentem, *Gustate et videte quam suavis est Dominus* (Psal. xxxiii, 9). Deus ergo charitas est. Qui habet charitatem, Deus in illo manet, et ipse in Deo.

2. *Divitem facit.* Si charitatem habes, Deum habes; et si Deum habes, quid non habes? Dives, si charitatem non habet, quid habet? Puper, si charitatem habet, quid non habet? Tu forte putas quod ille sit dives, cujus arca plena est auro; et ille non sit dives, cujus conscientia plena est Deo? Non ita est, fratres: ille vero dives esse videtur, in quo Deus habitare dignatur. Quid enim de Scripturis poteris ignorare, si te charitas, hoc est, Deus corperit possidere? Quid enim de bonis operibus non poteris implere, si fontem bonorum operum merueris in corde portare? Quem adversarium timebis, si regem Deum in te habere merueris? Tenete ergo et custodite, fratres dilectissimi, dulce ac salubre vinculum charitatis. Sed ante omnia veram charitatem tenete, non illam quae tantum promittitur ore, et non servatur in corde; sed illam quae sic ex ore profertur, ut tamen in corde jugiter tenetur: ut impletur in vobis illud quod Apostolus dicit, *In charitate radicati atque fundati* (Ephes. iii, 27). Radix enim omnium bonorum est charitas; sicut et radix omnium malorum est cupiditas: sicut in charitate nihil unquam mali, ita in cupiditate nihil unquam boni poterit inveniri.

3. *Radices duae in cordibus hominum plantatae. Ex una nihil mali, ex alia nihil prodit boni.* Ista duae radices, fratres dilectissimi, in duobus agris a duobus plantantur agricolis: unam in cordibus bonorum plantat Christus, aliam in cordibus malorum plantat diabolus. Nec de charitatis radice nascitur aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni. Non enim mentitur veritas, quae in Evangelio, cum de istis duabus radicibus loqueretur, ita definit dicens, *Arbor bona fructus bonos facit; et iterum, Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere.* Haec sententia non est mea, fratres, sed Domini. Tanta ergo sit in nobis abundantia charitatis, quae non solum usque ad amicos, sed etiam usque ad ipsos perveniat inimicos. Et ideo quia audistis et laudem charitatis, et vituperationem cupiditatis, attendat unusquisque et consideret agrum cordis sui: et qui in se charitatem viderit, gaudeat, et tota cordis vigilantia germina in se sancta custodiat. Qui vero in agro cordis sui qualemcumque stirpem cupiditatis inspexerit, Christo adjuvante, ex-

¹ Ita vs. 1. At editi, *repraesentare non possumus*; sine particula, si.

stirpet cupiditatem, et plantet charitatem. Nam quamvis hoc facere noluerit, fructus bonos afferre non poterit. Et cum bonos fructus non attulerit, dicit de ipso Christus Dominus cœli et terræ, *Arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur* (Matth. vii, 17-19). Si te non delectat dulces fructus charitatis afferre, vel spinis peccatorum tuorum ignem non debes metuere? *Omnis, inquit, arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur.* Quamdiu radicem non mutaveris, fructus legitimos afferre non poteris: et sine causa quod bonum est promittis in ore; quia hoc implere non potes, quamdiu radix bonitatis non tenetur in corde. Istas ergo duas radices, sicut supra dixi, duo agricolæ plantare consueverunt. Unam plantat Christus in cordibus fidelium, alteram plantat diabolus in cordibus superbiorum: ac sic una plantatur in cœlo, altera in inferno.

4. *Fidelium corda, cœlum. Corda cupidorum, terra.* Sed dicit aliquis: Si in cordibus fidelium plantatur, utique fideles adhuc in mundo esse videntur; quomodo ergo radix illa in cœlo plantatur? Vis scire quomodo? Quia corda fidelium cœlum sunt, quia in cœlos quotidie eriguntur. Nam dicente sacerdote, *Sursum corda*; securi respondent, *Habemus ad Dominum*: quia, ut Apostolus dicit, *Nostra autem conversatio in cœlis est* (Philipp. iii, 20). Si ergo fidelium conversatio in cœlis est, quia vera charitas in illis est, radix charitatis in cœlo plantata est. E contrario radix cupiditatis, quæ in cordibus superbiorum est, quia semper terram cupiunt, terram sapiunt, terram diligunt, et omnem spem suam in terra constituunt, in inferno plantata est.

5. *Malis cavenda desperatio, justis præsumptio. Pœnitentia non differenda.* Et licet hæc ita sint, attamen nec peccatores superbi debent desperare, nec humiles iusti in aliquo quasi de suis meritis superbire: quia et iusti si de se præsumperint, cito perdunt radicem charitatis, et peccatores si ad pœnitentiã convertuntur, evulsa cupiditate, cito plantam recipiunt charitatis. Et ideo qui boni sunt, custodiant quod Dei munere perceperunt; et qui mali sunt, studeant reparare quod infeliciter perdidissent. Nemo se ad illud tempus reservet tunc pœnitentiã vel charitatis dulcedinem retinere, quando cœperit de hac luce migrare. Non se ad hoc reservet, ut in senectute ad pœnitentiã medicamentum confugiat: quia nescit quid superventura pariat dies. Qua fronte salutem suam in tempore senectutis dissimulat, cum unius diei spatium certus esse non possit? Et ideo si mortem timere nolumus, semper parati esse debemus, ut cum nos Dominus de hoc sæculo jusserit vocari, cum securâ conscientia, et non cum desperatione, sed cum gaudio ante conspectum æterni Judicis veniamus, ut ibi feliciter audire possimus, *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxv, 21). Ad quod gaudium nos Dominus pro sua pietate perducatur, qui vivit et regnat per cuncta sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CXIII (a).

De verbis Apostoli, ad Hebr. cap. 1, 3. Splendor est enim lucis æternæ, et imago invisibilis Dei (b).

1. *De Deo qualis aut quantus sit, non diducendum. Quid sit Deus.* Apostoli lectionem mecum pariter audistis, dilectissimi. Ait enim de Domino Jesu Christo, *Splendor est enim lucis æternæ, et imago invisibilis Dei*, eo quod et imago solis lux sua sit, quæ de eodem sole procedit. Quippe cum constet,

(a) Alias, de Tempore 190.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Descriptus est ex Vigiliis Tapsensis libro de Fide contra Palladium arcanum secundo, cap. 5-7, in Francisci Chiffletii editione 1.º ag. 546 et seq. Priores duo versus loco prælationis adjecti sunt.

Lumen istud divinitatis æstimari, comprehendi et definiiri non posse, ideo præmoneo ut tantum de unitate substantiæ spiritualiter credatis, et Filium verum de vero Patre cognoscatis. De qualitate autem rei requirere non debetis: quia Deus credi se voluit, non dijudicari, nec examinari; quia qualis aut quantus sit, sciri non potest. Hoc enim Propheta, hoc Apostoli prædicaverunt. Denique pro captu, pro viribus, pro fide nostra intueamur, Deus quid sit: et videamus an ei possit aliquid comparari. Certe hoc est Deus, quod et cum dicitur non potest dici, cum æstimatur non potest æstimari, cum comparatur non potest comparari, cum definitur ipsa definitione crescit: qui cœlum manu sua cooperit, pugno omnem mundi ambitum claudit; quem totum omnia nesciunt, et metuendo sciunt; cujus nominis et virtuti famulatur hic orbis, et ipsa sibi elementorum succedentium momentanea vicissitudo servendum testatur¹.

2. *Filii diversa nomina. Singulorum rationes.* Videte ergo, si potest aliquid esse, cui possit Pater et Filius comparari, quia talis est Filius qualis et Pater. Non enim ipse cum Patre unum se diceret, nisi talem se de Patre, qualis est Pater, sciret. Ratio quædam, quæ apud Græcos λόγος nuncupatur, quæ inter Patrem² et Filium personas vel vocabula distinguit, quia et ipse Filius ratio dicitur: quæ tamen ratio multis nominibus appellatur, modo verbum, modo virtus, modo sapientia, modo dextera, modo brachium, modo margarita, modo thesaurus, modo retia, modo aratrum, modo fons, modo petra, modo lapis angularis, modo homo, modo agnus, modo vitulus, modo aquila, modo leo, modo via, veritas et vita, cum sit Deus omnia in omnibus: ut per hæc vocabula divinarum dispositionum mysteria cognoscantur, non ut ipsa majestas Filii Dei proprie definita monstretur. Hoc enim Filius Dei, quod Pater est, non aliud, id est³, per quem omnia facta sunt. Nam et hoc Verbum nuncupatur; quia semper in Patre, et de Patre, et nihil Pater sine eo jusit aut fecit. Virtus dicitur, quia proprie de Deo est, et omnis potestas in ipso consistit. Sapientia appellatur, quia non aliunde quam de Patre veniens, credentibus arcaea cœlestia reservavit. Dextera nuncupatur, quia per eum omnia divina opera perfecta sunt. Brachium dicitur, quia ab ipso omnia continentur. Margarita appellatur, ut nihil eo pretiosius habeatur. Thesaurus dicitur, quia in ipso omnes opes, divitiæ cœlestium regnorum reconditæ cognoscuntur. Retia dicitur, quia per ipsum et in ipso de mari sæculi diversarum gentium multitudo, more piscium, per Baptismum in Ecclesia congregatur, ubi honorum malorumque discrimen agnoscitur. Aratrum nuncupatur, quia signo crucis ejus dura pectora subjungantur⁴, ut necessario semini præparentur. Fons aquæ vivæ appellatur, quia ex essentia corda cœlestis aquæ gratia irrigantur. Petra dicitur, quia credentibus fortitudinem, incredulis duritiã præstat. Lapis angularis dicitur, quia utroque parietes Novi et Veteris Testamenti ipse unus et mediator in semetipso continens, copulavit. Agnus appellatur, ut innocentia et passio Christi demonstretur. Homo dicitur, quia secundum carnem propter nos homines nasci dignatus est. Vitulus dicitur, quia propter nostram salutem immolari sustinuit. Aquila dicitur, quia post venerabilem resurrectionem ad Patris sui revolavit sedem. Leo est dictus, quia ipse est rex regum, quia mortem ac diabolum virtutis suæ potestate comminuit. Via est, quia per ipsum ad Patrem accessus est. Veritas est, quia mendacium nescit. Vita est, quia dat vitam. Ipse universa significat.

¹ Istud, *servendum*, nec est in Vigiliis opere, nec in Ms. Remigiano.

² Er. Lugd. Ven. Lov. sic: *Ratio quidem, quæ apud Græcos logos nuncupatur, inter Patrem, etc.* M.

³ Ms. rm., *idem*.

⁴ In Remig. codice, *subiunguntur*.

3. *Fili cum Patre aequalitas.* Est ergo Pater Deus, immensus, æternus, incomprehensibilis, inæstimabilis. Est et Filius Deus et Dominus noster tantus quantus est Pater; sed non aliunde quam de Patre: quia *Ego*, inquit, *de Deo Patre exivi* (Joan. xvi, 27, 28), hoc est, lumen de lumine. Sed ne ex eo occasionem aliquam hæreticus capiat, cum duo nomina vel duas personas, id est, Patris et Filii statuo, quasi duos deos ex diversitate confingam: nos vero Patrem et Filium ita nominamus, ut unum Deum in his personis et in omnibus assignemus. Porro Pater ac Filius etsi duæ personæ creduntur, ratione tamen et substantia unum sunt: quia inæqualium societas melioris offensa est, et injuria est ejus qui verus est Deus, si non verus alius comparetur. Deum enim qui injuste comparat, violat. Cum autem ego Patrem et Filium statuo, unitatem generis assigno: et si illam in personis divido, discretio tamen personarum rursus eadem nomina in unitatem sui, naturalis foederis lege, consignat.

SERMO CXIV (a).

De verbis Apostoli, ad Hebr. cap. xii, 1, Tantam habentes et nos nubem testium, etc. (b).

1. *In agone grande certamen.* Apostolica lectio, fratres mei, nuper auribus nostris insonuit; et quantum optatum est cordibus nostris inseri? Hortabatur quippe nos cum patientia ad promissum nobis præmium agere: in qua parte, fateor, pusillanimitatis mex animus valde permovit. Quis enim potest cum patientia currere? Solet in agone grande esse certamen; studet unusquisque ab alio non vinci. Quomodo ergo patiens erit, qui superare contendit? Si lentus est, vincitur; si currit, impietas certat, sudat, dimicat: quam patientiam servat? Nisi quia forte, fratres, certamen hoc nostrum non est corporis, sed animi; currere nostrum non est loci, sed mentis.

2. *Sancti, nubes. Sanctis jam requies est et patientia.* Superius ostendit heatus Apostolus, ad quale nos certamen provocaverit. Enumerat enim omnium sanctorum certamina nominatim, et cum turbam sanctorum enumerasset, ait: *Tantam habentes et nos nubem testium.* Si testes sunt, obscuri non sunt. Quomodo ergo nubes sunt? Non obscuritate, sed celsitudine. De his enim loquebatur, qui jam cum Deo requiescebant, et desuper nos in terra abscondebant; et tamen ait, *Postquam certaverunt, expectant, ne sine nobis perfecti perficiantur* (Hebr. xi, 39 et 40). Currerunt, pervenerunt; et tamen nondum acceperunt, quia nos expectant. Et ibi ergo patientia, donec veniat Dominus, et illuminet abscondita tenebrarum, et manifestet consilia cordis; et tunc laus erit unicuique a Deo (1 Cor. iv, 5). *Laus erit tunc.* Quid nunc? Requies et patientia. *Tantam ergo habentes nubem testium*, Abraham, Isaac, et Jacob, Joseph, Eliam, Elisæum, Paulum, Jacobum. Et quis numeret tantam nubem testium?

3. *Stephani patientia.* De isto numero sanctorum virorum Stephanus beatissimus erat, qui primus in hujus incurrit cum patientia stadio seculi, qui dum ab incredulis saxeo cæderetur crebrius imbre, patientiam sacro non amisit ex corde. Tunc adversus

(a) Alias, de Diversis 97.

(b) In Appendice nunc primum collocatur. Suppositum asserunt verlinus et vindigus: quibus ut assentiamur facit cum stili durities, tum ratio interpretandi scripturam.

eum excitatur infelix Judæorum innumera multitudo, et fremens in delicatos duros mittit lapides artus. Cur, insana Judæa, fremis? Cur in Martyrem duros oculos figis? Quem putas tuis lapidibus mori, jam secreta cepit conspiceræ cœli; nec tuas jam formidat lapidiferas sævire suo in corpore manus, quia cœlum jam ei aperuit Christus.

4. *Currendum, et ideo peccati onus deponendum. Peccatum agile.* Et nos, fratres, cum patientia curramus ad propositum nobis fidei agonem. Quomodo currimus, qui onerati sumus? Gravant nos pondera. Nam nemo currit onustus, dum vix cum sudore perveniat levis. Vocamur, veniamus; et ne non perveniamus, curramus. Quod consilium oneratis? *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis* (Matth. xi, 28). Volumus, o Domine, volumus; et non possumus: aut forte nec volumus, præveniente (a) sarcina gravamur, et nolimus. Adjuva nos et miserere nostri. Tu dixisti, *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv, 5). Propter hoc onus, imploramus Dei auxilium, et audiamus Pauli consilium. Videte enim quod secutus adjunxit. Dum nobis ostenderet tantam nubem testium, quasi cogitantibus et dicentibus, *Quis illuc surgit? quis ad illos attingit? vidit onus et pressuram nostram; præstitit consilium debilibus et infirmis et gravatis, et ait, Exponentes onus omne.* Et ut ostenderet quid sit onus, secutus adjunxit, *Et agile peccatum.* Onus tardum, forte peccatum possit quisque vitare. Quid est vitare agile peccatum? Surgit subito in cogitatione, facit delectationem: mox trahit mentem. O agilitas certa! Curre contra istum, non te vincat, præveni, expecta, expone peccatum, projice foras iniquitatem, suggestionem, delectationem. Sed ut hoc possis, implora eum sine quo nihil facere potes. Irrita peccatum, offer medicamento.

5. *Patientia, Dei res est.* Cum patientia curramus, non stemus, sed nec perturbemur: sed cum patientia. Quid ergo? tua est patientia? Absit. Audi beatum martyrem Cyprianum: in quodam capitulo suo sic ait, *Patientia, Dei res est* (Serm. de Bono patientiæ). Unde hoc et ipse de Spiritu sancto per David, *Tu es patientia mea.* Et ut ostenderet qua correret, et quo pervenit: *Domine*, inquit, *spes mea a juventute mea* (Psal. lxx, 5). Dicens autem multiplicem nubem testium Paulus, obtulit solem, per quem lumen videre debeamus. Ait enim tanquam in tenebris constitutus: *Respicientibus ad principem fidei, et perfectorem Jesum.* Si ipse princeps, ipse perfectio; verum est, quia sine ipso nihil possumus facere. Quid autem fecit quod nos imitari debeamus? Numquid quod Deus est? numquid quod Patri æqualis est? numquid quod creator cœli et terræ est? Quis hoc imitetur? O homo, quando creatura æquabitur Creatori? Noli superbe sapere, audi quid debeas imitari. *Proposito sibi gaudio, sustinuit crucem:* ad exemplum passionis sarmentis obtulit vitem. Quod in sarmentis superfluum est, abscindendum est, ut fructum afferat multum.

6. *Laus Stephani protomartyris.* Charissimi, quomodo sustinuit passionem nisi per patientiam? De tali palmitate fuit beatissimus et primus martyr Stephanus, qui primus secutus est cohærens viti. Securus cum videret sanguinem est, fudit sanguinem suum; et lapidatus pro Christo Domino, seculorum rege, primus meruit martyrii sui inmarcescibilem coronam accipere.

(a) Forte, preveniente.

